T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

CEVÂHİRÜ'L-MA'ÂNÎ (PARİS NÜSHASI) METİN ve SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ

LEMİ AKIN
2502050070

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. MUSTAFA ÖZKAN

İSTANBUL 2011

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Anabilim Dalında 2502050070 numaralı Lemi AKIN'ın hazırladığı "CEVAHİRÜ'L-MA'ANİ (PARİS NÜSHASI) METİN VE SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ" konulu ~~YÜKSEK LİSANS~~ / DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 28.Maddesi 07.06.2011 SALI günü saat: 11.00'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin Kabulüne'ne* OYBİRLİĞİ /~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN	Kabulüne	
Prof. Dr. Mustafa ÇİÇEKLER	Kabul	
Prof. Dr. Hayati DEVELİ	Kabul	
Doç.Dr. Hatice TÖREN	Kabul	
Yrd. Doç. Dr. Enfel DOĞAN	Kabul	

Adres: Besim Ömerpaşa Caddesi Kaptan-ı Derya Sokağı 34452 Beyazıt/İstanbul
Tel: 0212 440 00 00 / 14219-14220-14221-14222-14226-14227-14243
Fax: 0212 440 03 40 e-mail: sbe@istanbul.edu.tr

ÖZ

Cevāhirü'l-Ma'ānī (Paris Nüshası)

Metin ve Söz Dizimi İncelemesi

Ḫıżır bin Ya'ḳub

Lemi Akın

Bu çalışmada, XV. yüzyılda *Ḫıżır bin Ya'ḳub* tarafından yazılmış olan *Cevāhirü'l-Ma'ānī* (809/1406) adlı mensur eser, söz dizimi özellikleri açısından incelenmiştir. Bu eserin seçiminde eserin, döneminin dil özelliklerini yansıtması ve şimdiye kadar bilinen en eski mensur olarak yazılmış esmâ-i hüsnâ şerhlerinden birini ihtiva etmesi etkili olmuştur. Ayrıca eserin en önemli nüshası olan Paris nüshası temin edilerek bunun üzerinde inceleme yapılmıştır.

Öncelikle, eserin bütün nüshaları toplanarak, hepsi üzerinde genel bir çalışma yapılmış ve Paris nüshası ile Tırnovalı nüshasından faydalanılarak metin kısmı oluşturulmuştur. İkinci aşamada, eserde geçen kelime grupları ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve bunlarla ilgili gerekli örnekler verilmiştir. Üçüncü aşamada, eser cümle özellikleri açısından ele alınmış ve belli sınıflandırmalara tâbi tutulmuştur. Dördüncü aşamada da eser transkripsiyonlu olarak latin alfabesine aktarılmıştır. Ve son aşamada ise metinden elde edilen veriler ve tespitler ortaya konmuştur.

ABSTRACT

Cevāhirü'l-Ma'ānī (Copy of Paris)

Text ve Syntax Analysis

Ḫızır bin Ya'ḳub

Lemi Akın

In this study the prose work of *Cevāhirü'l-Ma'ānī* (809/1406), which was written by *Ḫızır bin Ya'ḳub* in the XV. century, is examined in terms of its syntax features. That the work reflects the language features of the period it belongs to and refers to one of the oldest known written (text) explanatory prose of Esma-i Hüsna of Allah until today have been effective for the selection of the work. In addition, as being the most important copy of the work, the Paris copy isrrovided and examined.

First of all, all the copies of the work are collected, it has been worked on generally and the text version is formed with the help of Paris and Tırnovalı copies. In the second place, the chunks of words included in the work are examined and relevant examples are given when necessary. Thirdly, the work is discussed in terms of characteristics of the sentence and has been subject to certain classifications. Fourth, the work has been transferred to the Latin alphabet with a transcription. Finally, the data obtained from the text and the findings have been revealed.

ÖN SÖZ

Türkiye Türkçesinin dil bilgisi çalışmalarında, özellikle söz dizimi ile ilgili çalışmalarda tam bir birliktelik söz konusu değildir. Söz dizimi konularının daha iyi anlaşılabilmesi ve Türkçenin tarihî gramerinin oluşturulmasında, Türk dilinin en sade dönemlerinden biri olan Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinden yararlanılması düşüncesi ile böyle bir çalışma ortaya konmuştur.

Bu çalışma "Kelime Gruplarının Yapı ve Görevleri", "Cümle" ve "Metin" olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Ayrıca "Giriş" bölümü geniş tutularak eser ile ilgili bilgiler de bu bölümde verilmiştir.

"Giriş" bölümünde eserin nasıl seçildiği, hazırlanırken nelere dikkat edildiği de ayrıntılı olarak aktarılmaktadır. Buna göre, eserin adı, yazıldığı tarih, yazılış amacı, içeriği, yazarı, eser üzerinde yapılan çalışmalar bu bölümde yer almaktadır. Ayrıca eserin nüshalarının geniş bir tanıtımını da bu bölümde bulmak mümkündür.

"Kelime Gruplarının Yapı ve Görevleri" bölümünde, eserde geçen kelime grupları tespit edilerek bu gruplar hakkında bilgi verilmiş ve eserden seçilen örnekler ile kelime gruplarının daha iyi anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır. Kelime grupları ele alınırken öncelikle hangi yapıda oldukları tespit edilmiş, daha sonra da cümle içinde hangi görevle kullanıldıkları gösterilmiştir.

"Cümle" bölümü, Türkçe yapılı ve Farsça yapılı cümleler olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir. İlk olarak, eserde geçen Türkçe yapılı cümleler tespit edilerek bunlar hakkında bilgi verilmiş, alt başlıklar açılarak ayrıntılı tasniflere gidilmiş ve bunları destekleyen örnekler verilmiştir. Farsça yapılı cümleler kısmında ise özellikle o dönemde çok fazla kullanılan "ki"li cümleler ele alınmıştır. Ayrıca yine dönemin dil özelliklerini yansıtan "çün, kaçan, tā vb." gibi cümle başı edatlarıyla kurulmuş birleşik cümlelere de örnekler verilmiştir.

"Metin" bölümünde, daha önce üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış ve eserin nüshaları arasında en eski ve en hacimli nüshalardan biri olan Fransa'daki Bibliotheque Nationale'de bulunan "Blochet, Supp. 499" numaralı nüsha esas alınmıştır. Yardımcı nüsha olarak da Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Tırnovalı nüshası esas alınmıştır. Metnin okunamayan yerleri veya sorunlu olduğunu düşündüğümüz bazı

yerler bu nüsha yardımı ile açıklığa kavuşturulmuş, gerekli yerlerde bu açıklamalar dipnot ile belirtilmiştir. Metnin daha iyi anlaşılabilmesi için noktalama işaretleri kullanılmış; ayet, hadis ve Arapça ibareler tespit edilerek dipnotta Türkçesi ve kaynağı verilmiştir.

Sonuç bölümünde, çalışma süresince elde ettiğimiz bilgiler değerlendirilmiş ve tespit ettiğimiz bazı veriler ortaya konmuştur.

Kaynakça kısmında, doğrudan veya dolaylı olarak yararlandığımız kaynaklar verilmiştir.

Tıpkıbasım da metnin kontrol edilmesi ve metinden de yararlanılması için çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Kısaltmalar ve yazım kuralları için TDK'nın yazım kılavuzu (Ankara, 2005) esas alınmıştır.

Akademik hayatım boyunca ve bu çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Mustafa Özkan'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca; çalışmam süresince fikirlerinden ve eserlerinden istifade ettiğim Prof.Dr. Kemal Yavuz'a, Prof. Dr. Muhammet Yelten'e, Prof. Dr. Mustafa Çiçekler'e, Prof.Dr. Musa Duman'a ve Prof. Dr. Hayati Develi'ye; fikirleri ile beni yönlendirip cesaretlendiren sevgili hocam Doç. Dr. Hatice Tören'e; değişik bakış açısı ve teknik açıdan yardımları ile Okt. Halil Açıkgöz'e; bu çalışmanın ortaya çıkmasında başından sonuna kadar her aşamasında yanımda olan değerli dostum Yrd. Doç. Dr. Enfel Doğan'a ve son olarak adlarını burada anamadığım dostlarıma ve sevgili eşime minnettarlıklarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Lemi AKIN

İstanbul, Nisan 2011

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... İİİ

ABSTRACT ..... İV

ÖN SÖZ V

İÇİNDEKİLER ..... Vİİ

KISALTMALAR XXV

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KELİME GRUPLARININ YAPI VE GÖREVLERİ 23

1.1. İSİM TAMLAMASI 27

1.1.1. Yapı Bakımından İsim Tamlamaları 27

1.1.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları 28

1.1.1.1.1 Belirtili İsim Tamlaması 28

1.1.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması 28

1.1.1.1.3. İyelik Grubu 30

1.1.1.1.3.1. Tamlayanı Düşmüş İyelik Grubu 30

1.1.1.1.3.2. Tamlayanı Düşmemiş İyelik Grubu 31

1.1.1.2. Unsurlarından Biri veya Her İkisi Kelime Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları 31

1.1.1.2.1. Tamlayanı Kelime Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları 31

1.1.1.2.1.1. Tamlayanı İsim Tamlamasından Oluşan İsim Tamlamaları 31

1.1.1.2.1.2. Tamlayanı Sıfat Tamlamasından Oluşan İsim Tamlamaları 32

1.1.1.2.1.3. Tamlayanı Sıfat-fiil Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları 32
1.1.1.2.1.4. Tamlayanı Bağlama Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları..... 32
1.1.1.2.1.5. Tamlayanı Unvan Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları 33
1.1.1.2.1.6. Tamlayanı Tekrar Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları 33
1.1.1.2.1.7. Tamlayanı İsim-Fiil Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları..... 34
1.1.1.2.1.8. Tamlayanı Birleşik Fiil Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları.... 34
1.1.1.2.1.9. Tamlayanı Birleşik İsim Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları .. 34
1.1.1.2.1.10. Tamlayanı Edat Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları 34
1.1.1.2.1.11. Tamlayanı İyelik Grbunundan Oluşan İsim Tamlamaları 34
1.1.1.2.2. Tamlananı Kelime Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları 35
1.1.1.2.2.1. Tamlananı Sıfat Tamlamasından Oluşan İsim Tamlamaları..... 35
1.1.1.2.2.2. Tamlananı Birleşik Fiil Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları.... 35
1.1.1.2.3. Tamlananı Bağlama Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları 35
1.1.2. Cümlede Görevleri Bakımından İsim Tamlamaları 36
1.1.2.1. İsim Tamlamasının Özne Görevinde Kullanılması..... 36
1.1.2.1.1. Öznesi İsim Tamlamasından Oluşmuş İsim Cümleleri..... 36
1.1.2. 1.2. Öznesi İsim Tamlamasından Oluşmuş Fiil Cümleleri 36
1.1.2. 2. İsim Tamlamasının Nesne Görevinde Kullanılması 36
1.1.2.3. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması 37
1.1.2.3.1. Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İsim Tamlamaları 37
1.1.2.3.2. Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İsim Tamlamaları 37
1.1.2.3.3. Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İsim Tamlamaları..... 37
1.1.2.4. İsim Tamlamasının Zarf Görevinde Kullanılması 38
1.1.2.5. İsim Tamlamasının Yüklem Görevinde Kullanılması 38

1.2. SIFAT TAMLAMASI 38
1.2.1. Yapı Bakımından Sıfat Tamlamaları 39
1.2.1.1. Sıfat Unsuru Tek kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları 39
1.2.1.1.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Tamlamalar..... 40
1.2.1.1.1.1. Basit Kelime Hükmünde Olan Niteleme Sıfatları..... 40
1.2.1.1.1.2. Türetme Yoluyla Oluşturulan Niteleme Sıfatları..... 40
1.2.1.1.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Tamlamalar..... 41

1.2.1.1.2.1. Sıfat Unsuru İşaret Sıfatı Olan Tamlamalar 41
1.2.1.1.2.2. Sıfat Unsuru Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar 41
1.2.1.1.2.2.1. Sıfat Unsuru Asıl Sayı Sıfatı Olanlar 41
1.2.1.1.2.2.2. Sıfat Unsuru Sıra Sayı Sıfatı Olanlar 41
1.2.1.1.2.2.3. Sıfat Unsuru Üleştirme Sayı Sıfatı Olanlar 41
1.2.1.1.2.3. Sıfat Unsuru Soru Sıfatı Olan Tamlamalar 42
1.2.1.1.2.4. Sıfat Unsuru Belirsizlik Sıfatı Olan Tamlamalar 42
1.2.1.2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları 42
1.2.1.2.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Tamlamalar 42
1.2.1.2.2. Sıfat Unsuru Aitlik Grubu Olan Tamlamalar 43
1.2.1.2.3. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Tamlamalar 43
1.2.1.2.4. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları 43
1.2.1.2.5. Sıfat Unsuru Bir İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları 43
1.2.1.2.6. Sıfat Unsuru Ayrılma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları 44
1.2.1.2.7. Sıfat Unsuru İsnat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları 44
1.2.1.2.8. Sıfat Unsuru Bir Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları 44
1.2.1.2.9. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları 44
1.2.1.2.10. Sıfat Unsuru Yaklaşma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları 45
1.2.1.3. İsim Unsuru Bir Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları 45
1.2.1.3.1. İsim Unsuru Bir İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları 45
1.2.1.3.2. İsim Unsuru Bir Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları 45
1.2.1.3.3. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları 46
1.2.1.3.4. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları 46
1.2.2. Cümledeki Görevleri Bakımından Sıfat Tamlamaları 46
1.2.2.1. Sıfat Tamlamasının Özne Görevinde Kullanılması 46
1.2.2.1.1. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan Fiil Cümleleri 46
1.2.2.1.2. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri 47
1.2.2.2. Sıfat Tamlamasının Nesne Görevinde Kullanılması 47
1.2.2.3. Sıfat Tamlamalarının Zarf Görevinde Kullanılması 47
1.2.2.4. Sıfat Tamlamalarının Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması 48
1.2.2.4.1. Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları 48
1.2.2.4.2. Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları 48

1.2.2.4.3. Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları 49
1.2.2.5. Sıfat Tamlamalarının Yüklem Görevinde Kullanılması 49

1.3. BAĞLAMA GRUBU..... 50
1.3.1. Yapı Bakımından Bağlama Grupları..... 50
1.3.1.1. “u,ü,vu,vü” ile Kurulan Bağlama Grupları 50
1.3.1.2. "ve" ile Kurulan Bağlama Grupları..... 51
1.3.1.3. “ile, ıla” Bağlama Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları..... 51
1.3.1.4. “ne ... ne ...” ile Kurulan Bağlama Grupları..... 52
1.3.1.5. “ne … ve ne …” ile Kurulan Bağlama Grupları..... 52
1.3.1.6. “hem ... hem ...” ile Kurulan Bağlama Grupları..... 52
1.3.1.7. “gerek ... gerek...” ile Kurulan Bağlma Grupları 53
1.3.1.8. “yahu(d)” ile Kurulan Bağlama Grupları..... 53
1.3.1.9. “ya” ile Kurulan Bağlama Grupları..... 53
1.3.1.10. “gâh... gâh…” ile Kurulan Bağlama Grupları..... 53
1.3.1.11. “ya... ya...” ile Kurulan Bağlama Grupları..... 54
1.3.1.12. “zihī… zihī…” ile Kurulan Bağlama Grubları 54
1.3.2. Bağlama Grubunun İsim Unsurları Bir Kelime Grubu Olan Bağlama Grupları 54
1.3.2.1. İsim Unsurları İsim-Fiil Grubu Olan Bağlama Grubu 54
1.3.2.2. İsim Unsurları Zarf-Fiil Grubu Olan Bağlama Grubu 54
1.3.2.3. İsim Unsurları İsim Tamlaması Olan Bağlama Grubu 55
1.3.2.4. İsim Unsurları Sıfat Grubu Olan Bağlama Grubu 55
1.3.2.5. İsim Unsurları Edat Grubu Olan Bağlama Grubu..... 55
1.3.2.6. İsim Unsurları Bağlama Grubu Olan Bağlama Grubu..... 56
1.3.3. Cümledeki Görevleri Bakımından Bağlama Grupları 56
1.3.3.1. Bağlama Grubunun Özne Görevinde Kullanılması 56
1.3.2.1.1. Öznesi Bağlama Grubu Olan Fiil Cümleleri..... 56
1.3.3.1.2. Öznesi Bağlama Grubu Olan İsim Cümleleri 56
1.3.3.2. Bağlama Grubunun Nesne Görevinde Kullanılması..... 57
1.3.3.3. Bağlama Grubunun Zarf Görevinde Kullanılması..... 57
1.3.3.4. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması..... 58

1.3.3.5. Bağlama Grubunun Yüklem Görevinde Kullanılması 58

1.4. EDAT GRUBU 59
1.4.1. Yapısı Bakımndan Edat Grupları 59
1.4.1.1. “sonra” ile Kurulan Edat Grubu 59
1.4.1.2. “üçün/içün” ile Kurulan Edat Grubu 60
1.4.1.3. “berü” ile Kurulan Edat Grubu 60
1.4.1.4. “gibi / bigi” ile Kurulan Edat Grubu 61
1.4.1.5. “kadar, kadarca” ile Kurulan Edat Grubu 61
1.4.1.6. “degin” ile Kurulan Edat Grubu 61
1.4.1.7. “ile” ile Kurulan Edat Grubu 62
1.4.1.8. “içre” ile Kurulan Edat Grubu 62
1.4.1.9. “üzre, üzere” ile Kurulan Edat Grubu 63
1.4.1.10. “yaña” ile Kurulan Edat Grubu 63
1.4.1.11. “ötrü” ile Kurulan Edat Grubu 64
1.4.1.12. “diyü, diye” ile Kurulan Edat Grubu 64
1.4.1.13. “ḳarşu” ile Kurulan Edat Grubu 64
1.4.1.14. “artuk” ile Kurulan Edat Grubu 64
1.4.1.15. “öñdin” ile Kurulan Edat Grubu 65
1.4.1.16. “bile” Edatı ile Kurulan Edat Grubu 65
1.4.1.17. “göre” ile Kurulan Edat Grubu 65
1.4.1.18. “birle” ile Kurulan Edat Grubu 66
1.4.1.19. “dahı” ile Kurulan Edat Grubu 66
1.4.2. İsim Unsuru Bir Kelime Grubu Olan Edat Grupları 67
1.4.2.1. İsim Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Edat Grupları 67
1.4.2.2. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Edat Grupları 67
1.4.2.3. İsim Unsuru Zarf-Fiil Grubu Olan Edat Grupları 67
1.4.2.4. İsim Unsuru Bir İsim Tamlaması Olan Edat Grupları 67
1.4.2.5. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Edat Grupları 68
1.4.2.6. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Edat Grupları 68
1.4.2.7. İsim Unsuru Sıfat Grubu Olan Edat Grupları 68

1.4.2.8. İsim Unsuru Unvan Grubu Olan Edat Grupları 69
1.4.2.9. İsim Unsuru İyelik Grubu Olan Edat Grupları..... 69
1.4.2.10. İsim Unsuru Cümle Olan Edat Grupları..... 69
1.4.3. Cümledeki Görevleri Bakımından Edat Grubu..... 69
1.4.3.1. Edat Grubunun Zarf Görevinde Kullanılması..... 69
1.4.3.2. Edat Grubunun Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması..... 70
1.4.3.3. Edat Grubunun Yüklem Görevinde Kullanılması..... 70

1.5. TEKRAR GRUPLARI..... 71
1.5.1. Yapı Bakımından Tekrar Grupları 71
1.5.1.1. Aynen Tekrarlar 71
1.5.1.1.1. İsimlerden Oluşan Aynen Tekrarlar..... 71
1.5.1.1.2. Zarf-Fiillerle Kurulan Aynen Tekrarlar 72
1.5.1.2. Yakın Anlamlı Tekrarlar..... 72
1.5.1.3. Zıt Anlamlı Tekrarlar 72
1.5.1.4. Hâl Ekli İsimlerle Kurulmuş Tekrarlar 72
1.5.1.4.1. Ayrılma Eki - Yaklaşma Eki Düzeninde Kurulan Tekrarlar..... 72
1.5.1.4.2. Yükleme Eki – Yaklaşma Eki Düzeninde Kurulan Tekrarlar..... 73
1.5.1.4.3. Yapım Eki – İyelik+Hâl Eki Düzeninde Kurulan Tekrarlar 73
1.5.2. Cümledeki Görevleri Bakımından Tekrarlar 73
1.5.2.1. Tekrar Grubunun Nesne Görevinde Kullanılması 73
1.5.2.2. Tekrar Grubunun Zarf Görevinde Kullanılması 73
1.5.2.3. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması 74
1.5.2.4. Tekrar Grubunun Yüklem Görevinde Kullanılması 74
1.5.3. Diğer Kelime Gruplarında Tekrar Grubunun Kullanımı 75
1.5.3.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanımı. 75

1.6. İSİM-FİİL GRUBU..... 75
1.6.1. Yapı Bakımından İsim-fiil Grupları..... 75
1.6.1.1. -mAk Eki ile Kurulan İsim-fiil Grupları 75
1.6.1.2. -Iş Ekleri ile Kurulan İsim-fiil Grupları 76
1.6.1.3. -mAklIk Ekleri ile Kurulan İsim-Fiil Grupları..... 76

1.6.2. Cümledeki Görevleri Bakımından İsim-fiil Grupları 76
1.6.2.1. İsim-fiil Grubunun Özne Görevinde Kullanılması 76
1.6.2.2. İsim-fiil Grubunun Nesne Görevinde Kullanılması 77
1.6.2.3. İsim-fiil Grubunun Zarf Görevinde Kullanılması 77
1.6.2.4. İsim-fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması 77
1.6.2.5. İsim-fiil Grubunun Yüklem Görevinde Kullanılması 78

1.7. SIFAT-FİİL GRUBU 78
1.7.1. Yapı Bakımından Sıfat-fiil Grupları 78
1.7.1.1. Geniş Zaman Sıfat-fiil Ekleri (-An; -r/-Ar; -mAz, -IcI) ile Kurulan Sıfat-fiil Grupları 78
1.7.1.2. Geçmiş Zaman Sıfat-fiil Ekleri (-mIş; -dUk) ile Kurulan Sıfat-fiil Grupları 79
1.7.1.3. Gelecek Zaman Sıfat-fiil Ekleri (-AcAk/-IcAk ; -AsI) ile Kurulan Sıfat-fiil Grupları 79
1.7.2. Cümledeki Görevleri Bakımından Sıfat-fiil Grupları 80
1.7.2.1. Sıfat-fiil Grubunun Özne Görevinde Kullanılması 80
1.7.2.2. Sıfat-fiil Grubunun Nesne Görevinde Kullanılması 80
1.7.2.3. Sıfat-fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması 80

1.8. ZARF-FİİL GRUBU 80
1.8.1. Yapı Bakımından Zarf-fiil Grupları 81
1.8.1.1. -ı/-i,-u/-ü Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu 81
1.8.1.2. -e/-a Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu 81
1.8.1.3. -up/-üp; -ubanı/-übeni; -ubanın/-übenin Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu 82
1.8.1.4. -ınca/-ince Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu 82
1.8.1.5. -ıcak/-icek Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu 82
1.8.1.6. -ken Zarf-fiil Eki ile Kurulan Zarf-fiil Grubu 83
1.8.1.7. -dukça/-dükçe Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu 83
1.8.1.8. -alı/-eli/-alıdan/-eliden Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu 83
1.8.1.9. -duk+layın Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu 84

1.8.2. Cümledeki Görevleri Bakımından Zarf-fiil Grupları 84
1.8.2.1. Zarf-fiil Grubunun Zarf Olarak Kullanılması 84

1.9. BİRLEŞİK FİİL 84
1.9.1. Yapı Bakımından Birleşik Fiiller 85
1.9.1.1. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller 85
1.9.1.1.1. Yardımcı Fiili "it-" Olan Birleşik Fiiller 85
1.9.1.1.2. Yardımcı Fiili "ol-" Olan Birleşik Fiiller 86
1.9.1.1.3. Yardımcı Fiili "eyle-" Olan Birleşik Fiiller 86
1.9.1.1.4. Yardımcı Fiili "kıl-" Olan Birleşik Fiiller 87
1.9.1.1.5. Yardımcı Fiili “bulun-” Olan Birleşik Fiiller 87
1.9.1.1.6. Yardımcı Fiili “gel-” Olan Birleşik Fiiller 87
1.9.1.2. Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller 87
1.9.1.2.1. Yardımcı Fiili "gel-" Olan Birleşik Fiiller 88
1.9.1.2.2. Yardımcı Fiili "bil-" Olan Birleşik Fiiller 88
1.9.1.2.3. Yardımcı Fiili "vir-" Olan Birleşik Fiiller 88
1.9.1.2.4. Yardımcı Fiili “tur-” Olan Birleşik Fiiller 89
1.9.1.2.5. Yardımcı Fiili “gör-” Olan Birleşik Fiiller 89
1.9.1.2.6. -up/-üp zarf-fiil Eki ile Yapılan Birleşik Fiiller 89
1.9.1.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller 90
1.9.2. Kullanılışları Bakımından Birleşik Fiiller 90
1.9.2.1. Cümlede Kullanılışları Bakımından Birleşik Fiiller 90
1.9.2.1.1. Cümlede Yüklem Görevinde Kullanılması 90
1.9.2.2. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları ve Kendi İçindeki Yapılar Bakımından Birleşik Fiiller 91

1.10. ÜNLEM GRUBU 92

1.11. UNVAN GRUBU 92
1.11.1. Yapı Bakımından Unvan Grubu 92
1.11.2. Kulanılışları Bakımından Unvan Grubu 93
1.11.2.1. Cümlede Kullanılışları Bakımından Unvan Grupları 93
1.11.2.1.1. Unvan Grubunun Cümlede Özne Görevinde Kullanımı 93

1.11.2.1.2. Unvan Grubunun Cümlede Nesne Görevinde Kullanımı 94
1.11.2.1.3. Unvan Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanımı . 94
1.11.2.2. Diğer Kelime Grupları İçinde Unvan Grubunun Kullanımı 94

1.12. AİTLİK GRUBU 95

1.13. BİRLEŞİK İSİM GRUPLARI 95
1.13.1. Yapı Bakımında Birleşik İsim Grupları 95
1.13.2. Kullanılışları Bakımından Birleşik İsim Grupları 97
1.13.2.1. Cümlede Kullanılışları Bakımından Birleşik İsim Grupları 97
1.13.2.1.1. Birleşik İsim Grubunun Nesne Olarak Kullanılması 97
1.13.2.1.2. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması 97
1.13.2.1.3. Birleşik İsim Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması 97
1.13.2.2. Diğer Kelime Grupları İçinde Birleşik İsim Grubunun Kullanımı 97

1.14. SAYI GRUBU 97
1.14.1. Yapı Bakımından Sayı Grubu 97
1.14.2. Kullanılışları Bakımından Sayı Grubu 98
1.14.2.1. Cümlede Kullanılışları Bakımından Sayı Grupları 98
1.14.2.2. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Sayı Grupları 99

1.15. KISALTMA GRUPLARI 99
1.15.1. Yapı Bakımından Kısaltma Grupları 99
1.15.1.1. İsnat Grubu 99
1.15.1.2. İlgi Grubu 100
1.15.1.3. Ayrılma Grubu 100
1.15.1.4. Bulunma Grubu 100
1.15.1.5. Yaklaşma Grubu 101
1.15.1.6. Vasıta Grubu 101
1.15.1.7. Eşitlik Grubu 102
1.15.2. Kullanılışları Bakımından Kısaltma Grupları 102
1.15.2.1. Cümlede Kullanılışları Bakımından Kısaltma Grupları 102
1.15.2.1.1. Kısaltma Grubunun Özne Olarak Kullanılması 102

1.15.2.1.2. Kısaltma Grubunun Nesne Olarak Kullanılması 102
1.15.2.1.3. Kısaltma Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması..... 102
1.15.2.2. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Kısaltma Grupları 102

İKİNCİ BÖLÜM

2. CÜMLE 104

2.1. CÜMLENİN ÖGELERİ..... 104
2.1.1. YÜKLEM..... 104
2.1.1.1. Fiil Cümlelerinde Yüklem 104
2.1.1.1.1. Basit Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması..... 104
2.1.1.1.2. Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması 105
2.1.1.1.2.1. Hikâye Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması..... 105
2.1.1.1.2.2. Rivayet Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması..... 105
2.1.1.1.2.3. Şart Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması..... 105
2.1.1.1.3. Birleşik Fiillerin Yüklem Olması..... 105
2.1.1.1.3.1. İsim+Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması 106
2.1.1.1.3.2. Fiil+Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması 106
2.1.1.2. İsim Cümlelerinde Yüklem..... 107
2.1.1.2.1. Yüklemi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri..... 107
2.1.1.2.2. Yüklemi Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri..... 107
2.1.1.2.2.1. İsim Tamlamasının Yüklem Olması 107
2.1.1.2.2.2. Sıfat Tamlamasının Yüklem Olması..... 107
2.1.1.2.2.3. Bağlama Grubun Yüklem Olması..... 108
2.1.1.2.2.4. Edat Grubunun Yüklem Olması..... 108
2.1.1.2.2.5. Tekrar Grubunun Yüklem Olması 108
2.1.1.2.2.6. İsim-fiil Grubunun Yüklem Olması..... 109
2.1.1.2.2.7. Birleşik İsim Grubunun Yüklem Olması 109

2.1.1.2.2.8. Kısaltma Gruplarının Yüklem Olması 109
2.1.1.2.2.9. Sayı Grubunun Yüklem Olması 109
2.1.1.2.2.10. İyelik Grubunun Yüklem Olması 109
2.1.2. ÖZNE 109
2.1.2.1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler 110
2.1.2.2. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler 110
2.1.2.2.1. İsim Tamlamasının Özne Olması 110
2.1.2.2.1.1. İsim Tamlamasının İsim Cümlelerinde Özne Olması 110
2.1.2.2.1.2. İsim Tamlamasının Fiil Cümlelerinde Özne Olması 110
2.1.2.2.2. Sıfat Tamlamasının Özne Olması 111
2.1.2.2.2.1. Sıfat Tamlamasının İsim Cümlelerinde Özne Olması 111
2.1.2.2.2.2. Sıfat Tamlamasının Fiil Cümlelerinde Özne Olması 111
2.1.2.2.3. Bağlama Grubunun Özne Olması 112
2.1.2.2.3.1. Bağlama Grubunun İsim Cümlelerinde Özne Olması 112
2.1.2.2.3.2. Bağlama Grubunun Fiil Cümlelerinde Özne Olması 112
2.1.2.2.4. İyelik Grubunun Özne Olması 113
2.1.2.2.6. Sıfat-fiil Grubunun Özne Olması 113
2.1.2.2.7. Unvan Grubunun Özne Olması 113
2.1.2.2.8. Ayrılma Grubunun Özne Olması 114
2.1.3. NESNE 114
2.1.3.1. Nesnenin Yükleme Hâli Eki Almaması 114
2.1.3.2. Nesnenin Yükleme Hâli Eki Alması 115
2.1.3.2.1. "-n" Yükleme Hâli Ekiyle Nesne Olan Unsurlar 115
2.1.3.2.2. "-ı,-i" Yükleme Hâli Ekiyle Nesne Olan Unsurlar 115
2.1.3.3. Nesne Olan Kelime Grupları 116
2.1.3.3.1. İsim Tamlamasının Nesne Olması 116
2.1.3.3.2. Sıfat Tamlamasının Nesne Olması 116
2.1.3.3.3. Bağlama Grubunun Nesne Olması 116
2.1.3.3.4. Tekrar Grubunun Nesne Olması 117
2.1.3.3.5. İsim-fiil Grubunun Nesne Olması 117

2.1.3.3.6. Sıfat-fiil Grubunun Nesne Olması 117
2.1.3.3.7. Unvan Grubunun Nesne Olması 117
2.1.3.3.8. Birleşik İsim Grubunun Nesne Olması 118
2.1.3.3.9. Kısaltma Gruplarının Nesne Olması 118
2.1.4. YER TAMLAYICISI 118
2.1.4.1. Tek Kelimeden Oluşan Yer Tamlayıcıları 118
2.1.4.1.1. Yaklaşma Hâli Eki Alan Yer Tamlayıcıları 119
2.1.4.1.2. Bulunma Hâli Eki Alan Yer Tamlayıcıları 119
2.1.4.1.3. Ayrılma Hâli Eki Alan Yer Tamlayıcıları 119
2.1.4.2. Kelime Gruplarından Oluşan Yer Tamlayıcıları 120
2.1.4.2.1. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması 120
2.1.4.2.1.1. İsim Tamlamasının Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olması 120
2.1.4.2.1.2. İsim Tamlamasının Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olması 120
2.1.4.2.1.3. İsim Tamlamasının Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olması 121
2.1.4.2.2. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması 121
2.1.4.2.2.1. Sıfat Tamlamasının Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olması 121
2.1.4.2.2.2. Sıfat Tamlamasının Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olması 122
2.1.4.2.2.3. Sıfat Tamlamasının Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olması 122
2.1.4.2.3. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 123
2.1.4.2.4. Edat Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 123
2.1.4.2.5. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 123
2.1.4.2.6. Sıfat-fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 124

2.1.4.2.7. Unvan Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 124
2.1.4.2.8. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması 124
2.1.5. ZARF 124
2.1.5.1. Ek Almadan Zarf Olan Unsurlar 124
2.1.5.2. Ek Alarak Zarf Olan Unsurlar 125
2.1.5.2.1. Eşitlik Hâli Eki Alan Zarflar 125
2.1.5.2.2. Vasıta Hâli Eki Alan Zarflar 125
2.1.5.2.3. Yön Hâli Eki Alan Zarflar 126
2.1.5.2.4. Zarf-Fiil Ekiyle Oluşturulan Zarflar 126
2.1.5.3. Kelime Grubu Şeklindeki Zarflar 126
2.1.5.3.1. İsim Tamlamasının Zarf Olması 126
2.1.5.3.2. Sıfat Tamlamasının Zarf Olması 127
2.1.5.3.3. Bağlama Grubunun Zarf Olması 127
2.1.5.3.4. Edat Grubunun Zarf Olması 128
2.1.5.3.5. Tekrar Grubunun Zarf Olması 128
2.1.5.3.6. İsim-fiil Grubunun Zarf Olması 129
2.1.5.3.7. Zarf-fiil Grubunun Zarf Olması 129
2.1.5.3.8. İyelik Grubunun Zarf Olması 130
2.2. TÜRKÇE YAPILI CÜMLELER 130
2.2.1. Yüklemin Türüne Göre Cümleler 131
2.2.1.1. İsim Cümlesi 131
2.2.1.1.1. Yüklemine göre İsim Cümleleri 132
2.2.1.1.1.1. Yüklemi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri 132
2.2.1.1.1.2. Yüklemi Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri 133
2.2.1.2. Fiil Cümlesi 134
2.2.1.2.1. Kuruluşlarına Göre Fiil Cümleleri 135
2.2.1.2.1.1. Basit Çekimli Fiillerle Kurulan Fiil Cümleleri 135
2.2.1.2.1.1.1. Bildirme Kipleriyle Kurulanlar 135
2.2.1.2.1.1.2. Tasarlama Kipleriyle Kurulanlar 135

2.2.1.2.1.2. Birleşik Çekimli Fiilerle Kurulan Fiil Cümleleri 136
2.2.1.2.1.2.1. Hikâye Birleşik Çekimiyle Kurulanlar 136
2.2.1.2.1.2.2. Rivayet Birleşik Çekimiyle Kurulanlar 136
2.2.1.2.1.2.3. Şart Birleşik Çekimiyle Kurulanlar 137
2.2.1.2.1.3. Birleşik Fiillerle Kurulan Fiil Cümleleri 137
2.2.1.2.1.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Kalıbındaki Birleşik Fiillerle Kurulanlar 137
2.2.1.2.1.3.2. Fiil+Yardımcı Fiil (Tasvir Fiilleri) Kalıbındaki Birleşik Fiillerle Kurulanlar 138
2.2.1.2.2. Çatılarına Göre Fiil Cümleleri 138
2.2.1.2.2.1. Etken Çatılı Fiillerle Kurulanlar 138
2.2.1.2.2.1.1. Geçişli Fiillerle Kurulan Cümleler 138
2.2.1.2.2.1.2. Geçişsiz Fiillerle Kurulan Cümleler 139
2.2.1.2.2.2. Edilgen Çatılı Fiillerle Kurulanlar 139
2.2.1.2.2.3. Dönüşlü Çatılı Fiillerle Kurulanlar 140
2.2.1.2.2.4. İşteş Çatılı Fiillerle Kurulanlar 140
2.2.1.2.2.5. Ettirgen Çatılı Fiillerle Kurulanlar 140
2.2.2. Yüklemin Yerine Göre Cümleler 141
2.2.2.1. Kurallı Cümle 141
2.2.2.1.1. Kurallı İsim Cümlesi 141
2.2.2.1.2. Kurallı Fiil Cümlesi 142
2.2.2.2. Devrik cümle 143
2.2.2.2.1. Devrik İsim Cümlesi 143
2.2.2.2.2. Devrik Fiil Cümlesi 145
2.2.2.2.3. Cümle Ögelerinin Yerine Göre Devrik Cümleler 147
2.2.2.2.3.1. Özne Bakımından Devrik Cümleler 147
2.2.2.2.3.2. Nesne Bakımından Devrik Cümleler 147
2.2.2.2.3.3. Yer Tamlayıcısı Bakımından Devrik Cümleler 147
2.2.2.2.3.4. Zarf Bakımından Devrik Cümleler 148
2.2.3. Anlamlarına Göre Cümleler 148
2.2.3.1. Olumlu Cümle 148

2.2.3.1.1. Olumlu İsim Cümlesi 148
2.2.3.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi 149
2.2.3.2. Olumsuz Cümle 151
2.2.3.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi 151
2.2.3.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi 152
2.2.3.3. Soru Cümlesi 153
2.2.3.3.1. Soru Ekiyle Kurulan Cümleler 155
2.2.3.3.2. Soru Sıfatlarıyla Kurulan Cümleler 155
2.2.3.3.3. Soru Zamirleriyle Kurulan Cümleler 155
2.2.3.3.4. Soru Zarflarıyla Kurulan Cümleler 156
2.2.3.4. Ünlem Cümlesi 156
2.2.3.5. Emir Cümlesi 157
2.2.4. Yapılarına Göre Cümleler 158
2.2.4.1. Basit Cümle 158
2.2.4.1.1. Basit İsim Cümlesi 158
2.2.4.1.2. Basit Fiil Cümlesi 159
2.2.4.2. Bağlı Cümle 160
2.2.4.2.1. Sıralı Bağlı Cümle 161
2.2.4.2.1.1. Bağımsız Sıralı Bağlı Cümle 161
2.2.4.2.1.2. Bağımlı Sıralı Bağlı Cümle 163
2.2.4.2.2. Açıklamalı Bağlı Cümle 168
2.2.4.3. Birleşik Cümle 171
2.2.4.3.1. Şartlı Birleşik Cümle 171
2.2.4.3.1.1. Şart Ekiyle Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler 172
2.2.4.3.1.1.1. Sadece Şart Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler 172
2.2.4.3.1.1.2. Eger + Şart Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler 173
2.2.4.3.1.1.3. Ger + Şart Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler 175
2.2.4.3.1.1.4. Çün + Şart Eki ile Kurulan Şartlı Cümleler 175
2.2.4.3.1.2. Sadece Eger Edatı ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler 176
2.2.4.3.1.3. İstek Ekiyle Kurulan Şartlı Birleşik Cümle 176

2.2.4.3.1.3.1. Sadece İstek Eki Kullanılarak Yapılan Şartlı Birleşik Cümleler 176
2.2.4.3.1.3.2. Eger + İstek Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler 176
2.2.4.3.1.3.3. Ger + İstek Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler 177
2.2.4.3.1.3.4. Şayed + İstek Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler 177
2.2.4.3.2. İç İçe Birleşik Cümle 177
2.2.4.3.3. Ki'li Birleşik Cümle 180
2.2.4.4. Eksiltili Cümle 180

2.3. FARSÇA YAPILI CÜMLELER 181
2.3.1. Ki'li Birleşik Cümle 181
2.3.1.1. Yapılarına Göre Ki'li Birleşik Cümleler 182
2.3.1.1.1. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Bir Öge Olarak Katılanlar 182
2.3.1.1.1.1. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Özne Olarak Katılanlar 182
2.3.1.1.1.2. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Nesne Olarak Katılanlar 183
2.3.1.1.1.3. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Yer Tamlayıcısı Olarak Katılanlar 185
2.3.1.1.1.4. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Zarf Olarak Katılanlar 186
2.3.1.1.1.5. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Yüklem Olarak Katılanlar 188
2.3.1.1.2. Yardımcı Cümlesi Temel Cümlenin Bir Ögesinin Sıfatı Olarak Katılanlar 190
2.3.1.1.2.1. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Öznesinin Sıfatı Olanlar 190
2.3.1.1.2.2. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Nesnesinin Sıfatı Olanlar 193
2.3.1.1.2.3. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Yer Tamlayıcısının Sıfatı Olanlar 194
2.3.1.1.2.4. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Zarfının Sıfatı Olanlar 195
2.3.1.1.2.5. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Yükleminin Sıfatı Olanlar 196
2.3.1.2. İşlevlerine Göre Ki'li Birleşik Cümleler 197
2.3.1.2.1. Sebep İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlayanlar 198
2.3.1.2.1.1. "çünki, zira" anlamında 198
2.3.1.2.1.2. "… -dIğI için" anlamında 198
2.3.1.2.2. Amaç İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlayanlar 200

2.3.1.2.2.1. “… -mAsI için, … -mAk için, tā ki, maksadıyla” anlamında.... 200
2.3.1.2.2.2. “diye” anlamında..... 201
2.3.1.2.3. Şart İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlayanlar..... 203
2.3.1.2.3.1. “… -IncA, …-dIğI zaman, …-dIğI takdirde, …” anlamında..... 203
2.3.1.2.4. Durum İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlayanlar..... 203
2.3.1.2.4.1. “-ArAk” anlamında..... 204
2.3.1.2.5. Cümleler Arasında Yan Yana Bağlantı Kurma İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlayanlar..... 204
2.3.1.2.5.1. “ve, da” anlamlarında sıralama ifadesiyle..... 204
2.3.1.3. “Ki”nin Cümledeki Değişik Kullanımları..... 205
2.3.1.3.1. Yapısında Birden Fazla Ki Bulunan Birleşik Cümleler..... 205
2.3.1.3.2. Kalıplaşmış Olarak Kullanılan ki’li Yapılar..... 207
2.3.1.3.3. Ki’siz Ki’li Birleşik Cümleler..... 207
2.3.2. Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Birleşik Cümleler..... 208
2.3.2.1. Çü, çün, çün-kim, çünki..... 208
2.3.2.1.1. Çün+Fiil Cümlesi ile Kurulanlar (Zaman ifadesiyle)..... 209
2.3.2.1.2. Çün + İsim Cümlesi ile Kurulanlar (Sebep-Sonuç Fonksiyonunda). 212
2.3.2.2. Kaçan..... 214
2.3.2.3. Tā, Tā ki, Tā kim..... 214
2.3.2.4. Meger, meger kim..... 216
2.3.2.5. Eğerçi..... 218

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METİN 219

SONUÇ 493

KAYNAKÇA 499

EK 521

ÖZGEÇMİŞ 748

KISALTMALAR

A.	: Arapça
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
Bkz.	: Bakınız
bs.	: Basım
C:	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Haz.	: Yayına hazırlayan
F.	: Farsça
Hz.	: Hazreti
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
MEB	: Milli Eğitim Bankanlığı
P.	: Paris Nüshası
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.	: Tırnovalı Nüshası
TDAY	: Türk Dili ve Araştırmaları Yıllığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Cevāhirü'l-Ma'ānī (809/1406) Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmış, beş babdan oluşan bir metindir. Eser bilim dünyasına ilk defa Blochet kataloguyla tanıtılmıştır. Türkiye'de ise ilk defa Fuat Köprülü tarafından bu katalogdaki bilgiler esas alınarak tanıtımı yapılmıştır. Fuat Köprülü *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde, eser hakkında "Çelebi Sultan Mehmed zamanında Hızır bin Yakub'un 809'da kelâma ve felsefeye dair telif ettiği *Cevāhirü'l-Ma'ānī* adlı eserini biliyoruz." demektedir.[1] Mümtaz Şükrü Eğilmez'in eline geçen bir nüsha da vardır. Yazar bu nüshanın tanıtımını bir makale ile yapmıştır.[2] Agâh Sırrı Levent de "Türkiye kütüphanelerinde bulunan başlıca Esmâü'l-Hüsnâ şerhleri" adlı yazısında, eserden ve yazarından bir cümle ile bahsetmektedir.[3] Daha sonra da Hasibe Mazıoğlu[4], Osman Türer[5], Mustafa Özkan[6] Blochet katalogundaki bilgilerden yola çıkarak bu eserden kısaca bahsetmişlerdir.

Eserin en önemli özelliklerinden biri, şimdiye kadar bilinen Türkçe yazılmış en eski esmâ-i hüsnâ şerhlerinden biri olmasıdır. Esmâ-i hüsnâ şerhlerine genel olarak bakarsak, esmâ-i hüsnâ, "Allah'ın (cc) en güzel isimleri" anlamında kullanılmaktadır. Bir hadis dolayısıyla İslâm dünyasında esmâ-i hüsnânın ayrı bir yeri vardır.[7] Esmâ-i hüsnâ, İslâm coğrafyasının her yerinde ve her döneminde ele alınmıştır.

---

[1] M. Fuad Köprülü, **Türk Edebiyat Tarihi,** Ankara, Akçağ Yayınları, 2003, s. 369-370.
[2] Mümtaz Şükrü Eğilmez, "Cevahirülmeani", **Uludağ Bursa Halkevi Dergisi,** S. 61, Bursa, 1943, s. 37-39.
[3] Agah Sırrı Levent, "Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", **TDAY-Belleten**, Ankara, TDK Yay., 1972, s. 35-80.
[4] Hasibe Mazıoğlu, "Eski Türk Edebiyatı", **Türk Ansiklopedisi**, Ankara, MEB Yay., 1983, C.32, s. 99.
[5] Osman Türer, "Bibliotheque Nationale'de Bulunan Tasavvufla İlgili Türkçe Yazma Eserler", **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 8, Erzurum, 1988, s. 195.
[6] Mustafa Özkan, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, İstanbul, 1995, s. 81.
[7] Ebû Hureyre (ra) naklettiğine göre, Allah'ın Resûlü (sav) buyurdu ki: "Muhakkak ki Allahu Teâlâ'ya mahsus olarak doksan dokuz isim vardır. Her kim bu doksan dokuz ismi ihsâ (saymak, ezberlemek, manalarını şuurla anlamak) eylese cennete girer, sonsuz saadete ulaşmış olur." (Hadis, Buhârî, Daavât, 68.) Ayrıca bak. Ali Osman Tatlısu, **Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi**, İstanbul, Sönmez Neşriyat, 1967, s. 13.

Allah'ın (cc) 1000 adından 300'ü Tevrat'ta, 300'ü Zebur'da, 300'ü İncil'de, 100'ü Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir. 99 isim esmâ-i hüsnâ olarak bilinmekte, Allah'ın (cc) isimlerinin en büyüğü ve en etkilisi olarak bilinen ism-i azamın ise hangisi olduğu bilinmemektedir. İsm-i azamın hangi isim olduğu tartışma konusudur. Üzerinde çalıştığımız eserde de bununla ilgili değişik görüşler olsa da kesin bir kanaat sözkonusu değildir. Fakat kesin olmamakla birlikte "Allah" isminin ism-i azam olabileceği görüşü ağırlıktadır.

İlk esmâ-i hüsnâ şerhleri Arapça ve mensur olarak yazılmıştır. Türkçede ise daha çok, manzum esmâ-i hüsnâ şerhleri görülmektedir. Türkçede bilinen en eski manzum esmâ-i hüsnâ şerhleri şunlardır:

İlyas İbn-i İsâ Saruhanî (848/1541) *Esmâ-i Hüsnâ Şerhi*

Hüseyin b. Ahmed-i Sirozî (1000/1591) *Esmâ-i İlâhî Kasîdesi*

Hakim Seyyid Muhammed Efendi (Öl.: 1184/1770) *Manzûm Esmâ-i Hüsnâ Şerhi*

Trabzonlu Şakir Ahmed Paşa (1210/1795) *Ravza-i Vird (Esmâ-i Hüsnâ Şerhi)*

Mensur olarak bilinen en eski esmâ-i hüsnâ şerhi ise üzerinde çalıştığımız *Cevâhirü'l-Ma'ânî* (809/1406) adlı eserdir. Daha sonra da sırasıyla, bilinen esmâ-i hüsnâ şerhleri şunlardır:

Abdullah-ı Simâvî (Şeyh-i İlâhî) (Öl.:893/1487) *Şerhu'l-Esmâü'l-Hüsnâ*

Hatipoğlu Habibullah Şirvânî (918/1512) *Esmâi'l-Hüsnâ Şerhi*

Şeyh Şaban-ı Velî (Öl.:976/1568) *Vird-i Settâr ve Tercümesi*

Muhammed Niyâzî-i Mısrî (Öl.: 1105/1693) *Şerhu'l-Esmâi'l-Hüsnâ Risâlesi*

Bunların dışında manzum ve mensur olarak Türkçe yazılmış birçok esmâ-i hüsnâ şerhleri vardır. Yazma kütüphanelerinde henüz ortaya çıkmamış esmâ-i hüsnâ şerhleri de mevcuttur. Ayrıca edebiyatımızda esmâ-i şerifeler de vardır. Bunlar Hz. Peygamber'in (sav) isimlerinden bahseden eserlerdir.[8] Esmâ-i hüsnâ ile karıştırılmamalıdır.

Türkçede esmâ-i hüsnâ üzerine yapılan çalışmalar ikiye ayrılmaktadır. Birincisi ilahiyat alanında yapılan çalışmalardır. İkincisi ise Türk Dili ve Edebiyatı

[8] Ayhan Tergip, **Bâkî'nin Meâlimü'l-Yakîn adlı eseri üzerinde dil incelemesi (metin-sözlük)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2010.

alanında yapılan çalışmalardır. Türk Dili alanında en kapsamlı çalışmayı Halil İbrahim Şener *"Türk Edebiyatında Manzum Esmâü'l-Hüsnâlar"* adlı doktora çalışması ile yapmıştır.[9] Sabahaddin Akbay ise *"Saruhanlı Şeyh İlyas ve Manzum Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi"* adlı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.[10] Orhan Pekçetin'in hazırladığı Ahmed-i Dâî'nin Vesîletü'l-Mülûk adlı eseri (1b-58b) (Metin-inceleme-sözlük) yüksek lisans tezi de esmâ-i hüsnâ şerhi içermektedir.[11]

Esmâ-i hüsnâ ile ilgili yazılan makaleler de mevcuttur. En kapsamlılarından bazıları şunlardır: Agah Sırrı Levend "Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri" adlı makalesinde Türkiye kütüphanelerinde rastlanan başlıca esmâ-i hüsnâ şerhlerini tanıtmaktadır.[12] Aysu Ata'nın "Türkçe İlk Kur'an Tercümesi, Karahanlı Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesinde Esmâ-i Hüsnâ"[13] adlı bir bildirisi vardır. Abdullah Şahin'in "Edebi Bir Tür Olarak Klâsik Edebiyatımızda Esmâ-i Hüsnâ'lar"[14] adlı bir makalesi, Ali Akar'ın "Türk Edebiyatında Esmâ-i Hüsnâ Şerhleri ve İbn-i Îsâ-yı Saruhânî'nin Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ'sı" adlı makalesi, Suat Ünlü'nün "İlk Türkçe Kur'an Tercümelerine göre Esmâ-i Hüsnâ"[15] adlı makalesi mevcuttur.

A. Eser

1. Eserin Künyesi ve Adı

Bulunduğu yer	: E. Blochet, Supp. 499; Bibliotheque Nationale / Paris/Fransa
Müellif	: Hızır bin Yakup el-Hatib
Yazım tarihi	: 809 (1406)
Ölçü	: 210 x 145 mm.

[9] Halil İbrahim Şener, **Türk Edebiyatında Manzum Esmâü'l-Hüsnâlar**, Dokuz Eylül Üniv., SBE, Yayımlanmamış doktora tezi, İzmir, 1985.
[10] Sabahaddin Akbay, **Saruhanlı Şeyh İlyas ve Manzum Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi**, Gazi Üniv., SBE, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara, 1996.
[11] Orhan Pekçetin, **Ahmed-i Dâî'nin Vesîletü'l-Mülûk adlı eseri (1b-58b) (Metin-inceleme-sözlük)**, İstanbul Üniv., SBE, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul 2010.
[12] Agah Sırrı Levent, "Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", **TDAY-Belleten** 1972, Ankara, TDK Yayınları, s. 35-80.
[13] Aysu Ata, "Türkçe İlk Kur'an Tercümesi, Karahanlı Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesinde Esmâ-i Hüsnâ", **IV. Uluslar arası Türk Dil Kurultayı**, İzmir, 2000.
[14] Abdullah Şahin, "Edebi Bir Tür Olarak Klâsik Edebiyatımızda Esmâ-i Hüsnâ'lar", **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.16, Erzurum, 2001.
[15] Suat Ünlü, "İlk Türkçe Kur'an Tercümelerine göre Esmâ-i Hüsnâ", **Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.16, S. 2, Bursa, 2007, s. 215-285.

Varak sayısı : 223

Satır sayısı : 13

Yazı çeşidi : Harekeli nesih

Eserin adı manaların cevherleri veya manalardaki cevherler anlamına gelen *Cevāhirü'l-Ma'ānī* dir. Metinde eserin adı iki yerde geçmektedir. Birincisi eserin başında, ilk varakta eserin müellifi ile birlikte şu şekilde yazılmıştır:

Semmā Cevāhirü'l-Ma'ānī te'līf

Ḫıżır bin Ya'ḳūb

El-Ḫaṭīb (1a/1)

Şeklinde geçmektedir. İkincisi dokuzuncu varakta geçmektedir. Burada eserin adı söylenmekte ve ayrıntılı olarak neden esere bu ad verildiği aktarılmaktadır:

"Ve bu kitābuñ adını *Cevāhirü'l-Ma'ānī* virdüm. 'İllet-i ġāyesi oldur kim çün mürīd-i ṣādıḳ ve ṭālib ve 'āşıḳ, ṣıḍḳ-ı te'ennī cehdiyle müṭāla'a eyleye ve bu ebvābuñ mūcibātı-y-ıla mu'āmele eyleye ve bellü bile kendüzin ki kimdür ve ḳandan gelmişdür ve nireye geldi ve girü ḳançaru gidiserdür? Yāḫūd bu 'āleme ne-y-içün geldi ve daḫı cānlar ol nūrānī 'ālemden neteler ḳarañulıġına givirmekde fāyide nedür ve girü andan ayırmaḳda ḥikmet nedür ve ḳıyāmet güninde girü ḳoparmaḳda sır nedür? Ve hem ḥayvānlar zümresinden ḳurtulmış ola, ādemīler mertebesine irişmiş ola." (9b/6)

2. Eserin Yazıldığı Tarih

Eser 1406 (H.809) yılında yazılmıştır. Eserin yazılış tarihi metnin içinde iki yerde açıkça belirtilmektedir:

"Ve bu maḳālet fütūḥınuñ fetḥi muḥarrem ayınuñ evāsıṭında-y-ıdı. Senetu tis'a ve ṣemāni mi'e." (10a/10)

Sekiz yüz ṭoḳuzından ol Resūl'ün

Açıldı ḳapusı uşbu fütūḥuñ (10a/13)

3. Eserin Yazılış Amacı

Yazar, eseri kendisi için yazdığı Paşa Hazretleri'nin ilmi sevdiğini dolayısıyla ulemaları sevdiğini belirtmiş ve eseri kaleme alıp hem paşa hazretlerinin takdirini kazanmayı hem de onunla tanışmaya bir vesile olmasını dilemiştir:

"Ammā Tañrı'nuñ ḥamdinden ve Resūl'üñ ṣalavātından ṣoñra, bu ża'īf du'ācı Ḫıżr bin Ya'ḳūb Ḫaṭīb eydür: *Sebeb-i te'līf-i kitāb* oldur kim çün maḥbūbu's-selāṭīn sulṭānu'l-muḳarrebīn Pāşā Ḥażreti'nüñ evṣāf-ı ḥamīdesini ve aḫlāḳ-ı kerīmesini işitdüm. Ḫuṣuṣā ol ḥażrete mülāzımlarından bir 'azīz daḫı şöyle taḳrīr eyledi kim pādişāhdur fi'linde tevfīḳ var ve şāhdur kim göñlinde taṣdīk var. Muḥibb-i 'ilm ve maḥbub-ı 'ulemādur; mürebbī-i żu'afādur. Pes müştāḳ oldum kim mübārek cemāllerine naẓar eyleyem ve 'azm eyledüm-kim anı görmek-içün sefer ḳılam." (5a/9)

4. Eserin İçeriği

Cevāhirü'l-Me'ānī dinî ve tasavvufi bir eserdir. Eser için, Anadolu sahasında yazılmış en eski Esmāü'l-Hüsnā şerhlerinden biridir de diyebiliriz. Mensur olarak yazılmış eser, manzum bir girişle başlamaktadır. Daha sonraki bölümde, sırasıyla müellifin ismi, kim için yazıldığı, kitabın yazılış sebebi, kitabın ismi, bölümleri, yazılış tarihi ve hangi dönemde yazıldığı açıklanmaktadır:

"Ammā Tañrı'nuñ ḥamdinden ve Resūl'üñ ṣalavātından ṣoñra, bu ża'īf du'ācı *Ḫıżır bin Ya'ḳūb Ḫaṭīb* eydür." (5a/8-9)

"Sebeb-i te'līf-i kitāb oldur kim çün maḥbūbu's-selāṭīn sulṭānu'l-muḳarrebīn *Pāşā Ḥażreti'nüñ* evṣāf-ı ḥamīdesini ve aḫlāḳ-ı kerīmesini işitdüm." (5a/11)

"*Ḥażreti Pāşā*-y-ıçun bu ṣan'ata
Eyledüm iḳdām tā kim ḥażrete
Lāyıḳ olup bu kitāb aḥkām-ıla
Cennet-i Firdevs-i a'lāya yite" (8b/11)

"*Sebeb-i te'līf-i kitāb* oldur kim çün maḥbūbu's-selāṭīn sulṭānu'l-muḳarrebīn Pāşā Ḥażreti'nüñ evṣāf-ı ḥamīdesini ve aḫlāḳ-ı kerīmesini işitdüm. Ḫuṣuṣā ol ḥażrete

mülāzımlarından bir ‘azīz daḫı şöyle taḳrīr eyledi kim pādişāhdur fi‘linde tevfīḳ var ve şāhdur kim gönlinde taṣdīḳ var. Muḥibb-i ‘ilm ve maḥbub-ı ‘ulemādur; mürebbī-i żu‘afādur. Pes müştāḳ oldum kim mübārek cemāllerine naẓar eyleyem ve ‘azm eyledüm-kim anı görmek-içün sefer ḳılam.” (5a/9)

“Ve bu kitābuñ adını *Cevāhirü’l-Me‘ānī* virdüm.” (9b/6)

“Ve bu maḳālet fütūḥınuñ fetḥi muḥarrem ayınuñ evāsıṭında-y-ıdı. *Senetu tis‘a ve ṣemāni mi’e.*” (10a/10)

“*Sekiz yüz ṭoḳuzından* ol Resūl’ün

Açıldı ḳapusı uşbu fütūḥuñ” (10a/13)

“Muvaffaḳ eyle İlāhī *Emīr Süleymān*’ı

Refīḳ it aña ‘adlı vü devlet-i uzmāyı” (12a/1)

Kitap beş bölümden oluşmaktadır. Bunlar:

“Bāb-ı evvel ma‘rifet-i nefsdedür.

Bāb-ı ṣānī vācibātdadur.

Bāb-ı ṣāliṣ beyān-ı fıṭrat-ı ervāḥdadur.

Bāb-ı rābi‘ beyān-ı ḫılḳat-ı insāndadur.

Bāb-ı ḫāmis beyān-ı sülūk-ı umerā’ ve vüzerādadur.” (10a/5-10)

Birinci bölümde insanın öncelikle kendini tanıması gerektiği vurgulanmaktadır. Kendini tanıması ile Allah’ı (cc.) tanıyacağı belirtilmiştir. Hangi nesneyi severse bir gün mutlaka ondan ayrılacağı; fakat gerçek mahbub olan Allah’ı (cc.) severse daima mutlu olacağı anlatılmıştır. Ayrıca imanın şartları da ayrıntılı olarak bu bölümde işlenmiştir.

Daha sonra Allah’ın (cc.) isimleri ile ilgili bir sual sorularak esmā-i hüsnā kısmına geçilmektedir (30a/7). İlk bölümde İsm-i A‘zam’ın hangisi olduğu üzerine yapılan tartışmalara değinilmiş ve İsm-i A‘zam’ın “Allah” olduğu kabul edilerek doksan dokuz ismin izahına geçilmiştir (34a/12).

İsimler açıklanırken öncelikle ismin kelime anlamı verilmiş, daha sonra ayrıntılı bir açıklamaya geçilmiştir. Daha sonra eğer varsa isim ile ilgili ayet, hadis,

hikâye, rivayet gibi pekiştirici unsurlar kullanılmıştır. Ayrıca isimlerin açıklanmasında büyük mutasavvıfların görüşlerinden de istifade edilmiştir. Her isim için "Ḥaẓẓu'l-'abd" (Kulun bu isimden alacağı hisse) açıklaması yapılmış ve isim bir şiir ile bitirilmiştir. İsimler genellikle tek tek açıklanmış; fakat bazen bir birine yakın anlamlı iki isim tek başlık altında izah edilmiştir.

İkinci bölüm Eṣ-Ṣabūr ismi ile 164a'da son bulur. 164b'den itibaren üçüncü bölüm başlar. Fakat burada üçüncü bölüme geçtiğini gösteren her hangi bir başlık kullanılmamıştır. Bu, konu bütünlüğünden ve diğer nüshalardaki bölüm başlıklarına bakılarak anlaşılmaktadır.

Üçüncü bölümde de meleklerin yaratılması, kitaplara iman, peygamberlere inen kitaplar, peygamberlere iman ve peygamberlerin hayatları hakkında bilgiler, kıyametin kopması ve sonrasında olacaklar, cennet ve cehennemin tasviri, İslām'ın şartları açıklanmaktadır.

Kitapta, bölümleri ayırıcı herhangi bir başlık kullanılmadığı için dördüncü bölümün hangisi olduğunu tespit edemedik. Bu nüshaya en yakın nüsha olan Tırnovalı Nüshası'nda da son kısım eksik olduğu için oradan da istifade edemedik.

Beşinci bölüm 202a'da başlamaktadır. Bu bölümde sultanın Allah'ın (cc.) halifesi olduğu ve ona göre davranması gerektiği anlatılmaktadır. Yine eski padişahlardan ve halifelerden örnekler alınarak, devlet yönetiminde uyulması gereken kurallara dikkat çekilmektedir. Bölümün sonunda da hikmetli sözler ve nasihatlere yer verilerek kitap sonlandırılır.

Ayrıca kitabın son yaprağında kurban kesme ile ilgili bir sayfalık bir bölüm vardır. Bu bölümün kitapla bir alakası yoktur. Kitaba sonradan eklendiği düşünülmektedir.

5. Eserin Nüshaları

Tespit edebildiğimiz 14 farklı *Cevāhirü'l-Ma'ānī* nüshası vardır; fakat bunların hepsi tam değildir. Ayrıca nüshalar arasında farklar da mevcuttur. Bazı nüshalar farklı eser intibaı verse de özünde aynı eserin özeti veya genişletilmişi şeklinde düşünülebilir. Aşağıda bütün nüshalar sınıflandırılmıştır. Nüshalar

sınıflandırırken içerik, konularının işleniş sırası, yazım şekli gibi özellikler ve nüshaların birbirleriyle benzerlikleri veya farklılıkları dikkate alınmıştır. Bu özellikler göz önünde bulundurularak nüshaları dört gruba ayırdık:

1. Grup

Bu grubu, Paris ve Tırnovalı nüshaları oluşturmaktadır. Bu nüshalar birbirinin kopyasıdır. Eserin nüshaları içinde en eski nüshalar bunlardır. Bunlardan birinin müellif nüshası ve geri kalan diğer nüshaların da bu nüshalardan çoğaltıldığı düşünülmektedir. Ayrıca Tırnovalı nüshasında Er-Reşîd isminden sonraki kısım eksiktir. Bu kısım Paris nüshasının 163. varağına denk gelmektedir. Paris nüshası 223 varak olduğuna göre, Tırnovalı nüshasının yaklaşık dörtte biri kayıptır, diyebiliriz.

1) Paris Nüshası (Bibliotheque Nationale) E. Blochet, Supp. 499.

Cevāhirü'l-Ma'ānī

210x145 mm. ölçülerindedir. 223 varak 13 satırdır. Nüshanın başında yazar olarak Hızır bin Yakub el-Hatib yazmaktadır. Başında ve sonunda her hangi bir tarih olmayıp eserin içinde yazılış tarihi olarak 809 (1406) yazmaktadır. Eser beş bölüme ayrılır: 1. Bāb-ı evvel ma'rifet-i nefsdedür. 2. Bāb-ı ṯānī vācibātdadur. 3. Bāb-ı ṯāliṯ beyān-ı fiṭrat-ı ervāḥdadur. 4. Bāb-ı rābi' beyān-ı ḫılḳat-ı insāndadur. 5. Bāb-ı ḫāmis beyān-ı sülūk-ı umerā' ve vüzerādadur. (10a/5-10)

2) Süleymaniye Kütüphanesi Tırnovalı 1854/1

Cevāhirü'l-Ma'ānī

170x121 – 120x84 mm. ölçülerindedir. 90 varaktır; fakat nüsha eksiktir. 15 satırdır. Harekeli nesih ile yazılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Meşin cilttir. Başlıklar, ayet ve hadisler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Manzum kısımlar ve sayfalar kırmızı çizgilerle cetvellenmiştir. Bazı sayfalarda metnin kenarlarına notlar alınmıştır.

2. Grup

Bu grup da farklı zamanlarda istinsah edilmiş yedi nüshadan oluşmaktadır. Bu nüshalar, içerik bakımından, konularının işleniş sırası yönünden, yazım şekli olarak bir birine benzerlik göstermektedir. Nüshalar tek tek ele alındığında birbirlerinden kopya edildikleri izlenimi vermektedir. İstinsah tarihlerini göz önünde bulundurduğumuzda, Millet Kütüphanesindeki nüsha Köprülü Kütüphanesindeki nüshanın kopyası, diğerleri de bunların kopyası şeklinde düşünülebilir.

1) Köprülü Kütüphanesi Nr.153

Cevāhirü'l-Ma'ānī

Müstensihi Pir Muhammed bin Musluhiddin'dir. 855/1451 yılında Türkçe olarak yazılmıştır. Eserde yazar ismi geçmemektedir. 13 satır, 125 varaktır. Harekeli nesih ile yazılmıştır. Eser dinî ve tasavvufi bir nitelik taşır. Beş bab üzerine tertip edilmiştir: 1. El-bābu'l-evvel fī-ma'rifeti'n-nefs. 2. El-bābu'ṣ-ṣānī fī evveli mā vecebe 'ale'l-mükellef. 3. El-bābu'ṣ-ṣāliṣü fī-fıṭrati'l-ervāḥ. 4. El-bābu'r-rābi'ü fī-fıṭrat-ı ādem 'aleyhi's-selām. 5. El-bābu'l-ḫāmisü fī-ādābi'l-mülūk ve'l-vüzerā.

2) Millet Kütüphanesi Ali Emiri, Şeriyye 533

Cevāhirü'l-Ma'ānī

194x134 – 142x96 mm. ölçülerindedir. Harekeli nesih ile yazılmıştır. İstinsah tarihi 855/1451. 15 satır, 110 varaktır. Mukavva cilt. Muhtelif yerlerinde Ali Emiri'nin temellük mührü vardır. Bu yazma, Millet Kütüphanesi kart kataloglarında Said adına kayıtlıdır.

Yukarıdaki iki nüsha satır ve sayfa numaraları hariç bire bir aynıdır. İstinsah yılı olarak ikisinde de 855/1451 yılı gözükmektedir. Fakat nüshaları incelediğimizde Millet Kütüphanesindeki nüshanın Köprülü nüshasından kopya edildiğini gördük.

Köprülü nüshasının 121b sahifesinin 13. satırında tahrip olmasından dolayı okunamayan bir kısım vardır.[16] Millet Kütüphanesi'ndeki nüshaya baktığımızda 108a sahifesinin 2. satırında okunamayan bu kısım için müstensih de "…" üç nokta işareti koymuş ve Köprülü nüshasında çok az belli olan üç noktadan sonraki kısmı "itmez"

[16] "Kerīm 'özr dileyen ḳulını …

olarak okumuştur.[17] Bu da bize Millet Kütüphanesi'ndeki nüshanın Köprülü Kütüphanesi'ndeki nüshadan istinsah edildiğini göstermektedir.

3) Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi S.Ö.B. ASL 237

Cevāhirü'l-Ma'ānī

H.954 / M. 1547 yılında yazılmıştır. Müstensihi belli değildir. 140 varak, 15 satırdır. 215x155 / 175x110 mm. ölçülerdindedir. Yazı harekeli nesih, bölüm başlıkları, ayet, hadis ve bazı Arapça ifadeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bu nüshayı bilim dünyasına ilk tanıtan Kazım Köktekin olmuştur.[18]

4) Millî Kütüphane -1 06 Mil. Yz. F. B. 381

Cevâhirü'l-Ma'ānī

Türkçe harekeli nesih hatla yazılmıştır, 218x150-150x105 mm. ölçüsünde, 15 satırlı, 89 varak, esmer çıpa filigranlı kâğıda, 954/1547 Ramazanında yazılmıştır. Söz başları kırmızı mürekkepledir. Kahverengi yıpranmış tamir görmüş meşin sırtlı, üst yüzü kırmızı kâğıt kaplı, alt yüzü şemseli bordo meşin kaplı bir cilt içindedir. Beş babtan oluşan dinî ve tasavvufî bir eserdir. İçinde yer yer manzum kısımlar da vardır. Başında Feyzullah b. Mustafa'nın temellük kaydı ve mührü vardır. Fahri Bilge varislerinden satın alınmıştır.

5) Süleymaniye Kütüphanesi Birinci Serez 1526/1

Cevāhirü'l-Ma'ānī

225x175 - 168x125 mm. ölçülerindedir. Tarih yoktur. 129 varaktır; fakat eser bittikten sonra farklı bir bölüm başlayıp 155. varakta tamamlanmadan bitmektedir. 15 satırdır. Nüsha harekeli nesih, siyah meşin cilt ve mikleplidir. 3a'da Derviş Mustafa adına vakıf kaydı 5a'da aynı şahıs adına vakıf mührü bulunmaktadır. Başlıklar kırmızı mürekkepledir. Bu yazma, Süleymaniye kart kataloglarında Derviş Mustafa b. Muhammed adına kayıtlıdır.

---

[17] "Kerīm 'özr dileyen ḳulını … itmez."

[18] Kazım Köktekin, "Ahmed-i Dâî'nin Cevāhirü'l-Ma'ânî Adlı Eserinin Yeni Bir Yazması Üzerine", **İlmi Araştırmalar** 12, İstanbul, 2001, s. 143-149.

6) Süleymaniye Kütüphanesi İbrahim Efendi 183

Hazā Kitāb-ı Cevāhirü'l-Ma'ānī Esmāü'l-Hüsnā

211x155 - 136x90 mm. ölçülerindedir. 85 varak 19 satırdan oluşmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesindeki katalog kaydında yazılış tarihi 1167/1753 olarak geçmektedir; fakat biz eserin üzerinde herhangi bir tarih göremedik. Harekesiz nesih hatla yazılmıştır. Mukavva ciltli ve mikleplidir. Son sayfasında derkenarlar vardır.

7) Zeki Kaymaz'ın üzerinde çalıştığı nüsha:

Cevāhirü'l-Ma'ānī

170x230 mm. ölçülerindedir. 108 varak, 16 satırdır. İstinsah tarihi 1196/1780'dir. Müstensihi Muhammed ibni Ebî Bekr'dir. Harekeli nesih şeklinde yazılmıştır. Başlıklar, bâblar, ayet ve hadisler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bu nüsha Zeki Kaymaz tarafından doçentlik tezi olarak çalışılmıştır.[19]

3. Grup

Bu grubu Esad Efendi ve Kastamonu nüshaları oluşturur. Bu nüshalar birbirinin kopyasıdır. Bu gruptaki nüshalar diğer nüshalara göre, asıl nüshanın özeti mahiyetindedir. Her ikisinin de giriş bölümleri manzum değildir.

1) Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 1380/1

Hāẕā Kitāb-ı Cevāhirü'l-Me'ānī

196x130 – 152x83 mm. ölçülerindedir. İstinsah tarihi 1039/1629'dur. Müellif ve müstensih adı yoktur. Harekesiz nesih hattı ile yazılmıştır. 38 varak, 21 satırdır. Miklepli ve başlıklar kırmızı mürekkepledir. Müstensih, nüshanın başında eserin beş bâb olduğunu söyler; fakat sadece iki bâb yazılmıştır.

2) Kastamonu İl Halk Kütüphanesi 37 Hk 2384/1

Hāẕā Kitāb-ı Cevāhirü'l-Ma'ānī

[19] Zeki Kaymaz, **Ahmed-i Dâ'î, Cevāhirü'l-Ma'ânî (İnceleme-Metin-Sözlük)**, (Yayımlanmamış doçentlik çalışması), Malatya, 1997.

210x150 mm. ölçülerindedir. İstinsah tarihi 1039/1629'dur. Müellif ve müstensih adı yoktur. 72 varak 15 satırdan oluşmaktadır. Harekesiz nesih hattı ile yazılmıştır. Yine bu nüshada da başlıklar, ayet ve hadisler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Son varakta esmâ-i hüsna'nın tamamı yazılmıştır.

4. Grup

Bu grup üç nüshadan oluşmaktadır. Bu gruptaki ilk iki nüshanın yazım tarzı diğer gruplardan ve birbirlerinden farklıdır. Fakat bu iki nüsha da aynı eserin değişik kopyalarıdır. Mümtaz Şükrü Eğilmez'in eline geçtiğini bildirdiği nüshanın tamamının içeriği hakkında bir bilgimiz yoktur. Ayrıca bu nüshanın şu anda nerede olduğu da belli değildir.

1) Millî Kütüphane -2 06 M.K. Yz. A. 8394

Cevāhiru'l-Ma'ānī

200x145 - 140x87 mm. ölçülerindedir. 233 varak, 13 satırdır. İstinsah tarihi 968/1561'dir. Müstensih Ali bin Hüseyin'dir. Harekeli nesih hat ile yazılmıştır. Başlıklar, ayet ve hadisler kırmızı mürekkepledir. Sonradan ciltlenmiştir. Bu nüsha diğer nüshalara göre daha hacimli olup ilk bakışta farklı bir eser intibaı vermektedir; fakat incelendiğinde aynı eserin genişletilmiş bir nüshası olduğu anlaşılmaktadır.

2) Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa 2807/2

Hāẕā Kitābu Cevāhirü'l-Ma'ānī

205x137 – 132x72 mm., 63 (47b-110b) varak, 13 satırdır. Harekeli nesih ile yazılmıştır. Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Asıl başlangıçtan önce dört varaklık bir kısım vardır. Bu kısım, farklı bir kitabın veya bir bölümün son kısmı mahiyetindedir. Daha sonra asıl nüsha başlamaktadır. Bu nüshada esmâ-i hüsna yoktur. Ağırlıklı olarak asıl nüshadaki hikâyelerden oluşmuş, okunaklı bir metindir.

3) Mümtaz Şükrü Eğilmez'in "eline geçtiğini" bildirdiği nüsha[20]

[20] Eğilmez, **a.g.m.**, s. 37-39.

Bu nüsha hakkında Mümtaz Şükrü Eğilmez şu bilgileri veriyor: "Yazılışı H. 965 senesinde sona eren, dört santim kalınlığında ve bütün eski eserlerde olduğu gibi sahifelerinde numara bulunmayan, her sahifesinin altında müteakip sahifenin ilk kelimesi yazılı, enteresan cildli, yazma bir kitap elime geçti: Cevahirülmeanî.

Dinî ve ahlakî, hekimane bir eser olan kitabın Osmanlı İmparatorluğu'nun en yüksek, en haşmetli devri olan Kanunî Süleyman zamanında yazılmış olması ayrıca dikkatimi çekti. Kimin zamanında yazıldığını araştırdım. Baştan bir veya birkaç sayfasının noksan olması, son sayfada da bu noktayı aydınlatabilecek hiçbir kayıt bulunmaması dolayısıyla müellifini anlayamadım. Karıştırdığım sayfaları o devrin dinî telkinleri, zihniyet telakkisi; bilhassa lisan ve ifade bakımından dikkate değer satırlara tesadüf ettim." Devamla Eğilmez eserden örnek parçalara da yer verir.[21]

Diyarbakır Umumi Kütüphanesinde 3932 numara ile kayıtlı *Cevāhirü'l-Ma'ānī* isimli bir eser de vardır. Eser, 195x125 – 155x85 mm. ölçülerindedir. 58 varak, 15 satırdır. İlk sayfada Abdullah Ağa ismi ve 1237(1821) tarihi vardır. Fakat bunun müstensih adı ve istinsah tarihi olup olmadığı belli değildir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Manzum bir eserdir. Bu eseri incelediğimizde, bizim üzerinde durduğumuz eser ile her hangi bir ilgisinin olmadığını; sadece eser isimlerinin aynı olduğunu gördük.

Yine, Süleymaniye Kütüphanesinde, 3260-03 numara ile kayıtlı *Kitabu Cevāhirü'l-Ma'ānī* adlı bir eser gözükmektedir. 148 varak, 17 satırdan oluşan eseri incelediğimizde, *Kitabu Cevāhirü'l-Ma'ānī* ismine eserin herhangi bir yerinde rastlayamadık. Ayrıca içerik olarak da konu ettiğimiz eserle bir ilgisi gözükmemektedir.

Ayrıca Mardin İl Halk Kütüphanesinde 1359 numara ile kayıtlı Yusuf b. İsmail'e ait *Cevahirü'l-Ma'ānī* adlı bir eser gözükmektedir. Fakat kütüphaneyi aradığımızda böyle bir eserin bulunmadığını söylediler.

---

[21] Abdülbaki Çetin, "Ahmed-i Dâî'ye Atfedilen Bir Eser: Cevâhirü'l-Maânî", **AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 21, Erzurum, 2003, s. 309-323.

Sonuç olarak, elimizde *Cevāhirü'l-Ma'ānī*ye ait on dört nüsha bulunmaktadır. Yukarıda da değindiğimiz gibi bu nüshaların bazıları bire bir birbirinin kopyası olduğu gibi; bazıları tamamen farklı bir eser intibaı oluşturmaktadır. Fakat bunlar da incelendiğinde asıl nüshanın birer özeti veya genişletilmiş şekli olduğu görülür.

Genelde yazar isminin eserde geçtiği nüsha, asıl nüsha olarak düşünüldüğünde, eserin asıl nüshası olabilecek iki nüsha elimizde mevcuttur. Bunlar, Paris ve Tırnovalı nüshalarıdır. Aynı zamanda bu nüshalar bir birinin kopyasıdır. Paris nüshasının hem başında hem de içinde Hızır bin Yakub el-Hatib ismi geçmektedir. Tırnovalı nüshasının ise sadece içinde geçmektedir. Ayrıca Tırnovalı nüshasının tamamı elimizde olmadığı için, son kısmında herhangi bir isim olup olmadığını bilemiyoruz.

Hangi nüshanın asıl olduğunu anlamak için nüshaların içeriğine ve dil özelliklerine baktığımızda, birbirlerinin kopyası olmaları sebebiyle ve muhtemelen birbirine yakın tarihlerde yazıldıklarından herhangi bir sonuç çıkmamaktadır. Fakat Paris nüshası 153b'de dokuzuncu satır ile on üçüncü satır arasında silik olan bir kısım vardır. Tırnovalı nüshasına baktığımızda bu kısımda geçen birkaç cümlenin atlandığını görüyoruz.[22] Bu da bize müstensihin de bu kısmı okuyamayıp atladığı izlenimini vermektedir. Bunun tam olarak geçerli olduğunu söyleyebilmek için de Paris nüshasının orijinalini görmek gerekir. Çünkü elimizdeki Paris nüshası CD çekimidir. Belki CD için fotoğrafı çekilirken bu kısım silik çıkmış olabilir; fakat durum böyle değilse ve diğer verilerle birlikte değerlendirildiğinde, Paris nüshasının müellif nüshası veya müellif nüshasına en yakın nüsha olduğu düşünülebilir. Ayrıca -şimdiye kadar bilinen- elimizdeki en eski nüsha olduğunu da söyleyebiliriz.

6. Eserin Yazarı

[22] Paris nüshasında şu şekilde geçmektedir: "İbrāhīm 'acebleyüp eyitdi kim ********** kim uşbu cānavaruñ dağılmış cüzrin şol cānavar ********** cem idüp ḳıyāmetde ḳoparacaḳsın, şimdi ********** ölmiş nice diri ḳalursın? Allah ta'ālā eyitdi: "İnanmaz ***** yā İbrāhīm ölüyi diri ḳılduġuma?" Paris nüshasında silinmiş olan bu kısım Tırnovalı nüshasında şu şekilde geçmektedir: "Eyitdi: 'İlāhī göster baña kim ölüleri nicesi diri eylersin?' Ḥaḳ ta'ālā eyitdi: 'Yā İbrahīm! İnanmaz mısın?'" Burada Tırnovalı nüshasının Paris nüshasından istinsah edildiği düşünülebilir. Çünkü müstensih de okuyamadığı kısmı kısa bir şekilde ifade etmiştir.

Öncelikle eserin yazarı ile ilgili tartışmalara baktığımızda değişik görüşlerin olduğunu görürüz. Zeki Kaymaz, doçentlik tezi olarak hazırladığı, müellif adı kayıtlı olmayan nüsha üzerinde yaptığı incelemeler sonucunda eserin Ahmed-i Daī'ye ait olduğunu öne sürmüştür.[23] Abdülbaki Çetin eserin yazarının Ahmed-i Daī olmadığını söyleyerek, *Cevāhirü'l-Ma'ānī* yazarı olarak karşımıza beş ismin çıktığını (Dürrî, Derviş Mustafa bin Muhammed, Said, Ahmed-i Daī ve Hızır bin Yakub), bu eserin yazarının Hızır bin Yakub el-Hatib olduğunu söylemiştir.[24] Bunun üzerine Zeki Kaymaz'da bir makale yayımlamış ve Ahmed-i Daī'nin diğer eserlerinden alıntılar ile *Cevāhirü'l-Ma'ānī*'de geçen konuları ve hikâyeleri karşılaştırarak bu eserin Ahmed-i Daī'ye ait olduğunu ileri sürmüştür.[25] Bekir Direkçi de üzerinde çalıştığı nüsha da yazar ismi olmamasına rağmen bu eserin yazarının Hızır bin Yakub olduğunu söyler.[26]

Elimizdeki 14 nüshaya baktığımızda, bunlardan sadece Paris nüshası ile Süleymaniye Kütüphanesindeki Tırnovalı nüshasında Hızır bin Yakub ismi geçmektedir. Paris nüshasının hem başında hem de içinde bu isim geçmektedir:

"Semmā Cevāhirü'l-Ma'ānī telif Ḫıżır bin Ya'ḳub el-Ḫaṭīb" (Başta)

"Ammā Tañrı'nuñ ḥamdinden ve Resūl'üñ ṣalavātından ṣoñra, bu ża'īf du'ācı Ḫıżır bin Ya'ḳūb Ḫaṭīb eydür." (5a/8-9)

Tırnovalı nüshasının ise sadece içinde geçmektedir. Ayrıca Paris nüshasından farklı olarak, Ya'ḳūb ile Ḫaṭib arasında "Matrūnī(?)" olarak okuduğumuz bir isim daha geçmektedir:

"Tañrı'nuñ ḥamdinden ve Resūl'üñ ṣalavātından ṣoñra, bu ża'īf du'ācı Ḫıżır bin Ya'ḳūb Matrūnī(?) Ḫaṭībi eydür." (5a/12-13)

Yukarıda eserin yazarı olarak adı geçen Dürrī, "diri" kelimesinin Dürrī şeklinde yanlış okunmasından kaynaklanmıştır. Yine eser Ahmed-i Daī'ye

[23] Kaymaz, **a.g.e.**, s.10.
[24] Çetin, **a.g.m.**, s. 309-323.
[25] Zeki Kaymaz, "Ahmed-i Dâ'î'nin Bilinmeyen Bir Eseri: Cevâhirü'l-Ma'âni", **TDAY Belleten** 2003, C.II, Ankara, TDK Yay., 2006, s. 107-118.
[26] Bekir Direkçi, **Cevāhirü'l-Me'ānī (Giriş-Dil Özellikleri-Metin-Dizin)**, Selçuk Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış doktora tezi), Konya, 2010.

atfedilirken metinde geçen dâî kelimesi, Ahmet-i Daī'nin mahlası olarak düşünülmüşse de buradaki "daī"nin "duacı" anlamında olduğu görülmüştür.[27] Derviş Mustafa bin Muhammed de müellif değil müstensih ismidir. Said ismi de sadece Millet Kütüphanesindeki kart katalogunda geçmektedir.

Sonuç olarak bu eser Hızır bin Yakub el-Hatib'in 809/1406'da kaleme aldığı bir eserdir. İsimsiz veya müstensih ismi ile çoğaltılan nüshalar da bu eserin genişletilmiş veya özetlenmiş birer kopyası mahiyetindedir.

Hızır bin Yakub el-Hatib'in hayatı hakkında elimizde çok fazla bir bilgi yoktur. Sadece İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın *Büyük Osmanlı Tarihi*'nde " …Hızır bin Yakub'un dinî ve felsefî Siyasetnâme isimli eseri Emîr Süleyman Çelebi namına yazıldıkları gibi …" cümlesi geçmektedir.[28] Müellif hakkında çok fazla bilgi olmasa da eserin içeriğine baktığımızda Hızır bin Yakub'un iyi bir tahsil gördüğü ve birçok ilme vâkıf olduğunu anlıyoruz. Örneğin; müellif eserini meydana getirirken ayet ve hadislere başvurmuş ve bunların meallerini de vermiştir. Yine eserini oluştururken birçok kaynaktan istifade etmiş ve bunların isimlerini de belirtmiştir. Ayrıca tasavvufî konulara da vâkıf olduğu anlaşılmaktadır.

7. Eserin Yazıldığı Dönem ve Kim için Yazıldığı

Eser, Emir Süleyman döneminde yazılmıştır. Eserin içinde de Emir Süleyman'ın ismi geçmektedir:

Muvaffaḳ eyle İlāhī *Emīr Süleymān*'ı

Refīḳ it aña 'adlı vü devlet-i uzmāyı (12a/1)

Eser Emir Süleyman döneminde yazılıp, eserde Emir Süleyman'ın ismi geçmesine rağmen onun adına yazılmamış, o dönemde yaşamış bir paşa adına yazılmıştır. Paşanın adı verilmeyip iki yerde "Paşa Hazretleri" olarak geçmektedir:

"Sebeb-i te'līf-i kitāb oldur kim çün maḥbūbu's-selāṭīn sulṭānu'l-muḳarrebīn *Pāşā Ḥażreti*'nüñ evṣāf-ı ḥamīdesini ve aḫlāḳ-ı kerīmesini işitdüm." (5a/11)

[27] Çetin, **a.g.m.**, s. 309-323.
[28] İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.I, 7. Bsk., Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999, s. 537.

Ḥażret-i Pāşā-y-ıçun bu şan‘ata
Eyledüm iḳdām tā kim ḥażrete
Lāyıḳ olup bu kitāb aḥkām-ıla
Cennet-i Firdevs-i a‘lāya yite (8b/11)

Eserin sunulduğu bu Paşa, Germiyan sarayından gelip Yıldırım Beyazıd'a, oradan da Emir Süleyman'a intisap eden Paşa Ağa bin Hoca Paşa'dır.[29] Hakkında çok fazla bilgi yoktur. Fakat Şeyhoğlu'nun 803/1401'de yazdığı Kenzü'l-Küberâ adlı eserini de bu Paşa'ya sunduğu bilinmektedir.[30]

8. Eser Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Eser üzerinde çok fazla bir çalışma yapılmamıştır. Eserle ilgili ilk ilmî çalışmayı Zeki Kaymaz yapmıştır. Kaymaz, emekli öğretmen M. Ali Cengiz'den aldığı nüshayı "şimdilik bilinen tek nüsha" diyerek doçentlik tezi olarak hazırlamıştır.[31] Kazım Köktekin bir makale yayımlayarak bunun bilinen tek nüsha olmadığını Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Seyfettin Özege Bölümünde *Cevāhirü'l-Ma‘ānī* adlı başka bir eserin daha bulunduğunu bildirmiştir.[32] Daha sonra Abdülbaki Çetin bir makale yayımlayarak, Zeki Kaymaz'ın çalışmasının tek nüsha olmadığını, birden fazla nüshasının olduğunu bildirmiştir.[33] Eserle ilgili en son çalışmayı Bekir Direkçi yapmıştır. Direkçi, Köprülü nüshasını doktora tezi olarak hazırlamıştır.[34]

Ayrıca Zeki Kaymaz, Cevāhirü'l-Ma‘ānī adlı eserin Ahmed-i Dā‘ī'ye ait olduğunu ispatlamaya yönelik bir makale de yazmıştır.[35]

---

[29] İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Bizans ve Selçukilerle Germiyan ve Osman Oğulları zamanında Kütahya Şehri**, Maarif Matbaası, İstanbul 1932, s. 270.
[30] Kemal Yavuz, *Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (İnceleme-Metin-İndeks)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 10.
[31] Zeki Kaymaz, **a.g.e.**
[32] Kazım Köktekin, **a.g.m.**
[33] Abdülbaki Çetin, **a.g.m.**
[34] Bekir Direkçi, **a.g.e.**
[35] Zeki Kaymaz, "Ahmed-i Dâ‘î'nin Bilinmeyen Bir Eseri: Cevâhirü'l-Ma‘âni", **TDAY Belleten** 2003, C.II., Ankara, TDK Yay. 2006, 107-118.

B. Yöntem

1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma ile Eski Anadolu Türkçesi Dönemine ait olan *Cevāhirü'l-Ma'ānī* adlı eserin ilim dünyasına kazandırılması ve aynı zamanda bugün de üzerinde tam bir birlik sağlanamayan sözdizimi konularına bir ışık tutulması amaçlanmıştır. Daha sonra yapılacak araştırmalara bir zemin hazırlamak için, sözdizimi ile ilgili konuların tarihî metinlerde geçen örneklerinin ortaya konulması da amaçlanmıştır. Ayrıca eserdeki bilgilerden hareket edilerek dönemin ilim ve kültür dünyasına da dikkat çekilmek istenmiştir.

2. Üzerinde Çalışılan Nüshanın Belirlenmesi

Öncelikle Eski Anadolu Türkçesine ait bir eser üzerinde çalışma yapmaya karar verilmiş ve incelenen eserler içinde hem bu dönemin dil özelliklerini en iyi şekilde yansıtması hem de üzerinde çok fazla çalışma yapılmamış olması sebebiyle *Cevāhirü'l-Ma'ānī* adlı eser üzerinde çalışma yapılması kararlaştırılmıştır.

Bu doğrultuda, eserin bütün yazma nüshaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Başta Süleymaniye Kütüphanesi olmak üzere Millet Kütüphanesi, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve Köprülü Kütüphanesi'nde nüsha tespit çalışmaları yapılmıştır. Yine internet üzerinden özellikle "www.yazmalar.gov.tr" ve diğer internet sitelerinden faydalanılarak farklı bölge ve ülkelerdeki nüshalar üzerinde araştırma yapılmıştır.

"Cevâhirü'l-Maânî" adı ile Diyarbakır İl Halk Kütüphanesinde bulunan bir nüshaya ulaşılmış ve bu nüsha getirtilerek incelenmiştir. Bu nüshanın 1627 yılında İlmî Mehmed diye bilinen bir yazar tarafından yazıldığı ve 56 varak 15 satırdan müteşekkil bir eser olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle bu eserle bizim üzerinde çalışma yapmak istediğimiz eser arasında sadece bir isim benzerliği olduğu görülmüştür.

Millet Kütüphanesinde bulunan Said adına kayıtlı istinsah tarihi 1451 olan nüsha da alınarak incelenmiş, bu nüshanın bizim üzerinde çalışmak istediğimiz eserin değişik bir nüshası olduğu anlaşılmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi'nde Derviş Mustafa bin Muhammed adına kayıtlı 129 varak 15 satırdan oluşan nüsha alınarak incelenmiş ve bu nüshanın da eserin farklı bir nüshası olduğu tespit edilmiştir. Müstensih esere kendi söyleyiş tarzını ve fikirlerini de katmıştır.

Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde müstensihi belli olmayıp istinsah tarihi 1547 olan "Hâzâ Kitâbu Cevâhirü'l-Maânî ve Nâm-ı Diger" adlı bir nüshaya da ulaşılmıştır. 137 varaktan oluşan bu nüsha, eserin farklı bir nüshasıdır. Eserin asıl yazımı ile istinsah tarihi arasında geçen yaklaşık 145 yıllık süre içerisinde eser Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini muhafaza etmiştir.

Zeki Kaymaz'ın emekli öğretmen M. Ali Cengiz Bey'den temin ettiği ve tek nüsha dediği bir nüsha da mevcuttur. Bu nüshayı incelediğimiz de bunun yukarıda bahsettiğimiz Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndeki nüshanın -içinde çok küçük değişiklikler olmakla birlikte- bir kopyası olduğu görülmektedir. Ayrıca bu nüshanın tarihi 1782'dir. Eserin yazımı ile arasında 376 yıl vardır. Dil özellikleri açısından kopya olduğu için Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini yansıtsa da o döneme ait bütün dil özelliklerini bu nüshada bulmak mümkün değildir.

Nüsha araştırması sırasında eserin sadece bir nüshasının yurt dışında olduğu görüldü. Bu nüsha da Fransa'da Bibliotheque Nationale'de bulunan "Blochet, Supp. 499" numaralı nüshadır. Bu nüsha alıp incelendiğinde Türkiye'deki nüshalar içerisinde Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Tırnovalı nüshası ile benzerliklerinin çok fazla olduğu görüldü.

Bu nüshalar birbirinin kopyasıdır. Eserin nüshaları içinde en eski nüshalar bunlardır. Bunlardan birinin müellif nüshası veya müellif nüshasına en yakın nüsha ve geri kalan diğer nüshaların da bu nüshalardan çoğaltıldığı düşünülmektedir. Ayrıca Tırnovalı nüshasında Er-Reşîd isminden sonraki kısım eksiktir. Bu kısım Paris nüshasının 163. varağına denk gelmektedir. Paris nüshası 223 varak olduğuna göre, Tırnovalı nüshasının yaklaşık dörtte biri kayıptır, diyebiliriz.

Sonuç olarak, Paris nüshası eserin en eski ve en hacimli nüshalarından birisi olduğu için ve şimdiye kadar bilinen en eski esmâ-i hüsnâ şerhlerinden birini ihtiva ettiği için, üzerinde çalışılması en uygun nüsha olarak seçilmiştir.

3. Metni Oluştururken İzlenilen Yol

Metnin oluşturulmasında Fransa'daki Bibliotheque Nationale'de bulunan "Blochet, Supp. 499" numaralı nüsha esas alınmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 1854/1 numaralı Tırnovalı nüshasından da üzerinde çalıştığımız nüshada okuyamadığımız yerler için ve metin tamirleri için yararlanılmıştır.

Eserin aslına daha yakın olabilmesi ve daha iyi anlaşılması için müellifin yazarken yaptığı tekrarlar, eksik veya fazla yazılışlara dikkat edilmiş ve Tırnovalı nüshasından faydalanılarak düzeltilmiştir. Bu düzeltmeler de "köşeli parantez" [ ] işareti kullanılmıştır.

Metinde geçen bâb, fasıl, hikâye, hikmet, nasihat gibi başlıklar koyu renkle yazılarak bunların metinde kolayca fark edilmesi sağlanmıştır.

Metin yaygın olan bir transkripsiyon alfabesiyle latin alfabesine çevrilmiştir.[36] Metin içindeki ayet ve hadisler transkripli bir şekilde latin harfle yazılmıştır. Dikkat çekmeleri için tırnak içine alınarak italik yazılmıştır. Ayrıca eğer ayetin ortasından bir alıntı yapılmışsa, ayet parçası küçük harfle başlatılmış ve dipnot verilirken de üç nokta ile başlatılmıştır. Ayetin başından veya ortasından alınıp âyet tamamlanmadıysa yine üç nokta ile bitirilmiştir. Ayet ve hadisler için sayfanın altına dipnot düşülerek tırnak içerisine Türkçesi ve parantez içerisine de kaynağı yazılmıştır. Kaynak verilirken (Bakara Sûresi, 2/54) şeklinde verilmiştir. Burada "2" kaçıncı sûre olduğunu, "54"te kaçıncı ayet olduğunu belirtmektedir.

Metinde geçen şiirlerin okunmasında herhangi bir yanlışlık olmaması için şiirlerin vezni, şiirlerin başında verilmiştir.

Metnin inceleme kısmının oluşturulmasında kelime grubu ve cümle ile ilgili yapılmış tezler, makaleler ve temel dil bilgisi kitapları ile son dönemde yazılmış dil bilgisi kitapları esas alınmıştır. Bunlar kendi içerisinde tasnif edilmiş, daha sonra da ayrıntılı bir şablon ortaya konmuştur. Bu tasnifte İsmet Cemiloğlu'nun *14. Yüzyıla Ait Bir*

[36] "Times New Roman" ve "Oktay New Transkripsiyon" tercih edilmiştir.

Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi[37] ile Enfel Doğan'ın *Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)*[38] isimli doktora tezleri esas alınmıştır.

Kelime gruplarına örnekler verilirken, kelime grubunu oluşturan örnek, içinde bulunduğu cümle ile alınmıştır. Kelime grubunun kolay bir şekilde fark edilmesi için, cümle içindeki kelime grubu italik olarak yazılmıştır. Yine kelime grupları bölümünde yer alan örnekler için -karışıklık olmaması için- sayı veya harf kullanılmamış, sadece "•" şeklinde bir belirteç kullanılmıştır.

Kelime grubu bölümünde, konunun anlaşılmasına yeteceği düşüncesi ile gruplar için verilen örneklerin sayısı beş ile sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Bazı gruplar için çok az örnek çıkmış, bazı gruplar için ise hiç örnek çıkmamıştır.

Metinden alınan örneklerin gösterilmesinde, örneğin içinde geçtiği cümlenin sonuna parantez açılmış, öncelikle hangi varak olduğu yazılmış ve eğik çizgi konularak kaçıncı satır olduğu belirtilmiştir. (23a/9) gibi. Karışıklık olmaması için örneklerin bitiş varağı veya bitiş satırı gösterilmemiş, sadece örnek cümlenin başlangıç satırı yazılmıştır.

Müellif, metni oluştururken bazı cümleleri yazmayı unutmuş veya sonradan ilave yapmıştır. Bunları da satırın sonuna yan tarafa eklemiştir. Biz de bunları yazarken kısa çizgi "-" içerisinde gösterdik.

Eserde düzenli bir imladan söz etmek mümkün değildir. Bazen kelimenin aynı sayfa hatta aynı satır içinde bile farklı yazıldığı görülmektedir. Bunların yazımında metin de bir bütünlük olması amacıyla eğer metinde günümüz Türkçesindeki yazım da geçiyorsa ikili veya üçlü yazımlarda günümüz Türkçesi esas alınmıştır. Örnek olarak, "Peyġāmber ḥażreti eyitdi: 'Yüz *biñ* daḫı yigirmi dört *pīn*dür.'" (169a/10) şeklinde bir yazım da /p/ ünsüzünü /b/ şeklinde yazdık. Peşik-beşik, piñ-biñ, paş-baş, paña-bańa, barmaġ-parmaġ, ṭabmaḳ- ṭapmak, yabraḳ- yapraḳ, bişür-pişür gibi yazımlarda da günümüz Türkçesindeki kullanımları esas aldık. Ayrıca yine metinde aynı kelimelerin yazımında sıklıkla geçen "c-ç" ünsüzlerinde de

[37] İsmet Cemiloğlu, **14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi**, Ankara, TDK Yayınları, 1994.
[38] Enfel Doğan, **Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2006.

birlik olması açısından günümüz Türkçesini tercih ettik: hic-hiç, gecmek-geçmek, cün-çün, coḳ-çoḳ gibi.

Bazen kelimeler satır sonunda bölünmektedir. Bu gibi durumlarda kelimenin bir bütün olduğunu belirtmek için, kelimedeki hecenin bitiş ve diğer hecenin başlangıç kısmına kısa çizgi konmuştur. "… itmek- (8) -dür." gibi.

Eser genel olarak çok iyi korunmuş, sayfalarında eksiklik veya fiziki olarak bir yıpranma yoktur. Fakat eserde, birkaç yerin silinmesinden kaynaklanan bir bozukluk söz konusudur. Buraları da metinde "***" işareti ile gösterdik.

Metinde yanlış veya eksik yazılmış, harekeleme hatası yapılmış kelimeler için Tırnovalı nüshasına bakılarak bu hatalar düzeltilmiştir. Doğrusu metin içerisine yazılmış ve dipnotta da yapılan değişiklikler belirtilmiştir. Fakat manzum kısımlarda müellif tarafından ölçüye uydurulmak için yapılan değişikliklere müdahele edilmemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KELİME GRUPLARININ YAPI VE GÖREVLERİ

Tek bir kelime ile ifade edemediğimiz olay, hareket, kavram ve nesne gibi unsurlar için veya hareket, kavram, nesne gibi unsurların anlamını zenginleştirmek için, birden fazla kelimenin belli kurallar çerçevesinde bir araya gelmesi ile oluşan yapılara kelime grubu denmektedir. Kelime gruplarını, birden fazla kelimden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak görev yapan bir dil birliğidir, şeklinde de tanımlayabiliriz.[39]

Kelime gruplarının temelde kullanımını gerektiren iki sebep vardır.

Bunlardan birincisi; tek bir kelime ile anlamları ortaya konamayan varlıkları birden fazla kelime ile ifade etmeye yarar. Çamaşır makinesini örnek olarak verebiliriz. Burada "çamaşır" ve "makine" kelimeleri tek başlarına o varlığın anlamını karşılamaya yetmediği için bir isim tamlaması kullanılmak zorunda kalınmıştır.

İkincisi ise; kavramların, nesnelerin, hareketlerin ve bunlar gibi diğer unsurların anlamlarını zenginleştirmektir. Örneğin; "Kız geldi." cümlesinde herhangi bir kelime grubu yoktur. "Güzel kız geldi.", "Neşeli kız geldi.", "Pembe elbise giymiş kız geldi." dediğimizde kızın nasıl bir kız olduğu daha iyi anlaşılmış olmaktadır.

Kelime grubunun özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

a. Kelime grupları her ne kadar birden fazla kelimden oluşsa da cümlede tek bir unsurun anlamını karşıladıkları için, cümle içerisinde de tek kelime gibi kullanılırlar. Cümle içinde tek kelime gibi isim, sıfat, özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevinde bulunabilirler.

[39] Muharrem Ergin, **Türk Dilbilgisi**, 20. bs., İstanbul, Bayrak Yay., 1992, s.353.

b. Kelime grubunun diğer kelimelerle ilişkisi ve cümle içinde çekimlenmesi grubun sonuna gelen ek ile sağlanır. Bu ek sonuna geldiği kelimenin eki değil, sonuna geldiği kelime grubunun ekidir.

c. Kelime grupları herhangi bir yargı bildirmezler. Bu özellikleri ile cümle içerisinde ayrı bir cümle olarak değerlendirilemezler.

ç. Kelime grupları farklı bir kelime grubunun bir unsuru olabilirler.

d. Kelime grubunu oluşturan unsurlar bazı durumlarda yer değiştirebilir. Özellikle şiir ve konuşma dilinde bu görülmektedir. Fakat bu durum kelime grubunun anlamında ve görevinde herhangi bir değişikliğe sebep olmamaktadır.

e. Kelime grubunun kendi içindeki unsurlarının sıralanışı belli kurallar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Türkçenin genel yapısındaki yardımcı unsur önce ana unsur sonda kuralı, ünlem grubu, isim tamlaması, sıfat tamlaması gibi gruplar için geçerlidir.

Kelime grupları ile ilgili müstakil çalışmalar çok fazla olmasa da kelime grupları, yazılan dilbilgisi kitaplarında ayrı bir bölüm olarak yerini almıştır. Kelime grupları ele alınırken genel bir tasnif yapılıp kelime grupları sıralanmıştır. Kelime gruplarının kendi içinde ayrıntılı bir tasnifi yapılmamıştır.

Yapılan çalışmalarla ilgili araştırmacıların sınıflandırmalarını şu şekilde gösterebiliriz:

Deny, çalışmasında kelime gruplarını, belirtici öbekler (isim tamlaması, sıfat tamlaması, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma öbekleri), yanaşmalık öbekler (unvan ve birleşik isim öbekleri), yığılma öbekleri (edat ve fiil öbekleri), cümle öbekleri (yarı cümleler, cümleler, sıfat-fiil ve zarf-fiil öbekleri) şeklinde bir sınıflandırma yapmıştır.[40]

Banguoğlu, kelime gruplarını sekiz başlık altında ele alır. Bunlar: ad takımı, sıfat takımı, zarf öbeği, takı öbeği, çekim öbeği, bağlam öbeği, yanaşma takımı, katma öbekleri.[41]

Hatiboğlu, "yargısız anlatımlar" başlığı altında tamlamalar, birleşik sözcükler, deyimler ve ikilemeleri inceler. Yine tamlamalar başlığı altında ad

[40] Jean Deny: **Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)**, Çev.: Ali Ulvi Elöve, İstanbul, Maarif Matbaası, 1941, 744-820.
[41] Tahsin Banguoğlu: **Türkçenin Grameri**, 6. bs., Ankara, TDK Yayınları, 2000, s. 497-519.

tamlaması, adıl tamlaması, sıfat tamlaması, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama, çıkmalı tamlama, kalmalı tamlama, yönelmeli tamlama, ilgeçli tamlama, bağlaçlı tamlamaları ele almaktadır.[42] Yine Hatiboğlu, yazdığı makalesinde kelime öbekleri kalıplaşmış (birleşik kelime, deyim, bilmece, atasözü, vecize, argo) ve kalıplaşmamış olarak ikiye ayırır.[43]

Gencan, kelime gruplarını takım adı altında "isim ve sıfat tamlaması" olarak iki başlık altında inceler.[44]

Ergin, sınıflandırmasında yirmi bir kelime grubu ortaya koymaktadır. Bunlar: "tekrarlar, bağlama öbeği, sıfat tamlaması, iyelik öbeği, isim tamlaması, aitlik öbeği, birleşik isim, birleşik fiil, unvan öbeği, ünlem öbeği, sayı öbeği, edat öbeği, isnat öbeği, genetif öbeği, datif öbeği, lokatif öbeği, ablatif öbeği, fiil öbeği, partisip öbeği, gerundium öbeği, kısalma öbeği.[45]

Bilgegil, kelime gruplarını sekiz başlık altında sınıflandırır. Bunlar: isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç öbekleri, zarf öbekleri, isim öbekleri, ikizlemeler, edat öbekleri, ünlem öbekleri.[46]

Gece, kelime gruplarını yirmi bir başlık altında inceler. Bunlar: tekrar öbeği, bağlama öbeği, sıfat tamlaması, isim tamlaması, aitlik öbeği, birleşik isim, birleşik fiil, unvan öbeği, ünlem öbeği, sayı öbeği, edat öbeği, isnat (yükleme) öbeği, belirtme öbeği, yönelme öbeği, bulunma öbeği, çıkma öbeği, vasıta öbeği, fiil (mastar) öbeği, sıfat-fiil öbeği, zarf-fiil öbeği, kısaltma öbeği.[47]

Cemiloğlu, yaptığı çalışmada on dört kelime grubu tespit eder. Bunlar: Tekrar grubu, bağlama grubu, sıfat tamlaması, isim tamlaması, aitlik grubu, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, ilgi-yaklaşma-bulunma-aynlma öbekleri (bulunma grubu, ayrılma grubu), isim-fiil grubu, sıfat fiil grubu, zarf-fiil grubu.[48]

---

[42] Vecihe Hatiboğlu: **Türkçenin Sözdizimi**, Ankara, DTCF Yayınları, 1982.
[43] Vecihe Hatiboğlu: "Kelime Grupları ve Kuralları", **Türk Dili ve Araştırmaları Yıllığı - Belleten**, 1963, Ankara, TDK Yay., 1964, s. 203-244.
[44] Tahir Nejat Gencan: **Dilbilgisi**, 2. bs., İstanbul, Fen Fakültesi Basımevi, 1971, s. 136-162.
[45] Muharrem Ergin, **a.g.e.**, s. 353-375.
[46] M. Kaya, Bilgegil: **Türkçe Dilbilgisi**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1982, 115-116.
[47] K. Mehmet Gece, **Ahmet Hikmet Müftfioğlu'nun Hikâyelerinde Sentaktik Yapı,** Samsun, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), 1991.
[48] İsmet Cemiloğlu, **14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi**, Ankara, TDK Yayınları, 1994.

Karahan, tasnifinde kelime öbeklerini on dört başlıkta inceler. Bunlar: İsim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, isim-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil, kısaltma grupları.[49]

Özkan, kelime gruplarını on beş başlık altında inceler. Bunlar: İsim tamlaması ve iyelik grubu, sıfat tamlaması, birleşik isim grubu, tekrar grubu(ikileme), aitlik grubu, edat grubu, unvan grubu, birleşik fiil grubu, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, sayı grubu, ünlem grubu, bağlama grubu, kısaltma grupları (yönelme, bulunma, uzaklaşma, isnat, yükleme, vasıta, ilgi, eşitlik).[50]

Yukarıda da görüldüğü gibi, kelime grupları genel olarak dil bilgisi kitaplarında tek tek ele alınmış; fakat herhangi bir tasnife tâbi tutulmamıştır. Az da olsa yapılan birkaç tasnif mevcuttur.

Halil İbrahim Usta, kelime gruplarını dört ayrı başlık altında tasnif etmiştir: Düz (kurallı) kelime grupları, ters (devrik) kelime grupları, eş değerli kelime grupları, kısaltma grupları. Çalışmada isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil grupları *cümlemsiler* başlığı altında ayrı bir bölümde değerlendirilmiştir. Burada yapılan tasnifte kelime gruplarının *kuruluş*larındaki ortak özellikler, *bir araya geliş tarzları* esas alınmıştır.[51]

Mehmet Dursun Erdem'in doktora tezinde de ikili bir tasnif yapılmıştır. Buna göre, kelime grupları "Tamlayan-tamlanan ilişkisi bulunan öbekler" ve "Tamlayan-Tamlanan ilişkisi bulunmayan öbekler" şeklinde ikiye ayrılmıştır. Birinci grup içerisinde isim tamlaması, sıfat tamlaması ve ünlem öbeği yer almakta, ikinci grupta ise geri kalan diğer kelime grupları yer almaktadır.[52]

İbrahim Delice de kelime gruplarını üç ana başlık altında incelemektedir: 1. Kelimeyle kurulan öbekler. 2. Ekle kurulan öbekler. 3. Diğer kelime öbekleri.[53]

---

[49] Leylâ Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 15. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2010, s. 39-84.
[50] Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi**, 3F Yayınevi, İstanbul, 2008, s.17-102.
[51] Halil İbrahim Usta, **Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde Sintagmatik Yapılar**, Ankara, 2007. s.31.
[52] Mehmet Dursun Erdem, **Kitāb-ı Kısasnāme-i Süleymān Aleyhisselām Üzerine Söz Dizimi Çalışması**, (Yayımlanmamış doktora çalışması), Samsun, 2005.
[53] H. İbrahim Delice, **Türkçe Sözdizimi**, 3. bs., İstanbul, Kitabevi, 2007.

Rasim Şimşek de kelime gruplarını şu üst başlıklarla sınıflandırır: 1. İyelik öbekleri. 2. Niteleme öbekleri. 3. Çekim öbekleri. 4. İkileme. 5. Bağlaç. 6. Ünlem öbekleri.[54]

Son olarak, Vecihe Hatipoğlu da yedi ana başlık altında kelime gruplarını değerlendirmiştir: 1. Birleşik kelimeler. 2. Terimler. 3. Deyimler. 4. Bilmeceler. 5. Atasözleri. 6. Vecizeler. 7. Argo.[55]

Biz de kelime gruplarını sınıflandırırken son dönemde genel kabul görmüş, üzerinde bazı ekleme ve çıkarmalar yapılsa da aslı muhafaza edilen Muharrem Ergin'in sınıflandırmasını esas aldık.

1.1. İsim Tamlaması

İyelik eki almış isim soylu bir kelime veya kelime grubunun, yine isim soylu bir kelime veya kelime grubu ile birleşmesi ile oluşan kelime grubudur. "Bu kelime grubunda iki isim unsuru aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır."[56]

Tamlayan (ilgi eki- ɵ)	+	Tamlanan (iyelik eki)
Kelime veya kelime grubu		Kelime veya kelime grubu
gügül		ḳurd +ı
Musā peyġāmber + üñ		ḳavm + ı

İsim tamlaması tamlayan ve tamlanan olmak üzere iki unsurdan meydana gelir. Tamlayan ve tamlananın her ikisi veya biri kelime grubu olabilir. Tamlayana ilgi hâli eki gelebilir veya gelmeyebilir; fakat tamlanan daima iyelik ekini almak zorundadır.

İsim tamlamlarını *yapı bakımından* ve *cümlede kullanılışları bakımından* iki başlık altında inceledik. Ayrıca kendi içerisinde de *unsurları tek kelime* veya *bir kelime grubundan oluşan* isim tamlamaları şeklinde de ele aldık.

1.1.1. Yapı Bakımından İsim Tamlamaları

[54] Rasim Şimşek, **Örneklerle Türkçe Söz Dizimi**, Trabzon 1987.
[55] Vecihe Hatiboğlu: **Türkçenin Sözdizimi**, Ankara, DTCF Yayınları, 1982.
[56] Leylâ Karahan, **a.g.e.**, s.42.

1.1.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları

1.1.1.1.1 Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanı ilgi eki almış olan isim tamlamalarına belirtili isim tamlaması denir.

Tamlayan (ilgi eki)	+	Tamlanan (iyelik eki)
(+ın/+in/+un/+ün +nın/+nin/+nun/+nün)		(+n/+ı/+i/+sı/+si/+ları/+leri)
Dünya + nuñ		zīnet + leri
Ḳul + uñ		naṣīb+ i

Belirtili isim tamlamasında tamlayanla tamlanan yer değiştirebilir. Belirtili isim tamlamasında tamlayanla tamlanan arasına başka unsurlar da girebilir. Ayrıca, belirtili isim tamlamasının unsurları bir kelime veya kelime grubu olabilir.

Metinde tespit ettiğimiz bazı örnekler şunlardır:

- *Ḳuluñ naṣībi* bu addan oldur kim nefsini ḥarām arzūlardan ṣaḳlaya ve Ḥaḳ ta‘ālā ṣaḳlamaḳlıġıñ şükrine ḳāīm ola; tā anuñ ṣaḳlamaġlıġı dāīm ola. (100a/4)
- *Nūrlaruñ mertebeleri* mütefāvütdür; zīrā ki bir niçesin bir niçesinden alur. (157a/12)
- *Uçmaġuñ köşkleri*nde anuñ birer budaġı vardur ve anuñ miṣāli dünya ‘āleminde nedür? (159a/8)
- Ya‘nī İbrāhīm *dünyanuñ zīnetleri*ne aldanmaġıl, terk eylegil, uzaḳ endīşe ḳılmaġıl ve dünya ḥariṣ aġıl ve nefes arzūlarına meşġūl olmaġıl. (154b/10)
- İmām-ı Ġazālī eydür: *Raḥmānuñ ma‘nīsi* ġāyet esirgeyicidür dimek olur. (35b/10)
- Nuşirevān *kendünüñ meclīsinde çiçekler ḥāżır oldıġın* sever-idi, ‘avratına yaḳın varmazdı. (45a/12)

1.1.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı ilgi eki almamış olan isim tamlamalarına belirtisiz isim tamlaması denir.

Tamlayan (ø) +	Tamlanan (iyelik eki) (+ı/+i/+sı/+si/+ları/+leri)
İç	yaġ +ı
Dīn	işler + i

Belirtisiz isim tamlamasında tamlayanla tamlanan yer değiştiremez. Belirtisiz isim tamlamasında tamlayanla tamlanan arasına başka unsur da giremez. Ayrıca, Belirtisiz isim tamlamasının unsurları bir kelime veya kelime grubu olabilir.[57]

Metinde tespit ettiğimiz bazı örnekler şunlardır:

- Ferişteleriñ ḳutı ẕikr, tesbiḥdür ādemīleriñ ve ḥayvanlaruñ ḳutı ta‘ām yimekdür, *cānlar ḳutı* Allah ta‘ālānuñ didārın görmekdür, *göñüller ḳuṭı* Allah ta‘ālā bilmekdür, *nefisler ḳutı* ‘ibādet eylemekdür. (100b/2)
- Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim ma‘rifet ḥāṣıl eyleye; zīrā ki *göñüller nūrı* ma‘rifetdür. (158a/5)
- Balı arudan getürür ol Ḳadīr
  Hem *gügül ḳurdı*na düzdürür ḥarīr (2a/3)
- Bir tütünden künbed-i ḫaḍrā ider
  *İç yaġı*ndan gözleri bīnā ider (1b/2)
- Eşege binerdi, devesin yemlerdi, ḫıdmetkārı-y-ıla ṭa‘ām yirdi, kimerde ev süpürürdi ve sökügin dikerdi ve *el degirmeni*n ṭartar-ıdı, bāzārdan nesne alup gelürdi, baylarla nice selāmlaşırsa dervīşler-ile daḫı eyle selāmlaşırdı, bir paça bişirüp ḳıġırsalar varurdı. (55a/3)
- Ammā ḳarār ḫaṣleti oldur ki *dīn işleri*nde i‘tiḳādı dürüst ola, ṣābit-ḳadem ola. (216a/2)
- Bir gün Mūsā peyġāmber *Ṭur Ṭaġı*’na münācāt eylemege vardı. (57b/7)

[57] Enfel Doğan, **Eski Anadolu Türkçesinde Kelime Grupları ve Kullanılışları**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

• Tevrīt'den bunı iḫtiyār itdiler kim her kişi *Tañrı virdügi*ne rāżı olursa rāḥat ola, diñlene. (167a/9)

1.1.1.1.3. İyelik Grubu[58]

İlk unsuru (tamlayan) ilgi hâli eki almış bir zamir ile ikinci unsuru (tamlanan) iyelik eki almış bir isimden meydana gelir. Bu yapının isim tamlamasından farkı tamlayanın kelime türü bakımından isim değil de zamir olmasıdır. Tamlanan da bir isim veya isim işlevli bir kelime grubu olabilir.[59] Bazen tamlayan düşse de iyilik grubu cümle içindeki varlığını devam ettirir.

1.1.1.1.3.1.Tamlayanı Düşmüş İyelik Grubu

• Diler-iseñ ki *cevābuñ* ṣavāb ola ol dem
Hevā elinden icme bu gün şarāb şarāb (102b/4)

• Gelüñ *emānetümüz*e ḫāliḳu'l-vefā idelüm
Niçe kim gecdise taḳṣīr anı ḳażā idelüm (103a/12)

• Līkin girü fikr eyledüm, eyitdüm kim edeb saḳlamaḳ yigrekdür; zīrā ki ol maḫdūmuñ nişābı *munsıb*ından kāmildür. (7a/2)

• 'Ömer eyitdi: "Yā Resūlallah *atam anam* saña fedā olsun, ne sebebden gülümsedüñ?" (152a/2)

• Gördim kim bir kişi çal ḳoyın yatar, *eli ayaġı* baġlu ol kirdeyi pāre pāre eyleyüp anuñ aġzına ḳoyar. (37b/3)

• Her kişi-kim 'ilm vü ḥikmetler-ile meşhūr ola
Lā-cerem *göñli gözi* Ḥaḳ nūrı-la pür-nūr ola (160a/8)

[58] Muharrem Ergin başta olmak üzere bazı gramerciler tamlayanı zamir olan gruplar için "iyelik grubu", tamlayan ve tamlananı isim olan gruplar için de "isim tamlaması" kavramlarını kullanmışlar ve bundan dolayı iyelik grubunu isim tamlaması içerisinde değerlendirmişlerdir. Bazıları ise iyelik grubunu ayrı bir başlık altında ele almışlardır. Biz de iyelik grubunun isim tamlaması içerisinde değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi ile iyelik grubunu isim tamlaması başlığı altında ele aldık.
[59] Mustafa Özkan, Enfel Doğan, **a.g.e.**, s. 6.

• Ol kişi eger bu fikrinde gerkçek-ise anuñ tekebbüri ḥaḳdur; ammā *bu didigümüz* mütekebbür degüldür. (53a/11)

1.1.1.1.3.2. Tamlayanı Düşmemiş İyelik Grubu

• Niçün *bizüm peyġāmberümüz* pādişāhlıḳ dilemedi? (203b/3)

• Cem‘-i mevcūdāt *anuñ ḥażretin*e muḥtāc dururlar. (155b/3)

• Eyitdi kim “*Benüm ḥażretüm* muḳaddesdür çıġanlıḳdan ve ḫazīne-i keremüm münezzehdür yoḳlıḳdan, comardlıġım etegine çıġanlıḳ ṭozı ḳonmaz ve benden el ḳaldurup ḥācet dileyenüñ eli ḳuru dönmez.” (7b/10)

• Ol şaḫış eyitdi: “*Benüm ḥācatum* uşbu at üstinde-y-ikendür, atdan inicek degüldür.” (209a/2)

• Yirde, gökde, ‘arşda, ferşde hiç kimsene yoḳdur kim *benüm in‘āmum*-ıla memnūn olmaya. (8a/4)

• Ṭamu ṭabaḳalarından feryād işideler kim tiz geç yā mü’min kim *senüñ nūruñ benüm odum* söyündürmesin. (116a/2)

1.1.12. Unsurlarından Biri veya Her İkisi Kelime Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

1.1.1.2.1. Tamlayanı Kelime Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

1.1.1.2.1.1. Tamlayanı İsim Tamlamasından Oluşan İsim Tamlamaları

• İmdi *Mūsā ümmetinüñ tevbesi* kendülerin debelemek-idi. (58b/3)

• Biri oldur kim *dünya ḥālinüñ ẓāhirin*e baḳdılar, özün endişeleri-le maġrūr oldılar, şoñ-dem fikrin eylemediler. (208a/9)

• *Ḍaḥḥāk’uñ pādişāhlıġı zevāl*i ve *Efrīdūñ’uñ ḥāli ḫoşlıġ*ı işitdi. (213a/2)

• Tamamı dünya salṭanatı aña sehl ola ve *īmān aġıcınuñ köki* gönlinde key berkimiş ola ve Tañrı'm ḥażretine īmānı sālim vara. (211a/2)

• *Ḳahrum ṣıfatunuñ āṣārı* 'āṣīler ister, *luṭfum ṣıfatunuñ āṣārı* muṭī'ler ister; cemālüm āṣārı 'āṣıḳlar ister, celālüm āṣārı münkirler ve münāfıḳlar ister. (41b/12)

1.1.1.2.1.2. Tamlayanı Sıfat Tamlamasından Oluşan İsim Tamlamaları

• Nitekim *dünki irte namāzın iki rek'at bāḳisi* daḫı ancılayındur. (118b/8)

• *Bir niçe ḳulunuñ başı*na urdı tāc-ı sulṭānı

Bir niçe ḳulını atdı anuñ ḳapusına dermān (40a/5)

• Mūsā peyġāmber eyitdi: "Yā Rab *her maḳāmuñ kelecisi* vardur. (47a/11)

• Ḳıyāmet güninde *dükeli ṭā'atlaruñ ṣevābın* müdde'iler alalar ve illā oruç ṣevābın almayalar. (200a/2)

• Taḫtına bir pir oturdı ve bizüm Peyġāmberümüz mi'rāca çıḳdığında, *iki cihānuñ pādişāhlıġın* virdiler. (204a/4)

• *Ol yüce seyvānuñ altı*nda bu alçaḳ yirleri

Ṭaġlar-ıla mıḫlayup su üzere şād-ı revān ider (150a/4)

1.1.1.2.1.3. Tamlayanı Sıfat-fiil Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

• *Ol ṭa'ām dileyenüñ ardı*ndan yitdi. (109b/1)

1.1.1.2.1.4. Tamlayanı Bağlama Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

• Çün ḳul bildi kim tekebbür Allah'a yaraşur; pes *alçaḳlık ve meskenet ṣıfatı*-y-ıla ṣıfatlana. (54b/10)

• Ve *dost ve düşman ḫaberleri*ni tefaḫḫuṣ eyleye. (217a/3)

• Ve nitekim ḫarāb oldı, *Ḍaḥḥāk ve Efrāsiyāb ve Yezdecird zamān*nda. (211b/4)

• Eger bunlardan yaramaz ḥareket ṣādır olursa ‘afv eyleye ve ḥilm ve taḥammül eyleye; meger kim pādişāhuñ memleketine ziyān irişdürür nesne ola kim anuñ tedārükin eyleye ve daḫı *memleket ve ra‘iyyet aḥvāl*inden dāimā ṣora dura. (216b/11)

• Bir kişinüñ ḥac eylemege ḳudreti yitse ḥac itmese, anuñ ölmegi *naṣrānīler ve cüḥūdlar ölümi*-y-ile berāber ola. (200b/9)

1.1.1.2.1.5. Tamlayanı Unvan Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

• ‘Alī raḍiyallahu ‘anhu *Peyġāmber ḥażretinüñ güyegisi* olduġı-çun utanurdı, uşbu meṣele cinsinden ṣormaġa. (46b/6)

• Ṣaḥābeler *Peyġāmber ḥażretünüñ önin*de ṭa‘ām yidiklerinden ṣoñra utanurdı, bunlara ṭuruñ maṣlaḥıtıñıza varuñ dimege. (46a/11)

• *Mūsā peyġāmberüñ* ‘aleyhi’s-selām bir gün *dişi* ağrıdı. (156b/4)

• *Musā peyġāmberüñ ḳavmı* buzaġuya ṭapaldan berü, ellerin yüzleri üzerine ḳodılar, Ḥaḳ ta‘ālādan utanup gidermediler. (151a/10)

• Rivāyetdür kim *Ḥaḳ ta‘ālānuñ ferişteleri* vardur kim yaradılalıdan berü aġlarlar ve gözlerinden dökilen yaşlaruñ her bir ḳaṭresini Ḥaḳ ta‘ālā bir firişte yaradur ve ol yaradılan ferişteler başların ḳaldurmazlar, *Allah ta‘ālā ḳorḳus*mdan. (151a/4)

1.1.1.2.1.6. Tamlayanı Tekrar Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

• Bunlarda *yimek içmek arzūsı* yoḳdur. (164b/1)

1.1.1.2.1.7. Tamlayanı İsim-Fiil Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

- Belki *ol emāneti götürmek tedbīri*nde muḥkem ola. (216a/8)
- *Du'ā ḳabūl olmaġuñ şarṭları* vardur. (107a/8)

1.1.1.2.1.8. Tamlayanı Birleşik Fiil Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

- *Tevbe idenüñ günāhı*nı yarlıġayup yirine ṣevāb yazduġı keremindendür. (104a/6)
- Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim *suç idenlerüñ suçı*ndan geçe ve ḫalāyıḳlara fāydası döñe. (104b/11)
- *Oruç dutmaġuñ üç mertebesi* vardur. (200a/4)

1.1.1.2.1.9. Tamlayanı Birleşik İsim Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

- *Selmān Fārisī'nüñ* gice olıcak *'ādeti* oldı kim dün namāzın ḳılur-ıdı. (106b/5)

1.1.1.2.1.10. Tamlayanı Edat Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

- Yuḳarda görklüsin yuḳaru yaratdı, *yir aşaġa görklüsin* aşaġa yaratdı. (57a/5)

1.1.1.2.1.11. Tamlayanı İyelik Grbunundan Oluşan İsim Tamlamaları

- Rivāyet gelüpdür kim gökden *anın kitāblaruñ bir niçesi*nde Allahu ta'ālā eydür. (45b/3)

1.1.1.2.2. Tamlananı Kelime Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

1.1.1.2.2.1. Tamlananı Sıfat Tamlamasından Oluşan İsim Tamlamaları

• *Ġicenüñ bir niçesi* geçdi-y-idi. (102a/1)

• Ol ferişteler girü geldi ve söyleşdiler, eyitdiler: "*Bunuñ ol eksilen derecesi* girü yirine geldi." didiler. (102a/1)

• Çünki bildüñ *bir adı anuñ* şehīd

Ḳorḳudan gerek olasın sen ḳadīd (112b/2)

• Zīrā ki aṣlı ṭopraḳdur ve *ṭopraġuñ ulu ṣıfatı* tevāżu'dur, ya'nī alçaḳlıḳdur. (54b/12)

• Nitekim peyġāmber ḥażreti buyırdı: "Her kişi-kim bir bay kişiye mālundan ötürü ḥürmet eylese *dininüñ üç baḫşı*ndan bir baḫş gide." (50a/12)

1.1.1.2.2.2. Tamlananı Birleşik Fiil Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

• Ve *ḥayvānlar 'ibādet eyleyümedükleri* nūrları yoḳluġındandur. (201b/3)

1.1.1.2.3. Tamlananı Bağlama Grubundan Oluşan İsim Tamlamaları

• *Ḥaḳ ta'ālānuñ kemāl-i 'ilmini ve tedbīrini ve şefḳatini* bildiler ve anı vekīl-i muṭlaḳ idindiler. (113b/1)

• *Allahu ta'ālā ḥażretinüñ ẕātı ve ṣıfāt*ında hiç noḳsān yoḳdur ve ef'ālinde şerr yoḳdur. (42a/13)

• *Ḥaḳ ta'ālānuñ heybetine ve 'aẓametine* baḳarlar, ol ṭā'atlarından utanurlar. (48b/4)

• Bir gün diledi kim *kendünüñ zīnetini ve heybetini* ḫalḳa gösterde. (208b/4)

• Vezīr eyitdi: "*Pādişāhuñ keremi ve şefḳati ve ʻadlı* olıcaḳ ḫalḳ anuñ memleketinde īmin olup otururlar." (213b/2)

• Ḥaḳ taʻālā *anuñ başına ve cānına* and içdi. (203b/12)

• Yaʻnī Allah taʻālā *yaratdıġı ḫalḳuñ aḥvālin ve efʻālin* gözedicidür, dükelinüñ ḥācatlarını bitiricidür. (105a/5)

1.1.2. Cümlede Görevleri Bakımından İsim Tamlamaları

İsim tamlamaları cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevinde bulunabilirler.

1.1.2.1. İsim Tamlamasının Özne Görevinde Kullanılması

1.1.2.1.1. Öznesi İsim Tamlamasından Oluşmuş İsim Cümleleri

• *Göñüllerüñ ḥayātı* ʻilm-iledür

Ḥaḳīḳatde memātı cehl-iledür (112a/3)

• *Saʻādet issinüñ ʻalāmeti* oldur kim ḥelāl yiye ve ḥelāl geye ve ḥelāl ḳoca ve ʻālimler-ile otura ve biş vaḳt namāzı cemāʻat-ıla ḳıla. (222b/3)

• *Ḳıyāmet güni* ṣarb gündür. (152a/8)

1.1.2. 1.2. Öznesi İsim Tamlamasından Oluşmuş Fiil Cümleleri

• Zīrā ki *ʻāḳıllerüñ ʻaḳılları* anuñ ʻaẓameti deñizinde ḥayrān oldılar. (49b/7)

• Az zamānda *şāhuñ ʻammusı oġlı* baş götürdi, şol ḳavme-kim andan incinmişler-idi. (213b/10)

• Dükeli işler ṣabr-ıla ḥāṣıl olur, *iven kişinüñ işi* bāṭıl olur. (219b/5)

• Tamamı dünya salṭanatı aña sehl ola ve *īmān aġacınuñ köki* göñlinde key berkimiş ola ve Tañrı'm ḥażretine īmānı sālim vara. (211a/2)

1.1.2. 2. İsim Tamlamasının Nesne Görevinde Kullanılması

• Allah ta‘ālā *ḳullarınuñ du‘āların* ḳabūl eyleyicidür, *muḥtāclaruñ ḥācetin* revā eyleyicidür. (107a/3)

• Ḳıyāmet güninde *dükeli ṭā‘atlaruñ ṣevābın* müdde‘iler alalar ve illā *oruç ṣevābın* almayalar. (200a/2)

• Ki *sa‘ādet tācını* ādem başına geydürür

Gāh şeyṭānuñ naṣībin la‘net ü ḫazālan (150a/12)

• *Ol ḳardeşüñüñ borcın* bağışla ve anı ‘afv eyle. (152b/3)

1.1.2.3. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması

1.1.2.3.1. Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İsim Tamlamaları

• Pādişāh selāmın almadı ol kişi *pādişāhuñ dizginine* yapışdı. (208b/10)

• Her ki *‘ışḳ yolına* ḳodısa ḫızmet ayağın

Sen anı gördüñ kim muḫtār u maḫdum olmadı (8a/11)

1.1.2.3.2. Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İsim Tamlamaları

• İy ḳulum eger sen benden utanursañ ben daḫı senüñ ġayblarıñı *ḫalḳ göñlinde* utanduram. (45b/5)

• Nuşirevān *kendünüñ meclīsinde* çiçekler ḥāżır oldığın sever-idi, ‘avratına yaḳın varmazdı. (45a/12)

• Sinlerüñ *evlerüñüz ḳıyında* niçün ḳurduñuz? (210a/6)

1.1.2.3.3. Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan İsim Tamlamaları

• *Ābdest endāmlarından* nūr balḳıya. (116a/1)

- Yidi kişi *Dakyanus'uñ şerrinden* ḳaçarılar idi. (110a/6)
- *Dünya cihetinden ve ni'metinden* sizde hiç nesne göremezem. (210a/3)
- *Dünya ni'metinden* hiç kimsene ṭoymaz. (210a/5)
- Allah ta'ālā ḥażreti-y-ile yoḳlar var oldılar; ya'nī *yoḳluḳ ḳarañulıġından* var olmaġ-ıla aşikāre oldılar. (157a/10)
- Zīhi raḥmet ger bula-y-ıdı la'īn
  Ḳapa-dı *İdris'üñ elinden* ṭopın. (2a/9)

1.1.2.4. İsim Tamlamasının Zarf Görevinde Kullanılması

- Eger muḥāsib ma'nasında olursa Allah ta'ālā ḥesāb idicidür, ḳullarından *ḳıyāmet günin*de. (101a/9)
- Ol yaradılan ferişteler başların ḳaldurmazlar, *Allah ta'ālā ḳorḳusın*dan. (151a/4)
- Tā *anuñ ḫilāfın*ca 'amel eyleye kim ol 'ayn-ı ṣavābdur. (222a/10)
- Belki her günde 'adl, sulṭānuñ divānında *dükeli ra'iyyetler 'amellerin*ce 'amel yazılur. (202b/5)

1.1.2.5. İsim Tamlamasının Yüklem Görevinde Kullanılması

- Ammā celīl celālindendür; ya'nī *ḳahr ṣıfatlarından*dandur. (103a/4)
- Eger cefā idene 'itāb eylerse ḥadden aşurmaz, *anuñ keremin*dendür. (104a/3)
- Dīdār *ni'metlerüñ ulusı*dur. (48a/11)
- Yapışduġuñ *kimüñ dizgini*dür. (208b/11)
- Pes ādem oġlanı *Allahu ta'ālā ḥażretinüñ āyinesi*dür. (201b/6)

1.2. Sıfat Tamlaması

Bir sıfat ile bir isim unsurundan oluşur. Sıfat unsuru ismin önüne gelerek ismi niteler ya da belirtir. Hem sıfat unsuru hem de isim unsuru sadece bir kelime olabileceği gibi bir her ikisi de bir kelime grubu olabilir. Yardımcı unsuru oluşturan

ve tamlayan şeklinde ifade edilen sıfat unsuru önde, ana unsuru oluşturan ve tamlanan şeklinde ifade edilen isim unsuru ise sonda yer alır.

Sıfat	+	İsim	→	Sıfat Tamlaması
kelime veya kelime grubu		Kelime veya kelime grubu		
tamlayan		tamlanan		
üç		nesne		
mübārek		cemāl		

Sıfat tamlamasının başlıca özellikleri:

a. Sıfat tamlamalarında özellikle konuşma ve şiir dilinde sıfat unsuru ile isim unsuru yer değiştirebilir.

b. Bir ismi birden fazla sıfat unsuru tamlayabilir.

c. Nesnelerin neden yapıldığını ifade eden " ipek elbise, altın yüzük, ahşap ev" gibi tamlamalar, isim tamlaması gibi görünse de aslında sıfat tamlamasıdır. Bu tamlamaları "ipekten yapılmış elbise, altından yapılmış yüzük, ahşaptan yapılmış ev" şeklinde sıfat tamlaması olarak ifade edebiliriz.[60]

d. Birleşik kelime kalıbındaki bazı yer adları, nesne adları, lakaplar da sıfat tamlaması kalıbındadır: "Uzunköprü, Akdeniz, kırmızıbiber, karabiber, başhekim, başbakan" gibi.

e. Sıfat ve zarfların anlamlarını, miktar ve derece bakımından tamamlayan zarfların oluşturduğu kelime grupları da sıfat tamlaması olarak değerlendirilir.[61]

Sıfat tamlamlarını *yapı bakımından* ve *cümlede kullanılışları bakımından* iki başlık altında inceledik. Ayrıca kendi içerisinde de *unsurları tek kelime* veya *bir kelime grubundan oluşan* isim tamlamaları şeklinde de ele aldık. Fakat istisna olarak unsurları tek kelime olan sıfat tamlamları içinde yer alan *sıfat unsuru sayı sıfatı olan* grubta *aslında bir kelime grubundan oluşan sıfat tamlamaları*na girmektedir.

1.2.1. Yapı Bakımından Sıfat Tamlamaları

1.2.1.1. Sıfat Unsuru Tek kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları

[60] Leylâ Karahan, **a.g.e.**, s.52.
[61] Leylâ Karahan, **a.g.e.**, s.52.

Sıfat tamlamaları *niteleme sıfatları*[62] ve *belirtme sıfatları*[63] olarak ikiye ayrılırlar.

1.2.1.1.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Tamlamalar

1.2.1.1.1.1. Basit Kelime Hükmünde Olan Niteleme Sıfatları

- *Ṣoñ nefes*de bizi şeyṭāndan saḳın

  Tā ki muḥkem ola īmān u yaḳīn (4a/13)

- Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim *eyi ad* ḳazana. (116b/1)

- Gördi kim *bir büyük cānavar* ölmiş yarısı deñiz içinde yarısı ḳuruda ve ol deñizdekin deñiz cānavarları yirler ve ḳurudaġın ḳuru yir cānavarları yirler. (153b/6)

- Kim yaradılduñ sen *iki nesne*den

  Birisi cāndur anuñ biri beden (19b/4)

- Muḥibb-i ‘ilm ve maḥbub-ı ‘ulemādur, mürebbī-i żu‘afādur; pes müştāḳ oldum kim *mübārek cemāl*lerine naẓar eyleyem ve ‘azm eyledüm-kim anı görmek-içün sefer ḳılam. (5b/2)

1.2.1.1.1.2. Türetme Yoluyla Oluşturulan Niteleme Sıfatları

- *Azacuḳ tā ‘at*-çün çoḳ ṣevāblar virdügi keremindendür. (104a/8)

- Kāfī ma‘nasında olursa şöyle dimek olur kim Allah ta‘ālā ḳullarına *görġlü nesneler*i ṭab dīnce viricidür. (101a/7)

---

[62] Bu kavram için gramerciler çoğunlukla *niteleme sıfatı* terimini kullanırlarken, Z.Korkmaz *nitelik sıfatı* (Bkz. Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, s. 112), M. Ergin *vasıflandırma sıfatı*, T. Banguoğlu ise *vasıflama sıfatı* tabirlerini kullanmıştır. (Bkz. Muharrem Egin, **Türk Dil Bilgisi**, s. 359; Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, s. 345.)

[63] Bu kavram T. N. Gencan ve H. Ediskun'un gramer kitaplarında ve ortaöğretim ders kitaplarında *belgisiz sıfatlar* diye adlandırılırken (Bkz.Tahir Nejat Gencan, **Dilbilgisi**, s. 153; Haydar Ediskun, **Türk Dilbilgisi**, s.137), M. Ergin, Z. Korkmaz gibi gramerciler *belirsizlik sıfatları* (Bkz. Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, s.254, Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, s. 22), K. Bilgegil *belgesiz sıfatlar* (Bkz. Kaya Bilgegil, **Türkçe Dilbilgisi**, s. 192), T. Banguoğlu ve A. Topaloğlu ise (Bkz. Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, s. 352; Ahmet Topaloğlu, **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, s. 38) *belirsiz sıfatlar* terimini kullanmışlardır.

• *Gizlü ṣūret* daḫı eyü olur, yatlu olur. (60a/4)

1.2.1.1.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Tamlamalar

1.2.1.1.2.1. Sıfat Unsuru İşaret Sıfatı Olan Tamlamalar

• *Bu zamān ol zamān*dur kim ilerü zamān ḳavmı *bu zamān* ḳavm şerrinden Tañrı'ya ṣıġınurlar-ıdı. (117b/6)

• Eyitdi: "*Uşbu sebeb*le bildüm." (45a/2)

• Bir kişi bir sulṭān ḳatında bir sebeb-ile maḳbūl olsa, *ol sulṭān* eydür ki *ol kişiye* 'aṭāyı ben virürin. (200a/11)

1.2.1.1.2.2. Sıfat Unsuru Sayı Sıfatı Olan Tamlamalar

1.2.1.1.2.2.1. Sıfat Unsuru Asıl Sayı Sıfatı Olanlar

• Saña *üç nesne* getürdüm, birin iḫtiyār eyle. (100b/12)

• Ya'ḳūb peyġāmber *dört yol*uñ arasında bir ev yapdı, içine girdi oturdı ve ṭā'ata meşġūl oldı. (75b/1)

• *On iki yıl* geçdükden ṣoñra gördüm-kim ġusl eylemiş bir fūṭa dutmış. (206b/1)

• *On biş yıl* mü'eẕẕinlik eyledi. (132b/12)

1.2.1.1.2.2.2. Sıfat Unsuru Sıra Sayı Sıfatı Olanlar

• Şeyṭānlar daḫı cinnilerden bir nev'dür; līkin şeyṭānlardan dāimā şerr gelür ve şeyṭānlar ḳuşlar gibi yumurtlarlar ve oġulları ḳızları yumurdadan cıḳar ve bunlaruñ maḳāmaları *yidinci yir*üñ altındadur. (165a/6)

1.2.1.1.2.2.3. Sıfat Unsuru Üleştirme Sayı Sıfatı Olanlar

• 'Ömer bin 'Abdü'l-'Azīz ḫalīfe idi, bir gün minbere ḫuṭbe oḳur-iken başındaġı ve egnindekiyi ḥisāb itdiler, *iki buçuḳ dirhemlik*-idi. (55b/4)

• Ve aruya bal gümecünüñ içinde *altışar bucaḳlu evcügezler* yapmaġı ḳulavuzladı. (160b/5)

1.2.1.1.2.3. Sıfat Unsuru Soru Sıfatı Olan Tamlamalar

• Eyitdi: "*Ne sebebden*?" (101b/8)

• Kendüzüñ gördügüñ *ne fāīde*dür

Gögsüñi gördügüñ *ne fāīde*dür (117b/12)

• Nitekim Peyġāmber ḥażreti bir gün ṣaḥābelere eyitdi: "Siz bahādur diyü *nice kişi*ye eydürsüz?" (114a/5)

• Bir 'azīze ṣordılar kim "Tañrı'nuñ varlıġın *ne sebebden* bildüñ?" (45a/1)

• Ferişteler bunlara ṣoralar kim "Siz *ne ḳavmsuz* anlarıñ-ıla uçmaġa girmedüñüz?" (43b/12)

1.2.1.1.2.4. Sıfat Unsuru Belirsizlik Sıfatı Olan Tamlamalar

• Ammā *niçe 'azīzler* dervīşlik iḫtibār eylediler; zīrā ki ḳıyāmet güninde ḥelāl mālı issine ḥisāb eyleyiserlerdür ve ḥarām māl issine 'azāb idiserlerdür. (102a/3)

• Bazardan *bir ḫurmā* ṣatuñ aldum ve ol kişiye verdüm, döndüm. (101b/11)

• *Bir niçe*ye virür ṣıḥḥat *bir niçe*ye virür zillet

*Bir niçe*ye virür rāhat *bir niçe*nüñ işi efġān (40a/7)

• Vezīr Yūnān *bir ḳaç naṣiḥatlar* yazdı, Nūşirvān'a viribidi. (218a/7)

1.2.1.2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

1.2.1.2.1. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Tamlamalar

• Ādemīler daḫı *ma'dinden çıḳmış demür* gibidür. (201b/11)

• Ve her ki elinden gelür-iken eylük eylemeye, *güç yitmedügi vaḳt*ın ḳatılıḳlar göre. (222a/12)

• *Oġlan emzüren 'avrat*uñ südin çoġaldur. (161a/2)

1.2.1.2.2. Sıfat Unsuru Aitlik Grubu Olan Tamlamalar

• Ya‘nī ṣūret viricidür, *analar raḥmındaki nuṭfele*r. (60a/2)

1.2.1.2.3. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Tamlamalar

• Çalab’um baña bir pāẕişāhlıḳ vir kim benden ṣoñra *anuñ gibi pādişāhlıḳ* kimseye virmeyesin. (202b/11)

• Bilgil kim Tañrı ḥażreti bilmeklik *ādemīden artuḳ ṭāife*ye müyesser degüldür. (200b/13)

• *Bu ḳadar müddet*de pādişāhlıḳ bunlarda ḳarār eyledüği ‘adlları sebebinden ötrü-y-idi. (211a/11)

• Eyitdiler: “*Bu ḳadar nesne*den ne ḫāl gele?” (214b/3)

• Ṣad hezārān *işbunuñ gibi cihān*

Yaradur ol şāh-ı cem‘-i ‘āşiḳān (1b/12)

1.2.1.2.4. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

• ‘İsā peyġāmberle Muḥammed Resūlullah aralığında *biş yüz altmış ṭoḳuz yıl* geçdi. (169b/12)

• Ādem peyġāmbere Cebrā’il ‘aleyhi’s-selām *on iki kez* indi. (170a/5)

• *Dört yüz otuz yıl* dünyā peyġāmbersüz ḳaldı. (170a/3)

• İbrāhīm peyġāmbere ‘aleyhi’s-selām *ḳırḳ iki kez* indi. (170a/9)

• Ve Mūsā peyġāmberle ‘İsā peyġāmber arasında *biñ ṭoḳuz yüz yıl* geçdi ve bunlaruñ arasında biñ peyġāmber geldi, Benī İsrā’īl ḳavminden ḳalan peyġāmberlerden ġayrı. (169b/9)

1.2.1.2.5. Sıfat Unsuru Bir İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

• Çün fāriġ oldılar, *ol mecūsīnüñ göñlin*e ilhām oldı ve bir ḳaç aḳçe virdi. (110b/8)

• *Bir dostum* var-ıdı, *buġday ṣatıcı*. (106a/11)

→ Tamlayan ile tamlanan unsuru yer değiştirmiş bir isim tamlamasıdır.

1.2.1.2.6. Sıfat Unsuru Ayrılma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

• Ṣāliḥ eyitdi: "Baña *bundan becidrek maṣlaḥat* yoḳdur kim Tañrı ḥażretine tīzrek irişem. (209b/4)

1.2.1.2.7. Sıfat Unsuru İsnat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

• Zihī *ḫayrātı çoḳ menzil*dür uçmaḳ

Yürmek yirinedir anda uçmaḳ (190b/13)

1.2.1.2.8. Sıfat Unsuru Bir Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

• Peyġāmber 'aleyhi's-selām eydür: "Dervīşler baylardan *biş yüz yıl* öñdin giriserlerdür uçmaġa." (102a/6)

• Yine Ḳudüs'e geldüm, mescide girdüm, girü *ol bayaġı yir*de yatdum. (101b/13)

• Ṣavar dostından *ol dürlü belā*lar

Şeḳāvet ehline virmez 'aṭālar (156a/8)

• Nūşirvān sevindi Tañrı ḥażretine dāīm şükr eyledi, eyitdi: "Ben anı tecribe içün ki ya'nī göreyim ḳandasada *hiç ḫarāb yir* var mıdur memleketümde, ṭā ki ben anı 'imāret eyleyem. (211b/7)

1.2.1.2.9. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

• Ol feleklerüñ devrinde ve yılduzlaruñ seyrinde *niçe niçe ḥikmetler* vardur ve teferruclar ‘ibretler vardur. (162b/2)

• Sizüñ Peyġāmberüñüz eyitmiş kim uçmaḳ ehli *dürlü* dürlü ṭa‘ām yiyeler, yaramaz nesne gelmeye. (159a/11)

• Ya‘nī Allahu ta‘ālā ögülmişdür, dükeli lüġatlar üzerinde *dürlü dürlü luġatlar*-ıla. (116a/12)

• Ol ḫāce niçe *biñ biñ altun* şeyḫe ısmarladı. (127a/10)

1.2.1.2.10. Sıfat Unsuru Yaklaşma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

• Ya‘nī *senüñ ḥażretüñe lāyıḳ ‘amel* eyleyümeziz, ma‘zur dutġıl ol taḳṣīri biz ḳullaruñdan. (48b/7)

1.2.1.3. İsim Unsuru Bir Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

1.2.1.3.1. İsim Unsuru Bir İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

• Ḥaḳ ta‘ālā şol ḳadarca nesne-y-içün ḥasenātumdan biraz aldı, *ol buġday issi*ne virdi. (106b/2)

1.2.1.3.2. İsim Unsuru Bir Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

• Ve biregüniñ kim evveli *bir ḳaṭre murdār nuṭfe* ola ve āḫirī sinle çuḳurında *bir çepel murdār gövde* ola. (53b/1)

• Hārūnu’r-Reşīd’üñ atası Mehdī Baġdād taḫtında ḫalīfe olduġı vaḳtın, *Şebe adlu bir ulu ‘ālim* geldi. (207b/11)

• *Bu dükeli nūrlar* ḥaḳīḳatde güneş nūrıdur; zīrā ki nūrlaruñ aṣlı oldur. (157b/9)

1.2.1.3.3. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

• Eger faḫr eyledügüñ göñlegüñde-y-ise *ol ḥüsn ve zīnet* geysilerdedür, sende degüldür. (54b/4)

• *Dükeli nāībler ve ḫizmetkārlar* kendü nefsleri-çün ḫizmet ider ve kendüler maḳṣūdlarına irişürler ve ol pādişāhı cehenneme atarlar. (206a/4)

• Allah ta‘ālā doġru yola iledür velileri, *niçe maḳāmlara ve derecelere* irişdürür mü’minleri. (163a/8)

• Ayaḳ eyde kim ḥarāmdın yaña yüridüm-idi
Eşḳare ola ol günde *ḳamu sırr u nihān* (155a/9)

1.2.1.3.4. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

• Eger ḥarām-ısa māluñ ṭamu ḳızıb durur
Yaraḳlanup durur anda *niçe ‘azāb ‘azāb* (102b/10)

• Şerī‘at emrine bu gün olursañ münḳād
Verile *ḥadsüz* yarın saña *ṣevāb ṣevāb* (102b/12)

1.2.2. Cümledeki Görevleri Bakımından Sıfat Tamlamaları

Sıfat tamlamaları cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevinde bulunabilirler.

1.2.2.1. Sıfat Tamlamasının Özne Görevinde Kullanılması

1.2.2.1.1. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

• *Hiç kimse*ne anuñla ṭartışmaz. (114a/3)

• Zīrā ki *kendüzinden ġāyb olan kişi* maḳṣūdın bilmez olur. (155b/8)

• Rivāyetdür kim Ḥaḳ ta‘ālānuñ ferişteleri vardur kim yaradılalıdan berü aġlarlar ve gözlerinden dökilen yaşlaruñ her bir ḳaṭresini Ḥaḳ ta‘ālā bir firişte

yaradur ve *ol yaradılan ferişteler* başların ḳaldurmazlar, Allah ta‘ālā ḳorḳusından. (151a/4)

- *Gizlü ṣūret* daḫı eyü olur, yatlu olur. (60a/4)
- *Bir kişi* bir sulṭān ḳatında bir sebeb-ile maḳbūl olsa, *ol sulṭān* eydür ki ol kişiye ‘aṭāyı ben virürin. (200a/11)
- Mışır taḫtında *ulu sulṭān* ider ki Yūsuf’ı

  Gāh Ya‘ḳūb’ı anuñ ḳayġusı-la ḫayrān ider (150b/7)

1.2.2.1.2. Öznesi Sıfat Tamlaması Olan İsim Cümleleri

- *İşledügi işler* görklüdür ve ‘aṭāları daḫı boldur. (111b/5)
- Ve fikr it ki kim sende *faḫr eyliyecek nesne* var mıdır? (54b/8)
- Nūşirvān sevindi Tañrı ḥażretine dāīm şükr eyledi, eyitdi: “Ben anı tecribe içün ki ya‘nī göreyim ḳandasada *hiç ḫarāb yir* var mıdur memleketümde, ṭā ki ben anı ‘imāret eyleyem. (211b/7)
- Tevārīḫ’de gelür kim dört biñ yıl dünyāyı *oda ṭapıcı pādişāhlar* ‘imāret eylediler. (211a/9)
- *Bu dükeli nūrlar* ḥaḳīḳatde güneş nūrıdur; zīrā ki nūrlaruñ aṣlı oldur. (157b/9)

1.2.2.2. Sıfat Tamlamasının Nesne Görevinde Kullanılması

- *Bir çiçeklü aġaç* gördi, ṭurdı. (110b/4)
- Nitekim ‘ādetidür bir kişi kim tedbīr ehli olmasa *bir tedbīrlü şefḳatlü kişi*yi idünür. (113a/12)
- *Bir eski kiremüt* buluñ iḳliminde. (211b/5)
- İmdi saña *üç nesne* ṣoraram, cevāb ider misin? (158b/11)

1.2.2.3. Sıfat Tamlamalarının Zarf Görevinde Kullanılması

- Allah ta‘ālā vardur *her zamānda.* (112b/6)

• Uşbu yüriyiş şol kimseye yaraşmaz kim bir günde *iki kez* kendünün necīsin yuya. (53b/12)

• *İlerü zamānda* bir pādişāh var-ıdı. (208b/3)

• Ḥażretümi medḥ iderler *her nefes*

Kimisi rāki‘ kimisi ḳā’ime (164b/11)

1.2.2.4. Sıfat Tamlamalarının Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması

1.2.2.4.1. Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

• Ḫayr ‘amellerine ṣevāb virür, *şer işlerine* ‘aẕāb ider. (117a/3)

• Su’āl: Eger eydürseñ kim *dükeli ṭā‘atlara* ṣevāb Allah virür; pes niçün eyitdi kim “Oruç benümdür ṣevābın ben virürin?” (200a/8)

• Anuñ-çün-kim dünya ni‘metinden *hiç kimsene* ṭoymaz. (210a/5)

• Bir gün gördüm-kim rūmīler ḳamu *bir ṣaḫraya* cem‘ oldılar. (158a/8)

• Ḥattā *emerce oġlancuḳlara* doġduġlayın anası memesin emmekligi bildürdi. (160b/3)

• Ḥikmetinüñ mūcibince işler ol cümle işi

Her kişiye lāyıḳın virür yañılmaz bī-gümān (157a/5)

• Tefekkür eyleye *‘acāīb maṣnū‘ātına.* (162a/5)

1.2.2.4.2. Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

• Anuñ-çün kim Manṣūr seyrinde bir maḳāma irişdi kim aña fenā dirler; pes Manṣūr’uñ vücūdı *ol maḳāmda* mahv oldı. (112b/12)

• Pes gerekdür kim erler ‘avratlarınuñ ḥaḳların vireler, ḫıḍmetkārlarınuñ ḥaḳların vireler; baylar mālları ḥaḳların dervīşlere vireler ve *bu vekāletde* ḫıyānet eylemeyeler. (113b/7)

• Eyitdi: “İşitdüm-kim iki göñlegüñ var-ımış ve daḫı *bir ṣofrada* iki dürlü ṭa‘ām yir-imişsin.” (205a/11)

• Ve andan ṣoñra Melekü’l-Mevt *bir ṣāliḥ kişiye* vardı, selām virdi, ol kişi selāmın aldı. (209a/10)

• Yine Ḳudüs’e geldüm, mescide girdüm, girü *ol bayaġı yirde* yatdum. (101b/13)

1.2.2.4.3. Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Sıfat Tamlamaları

• *Bir ḳovuḳdan* bir ḳuru ḳafā çıḳardı, ileyinde ḳodı. (210a/9)

• Ve daḫı *üç dürlü nesneden* men‘ eyleye. (217b/1)

• Bu söze gelicek Peyġāmber ḥażreti aġladı, *mübārek gözlerinden* yaş revān oldı. (152a/7)

• Eger eydürseñ kim pādişāhlıḳ *dükeli ṭā‘atlardan* yigrekdür. (203a/12)

• Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim nefsin men‘ eyleye Tañrı ta‘ālā *rāżı olmaduġı nesnelerden.* (156a/5)

1.2.2.5. Sıfat Tamlamalarının Yüklem Görevinde Kullanılması

• Ol *ne nesne*dür? (100b/13)

• Peyġāmber ḥażreti ṣallāllahu ‘aleyhu ve’s-sellem *alçaḳ göñüllü*-y-idi. (55a/2)

• *On iki yıl*dur. (206b/5)

• Dünyanuñ ḥaḳīḳati *bir murdār olmış gevde*dür. (215b/11)

• ‘Azāb ḳatıraġı ḳıyāmet güninde *ẓālim pādişāh*adur. (206a/8)

• Pādişāhlıḳ *ulu iş*dür, degmeler anuñ ḥaḳḳını yirine getürimez, ‘adl eyleyümez. (203a/6)

1.3. Bağlama Grubu

Bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurundan meydana gelen kelime gruplarına denir. Bağlama edatı ile bağlanmış her isim unsuru ayrı bir kelime grubu olabilir. "İle" bağlama edatının ekleşmiş şekli olan -(y)lA bağlama eki de isim unsurlarını veya kelime gruplarını bağlayabilir.[64] Bağlama gruplarında her isim unsuru kendi vurgusunu üzerinde taşır.

Bağlama gruplarını *yapı bakımından* ve *cümlede kullanılışları bakımından* iki başlık altında inceledik.

1.3.1. Yapı Bakımından Bağlama Grupları

1.3.1.1. "u,ü,vu,vü" ile Kurulan Bağlama Grupları

- Eger ḥelāl-ise māluñ *naḳīr ü ḳıṭmīr*den
  Ḳıyāmet issilerinde olur ḥisāb ḥisāb (102b/8)
- *Riyā vü kibr vü ḥased* gönlümüz itdi ḫarāb
  Buları terk idüben düşmana cefā idelüm (103b/7)
- *Bāy u yoḳsul* aşılda ḳardaşdur
  Ḳardaşı yirdügüñ ne fāyıdadur (117b/13)
- Gönlüñi ḫāliṣ idüb gel bu yola
  Gider icüñden *riyā vü 'illeṫ* (120b/4)
- Bir kişinüñ kim ola evveli bir ḳaṭre menī
  Āḫiri cīfe ola ḳandan aña *kibr ü menī* (53b/8)
- Cemāl-i vaṣfın işideli direm
  Ne *ḥūri vü cennet ü rıḍvān* gerek (56b/7)
- Didi Mūsā ki iy sultān-ı muṭlaḳ
  İy yaradan *zemīn ü āsımān* (47b/7)
- Gözetgil nefsüñi her laḫẓa tā kim

[64] Leylâ Karahan, **a.g.e.**, s.66.

Muḫālif eylemeye *ḳavl u fi‘lin* (44b/13)

- Her melik kim iderse *cevr vü cefā*

  Melik bünyādın eyledi vīrān (213b/7)

1.3.1.2. "ve" ile Kurulan Bağlama Grupları

- Ve hem münezzehdür ortağı vü yoldaşı olmaḳdan, *zamāndan ve mekāndan.* (103a/3)
- Sebeb-i te’līf-i kitāb oldur kim çün maḥbūbu’s-selāṭīn sulṭānu’l-muḳarrebīn Pāşā Ḥażreti’nüñ *evṣāf-ı ḥamīdesini ve aḫlāḳ-ı kerīmesini* işitdüm. (5a/9)
- Zīrā bir kişide kim dünyānuñ ḥicābları müctemi‘ olmışken *ġaflet uyḳusından uyanmaḳ ve ṭā‘ata meşġūl olmaḳ* ‘alameti sa‘ādet-i ebedīdür ve nişān-ı devlet-i sermedidür. (5b/5)
- Ammā *Tañrı’nuñ ḥamdinden ve Resūl’üñ ṣalavātından ṣoñra*, buża‘īf du‘ācı Ḫıżr bin Ya‘ḳūb Ḫaṭīb eydür. (5a/7)
- Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim *dīn emrinde ve İslām yolunda ḳatı ġayretlü ve ḳatı ḥamiyetlü* ola. (114b/6)

1.3.1.3. “ile, ıla” Bağlama Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları

- Ol ikinci ḥāli-kim *pādişāh-ıla vezīr* arasındadur. (216a/10)
- Şol süñüler kim görürsin şöyle ölmiş yüceler

  Gecdi bunlardan niçe *gündüzler-ile giceler* (202a/2)
- Ammā *ferişteler-ile cinnīler* ortasında farḳ budur kim ferişteler nūrdan yaradılmışlardur. (165a/2)
- Ḥaḳ ta‘ālā seni Ebū Bekir yirine geçürdi, senden ṣıdḳ isteyiserdür ve Ömer yirine geçürdi, senden *ḥaḳḳ-ıla baṭıl* ortasında farḳ isteyiserdür ve seni ‘Oṣmān yirine ḳodı, senden ḥayā isteyiserdür ve seni ‘Alī yirine ḳodı, senden ‘ilm ve ‘adl ve inṣāf isteyiserdür. (206b/11)
- *‘Avratum-ıla ben* bir taḫta üzrinde ḳalduḳ. (124b/3)

1.3.1.4. “ne ... ne ...” ile Kurulan Bağlama Grupları

• Ya‘nī Allah ta‘ālā ġanīdür, muḥtāc degüldür, hiç kimsene *ne ẕāt ḥaḳḳında ne ṣıfāt ḥaḳḳında*. (155b/1)

• Her gice bir ferişte ḳudsı üzerinde çağırur eydür “*Ne farż* ḳabūl olur *ne teṭavvu‘*.” (197a/4)

• Tevaḳḳu‘um ṭapudan bu teberrük-ile şeha
Ne cübbedür ne ‘imāme ne ṭaylesān ve ridā (11b/2)

• *Ne cāh u manṣıb u ‘izzet ne iḫtirām u ḳabūl*
Ne māl u ni‘met umarın *ne ‘izzet-i dünyā* (11b/4)

• Cān kim ola ol maḥal-ı ma‘rifet
Ne ‘araż ola *ne cism* iy nik-baḫt (21a/9)

1.3.1.5. “ne … ve ne …” ile Kurulan Bağlama Grupları

• Bu ṣıfatludan ḳatı ḳorḳu gerekdür her nefes
Ol ulu ḥażretde zīrā *ne ‘azīz vü ne denī* (156a/1)

• Ol baḫşdan bu baḫşa, bu baḫşdan ol baḫşa ḳarışdılar ve yine dört gövde oldılar tamam ve yine İbrāhīm ḳatındağı başlarına ulaşdılar, girü bayāġılayın dört dürlü ḳuş oldılar ve evvelki ḥalden *ne bir ẕerre artuḳ ve ne bir ẕerre eksük* oldılar. (154a/11)

• Ve daḫı bildi kim benden öñdin yoġ-ıdı *ne edvār ve ne nişān* vardı. (22a/1)

1.3.1.6. “hem ... hem ...” ile Kurulan Bağlama Grupları

• Evvel budur kim peyġāmberler günāh işlemediler, *hem peyġāmber olmazdan öñdin hem peyġāmberliḳleri zamānında*. (167b/4)

• Zīhi ‘izzet kim ġanīdür muṭlaḳā
Hem ḳıdem ṣābitdür aña *hem beḳā* (2b/8)

• Allah ta‘ālā *hem ḥāżırları* bilür *hem ġāybları*. (112a/6)

• Çün ol otı ṭamu ḳavmi yiyeler, boġazlarına ṭura, *hem acılıġından hem dikenlerinden*. (192b/1)

• Hem daḫı teklīf añadur hem ḫiṭāb

Hem ṣevāb u hem ʻitāb u hem ʻiḳāb (20a/5)

• *Hem ʻaraż* degül-durur ol *hem ḳādīm*

Ayruḳ añlayan yañıla iy nedīm (21a/3)

1.3.1.7. "gerek ... gerek..." ile Kurulan Bağlma Grupları

• Ḳurbān itdügi ḳoç *gerek andan saġ ve ʻaybsız gerek daḫı ḫalvet yir gerek andan ḳoçunuñ yüzini ḳıbledin yaña başa.* (223b/3)

1.3.1.8. "yahu(d)" ile Kurulan Bağlama Grupları

• Zīhi mülkat kim aña yoḳ-durur zevāl

Artadurmak yāhūd eksilmek muḥāl (2b/10)

1.3.1.9. "ya" ile Kurulan Bağlama Grupları

• Anuñ arılıġı *müsebbiḥlerüñ tesbīḥi-ile ya muḳaddeslerüñ taḳdīsi-y-ile* degüldür. (41a/10)

• Şol kişi-kim Tañrı-çun işlemiş ola, *ḫalḳdan ḳorḳup ya utanup* ayruḳsı eylemeye. (216a/4)

• Sizüñ Peyġāmberüñüz eytmiş kim *bir direm ya bir loḳma* ki dünyada ṣadaḳa vireler, ḳıyāmet güninde terāzüde bir ṭaġ miḳdārı ola. (159b/3)

• Zīrā kim Ḥaḳ taʻālānuñ ḫāṣ adı budur ve *adem oġlanlarına ya ferişṭelerine* hiç bu ad virilmez ve daḫı bu ad dükeli adlarını cemʻ ider. (32b/3)

1.3.1.10. "gâh... gâh…" ile Kurulan Bağlama Grupları

• Nitekim demür āyinelik maḳāmına irişince üstādlar terbiyyet iderler, *gāh od-ıla gāh su-y-ıla gāh ṣayḳal-ıla.* (201b/9)

1.3.1.11. “ya... ya...” ile Kurulan Bağlama Grupları

• Yaḫud ol ulu göklerde egri bügri var mıdur? *Ya yaruḳ ya delük* var mıdur? (88b/12)

• Eger ayaġında *ya depesinde ya ḳafasında* yaratsa *ya elinde*, bedenüñ ḥāline ziyān irişe-y-idi. (89a/5)

• Zīrā bir kişi kim güneş ıssısına duymaya *ya ḳarınca ya pire ısırduġına* duyamaya, cehennem ıssısına nice ḳatlana? (144a/10)

• Ammā kitāblara īmān getürmek dört vech-iledür: Evvel bilesin-kim bu kitāblar Allah’dandur, vaḥy itmişdür peyġāmberlere, fālcılıḳdan *ya cāẕūlıḳdan ya şeyṭān* vesvesinden degüldür. (165a/9)

1.3.1.12. “zihī… zihī…” ile Kurulan Bağlama Grubları

• *Zihī muḥsin zihī laṭif* issi dildār

Ki ḳulları uyırlar kendü bī-zār (100a/8)

• Azı kim bizden begendüñ aşikār eyledüñ

Zihī vehhābu’l-‘aṭāyā zihī ferācü’l-kurūb (62a/13)

1.3.2. Bağlama Grubunun İsim Unsurları Bir Kelime Grubu Olan Bağlama Grupları

1.3.2.1. İsim Unsurları İsim-Fiil Grubu Olan Bağlama Grubu

• Zīrā bir kişide kim dünyānuñ ḥicābları müctemi‘ olmışken *ġaflet uyḳusından uyanmaḳ ve ṭā‘ata meşġūl olmaḳ* ‘alameti sa‘ādet-i ebedīdür ve nişān-ı devlet-i sermedidür. (5b/5)

1.3.2.2. İsim Unsurları Zarf-Fiil Grubu Olan Bağlama Grubu

• Şol kişi-kim Tañrı-çun işlemiş ola, *ḫalḳdan ḳorḳup ya utanup* ayruḳsı eylemeye. (216a/4)

1.3.2.3. İsim Unsurları İsim Tamlaması Olan Bağlama Grubu

• Ḫuṣūṣā ki ileyinde *ḳıyāmet güni ve ṣırāṭ ḳöprüsü* ola ve ṭamu ‘azābları ola, tekebbürlük aña ne lāyıḳdur. (53b/3)

• Ḳullardan ‘azīz şol kişiye dirler kim Tañrı’nuñ ḫalḳı aña muḥtāc olalar, *dünyā emri*nde *ve aḫiret emri*nde. (50a/6)

• Ammā *Tañrı’nuñ ḥamdi*nden *ve Resūl’üñ ṣalavāt*ından ṣoñra, bu ża‘īf du‘ācı Ḫıżr bin Ya‘ḳūb Ḫaṭīb eydür. (5a/7)

• Anūn pādişahlığı ḥaḳīḳatta ġanīdür, *ẕākirlerüñ ẕikri*nden ve *mütefekkirlerüñ fikri*nden ve *muḳarirlerüñ iḳrārı*ndan ve *münkirlerüñ inkārı*ndan. (41a/13)

1.3.2.4. İsim Unsurları Sıfat Grubu Olan Bağlama Grubu

• Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim dīn emrinde ve İslām yolunda *ḳatı ġayretlü ve ḳatı ḥamiyetlü* ola. (114b/6)

• Sizüñ Peyġāmberüñüz eytmiş kim *bir direm ya bir loḳma* ki dünyada ṣadaḳa vireler, ḳıyāmet güninde terāzüde bir ṭaġ miḳdārı ola. (159b/3)

1.3.2.5. İsim Unsurları Edat Grubu Olan Bağlama Grubu

• Nitekim demür āyinelik maḳāmına irişince üstādlar terbiyyet iderler, *gāh od-ıla gāh su-y-ıla gāh ṣayḳal-ıla.* (201b/9)

• Ya‘nī Allah ta‘ālā ġanīdür, muḥtāc degüldür, hiç kimsene *ne ẕāt ḥaḳḳında ne ṣıfāt ḥaḳḳında.* (155b/1)

• Ol baḫşdan bu baḫşa, bu baḫşdan ol baḫşa ḳarışdılar ve yine dört gövde oldılar tamam ve yine İbrāhīm ḳatındaġı başlarına ulaşdılar, girü bayāġılayın dört

dürlü ḳuş oldılar ve evvelki ḥalden *ne bir ẕerre artuḳ ve ne bir ẕerre eksük* oldılar. (154a/11)

• Anuñ arılıġı *müsebbiḥlerüñ tesbīḥi-ile ya muḳaddeslerüñ taḳdīsi-y-ile* degüldür. (41a/10)

1.3.2.6. İsim Unsurları Bağlama Grubu Olan Bağlama Grubu

• *Ne cāh u manṣıb u ʻizzet ne iḫtirām u ḳabūl*
Ne māl u niʻmet umarın ne ʻizzet-i dünyā (11b/4)

1.3.3. Cümledeki Görevleri Bakımından Bağlama Grupları

Bağlama grupları cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevinde bulunabilirler.

1.3.3.1. Bağlama Grubunun Özne Görevinde Kullanılması

1.3.2.1.1. Öznesi Bağlama Grubu Olan Fiil Cümleleri

• *Yir vü gök* oldı müretteb ʻadluñ-ıla iy ḳadīm
Cān ü ten oldı müna'am niʻmetüñ-ile iy kerīm (152b/9)

• İbrāhīm eyitdi: "İnanurın göñlüm dölensün diyü, diledüm; zīrā ki göz-ile göricek *şekk ü şübhe* ḳalmaz." (153b/13)

• Her nefes bizden gelen cürm ü ḫaṭā Ḥażretüñe yaraşur *ʻafv u ʻaṭā*. (3b/6)

• *ʻAvratum-ıla ben* bir taḫta üzrinde ḳalduḳ. (124b/3)

• Şol süñüler kim görürsin şöyle ölmiş yüceler
Gecdi bunlardan niçe *gündüzler-ile giceler* (202a/2)

1.3.3.1.2. Öznesi Bağlama Grubu Olan İsim Cümleleri

• Allah ta'ālā eydi: "Yā Mūsā! Şifā virici benin, *aṣṣı ve ziyān* benüm ḥükmümledür. (156b/11)

• Biz kimüz kim eydevüz ʻafv ḳıl

Çün senüñdür *emr ü nehy ü ḳāl ü ḳīl*(3b/10)

- Yaḫud ol ulu göklerde egri bügri var mıdur? *Ya yaruḳ ya delük* var mıdur? (88b/12)
- Zīhi mülkat kim aña yoḳ-durur zevāl

  Artadurmak yāhūd eksilmek muḥāl (2b/10)
- Zīhi ‘izzet kim ġanīdür muṭlaḳā

  Hem ḳıdem ṣābitdür aña *hem beḳā* (2b/8)

1.3.3.2. Bağlama Grubunun Nesne Görevinde Kullanılması

- Anuñ faṣlı-y-ıla bulduḳ ‘ilm-i īmān Anuñ luṭfı-y-ıla bulduḳ *vecd ü ḥāli*. (151b/10)
- Dil diye kim söyledüm büḫtān ġıybet *kizb ü fuḥş*

  El diye kim ben ḥarāmı dutdum-ıdı bir zamān (155a/7)
- Bilmedi meger ḳıymeti olmaduġunı kim

  Nesrīn ü gül ü sünbüli bostāna getürdi (6b/5)
- Bu cihān maḥdūd ol bī-ḥad-durur

  Ni‘meti vü ḥikmeti bī-‘ad-durur (1b/10)
- Ẕerre-veş olmaz-ısañ z*īr ü zeber*

  Ol güneşden bulmayasın *ferr ü kerr* (3a/1)

1.3.3.3. Bağlama Grubunun Zarf Görevinde Kullanılması

- Nitekim demür āyinelik maḳāmına irişince üstādlar terbiyyet iderler, *gāh od-ıla gāh su-y-ıla gāh ṣayḳal-ıla.* (201b/9)
- Anuñ arılığı *müsebbiḥlerüñ tesbīḥi-ile ya muḳaddeslerüñ taḳdīsi-y-ile* degüldür. (41a/10)
- Şol kişi-kim Tañrı-çun işlemiş ola, *ḫalḳdan ḳorḳup ya utanup* ayruḳsı eylemeye. (216a/4)

• Çün ol otı ṭamu ḳavmi yiyeler, boġazlarına ṭura, *hem acılıġından hem dikenlerinden*. (192b/1)

1.3.3.4. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması

• Şimdi bir zamāndur kim ḳırḳ yaşından ṣoñra *yavuz ʻamellere ve fitnelere ve vesveselere* başlarlar. (117b/4)

• Yaʻnī Allahu taʻālā ḳulların emīn eyleyicidür ḳorḳulardan, *dünyada ve āḫiretde.* (43b/5)

• Ḳuluñ bu addan yaʻnī żārrdan nasībi oldur kim *ʻāṣilere ve müfsidlere* ziyān dege. (156a/12)

• Bu żaʻīfüñ beyānını *sehv ü zelelden* ve beyānı *ḫaṭā vü ḫalelden* saḳlaya. (9a/5)

• Pes *gözini, elini, ayaġını, ḳarnını* ṣaḳlaya ḥarāmdan ve dilin ṣaḳlaya *yalandan ve ġaybdan ve bühtāndan ve kimseye sögüp incitmekden.* (105a/9)

• Eger *ayaġında ya depesinde ya ḳafasında* yaratsa *ya elinde*, bedenüñ ḥāline ziyān irişe-y-idi. (89a/5)

1.3.3.5. Bağlama Grubunun Yüklem Görevinde Kullanılması

• Bunlar dükeli nesnede *ʻāciz ve żaʻīfler*dür; kendü maṣlaḥatların daḫı bitürmezler. (113a/8)

• Diri bil ʻālimi gerci ölürse
Ölü bilmek anı *ḫamḳ u ʻamā*dur (112a/4)

• Ādemīnüñ ṣūretlerine *mevzūn ve iḫtiyār*dur, ve's-selām! (60b/9)

• Bu ṣıfatludan ḳatı ḳorḳu gerekdür her nefes
Ol ulu ḥażretde zīrā *ne ʻazīz vü ne denī* (156a/1)

• Tevaḳḳuʻum ṭapudan bu teberrük-ile şeha
*Ne cübbe*dür *ne ʻimāme ne ṭaylesān ve ridā* (11b/2)

• Cān kim ola ol maḥal-ı ma‘rifet

Ne ‘araż ola *ne cism* iy nik-baḫt (21a/9)

1.4. Edat Grubu

İsim soylu bir kelime veya kelime grubu ile bir çekim edatından oluşan kelime grubuna edat grubu denir. Çekim edatı isim unsurundan sonra gelir. Çekim edatın isim unsuru ile birleşmesi ekli veya eksiz olabilir; fakat zamirler çekim edatına mutlaka ilgi hâlinde bağlanırlar. Grubun isim unsuru yalın hâlde bulunabilir veya hâl eki almış olabilir. "*İle* edatının ekleşip vasıta hâli eki durumunda bulunduğu yapılar da edat grubu olarak kabul edilir."[65] Ayrıca öge sonunda kullanılan dahı,bile, ise gibi kuvvetlendirme edatları da kendilerinden önce gelen kelimlerle bir kelime grubu oluşturmaktadır.[66] Edat gruplarında vurgu isim unsuru üzerindedir.

İsim unsuru (Kelime ~ Kelime grubu) + Hal eki ~ ø + Edat

yılduz	+	*lar*	+	*gibi*
İsim unsuru		Hal eki		Edat

1.4.1. Yapısı Bakımndan Edat Grupları

1.4.1.1. "sonra" ile Kurulan Edat Grubu

• İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām bu ḍu‘āyı didüginden maḳṣūd oldı kim *kendüden ṣoñra* ümmetleri anuñ sünnetin işleyelerdi ve işleyenlere ne ḳadar ṣevāb olursa kendüye daḫı ol ḳadar olaydı. (116b/5)

• Şimdi bir zamāndur kim *ḳırḳ yaşından ṣoñra* yavuz ‘amellere ve fitnelere ve vesveselere başlarlar. (117b/4)

[65] Mustafa Özkan, Enfel Doğan, **Türkçe Cümle Bilgisi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2010, s. 80.
[66] Hatice Tören, "Sona Gelen Edatlarla Teşkil Edilen Bir Kelime Grubu: Kuvvetlendirme Grubu", **İlmî Araştırmalar**, S. 13., İstanbul, 2002, s. 176.

• *Birazdan ṣoñra* ṣordı kim "Ne ḳadardır?" (127a/11)

• Ya'nī Peyġāmber ḥażreti *vefāt itdükden ṣoñra* bir ḳaç ṣaḥābī girdiler, mübārek ravżısında defn itdiler, girü çıḳdılar. (137a/6)

• *Su oturuşduġından ṣoñra* Ḳuds-ı Mübārek'de defn eyledi. (170b/9)

1.4.1.2. "üçün/içün" ile Kurulan Edat Grubu

• Ḥaḳ ta'ālā buyura, uçmaḳ içinde *Dāvud peyġāmber-içün* bir minber düzġüreler. (185b/7)

• Ben *anı tecribe içün* ki ya'nī göreyim ḳandasada hiç ḫarāb yir var mıdur memleketümde; tā ki ben anı 'imāret eyleyem. (211b/8)

• Maḳāmuñ olmadı çün-kim senüñ fenā yurdı
Beḳā-içün yaraḳ eyle gelür ḫiṭāb ḫiṭāb (102a/11)

• Şeyḫ Ebū Ḥafṣ-ı Kebīr eydür otuz yıldur kim ṣol omuzumdaġı ferişteye günāh yazdurmadum, Tañrı 'ināyetiyle ve daḫı hergiz māldār kişiler-ile *dünya-çün* dostluḳ itmedüm. (117b/)

• Allahu ta'ālā ḥāżırdur, gözedi-durur her dem ḳullarınuñ eksigin ve *gerekin bitürmek-içün* ve *işlerün başarmaġ-ıçun.* (44b/6)

1.4.1.3. "berü" ile Kurulan Edat Grubu

• *Yaradıldan berü* ḳanadın başına bürümişdür
Ḥaḳ ta'ālā 'aẓametinden utanuban dermişdür (46a/5)

• *Sizden ayrılaldan berü* baña ḥisāb iderler-idi ve helāk olmaġa yaḳın oldum-ıdı, Tañrı'nuñ faẓl-ı keremi olmasa. (206b/6)

• Rivāyetdür kim Ḥaḳ ta'ālānuñ ferişteleri vardur kim *yaradılalıdan berü* aġlarlar ve gözlerinden dökilen yaşlaruñ her bir ḳaṭresini Ḥaḳ ta'ālā bir firişte yaradur ve ol yaradılan ferişteler başların ḳaldurmazlar, Allah ta'ālā ḳorḳusından. (151a/4)

• Musā peyġāmberüñ ḳavmı *buzaġuya ṭapaldan berü,* ellerin yüzleri üzerine ḳodılar, Ḥaḳ ta‘ālādan utanup gidermediler. (151a/10)

1.4.1.4. “gibi / bigi” ile Kurulan Edat Grubu

• Hem ‘ibādet şol *vech-ile* ide kim *Tañrı ḥażretini görür gibi.* (112a/11)

• İkinci ḥayā-ı iclāldur, *Esrāfīl ḥayāsın gibi* (46a/4)

• Ya‘nī evvel bilüñ kim ucmaġa gireler, yüzlerinüñ nūrları *bedr ayı nūrı gibi* ola ve bunlardan ṣoñra girenlerüñ *yılduzlar gibi* ola. (60a/9)

• Egerçi ferişteler daḫı ‘ibādet iderler; līkin *ādemīler ‘ibādeti gibi* tamām idmezler. (201a/2)

• Her müslümān-kim senden yaşludur, *anuñ oġlı gibi* olġıl ve eger senden kiçidür *anuñ atası gibi* olġıl ve eger yaşdaşdur anuñ ḳardaşı olġıl. (207a/4)

• Görürin kim *kelebek gibi* siz kendüzüñüzi oda atmaḳ istersiz, sizüñ ḳuşaġñuza yapışırın girü çekerin sizi, ḳomazın oda düşmege. (44a/11)

1.4.1.5. “kadar, kadarca” ile Kurulan Edat Grubu

• *Bu ḳadar* müddetde pādişāhlıḳ bunlarda ḳarār eyledüġi ‘adlları sebebinden ötrü-y-idi. (211a/11)

• Eyitdiler: “*Bu ḳadar* nesneden ne ḫāl gele?” (214b/3)

• Bir yirde daḫı eydür: “Biregünüñ göñlinde *ẕerre ḳadar* kibr olsa uçmaġa giremeye.” (54a/6)

• Ḥaḳ ta‘ālā *şol ḳadarca* nesne-y-içün ḥasenātumdan biraz aldı, ol buġday issine virdi. (106b/2)

• Bir daḫı vardur *bir ḳaruş ḳadar*dur. (122b/7)

• Ben dünyā beglerinden bir key ulu begdüm ve *biñ yıl ḳadar* pādişāhlıḳ eyledüm. (130a/9)

1.4.1.6. “degin” ile Kurulan Edat Grubu

• Bundan ṣoñra her ne gerek oldıysa diledi, tā *dīdāra degin.* (47a/6)

• Yā Mūsā utanma her ne maḳṣūduñ var-ısa benden dile; ḥattā *çölmege bıraġacaḳ duz degin* ve *ḳapunuñ ʻalaḳına-degin.* (47a/3)

• Bir ṭāifesi ḳıyāmda dururlar, tā *ḳıyāmete-degin*. (201a/5)

• *İrteye degin* namāz ḳılur-ıdum. (142b/3)

• Ol ḳul ʻAlī'nüñ sözin işitdi, dönmedi ve cevāb daḫı virmedi, *üç keze degin*. (147b/13)

• Ḳuluñ nasībi bu addan oldur kim ḳulluġında bāḳi ola, *ölinceye-degin* ʻibādetinden ḫālī olmaya, üşenmeye, melūl olmaya, dönmeye. (162b/10)

1.4.1.7. "ile" ile Kurulan Edat Grubu

• Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim göñlin bāṭıl iʻtiḳāddan, ḳayurmaz ṣıfatlardan arıda ve andan ṣoñra eyü *ṣıfatlar-ıla, ʻilm-ile, maʻrifet-ile* arasta ḳıla. (103a/8)

• İmdi bu ol şarṭ-ıladur kim *ʻadl ve şefḳat ve iḥsān-ıla* mevṣūf ola. (202a/10)

• Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim *Tañrı'nuñ ṭoḳsan ṭoḳuz adları-y-ıla* görklü ʻamel eyleye kim aña saʻādet-i ebedī ḥāṣıl ola. (111b/6)

• Muḫtelif ḫalḳuñ murādını virürem bī-dirīġ
Pes kim ola *raḥmetüm-ile* ki merḥūm olmadı (8a/9)

• Yirde, gökde, ʻarşda, ferşde hiç kimsene yoḳdur kim *benüm inʻāmum-ıla* memnūn olmaya. (8a/4)

1.4.1.8. "içre" ile Kurulan Edat Grubu

• Anı isteyü niçeler geldiler
Eyü yavuz *ṭoprāġ içre* ḳaldılar (3a/9)

• Bu ḳadarı ile kim ol ferd ü ṣamed
Didi *Ḳurān içre* ol vitr ü eḥad (20b/10)

• Yaʻnī *uçmaḳ içre* ululuḳ vire ve ulu mülk vire. (81b/6)

• Andan ṣoñra *ol dostlıḳ içre* işler işler kim hiç düşman anı işlemez. (219a/10)

• İkilig terk eyleyüp birlige gelüp

Tā iresin *ucmaḳ içre* maḥfile (128a/5)

1.4.1.9. "üzre, üzere" ile Kurulan Edat Grubu

• Geceler erteye degin '*ibādet üzere* ṭürab

Göñülde ṣıdḳ u ṣafā dilde "Rabbenā!" idelüm (103b/5)

• Allahu ta'ālā ölenleri ḳıyāmet güninde gerü var eyleyiser, *dünyadagı ṣūret üzerine*, her ṭāifeyi ebedī menzilete irişdürmek-içün. (118b/3)

• İy yüriyemeyen kişi ḥaḳ yolda bu gün müstaḳīm

Pes *ṣırāṭ üzre* geçerken olısar teşvīşim (183a/7)

• Ol nūr balḳıduġı vaḳtın Şām vilāyetindeġi köşkler gördüm ve Ka'be içindeki butlar *yüzleri üzere* döküldiler. (176a/11)

• Ol yüce seyvānuñ altında bu alçaḳ yirleri

Ṭaġlar-ıla mıḫlayup *su üzere* şād-ı revān ider (150a/4)

1.4.1.10. "yaña" ile Kurulan Edat Grubu

• Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim Tañrı'nuñ ḳulların *anuñ ḥażretinden-yaña* ḳulavuzlaya. (161b/4)

• Giderken nāgāh *ṭaġdın yaña* baḳdı, gördi. (86b/7)

• Eyitdi: "Gördüm kim pādişāh *ḳardın yaña* baḳdı ve anlaruñ naẓarı 'abeş olmaz bildüm, ḫāṭırı aña meyl itdi, vardum getürdüm." (86b/10)

• Pes bir ün irdi *gökdin-yaña*dın kim "İy ḳalleş! Eger ol ḳaravaşumuz uyursa ben uyanuġın." diyü. (100a/2)

• Eyitdi: Bu ḥācatuñ ol pādişāh bitürdi kim döndüñ *andın yaña* yöneldüñdi, ve's-selām! (151b/4)

• Ayaḳ eyde kim *ḥarāmdın yaña* yüridüm-idi

Eşḳare ola ol günde ḳamu sırr u nihān (155a/9)

1.4.1.11. “ötrü” ile Kurulan Edat Grubu

- Allah ta‘ālā *senden ötrü* baña ‘itāb eyledi. (109b/5)
- Zihī ma‘būd kim oldur *düşmandan ötrü* dostına ‘itāb eyledi. (109b/6)
- Nitekim peyġāmber ḥażreti buyırdı: “Her kişi-kim bir bay kişiye *mālundan ötürü* ḥürmet eylese dininüñ üç baḫşından bir baḫş gide.” (50a/12)
- Süleymān nebī ‘aleyhi’s-selām *bu ma‘nīden ötürü* pāẕişaḥlıḳ diledi, ‘ilm peyġāmberliḳ dilemedi. (202b/9)
- Ve bunlardan yavuz düşmanı ola kim anuñ helākına sa‘y ideler, *bir ḳaç diremden ötrü.* (206a/6)

1.4.1.12. “diyü, diye” ile Kurulan Edat Grubu

- Ya‘nī biregüyi ḫorlasalar, *nesne añlayumaz diyü* sıġırdan kündürledür, dirler. (59b/7)
- Ẕünnūn-ı Mıṣrī’yi *delü diyü* tımārḫāneye iletdiler, ḥabs itdiler. (163b/9)

1.4.1.13. “ḳarşu” ile Kurulan Edat Grubu

- Mu‘cize: Ġazāda bir avuç ṭopraḳ *kāfirlerüñ yüzine ḳarşu* ṣaçdı. (177b/2)

1.4.1.14. “artuk” ile Kurulan Edat Grubu

- Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim göñli Tañrı ḥażretinüñ ‘aẕameti ve celāli fikrine şöyle meşġūl ola kim hergiz ḫāṭırı *andan artuḳ* ḥācat dilemeye. (155b/6)
- Yā Resūlallah! Ben dervīşem, *bu deveden artuḳ* nesnem yoḳdur ve bunuñ sebebi-y-ile dirilürüz. (179b/5)
- Bilgil kim Tañrı ḥażreti bilmeklik *ādemīden artuḳ* ṭāifeye müyesser degüldür. (200b/13)
- Ḳuluñ bu addan naṣībi yoġdur, *ḥayrān olmaḳdan artuḳ*. (34b/5)
- Ammā *‘ārifden artuḳ* kişi dünyayı terk iderse aña mu‘āmele dirler. (56a/5)

1.4.1.15. “öñdin” ile Kurulan Edat Grubu

• Bir adı daḫı ḫālıḳdur; ya‘nī taḳdīr eyleyici durur, ‘āleminde yarada, *çoḳların yaratmazdın öñdin.* (56b/11)

• Tā her nesne ki dīn ve dünyāya ḫalel degürür, *vāḳi‘ olmazdan öñdin* anuñ def‘ine meşġūl ola. (217a/4)

• Allah ta‘ālā ivmez, ‘āṣīlere ‘azāb eylemege *vaḳtından öñdin.* (163b/1)

Ölmedinden öñdin ölgil zinhār

Tā ebed diri ḳalasın ḥızır-vār (67a/12)

• Ya‘nī ḥesāb eyleñ nefsüñüzden *ḳıyāmet ḥesābından öñdin*. (101b/3)

1.4.1.16. “bile” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

• Kimse var-mı-kim aña irişmedi ‘adluñ senüñ

Ol terāzü bile oldı cümle ‘ālem müstaḳīm (152b/11)

1.4.1.17. “göre” ile Kurulan Edat Grubu

• Pes bilesin kim ḫāl iş-böyledür, *buña göre* ‘amel idesiz ve Tañrı emmānında olasuz. (106b/3)

• Aṣl-ı ḥadīṯ oldur kim ucmaġ ehlinüñ yüzlerinüñ nūrı *‘amellerine göre* olur ve dīdār görmekde daḫı buncılayındur. (60a/12)

• Yarın anda her kimi kim göreler

Bāṭınına göre ṣūret vireler (90b/11)

• Ḥaḳīḳatde Allah ta‘ālā ḥażretinden artuḳ vālī yoḳdur; zīrā ki evvel ezeli ezelde tedbīr eyledi, her nesne *her birisine göre*. (141a/3)

• İki yanında çengeller oddan ve yavuz ‘amellü kişileri ḳapalar, cehenneme bıraġalar ve eyü ‘amellü kişilerüñ geçmegligi tefāvütledür, *‘amellerine göre*dür. (183a/1)

• Ammā īmān ehli *günāhlarına göre* ‘azāb ola. (195a/6)

1.4.1.18. “birle” ile Kurulan Edat Grubu

• Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim ġaflet-ile ölmiş göñülleri, *va‘ẓ u naṣīḥat birle* dirgüre. (119a/5)

• Vezīr eyitdi: “İy şāh-ı ‘ālem! Bir mu‘ayyen ve muḫtaṣar bir yircügünüñ ‘imāreti bināsuz mümkin olmayıcaḳ; ve bāġ ve bostān kimsesüz olmayacaḳ uşbu niçe enbūh ‘ālem bunca ‘acāyibler ve ġarāyibler-ile ve *maḫlūḳātları birle* ṣāni‘süz nice ola?” (28b/12)

• Delīl budur kim Peyġāmber ḥażreti ‘aleyhi’s-selām Bedir Ġazası’nda *bu ad birle* du‘ā eyledi. (31b/9)

• Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi: “Yā ümmet-i Muḥammed siz benden dilemedin ben size it‘ām eyledüm, *istiġfār birle* yarlıġadum.” (68a/8)

• “Yā ümmet-i Muḥammed siz benden dilemedin ben size it‘ām eyledüm, *istiġfār birle* yarlıġadum.” (68a/8)

1.4.1.19. “dahı” ile Kurulan Edat Grubu

• Levhü’l-maḥfūẓdan daḫı yuyam ve *ḳıyāmet güninde daḫı* ḥisāb eylemeyem. (45b/7)

• *Ḫalvetinde daḫı* ayaġın uzatmazdı. (45a/10)

• Ebrār ol kişilerdür kim kimseye ẓulm eylemediler ve *bir ḳarıncacuġı daḫı* incidmediler. (184b/11)

• *Seksen üç yıl daḫı* bir yıluñ sülüsidür. (194a/9)

• Otuz yıldur kim ben işbu zaḥmete mübtelāyın, henüz *bir kez daḫı* şikāyet eylemedüm. (115a/8)

• Anuñ-çün kim sulṭān üzerine doġar-ısa *ra‘iyet üzerine daḫı* doġar. (49a/10)

1.4.2. İsim Unsuru Bir Kelime Grubu Olan Edat Grupları

1.4.2.1. İsim Unsuru İsim-Fiil Grubu Olan Edat Grupları

• Allahu ta‘ālā ḥāżırdur, gözedi-durur her dem *ḳullarınuñ eksigin ve gerekin bitürmek-içün* ve *işlerün başarmaġ-ıçun.* (44b/6)

• Ve *altun yüzük daḳınmaḳ-daḫı* ümmetümüñ irkeklerine ḥarāmdur ve ḥelāl eyledi dişilerine. (187a/9)

• Ḳuluñ bu addan naṣībi yoġdur, *ḫayrān olmaḳdan artuḳ*. (34b/5)

• Üçünci göñlinden yaramaz endīşeler geçmemek ve orucuñ tamāmlığı *ḥelāl yimek-iledür.* (200a/6)

1.4.2.2. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Edat Grupları

• Zìrā ki bunlar ulular gibidür ve bir ‘ālim ki anlara ‘ilm ögrede, kānalar anlara *cān virmiş gibidür.* (112a/1)

• Ya‘nī *Peyġāmber ḥażreti vefāt itdükden ṣoñra* bir ḳaç ṣaḥābī girdiler, mübārek ravżasında defn itdiler, girü çıḳdılar. (137a/6)

1.4.2.3. İsim Unsuru Zarf-Fiil Grubu Olan Edat Grupları

• *Sizden ayrılalıdan berü* baña ḥisāb iderler-idi ve helāk olmaġa yaḳın oldum-ıdı, Tañrı’nuñ fażl-ı keremi olmasa. (206b/6)

• Musā peyġāmberüñ ḳavmı *buzaġuya ṭapaldan berü,* ellerin yüzleri üzerine ḳodılar, Ḥaḳ ta‘ālādan utanup gidermediler. (151a/10)

1.4.2.4. İsim Unsuru Bir İsim Tamlaması Olan Edat Grupları

• *Yatsu namāzından ṣoñra* eve geldüm. (109a/1)

• İkinci ḥayā-ı iclāldur, *Esrāfīl ḥayāsın gibi* (46a/4)

• Her müslümān-kim senden yaşludur, *anuñ oġlı gibi* olġıl ve eger senden kiçidür *anuñ atası gibi* olġıl ve eger yaşdaşdur anuñ ḳardaşı olġıl. (207a/4)

• Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim *Tañrı'nuñ ṭoḳsan ṭoḳuz adları-y-ıla* görklü ‘amel eyleye kim aña sa‘ādet-i ebedī ḥāṣıl ola. (111b/6)

• Levhü'l-maḥfūẓdan daḫı yuyam ve *ḳıyāmet güninde daḫı* ḥisāb eylemeyem. (45b/7)

• Al imdi şol gevherleri kim bunlar ġayb tutuġınuñ ardında mestūr-ıdılar ve *‘ināyetüm naẓarı*-y-*ıla* manẓūr-ıdılar. (8b/1)

1.4.2.5. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Edat Grupları

• Tevrīt'i *evvelinden aḫirine-degin* dört kişi oḳıdı. (166a/6)

1.4.2.6. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Edat Grupları

• Ammā *Tañrı'nuñ ḥamdinden ve Resūl'üñ ṣalavātından ṣoñra*, bu ża‘īf du‘ācı Ḫıżr bin Ya‘ḳūb Ḫaṭīb eydür. (5a/7)

• Ve daḫı fikr eyleye maḫlūḳātuñ ṣūretlerinde kim niçesi *hey'et ve terbiyyetler-ile* yaradılup durur. (60b/7)

• İmdi bu ol şarṭ-ıladur kim *‘adl ve şefḳat ve iḥsān-ıla* mevṣūf ola. (202a/10)

• Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim ġaflet-ile ölmiş göñülleri, *va‘ẓ u naṣīḥat birle* dirgüre. (119a/5)

• Vezīr eyitdi: “İy şāh-ı ‘ālem! Bir mu‘ayyen ve muḫtaṣar bir yircügünüñ ‘imāreti bināsuz mümkin olmayıcaḳ; ve bāġ ve bostān kimsesüz olmayacaḳ uşbu niçe enbūh ‘ālem bunca *‘acāyibler ve ġarāyibler-ile* ve maḫlūḳātları birle ṣāni‘süz nice ola?” (28b/12)

1.4.2.7. İsim Unsuru Sıfat Grubu Olan Edat Grupları

• Otuz yıldur kim ben işbu zaḥmete mübtelāyın, henüz *bir kez daḫı* şikāyet eylemedüm. (115a/8)

• Anuñ-çünkim sizüñ göñüllerüñüz ölmişdür, *on dürlü nesne-y-ile*. (108a/3)

- Allah ta‘ālā ādemīleri yaratdı *ḫūb ṣūret-ile*. (104b/3)
- Bu iki ṭāifenüñ miṣāli oldur kim bir kişi *biñ dürlü meşaḳḳat-ile* biregüden oḳ, yāy diler. (203b/8)
- *Ḳırḳ gün ḳadan* ḳatına gelmez. (91a/11)

1.4.2.8. İsim Unsuru Unvan Grubu Olan Edat Grupları

- Ḥaḳ ta‘ālā buyura, uçmaḳ içinde *Dāvud peyġāmber-içün* bir minber düzġüreler. (185b/7)

1.4.2.9. İsim Unsuru İyelik Grubu Olan Edat Grupları

- Yirde, gökde, ‘arşda, ferşde hiç kimsene yoḳdur kim *benüm in‘āmum-ıla* memnūn olmaya. (8a/4)
- Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi: “İmdi *ol ḳardeşünüñ ilen* ucmaġa bile gir.” didi. (152b/5)
- Benem bülbüllere sevdāyı viren
  Benüm luṭfum-ıla gül buldı revnaḳ (42a/9)

1.4.2.10. İsim Unsuru Cümle Olan Edat Grupları

- Hem ‘ibādet şol vech-ile ide kim *Tañrı ḥażretini görür gibi.* (112a/11)
- ‘Abdullah eydür: *Atam ‘Ömer* vefāt itdiginden ṣoñra çoḳ zamānlar Tañrı ḥażretine yalvardum, *babamı düşde göster diyü.* (206a/12)
- Ḳıyāmet güninde ṭanıḳlıḳ viriserdür kim *bu kişi ‘ahdine vefā itdi diyü.* (59a/8)
- İbrāhīm eyitdi: “İnanurın *göñlüm dölensün diyü*, diledüm; zīrā ki göz-ile göricek şekk ü şübhe ḳalmaz.” (153b/13)

1.4.3. Cümledeki Görevleri Bakımından Edat Grubu

1.4.3.1. Edat Grubunun Zarf Görevinde Kullanılması

- Ya‘nī ġālibdür, her nice diler-ise taṣarruf eyler; līkin bu ḳudreti görmek istedüm, *göñlüm dolansun dostluḳ maḳāmında diyü*, ve’s-selām! (154b/4)

• Ya‘nī ḥesāb eyleñ nefsüñüzden *ḳıyāmet ḥesābından öñdin*. (101b/3)

• Tā her nesne ki dīn ve dünyāya ḫalel degürür, *vāḳi‘ olmazdan öñdin* anuñ def‘ine meşġūl ola. (217a/4)

• İbrāhīm eyitdi: “İnanurın *gönlüm dölensün diyü*, diledüm; zīrā ki göz-ile göricek şekk ü şübhe ḳalmaz.” (153b/13)

• Ve bunlardan yavuz düşmanı ola kim anuñ helākına sa‘y ideler, *bir ḳaç diremden ötrü.* (206a/6)

1.4.3.2. Edat Grubunun Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması

• Eyitdi: “Gördüm kim pādişāh *ḳardın yaña* baḳdı ve anlaruñ naẓarı ‘abeş olmaz bildüm, ḫāṭırı aña meyl itdi, vardum getürdüm.” (86b/10)

• Eyitdi: Bu ḥācatuñ ol pādişāh bitürdi kim döndüñ *andın yaña* yöneldüñdi, ve’s-selām! (151b/4)

• Ol yüce seyvānuñ altında bu alçaḳ yirleri
Ṭaġlar-ıla mıḫlayup *su üzere* şād-ı revān ider (150a/4)

• Anuñ-çün kim sulṭān üzerine doġar-ısa *ra‘iyet üzerine* daḫı doġar. (49a/10)

1.4.3.3. Edat Grubunun Yüklem Görevinde Kullanılması

• ‘Aḳl ḳuttın çoḳ vire kim *‘aḳl-ıla*dur ‘ālemüñ ‘imāreti. (100b/10)

• Cevāb: İki *vech-ile*dür. (104a/12)

• Zìrā ki bunlar *ulular gibi*dür ve bir ‘ālim ki anlara ‘ilm ögrede, kānalar anlara *cān virmiş gibi*dür. (112a/1)

• Ya‘nī her kim *Allah bile*dür Allah daḫı anuñladur. (53a/1)

• Üçünci göñlinden yaramaz endīşeler geçmemek ve orucuñ tamāmlığı *ḥelāl yimek-ile*dür. (200a/6)

1.5. Tekrar Grupları

Herhangi bir nesneyi, varlığı, niteliği, hareketi veya kavramı belirtmek için eş görevli birden fazla kelimenin arka arkaya getirilmesiyle oluşan kelime grubudur. Grubu oluşturan unsurlar arasında hem anlam ilişkisi hem de şekil ilişkisi vardır. "İkilemelerin başlıca işlevleri süreklilik, kuvvetlendirme, çokluk, ortalama, birliktelik ifadesi vermektir. Dilimizde Eski Türkçe devresinden beri geniş yer tutan ikilemelerde bazen iki kelime anlamca kaynaşarak farklı bir kavramı ifade eden birleşik kelime niteliğini kazanır: yabız yablak, iş küç gibi."[67] Tekrar gruplarında unsurların yerleri değiştirilemez.

1.5.1. Yapı Bakımından Tekrar Grupları

1.5.1.1. Aynen Tekrarlar

1.5.1.1.1. İsimlerden Oluşan Aynen Tekrarlar

- ʻİmāreti bu cihānuñ olur *ḫarāb ḫarāb*

  Neticesi daḫı āḫır olur *türāb türāb* (102a/9)

- Yaʻnī Allahu taʻālā ögülmişdür, dükeli lüġatlar üzerinde *dürlü dürlü* lüġatlarıla. (116a/12)

- Bu kez üsḳuf ol cemāʻatüñ yüzine *bir bir* baḳdı; tā ki baña gelince. (158b/6)

- Ol feleklerüñ devrinde ve yılduzlaruñ seyrinde *niçe niçe* ḥikmetler vardur ve teferruclar ʻibretler vardur. (162b/2)

- Sizüñ Peyġāmberüñüz eyitmiş kim uçmaḳ ehli *dürlü dürlü* ṭaʻām yiyeler, yaramaz nesne gelmeye. (159a/11)

- Ol baḫşlar derhāl havāya ḳalḳup *ẕerre ẕerre* öldiler dağıldılar. (154a/10)

- Lā-cerem anuñ gibi *göz göz* olur

  Ḥaḳ yaratdı çünḳamu derde devā (87a/6)

[67] Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, **a.g.e.**, s.38.

1.5.1.1.2. Zarf-Fiillerle Kurulan Aynen Tekrarlar

• Çün uçmaḳda buġday aġacınuñ budaġın ṣıdı, başından tāc uçdı ve arḳasından ḥulle ḳaçdı ve ‘uryān ḳaldı ve *siñe siñe* yüridi. (45b/12)

• Kimisi yıldurum gibi geçe, kimisi ḳoşar gibi geçe, kimisi yügrük at gibi geçe, kimisi segirdi segirdi geçe, kimisi yüriyü, kimisi emekleyü ve kimisi *sürinü sürinü* geçeler. (183a/4)

1.5.1.2. Yakın Anlamlı Tekrarlar

• Baş şekli bir dürlü, *el ayaḳ* şekli iki dürlüdür ve biri birinden mütemeyyizdür. (59b/2)

• ‘Ömer eyitdi: “Yā Resūlallah *atam anam* saña fedā olsun, ne sebebden gülümsedüñ?” (152a/2)

• Her kişi-kim ‘ilm vü ḥikmetler-ile meşhūr ola
Lā-cerem *gönli gözi* Ḥaḳ nūrı-la pür-nūr ola (160a/8)

• Hiç anda *egri bügri* görmezsiz. (162a/11)

1.5.1.3. Zıt Anlamlı Tekrarlar

• *Yirleri gökleri* bunlarıñ-çun var eyledi. (104b/4)

• *Gizlü aşikāre* iḥsān oldur ki farīżaların işleye, ra‘iyyetlerine kerem ve mürüvvet eyleye, ‘ālimlere ‘izzet ve ṣāliḥlere ḥürmet eyleye, dervīşlere miskīnlere ṣadaḳa vire, her işde Tañrı ta‘ālā ḥażretini görür gibi ola, pādişāhlıġ-ıla yılmaya, evvelki ḥālinden ayruḳsımaya. (204b/1)

1.5.1.4. Hâl Ekli İsimlerle Kurulmuş Tekrarlar

1.5.1.4.1. Ayrılma Eki - Yaklaşma Eki Düzeninde Kurulan Tekrarlar

• Su’āl: Eger eydürseñ kim melekü’l-mevt bir laḥẓa *maşrıḳdan maġribe* nicesi irişür yāḥūd bir laḥẓa yüz biñ kişi ölür ola bu ḳāmusın nicesi başaru bilür? (119b/6)

1.5.1.4.2. Yükleme Eki – Yaklaşma Eki Düzeninde Kurulan Tekrarlar

• Gördüm iki ferişte geldi, *biri birine* eyitdi: “Uşbu yatan kimdür?” (101b/6)

1.5.1.4.3. Yapım Eki – İyelik+Hâl Eki Düzeninde Kurulan Tekrarlar

• Burın aġız tamam *yerlü yirinde*dür. (59b/3)

• Ol nuṭfenüñ içinde endamlar terkīb eyledi, ol endāmlar müretteb *yerlü yirince* eyledi. (57a/3)

• Ḳuluñ nasībi bu addan oldur kim her işler ḥaḳīḳatleri-y-ile bile *yirlü yirinde* isti‘māl eyleye, emr idecek maḳāmda emr eyleye, nehy idecek yirde nehy eyleye. (163a/10)

1.5.2. Cümledeki Görevleri Bakımından Tekrarlar

Tekrar grupları cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevinde bulunabilirler.

1.5.2.1. Tekrar Grubunun Nesne Görevinde Kullanılması

• *Yirleri gökleri* bunlarıñ-çun var eyledi. (104b/4)

1.5.2.2. Tekrar Grubunun Zarf Görevinde Kullanılması

• Ḳul çün belkim Allah ta‘ālā anuñ ‘amelini ṣayar, gerekdür kim ol rāżı olmaduġı işi işlemeye ve daḫı Ḥaḳ ta‘ālā virdigi ni‘metleri *bir bir* ṣaya ve şükrine meşġūl ola ve daḫı günāhların ṣaya, tevbe eyleye ve daḫı yılların āyların günlerin ṣaya. (117a/9)

• Ol baḫşlar derhāl havāya ḳalḳup *ẕerre ẕerre* öldiler dağıldılar. (154a/10)

• *Gizlü aşikāre* iḥsān oldur ki farīżaların işleye, ra‘iyyetlerine kerem ve mürüvvet eyleye, ‘ālimlere ‘izzet ve ṣāliḥlere ḥürmet eyleye, dervīşlere miskīnlere ṣadaḳa vire, her işde Tañrı ta‘ālā ḥażretini görür gibi ola, pādişāhlıġ-ıla yılmaya, evvelki ḥālinden ayruḳsımaya. (204b/1)

• Çün uçmaḳda buġday aġacınuñ budaġın ṣıdı, başından tāc uçdı ve arḳasından ḥulle ḳaçdı ve ‘uryān ḳaldı ve *siñe siñe* yüridi. (45b/12)

• Ol baḫşlar derhāl havāya ḳalḳup *żerre żerre* öldiler dağıldılar. (154a/10)

• Hiç anda *egri bügri* görmezsiz. (162a/11)

→Zarf-fiil grubunun zarfı olmuş.

• Ebābīl ḳuşlarını viribidüm, ṭaş-ıla çerüñi *delik delik eyleyüp* ḳırdılar. (65a/8)

1.5.2.3. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması

• Gördüm iki ferişte geldi, *biri birine* eyitdi: “Uşbu yatan kimdür?” (101b/6)

• Ḳuluñ nasībi bu addan oldur kim her işler ḥaḳīḳatleri-y-ile bile *yirlü yirinde* isti‘māl eyleye, emr idecek maḳāmda emr eyleye, nehy idecek yirde nehy eyleye. (163a/10)

• Su’āl: Eger eydürseñ kim melekü’l-mevt bir laḥẓa *maşrıḳdan maġribe* nicesi irişür yāḥūd bir laḥẓa yüz biñ kişi ölür ola bu ḳāmusın nicesi başaru bilür? (119b/6)

1.5.2.4. Tekrar Grubunun Yüklem Görevinde Kullanılması

• *Burın aġız* tamam *yerlü yirinde*dür. (59b/3)

→ Birleşik fiilin isim kısmını oluşturarak yüklem olmuş.

• Ol nuṭfenüñ içinde endamlar terkīb eyledi, ol endāmlar müretteb *yerlü yirince eyledi.* (57a/3)

1.5.3. Diğer Kelime Gruplarında Tekrar Grubunun Kullanımı

1.5.3.1. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasının Sıfat Unsuru Olarak Kullanımı

• Ol feleklerüñ devrinde ve yılduzlaruñ seyrinde *niçe niçe ḥikmetler* vardur ve teferruclar ‘ibretler vardur. (162b/2)

• Sizüñ Peyġāmberüñüz eyitmiş kim uçmaḳ ehli *dürlü dürlü ṭa‘ām* yiyeler, yaramaz nesne gelmeye. (159a/11)

• Ya‘nī Allahu ta‘ālā ögülmişdür, dükeli lüġatlar üzerinde *dürlü dürlü lüġatlar*-ıla. (116a/12)

• Ol ḫāce niçe *biñ biñ altun* şeyḫe ısmarladı. (127a/10)

1.6. İsim-Fiil Grubu

İsim-fiil eki almış bir unsur ile ona bağlı unsur veya unsurlardan meydana gelir. İsim-fiil ekini üzerinde taşıyan unsur genellikle grubun sonuna gelerek yüklem görevinde bulunur ve ona bağlı unsur veya unsurlar da kendisinden önce gelerek özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olarak grupta görev alırlar. İsim-fiili üzerinde taşıyan unsur, özellikle konuşma ve şiir dilinde başa veya ortaya gelebilir. İsim-fiili üzerinde bulunduran unsur yargı bildirmez. Grubun vurgusu isim-fiilden önceki unsur üzerinde bulunur.

1.6.1. Yapı Bakımından İsim-fiil Grupları

1.6.1.1. -mAk Eki ile Kurulan İsim-fiil Grupları

• Ammā ol dört nesne ki gözi nūrlandurur: *Yeşile baḳmaḳ, aḳarsuya baḳmaḳ, muṣḥafa baḳmaḳ, ata ana yüzine ve ḫūblara baḳmaḳ.* (221a/7)

• *Ḳuvvet virmekligine* rızḳ yiyene
İ‘timād eyle göñül ve cāndan (101a/6)

• *Du‘ā ḳabūl olmaġuñ* şarṭları vardur. (107a/8)

1.6.1.2. -Iş Ekleri ile Kurulan İsim-fiil Grupları

• *Uşbu yüriyiş* şol kimseye yaraşmaz kim bir günde iki kez kendünün necīsin yuya. (53b/12)

→ "-Iş" ekinin yapım eki olarak bazı kelimelerde kalıplaştığı görülür.

• Niçe aġaçlar çiçeklenür ve *yimiş*lere ʻāḳıbet āfet irişür, *yimiş*i dökilür, işi ġuṣṣadan iki bükülür. (87b/4)

• Tañrı taʻālā rızḳ yiyenlere ḳuvvet irişdüricidür. (100a/12)

1.6.1.3. -mAklIk Ekleri ile Kurulan İsim-Fiil Grupları

• Bilgil kim *Tañrı ḥażreti bilmeklik* ādemīden artuḳ ṭāifeye müyesser degüldür. (200b/13)

• Mü'min olġıl ger dilerseñ kim olasın emīn
Mü'min olmaḳlıḳ dilerseñ ḥāṣıl eylegil yaḳīn (44b/2)

• Yaʻnī Allah taʻālā dirgüricidür, dükeli tenleri *cān virmeklik*-ile. (119a/4)

• Geldüñ iş-bunda ticāret itmege
Aṣṣı eylemeklik-içün vaḥdeti (120a/10)

• Evveldür her evveli *evvel eylemeklik*-ile, āḫirdür her āḫiri *āḫir eylemeklik*-ile. (134b/7)

• Ve her haftada bir kez didār göriserlerdür; ammā *ikinci kez görmeklik*leri evvel görmeklikleri gibi olmaya. (189b/8)

1.6.2. Cümledeki Görevleri Bakımından İsim-fiil Grupları

İsim-fiil grupları cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevinde bulunabilirler.

1.6.2.1. İsim-fiil Grubunun Özne Görevinde Kullanılması

• Ḥayāt isterseñ nefsüñi öldür
Kişi nefsin öldürmek ġazāḏur (114b/3)

- Ölü bil ḥāmili ölmezden öñdin

  Diri bilmek ‘ayn-ı ḫaṭādur (112a/5)

- Üçünci budur kim *anuñ ḥażretine irişmek* ḳatı zaḥmetdür. (49b/6)

- Nitekim Resūl ḥażreti ‘aleyhi’s-selām buyurdı: “*Bir sā‘at ‘adl itmek* altmış yıllık ‘ibādetden yigrekdür.” dir. (202b/3)

1.6.2.2. İsim-fiil Grubunun Nesne Görevinde Kullanılması

- Mü’min olġıl ger dilerseñ kim olasın emīn

  Mü’min olmaḳlıḳ dilerseñ ḥāṣıl eylegil yaḳīn (44b/2)

- *Kebāb pişürmek* istediler. (214a/12)

- Ya‘nī ġālibdür, her nice diler-ise taṣarruf eyler; līkin *bu ḳudreti görmek* istedüm, göñlüm dolansun dostluḳ maḳāmında diyü, ve’s-selām! (154b/4)

- *Saña lāyıḳ olmagı* ben bilmezin Anuñ-ıçun ḥażretüñ ögemezin. (3b/4)

1.6.2.3. İsim-fiil Grubunun Zarf Görevinde Kullanılması

- Geldüñ *iş-bunda ticāret itmege*

  Aṣṣı eylemeklik-içün vaḥdeti (120a/10)

- Behrāmı göre ṣordılar: “*Sulṭānuñ salṭanatı tamām olmaġa* ḳaç nesne gerek?” (217b/9)

- Ol şaḫış eydür: “Ben Melekü’l-Mevtven *cānuñ almaġa* geldüm.” (209a/5)

1.6.2.4. İsim-fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması

- Ṣarf it *‘ömriñ ‘ibādet ḳılmaġa*

  Ḳoma elden bulmış-iken furṣatı (120a/12)

- *Māl cem‘ eylemege* olma ḥarīs

  Ölicek göñlüñ bunda ḳalur ḥasreti (120b/2)

- *Emāneti götürmege* ḫıyānet eylemeye. (216a/8)
- Ḥaḳ ta‘ālā çün kim ḳulların kendü ḥażretine ḫalīfe eyledi, *ḥaḳları müstaḥiḳlere irişdürmekde.* (113b/5)

1.6.2.5. İsim-fiil Grubunun Yüklem Görevinde Kullanılması

- Yidinci, *Tañrı ḥażretine inanmaḳ*dur ki du‘ā ḳabūl oldı, diyü. (107b/7)
- Ve *ḥikmetlerüñ aṣlı Tañrı'dan ḳorḳmaḳ*dur. (111a/5)

1.7. Sıfat-fiil Grubu

Sıfat-fiil eki almış bir unsur ile ona bağlı unsur veya unsurlardan meydana gelir. İsim-fiil grubunda olduğu gibi, Sıfat-fiil ekini üzerinde taşıyan unsur da genellikle grubun sonuna gelerek yüklem görevinde bulunur ve ona bağlı unsur veya unsurlar da kendisinden önce gelerek özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olarak grupta görev alırlar. Sıfat-fiil grupları cümlede genellikle sıfat olarak kullanılırlar. Sıfat-fiili üzerinde taşıyan unsur, özellikle konuşma ve şiir dilinde başa veya ortaya gelebilir. Sıfat-fiili üzerinde bulunduran unsur yargı bildirmez. Grubun vurgusu sıfat-fiilden önceki unsur üzerinde bulunur.

1.7.1. Yapı Bakımından Sıfat-fiil Grupları

1.7.1.1. Geniş Zaman Sıfat-fiil Ekleri (-An; -r/-Ar; -mAz, -IcI) ile Kurulan Sıfat-fiil Grupları

- Başra şehrinde ḫurmā ṣatun aldı-y-ıdı ve *ol ḫurma ṣatan* kişinüñ bir ḫurması bunuñ ḫarmāsına ḳarışdı, bunuñ ḫaberi yoḳ-ıdı. (101b/8)
- Ol mürīde daḫı bile eyitdi: "Varuñ *bir kimsene görmez* yirde boġazlañ, alıñ, geliñ." (105b/12)
- Anlara ‘itāb eyledi ve ol buzaġu altundan düzilmişdi, anı paralatdı ve eritdirdi ve *añа ṭapanlar* ḫor oldılar. (57b/10)

• İskendere ṣordılar kim “Tamām dünya memleketin nice dutduñ? Ve ilerüki pādişālaruñ ‘ömri senden uzun-ıdı, māl u memleketleri daḫı senden arduġıdı ve *sañā müyesser olan* feṯḥ anlara müyesser olmadı-y-ıdı.” (214b/7)

• Ḳorḳmañ benden kim ben Ḳureyş ḳabilesinden *ḳuru et yiyici* bir ‘avrat oġlıyın. (55b/2)

• Ḥarīṣ kişi ṭoymaz, iki cihān ni‘meti anuñ olursa; *ḳanā‘atı olan* yarım etmek-ile ṭoyar. (219b/2)

• Eger bunlardan yaramaz ḥareket ṣādır olursa ‘afv eyleye ve ḥilm ve taḥammül eyleye; meger kim pādişāhuñ memleketine *ziyān irişdürür* nesne ola kim anuñ tedārükin eyleye ve daḫı memleket ve ra‘iyyet aḥvālinden dāimā ṣora dura. (216b/11)

1.7.1.2. Geçmiş Zaman Sıfat-fiil Ekleri (-mIş; -dUk) ile Kurulan Sıfat-fiil Grupları

• *Dünyada mülk verdügi āḫiretde uçmaḳ ve ḥūrīler verdügi* daḫı keremindendür. (104a/9)

• Yā İbrāhīm! *Evvel geldügüm* vaḳtın beni ḳonaḳlıġa ḳabūl eylemedüñdi, şimdi ardumca geldügil sebeb ne-y-idi. (109b/3)

• *İy dervīş ḳalmış* ve iy kedd, iy evbāş muḥabbet şarṭı oldur kim her ne dürlü zaḥmet ve “cefā kim ol ma‘şūḳ-ı ezelīden gele, anı rāḥat ve vefā bile, şikāyet eylemeye. (115a/2)

• *Görklü olduġı* īmān-ıladur, ma‘rifetledür; *çirkin olduġı* küfr-ile ve cehl-iledür. (60a/5)

1.7.1.3. Gelecek Zaman Sıfat-fiil Ekleri (-AcAk/-IcAk ; -AsI) ile Kurulan Sıfat-fiil Grupları

• *Dünya ḫazīnelerindeki tuḥfelerüñ bu tuḥfe ḳıymetine irişecek* mizācı yoḳdur. (8b/8)

• Ve fikr it ki kim *sende faḫr eyliyecek* nesne var mıdır?" (54b/8)

• ‘Aceb budur kim *sen isteyecek* nesneyi istemezsin ve *istemeyecek* nesneyi istersin. (73a/6)

→ Sıfat-fiil grubu dışında kalıplaşarak bir sıfat olarak da kullanılmıştır.

• Ve ḳuddūs-ıla selām ortasında farḳ budur kim ḳuddūs ma‘nīsi selāmet olmaḳdur ‘ayıbdan, geçmiş zamānda; selām ma‘nīsi daḫı selāmet olmaḳdur, *gelesi* zamanda. (42b/2)

1.7.2. Cümledeki Görevleri Bakımından Sıfat-fiil Grupları

Sıfat-fiil grupları cümlede özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem görevinde bulunabilirler.

1.7.2.1. Sıfat-fiil Grubunun Özne Görevinde Kullanılması

• Her kim iderse du‘āyı ḳılur ḳabūl
Ḥācet isteyen de olmaz hem melūl (109a/6)

• *Teferrüce çıḳan* bizcileyin çıḳsun. (110b/12)

• *Ene’l-ḥaḳ diyen* Tañrı ḥażreti-y-idi; lìkin Manṣūr dilinden işidildi. (113a/1)

1.7.2.2. Sıfat-fiil Grubunun Nesne Görevinde Kullanılması

• *Ḥaḳ’dan artuḳ sevdigiñ* terk eylegil
Ger diler-iseñ bulasın devleti (120b/7)

1.7.2.3. Sıfat-fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanılması

• Böyle dimeklik *andan key ḫoşnud olduġına* delālet eyler. (200a/13)

1.8. Zarf-fiil Grubu

Zarf-fiil eki almış bir unsur ile ona bağlı unsur veya unsurlardan meydana gelir. İsim-fiil ve sıfat-fiil gruplarında olduğu gibi, zarf-fiil ekini üzerinde taşıyan unsur da genellikle grubun sonuna gelerek yüklem görevinde bulunur ve ona bağlı unsur veya unsurlar da kendisinden önce gelerek özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olarak grupta görev alırlar. Zarf-fiil grupları cümlede genellikle zarf olarak kullanılırlar. Zarf-fiili üzerinde taşıyan unsur, özellikle konuşma ve şiir dilinde başa veya ortaya gelebilir. Zarf-fiili üzerinde bulunduran unsur yargı bildirmez. Grubun vurgusu zarf-fiilden önceki unsur üzerinde bulunur.

1.8.1. Yapı Bakımından Zarf-fiil Grupları

1.8.1.1. -ı/-i,-u/-ü Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu

• Mūsā peyġāmber ‘aleyhi’s-selām bir gün *yaġmur dileyü* istiskāya çıḳdı. (96b/3)

• *Tañrı ta‘ālā ḥażretin isteyü* gitdiler. (110a/7)

• Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim Ḥaḳ ta‘ālā buyurur kim *ḳulum teṭavvu‘ ‘ibādet eyleyü* benüm ḥażretüme yaḳın olur. (132a/1)

• Ḳıyāmet güninde ṭanıḳlıḳ viriserdür kim *bu kişi ‘ahdine vefā itdi diyü.* (59a/8)

• ‘Abdullah eydür: *Atam ‘Ömer* vefāt itdiginden ṣoñra çoḳ zamānlar Tañrı ḥażretine yalvardum, *babamı düşde göster diyü.* (206a/12)

• İbrāhīm eyitdi: “İnanurın *göñlüm dölensün diyü*, diledüm; zīrā ki göz-ile göricek şekk ü şübhe ḳalmaz.” (153b/13)

1.8.1.2. -e/-a Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu

• Ve ṭama‘ı yoġ-ıdı ve cüvānmerd idi, *ḳarnı ṭoya* yiyecek yimedi ve tevāżu‘ından birisi daḫı bu-y-ıdı kim otuz biñ cevşen-puşen leşker-ile Mekke şehrine vardı, feṭḥ eyledi, kāfirleri esīr eyledi. (55a/9)

1.8.1.3. -up/-üp; -ubanı/-übeni; -ubanın/-übenin Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu

• İlerü zamān ḫalḳınuñ ‘ādeti ol-ıdı kim *ḳırḳ yaşına-degin ḫalḳa ḳarışup* ticāret iderlerdi ve ‘ilmi oḳırlardı, mu‘āmele iderlerdi. (117a/13)

• *‘Ayblar örtüp* yüzlerine vurmaduġı keremindendür. (104a/7)

• İy göñül sen ḥāṣıl eylegil yaḳīn
Şükri ḥāżır bilüp nefsüñ saḳın (106b/12)

• Bu el-‘aceb sırdur kimsene bilmedi bu sırrı kim
Sen *ene’l-ḥaḳ diyüben* Manṣūr’ı berdār eyledüñ (113a/5)

• Cehennem de bir dere vardur, adı heb hebdür, yidi ṭamunuñ odı *ol derenüñ odından ḳorḳup, günde yitmiş kez Tañrı’ya ṣıġınup* yalvarurlar. (54a/2)

1.8.1.4. -ınca/-ince Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu

• *Ḳıyāmet ḳopınca* ol sünnet işledügince aña ṣavāb yazıla. (118a/10)

• Pādişāh ‘adl eyleyümez, *tā yidi ḳā‘ide ṣaḳlamayınca*. (204b/13)

• Nitekim *demür āyinelik maḳāmına irişince* üstādlar terbiyyet iderler, gāh od-ıla gāh su-y-ıla gāh ṣayḳal-ıla. (201b/9)

• Zīrā kim ölüm bir ḳapudur kim *ulu kiçi andan geçemeyince* çāre yoḳdur, ne muḳarreb ferişteler ve ne muḳarreb mürsel peyġāmberler. (63a/6)

1.8.1.5. -ıcak/-icek Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu

• *Namāzdan arıcaḳ* otururdı, tesbiḥ oḳır-ıdı, *tesbiḥden arıcaḳ* aġlamaġa meşġul olur-ıdı, *aġlamaḳdan arıcaḳ* Tañrı ḥażretinüñ ‘aẓametinde fikre meşġul olur-ıdı. (106b/6)

• *Ẕendebān Yusuf’ı göricek* eyitdi: “Bu kişi bunda lāyıḳ degüldür.” (115b/12)

• *Ādem peyġāmber uçmaḳdan cıḳıcaḳ* ol ṭaşı dutacaḳdı, yiryüzünde. (59a/5)

• Zīrā *iki dost bulışıcaḳ* evvel selām ḳanḳısı müştāḳraġ-ısa ol virür, ve’s-selām! (43a/1)

• *‘Ömer ḫalīfe olıcaḳ* Selmān-ı Fārsī’ye ṣordı kim “Yā Selmān! Benüm aḥvālümde sünnete muḫālif nesne gördüñ-mi?” (205a/9)

1.8.1.6. -ken Zarf-fiil Eki ile Kurulan Zarf-fiil Grubu

• Zīrā bir kişide kim *dünyānuñ ḥicābları müctemi‘ olmışken* ġaflet uyḳusından uyanmaḳ ve ṭā‘ata meşġūl olmaḳ ‘alameti sa‘ādet-i ebedīdür ve nişān-ı devlet-i sermedidür. (5b/5)

• Ḥaḳ ta‘ālā dilese kim dünyayı ḫarāb eyleye ve ḳıyāmet ḳopara, ol raḫman adınuñ raḥmetin bunlardan götüre; ḥattā yiryüzinde bir müslümān ḳalmaya ve ḫışm eyleye kāfirlere, ḳıyāmet ḳopmaġa destūr vire, *ol raḥmeti yiryüzine biribimişken* girü ḳabż ide; pes emr eyleye İsrāfīl’e, ṣūrı ur diye. (36b/4)

• Eve gelür-iken gördüm, taḫıl ṣuvarılmış. (52b/6)

• İskender *dünyayı gezer-iken* bir ḳavma uġradı. (209b/9)

• Gāh buyurur güz yiline bağları tārāc ider
Gülistān güler-iken girü anı giryān ider (150a/8)

1.8.1.7. -dukça/-dükçe Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu

• Dükeli ṭāyüfeye ol naẓar eydü ḳaç kerim
Gerek olduḳca vaẓīfe virür ol luṭf u ‘aẓīm (105a/1)

• Zīrā kim ādem oġlanlarınuñ mertebesi dāimā mezīd olmaḳdadur ve *bir maḳāmdan bir maḳāma varduḳça* ḥāl ḫoş olmaḳdadur. (190a/1)

• Ḥaḳ ta‘ālā celle ẕikrehu eyitdi: “Comardlıḳ oldur kim ḳul günāh işlese tizcek girü tevbe eyleye ve *günāh işledükçe* girü beşmān olup ḳarşu tevbe ḳıla. (145a/5)

1.8.1.8. -alı/-eli/-alıdan/-eliden Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu

• *Göklere dön diyeli* gerdān-durur

Ol semā‘uñ ẕevḳı-la ḥayrān-durur (1b/6)

- *Cemāl-i vaṣfın işideli* direm

  Ne ḥūri vü cennet ü rıḍvānı gerek (56b/7)

- Ayrılup gülüstandan oldı melūl

  Şoldu gülzār *eseli bād-ı ḫazān* (66a/11)

1.8.1.9. -duk+layın Zarf-fiil Ekleri ile Kurulan Zarf-fiil Grubu

- *Yüzüñe baḳduġumlayın* gördüm-kim bir nūr çıḳdı göke direk oldı, bu ‘alāmetden bildüm-kim müslümānsın. (159a/4)

1.8.2. Cümledeki Görevleri Bakımından Zarf-fiil Grupları

Zarf-fiil grupları cümlede zarf olarak kullanılır.

1.8.2.1. Zarf-fiil Grubunun Zarf Olarak Kullanılması

- Zīrā kim ādem oġlanlarınuñ mertebesi dāimā mezīd olmaḳdadur ve *bir maḳāmdan bir maḳāma varduḳça* ḥāl ḫoş olmaḳdadur. (190a/1)
- *‘Ömer ḫalīfe olıcaḳ* Selmān-ı Fārsī’ye ṣordı kim “Yā Selmān! Benüm aḥvālümde sünnete muḫālif nesne gördüñ-mi?” (205a/9)
- Ayrılup gülüstandan oldı melūl

  Şoldu gülzār *eseli bād-ı ḫazān* (66a/11)
- Cehennem de bir dere vardur, adı heb hebdür, yidi ṭamunuñ odı *ol derenüñ odından ḳorḳup* günde yitmiş kez *Tañrı’ya ṣıġınup* yalvarurlar. (54a/2)
- Nitekim *demür āyinelik maḳāmına irişince* üstādlar terbiyyet iderler, gāh od-ıla gāh su-y-ıla gāh ṣayḳal-ıla. (201b/9)

1.9. Birleşik Fiil

Bir isim veya fiil unsuru ile bir yardımcı fiilin birleşmesinden meydana gelir. İsim veya fiil unsuru önce yardımcı fiil ise sonra gelir.

Hangi unsurların birleşmesi ile meydana gelirse gelsin, birleşik fiillerde anlamca bir kaynaşma söz konusu olduğu için bunlar tek bir kavramı karşılarlar. Hareket ve oluş ifade eden kavramları karşılamak için basit ve türemiş fiillerden yararlandığımız gibi birleşik fiillerden de aynı şekilde yararlanmaktayız. Birleşik fiiller ile diğer fiil türleri arasında ifade ve anlatım bakımından herhangi bir fark yoktur. Fark sadece yapıları bakımındandır: hasta olmak - hastalanmak, hazır etmek - hazırlamak, iyi olmak - iyileşmek gibi.

1.9.1. Yapı Bakımından Birleşik Fiiller

1.9.1.1. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

Bir isim ile bir yardımcı fiilin birleşmesinden meydana gelir. İsim unsuru önce yardımcı fiil ise sonra gelir. Bir isim ile bir yardımcı fiilden meydana gelen birleşik fiillerde, asıl anlamı üzerinde taşıyan unsur isim unsurudur. Yardımcı fiil bu isim unsurunu fiilleştirmeye yardımcı olur.

isim	+	yardımcı fiil	→	birleşik fiil
kelime veya		et-, eyle-, kıl-		
kelime grubu		bulun-, ol-, yap-		
şükr		eyle-		
defn		it-		

1.9.1.1.1. Yardımcı Fiili "it-" Olan Birleşik Fiiller

- Eger muḥāsib ma‘nasında olursa Allah ta‘ālā *ḥesāb idicidür*, ḳullarından ḳıyāmet güninde. (101a/9)
- Ādem çoḳlıġından aḫşamın *defn itdiler*. (106a/8)
- Nitekim Maḫẕūmiyye Ḳabilesi Velidin Muġayir-ile *faḫr iderler* kim evvel başmaġın çıḳarup Ka‘be’ye giren oldur. (135b/6)
- Allahu ta‘ālā tevbeleri *ḳabūl idicidür.* (143a/7)

• Tevbe-i naṣūḥ üç dürlüdür: ‘Āmīler tevbesi günahdandur, ḫāṣlar tevbesi ġafletdendür, ‘ārifler tevbesi ḥaḳdan ayruġa *iltifāt itmekdür*. (144b/8)

• Ḳuluñ nasībi bu addan oldur kim her işler ḥaḳīḳatleri-y-ile bile yirlü yirinde isti‘māl eyleye, *emr idecek* maḳāmda emr eyleye, *nehy idecek* yirde nehy eyleye. (163a/10)

1.9.1.1.2. Yardımcı Fiili "ol-" Olan Birleşik Fiiller

• Ben mescide vardum namāza *meşġūl oldum* ve aḫşam *yaḳın oldı,* eve varmaḳlıġā utandum. (108b/8)

• İy nefis! Eyü rāḥat olduñ ṭur imdi, yine namāza *meşġul ol*. (106b/9)

• *Muṭīʿ olursañ* emrine rāżı

Eger ‘*āṣī olursan* belki bī-zār (100a/10)

• Ḥaḳ ta‘ālā vaḥy eyledi ol peyġāmbere kim “Şöyle şöyle *ḳışāṣ oldı*. Evet, ilk uran ẓālimdür.” (146b/1)

• Fī’l-ḥāl Ḳays eyitdi: “*Azād olġıl* Tañrı’nuñ rıżāsı-çün.” (147b/10)

• Nuşervān eyitdi: “Eydüñ kim ṣatun alsun, tā ki ẓulm *‘ādet olmaya* ve vilāyet *ḫarāb olmaya*.” (214b/1)

1.9.1.1.3. Yardımcı Fiili "eyle-" Olan Birleşik Fiiller

• Eger ḫayr işledi-y-ise *şükr eyleye*, eger şer işledi-y-ise melūl ola ve *tevbe eyleye.* (101a/13)

• Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim *cidd ve cehd eyleye*; tā maḥabbet maḳāmına irişe. (116a/4)

• Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim kendüzin ẓālim eyleyenlerüñ suçın *‘afv eyleye*; belkim bunlara *iḥsān* daḫı *eyleye*. (148a/10)

• Peyġāmber ḥażretine ‘*itāb eyle*di kim sen gölgede otururbut, bular güneşde otururlar. (205a/4)

• Ya‘nī ol ‘avrat biregüye *şefā‘at eyle*ye, ‘Ömer andan geçemeye şefā‘atin *ḳabūl eyle*ye, şer‘e muḫālif işlemiş ola. (205b/8)

• Peyġāmber ḥażreti ṣallallahu ‘aleyhi ve’s-sellem eyitdi: “Bahadur ol kişidür kim ġāyet ḳaḳıduġı vaḳtın, öykesin yuda ve nefs ejdahāsını başa ve *zebūn eyle*ye, belkim *ḳahr eyle*ye; ya‘nī hiç bir kimse anuñ nefsinden rencīde olup incinmeye.” (114a/8)

1.9.1.1.4. Yardımcı Fiili "kıl-" Olan Birleşik Fiiller

• Ḳaydın yiye didüm, vardum *cum‘a namāzın ḳıldum*, döndüm. (52b/5)

• Ammā yavuzlıḳdan yıġduġı oldur kim yalan söylemeye, ġıybet söylemeye, bühtān itmeye, ḥarām yimeye, *zinā ḳılmaya*, tekebbürliḳ eylemeye, kimseye ḥayf meyl itmeye. (204b/10)

• Her ṭarafdan düşmanları *ḥamle ḳıldılar*. (212b/13)

• Ve bir ṭāifesi s*ecde ḳılmışlardur,* tā ḳıyāmete-degin başların yuḳaru ḳaldurmazlar. (201a/7)

• Ḳarıcuḳ geldi, evini bulamadı, *zārı ḳılup* yavuz *du‘ā ḳıldı.* (107b/11)

1.9.1.1.5. Yardımcı Fiili “bulun-” Olan Birleşik Fiiller

• Hem ancılayın ciḥānda *az buluna* hem anuñ ḳatına varmaḳ düşvār ola. (50a/8)

1.9.1.1.6. Yardımcı Fiili “gel-” Olan Birleşik Fiiller

• Vezīrüñ naṣīḥati pādişāh ṭabī‘atına *muvāfıḳ gelmedi.* (213b/9)

• Pes on dört biñ yıldan ṣoñra bunlara *cevāb gele* Tañrı’dan (193b/6)

• Eyitdi: “Hiç ḥāṭıruma *söz gelmez*; meger kim arañuzda Muḥammedī vardur, anı isteñ buluñ.” (158b/3)

1.9.1.2. Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

Bir fiil unsuru ile tasvir fiilleri olarak ifade ettiğimiz yardımcı fiillerden birisinin birleşmesi ile meydana gelir. Ayrıca ana unsur olan fiilin sonuna bazı zarf-fiil ekleri getirilir. Fiil unsuru önce yardımcı fiil ise sonra gelir.

fiil	+	zarf-fiil eki	+	tasvir fiili	→	birleşik fiil
		-a/-e, -ı/-i,		yaz-, gör-, bil-		
		-u/-ü, -ıp/-ip		ver-, git-, gel-		
		-up/-üp		koy-, kal-, dur-		
		tur + u		gel-		
		al + ı		vir-		

1.9.1.2.1. Yardımcı Fiili "gel-" Olan Birleşik Fiiller

- Üsḳuf çaġırup eyitdi: “Yā Muḥammedī! *Ṭuru gel* yuḳaru.” (158b/5)
- ‘Ālim eyitdi: “Cercīs peyġāmbere ṭapmaḳ yigrekdür; zīrā ki yetmiş kez öldürdiler ki oda yaḳdılar ki ḳazanda ḳaynatdılar girü dirildi, *ṭuru gel*di. (175a/8)

1.9.1.2.2. Yardımcı Fiili "bil-" Olan Birleşik Fiiller

- Eger ögretmese evvel ata, ana; oġlından, ḳızından bīzār olalar-ıdı, dükeliñ ḳalan ḫalāyıḳ ve bu ni‘metüñ şükrin kim yerine *getüri bilür*. (62a/7)
- Maẓlūm eyitdi: “İlahī! Bunlara bahā kim *yitürü bilür?”* (152b/1)
- Su’āl: Eger eydürseñ kim melekü’l-mevt bir laḥẓa maşrıḳdan maġribe nicesi irişür yāḥūd bir laḥẓa yüz biñ kişi ölür ola bu ḳāmusın nicesi *başaru bilür?* (119b/6)

1.9.1.2.3. Yardımcı Fiili "vir-" Olan Birleşik Fiiller

- Ammā ḳarār oldur kim çün bir kimseye bir manṣıb *alı-vire,* ya bir maṣlaḥat üzerine ḳoya. (216b/7)
- Birisi eyitdi: “İlāhī işbu kişiden ḥaḳḳum *alıvir*.” (152a/5)

• Ve her ġuṣṣalu kişi kim bu adları oḳıyıcaḳ Ta‘ālā anuñ ġuṣṣasını şādiye tebdīl eyleye ve ḥācetlerin daḫı revā *idivir*e. (34a/4)

1.9.1.2.4. Yardımcı Fiili “tur-” Olan Birleşik Fiiller

• Eyitdi: “Anuñ-çün-kim dāīm *göre duravuz* ve ‘ibret alavuz ve ölümümüz unutmayavuz.” (210a/7)

• Bir gün evine geldi gördi ḳapusı acıḳ icerü girdi, gördi bir şaḫış *örü ṭurur.* (63a/11)

• Ve anlaruñ ‘aḳabinde yitmiş biñ ṣaf daḫı ferişte var durur, *örü ṭurmışlar*-durur. (94b/10)

• Cihānuñ çünbeḳāsı yoḳ iy ‘aḳil
Uru ṭur başar işiñ olma ġāfil (124a/7)

• Eyde, her kişinüñ-kim Tañrı ḥażretinde naṣībi vardur *örü ṭursunlar* diyü. (207a/10)

• Her kişi kim Allah ta‘ālānuñ gördügin bilse edeb oldur kim dāimā anuñ ḥażretinden *utanu dur*a ve şerī‘atdan daşra iş işlemeye, anuñ rıżāsı ḳanda-y-ısa anı isteye ve anı gözede. (86b/2)

1.9.1.2.5. Yardımcı Fiili “gör-” Olan Birleşik Fiiller

• Uşbu alçaḳ yir senüñ yurduñ degüldür *geçe gör*
Cehd ḳıl tā kim idesin yüce ‘ālemde ḳarār (149b/1)

1.9.1.2.6. -up/-üp zarf-fiil Eki ile Yapılan Birleşik Fiiller

• Ve daḫı fikr eyleye maḫlūḳātuñ ṣūretlerinde kim niçesi hey’et ve terbiyyetler-ile *yaradılup dur*ur. (60b/7)

• İbrāhīm yüzine bir sivrisinek ḳondı, *çıġurup dur*dı. (78b/10)

• Belkim vaḳtına küye durur her nesneye bir vaḳt taḳdīr *eyleyüp dur*ur, hikmet mūcibince. (163b/2)

1.9.1.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

• Lā-cerem düşman ġālib oldı, dükeli *yüz döndürdiler* ve bir birisine eyitdiler kim "Yaramazlıḳ eyledüñüz, padişahıñ ni'meti ḥaḳḳın yirine getürmedüñüz ve kendü maḥdūmuñuzdan *yüz çevür*düñüz." (214a/4)

• Her ki dünyada edeblenmezse dīn edebleri-y-ile āḫiretde *zaḥmet çek*e ṭamu 'azābları-y-ıla. (220b/1)

• Ḥaḳ ta'ālā anuñ başına ve cānına *and iç*di. (203b/12)

• Mūsā peyġāmber ol otı aldı, dişi üzerine ḳodı, *ṣıḥḥat bul*dı. (156b/6)

• Ḳuluñ nasībi bu addan ol-durur ḳamu peyġāmberlerüñ ve 'ālimlerüñ, 'ilmlerin ve 'amellerin *mīrāṯ yi*ye. (163a/4)

• Ammā şol dört nesne-kim ten anuñla *ṣıḥḥat bul*ur: Ṭa'āmı vaḳtında yimek ve miḳdarı-y-ıla yimek, zaḥmetlü işler terk itmek ve degme nesne-içün ḳayġulanmamaḳ. (221b/4)

• Ya'nī dimek olur kim pādişāhlıḳ ulu işdür, degmeler anuñ ḥaḳḳını *yirine getür*imez, 'adl eyleyümez. (203a/6)

• Ammā yücelik ḫaṣleti oldur ki himmet yüceligi-le dirlik eyleye, ra'iyyetleri-y-ile ve bunlardan ḫıdmet ṭama'ın eylemeye ve kimseden *rişvet alma*ya. (216b/4)

1.9.2. Kullanılışları Bakımından Birleşik Fiiller

1.9.2.1. Cümlede Kullanılışları Bakımından Birleşik Fiiller

1.9.2.1.1. Cümlede Yüklem Görevinde Kullanılması

Birleşik fiiller cümlede genellikle yüklem olarak kullanılırlar. Fakat çok az olsa da farklı öge olarak da kullanılabilirler.

• Şöyle şöyle *ḳışāṣ oldı*. (146b/1)

• Ve bir ṭāifesi s*ecde ḳılmışlardur*, tā ḳıyāmete-degin başların yuḳaru ḳaldurmazlar. (201a/7)

• Ammā yücelik ḫaṣleti oldur ki himmet yüceligi-le *dirlik eyleye*, ra‘iyyetleri-y-ile ve bunlardan ḫıdmet *ṭama‘ın eylemeye* ve kimseden *rişvet almaya.* (216b/4)

• Ya‘nī dimek olur kim pādişāhlıḳ ulu işdür, degmeler anuñ ḥaḳḳını *yirine getürimez*, *‘adl eyleyümez.* (203a/6)

→ Birleşik fiil, şart cümlesinin yüklemi olarak kullanılmış.

• *Muṭī‘ olursañ* emrine rāżı
Eger ‘*āṣī olursan* belki bī-zār (100a/10)

→ Birleşik fiil, “diyü” edatını alarak cümlede zarf olarak görev yapmaktadır.

• Eyde, her kişinüñ-kim Tañrı ḥażretinde naṣībi vardur *örü ṭursunlar* diyü. (207a/10)

1.9.2.2. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları ve Kendi İçindeki Yapılar Bakımından Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller, cümledeki diğer kelime grupları içerisinde görevli olarak kullanılabilirler. Birleşik fiilin isim unsuru da bir kelime grubu olabilir. Ayrıca birleşik fiilleri oluşturan isim ile yardımcı fiil arasına farklı bir unsur girebilir.

• Ve her ġuṣṣalu kişi kim bu adları oḳıyıcaḳ Ta‘ālā anuñ ġuṣṣasını şādiye tebdīl eyleye ve ḥācetlerin daḫı *revā idivire.* (34a/4)

→ Birleşik fiil, başka bir birleşik fiilin yardımcı fiil unsurunu oluşturmuş.

• Tevbe-i naṣūḥ üç dürlüdür: ‘Āmīler tevbesi günahdandur, ḫāṣlar tevbesi ġafletdendür, ‘ārifler tevbesi ḥaḳdan ayruġa *iltifāt itmekdür*. (144b/8)

→ Birleşik fiil, isim-fiil grubunun fiil ögesi olarak kullanılmış.

• Ḳuluñ bu addan nas̄ibi oldur kim *cidd ve cehd eyleye*; tā maḥabbet maḳāmına irişe. (116a/4)

→ Birleşik fiilin isim unsuru bir bağlama grubundan oluşmuş.

• Ḳuluñ bu addan nas̄ibi oldur kim kendüzin ẓālim eyleyenlerüñ suçın *'afv eyleye*; belkim bunlara *iḥsān* daḫı *eyleye*. (148a/10)

→ Birleşik fiilin isim unsuru ile yardımcı fiil arasına farklı bir unsur girmiş.

1.10. Ünlem Grubu

Bir ünlem (seslenme) edatı ile bir isim veya kelime grubunun birleşmesinden meydana gelir. Yardımcı unsur olan ünlem başta, asıl unsur olan isim sonda bulunur. Grubu oluşturan unsurlar araya herhangi bir ek almazlar. Bu grup cümlenin anlamına bir zenginlik katmasına rağmen, cümlede "cümle dışı unsur" olarak cümlenin görev yapar. Genellikle cümlenin başında yer alsa da cümlenin herhangi bir yerinde bulunabilir. Grubun vurgusu ünlem edatı üzerindedir.

• Çü her cevāb ḳabūl eylemezler *iy ġāfil*

Cevāb şöyle gerek kim ola ṣavāb ṣavāb (102b/2)

• Pes bir ün irdi gökdin-yañadın kim "*İy Ḳalleş!* Eger ol ḳaravaşumuz uyursa ben uyanuġın." diyü. (100a/2)

• *İy ṣāliḥler ulusı!* Gel içerü, bir dem sizi görelüm. (110b/6)

• Eyitdi: "*Yā İskender!* Bilür misin kim işbu kimüñ başıdur?" (210a/10)

• *İy dünyā pādişāhı!* Senüñ-ile dört nesne gerekdür. (218a/9)

1.11. Unvan Grubu

1.11.1. Yapı Bakımından Unvan Grubu

Bir şahıs adıyla bir unvan veya akrabalık isminin araya herhangi bir ek almadan oluşturdukları kelime grubudur. Bu grupta, isim unsuru başta unvan veya

akrabalık ismi sonda yer alır: Ayşe Hanım, Ahmet amca, Abdullah Efendi, Mehmet Onbaşı, Gülsüm teyze vb.

Unvan grubundaki isim unsuru genellikle tek kelimeden meydana gelse de bazen birleşik isim yapısında da olabilir.

Bu grupta, isim unsuru önce, diğer unsurlar mutlaka sonra gelmelidir. Aksi takdirde unvan ve akrabalık ismi başa gelirse grup birleşik isim grubu olur: Doktor Ali, Sultan Mehmed, Binbaşı Kazım gibi.

- *Süleymān nebī* ‘aleyhi’s-selām bu ma‘nīden ötürü pāẕişaḥlıḳ diledi, ‘ilm peyġāmberliḳ dilemedi. (202b/9)
- Cebrā’il *Ādem peyġāmber*e geldi. (100b/11)
- Ṣaḥābeler *Peyġāmber ḥażretü*nüñ öninde ṭa‘ām yidiklerinden ṣoñra utanurdı, bunlara ṭuruñ maṣlaḥıtıñıza varuñ dimege. (46a/11)
- *Ya‘ḳūb peyġāmber* dört yoluñ arasında bir ev yapdı, içine girdi oturdı ve ṭā‘ata meşġūl oldı. (75b/1)

1.11.2. Kulanılışları Bakımından Unvan Grubu

1.11.2.1. Cümlede Kullanılışları Bakımından Unvan Grupları

1.11.2.1.1. Unvan Grubunun Cümlede Özne Görevinde Kullanımı

- *Mūsā peyġāmber* ‘aleyhi’s-selām bir gün yaġmur dileyü istiskāya çıḳdı. (96b/3)
- Nitekim *İbrāhīm peyġāmber* bu ṣıfatdan naṣībi tevaḳḳu‘ eyleyüp du‘ā eyleridi. (116b/2)
- *Süleymān nebī* ‘aleyhi’s-selām bu ma‘nīden ötürü pāẕişaḥlıḳ diledi, ‘ilm peyġāmberliḳ dilemedi. (202b/9)

• *İbrāhīm peyġāmber* ‘aleyhi’s-selām ol vaḳtın kim gökler sırrına muṭṭali‘ oldı-y-ıdı. (93a/8)

1.11.2.1.2. Unvan Grubunun Cümlede Nesne Görevinde Kullanımı

• ‘Adl oldur kim *Tañrı ḥażretini* gözleye, ra‘iyyetlerine ṭoġrulıḳ eyleye, ẓulm eylemeye. (204a/10)

• Hem ‘ibādet şol vech-ile ide kim *Tañrı ḥażretini* görür gibi. (112a/11)

1.11.2.1.3. Unvan Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Görevinde Kullanımı

• Bir gün Mekke müşrikleri *Peyġāmber ḥażretine* kişi viribidiler. (127a/4)

• *Peyġāmber ḥażretine* ṣordılar kim “Ādem oġlanlarınuñ ‘āḳıllurağı kimdür?” (211a/4)

1.11.2.2. Diğer Kelime Grupları İçinde Unvan Grubunun Kullanımı

Unvan grupları kelime grubu içersinde sadece isim tamlamasının tamlayanı olarak kullanılmış.

• Nitekim *Peyġāmber ḥażretinüñ* ġazāda *mübārek dişin* ṣıdılar ve yavuz du‘ā ḳılmadı. (111a/12)

→ Unvan grubu, isim tamlamasının tamlayanı olarak kullanılmış.

• Ḳamusı *Mūsā peyġāmber dinin*e yüridiler. (71a/10)

→ Unvan grubu, isim tamlamasının tamlayanı olarak kullanılmış.

• *Resūl ḥażretinüñ yaḳīni*, *Īsā peyġāmber yaḳīn*inden artuġ-ıdı. (70b/8)

→ Unvan grubu, isim tamlamasının tamlayanı olarak kullanılmış.

• *İbrāhīm peyġāmber ḳatı*nda defn itdiler. (64a/8)

→ Unvan grubu, isim tamlamasının tamlayanı olarak kullanılmış.

• ʻAlī raḍiyallahu ʻanhu *Peyġāmber ḥażretinüñ güyegisi* olduġı-çun utanurdı, uşbu meṣele cinsinden ṣormaġa. (46b/6)

→ Unvan grubu, isim tamlamasının tamlayanı olarak kullanılmış.

• Bu āyet *Peyġāmber ḥażretinüñ ḳatı*nda oḳutdı, Peyġāmber'üñ uṣṣı gitdi, ve's-selām! (85b/8)

→ Unvan grubu, isim tamlamasının tamlayanı olarak kullanılmış.

1.12. Aitlik Grubu

"-ki" Aitlik ekinin bir unsura eklenmesi ile meydana gelir. "Bu grup aitlik, içinde bulunma ve bağlılık işlevleri taşır. "-ki" eki yapım eki olmasına rağmen bazı çekim eklerinden (ilgi, bulunma) sonra gelmektedir. Bu yapı Türkçenin istisnai durumlarından biridir. Aitlik eki isimlerin yalın, bulunma ve ilgi hali şekilleriyle kullanılabilir."[68]

• İkinci oldur kim Ḳurān'ı oḳuduñuz, *anıñ içindeki* aḥkām-ıla ʻamel eylemedüñüz. (108a/5)

• Meṣelā *bu günki* irte namāzın iki rekʻat ḳıla. (118b/7)

1.13. Birleşik İsim Grupları

1.13.1. Yapı Bakımında Birleşik İsim Grupları

Bir varlığa özel isim olmak üzere birden fazla ismin eksiz bir şekilde, yan yana gelerek kalıplaşması ile oluşan kelime grubudur. Bu varlık bazen bir kişi ismi olabilir bazen de bir yer adı olabilir: Yunus Emre, Mehmet Akif Ersoy, Faruk Kadri

[68] Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, **a.g.e.**, s. 51.

Timurtaş, Yahya Kemal Beyatlı, Fatih Sultan Mehmet; Eskişehir, Kocamustafapaşa, Selimpaşa, Haydarpaşa vb.

İsim unsuru özel bir isim olan sıfat tamlamaları da birleşik isim olarak değerlendirilir: Dördüncü Murad, İkinci Mahmud, Ulubatlı Hasan, Taşlıcalı Yahya gibi.[69] Birleşik isim ile birleşik kelime birbirinden farklıdır. Birleşik isim şahıs ve yer adları için kullanılır; fakat birleşik kelime ise farklı kavramlar için kullanılabilir: yeryüzü, olağanüstü, ayakkabı gibi.

"'Ömer bin 'Abdül'azīz, *'Abdu'l-Melik bin Mervān*" gibi yapılar Arapça asıllı yapılar olup Türkçede de sıklıkla kullanılmaktadır. Bunların aslı, Arapça yapılı olsa da birleşik isim grubu içinde yer almaktadırlar.

- *İbrāhīm Edhem* eydür: Beytü'l-Maḳdis'de Ḳubbe-yi Ṣaḫra altında yaturdum. (101b/5)
- *Büzürcmihr* eyitdi: (4) "Dört nesne göz nūrın arturur ve dört nesne (5) göz nūrı ekser ve dört nesne ten semürdür ve dört (6) nesne aruḳladur ve dört nesne göñli dirildür (7) ve dört nesne-daḫı göñli öldürür. (221a/3)
- *'Ömer bin 'Abdül'azīz* müslümānlaruñ da'vilerin kesdi öyleye-degin ve andan evine girdi, rāḥat olmaġ-ıçun. (207b/3)
- Evvel müslümān kim İstanbul ḳapusın ḳılıçladı girdi, içinde eẕān oḳudı *'Abdullah bin Ṭulbīd*. (137b/7)
- Eyitdi "İbrāhīm Edhem'dür." (101b/7)
- Cebrā'il 'aleyhi's-selām (9) zeḳat āyetin getüricek *Ebū Bekri Sıddıḳ* (10) mālın ḥaḳ yolına 'Ömer yarısını ḥarc eyledi. (198a/8)
- Ḳanı *Ebū Bekr* ve Haydar 'Osmān
  'Ömer ve Sa'ad u Ḥamza Selmān
  Mālik-u Şāfi'ī ve İmām-u Zufer
  Ebū Yusuf Muḥammed ve Nu'mān (66a/3)

[69] Mustafa Özkan, Enfel Doğan, **a.g.e.**, s. 66

1.13.2. Kullanılışları Bakımından Birleşik İsim Grupları

1.13.2.1. Cümlede Kullanılışları Bakımından Birleşik İsim Grupları

1.13.2.1.1. Birleşik İsim Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

- Bir ulu kişi var-ıdı, *Ḳays bin ʻĀṣım* dirler-idi. (147b/7)

1.13.2.1.2. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

- *Süheyl bin ʻAbdullah'a* vacid ḥāṣıl oldı. (125b/6)

1.13.2.1.3. Birleşik İsim Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması

- Evvel ʻArabca aḳçe üzerine sikke vuran *ʻAbdu'l-Melik bin Mervān-idi.* (137a/10)
- Evvel kişi-kim Ḥicāz'a but iletdi *ʻÖmer bin Yaḥyā-idi.* (138a/7)
- Āḫir ṣaḥābī ki vefāt itdi Medīne'de *Cābir bin ʻAbdullah'dı.* (138a/9)

1.13.2.2. Diğer Kelime Grupları İçinde Birleşik İsim Grubunun Kullanımı

- Ammā Tañrı'nuñ ḥamdinden ve Resūl'üñ ṣalavātından ṣoñra, bu żaʻīf duʻācı Ḫıżr bin Yaʻḳūb Ḫaṭīb eydür. (5a/7)

→ Birleşik isim, sıfat tamlamasının isim unsuru olarak kullanılmış.

1.14. Sayı Grubu

1.14.1. Yapı Bakımından Sayı Grubu

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur.[70] Türkçede sayılar üç şekilde karşılanır: Ya tek kelime ile: iki, yedi, dokuz vb.; ya sıfat tamlaması ile: üç yüz, otuz bin, dört milyon, sekiz yüz milyon vb.; ya da sayı grubu ile: otuz iki, elli sekiz, iki yüz yirmi gibi.[71]

Sayı grubunun sıfat tamlamasından farkı sayıların sıralanışındadır. Sayı grubunda büyük sayı önce küçük sayı sonra gelir. Sıfat tamlamasında ise tam tersidir, küçük sayı önce büyük sayı sonra gelir. Grupta sayılar herhangi bir ek almadan birleşir ve ayrı ayrı yazılırlar.

- Ādem ‘aleyhi’s-selām *doḳuz yüz otuz altı* [yıl] yaşadı. (170b/4)
- Ammā bu *yüz dört* kitāblar ki gökden indürildi, ḳadīmdürler. (166a/10)
- Ammā gökden inen kitāblar *yüz dört*dür. (165b/10)
- Mürsellerüñ ḳamusı *üç yüz on üç*dür ve dükeli nebīlerden ve mürsellerden Muḥammedun Resūlullah yigrekdür ve ümmeti daḫı ḳalan ümmetlerden yigrek-durur. (168a/10)

1.14.2. Kullanılışları Bakımından Sayı Grubu

1.14.2.1. Cümlede Kullanılışları Bakımından Sayı Grupları

Metnimizde çok fazla geçmeyen sayı grubu, iki örnekte karşımıza yüklem olarak çıkmaktadır:

- Ammā gökden inen kitāblar *yüz dört*dür. (165b/10)
- Mürsellerüñ ḳamusı *üç yüz on üç*dür ve dükeli nebīlerden ve mürsellerden Muḥammedun Resūlullah yigrekdür ve ümmeti daḫı ḳalan ümmetlerden yigrek-durur. (168a/10)

[70] Leylâ Karahan, **a.g.e.**, s.72.
[71] Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, **a.g.e.**, s.83.

1.14.2.2. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Sayı Grupları

- Ādem ‘aleyhi’s-selām *doḳuz yüz otuz altı [yıl]* yaşadı. (170b/4)

  → Sayı grubu, sıfat tamlamasının sıfatı olarak kullanılmış.

- Ammā bu *yüz dört kitāb*lar ki gökden indürildi, ḳadīmdürler. (166a/10)

  → Sayı grubu, sıfat tamlamasında sıfat unsuru olarak kullanılmış.

1.15. Kısaltma Grupları

1.15.1. Yapı Bakımından Kısaltma Grupları

Hâl eki veya iyelik eki almış bir isim unsuruyla başka bir isim unsurunun birleşmesinden meydana gelen gruplara denir. Bazen unsurlar ek almayabilir.[72] Bu gruplar, kelime gruplarının ve cümlelerin kısalması ve yıpranması sonucu ortaya çıkmış kelime gruplarıdır. Daha geniş bir gruptan kısalmış ve bazen de kalıplaşmış gruplardır. Çok fazla örneği yoktur.[73]

1.15.1.1. İsnat Grubu

Biri diğerine isnat edilen iki isim unsurunun bir araya gelmesi ile oluşur. Tamlayan tamlanan düzenindeki sıfat tamlamasının ters çevrilmiş şekli olarak da düşünülebilir. Kendisine isnat edilen unsur önce gelir ve genellikle iyelik eki alır; bazen de yalın olabilir. İsnat Grubu cümle içerisinde genellikle sıfat olarak kullanılır. Grubun vurgusu da ikinci unsur üzerindedir.

- Her pādişāhı-kim Tañrı ḥażretine *eli baġlu* getüreler. (206a/9)
- Bir daḫı efʿī dirler *başı yaṣṣı, boynı ince,* arḳasında uzun ḫat çekilmişdür. (122b/3)

[72] Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, **a.g.e.**, s.92.
[73] Muharrem Ergin, **a.g.e.**, s.375.

- Anuñ-çün kim Ḥaḳ ta‘ālā çün kim ādem oġlanlarınuñ endāmlarını münāsib yaratdı, *başı igen büyük* yaratmadı. (59a/11)
- Zihī *ḫayrātı çoḳ* menzildür uçmaḳ
  Yürmek yirinedir anda uçmaḳ (190b/13)

1.15.1.2. İlgi Grubu

İlgi hâli eki almış bir isimle ondan sonra gelen bir ismin oluşturduğu kelime grbubudur. Bu grubun özelliği; iyelik grubu ve belirtili isim tamlanan ögesindeki iyelik eki düşmüştür.

- ‘İsī zamānında üç peyġāmber geldi ve andan ṣoñra tā *bizüm Peyġāmber*’e degin ayruḳ peyġāmber gelmedi. (170a/1)

1.15.1.3. Ayrılma Grubu

Bu yapı, ayrılma hâli eki almış bir isim unsuru ile ondan sonra gelen bir başka isim ya da sıfat unsurunun birleşmesi ile meydana gelir. Grubu oluşturan unsurların her ikisi de ayrı ayrı bir kelime grubu olabilir. Grubun vurgusu son unsur üzerindedir.

- Bir ulu şeyḫ meger kim *mürīdlerden birin*i artuġraḳ severdi. (105b/7)
- Bize şöyle buyurdılar kim biz *‘aḳıldan ayru* olmayavuz. (101a/3)
- Eyitdi: “Bunuñ *derecelerinden biri* eksildi.” (101b/7)
- ‘*Āzīzlerden bir kişi* ḫalīfeye naṣiḥat etdi. (50b/5)
- *Uşbu üç şarṭından birisi* eksük olursa ol kimseye ‘azīz dimezler. (49a/5)
- *Gümişden sarāylar ve köşkler* gördüm. (152a/12)

1.15.1.4. Bulunma Grubu

Bu yapı, bulunma hâli eki almış bir isim unsuru ile ondan sonra gelen bir başka isim ya da sıfat unsurunun birleşmesi ile meydana gelir. Grubu oluşturan

unsurların her ikisi de ayrı ayrı bir kelime grubu olabilir. Grubun vurgusu son unsur üzerindedir. Metnimizde bulunma grubuna rastlanmamıştır.

1.15.1.5. Yaklaşma Grubu

Bu yapı, yaklaşma hâli eki almış bir isim unsuru ile ondan sonra gelen bir başka isim ya da sıfat unsurunun birleşmesi ile meydana gelir. Grubu oluşturan unsurların her ikisi de ayrı ayrı bir kelime grubu olabilir. Grubun vurgusu son unsur üzerindedir.

- Andan ṣoñra yidügi ṭa‘ām ve içdügi suyı ḳasimet eyledi, her bir ‘użvına *ol ‘użvuñ ṭabī‘atına muvāfıḳ.* (57a/11)
- Ya‘nī *senüñ ḥażretüñe lāyıḳ* ‘amel eyleyümeziz, ma‘zur dutġıl ol taḳṣīri biz ḳullaruñdan. (48b/7)
- Cevāb: Bu söz *‘örfī ‘ādete mübtenī*dür. (200a/10)
- Bizüm adlarumuz *peyġāmberler adlarına muvāfıḳ* degül-idi, anuñ-çün girmedük; ammā biz daḫı mü’minlerüz (44a/1)
- Zīrā pādişāhlaruñ dostlıġına i‘tibār itmek yoḳdur ve *oġlancuḳlaruñ āvāzına i‘tibār* yoḳdur ve *‘avratlaruñ maḥabbetine vefā* yoḳdur. (219a/2)

1.15.1.6. Vasıta Grubu

Bu yapı, vasıta hâli eki almış bir isim unsuru ile ondan sonra gelen bir başka isim ya da sıfat unsurunun birleşmesi ile meydana gelir. Grubu oluşturan unsurların her ikisi de ayrı ayrı bir kelime grubu olabilir. Grubun vurgusu son unsur üzerindedir.

- Ve her kimüñ günāhı ṣevābından aġır gelse bir ferişte nidā eyleye kim “İy maḥşer ḫalḳı bilüñ-kim felān ibn-i felānuñ günāhı aġır geldi, ṭamuya müstaḥaḳ oldı.” diyeler ve eger *ṣevābı-y-ıla berāber* gelse anı a‘rāfda ḳoyalar. (183b/6)

• Ve peyġāmberleri ‘izzetine *peyġāmberler-ile adaş* olanlar-ıla uçmaga gireler. (43b/9)

1.15.1.7. Eşitlik Grubu

Eşitlik hâli eki almış bir isim unsuru ile ondan sonra gelen bir başka isim unsurunun birleşmesi ile meydana gelir. Grubu oluşturan unsurların her ikisi de ayrı ayrı bir kelime grubu olabilir. Grubun vurgusu son unsur üzerindedir. Metnimizde eşitlik grubuna rastlanmamıştır.

1.15.2. Kullanılışları Bakımından Kısaltma Grupları

1.15.2.1. Cümlede Kullanılışları Bakımından Kısaltma Grupları

1.15.2.1.1. Kısaltma Grubunun Özne Olarak Kullanılması

• ‘*Āzīzlerden bir kişi* ḫalīfeye naṣiḥat etdi. (50b/5)

1.15.2.1.2. Kısaltma Grubunun Nesne Olarak Kullanılması

• Bir ulu şeyḫ meger kim *müridlerden birini* artuġraḳ severdi. (105b/7)

• Uşbu *üç şarṭından birisi* eksük olursa ol kimseye ‘azīz dimezler. (49a/5)

1.15.2.1.3. Kısaltma Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması

• Cevāb: Bu söz *‘örfī ‘ādete mübtenīdür*. (200a/10)

1.15.2.2. Diğer Kelime Gruplarında Kullanılışları Bakımından Kısaltma Grupları

• Andan ṣoñra yidügi ṭa‘ām ve içdügi suyı ḳasimet eyledi, her bir ‘uẓvına *ol ‘uẓvuñ ṭabī‘atına muvāfıḳ.* (57a/11)

→ Bulunma grubunun isim unsuru bir isim tamlamasıdır.

• Ya‘nī *senüñ ḫażretüñe lāyıḳ* ‘amel eyleyümeziz, ma‘zur dutġıl ol taḳṣīri biz ḳullaruñdan. (48b/7)

→ Yine aynı şekilde, bulunma grubunun isim unsuru bir isim tamlamasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. CÜMLE

2.1. CÜMLENİN ÖGELERİ

Bu bölümde cümle ögeleri olan yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf unsurları üzerinde duracağız. Bunları ele alırken -birçok dilbilgisi kitabında yer aldığı için- özelliklerinden çok cümlede yer alış şekillerine dikkat çekeceğiz.

2.1.1. YÜKLEM

Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan, kelime veya kelimelerin bir cümle olarak adlandırılabilmesi için gerekli olan temel ögedir. Cümledeki diğer ögeler yüklemin anlamını çeşitli yönlerden tamamlarlar ve ifade edilmek istenen anlamın ayrıntılarını verirler. Yüklem ise asıl anlamı üzerinde taşır. Ayrıca öznenin yaptığı işte yüklem ile ifade edilmektedir.

2.1.1.1. Fiil Cümlelerinde Yüklem

2.1.1.1.1. Basit Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması

- Ḥaḳ ta‘ālā anı ādemīlere, divlere, cinnīlere, cānavarlara, ḳuşlara pādişāh eyledi. (203b/1)
- Pādişāhuñ keremi ve şefḳati ve ‘adl olıcaḳ ḫalḳ anuñ memleketinde īmin olup otururlar. (213b/)
- Atam ‘Ömer vefāt itdiginden ṣoñra çoḳ zamānlar Tañrı ḥażretine yalvardum. (206a/12)
- Ṣaḥābeler Peyġāmber ḥażretünüñ öninde ṭa‘ām yidiklerinden ṣoñra utanurdı, bunlara ṭuruñ maṣlaḥıtıñıza varuñ dimege. (46a/11)
- Selāmet eyle göñlüñi ḥasedden
  Münevver ola tā nūr-ı eḥaddan (43b/3)

2.1.1.1.2. Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması

2.1.1.1.2.1. Hikâye Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması

- Eger terāzü olmasa günāhı ne-ḳadar düġin *bilmeyiserdi*, ẓulm oldı *ṣānısardı*. (183b/13)
- Eger şer *olmasa-y-ıdı* ol ẓimmeti-dağı ḫayr bāṭıl *olısardı*. (39b/7)
- Meger zamānı evvelde bir kişi bir aġac altında yaturdı ve ol aġaç *tefric iderdi*. (27b/9)
- Dükeli ḫalḳ *cem‘ olmışdı*. (71b/4)
- Bu gice kendüzüm-ile *gelmişdüm*, gönlüm *baṣt olmışdı*. (79a/2)

2.1.1.1.2.2. Rivayet Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması

- Ve bundan ma‘lūm oldı kim īmān şol kişinüñ *olurmış* kim yaḳīn ḳavī ola ve tevekkül ḳāmil ola. (74b/3)

2.1.1.1.2.3. Şart Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklem Olması

- Eger ṭama‘ları *yoġımıssa* ḫor olmazlar-ıdı. (82b/13)
- Nitekim Allah ta‘ālā eydür: “Eger *ṭā‘at eylerseñ* uçmaḳ *istersen* eger dünyayı *terk iderseñ* nefsüñ rāḥatlığı-çündür; ammā benüm rıżām-çün bir dostım sevdü kim ya aña yardım eyledü kim ya bir düşmanımı düşman dutup ḫorladugumı. (81a/10)
- Ḥaḳ ta‘ālā mü’minlere uçmaḳ içinde ferişte viribiye, elinde bitiyle eyde: “Var fülān ḳuluma destūr dile, Eger *destūr virürse* içerü gir. Eger *virmezse* girü dön.” (81b/7)
- Pes bir ün irdi gökdin-yañadın kim “İy ḳalleş! Eger ol ḳaravaşumuz *uyursa* ben uyanuġın.” diyü. (100a/2)

2.1.1.1.3. Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

2.1.1.1.3.1. İsim+Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

• Ḥaḳ ta‘ālā vaḥy eyledi ol peyġāmbere kim “Şöyle şöyle *ḳışāṣ oldı*. Evet, ilk uran ẓālimdür.” (146b/1)

• Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim kendüzin ẓālim eyleyenlerüñ suçın *‘afv eyleye*; belkim bunlara *iḥsān* daḫı *eyleye*. (148a/10)

• Ve bir ṭāifesi s*ecde ḳılmışlardur,* tā ḳıyāmete-degin başların yuḳaru ḳaldurmazlar. (201a/7)

• Eyitdi: “Hiç ḥāṭıruma *söz gelmez*; meger kim arañuzda Muḥammedī vardur, anı isteñ buluñ.” (158b/3)

• Peyġāmber ḥażreti ṣallallahu ‘aleyhi ve’s-sellem eyitdi: “Bahadur ol kişidür kim ġāyet ḳaḳıduġı vaḳtın, öykesin yuda ve nefs ejdahāsını başa ve *zebūn eyle*ye, belkim *ḳahr eyle*ye; ya‘nī hiç bir kimse anuñ nefsinden rencīde olup incinmeye.” (114a/8)

2.1.1.1.3.2. Fiil+Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

• Her kişi kim Allah ta‘ālānuñ gördügin bilse edeb oldur kim dāimā anuñ ḥażretinden *utanu dura* ve şerī‘atdan daşra iş işlemeye, anuñ rıżāsı ḳanda-y-ısa anı isteye ve anı gözede. (86b/2)

• Eyitdi: “Anuñ-çün-kim dāīm *göre duravuz* ve ‘ibret alavuz ve ölümümüz unutmayavuz.” (210a/7)

• Belkim vaḳtına küye durur her nesneye bir vaḳt taḳdīr *eyleyüp durur,* hikmet mūcibince. (163b/2)

• Ve her ġuṣṣalu kişi kim bu adları oḳıyıcaḳ Ta‘ālā anuñ ġuṣṣasını şādiye tebdīl eyleye ve ḥācetlerin daḫı revā *idivir*e. (34a/4)

• ‘Ālim eyitdi: “Cercīs peyġāmbere ṭapmaḳ yigrekdür; zīrā ki yetmiş kez öldürdiler ki oda yaḳdılar ki ḳazanda ḳaynatdılar girü dirildi, *ṭuru geldi*. (175a/8)

2.1.1.2. İsim Cümlelerinde Yüklem

2.1.1.2.1. Yüklemi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

• Benī İsrā’īl zamānında bir ḳarıcuḳ pādişāha *ḳonşı-y-ıdı.* (107b/8)

• Kerefes öksürüge ve boġaza ve ṭalaḳa ve bögrege ve ḳavuġa ve istisḳā rencine daḫı fāīdesi *vardur.* (161a/3)

• Pādişāhlara ṣālaḥ vezīrden yigrek nesne *yoḳdur.* (215a/2)

• Yā fir‘avn! Senüñ mihnetüñ bize *ni‘metdür* ve senüñ cefāñ bize *vefādur.* (72b/10)

• Ḥaḳ ta‘ālā ḥażretinüñ görklü ṣıfatlarından birisi *cömerdliḳdür.* (199a/1)

2.1.1.2.2. Yüklemi Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri

2.1.1.2.2.1. İsim Tamlamasının Yüklem Olması

• Ammā celīl celālindendür; ya‘nī ḳahr ṣıfatlarındandur. (103a/4)

• Eger cefā idene ‘itāb eylerse ḥadden aşurmaz, *anuñ keremindendür.* (104a/3)

• Bir cevāb daḫı oldur kim dīdār *ni‘metlerüñ ulusıdur.* (48a/11)

• Pādişāh eyitdi: “Git girü, hiç bilür misin yapışduġuñ *kimüñ dizginidür.*” (208b/11)

• Pes ādem oġlanı *Allahu ta‘ālā ḥażretinüñ āyinesidür.* (201b/6)

2.1.1.2.2.2. Sıfat Tamlamasının Yüklem Olması

• Peyġāmber ḥażreti ṣallāllahu ‘aleyhu ve’s-sellem *alçaḳ göñüllü-y-idi.* (55a/2)

• Ben eyitdüm-kim “*On iki yıldur.”*(206b/5)

• Dünya mālına ve manṣıbına aldanmaya ki dünyanuñ ḥaḳīḳati *bir murdār olmış gevdedür.* (215b/11)

• Peyġāmber ḥażreti buyurdı kim ‘azāb ḳatıraġı ḳıyāmet güninde *ẓālim pādişāhadur.* (206a/8)

• Ya‘nī dimek olur kim pādişāhlıḳ *ulu işdür*, degmeler anuñ ḥaḳḳını yirine getürimez, ‘adl eyleyümez. (203a/6)

2.1.1.2.2.3. Bağlama Grubun Yüklem Olması

• Diri bil ‘ālimi gerci ölürse
  Ölü bilmek anı *ḥamḳ u ‘amādur* (112a/4)

• Ve daḫı fikr eyleye kim ādemīnüñ ṣūretlerine *mevzūn ve iḫtiyārdur*, ve’s-selām! (60b/9)

• Bu ṣıfatludan ḳatı ḳorḳu gerekdür her nefes
  Ol ulu ḥażretde zīrā *ne ‘azīz vü ne denī* (156a/1)

• Tevaḳḳu‘um ṭapudan bu teberrük-ile şeha
  Ne cübbedür ne ‘imāme ne ṭaylesān ve ridā (11b/2)

• Cān kim ola ol maḥal-ı ma‘rifet
  Ne ‘araż ola ne cism iy nik-baḫt (21a/9)

2.1.1.2.2.4. Edat Grubunun Yüklem Olması

• Cevāb: *İki vech-iledür.* (104a/12)

• Zìrā ki bunlar *ululardan gibidür* ve bir ‘ālim ki anlara ‘ilm ögrede, kānalar anlara *cān virmiş gibidür.* (112a/1)

• ‘Aḳl ḳuttın çoḳ vire kim *‘aḳl-ıladur* ‘ālemüñ ‘imāreti. (100b/10)

• Ya‘nī her kim *Allah biledür* Allah daḫı anuñladur. (53a/1)

• Üçünci göñlinden yaramaz endīşeler geçmemek ve orucuñ tamāmlıġı *ḥelāl yimek-iledür.* (200a/6)

2.1.1.2.2.5. Tekrar Grubunun Yüklem Olması

• Burın aġız tamam *yerlü yirindedür.* (59b/3)

2.1.1.2.2.6. İsim-fiil Grubunun Yüklem Olması

- Yidinci, *Tañrı ḥażretine inanmaḳdur* ki du‘ā ḳabūl oldı, diyü. (107b/7)
- Ve *ḥikmetlerüñ aṣlı Tañrı’dan ḳorḳmaḳ*dur. (111a/5)

2.1.1.2.2.7. Birleşik İsim Grubunun Yüklem Olması

- Evvel ‘Arabca aḳçe üzerine sikke vuran *‘Abdu’l-Melik bin Mervān-idi.* (137a/10)
- Evvel kişi-kim Ḥicāz’a but iletdi *‘Ömer bin Yaḥyā-idi.* (138a/7)
- Āḫir ṣaḥābī ki vefāt itdi Medīne’de *Cābir bin ‘Abdullah’dı.* (138a/9)

2.1.1.2.2.8. Kısaltma Gruplarının Yüklem Olması

Sadece yönelme grubunda rastlanmıştır.

- Cevāb: Bu söz *‘örfī ‘ādete mübtenīdür.* (200a/10)

2.1.1.2.2.9. Sayı Grubunun Yüklem Olması

- Ammā gökden inen kitāblar *yüz dörtdür.* (165b/10)
- Mürsellerüñ ḳamusı *üç yüz on üçdür* ve dükeli nebīlerden ve mürsellerden Muḥammedun Resūlullah yigrekdür ve ümmeti daḫı ḳalan ümmetlerden yigrekdurur. (168a/10)

2.1.1.2.2.10. İyelik Grubunun Yüklem Olması

- Ve şol ṣıfatlar kim *senüñ bāṭınuñdadur*. (16a/1)
- Allah ta‘ālā eytdi: “Yā Mūsā! Şifā virici benin, aṣṣı ve ziyān *benüm ḥükmümledür.* (156b/11)

2.1.2. ÖZNE

Cümlede yüklemin bildirdiği anlamı tamamlayan, yapını veya olanı karşılayan ve yüklemin gösterdiği kılışı, oluşu, durumu üzerine alan ögedir.[74] Yalın hâlde bulunan özne, sadece iyelik ve çokluk eklerini alır. Tek kelime veya kelime grubu şeklinde cümle de bulunabilir.

2.1.2.1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler

• *Pādişāhlıḳ* ‘āḳiller sebebi-le cemāl bulur ve *dīn* Tañrıdan ḳorḳucılar-ıla kemāl bulur. (218b/12)

• *Tekebbürlük* aña ne lāyıḳdur. (53b/5)

• *Comardlar* yaḳındur raḥmete ve ıraḳdur ‘azāba. (222b/10)

• *Ṣaḥābeler* Peyġāmber ḥażretünüñ öninde ṭa‘ām yidiklerinden ṣoñra utanurdı, bunlara ṭuruñ maṣlaḥıtıñıza varuñ dimege. (46a/11)

• *(O)* Evvel kemük yaratdı ve üzerine eti yaratdı ve anuñ üstinde deri yaratdı. (89a/1)

2.1.2.2. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler

2.1.2.2.1. İsim Tamlamasının Özne Olması

2.1.2.2.1.1. İsim Tamlamasının İsim Cümlelerinde Özne Olması

• *Gönüllerüñ ḥayātı* ‘ilm-iledür
Ḥaḳīḳatde memātı cehl-iledür (112a/3)

• *Sa‘ādet issinüñ ‘alāmeti* oldur kim ḥelāl yiye ve ḥelāl geye ve ḥelāl ḳoca ve ‘ālimler-ile otura ve biş vaḳt namāzı cemā‘at-ıla ḳıla. (222b/3)

• Eyitdi: “*Ḳıyāmet güni* ṣarb gündür.” (152a/8)

2.1.2.2.1.2. İsim Tamlamasının Fiil Cümlelerinde Özne Olması

[74] Leylâ Karahan, **a.g.e.**, s.18.

- Zīrā ki *ʻāḳillerüñ ʻaḳılları* anuñ ʻaẕameti deñizinde ḥayrān oldılar. (49b/7)
- Az zamānda *şāhuñ ʻammusı oġlı* baş götürdi, şol ḳavme-kim andan incinmişler-idi. (213b/10)
- Dükeli işler ṣabr-ıla ḥāṣıl olur, *iven kişinüñ işi* bāṭıl olur. (219b/5)
- Tamamı dünya salṭanatı aña sehl ola ve *īmān aġıcınuñ köki* gönlinde key berkimiş ola ve Tañrı'm ḥażretine īmānı sālim vara. (211a/2)

2.1.2.2.2. Sıfat Tamlamasının Özne Olması

2.1.2.2.2.1. Sıfat Tamlamasının İsim Cümlelerinde Özne Olması

- *İşledügi işler* görklüdür ve ʻaṭāları daḫı boldur. (111b/5)
- Ve fikr it ki kim sende *faḫr eyliyecek nesne* var mıdır? (54b/8)
- Nūşirvān sevindi Tañrı ḥażretine dāīm şükr eyledi, eyitdi: "Ben anı tecribe içün ki yaʻnī göreyim ḳandasada *hiç ḫarāb yir* var mıdur memleketümde, ṭā ki ben anı ʻimāret eyleyem. (211b/7)
- Tevārīḫ'de gelür kim dört biñ yıl dünyāyı *oda ṭapıcı pādişāhlar* ʻimāret eylediler. (211a/9)
- *Bu dükeli nūrlar* ḥaḳīḳatde güneş nūrıdur; zīrā ki nūrlaruñ aṣlı oldur. (157b/9)

2.1.2.2.2.2. Sıfat Tamlamasının Fiil Cümlelerinde Özne Olması

- *Hiç kimsene* anuñla ṭartışmaz. (114a/3)
- Zīrā ki *kendüzinden ġāyb olan kişi* maḳṣūdın bilmez olur. (155b/8)
- Rivāyetdür kim Ḥaḳ taʻālānuñ ferişteleri vardur kim yaradılalıdan berü aġlarlar ve gözlerinden dökilen yaşlaruñ her bir ḳaṭresini Ḥaḳ taʻālā bir firişte yaradur ve *ol yaradılan ferişteler* başların ḳaldurmazlar, Allah taʻālā ḳorḳusından. (151a/4)
- *Gizlü ṣūret* daḫı eyü olur, yatlu olur. (60a/4)

• *Bir kişi* bir sulṭān ḳatında bir sebeb-ile maḳbūl olsa, *ol sulṭān* eydür ki ol kişiye ‘aṭāyı ben virürin. (200a/11)

• Mışır taḫtında *ulu sulṭān* ider ki Yūsuf’ı
Gāh Ya‘ḳūb’ı anuñ ḳayġusı-la ḫayrān ider (150b/7)

2.1.2.2.3. Bağlama Grubunun Özne Olması

2.1.2.2.3.1. Bağlama Grubunun İsim Cümlelerinde Özne Olması

• Allah ta‘ālā eytdi: “Yā Mūsā! Şifā virici benin, *aṣṣı ve ziyān* benüm ḥükmümledür. (156b/11)

• Biz kimüz kim eydevüz ‘afv ḳıl
Çün senüñdür *emr ü nehy ü ḳāl ü ḳīl* (3b/10)

• Yaḫud ol ulu göklerde egri bügri var mıdur? *Ya yaruḳ ya delük* var mıdur? (88b/12)

• Zīhi mülkat kim aña yoḳ-durur zevāl
Artadurmak yāhūd eksilmek muḥāl (2b/10)

• Zīhi ‘izzet kim ġanīdür muṭlaḳā
Hem ḳıdem ṣābitdür aña *hem beḳā* (2b/8)

2.1.2.2.3.2. Bağlama Grubunun Fiil Cümlelerinde Özne Olması

• *Yir vü gök* oldı müretteb ‘adluñ-ıla iy ḳadīm
Cān ü ten oldı müna‘am ni‘metüñ-ile iy kerīm (152b/9)

• İbrāhīm eyitdi: “İnanurın göñlüm dölensün diyü, diledüm; zīrā ki göz-ile göricek *şekk ü şübhe* ḳalmaz.” (153b/13)

• Her nefes bizden gelen cürm ü ḫaṭā Ḥażretüñe yaraşur *‘afv u ‘aṭā*. (3b/6)

• *‘Avratum-ıla ben* bir taḫta üzrinde ḳalduḳ. (124b/3)

• Şol süñüler kim görürsin şöyle ölmiş yüceler
Gecdi bunlardan niçe *gündüzler-ile giceler* (202a/2)

2.1.2.2.4. İyelik Grubunun Özne Olması

• ‘Ömer eyitdi: “Yā Resūlallah *atam anam* saña fedā olsun, ne sebebden gülümsedüñ?” (152a/2)

• Gördim kim bir kişi çal ḳoyın yatar, *eli ayaġı* bağlu, ol kirdeyi pāre pāre eyleyüp anuñ ağzına ḳoyar. (37b/3)

2.1.2.2.5. İsim-fiil Grubunun Özne Olması

• Ḥayāt isterseñ nefsüñi öldür
Kişi nefsin öldürmek ġazā̲dur (114b/3)

• Ölü bil ḥāmili ölmezden öñdin
Diri bilmek ‘ayn-ı ḫaṭādur (112a/5)

• Üçünci budur kim *anuñ ḥażretine irişmek* ḳatı zaḥmetdür. (49b/6)

• Nitekim Resūl ḥażreti ‘aleyhi’s-selām buyurdı: “*Bir sā‘at ‘adl itmek* altmış yıllık ‘ibādetden yigrekdür.” dir. (202b/3)

2.1.2.2.6. Sıfat-fiil Grubunun Özne Olması

• Her kim iderse du‘āyı ḳılur ḳabūl
Ḥācet isteyen de olmaz hem melūl (109a/6)

• Şeyḫ eyitdi: “*Teferrüce çıḳan* bizcileyin çıḳsun.” (110b/12)

• *Ene’l-ḥaḳ diyen* Tañrı ḥażreti-y-idi; lìkin Manṣūr dilinden işidildi. (113a/1)

2.1.2.2.7. Unvan Grubunun Özne Olması

• *Mūsā peyġāmber* ‘aleyhi’s-selām bir gün yağmur dileyü istiskāya çıḳdı. (96b/3)

• Nitekim *İbrāhīm peyġāmber* bu ṣıfatdan naṣībi tevaḳḳu‘ eyleyüp (3) du‘ā eyler-idi. (116b/2)

• *Süleymān nebī* ‘aleyhi’s-selām bu ma‘nīden ötürü pāẕişaḥlıḳ diledi, ‘ilm peyġāmberliḳ dilemedi. (202b/9)

• *İbrāhīm peyġāmber* ‘aleyhi’s-selām ol vaḳtın kim gökler sırrına muṭṭali‘ oldı-y-ıdı. (93a/8)

2.1.2.2.8. Ayrılma Grubunun Özne Olması

• ‘*Āẕīzlerden bir kişi* ḫalīfeye naṣiḥat etdi. (50b/5)

2.1.3. NESNE

Yüklemin doğrudan etki ettiği ve bildirdiği, öznenin gerçekleştirdiği işten etkilenen ögeye nesne denir. Nesne her zaman geçişli fiiller ile birlikte kullanılır. Çünkü geçişli fiilin ortaya koyduğu hareket nesne olmadan gerçekleşemez. Geçişsiz fiilli cümlelerde ise etkilenme özne üzerinde gerçekleştiği için nesne yer almaz.[75]

Cümlede nesne vazifesi gören unsur her zaman yükleme hâlinde bulunur. Bu yükleme hâli bazen ekli bazen de eksiz olabilir. Ekli yükleme hâli ile belirtili nesneler, eksiz yükleme hâli ile de belirtisiz nesneler oluşur.[76]

2.1.3.1. Nesnenin Yükleme Hâli Eki Almaması

• Barmaġa geçürdi, bir biti yazdurdı kim eger benüm rıẓāñ isterseñ ol yüzügi satġıl, bahāsıñ dervīşe ṣadaḳa virgil, bir pāre *gümişden yüzük* düzdürgil. (55b/8)

• Bir ulu kişi var-ıdı, *Ḳays bin ‘Āṣım* dirler-idi. (147b/7)

• Mü’min olġıl ger dilerseñ kim olasın emīn
Mü’min olmaḳlıḳ dilerseñ ḥāṣıl eylegil yaḳīn (44b/2)

[75] Mustafa Özkan, Enfel Doğan, **a.g.e.**, s. 173.
[76] İsmet, Cemiloğlu, **a.g.e.**, s. 91.

• Dil diye kim söyledüm *büḥtān ġıybet kizb ü fuḥş*
El diye kim ben ḥarāmı dutdum-ıdı bir zamān (155a/7)

2.1.3.2. Nesnenin Yükleme Hâli Eki Alması

2.1.3.2.1. "-n" Yükleme Hâli Ekiyle Nesne Olan Unsurlar

• Ḳıyāmet güninde *dükeli ṭā'atlaruñ ṣevābın* müdde'iler alalar ve illā *oruç ṣevābın* almayalar. (200a/2)

• Allah ta'ālā *ḳullarınuñ du'āların ḳabūl eyleyicidür, muḥtāclaruñ ḥācetin revā eyleyicidür.* (107a/3)

• *Ḥaḳ'dan artuḳ sevdigin* terk eylegil
Ger diler-iseñ bulasın devleti (120b/7)

• Rivāyet gelüp durur kim Nuşirevān kendünüñ meclīsinde çiçekler *ḥāżır oldıġın* sever-idi, 'avratına yaḳın varmazdı. (45a/12)

• Ḥaḳ ta'ālā eyitdi kim "*Ol ḳardeşüñüñ borcın* bağışla ve anı 'afv eyle." (152b/3)

2.1.3.2.2. "-ı,-i" Yükleme Hâli Ekiyle Nesne Olan Unsurlar

• *Saña lāyıḳ olmagı* ben bilmezin Anuñ-ıçun ḥażretüñ ögemezin. (3b/4)

• Allah ta'ālā *gökleri yirleri* yaratdı örneksüz. (162a/5)

• Bu cihān maḥdūd ol bī-ḥad-durur
Ni'meti vü ḥikmeti bī-'ad-durur (1b/10)

• Nitekim 'ādetidür bir kişi kim tedbīr ehli olmasa *bir tedbīrlü şefḳatlü kişiyi* idünür. (113a/12)

• Tevrīt'den *bunı* iḫtiyār itdiler kim her kişi Tañrı virdügine rāżı olursa rāḥat ola, diñlene. (167a/9)

• Şol şāh önine kim yimeye şekeri ḥalva
Gör *anı* ki bulġur-ıla tarḫana getürdi (6b/7)

• “İmdi sen *bunı* suya ḳandur, ben giderin ḳaydum var.” didi. (51b/13)

2.1.3.3. Nesne Olan Kelime Grupları

2.1.3.3.1. İsim Tamlamasının Nesne Olması

• Allah ta‘ālā *ḳullarınuñ du‘āların* ḳabūl eyleyicidür, *muḥtāclaruñ ḥācetin* revā eyleyicidür. (107a/3)

• Ḳıyāmet güninde *dükeli ṭā‘atlaruñ ṣevābın* müdde‘iler alalar ve illā *oruç ṣevābın* almayalar. (200a/2)

• Ki *sa‘ādet tācını* ādem başına geydürür

Gāh şeyṭānuñ naṣībin la‘net ü ḫazālan (150a/12)

• Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi kim “*Ol ḳardeşüñüñ borcın* bağışla ve anı ‘afv eyle.” (152b/3)

2.1.3.3.2. Sıfat Tamlamasının Nesne Olması

• *Bir çiçeklü aġaç* gördi, ṭurdı. (110b/4)

• Nitekim ‘ādetidür bir kişi kim tedbīr ehli olmasa *bir tedbīrlü şefḳatlü kişiyi* idünür. (113a/12)

• Bir gün Nūşirvān kendüyi ḫastaya verdi eyitdi: “*Bir eski kiremüt* buluñ iḳliminde.” (211b/5)

• İmdi saña *üç nesne* ṣoraram, cevāb ider misin? (158b/11)

2.1.3.3.3. Bağlama Grubunun Nesne Olması

• Anuñ faṣlı-y-ıla bulduḳ ‘ilm-i īmān

Anuñ luṭfı-y-ıla bulduḳ *vecd ü ḥāli*. (151b/10)

• Dil diye kim söyledüm *büḥtān ġıybet kizb ü fuḥş*

El diye kim ben ḥarāmı dutdum-ıdı bir zamān (155a/7)

• Bilmedi meger ḳıymeti olmaduġunı kim

Nesrīn ü gül ü sünbüli bostāna getürdi (6b/5)

- Bu cihān maḥdūd ol bī-ḥad-durur
  Ni'meti vü ḥikmeti bī-'ad-durur (1b/10)
- Ẕerre-veş olmaz-ısañ *zīr ü zeber*
  Ol güneşden bulmayasın *ferr ü kerr* (3a/1)

2.1.3.3.4. Tekrar Grubunun Nesne Olması

- Allah ta'ālā *gökleri yirleri* yaratdı örneksüz. (162a/5)
- Her kişi-kim 'ilm vü ḥikmetler-ile meşhūr ola
  Lā-cerem *gönli gözi* Ḥaḳ nūrı-la pür-nūr ola (160a/8)

2.1.3.3.5. İsim-fiil Grubunun Nesne Olması

- Mü'min olġıl ger dilerseñ kim olasın emīn
  Mü'min olmaḳlıḳ dilerseñ ḥāṣıl eylegil yaḳīn (44b/2)
- *Kebāb pişürmek* istediler. (214a/12)
- Ya'nī ġālibdür, her nice diler-ise taṣarruf eyler; lākin *bu ḳudreti görmek* istedüm, gönlüm dolansun dostluḳ maḳāmında diyü, ve's-selām! (154b/4)
- *Saña lāyıḳ olmagı* ben bilmezin Anuñ-ıçun ḥażretüñ ögemezin. (3b/4)

2.1.3.3.6. Sıfat-fiil Grubunun Nesne Olması

- *Ḥaḳ'dan artuḳ sevdigin* terk eylegil
  Ger diler-iseñ bulasın devleti (120b/7)
- Rivāyet gelüp durur kim Nuşirevān kendünüñ meclīsinde çiçekler *ḥāżır oldıġın* sever-idi, 'avratına yaḳın varmazdı. (45a/12)

2.1.3.3.7. Unvan Grubunun Nesne Olması

• ‘Adl oldur kim *Tañrı ḥażretini* gözleye, ra‘iyyetlerine ṭoġrulıḳ eyleye, ẓulm eylemeye. (204a/10)

• Hem ‘ibādet şol vech-ile ide kim *Tañrı ḥażretini* görür gibi. (112a/11)

• İmdi her kişi kim *Allahu ta‘ālā ḥażretini* severse andan ayru olmaya. (14b/11)

2.1.3.3.8. **Birleşik İsim Grubunun Nesne Olması**

• Bir ulu kişi var-ıdı, *Ḳays bin ‘Āṣım* dirler-idi. (147b/7)

2.1.3.3.9. **Kısaltma Gruplarının Nesne Olması**

→ Metinde sadece ayrılma grubunun nesne olduğu görülmüştür.

• Bir ulu şeyḫ meger kim *müridlerden biri*ni artuġraḳ severdi. (105b/7)

• Uşbu *üç şarṭından biri*si eksük olursa ol kimseye ‘azīz dimezler. (49a/5)

2.1.4. YER TAMLAYICISI

Yer tamlayıcısı, cümlede yüklemin bildirdiği iş, hareket ve oluşun yönelme, bulunma ve uzaklaşma şekillerini oluşturan bir ögedir. Yer tamlayıcısının bu üç şekli ortaya koyabilmesi için yaklaşma (-A), bulunma (-DA) ve uzaklaşma (-DAn) hâl eklerinden birini mutlaka alması gerekir. Fakat bu ekler sadece yer tamlayıcısında bulunan ekler değildir; aynı zamanda zarfta da bulunabilir. “… Hatta bazan zarfın sonunda ablatif eki de görülebilir. Fakat bu da bir kısalma ile ortaya çıkmış ve klişeleşmiş şekildir. Klişe ablatif bazan böyle zarf olabilmektedir. Edatlaşmış bazı kelimelerde bu şekilde klişe datif ve lokatif de görülebilir. Bütün bunların çekim demek olmadığı ve zarfın çekimsiz unsur olduğu unutulmamalıdır.”[77]

2.1.4.1. Tek Kelimeden Oluşan Yer Tamlayıcıları

[77] Muharrem Ergin, **a.g.e.**, s.378.

2.1.4.1.1. Yaklaşma Hâli Eki Alan Yer Tamlayıcıları

• Eger ṭā‘at eylerseñ uçmaḳ istersen eger dünyayı terk iderseñ nefsüñ rāḥatlığı-çündür; ammā benüm rıżām-çün bir dostım sevdü kim ya *aña* yardım eyledü kim ya bir düşmanımı düşman dutup ḫorladugumı. (81a/10)

• Melik olmaḳ diler-iseñ iliñde
Ḳamu a‘żāñı *ḳulluġa* buyurġıl (41a/6)

• Bir kāfir yitmiş yıl ‘ömrini küfr-ile geçürse ve ṣoñra *İslām’a* gelse ölse, aña ucmaḳda pādişāhlıḳ virür. (97a/7)

• *Ẕerrelere* luṭfı olmasaydı yār
Ẕerreler olmaz-ıdı pāyidār (2b-1/10)

• Her kişi kim Tañrı’nuñ yüceligin bilse aña vācibdür ki alcaḳlıġ ve meskenet *kendüye* ṣıfat eyleye. (98b/5)

2.1.4.1.2. Bulunma Hâli Eki Alan Yer Tamlayıcıları

• Anuñ-çün mi‘rāc gicesinde dünya gögine çıḳınca *havada* yüridi. (70b/9)

• Ve *yaylarında ḳışlarında* ṭamunuñ her ṭarafında ‘aḳīm yilleri ese. (194b/5)

• ‘Ālim eyitdi: “Cercīs peyġāmbere ṭapmaḳ yigrekdür; zīrā ki yetmiş kez öldürdiler ki oda yaḳdılar ki *ḳazanda* ḳaynatdılar girü dirildi, ṭuru geldi. (175a/8)

• Peyġāmber ḥażretinüñ *ġazada* kāfir dişin ṣıdılar, ḳatlandı. (164a/3)

• Bu ḳadar müddetde pādişāhlıḳ *bunlarda* ḳarār eyledüġi ‘adlları sebebinden ötrü-y-idi. (211a/11)

2.1.4.1.3. Ayrılma Hâli Eki Alan Yer Tamlayıcıları

• Bir yirde baña ḳonuḳluḳ eylediler ve ileyüme ṣofra getürdiler, nāgāh bir ḳarġa geldi *ṣofradan* bir kirde ḳapdı gitdi. (37a/12)

• Raḥmet *ẓālimden* ḥaḳḳın alur; belkim ẓālimi daḫı ḫoşnūd eyler, raḥmet ḫazīnesinden ‘aṭā virmek-ile. (151b/13)

• Ḳuru sevdāyı *başuñdan* çıḳarġıl

Tekebbür şīşesin ṭaşa çalġıl (41a/1)

• Pes *andan* geçüñ ve anı ‘imāret eylemeñ. (129b/8)

• Peyġāmber ḥażreti ṣallāllahu ‘aleyhu ve’s-sellem alçaḳ göñüllü-y-idi, eşege binerdi, devesin yemlerdi, ḫıdmetkārı-y-ıla ṭa‘ām yirdi, kimerde ev süpürürdi ve sökügin dikerdi ve el degirmenin ṭartar-ıdı, *bāzārdan* nesne alup gelürdi, baylarla nice selāmlaşırsa dervīşler-ile daḫı eyle selāmlaşırdı, bir paça bişirüp ḳıġırsalar varurdı ve ṭama‘ı yoġ-ıdı ve cüvānmerd idi, ḳarnı ṭoya yiyecek yimedi. (55a/2)

2.1.4.2. Kelime Gruplarından Oluşan Yer Tamlayıcıları

2.1.4.2.1. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

2.1.4.2.1.1. İsim Tamlamasının Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olması

• Dilersen ‘ālemi virān idersin ve dilersen anı idersin ‘imāret

Dükeli ḫulḳuñ işin başarursın *senün luṭfuña* yoḳdur hiç ġayet (53a/7)

• Pādişāh selāmın almadı ol kişi *pādişāhuñ dizginine* yapışdı. (208b/10)

• Zīrā *pādişāhlaruñ dostlıġına* i‘tibār itmek yoḳdur ve *oġlancuḳlaruñ āvāzına* i‘tibār yoḳdur ve *‘avratlaruñ maḥabbetine* vefā yoḳdur. (219a/2)

• Ve bunlardan yavuz düşmanı ola kim *anuñ helākına* sa‘y ideler, bir ḳaç diremden ötrü. (206a/6)

• Her ki *‘ışḳ yolına* ḳodısa ḫızmet ayaġın

Sen anı gördüñ kim muḫtār u maḫdum olmadı (8a/11)

2.1.4.2.1.2. İsim Tamlamasının Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olması

• Rivāyet gelüp durur kim Nuşirevān *kendünüñ meclīsinde çiçekler* ḥāżır oldıġın sever-idi, ‘avratına yaḳın varmazdı. (45a/12)

• Eyitdi: “*Sizüñ velāyetde* hiç uşbunuñ gibi var mıdur?” (212b/1)

• İskender eyitdi: “Sinlerüñ *evlerüñüz ḳıyında* niçün ḳurduñuz?” (210a/6)

• İy ḳulum eger sen benden utanursañ ben daḫı senüñ ġayblarıñı *ḫalḳ göñlinde* utanduram. (45b/5)

• Pādişāh eyitdi: “İşitmedüñ-mi ḫalḳ *anuñ ḳatında* nice cem‘ oldılar, ol sebeb-ile pādişāhlıḳ buldı.” (213a/6)

2.1.4.2.1.3. İsim Tamlamasının Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olması

• Yidi kişi *Daḳyanus’uñ şerrinden* ḳaçarılar idi. (110a/6)

• Ḥālüñ nitedür ki *dünya cihetinden ve ni‘metinden* sizde hiç nesne göremezem. (210a/3)

• Anuñ-çün-kim *dünya ni‘metinden* hiç kimsene ṭoymaz. (210a/5)

• Allah ta‘ālā ḥażreti-y-ile yoḳlar var oldılar; ya‘nī̇ *yoḳluḳ ḳarañulıġından* var olmaġ-ıla aşikāre oldılar. (157a/10)

• Zīhi raḥmet ger bula-y-ıdı la‘īn
Ḳapa-dı *İdris’üñ elinden* ṭopın. (2a/9)

2.1.4.2.2. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması

2.1.4.2.2.1. Sıfat Tamlamasının Yaklaşma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olması

• Su’āl: Eger eydürseñ kim *dükeli ṭā‘atlara* ṣevāb Allah virür; pes niçün eyitdi kim “Oruç benümdür ṣevābın ben virürin?” (200a/8)

• Anuñ-çün-kim dünya ni‘metinden *hiç kimsene* ṭoymaz. (210a/5)

• Bir gün gördüm-kim rūmīler ḳamu *bir ṣaḫraya* cem‘ oldılar. (158a/8)

• Ḥattā *emerce oġlancuḳlara* doġduġlayın anası memesin emmekligi bildürdi. (160b/3)

• Ḥikmetinüñ mūcibince işler ol cümle işi

Her kişiye lāyıḳın virür yañılmaz bī-gümān (157a/5)

• Ve andan ṣoñra Melekü'l-Mevt *bir ṣāliḥ kişiye* vardı, selām virdi, ol kişi selāmın aldı. (209a/10)

2.1.4.2.2.2. Sıfat Tamlamasının Bulunma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olması

• Anuñ-çün kim Manṣūr seyrinde bir maḳāma irişdi kim aña fenā dirler; pes Manṣūr'uñ vücūdı *ol maḳāmda* mahv oldı. (112b/12)

• Pes gerekdür kim erler 'avratlarınuñ ḥaḳların vireler, ḫıḍmetkārlarınuñ ḥaḳların vireler; baylar mālları ḥaḳların dervīşlere vireler ve *bu vekāletde* ḥıyānet eylemeyeler. (113b/7)

• Eyitdi: "İşitdüm-kim iki göñlegüñ var-ımış ve daḫı *bir ṣofrada* iki dürlü ṭa'ām yir-imişsin." (205a/11)

• Yine Ḳudüs'e geldüm, mescide girdüm, girü *ol bayaġı yirde* yatdum. (101b/13)

2.1.4.2.2.3. Sıfat Tamlamasının Ayrılma Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olması

• *Bir ḳovuḳdan* bir ḳuru ḳafā çıḳardı, ileyinde ḳodı. (210a/9)

• Ve daḫı *üç dürlü nesneden* men' eyleye. (217b/1)

• Bu söze gelicek Peyġāmber ḥażreti aġladı, *mübārek gözlerinden* yaş revān oldı. (152a/7)

• Eger eydürseñ kim pādişāhlıḳ *dükeli ṭā'atlardan* yigrekdür. (203a/12)

• Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim nefsin men' eyleye *Tañrı ta'ālā rāżı olmaduġı nesnelerden.* (156a/5)

2.1.4.2.3. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

• Ya‘nī Allahu ta‘ālā ḳulların emīn eyleyicidür ḳorḳulardan, *dünyada ve āḫiretde.* (43b/5)

• Ḳuluñ bu addan ya‘nī żārrdan nasībi oldur kim *‘āṣilere ve müfsidlere* ziyān dege. (156a/12)

• Bu ża‘īfüñ beyānını *sehv ü zelelden* ve beyānı *ḫaṭā vü ḫalelden* saḳlaya. (9a/5)

• Pes gözini, elini, ayaġını, ḳarnını ṣaḳlaya ḥarāmdan ve dilin ṣaḳlaya *yalandan ve ġaybdan ve bühtāndan ve kimseye sögüp incitmekden.* (105a/9)

• Eger *ayaġında ya depesinde ya ḳafasında* yaratsa *ya elinde*, bedenüñ ḥāline ziyān irişe-y-idi. (89a/5)

2.1.4.2.4. Edat Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

• Eyitdi: “Gördüm kim pādişāh *ḳardın yaña* baḳdı ve anlaruñ naẓarı ‘abeş olmaz bildüm, ḫāṭırı aña meyl itdi, vardum getürdüm.” (86b/10)

• Eyitdi: Bu ḥācatuñ ol pādişāh bitürdi kim döndüñ *andın yaña* yöneldüñdi, ve’s-selām! (151b/4)

• Ol yüce seyvānuñ altında bu alçaḳ yirleri
Ṭaġlar-ıla mıḫlayup *su üzere* şād-ı revān ider (150a/4)

• Anuñ-çün kim sulṭān üzerine doġar-ısa *ra‘iyet üzerine* daḫı doġar. (49a/10)

2.1.4.2.5. Tekrar Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

• Gördüm iki ferişte geldi, *biri birine* eyitdi: “Uşbu yatan kimdür?” (101b/6)

• Ḳuluñ nasībi bu addan oldur kim her işler ḥaḳīḳatleri-y-ile bile *yirlü yirinde* isti‘māl eyleye, emr idecek maḳāmda emr eyleye, nehy idecek yirde nehy eyleye. (163a/10)

• Su’āl: Eger eydürseñ kim melekü’l-mevt bir laḥẓa *maşrıḳdan maġribe* nicesi irişür yāḫūd bir laḥẓa yüz biñ kişi ölür ola bu ḳāmusın nicesi başaru bilür? (119b/6)

2.1.4.2.6. **Sıfat-fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması**

• Böyle dimeklik *andan key ḫoşnud olduġına* delālet eyler. (200a/13)

• Tevrīt’den bunı iḫtiyār itdiler kim her kişi *Tañrı virdügine* rāżı olursa rāḥat ola, diñlene. (167a/9)

2.1.4.2.7. **Unvan Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması**

• Bir gün Mekke müşrikleri *Peyġāmber ḥażretine* kişi viribidiler. (127a/4)

• *Peyġāmber ḥażretine* ṣordılar kim “Ādem oġlanlarınuñ ‘āḳıllurağı kimdür?” (211a/4)

2.1.4.2.8. **Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması**

• *Süheyl bin ‘Abdullah’a* vacid ḥāṣıl oldı. (125b/6)

2.1.5. ZARF

Cümlede yüklemin anlamını zaman, sebep, miktar, yer, yön, vasıta, şart gibi çeşitli yönlerden tamamlayan ögelere zarf denmektedir. Zarflar cümle içerisinde bir kelime veya kelime grubu, bir zarf-fiil veya zarf-fiil grubu veya bir edat grubu şeklinde bulunabilirler.

2.1.5.1. **Ek Almadan Zarf Olan Unsurlar**

• Ṣulṭān eyitdi: “İy aḥmaḳ *nice* söylersin, mi‘mārsuz ‘imāret mi olur ya bāġbānsuz nesne mi biter, ḥāṣıl olur?” (28b/10)

• Ḳul çün belkim Allah ta‘ālā anuñ ‘amelini ṣayar, gerekdür kim ol rāżı olmaduġı işi işlemeye ve daḫı Ḥaḳ ta‘ālā virdigi ni‘metleri *bir bir* ṣaya ve şükrine

meşġūl ola ve daḫı günāhların ṣaya, tevbe eyleye ve daḫı yılların āyların günlerin ṣaya. (117a/9)

- Ḥażretümi medḥ iderler *her nefes*

  Kimisi rāki‘ kimisi ḳā’ime (164b/11)

- *Bir gün* Mūsā peyġāmber Ṭur Ṭağı’na münācāt eylemege vardı. (57b/7)
- Uşbu yüriyiş şol kimseye yaraşmaz kim bir günde *iki kez* kendünün necīsin yuya. (53b/12)

2.1.5.2. Ek Alarak Zarf Olan Unsurlar

2.1.5.2.1. Eşitlik Hâli Eki Alan Zarflar

- Nīl kenārına vardum, gördüm, bir büyük ‘aḳreb gider, *ardınca* vardum. (38a/6)
- Evḳāt suya varıcaḳ aña eydürdi kim seni severin ve ol ḳaravaş *bunca* taḥammül iderdi ve bir gün ‘Alī’ye eydi virdi. (75b/10)
- Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim nefsine ḳutı *ḥācet miḳdārınca* vire. (100b/9)
- Tā *anuñ ḫilāfınca* ‘amel eyleye kim ol ‘ayn-ı ṣavābdur. (222a/10)
- Pes Ḥaḳ ta‘ālā her nesneyi *ḥikmet mūcibince* işler, her bir kişiye ne lāyıḳsa anı virür. (39b/9)

2.1.5.2.2. Vasıta Hâli Eki Alan Zarflar

- Yiri dürlü çiçek-ile gülistān eyledi mevzūn

  Bezedi gökleri *yılduzlar-ıla* eyledi gerdān (40a/1)

- Ferişteler bunlara ṣoralar kim “Siz ne ḳavmsuz *anlarıñ-ıla* uçmaġa girmedüñüz?” (43b/12)
- Ve bu kişi *ḳoḳa-y-ıla* su çıḳardı. (52a/1)
- Ḥasan Baṣrī raḥmetullahi ‘aleyh bir dünyā ehli gördi kim *nāz-ıla* yürürdi. (53b/10)

• Ebābīl ḳuşlarını viribidüm, *ṭaş-ıla* çerüñi delik delik eyleyüp ḳırdılar. (65a/8)

2.1.5.2.3. Yön Hâli Eki Alan Zarflar

• Tācir *ilerü* geldi eyitdi: "Ne kişisin kim benümle bu kerem ḳılduñ?" (33b/7)

• Var fülān ḳuluma destūr dile, Eger destūr virürse *içerü* gir. (81b/8)

• Pes vācibdür kim ḥaḳīḳatüñi ṭaleb eyleyesin; tā kim sen ḳandan geldüñ ve *ḳançaru* gidersin ve bu menzile ne maşlaḥat içün geldüñ ve seni ne-y-içün yaratdı? (15b/11)

• Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim 'amellerden gereklüsin *ilerü* duta. (134a/4)

• Şām'dan *girü* Medīne'ye giderdi yaluñuz. (33b/2)

2.1.5.2.4. Zarf-Fiil Ekiyle Oluşturulan Zarflar

• Zīrā kim ādem oġlanlarınuñ mertebesi dāimā mezīd olmaḳdadur ve *bir maḳāmdan bir maḳāma varduḳça* ḥāl ḫoş olmaḳdadur. (190a/1)

• *'Ömer ḫalīfe olıcaḳ* Selmān-ı Fārsī'ye şordı kim "Yā Selmān! Benüm aḥvālümde sünnete muḫālif nesne gördüñ-mi?" (205a/9)

• Ayrılup gülüstandan oldı melūl

Şoldu gülzār *eseli bād-ı ḫazān* (66a/11)

• Cehennem de bir dere vardur, adı heb hebdür, yidi ṭamunuñ odı *ol derenüñ odından ḳorḳup* günde yitmiş kez *Tañrı'ya ṣıġınup* yalvarurlar. (54a/2)

• Nitekim *demür āyinelik maḳāmına irişince* üstādlar terbiyyet iderler, gāh od-ıla gāh su-y-ıla gāh şayḳal-ıla. (201b/9)

2.1.5.3. Kelime Grubu Şeklindeki Zarflar

2.1.5.3.1. İsim Tamlamasının Zarf Olması

• Eger muḥāsib ma'nasında olursa Allah ta'ālā ḥesāb idicidür, ḳullarından *ḳıyāmet güninde.* (101a/9)

• Rivāyetdür kim Ḥaḳ ta‘ālānuñ ferişteleri vardur kim yaradılalıdan berü aġlarlar ve gözlerinden dökilen yaşlaruñ her bir ḳaṭresini Ḥaḳ ta‘ālā bir firişte yaradur ve ol yaradılan ferişteler başların ḳaldurmazlar, *Allah ta‘ālā ḳorḳusından.* (151a/4)

• Belki her günde ‘adl, sulṭānuñ divānında *dükeli ra‘iyyetler ‘amellerince* ‘amel yazılur. (202b/5)

2.1.5.3.2. Sıfat Tamlamasının Zarf Olması

• Allah ta‘ālā vardur *her zamānda.* (112b/6)

• Uşbu yüriyiş şol kimseye yaraşmaz kim bir günde *iki kez* kendünün necīsin yuya. (53b/12)

• *İlerü zamānda* bir pādişāh var-ıdı. (208b/3)

• Ḥażretümi medḥ iderler *her nefes*
Kimisi rāki‘ kimisi ḳā’ime (164b/11)

2.1.5.3.3. Bağlama Grubunun Zarf Olması

• Nitekim demür āyinelik maḳāmına irişince üstādlar terbiyyet iderler, *gāh od-ıla gāh su-y-ıla gāh ṣayḳal-ıla.* (201b/9)

• Anuñ arılığı *müsebbiḥlerüñ tesbīḥi-ile ya muḳaddeslerüñ taḳdīsi-y-ile* degüldür. (41a/10)

• Şol kişi-kim Tañrı-çun işlemiş ola, *ḫalḳdan ḳorḳup ya utanup* ayruḳsı eylemeye. (216a/4)

• Eger *ġıybet itdiyse ya sögdiyse ya bühtān itdiyse* ḥalāllıḳ dilesün. (143b/9)

• Çün ol otı ṭamu ḳavmi yiyeler, boġazlarına ṭura, *hem acılıġından hem dikenlerinden.* (192b/1)

2.1.5.3.4. Edat Grubunun Zarf Olması

• Ya‘nī ġālibdür, her nice diler-ise taṣarruf eyler; līkin bu ḳudreti görmek istedüm, *göñlüm dolansun dostluḳ maḳāmında diyü*, ve’s-selām! (154b/4)

• Ya‘nī ḥesāb eyleñ nefsüñüzden *ḳıyāmet ḥesābından öñdin*. (101b/3)

• Tā her nesne ki dīn ve dünyāya ḫalel degürür, *vāḳi‘ olmazdan öñdin* anuñ def‘ine meşġūl ola. (217a/4)

• İbrāhīm eyitdi: “İnanurın *göñlüm dölensün diyü*, diledüm; zīrā ki göz-ile göricek şekk ü şübhe ḳalmaz.” (153b/13)

• Ve bunlardan yavuz düşmanı ola kim anuñ helākına sa‘y ideler, *bir ḳaç diremden ötrü.* (206a/6)

• Eger va‘de eylerse vefā eyler muḫtāclara, *umduḳlarından artuḳ* ‘iṭā eyler. (104a/1)

• ‘Ömer eyitdi: “*İmdiden girü* bu ikiyi-daḫı terk eyleyem.” (205b/1)

• Yiri *dürlü çiçek-ile* gülistān eyledi mevzūn

Bezedi gökleri yılduzlar-ıla eyledi gerdān (40a/1)

2.1.5.3.5. Tekrar Grubunun Zarf Olması

• Ol baḫşlar derhāl havāya ḳalḳup *ẕerre ẕerre* öldiler dağıldılar. (154a/10)

• *Gizlü aşikāre* iḥsān oldur ki farīżaların işleye, ra‘iyyetlerine kerem ve mürüvvet eyleye, ‘ālimlere ‘izzet ve ṣāliḥlere ḥürmet eyleye, dervīşlere miskīnlere ṣadaḳa vire, her işde Tañrı ta‘ālā ḥażretini görür gibi ola, pādişāhlıġ-ıla yılmaya, evvelki ḥālinden ayruḳsımaya. (204b/1)

• Çün uçmaḳda buġday aġacınuñ budaġın ṣıdı, başından tāc uçdı ve arḳasından ḫulle ḳaçdı ve ‘uryān ḳaldı ve *siñe siñe* yüridi. (45b/12)

• Ol baḫşlar derhāl havāya ḳalḳup *ẕerre ẕerre* öldiler dağıldılar. (154a/10)

• Hiç anda *egri bügri* görmezsiz. (162a/11)

2.1.5.3.6. İsim-fiil Grubunun Zarf Olması

- Geldüñ *iş-bunda ticāret itmege*

  Aşşı eylemeklik-içün vaḥdeti (120a/10)

- Ḥaḳ ta‘ālā çün kim ḳulların kendü ḥażretine ḫalīfe eyledi, *ḥaḳları müstaḥiḳlere irişdürmekde.* (113b/5)

- Behrāmı göre şordılar: “*Sulṭānuñ salṭanatı tamām olmaġa* ḳaç nesne gerek?” (217b/9)

- Ol şaḫış eydür: “Ben Melekü’l-Mevtven *cānuñ almaġa* geldüm.” (209a/5)

- Şarf it *‘ömriñ ‘ibādet ḳılmaġa*

  Ḳoma elden bulmış-iken furṣatı (120a/12)

- *Māl cem‘ eylemege* olma ḥarīs

  Ölicek göñlüñ bunda ḳalur ḥasreti (120b/2)

- *Emāneti götürmege* ḫıyānet eylemeye. (216a/8)

2.1.5.3.7. Zarf-fiil Grubunun Zarf Olması

- Zīrā kim ādem oġlanlarınuñ mertebesi dāimā mezīd olmaḳdadur ve *bir maḳāmdan bir maḳāma varduḳça* ḥāl ḫoş olmaḳdadur. (190a/1)

- *‘Ömer ḫalīfe olıcaḳ* Selmān-ı Fārsī’ye şordı kim “Yā Selmān! Benüm aḥvālümde sünnete muḫālif nesne gördüñ-mi?” (205a/9)

- Ayrılup gülüstandan oldı melūl

  Şoldu gülzār *eseli bād-ı ḫazān* (66a/11)

- Cehennem de bir dere vardur, adı heb hebdür, yidi ṭamunuñ odı *ol derenüñ odından ḳorḳup* günde yitmiş kez *Tañrı’ya ṣıġınup* yalvarurlar. (54a/2)

- Nitekim *demür āyinelik maḳāmına irişince* üstādlar terbiyyet iderler, gāh od-ıla gāh su-y-ıla gāh şayḳal-ıla. (201b/9)

2.1.5.3.8. İyelik Grubunun Zarf Olması

- Tā *anuñ ḫilāf*nca ‘amel eyleye kim ol ‘ayn-ı ṣavābdur. (222a/10)
- Benem bülbüllere sevdāyı viren

  Benüm luṭfum-ıla gül buldı revnaḳ (42a/9)
- Yirde, gökde, ‘arşda, ferşde hiç kimsene yoḳdur kim *benüm in‘āmum*-ıla memnūn olmaya. (8a/4)

2.2. TÜRKÇE YAPILI CÜMLELER

“Cümle, en dar anlamıyla bir yargı grubudur. İçinde yargının bulunmadığı kelime toplulukları cümle oluşturmaz. Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir hareketi, bir olayı, bir isteği tam bir hüküm halinde ifade eden kelime veya kelime dizisine *cümle* denir.”[78]

Cümlenin aslını bağlantısız bir yargı oluşturur. Herhangi bir unsura ihtiyaç duymadan kendi kendine yeten bir yargı, cümle olarak nitelendirilir.[79]“Cümle bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur. …Cümlenin temel fonksiyonu hüküm ifade etmektir. Onun için cümle en tam, en geniş kelime grubudur. Cümlenin varlığı için asgari şart bir çekimli fiildir”[80]

Yukarıda bir kaçını verdiğimiz tanımların dışında, cümlenin -aynı temel çerçeve içerisinde- birçok farklı tanımı yapılmaktadır. Bu tanımların hepsinin birleştiği nokta, cümlenin bir yargı bildirmesidir. Yargısız unsurların cümle olamayacağı gerçeğidir.

Türkçe de cümle tasnifi hemen hemen bütün dilbilgisi kitaplarında dört ana başlık altında incelenmektedir. Biz de tasnifimizi bu şekilde yapmayı uygun bulduk. Cümleyi, yüklemin türüne göre, yüklemin yerine göre, anlamlarına göre ve yapılarına göre cümleler başlıkları altında inceledik.

---

[78] Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, **a.g.e.**, s.91.
[79] Tahsin Banguoglu, **a.g.e.**, s.522.
[80] Muharrem Ergin, **a.g.e.**, s.376.

2.2.1. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

"Cümlenin yüklemi, ekle veya eksiz olarak yargı yüklenmiş bir fiil veya isimdir. Yüklemin isim veya fiil oluşu, sadece anlamı değil cümle ögelerinin türünü ve cümle içindeki yerini de etkiler."[81]

"Yüklemi ek-fiil yardımıyla isim soylu kelimelerden oluşturulmuş cümlelere isim, yüklemi çekimli fiillerden oluşan cümlelere de fiil cümlesi adı verilir."[82]

2.2.1.1. İsim Cümlesi

İsim Cümlesi, isim cinsinden kelimelere veya kelime gruplarına ek-fiil eki getirilerek yapılır. İsim cümleleri genellikle "var" ve "yok" kelimelerinden yapılırlar. Çoğunlukla nesne almazlar. Geniş zaman çekimlerinde her hangi bir ek kullanılmaz. İsim cümlesi için bazı kaynaklarda "ad tümcesi" terimi de kullanılmaktadır.

"İsimler, sıfatlar, zamirler, mastarlar, edatlar, zarflar, isim hükmünde olan kelime grupları isim cümlesinin yüklemi olabilir. İsim cümlelerinde hüküm bildirişi ek-fiil ile sağlanır."[83]

Cevāhirü'l-Ma'ānī'de geçen bazı isim cümleleri şunlardır:

- Tekebbürlük aña ne lāyıḳdur. (53b/5)
- Allahu ta'ālā ḥażretinüñ ẕātı ve ṣıfātında hiç noḳsān yoḳdur ve ef'ālinde şerr yoḳdur. (42a/13)
- Ferişteleriñ ḳutı ẕikr, tesbiḥdür, ādemīlerüñ ve ḥayvanlaruñ ḳutı ta'ām yimekdür, cānlar ḳutı Allah ta'ālānuñ didārın görmekdür, göñüller ḳuṭı Allah ta'ālā bilmekdür, nefisler ḳutı 'ibādet eylemekdür. (100b/4)
- Peyġāmber ḥażreti ṣallāllahu 'aleyhu ve's-sellem alçaḳ göñüllü-y-idi. (55a/2)
- Dīvüñ işi şerr ü mekr ü ḥīledür Yırtıcılar dāimā ḫışm-ıladur (18a/5)

[81] Leylâ Karahan, **a.g.e.**, s.96.
[82] H. İbrahim Delice, **Türkçe Sözdizimi**, 3. bs., İstanbul, Kitabevi, 2007, s. 162.
[83] Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, **a.g.e.**, s.127.

- Sen bildügüñ başdur, eldür, yüzdür, ayaḳdur, etdür, deridür, kemükdür. (15b/5)
- Nefs ārzūlarını ṭaleb eylemekdür. (56a/12)
- İmdi Mūsā ümmetinüñ tevbesi kendülerin debelemek-idi. (58b/3)
- Görklü olduġı īmān-ıladur, ma‘rifetledür; çirkin olduġı küfr-ile ve cehl-iledür. (60a/5)
- Allahu ta‘ālā ḳullarınuñ yaramaz işlerini örticidür, eyü işlerini ḫalḳa aşikāre eyleyicidür. (61a/2)
- Yā fir‘avn! Senüñ mihnetüñ bize ni‘metdür ve senüñ cefāñ bize vefādur. (72b/10)
- Emire’l-Mü’minīn ‘Alī’nüñ mescidinde bir mü’ezzin var-ıdı ve ‘Alī’nüñ daḫı bir ḳaravaşı var-ıdı ve ol mü’ezzin anı sever-idi. (75b/8)
- Anuñ nışfı biş yüz yıl-durur, rüba‘i iki yüz elli yıldur ve bir ayı dünya ayları-y-ıla bin aydur. (194a/7)
- Comardlar yaḳındur raḥmete ve ıraḳdur ‘azāba. (222b/10)
- Dünyanuñ ‘imāreti ‘adil pādişāhlar sebebi-y-iledür, ḫarāblıġı ẓālim pādişāhlar sebebi-y-iledür. (211a/13)
- Namāz mü’minüñ mi‘rācıdur. (196a/6)
- Ḥaḳ ta‘ālā ḥażretinüñ görklü ṣıfatlarından birisi cömerdliḳdür. (199a/1)
- Uzun yoluñ azıġıdur namāzlar

  Namāz içindeki dürlü niyāzlar (197b/3)

2.2.1.1.1. Yüklemine göre İsim Cümleleri

2.2.1.1.1.1. Yüklemi Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

- Benī İsrā’īl zamānında bir ḳarıcuḳ pādişāha ḳonşı-y-ıdı. (107b/8)
- Kerefes öksürüge ve boġaza ve ṭalaḳa ve bögrege ve ḳavuġa ve istisḳā rencine daḫı fāīdesi vardur. (161a/3)

• Pādişāhlara ṣālaḥ vezīrden yigrek nesne yoḳdur. (215a/2)

• Yā fir‘avn! Senüñ mihnetüñ bize ni‘metdür ve senüñ cefāñ bize vefādur. (72b/10)

• Ḥaḳ ta‘ālā ḥażretinüñ görklü ṣıfatlarından birisi cömerdliḳdür. (199a/1)

2.2.1.1.1.2. Yüklemi Kelime Grubu Olan İsim Cümleleri

• Yā Mūsā! Bu on sekiz biñ ‘ālem benüm ḳudretüm elinde, şol ṭutduġıñ *şişeler gibi*dür. (124a/1)

→ Yüklemi edat grubudur.

• Allah ta‘ālā fesād ehlini *helāk eyle*yicidür. (146a/6)

→ Yüklemi birleşik fiildir.

• Göñüllerüñ ḥayātı ‘*ilm-ile*dür
Ḥaḳīḳatde memātı *cehl-ile*dür (112a/3)

→ Yüklemi edat grubudur.

• ‘İsī peyġāmberüñ anası ṭarafından bişinci dedesi *Ya‘ḳūb peyġāmber*dür. (174a/7)

→ Yüklemi unvan grubudur.

• Nūḥ peyġāmber gemiye girdügi vaḳtın *altı yüz yaş*ında-y-ıdı. (173a/6)

→ Yüklemi sıfat tamlamasıdır.

• Bir sā‘at ‘adl itmek altmış yıllık *‘ibādetden yigrek*dür. (202b/3)

→ Yüklemi uzaklaşma grubudur.

• Namāz *dinüñ diregi*dür. (195b/13)

→ Yüklemi isim tamlamasıdır.

• Ve ḥayvānlar ‘ibādet eyleyümedükleri *nūrları yoḳluġ*ndandur. (201b/3)

→ Yüklemi isim tamlamasıdır.

2.2.1.2. Fiil Cümlesi

Yüklemi bildirme veya tasarlama eklerinden birisiyle çekimlenmiş veya birleşik fiil olan cümlelere fiil cümlesi denir.

“Her türlü hareket, iş, oluş yani yapma ve olmalar fiil cümleleri ile bildirilir. Bu sebeple, fiil cümleleri isim cümlelerine göre daha çok kullanılır. Geçişli fiil cümlelerinde cümle öğelerinin hepsi bulunurken yüklemi geçişsiz fiil olan cümlelerde nesne bulunmaz.”[84]

Metinde geçen fiil cümlelerinden bazıları şunlardır:

• ‘Āzīzlerden bir kişi ḫalīfeye naṣiḥat etdi. (50b/5)

• Ve aruya bal gümecünüñ içinde altışar bucaḳlu evcügezler yapmaġı ḳulavuzladı. (160b/4)

• Ḥattā emerce oġlancuḳlara doġduġlayın anası memesin emmekligi bildürdi. (160b/3)

• ‘Āzīzlerden bir kişi ḫalīfeye naṣiḥat etdi. (50b/5)

• Ṣaḥābeler Peyġāmber ḥażretünüñ öninde ṭa‘ām yidiklerinden ṣoñra utanurdı, bunlara ṭuruñ maṣlaḥıtıñıza varuñ dimege. (46a/11)

• Selāmet eyle göñlüñi ḥasedden
Münevver ola tā nūr-ı eḥaddan (43b/3)

• İbrāhīm peyġāmberden bir ḳāfir geldi, ṭa‘ām diledi, virmedi, maḥrūm gitdi. (109a/11)

• Aġusı çoḳlıġından depesi her birinüñ kel olmışdur. (195a/5)

[84] Günay Karaağaç, **Türkçenin Söz Dizimi**, 2. bs., İstanbul, Kesit Yayınları, 2009, s. 202.

• Atam ‘Ömer vefāt itdiginden ṣoñra çoḳ zamānlar Tañrı ḥażretine yalvardum. (206a/12)

• Cānuñ almaġa geldüm. (209a/5)

• Ḥaḳ ta‘ālā anı ādemīlere, divlere, cinnīlere, cānavarlara, ḳuşlara pādişāh eyledi. (203b/1)

• Pādişāhuñ keremi ve şefḳati ve ‘adl olıcaḳ ḫalḳ anuñ memleketinde īmin olup otururlar. (213b/)

• Ebū Ḥafaṣ Nişābūrī müridleri-y-ile bir kilise ḳatında geçerdi. (110b/3)

• Sen gerek terk eyleyesin şehveti
Kibr ü kīn ü buġż u ḫışm u şeḳveti (18a/7)

2.2.1.2.1. Kuruluşlarına Göre Fiil Cümleleri

2.2.1.2.1.1. Basit Çekimli Fiillerle Kurulan Fiil Cümleleri

2.2.1.2.1.1.1. Bildirme Kipleriyle Kurulanlar

• Allahu ta‘ālā ‘arşı yeşil cevherden *yaratdı.* (94b/5)

• Gördüm bir yigit bir aġaÇ dibinde *yatmış*, *uyur*. (38a/12)

• Ya‘nī peyġāmber ‘aleyhi’s-selām buyurur kim ‘ibādet idecek vaḳtın, Tañrı ḥażretin göre durur gibi *eylegil.* (86a/12)

• Allah ta‘ālā *ivmez*, ‘āṣīlere ‘azāb eylemege vaḳtından öñdin. (163b/1)

• Rivāyetde gelmişdür kim melekü’l-mevt dükeli cānları ḳabż itdügünden ṣoñra Ḥaḳ ta‘ālā *buyurısar* kim “Yā ‘Azrāil imdi sen daḫı cānıñı ḳabż itgil!” (64a/12)

• Anuñ-çün mi‘rāc gicesinde dünya gögine çıḳınca havada *yüridi*. (70b/9)

• Mışır’da fir‘avn bir ulu meydānda taḫtın ḳurup *oturdı*. (71b/2)

2.2.1.2.1.1.2. Tasarlama Kipleriyle Kurulanlar

• Ben itdüm, bu dükeli maṣlaḥatı ḳoyayın, cum‘aya *varayın*, Tañrı ta‘ālā anları ḳayura didüm. (52b/3)

• Ḳavmına eyitdi: “Siz biraz *eglenüñ* ben *varayım* şol aġaçdan şāyed ki od *bulam, getürem.*” (135b/13)

• Eger güneş felek üzerinde *ṭursa, seyr eylemese* güneş nūrı bilmezdi. (140a/10)

• Göñli kendi-çün yaratdı ol Çalab

Pes sa‘adet *itse gerekdür* ṭaleb (21b/2)

• Ḳıyāmet güninde ol ferişteler çeke çeke ‘araṣāta *getüreler*. (191a/11)

• Ve yaylarında ḳışlarında ṭamunuñ her ṭarafında ‘aḳīm yilleri *ese*. (194b/5)

• Yā İbrāhīm! Dört ḳuş *boġazlaġıl*, başlarını *saḳlaġıl* ve gövdelerini bir yirde *dökgil* ve andan ṣoñra dört üleş *eyle*, dördini dört yirde *ḳoġıl* ve andan anları *ḳıḳırġıl*; tā kim ḳudretüm *göresin*. (154a/2)

2.2.1.2.1.2. Birleşik Çekimli Fiilerle Kurulan Fiil Cümleleri

2.2.1.2.1.2.1. Hikâye Birleşik Çekimiyle Kurulanlar

• Eger terāzü olmasa günāhı ne-ḳadar düġin *bilmeyiserdi*, ẓulm oldı *ṣānısardı*. (183b/13)

• Eger şer *olmasa-y-ıdı* ol ẓimmeti-dağı ḫayr bāṭıl *olısardı*. (39b/7)

• Nitekim ilerü geçen peyġāmberlerüñ kitāblarında Ḥaḳ ta‘ālā *dimişti* kim: “Yā insānu a’rif nefseke, te‘rif Rabbeke” Ya‘nī iy Ādem nefsüñi bil! (15a/9)

• Meger zamānı evvelde bir kişi bir aġac altında yaturdı ve ol aġaç *tefric iderdi*. (27b/9)

• Dükeli ḫalḳ *cem‘ olmışdı*. (71b/4)

• Bu gice kendüzüm-ile *gelmişdüm*, göñlüm *baṣt olmışdı*. (79a/2)

2.2.1.2.1.2.2. Rivayet Birleşik Çekimiyle Kurulanlar

• Ve bundan ma‘lūm oldı kim īmān şol kişinüñ *olurmış* kim yaḳīn ḳavī ola ve tevekkül ḳāmil ola. (74b/3)

2.2.1.2.1.2.3. Şart Birleşik Çekimiyle Kurulanlar

• Peyġāmber ḥażreti eyitdi: "Eger 'İsā ḳardeşümüñ yaḳīni *artuġıraġmıssa* havada yüriyiserdi." (70b/7)

• Eger ṭama'ları *yoġımıssa* ḫor olmazlar-ıdı. (82b/13)

• Nitekim Allah ta'ālā eydür: "Eger *ṭā'at eylerseñ* uçmaḳ *istersen* eger dünyayı *terk iderseñ* nefsüñ rāḥatlıġı-çündür; ammā benüm rıżām-çün bir dostım sevdü kim ya aña yardım eyledü kim ya bir düşmanımı düşman dutup ḫorladugumı. (81a/10)

• Ḥaḳ ta'ālā mü'minlere uçmaḳ içinde ferişte viribiye, elinde bitiyle eyde: "Var fülān ḳuluma destūr dile, Eger *destūr virürse* içerü gir. Eger *virmezse* girü dön." (81b/7)

• Pes bir ün irdi gökdin-yañadın kim "İy ḳalleş! Eger ol ḳaravaşumuz *uyursa* ben uyanuġın." diyü. (100a/2)

2.2.1.2.1.3. Birleşik Fiillerle Kurulan Fiil Cümleleri

2.2.1.2.1.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Kalıbındaki Birleşik Fiillerle Kurulanlar

• Ol yüce seyvānuñ altında bu alcaḳ yirleri
Ṭaġlar-ıla mıḫlayup su üzere *şād-ı revān ider* (150a/4)

• Ammā yavuzlıḳdan yıġduġı oldur kim yalan söylemeye, ġıybet söylemeye, bühtān itmeye, ḥarām yimeye, *zinā ḳılmaya*, tekebbürliḳ eylemeye, kimseye ḥayf meyl itmeye. (204b/10)

• Peyġāmber ḥażreti ṣallallahu 'aleyhi ve's-sellem eyitdi: "Bahadur ol kişidür kim ġāyet ḳaḳıduġı vaḳtın, öykesin yuda ve nefs ejdahāsını başa ve *zebūn eyle*ye, belkim *ḳahr eyle*ye; ya'nī hiç bir kimse anuñ nefsinden rencīde olup incinmeye." (114a/8)

• Ḥaḳ ta'ālā vaḥy eyledi ol peyġāmbere kim "Şöyle şöyle *ḳıṣāṣ oldı*. Evet, ilk uran ẓālimdür." (146b/1)

• Tevbe-i naṣūḥ üç dürlüdür: ‘Āmīler tevbesi günahdandur, ḫāṣlar tevbesi ġafletdendür, ‘ārifler tevbesi ḥaḳdan ayruġa *iltifāt itmekdür*. (144b/8)

2.2.1.2.1.3.2. Fiil+Yardımcı Fiil (Tasvir Fiilleri) Kalıbındaki Birleşik Fiillerle Kurulanlar

• ‘Ālim eyitdi: “Cercīs peyġāmbere ṭapmaḳ yigrekdür; zīrā ki yetmiş kez öldürdiler ki oda yaḳdılar ki ḳazanda ḳaynatdılar girü dirildi, *ṭuru geldi*. (175a/8)

• Ammā ḳarār oldur kim çün bir kimseye bir manṣıb *alı-vire,* ya bir maṣlaḥat üzerine ḳoya. (216b/7)

• Her kişi kim Allah ta‘ālānuñ gördügin bilse edeb oldur kim dāimā anuñ ḥażretinden *utanu dura* ve şerī‘atdan daşra iş işlemeye, anuñ rıżāsı ḳanda-y-ısa anı isteye ve anı gözede. (86b/2)

• Belkim vaḳtına küye durur her nesneye bir vaḳt taḳdīr *eyleyüp durur*, hikmet mūcibince. (163b/2)

• Birisi eyitdi: “İlāhī işbu kişiden ḥaḳḳum *alıvir*.” (152a/5)

2.2.1.2.2. Çatılarına Göre Fiil Cümleleri

2.2.1.2.2.1. Etken Çatılı Fiillerle Kurulanlar

2.2.1.2.2.1.1. Geçişli Fiillerle Kurulan Cümleler

• Ya‘nī Allah ta‘ālā yaratduġı ḫalḳuñ aḥvālin ve ef‘ālin gözedicidür, dükelinüñ ḫācatlarını bitiricidür. (105a/5)

• Barmaġa geçürdi, bir biti yazdurdı kim eger benüm rıżāñ isterseñ ol yüzügi satġıl, bahāsıñ dervīşe ṣadaḳa virgil, bir pāre gümişden yüzük düzdürgil. (55b/8)

• Rivāyetdür kim Ḥaḳ ta‘ālānuñ ferişteleri vardur kim yaradılalıdan berü aġlarlar ve gözlerinden dökilen yaşlaruñ her bir ḳaṭresini Ḥaḳ ta‘ālā bir firişte yaradur ve ol yaradılan ferişteler başların ḳaldurmazlar, Allah ta‘ālā ḳorḳusından. (151a/4)

• Ḥālüñ nitedür ki dünya cihetinden ve ni‘metinden sizde hiç nesne göremezem. (210a/3)

• Ḳıyāmet güninde dükeli ṭā‘atlaruñ ṣevābın müdde‘iler alalar ve illā oruç ṣevābın almayalar. (200a/2)

2.2.1.2.2.1.2. Geçişsiz Fiillerle Kurulan Cümleler

• ‘Alī raḍiyallahu ‘anhu Peyġāmber ḥażretinüñ güyegisi olduġı-çun utanurdı, uşbu meṣele cinsinden ṣormaġa. (46b/6)

• Vezīr eyitdi: “Pādişāhuñ keremi ve şefḳati ve ‘adl olıcaḳ ḫalḳ anuñ memleketinde īmin olup otururlar.” (213b/2)

• Peyġāmber ḥażreti ṣallāllahu ‘aleyhu ve’s-sellem eydürdi kim “Ḳorḳmañ benden kim ben Ḳureyş ḳabilesinden ḳuru et yiyici bir ‘avrat oğlıyın.” dir-idi. (55b/1)

• Baḳuñ imdi göklere kim yidi ṭabaḳa yaratdı. (162a/10)

• Zīrā Ka‘be’ye varmadın ölür, ne‘ūẕubillahi! (200b/12)

2.2.1.2.2.2. Edilgen Çatılı Fiillerle Kurulanlar

• Rivāyet olındı kim Cebrā’il, Mīkā’īl baḥṣ eylediler. (104b/2)

• Hem ‘araż degül-durur ol hem ḳādīm
Ayruḳ añlayan yañıla iy nedīm (21a/3)

• “Yā Rab! Baña eyü ad rūzī eylegil; tā ki bundan ṣoñra añılan ḫalḳ arasında ḫayr-ıla añılam ki “Vec‘allī lisāne ṣıdḳın fi’l-aḫirīn” (116b/3)

• Sekiz yüz ṭoḳuzından ol Resūl’ün
Açıldı ḳapusı uşbu fütūḥuñ (10a/13)

• Zīrā kim Ḥaḳ ta‘ālānuñ ḫāṣ adı budur ve adem oğlanlarına ya ferişte lerine hiç bu ad virilmez ve daḫı bu ad dükeli adlarını cem‘ ider. (32b/3)

2.2.1.2.2.3. Dönüşlü Çatılı Fiillerle Kurulanlar

- Peyġāmber ḥażretinüñ ġazada kāfir dişin ṣıdılar, ḳatlandı. (164a/3)
- Ḳāżı uyandı, aġladı, zārī eyledi, durdı. (133b/8)
- Eyü adı ḳazandı çünki ‘aşḳdan

  Añılur diller üzerinde Ferhād (116b/11)
- Bir depenüñ üzerine ḳondı. (37b/3)
- Çün sulṭān bu sözleri işitdi, ġaflet uyḳusından uyandı ve ol fāsid ḥayālden döndi, Ḥaḳḳ’ı bildi ve müslümānlıġa berkiddi (29a/4)

2.2.1.2.2.4. İşteş Çatılı Fiillerle Kurulanlar

- Baylarla nice selāmlaşırsa dervīşler-ile daḫı eyle selāmlaşırdı. (55a/6)
- Anuñ ḳatına cem‘ oldılar ve yardımlaşdılar. (213b/12)
- Ol ferişteler girü geldi ve söyleşdiler, eyitdiler: “Bunuñ ol eksilen derecesi girü yirine geldi.” didiler. (102a/1)
- Ve dükeli uçmaḳ ehli ol bāzārda bulışalar, dünyadaki aḥvāllerin söyleşeler. (189a/9)
- Ben nice yaraşduram ögmek saña

  Çün Ḥabīb’üñ didi “Lā-uḥṣi ṣenā” (3b/2)
- Uşbu yüriyiş şol kimseye yaraşmaz kim bir günde iki kez kendünün necīsin yuya. (53b/12)

2.2.1.2.2.5. Ettirgen Çatılı Fiillerle Kurulanlar

- Bir gün ol ḳarıcuḳ evinde degül-iken pādişāh anuñ evin yaḳdurdı, kendünüñ evlisine ḳatdurdı. (107b/9)
- Şükr-i ni‘met ni‘metüñi arturur

  ‘Ömrüñi ve devletüñi arturur (98a/6)

• Büzürcmihr eyitdi: “Dört nesne göz nūrın arturur ve dört nesne göz nūrı ekser ve dört nesne ten semürdür ve dört nesne aruḳladur ve dört nesne göñli dirildür ve dört nesne-daḫı göñli öldürür. (221a/3)

• Zihī ġaffār Tañrı kim oldur ādem oġlanlarınuñ gönüllerindeki yavuz endişeleri örtmişdür, kimseye bildürmez. (62a/5)

• Ḫazīneden bir ṣanduḳ getürtdi ve ḳapaġını açdurtdı. (212a/10)

→ Alttaki iki örnekte kalıplaşmış olarak kullanılmakatadır.

• Ya‘nī Allah ta‘ālā dirgüricidür, dükeli tenleri cān virmeklik-ile. (119a/4)

• Anuñ-çün-kim günāh şumı Tañrı raḥmetinden maḥrūmlıġa irişdürür ve ayaḳları baġlar, ṭā‘at yaña yürümege ḳomaz olur kim küfre irgürür, ne‘ūẕubillah! (143a/9)

2.2.2. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Türkçe cümle yapısında yüklem sonda bulunur, diğer ögeler ondan önce gelir. Bazen de özellikle şiir ve konuşma dilinde yüklem son da olmayıp cümlenin herhangi bir yerinde yer alabilir. Buna göre; Türkçede cümleler kurallı ve devrik - veya kuralsız- cümle başlıkları altında incelenir.

2.2.2.1. Kurallı Cümle

“Yüklemi sonda bulunan cümlelerdir. Türkçede söz diziminde kelimelerin sırasını belirleyen temel kural, asıl unsurların sonda gelmesidir. Yüklem de cümlenin ana unsuru olarak sonda yer alır. Yüklemi tamamlayan yardımcı unsurlar, daha çok belirtilmek istenen yükleme yaklaştırılarak sıralanır.”[85]

Kurallı cümleler yüklemin türüne göre “kurallı isim cümlesi” ve “kurallı fiil cümlesi” olarak ikiye ayrılır.

2.2.2.1.1. Kurallı İsim Cümlesi

[85] Mustafa Özkan, Osman Esin, Hatice Tören, **Yüksek Öğretimde Türk Dili**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001, s. 594.

Yüklemi, isim veya isim cinsinden olan, bir isim soylu kelime veya kelime grubundan oluşan cümlelerdir. Eserde geçen bazı kurallı isim cümleleri şunlardır:

- Dünya ḫazīnelerindeki tuḥfelerüñ bu tuḥfe ḳıymetine irişecek mizācı yoḳdur. (8b/8)
- Cān ferişte aṣlı cinsinden-durur
  Anı aṣlından ḳomaḳ senden-durur (21a/11)
- İsm-i aʻẓam bu ṭoḳsan ṭoḳuz adlar içinde gizlüdür. (31a/3)
- Ilḳı işi yimek ve yatmaḳ-durur
  Daḫı irkeklik işin itmek-durur (18a/1)
- Göklere dön diyeli gerdān-durur
  Ol semāʻuñ ẕevḳı-la ḥayrān-durur (1b/6)
- Ẕerrelere luṭf-ıla hem-rāzı var
  Anlaruñ andın yaña pervāzı var (2b-1/8)
- Tañrı taʻālā rızḳ yiyenlere ḳuvvet irişdüricidür. (100a/12)

2.2.2.1.2. Kurallı Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil olup cümlenin sonunda bulanan cümlelere kurallı fiil cümlesi denir. Metinde geçen bazı kurallı fiil cümleleri şunlardır:

- Ammā Allahu taʻālā yüceligine baḳıcaḳ dükeli yüceler alcaḳ dururlar. (98b/4)
- Bir kişi Ḥacāc'dan tevḳiʻ eylemege geldi. (151a/12)
- Ādemīler, cinniler, ḳurdlar, ḳuşlar ve daḫı anlar ol raḥmet sebebi-y-ile oġlancuḳların bislerler. (36a/11)
- Levhü'l-maḥfūẓdan daḫı yuyam ve ḳıyāmet güninde daḫı ḥisāb eylemeyem. (45b/7)
- Nitekim Ḥaḳ taʻālā kelām-ı mecidde kendüden ayruġıñ yoḳlıḳundan ḫaber virdi. (34b/12)

- Ol namāzı ḳılmaḳdan anlara ne kadar ṣevāb ḥāṣıl olursa ḳamusın ol kişiye virür. (31b/3)
- Pes ol tācir mālı-y-ıla selāmet girü Medīne'ye geldi ve Peyġāmber ḥażretinüñ ḳatına vardı ve ol vāḳı'adan ḫaber virdi. (34a/6)
- Sen ol du'āyı evvel oḳıduġuñ vaḳtın, gökler ḳapusınuñ gürüldisin işitdük. (33b/9)
- Ve ṣūr üçünci kez ürüldükden ṣoñra ol bir raḥmeti daḫı ol ṭoḳsan ṭoḳuz raḥmete ḳata, mü'minlere raḥmet eyleye. (37a/2)
- Yirlerde, göklerde anuñ ḥażretinden hiç nesne gizlenmez. (29b/1)
- Biş yüz elli yıldaġı anuñ ṣovuġı-y-ıla 'azāblanalar. (194b/2)

2.2.2.2. Devrik cümle

Yüklemi sonda olmayıp cümlenin ortasında veya başında olan cümlelere denir. "Bir anlamı öne çıkarma, belirtme, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi diğer ögelerin olduğu gibi yüklemin de yerini değiştirebilmektedir. Devrik cümleler, sözlü dilde yazılı dile oranla daha fazla kullanılmıştır. Şiir dilinde de devrik cümle çok görülür."[86] Yazı ve konuşma dili olarak birlikte düşünüldüğünde Türkçede devrik cümle bir ifade şekli ve üslûp özelliği olarak kullanılmıştır.[87]

"Çok eski dönemlerden beri yazılı metinlerde devrik cümle kullanılmıştır. Ancak Türkçenin söz diziminde daha çok bilinen kural yüklemi sonda kullanmaktır. Türk düşünce yapısının işleyişi bu şekildedir. Devrik cümleye yönelmenin en önemli sebebi anlatıma bir duygu değeri kazandırmaktır. Devrik Cümleye en çok atasözleri, günlük konuşmalar, şiir dili, sohbet yazıları, hikâye ve romanlarda başvurulur."[88]

2.2.2.2.1. Devrik İsim Cümlesi

[86] Leylâ Karahan, **a.g.e.**, s.100.
[87] Musa Duman, "Devrik Cümle ve Vasiyetnâme'deki Örnekleri Üzerine", **TDED**, c. XXX, İstanbul, 2003, s. 209–223.
[88] Bilâl Aktan, **Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2009, s. 127.

Yüklemi bir isim veya isim soylu kelimeden yapılmış; yine yüklemi cümlenin başında veya ortasında yer alan cümlelere devrik isim cümlesi denir. Eserde geçen bazı devrik isim cümleleri şunlardır:

- ‘Alīmsin ‘ilmiñe yoḳdur bidāyet
  Ḥalīmsin hükmüñe yoḳdur nihāyet (93b/4)
- Benven bozan lezzetleri, nist eyleyen ni‘metleri, ṭaġıdan cemā‘atları, birbirinden ayıran dostları. (63b/2)
- Nedür imdi ol sa‘ādet göñile
  Tañrı’yı bilmek-durur bellü bile (21b/4)
- Ol ḳadīm Allah’ı dāīm birlemek
  Anlara ol-durur içmek yimek (18a/13)
- Anası ḥaḳīḳatde düşmandur, dost ṣūretinde. (39b/5)
- Anūn pādişahlıġı ḥaḳīḳatta ġanīdür, Ẕākirlerüñ ẕikrinden ve mütefekkirlerüñ fikrinden ve muḳarirlerüñ iḳrārından ve münkirlerüñ inkārından. (41a/13)
- Kendü münezzehdür aṣṣıdan ve ziyāndan. (29b/9)
- Raḥman Tañrı’nuñ ḥāṣ adıdur, Allah adı gibi. (35a/9)
- Benem yiri ṣu üstinde düşeyen
  Benem gökleri ṭurġuran mu‘allaḳ (42a/7)
- Yok bizüz fānī bizüz yoḳsul biz
  Var u bay oldur anuñdur hem beḳā (26a/5)
- Ḳuluñ bu addan naṣībi yoġdur, ḥayrān olmaḳdan artuḳ. (34b/5)
- Ya‘nī Allahu ta‘ālā arıdur, ‘aybdan ve noḳṣāndan ve zevālden. (41a/8)
- Ya‘nī Allahu ta‘ālā ḳulların emīn eyleyicidür ḳorḳulardan, dünyada ve āḫiretde. (43b/5)
- Allah ta‘ālā kāmildür yücelikde, ḳudretde, baylıḳda, ‘ilmde, pādişāhlıḳda, arılıḳda. (103a/1)
- Dervīşler baylardan biş yüz yıl öñdin giriserlerdür uçmaġa. (102a/7)

• Eger muḥāsib ma‘nasında olursa Allah ta‘ālā ḥesāb idicidür, ḳullarından ḳıyāmet güninde. (101a/9)

• Ya‘nī Allahu ta‘ālā ögülmişdür, dükeli lüġatlar üzerinde dürlü dürlü lüġatlarıla. (116a/12)

• Evveldür dükeli nesneden öñdin var olmaġ-ıla. (134b/4)

• Günāhlar zeherdür iderler helāk

Pes aña tevbedür bī-şübhe tiryāk (146a/4)

• Nitekim anası ḳarnındaġı oġlanuñ ḥāli ḫoşraḳdur yoḳluġındaġı ḥālinden ve dünyadaki ḥāli ḫoşraḳdur anası ḳarnındaġı ḥālinden; berzaḫdaġı ḥāli ḫoşraḳdur dünyādaki ḥālinden ve uçmaġdaġı ḥāli ḫoşraḳdur berzaḫdaġı ḥālinden. (190a/4)

• Baḫīller yaḳındur ‘azāba ve ıraḳdur raḥmete. (222b/11)

• Benüm raġbetüm yoḳdur, tamāmı dünyā mālına ve pādişāhlıġına. (210b/10)

• Tañrı ḥazretinden ġayrı pādişāhlar vezīre muḥtāc-dururlar, peyġāmberler daḫı. (215a/3)

• Ve dükeli ‘ālem benüm dostumdur, ḳanā‘atum sebebi-y-ile. (210b/13)

2.2.2.2.2. Devrik Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiilden oluşmuş; aynı zamanda yüklemi cümlenin başında veya ortasında yer alan cümlelere devrik fiil cümlesi denir. Cevāhirü’l-Ma‘ānī’de geçen bazı devrik fiil cümleleri şunlardır:

• Allah ta‘ālā ḳabż ider cānları tenlerden, ṣadaḳaları baylardan, rızıḳları fuḳarādan. (78a/12)

• Anuñ faṣlı-y-ıla bulduḳ ‘ilm-i īmān

Anuñ luṭfı-y-ıla bulduḳ vecd ü ḥāli (151b/10)

• Ḳabz eyledüm cesedi, terk eyledüm ḥasedi, ẕikr eyledüm ṣamedi; lā-cerem merkeb idindüm esedi. (84a/4)

• Çün-kim bular iḳrār eylediler Ḥaḳ ta‘ālānıñ rubūbiyyetine, hem kendülerüñ ‘ubūdiyyetine. (59a/2)

- Cismi diyen söyledi yalan
  Cismi olur ḳısmet-peẕīr iy cān-ı cān (21a/5)
- Muvaffaḳ eyle İlāhī Emīr Süleymān'ı
  Refīḳ it aña 'adlı vü devlet-i uzmāyı (12a/1)
- Ve ol 'ilm-ile nefsin bilmek sebeb ola, Tañrı'sın bilmege. (12a/9)
- Bulasın uçmaḳ içinde ḳuṣūr ḥūr u liḳa. (11b/7)
- Ṣad hezārān işbunuñ gibi cihān
  Yaradur ol şāh-ı cem'-i 'āşiḳān (1b/12)
- Anı isterler uçuban ẕerreler
  Birligi-y-içün oḳurlar ḫuṭbeler (2b-1/6)
- Allah ta'ālā bunlaruñ iḳrārın yazdı Hacerü'l-Esved'e. (59a/3)
- İy Nemrūd-ı la'īn ve iy ma'den-i kibr ü kīn! Ṭoldurduñ 'ālemi küfr ve inkārdan ve bid'at istikbārdan. (64b/11)
- Gitdi hem derd-ile Calinus
  Öldi Soḳrāṭ itmedün dermān (65b/11)
- Ben ḳulumdan utanurvan, elin ḳaldurup ḥācet diledügi vaḳtın, anı maḥrūm göndürmege. (46b/4)
- Dutarlar ḥükmümi varlar müsellem
  Dutarlar emrümi yoḳlar muṣaddaḳ (42a/11)
- 'İmāreti bu cihānuñ olur ḫarāb ḫarāb
  Neticesi daḫı āḫır olur türāb türāb (102a/9)
- Pes gözini, elini, ayaġını, ḳarnını ṣaḳlaya ḥarāmdan ve dilin ṣaḳlaya yalandan ve ġaybdan ve bühtāndan ve kimseye sögüp incitmekden. (105a/9)
- Ya'nī ḥesāb eyleñ nefsüñüzden ḳıyāmet ḥesābından öñdin. (101b/3)
- Birlik ehli irişürler menzile İkilik ehli düşerler müşkile. (128a/4)
- Nitekim demür āyinelik maḳāmına irişince üstādlar terbiyyet iderler, gāh od-ıla gāh su-y-ıla gāh ṣayḳal-ıla. (201b/9)

• Nitekim ma‘mūr oldı dünyā Erdeşir zamānında ve Behrām zamānında ve Efridūn ve Nūşirvān zamānında. (211b/2)

2.2.2.2.3. Cümle Ögelerinin Yerine Göre Devrik Cümleler

Devrik cümleler, cümlenin ögelerinin yüklemden sonra gelişine göre de gruplandırılabilirler.[89]

2.2.2.2.3.1. Özne Bakımından Devrik Cümleler

• ‘Alīmsin ‘ilmiñe yoḳdur *bidāyet*
Ḥalīmsin hükmüñe yoḳdur *nihāyet* (93b/4)

• Ol ḳadīm Allah’ı dāīm birlemek
Anlara ol-durur *içmek yimek* (18a/13)

• Gitdi hem derd-ile *Calinus*
Öldi *Soḳrāṭ* itmedün dermān (65b/11)

2.2.2.2.3.2. Nesne Bakımından Devrik Cümleler

• Anuñ faṣlı-y-ıla bulduḳ *‘ilm-i īmān*
Anuñ luṭfı-y-ıla bulduḳ *vecd ü ḥāli* (151b/10)

• Ḳabz eyledüm *cesedi*, terk eyledüm *ḥasedi*, ẕikr eyledüm *ṣamedi*; lā-cerem merkeb idindüm *esedi*. (84a/4)

• Allah ta‘ālā ḳabż ider *cānları tenlerden, ṣadaḳaları baylardan, rızıḳları fuḳarādan*. (78a/12)

2.2.2.2.3.3. Yer Tamlayıcısı Bakımından Devrik Cümleler

• Ya‘nī Allahu ta‘ālā ḳulların emīn eyleyicidür *ḳorḳulardan, dünyada ve āḫiretde*. (43b/5)

[89] Mustafa Özkan, Enfel Doğan, **a.g.e.**, s. 270.

- Dervīşler baylardan biş yüz yıl öñdin giriserlerdür *uçmaġa.* (102a/7)
- Baḫīller yaḳındur *ʻazāba* ve ıraḳdur *raḥmete*. (222b/11)
- Allah taʻālā bunlaruñ iḳrārın yazdı Hacerü'l-Esved'e. (59a/3)
- Çün-kim bular iḳrār eylediler *Ḥaḳ taʻālānıñ rubūbiyyetine, hem kendülerüñ ʻubūdiyyetine*. (59a/2)

2.2.2.2.3.4. Zarf Bakımından Devrik Cümleler

- Raḥman Tañrı'nuñ ḥāṣ adıdur, *Allah adı gibi*. (35a/9)
- Ḳuluñ bu addan naṣībi yoġdur, *ḫayrān olmaḳdan artuḳ*. (34b/5)
- Evveldür *dükeli nesneden öñdin var olmaġ-ıla*. (134b/4)

2.2.3. Anlamlarına Göre Cümleler

Her cümlenin bildirdiği bir anlam vardır. Temel olarak cümleler, olumlu veya olumsuz anlam taşır. Bunlara bağlı olarak soru, ünlem, emir vb. anlamlar da taşıyabilirler.

2.2.3.1. Olumlu Cümle

"Yargının gerçekleştiğini anlatan cümleler, "olumlu cümle"dir. Yani bu cümleler; bir işin, bir oluşun, bir hareketin, bir düşüncenin gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini bildiren cümlelerdir. Olumlu cümlelerde yüklem; yapma, yapılma, olma anlamı taşır."[90] Olumlu cümleler bazen şekil olarak olumlu olsalar da anlamca olumsuz olabilirler.

Olumlu cümleler de kendi içinde "olumlu isim cümlesi" ve "olumlu fiil cümlesi" diye ikiye ayrılır.

2.2.3.1.1. Olumlu İsim Cümlesi

[90] Mustafa Özkan, Enfel Doğan**, a.g.e.**, s. 277.

Yüklemi isim veya isim soylu bir kelime veya kelime grubundan meydana gelen olumlu cümlelere denir. Metinde geçen olumlu isim cümlelerinden bazıları şunlardır:

- Bizüm meşāyiḫmüz ḳatında farżiyyet ‘aḳl-ıladur. (23b/2)
- Bu kemāl-ile bir ḳıl ucın yaratmaḳda ‘ācizdür. (22a/12)
- Dükeli nesnede Ḥaḳ varlığına

  Ṭanuḳlar var durur hem birligine (25b/2)
- Āḫiretde sa‘ādetlü eyleyüp ucmaġa givirimekdür. (36a/2)
- Tevbe idenüñ günāhını yarlıġayup yirine ṣevāb yazduġı keremindendür. (104a/6)
- Ya‘nī Allah ta‘ālā yaratduġı ḫalḳuñ aḥvālin ve ef‘ālin gözedicidür, dükelinüñ ḫācatlarını bitiricidür. (105a/5)
- Benüm iki vezīrüm vardur gökde ve iki-daḫı yirdedür. (215a/8)
- Bu ḳadar müddetde pādişāhlıḳ bunlarda ḳarār eyledüġi ‘adlları sebebinden ötrü-y-idi. (211a/11)
- Dükeli ḫalḳuñ yigregi ādemdür, dükeli ḫalḳuñ ḫorraġı kelbdür. (220a/10)
- Ve cehennemüñ bir güni biñ yılcadur. (194a/6)

2.2.3.1.2. Olumlu Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil olan olumlu cümlelere denir. Metinde geçen bazı olumlu fiil cümleleri şunlardır:

- Ṣaḥābeler Resūl ḥażretinden bu ḥadisi işitdicek göñüllerine ḳabż ġālib oldı ve ol melāletden ‘ibādete süst oldılar. (79b/1)
- Gice olıcaḳ bir mescide ḳonduḳ. (78b/10)
- İy niçelerüñ üzerine şeḳāvet nişānı var-iken sa‘ādet ehlinden oldılar. (87b/7)
- Nitekim Nemrūd İbrāhīm’i atıcaḳ Cebrā’il niçe biñ ferişte-y-ile geldi. (76b/12)

• Bir yirde baña ḳonuḳluḳ eylediler ve ileyüme ṣofra getürdiler, nāgāh bir ḳarġa geldi ṣofradan bir kirde ḳapdı gitdi. (37a/12)

• Ḥaḳ ta‘ālānuñ heybetine ve ‘aẓametine baḳarlar, ol ṭā‘atlarından utanurlar. (48b/4)

• Ḫışım ḳavm biri biri-y-ile ḫışımlanurlar ve dostlar biri biri bile dostlaşurlar. (36a/13)

• Pes Ḥaḳ ta‘ālā her nesneyi ḥikmet mūcibince işler, her bir kişiye ne lāyıḳsa anı virür. (39b/9)

• Ḳahrum ṣıfatunuñ āṣārı ‘āṣīler ister, luṭfum ṣıfatunuñ āṣārı muṭī‘ler ister; cemālüm āṣārı ‘āṣıḳlar ister, celālüm āṣārı münkirler ve münāfıḳlar ister. (41b/12)

• Ḳurbaġa ḳuru yire çıḳıcaḳ ‘aḳreb anuñ arḳasından indi ve becid öldürdi. (38a/10)

• Yiri dürlü çiçek-ile gülistān eyledi mevzūn
  Bezedi gökleri yılduzlar-ıla eyledi gerdān (40a/1)

• Ḳısmeti ben yigrek bilürin her kişiye ne lāyıḳ-ısa anı virürin. (132b/5)

• Baña mühlet virgil, evüme varayın, ehl-i beytüm-ile ve oġlancuḳlarum-ıla vedā‘laşayın. (209a/6)

• Ḍaḥḥāk’uñ pādişāhlıġı zevālini ve Efrīdūñ’uñ ḥāli ḫoşlıġını işitdi. (213a/2)

• Her kişi kendünüñ ‘aḳlını kemālde ve oġlancuġını cemālde bilür. (219a/12)

• Kimisi bir sā‘at yana, kimisi yidi sā‘at yana, kimisi yidi gün ve kimisi yidi ay ve kimisi yidi yıl, tā yidi biñ yıl yanalar. (195a/7)

• Ḥaḳ ta‘ālā seni Ebū Bekir yirine geçürdi, senden ṣıdḳ isteyiserdür ve Ömer yirine geçürdi, senden ḥaḳḳ-ıla baṭıl ortasında farḳ isteyiserdür ve seni ‘Oṣmān yirine ḳodı, senden ḥayā isteyiserdür ve seni ‘Alī yirine ḳodı, senden ‘ilm ve ‘adl ve inṣāf isteyiserdür. (206b/11)

• Tenlerinüñ derisin ṣıyıra ve etlerini bişüre, ḳarınlarına giden baġarsuḳlarını doġraya. (194a/12)

• Yā Muḥammed! Allahū ta‘ālā senüñ vücūduñı ve ḳalan peyġāmberler vücūdını ve velīlerin ve ṣıddīḳlarını ve ‘ābidlerini ve zāhidlerini ve ‘āriflerini baña ḥarām eyledi. (191b/5)

• Vaḳtehā bunlara ḫayr iderdi. (133b/3)

2.2.3.2. Olumsuz Cümle

Olumsuz bir yargı bildiren cümlelere olumsuz cümle denir. “Böyle cümleler yapmama, yapılmama, olmamam bildirir. “-ma” olumsuzluk eki, “değil”, “ne…ne…” edatı ve “yok” ismi cümlenin anlamını olumsuz yapan unsurlardır.”[91]

2.2.3.2.1. Olumsuz İsim Cümlesi

Yüklemi isim veya isim soylu bir kelime veya kelime grubundan meydana gelen olumsuz cümlelere denir. Özellikle ek-fiil “degül”, yüklem ismi olarak kullanılan “yok” ve bazen de “ne…ne…” bağlacıyla oluşan cümlelere denir.

Eserde geçen bazı olumsuz isim cümleleri şunlardır:

• Anuñ arılıġı müsebbiḥlerüñ tesbīḥi-ile ya muḳaddeslerüñ taḳdīsi-y-ile degüldür. (41a/10)

• Yoḳdan nesne ummaḳ ya andan ḳurmaḳ ‘āḳiller ‘ādetinden degüldür. (34b/10)

• Ḥaḳīḳatde Allah ta‘ālā ḥażretinden artuḳ vālī yoḳdur. (141a/2)

• Fālcılıḳdan ya cāẕūlıḳdan ya şeyṭān vesvesinden degüldür. (165a/12)

• Benüm anuñ ḳatında ḥācetüm yoḳdur. (210a/2)

• Ve cāhil kişilere söylememekden yigrek yoḳdur. (219b/7)

• Zīrā pādişāhlaruñ dostlıġına i‘tibār itmek yoḳdur ve oġlancuḳlaruñ āvāzına i‘tibār yoḳdur ve ‘avratlaruñ maḥabbetine vefā yoḳdur. (219a/2)

• Andan artuḳ varlara var dimek ḥaḳīḳat degüldür. (112b/8)

[91] Leylâ Karahan, **a.g.e.**, s.104.

- Cism-ile degüldür anuñ varlıġı
  Belki cismüñ anuñ-ıla dirligi (20b/6)

2.2.3.2.2. Olumsuz Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil olan olumsuz cümlelere denir. Genel olarak fiillerde olumsuzluk eki –mA'nın kullanılması ile meydana gelir. Aynı zamanda olumsuz isim cümlesinde olduğu gibi bazen "ne…ne…" bağlacıyla da olumsuz fiil cümleleri yapılır.

Eserde geçen bazı olumsuz fiil cümleleri şunlardır:

- Kimsene dünyada ḳalmaz mü'ebbed
  Kimsene dünyada olmaz müsellem (14b/9)
- Lā-cerem añdan öñdi diledügi-çün göstermedi. (48b/1)
- Ḥalvetinde daḫı ayaġın uzatmazdı. (45a/10)
- Uşbu üç şarṭından birisi eksük olursa ol kimseye 'azīz dimezler. (49a/5)
- Ve hiç kimseye ḥased eylemeye ve ḳin dutmaya. (43a/11)
- Yaradıldan berü başlarını yuḳaru ḳaldırmadılar ve 'arşı daḫı görmediler utanduḳlarından. (46a/8)
- Du'ālar ḳabūl olmadı, ol ẓālim üzerine. (107b/4)
- Pes saḳına şerī'at ḥarām eyledügi yirlerde bulunmaya, buyurduġı yirlerde yavu varmaya. (112a/8)
- Şübhe ve şekk, bid'at, vesvese hergiz göñlüne eṣir eylemeye. (114b/8)
- Dünyā ṭolu māla ṣatmazın. (133b/13)
- Emire'l-Mü'minīn Ḥasan rażiyallahu 'ana atası 'Ali-y-ile ve anası Fāṭıma-y-ıla ṭa'ām yimezdi. (142a/7)
- Hergiz ḳahr ehli-y-ile luṭf ehli berāber olmaya. (128a/1)
- Ṣāḥib ġarażlar sözine baḳup girü olmaya. (216b/8)
- Ṣoñ-dem fikrin eylemediler. (208a/11)

- Bunlar kendü mezheblerinde ve milletlerinde ẓulmı dürüst görmezler-idi. (211a/12)
- Bunlaruñ ḳuvvetlülerini ża‘īfleri-y-ile berāber dutmaya. (204/12)
- Cānavarlar ḫoẕ hergiz ‘ibādet eylemezler. (201b/1)
- Emāneti götürmege ḫıyānet eylemeye. (216a/8)
- Gönlinde ġıll u gışşı ḫıyānet ve nifāḳ olmaya. (216b/1)
- Her kim ol diregi durġurmadı, dīni daḫı durġurmadı. (196a/1)
- Leşkeri ḫoş dutmazdı. (214a/4)
- Namāz ḳılan ḥarām yimeye, ḥarām geymeye. (197a/3)
- Ḫazīnede mālı ḳalmadı. (212b/13)
- Ẓulmı pīşe idinmesün sulṭān
  Nitekim ḳurd olmadı çopan (213b/5)
- Pādişāh selāmın almadı. (208b/10)
- Pes hiç ṭā‘at oruç mertebesine irişmez. (199b/12)
- Üç nesne üç nesne-y-ile cem‘ olmaz. (220b/10)
- Vezīrüñ naṣīḥati pādişāh ṭabī‘atına muvāfıḳ gelmedi. (213b/9)
- Zīrā ki pādişāhlıḳ olmaz illā leşker-ile, leşker olmaz illā māl-ıla, māl olmaz illā ‘imāret-ile, ‘imāret olmaz illā siyāset-ile, siyāset olmaz illā ‘adl-ıla. (212a/2)
- Ne cāh u manṣıb u ‘izzet ne iḥtirām u ḳabūl
  Ne māl u ni‘met umarın ne ‘izzet-i dünyā (11b/4)

2.2.3.3. Soru Cümlesi

Soru yoluyla bilgi edinmeyi amaçlayan cümlelere denir. “Soru cümlesi, olumlu veya olumsuz olabilir. Soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları, soru edatları ve soru eki *–mI / -mİ*, bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır. Soru cümlesi, soru kavramı kazandıran *hangi, ne, kim, kaç, nasıl* gibi soru sözlerinden

biriyle ya da *evet* veya *hayır* karşılığını isteyen soru eki *-mİ* ile kurulan cümle türüdür."[92]

Metinde geçen bazı soru cümleleri şunlardır:

- Pādişāh senden ḳar dilemedi, neden bildüñ? (86b/10)
- Yā Resūlallah atam anam saña fedā olsun, ne sebebden gülümsedüñ? (152a/2)
- Bu ʻāleme ne-y-içün geldi ve daḫı cānlar ol nūrānī̇ ʻālemden neteler ḳarañulıġına givirmekde fāyide nedür ve girü andan ayırmaḳda ḥikmet nedür ve ḳıyāmet güninde girü ḳoparmaḳda sır nedür? (9b/12)
- Ebū ʻAlī̇ Tañrı adlarından ḳanḳısın çoḳ eydür? (68a/11)
- Yā İbrāhī̇m! Evvel geldügüm vaḳtın beni ḳonaḳlıġa ḳabūl eylemedüñdi, şimdi ardumca geldügil sebeb ne-y-idi? (109b/3)
- Niçün ʻālemler Tañrı'sına edebsüz söylersin? (68b/6)
- İy yigit! Ḳancaru gidersin? (70a/9)
- İy şāh-ı ʻālem! Bir muʻayyen ve muḫtaṣar bir yircügünüñ ʻimāreti bināsuz mümkin olmayıcaḳ ve bāġ ve bostān kimsesüz olmayacaḳ uşbu niçe enbūh ʻālem bunca ʻacāyibler ve ġarāyibler-ile ve maḫlūḳātları birle ṣāniʻsüz nice ola? (28b/12)
- Seni evden kim çıḳardı? (50b/11)
- Yā Ādem! İdecegüñ itdüñ, imdi bu kez ḳaçar mısın? (46a/2)
- Atañı mı anañı mı yigrek seversin; ya üstādıñ mı? (142b/11)
- Saña üç-kez çaġırdum, niçün cevāb virmedüñ? (148a/2)
- Yā oġul! Bizüm-ile niçün ṭaʻām yimezsin? (142a/9)
- Uşbu ḫurmā aġacından şol ḫurmā aşaġa yire inüp girü aġaca çıḳup yirinde biterse ināna-mısın? (180a/5)
- Allahu taʻālā baña ḫod dünyā pādişāhlıġın virdi, ben raʻiyyete ne vireyin? (208a/3)
- Sinlerüñ evlerüñüz ḳıyında niçün ḳurduñuz? (210a/6)

[92] Günay Karaağaç, **a.g.e.**, s. 208.

- Sizüñ velāyetde hiç uşbunuñ gibi var mıdur? (212b/1)
- Sultānuñ salṭanatı tamām olmaġa ḳaç nesne gerek? (217b/9)
- Yā Emire'l-Mü'minīn! Nice bulduñ Tañrı'ñı ve ne 'amel-ile ṣevāb virdi? (206b/3)

2.2.3.3.1. Soru Ekiyle Kurulan Cümleler

- Yā Ādem! İdecegüñ itdüñ, imdi bu kez ḳaçar *mısın*? (46a/2)
- Atañı *mı* anañı *mı* yigrek seversin; ya üstādıñ *mı*? (142b/11)
- Uşbu ḫurmā aġacından şol ḫurmā aşaġa yire inüp girü aġaca çıḳup yirinde biterse ināna *mısın*? (180a/5)
- Sizüñ velāyetde hiç uşbunuñ gibi var *mıdur*? (212b/1)

2.2.3.3.2. Soru Sıfatlarıyla Kurulan Cümleler

- Yā Resūlallah atam anam saña fedā olsun, *ne sebebden* gülümsedüñ? (152a/2)
- Sultānuñ salṭanatı tamām olmaġa *ḳaç nesne* gerek? (217b/9)
- Yā Emire'l-Mü'minīn! Nice bulduñ Tañrı'ñı ve *ne 'amel-ile* ṣevāb virdi? (206b/3)

2.2.3.3.3. Soru Zamirleriyle Kurulan Cümleler

- Bu 'āleme ne-y-içün geldi ve daḫı cānlar ol nūrānī 'ālemden neteler ḳarañulıġına givirmekde fāyide *nedür* ve girü andan ayırmaḳda ḥikmet *nedür* ve ḳıyāmet güninde girü ḳoparmaḳda sır *nedür*? (9b/12)
- Ebū 'Alī Tañrı adlarından *ḳanḳı*sın çoḳ eydür? (68a/11)
- Yā İbrāhīm! Evvel geldügüm vaḳtın beni ḳonaḳlıġa ḳabūl eylemedüñdi, şimdi ardumca geldügil sebeb *ne*-y-idi? (109b/3)
- Allahu ta'ālā baña ḫod dünyā pādişāhlıġın virdi, ben ra'iyyete *ne* vireyin? (208a/3)

2.2.3.3.4. Soru Zarflarıyla Kurulan Cümleler

- Pādişāh senden ḳar dilemedi, *neden* bildüñ? (86b/10)
- İy şāh-ı ‘ālem! Bir mu‘ayyen ve muḫtaṣar bir yircügünüñ ‘imāreti bināsuz mümkin olmayıcaḳ ve bāġ ve bostān kimsesüz olmayacaḳ uşbu niçe enbūh ‘ālem bunca ‘acāyibler ve ġarāyibler-ile ve maḫlūḳātları birle ṣāni‘süz *nice* ola? (28b/12)

2.2.3.4. Ünlem Cümlesi

“İçinde ünlem bulunan veya ünlem kavramı veren cümleye *ünlem cümlesi* denir. Bu cümleler insanların sevinçlerini, coşkularını, hayretlerini vb. anlatan cümlelerdir. Bu bakımdan ünlem cümlelerinde mutlaka bir düşüncenin anlatılması gerekmez. Çünkü ünlem cümlelerinde bir duygunun dile getirilmesi esastır. Ünlem cümlelerinin sonuna, ünlem işareti (!) konur; ancak her ünlem cümlesinin sonunda ünlem işareti bulunmayabilir.”[93]

Cevāhirü’l-Ma‘ānī’de geçen bazı ünlem cümleleri şunlardır:

- İy aḥmaḳ nice söylersin! Mi‘mārsuz ‘imāret mi olur ya bāġbānsuz nesne mi biter, ḥāṣıl olur! (28b/12)
- Yā Mūsā! Sen şol Mūsā degül-misin kim Şu‘ayb ḳapusın ḳatında oturup ḳarnım acdı etmek vir dirdüñ, şimdi dīdār mı dilersin utanmadan! (47a/7)
- Onuncı, müslümān ḳardeşlerüñüzüñ ‘aybların gözledüñüz ve siz kendü ‘aybuñuz unutduñuz ve bu ḳadar ḳuṣūr-ıla du‘āñuz nice ḳabūl olsun! (108a/13)
- Delü misin! Ben saña niçe biñ biñ altun virdüm, sen henüz bir dirsin! (127a/12)
- - Allah ta‘ālā eyde kim “Daḫı ni‘metüñüz artırayım-mı?”

  - Eydeler kim “Rabbenā! Bizüm yüzümüzi aġ eylemedüñ-mi ve ṭamudan ḳurtarup uçmaġıña givirmedüñ-mi!” (188b/7)
- Eydeler “Gelüñ ṭamu ḫazīnedārlarına yalvaralum!” (192b/9)

[93] Mustafa Özkan, Enfel Doğan, **a.g.e.**, s. 289.

- Git girü, hiç bilür misin yapışduġuñ kimüñ dizginidür! (208b/12)

2.2.3.5. Emir Cümlesi

Fiil cümlesi olup yüklemi emir kipinde olan cümlelere *emir cümlesi* denir. Metinde geçen bazı emir cümleleri şunlardır:

- Ṭur örü oġlanlaruñdan ṭamunuñ naṣībin viribi. (79a/11)
- Vir! Bunuñ ḥaḳḳını. (152a/5)
- Yā İbrāhīm! Dört ḳuş boġazlaġıl, başlarını saḳlaġıl ve gövdelerini bir yirde dökgil ve andan ṣoñra dört üleş eyle, dördini dört yirde ḳoġıl ve andan anları ḳıḳırġıl; tā kim ḳudretüm göresin. (154a/2)
- Ya'nī ṣovuḳ olġıl, yandurmaġıl ve hem üşitmegil. (77a/5)
- İşid anlaruñ nedür yidükleri
  Dün ü gündüz dilleri didükleri (18a/11)
- Uşbu menzilde buları işe dut
  Ol beḳā menzil yaraġın pīşe dut (19a/9)
- Dön girü evüñe. (52a/8)
- Añġıl ögüni kim anda cem' ola cümle cihān. (155a/3)
- Çerī cem' olsun! (54a/9)
- Düşmanuñ nefsüñi bil iy yār pes
  Zīrā düşman ölmez olur hem nefes (67a/10)
- Yā Mūsā! Falan otı al dişüñ üzerine ḳo. (156b/5)
- Ya'nī İbrāhīm dünyanuñ zīnetlerine aldanmaġıl, terk eylegil, uzaḳ endīşe ḳılmaġıl ve dünya ḥariṣ olmaġıl ve nefes arzūlarına meşġūl olmaġıl. (154b/10)
- Bilgil kim bunuñ gibi baḫşiş mutaṣavver olmaz İllallāh'dan. (67b/5)
- Ol sözden yine biraz oḳuyu virgil. (73b/8)
- Bir eve bıraġuñ, ḳapusun sıvañ. (50b/9)
- Ḳuru sevdāyı başuñdan çıḳarġıl

Tekebbür şīşesin ṭaşa çalġıl (41a/1)

- Uyan uyḳudan işid bu ḥikmeti

  Pīşe itme kendüzüñe ġafleti (120a/8)
- Varuñ bir kimsene görmez yirde boġazlañ, alıñ, geliñ. (105b/12)
- Pes andan geçüñ ve anı ‘imāret eylemeñ. (129b/8)
- Var sen ḳızıñ bunuñ oġluna ver ve ol altun ḳızga cehāz eyle. (130a/5)
- İy yir suyuñı yutġıl, iy gök sen-daḫı suyuñı dutġıl. (173a/4)
- Ve ‘ilim dīn bilmek-içün ögrengil, māl dirşürmek-içün degül. (222a/4)
- Ve itdügüñ ḫayra peşimān olmaġıl ve dükeli ḫalḳa ḫulḳ eylegil. (222b/11)

2.2.4. Yapılarına Göre Cümleler

2.2.4.1. Basit Cümle

Kuruluşlarında sadece bir yüklem bulunan cümlelerdir. Bu yüklem de çekimli bir fiil veya ek-fiil ile çekimlenmiş bir isim veya kelime grubundan meydana gelebilir. Bir cümlenin çok uzun olması, içinde birden fazla kelime grubu bulunması basit cümle olmasına engel değildir. Önemli olan tek bir yargının yani yüklemin olmasıdır.

Fiilimsileri de -tam bir yargı bildirmedikleri için- basit cümle içinde değerlendirmek mümkündür. “İsim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil grupları nesnelere bağlı olarak kullanıldıklarından fiilin gerektirdiği ve fiilleri tamamlayan ögelerle (Özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci) birlikte kullanılır; fakat tam bir yargı bildirmez. Yargı, kendilerinden sonra gelen çekimli fiillerle tamamlanır. Bu yüzden de bu gruplar söz diziminde cümle olarak kabul edilemez. Bu gruplar, ya cümlenin bir ögesi ya da cümle ögelerinden birini tamamlayan bir unsur olarak cümleye katılır. Bu bakımdan bünyesinde bu grupları bulunduran cümleler, birleşik cümle değil basit cümle olarak değerlendirilmelidir.”[94]

2.2.4.1.1. Basit İsim Cümlesi

[94] Mustafa Özkan, Enfel Doğan, **a.g.e.**, s. 203.

Tek bir yüklemi olan ve bu yüklem de isim veya isim soylu bir kelime veya kelime grubundan oluşan cümlelere *basit isim cümlesi* denir. Eserde geçen bazı basit isim cümleleri şunlardır:

- Benī İsrā'īl zamānında bir ḳarıcuḳ pādişāha ḳonşı-y-ıdı. (107b/8)
- Göñüllerüñ ḥayātı ‘ilm-iledür
  Ḥaḳīḳatde memātı cehl-iledür (112a/3)
- Yā Mūsā! Bu on sekiz biñ ‘ālem benüm ḳudretüm elinde, şol ṭutduġıñ şişeler gibidür. (124a/1)
- Allah ta‘ālā fesād ehlini helāk eyleyicidür. (146a/6)
- Baġdād şehrinde bir mü'eẕẕin var-ıdı. (132b/12)
- Tevbenüñ ma‘nası ıraḳlıḳdan yaḳınlıġa dönmekdür. (143a/11)
- ‘İsī peyġāmberüñ anası ṭarafından bişinci dedesi Ya‘ḳūb peyġāmberdür. (174a/7)
- İlāhī benüm da‘vetümüñ bu ḳavma hiç fāīdesi yoḳdur. (171a/12)
- Kerefes öksürüge ve boġaza ve ṭalaḳa ve bögrege ve ḳavuġa ve istisḳā rencine daḫı fāīdesi vardur. (161a/3)
- Nūḥ peyġāmber gemiye girdügi vaḳtın altı yüz yaşında-y-ıdı. (173a/6)
- Tañrı ta‘ālānuñ ḳulları-dururlar. (164b/14)
- Bir sā‘at ‘adl itmek altmış yıllık ‘ibādetden yigrekdür. (202b/3)
- Bundan ulu ‘azāb yoḳdur. (194a/5)
- Namāz dinüñ diregidür. (195b/13)
- Pādişāhlara ṣālaḥ vezīrden yigrek nesne yoḳdur. (215a/2)
- Ve ḥayvānlar ‘ibādet eyleyümedükleri nūrları yoḳluġındandur. (201b/3)

2.2.4.1.2. Basit Fiil Cümlesi

Tek bir yüklemi olan ve bu yüklem de çekimli bir fiilden meydana gelmiş cümlelere *basit fiil cümlesi* denir. Cevāhirü'l-Ma'ānī'de geçen bazı basit fiil cümleleri şunlardır:

- Allahu ta'ālā 'arşı yeşil cevherden yaratdı. (94b/5)
- Ādem oġlanına şükr eylemeyen kişi Tañrı'ya daḫı şükr eylememiş olur. (97b/13)
- Anuñ-çün mi'rāc gicesinde dünya gögine çıḳınca havada yüridi. (70b/9)
- Ol yüce seyvānuñ altında bu alcaḳ yirleri
  Ṭaġlar-ıla mıḫlayup su üzere şād-ı revān ider (150a/4)
- Mışır'da fir'avn bir ulu meydānda taḫtın ḳurup oturdı. (71b/2)
- Ṭavāf iderken bir incecik avāz işitdüm. (73b/6)
- Ve Süleymān maḳarebleri-y-ile taḫta binüp göge aġdular. (54a/11)
- Bir gün ol ḳarıcuḳ evinde degül-iken pādişāh anuñ evin yaḳdurdı, kendünüñ evlisine ḳatdurdı. (107b/9)
- Bir gün Mekke müşrikleri Peyġāmber ḥażretine kişi viribidiler. (127a/4)
- Ġazāda bir avuç ṭopraḳ kāfirlerüñ yüzine ḳarşu ṣaçdı. (177b/2)
- Allah ta'ālā ivmez, 'āṣīlere 'azāb eylemege vaḳtından öñdin. (163b/1)
- Hārūnu'r-Reşīd'üñ atası Mehdī, Baġdād taḫtında ḫalīfe olduġı vaḳtın, Şebe adlu bir ulu 'ālim geldi. (207b/11)
- İskender dünyayı gezer-iken bir ḳavma uġradı. (209b/9)
- Ḳıyāmet güninde ol ferişteler çeke çeke 'araṣāta getüreler. (191a/11)
- Ve yaylarında ḳışlarında ṭamunuñ her ṭarafında 'aḳīm yilleri ese. (194b/5)

2.2.4.2. Bağlı Cümle

Yapısına göre cümleleri bildirdikleri yargıya göre genel olarak üç başlıkta toplamak mümkündür:

a. Tek bir yüklemden oluşanlar için basit cümle,

b. İki yüklemden oluşup bir birine öge olma ilişkisiyle bağlananlar ve ayrıca aralarında temel cümle ve yan cümle ilişkisi olanlar için birleşik cümle,

c. Bunların dışında kalanlar için yani aralarında öge olma ilişkisi olmayıp anlam ve şekil ilişkisi olanlar için ise bağlı cümle tanımı yapılabilir.

Bağlı cümlelerde iki ayrı cümle olmakla birlikte bunların bir birleriyle ilişkisi sebeb-sonuç, karşıtlık, açıklama, benzerlik vb. şekilde olabilmektedir. Sadece anlam ilişkisini görebilmemiz için şu cümleye bakabiliriz: "Yağmur yağdı, buğdaylar büyüdü." Burada her iki cümle de bir birinden bağımsız olsa da anlam açısından aralarında bir sebep-sonuç ilişkisi vardır. Şu cümleyi de hem şekil hem de anlam açısından ele alabiliriz: " Çocuklar, otobüse biner, okula gelirdi." Burada hem özne ortaklığı hem de hikâye çekim ekinin ortaklığı görülür: " "Çocuklar, otobüse biner(di)." ve "(Çocuklar) okula gelirdi." şeklinde ifade ettiğimiz iki cümle hem şeklen birbirine bağlı hem de anlam açısından da ardışıklık ilgisiyle bir birlerine bağlanmışlardır.[95]

Yukarıda açıkladığımız sebeplerden dolayı, sıralı cümlenin de aslında bir bağlı cümle olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü sıralı cümlelerdeki cümleler sıralanırken tamamen bir birinden bağımsız cümleler değildir. Aralarında her zaman bir şekil ilişkisi olmasa da az veya çok mutlaka bir anlam ilişkisi olmaktadır. Aksi takdirde bunların her birisi müstakil bir cümle olması gerekirdi.

Bağlı cümleleri de sıralı bağlı cümle ve açıklamalı bağlı cümle olarak iki başlık altında inceleyebiliriz.

2.2.4.2.1. Sıralı Bağlı Cümle

Aralarında anlam veya şekil ilgisi olan birden fazla cümlenin bir araya gelmesi ile oluşur. Noktalama işaretleri ve noktalama işareti değerindeki "ve", "ile" ve "ilā" ile sıralanmış[96]; ayrıca bağlama fonksiyonlu zarf-fiil eki "-up, -üp" ekleri ile sıralanmış cümlelerden oluşur.

2.2.4.2.1.1. Bağımsız Sıralı Bağlı Cümle

[95] K. Mehmet Gece, "Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle", **Türk Dili Dergisi**, S. 562, Ekim 1998, s. 335-336.
[96]Günay Karaağaç, **a.g.e.**, s. 200.

Birbirine bağlanan cümleler arasında şekil olarak herhangi bir öge ortaklığı olmayan; sadece anlam ilişkisi olan cümlelerdir. Metinde geçen bazı bağımsız sıralı bağlı cümleler şunlardır:

- Biri ‘ālim biri cāhil biri ḳādir biri ‘āciz
  Biri mün‘im biri müflis biri ḫurrem biri giryān (40a/8)
- Ben bir ekinci-y-idüm, baña bir gece iki dürlü iş vāḳi‘ oldı. (52a/10)
- Bir gün minbere ḫuṭbe oḳur-iken başındaġı ve egnindekiyi ḥisāb itdiler, iki buçuḳ dirhemlik-idi. (55b/5)
- Meṣelā eyñinde balġam olur, bağırda ḳan olur, ödde ṣafra olur, beñizde sevde olur. (57a/13)
- Ebābīl ḳuşlarını viribidüm, ṭaş-ıla çerüñi delik delik eyleyüp ḳırdılar. (65a/8)
- Bu kişi key ‘āciz oldı, vaḳtı melūl oldı. (52a/4)
- Bu söze gelicek Peyġāmber ḥażreti aġladı, mübārek gözlerinden yaş revān oldı. (152a/7)
- Ol dereyi Ḥaḳ ta‘ālā mütekebbirler-içün yaratdı ve anlar ḳamu ol derede ḳaynayacaḳdur. (54a/5)
- Ḳaçan kim nefs öle, ma‘ṣiyyet işlemez olur; ṭā‘atlar ve ‘ibādetler işlenür olur ve Tañrı’ya muṭī‘olınur ve anuñ ‘ahdine fevā olınur. (58b/8)
- Dört nesne göz nūrın arturur ve dört nesne göz nūrı ekser ve dört nesne ten semürdür ve dört nesne aruḳladur ve dört nesne göñli dirildür ve dört nesne-daḫı göñli öldürür. (221a/4)
- Dükeli işler ṣabr-ıla ḥāṣıl olur, iven kişinüñ işi bāṭıl olur. (219b/5)
- On ādam bir ṣofrada ṭa‘ām yirler, iki kelb bir murdārı tamām yiyümezler. (219b/1)
- Pādişāhlıḳ ‘āḳiller sebebi-le cemāl bulur ve dīn Tañrıdan ḳorḳucılar-ıla kemāl bulur. (218b/12)

• Dünya pādişāhı ḳatında şehvet ve ṭama‘ eylememek-ile muḳarreb olıcaḳ, āḫiret pādişāhı ḳatında daḫı yigrekdür, ululuḳ bula. (83b/5)

• Çünki aldı, uyuḳu ġālib oldı ve uyumaka ḳaṣd itdügünleyin uyardılar. (123b/10)

• Zihī kim şerler evidür cehennem
Saḳınġıl zinhār andan iy mükerrem (195a/12)

• ‘Ālim merkebdür, vaḳtī ki ẓulm gelse ‘itāb olur. (218a/3)

• Her nefes bizden gelen cürm ü ḫaṭā
Ḥażretüñe yaraşur ‘afv u ‘aṭā (3b/6)

• Müşgi ḳandan u ḳamışdan şekkeri
Dürri yaġmurdan u kāndan gevheri (2a/5)

• Ten öldügi-y-ile cān ölmez; ten ḥāli müteġayyir olduġından cān ḥāli müteġayyir olmaz, ve’s-selām. (14a/3)

• Ve her kim anı bildi-y-ise kemāl-ile ve kendü nefsini bilsün zevāl-ile ve her kim anı bildi-y-ise ‘izzet-ile ve kendü nefsini bilsün ẕillet-ile ve her kim anı bildi-yse ġınā-y-ıla ve kendüzin bilsün faḳr u ‘inā-y-ıla ve her kim anı bildi beḳā-y-ıla, kendiyi bilsün fenāyla. (129a/7)

• İlāhī vaḳtehā nesne gerek olur, azcuḳ oldıġı-çun senden dilemege utanırın. (47a2/)

2.2.4.2.1.2. Bağımlı Sıralı Bağlı Cümle

Birbirine bağlanan cümleler arasında hem şekil hem de anlam ilişkisi olan cümlelerdir. Eserde geçen bazı bağımlı sıralı bağlı cümleler şunlardır:

• Kimi dilerse ‘azīz eyler ve kimi dilemezse ḫor eyler ve eyü ‘amel eyleyenleri faẓlı-y-ıla uçmaġa givirür ve yavuz ‘amel edenleri ‘adlı-y-ıla cehenneme givirür. (29b/10)

• İmdi anlar enbiyā ve evliyā ve ‘ulemā ve pādişāhlardur. (50a/9)

• Peyġāmber ḥażreti ṣallāllahu ‘aleyhu ve’s-sellem alçaḳ göñüllü-y-idi, eşege binerdi, devesin yemlerdi, ḫıdmetkārı-y-ıla ṭa‘ām yirdi, kimerde ev süpürürdi ve söküğin dikerdi ve el degirmenin ṭartar-ıdı, bāzārdan nesne alup gelürdi, baylarla nice selāmlaşırsa dervīşler-ile daḫı eyle selāmlaşırdı, bir paça bişirüp ḳıġırsalar varurdı ve ṭama‘ı yoġ-ıdı ve cüvānmerd idi, ḳarnı ṭoya yiyecek yimedi. (55a/2)

• Yidi ṭamunuñ odı ol derenüñ odından ḳorḳup günde yitmiş kez Tañrı’ya ṣıġınup yalvarurlar. (54a/3)

• Ve anası raḥminde ol nuṭfede ne ‘aḳl vardı ne işitmek ve ne görmek vardı. (22a/7)

• Gāh Nūḥ-ıçun cihānı ġarḳ ider ṭūfān-ıla
Gāh İbrāhīm-çünodı gül ve reyḥān ider (150b/1)

• Ve ‘azīz eyleyicidür ḳullarını ḥikmet virmek-ile ve ḫor eyleyicidür ḥikmeti girü almaġ-ıla. (82b/2)

• Gāh Nūḥ-ıçun cihānı ġarḳ ider ṭūfān-ıla
Gāh İbrāhīm-çünodı gül ve reyḥān ider (150b/1)

• Benüm yolumda örümcek perdedārlıḳ eyler ve sivrisinek isfehsalarlıḳ eyler, ṭaşlar tesbiḥḫunlıḳ eyler, kelebek ‘ışḳbāzlıḳ eyler, ‘aṣā ejdahālıḳ eyler, yaş aġaç meş‘aledārlıḳ eyler. (65a/10)

• Ve hünersüz kişiler hünerlü kişilere baḳmaz olurlar; nitekim şehr iti av itine baḳmaz. (219b/11)

• Musā peyġāmberüñ ḳavmı buzaġuya ṭapaldan berü, ellerin yüzleri üzerine ḳodılar, Ḥaḳ ta‘ālādan utanup gidermediler. (151a/10)

• Ya‘nī Allah ṭa‘ālā işidicidür, dükeli kelecileri; gerekse aşikāre olsun, gerekse gizlü, gerekse yaḳın olsun, gerekse ıraḳ. (84a/11)

• Gāh evliyānuñ göñüllerini ḳabż eyler celāli ṣıfatınuñ ḳorḳusı-y-ıla gāh basṭ eyler cemāli ṣıfatınuñ ümīdi-y-ile. (78b/3)

• Mıṣır taḫtında ulu sulṭān ider ki Yūsuf’ı
Gāh Ya‘ḳūb’ı anuñ ḳayġusı-la ḫayrān ider (150b/7)

- Evvel kemük yaratdı ve üzerine eti yaratdı ve anuñ üstinde deri yaratdı. (89a/1)
- Allah ta‘ālā dirşüricidür, bir tende dört maḫālif ṭabī‘atları: odı, yili, suyı, dobraġı ve daḫı cem‘ eyler ḳıyāmet güninde süñügleri ve ṭaġılmış endāmları ve daḫı cem‘ ider cānlar-ıla tenleri ve cem‘ ider daḫı ‘araṣāt meydānında dükeli ādemileri ve canları ve ḥayvānları. (153a/1)
- Bir biri görmediler ve buzaġuya ṭapanlar ulu evi ileyinde oturdılar, dizleriñ yuḳaru dikdiler, ellerin dizlerine ḳavuşdırdılar ve ol ṭapmayanlar ellerine ḳılıçlar aldılar. (58a/6)
- Ve yirleri su üzerinde dirgürmeġ-ile ḳahr eyledi ve gökleri daḫı direksüz seyvān eylemek-ile ḳahr eyledi. (62b/6)
- Yā sulṭānu’l-‘ārifīn ben şol āḫiret ḳaḳısınuñ ṭonların ṣoyardum ve ḳanḳısınuñ yönin ḳıbleye bulsam ḳordum ve ḳanḳısınuñ yöni ḳıbleden dönmiş bulsam ṣoyardum ve biñ kişinüñ sinin açdum ve ikisinüñ yöni ḳıbleye-y-idi ve ḳalanınūñ ḳıbleden dönmiş idi, ne‘ūẕu billāhi! (74a/10)
- Bir niçe ḳullarına sa‘ādet-ile ḥükm eyledi ve bir niçesine şeḳāvet-ile ḥükm eyledi. (87a/11)
- Ol ḳuş anı içdi, ṭoymadı. (52a/1)
- Vardum, cum‘a namāzın ḳıldum, döndüm. (52b/6)
- Yā emīre’l-mü’mīn oġluñ bir yüzük idündi, biñ aḳçalıḳ; barmaġa geçürdi. (55b/7)
- Bir gün Mūsā peyġāmber Ṭur Ṭaġı’na münācāt eylemege vardı, ḳırk gün anda ṭurdı. (57b/7)
- Varları varlıḳlarında ḳomadı, ḳahr eyleyüp öldürdi. (62b/5)
- Bu kişi sevindi ve buña bir ḳuyu gösterdi. (51b/11)
- Göñliñü yatlu ṣıfatların ya‘nī giderüp
  Eyi ḫulḳ-ıla bezeyüp ola ucmaḳda muḳīm (78a/9)
- İşitdi, ṣayru oldı, döşege düşdi, yigirmi gün ḳadarı yatdı. (85a/3)

- Ya‘nī alçaḳ eyler kāfirleri, şeḳāvet virmek-ile; yüce eyler mü’minleri, sa‘ādet vermek-ile; alçaḳ eyler düşmanları, la‘īn eylemek-ile; yüce eyler dostlarını ḥażretine yaḳın eylemek-ile; alçaḳ eyler cehennem ehlini derekātı-la, yüce eyler cennet ehlin derecātı-la; yüce eyler, bir niçe ḳulınuñ başına salṭanat tācın urup, sulṭān eyler; bir niçe ḳulın anuñ ḳapusına dermān eyler; adem-i mülki mülkünde iḫtiyār eyler, iblīs’i irādet çarşusında berdār eyler ve uşbu beyitler daḫı iblīsüñ sergüzeştin taḳrīr eyler. (80a/8)
- Ammā yirler ġāyet alcaḳda yaratdı, su üstinde yaratdı, havāyı su üstünde yaratdı. (88b/8)
- Dünyā sebeblerini dirşürdüm, ḳanā‘at ipine baġladum, ṣıdḳ mancınıḳında ḳodum, nevmīdlik deñizine atdum; pes ‘ālem ḫalḳınuñ minnetinden ḳurtıldum, rāḥat oldum, oturdum. (83b/12)
- İbrāhīm Ḫavvāṣ-ile seferdeydük, bir aġaç altına ḳonduḳ. (78b/6)
- Rī şehrine yaḳın gelicek ḫāṭuruma düşdi kim bu şehirde bilişlerüm vardur, anda varıcaḳ beni ḳonaḳlayalar ve baña ṭa‘ām yidireler. (77b/2)
- Ya‘nī Allah ta‘ālā key göricüdür, her mevcūd āşikāre ‘ālemi ve gizlü ‘ālemi; ıraḳdaġı ve yaḳındaġı anuñ görmekligi gözi-y-ile, kirpügi-le, kabaġı-la degüldür. (86a/7)
- Pes Allah emri-y-ile ol od gülistān oldı ve orta yirinde bir taḫt vuruldı, civarsında güller ve reyḥān ve çiçekler bitdi ve bıñar çıḳdı, Cebrā’il uçmaḳdan ḥulle getürdi, İbrāhīm’e geydürdi, taḫtı üzerine çıḳdı, oturdı, ve’s-selām! (77a/6)
- Ne ḫoş nesnedür bāylar dervīşlere tevāżu‘ eylemek; ne ḫoş nesnedür dervīşler bāylara tekebbür eylemek. (69b/2)
- Hem Yūsuf ḥasretinden aġlardı ve aġlamaḳdan gözleri görmez oldı. (75b/3)
- Hem ancılayın ciḥānda az buluna hem anuñ ḳatına varmaḳ düşvār ola. (50a/8)
- Ayaġı igen uzun yaratmadı; ya igen ḳısacuk ve kücücük yaratmadı. (59b/1)
- Giderken ḳarañuda yol azdum ve merkebi daḫı yavu ḳıldum. (52a/12)
- Bu ḥāl-ıla irte oldı ve ḳuşluḳ oldı. (52b/2)

- Bir daḫı çıḳardı, anı daḫı içdi, ṭoymadı. (52a/2)
- Ve buzaġuya ṭapanları ṭapmayanlaruñ kimisi aġa-y-ıdı kimisi ḳızı-y-ıdı kimisi atası-y-ıdı kimisi anası-y-ıdı ve kimisi ḳardaşı-y-ıdı ve kimisi ṭayısıydı. (58a/3)
- Ḥāżır ḳuyu suyı-la bir ḳuş ṣuvarmaḳdan ‘āciz olduñ ve ol ehl-i beytüñe rızḳ virmege nice idisersin. (52a/5)
- Pes andan ṣoñra dünyā işlerün terk eyledüm ve āḫiret işlerine dürişdüm. (53a/2)
- Eyitdim kim Allahu ta‘ālānuñ ḳuları-y-la in‘āmı uşbu vech-le olıcaḳ; pes bu pādişāhlıḳ vebālin niçün götürem didüm, pādişāhlıġı terk itdüm. (38a/1)
- Şimdi ki senüñ ḥimāyetiñdeyin, dīdāra muḥtācın, dīdār dilerin. (47a/13)
- Ol kāfirler eyitdiler: “Yā Muḥammed! Zihī cādū kim sensin ḳamu cāẕūlaruñ siḥri yirdedür ve senüñ siḥrüñ göke-daḫı çıḳdı.” didiler, şermsār oldılar. (178b/10)
- Ve ol felekler dönerler ya yılduzlar burclarından niçesin seyr iderler. (162a/13)
- Hem daḫı teklīf añadur hem ḫiṭāb
  Hem ṣevāb u hem ‘itāb u hem ‘iḳāb (20a/5)
- Ḥayvanlaruñ ġıḍāsı ve sa‘ādeti yimek, içmek ve uyumaḳ ve cimā‘ itmekdür. (16a/9)
- Ve ferişteler ġıḍāsı ve sa‘ādeti tesbiḥ ve taḳdīs ve ḥamd ve müşāhede-i cemāl-i ḥażret-i İlāhī’dür. (16b/1)
- Ve yırtıcılar ġıḍāsı ve sa‘ādeti ḳaḳımaḳ, yırtmaḳ ve öldürmekdür. (16a/11)
- Ve andan ṣoñra vardum bir biliş buldum, baña ṭa‘ām virmedi ve geçdüm gitdüm ve yolda bir aḳçe buldum, elüme aldum, gördüm üzerinde yazılmış kim Tañrı bilmezmi-y-idi senüñ açlıġuñ andan ġayrından ṭa‘ām umarduñ diyü. (77b/8)
- Tekebbür ma‘nīsi ḫorlamaġdı, ‘ārif daḫı dünyāyı ve āḫireti ḫorladı ve bu ikisin terk eyledi; tā bu ikisi anuñ sırrını ḥaḳdan ayırmaya.
- Ḥaḳḳ’ı yüce eyledüm, nefsüm ayaġumı altına aldum, alçaḳ eyledüm; lā-cerem, Allah ta‘ālā havāyı musaḫḫar eyledi; bu maḳāma irişdüm. (81b/4)

• Vakteha ol sinlere girürler-idi, namāz ḳılurlar-ıdı ve kendülere inṣāf virürler-idi. (209b/11)

2.2.4.2.2. Açıklamalı Bağlı Cümle

Bu cümle de -sıralı bağlı cümle de olduğu gibi- aralarında anlam veya şekil ilgisi olan birden fazla cümlenin bir araya gelmesi ile oluşur. Sıralı bağlı cümleden farkı; sıralama ilişkisinden daha çok, bir araya gelen cümlelerin değişik anlam ilişkileriyle bir birlerine bağlanması dikkati çeker. Cümle başı edatları denilen açıklayıcı bağlama edatları cümleler arasında kuvvetli bir anlam ilişkisi kurar. “Ama, çünkü, lakin, fakat vb.” gibi cümle başı edatları, cümleler arasında sebep-sonuç, açıklama, zıtlık vb. anlamlar ile cümleleri bir birine bağlar.

Cevāhirü’l-Ma‘ānī’de geçen bazı açıklamalı bağlı cümleler şunlardır:

• Ḳalan düşmanlarından ziyān irişmeye; zīrā ki düşmanlaruñ yavuzrağı nefsdür. (67a/7)

• Ḳuluñ naṣībi bu addan vardur; līkin ḳāṣırdur; zīrā ki yaḳın yirden işidür, ıraḳdağıyı işitmez. (84b/4)

• Raḥmet ẓālimden ḥaḳḳın alur; belkim ẓālimi daḫı ḫoşnūd eyler, raḥmet ḫazīnesinden ‘aṭā virmek-ile. (151b/13)

• Ḳādir dimek ḳudretlü dimek olur; līkin ḳudret-i eṣir ẓāhir olmaḳ vācib degüldür; ammā muḳtedirde ḳudret eṣir ẓāhir olmış gerekdür. (132a/9)

• Vaḳtuñ żāyi‘ eyleme; ya‘nī her vaḳtı ṭā‘at-ıla gecür; zīrā ki vaḳt gecdükden ṣoñra girü dönmez. (88a/3)

• Bunları maḫlūḳ idemez līkin ol ḫālıḳ ider

Bunı deyyārı idemez illā kim ol deyyān ider (150b/13)

• Yā Rab ben seni sevdügüm ‘aceb degüldürür; zīrā ki ben ża‘īf ḳulın ‘aceb budur kim sen beni seversin, ġanīsin, ḳavīsin. (81a/5)

• Mūsā ‘aleyhi’s-selām müştāḳ oldı, bu ümmeti görmege; zīrā her yirde bunlaruñ fażīletin görürdi, Tevrīt içinde. (68a/2)

• Āḫirü’l-emr ayaġum bir saḳsı pāresine daḫı doḳunmadı; pes ‘āciz olup eyitdüm. (7a/10)

• Cān sır gözi-y-ile görmege yarar Lī̈k ser gözi anı görmez iy yār. (19b/10)

• Ḥaḳ ta‘ālā Ādem’i yaratdı ve ‘aḳıl ve tem[y]īz virmekle dükeli ḥayvānlar üzerine iḫtiyār eyledi; zīrā ki ‘aḳıl cemi‘-i ḫayrlaruñ menşe’idür ve dükeli sa‘ādetlerüñ aṣlıdur. (12a/3)

• Ṭopṭoludur anuñ adından cihān

Lī̈k ẕātında bulınmadı nişān (2a-1/13)

• Eger ṭā‘at eylerseñ uçmaḳ istersen eger dünyayı terk iderseñ nefsüñ rāḥatlığı-çündür; ammā benüm rıżām-çün bir dostım sevdü kim ya aña yardım eyledü kim ya bir düşmanımı düşman dutup ḫorladugumı. (81a/10)

• İkinci rızḳ yigrek evvelki rızḳdan; zīrā ki ol ten ḳuvvetlenmek-içündür azcuḳ ‘ömr-içün. (70a/4)

• Ol kişi eger bu fikrinde gerkçek-ise anuñ tekebbüri ḥaḳdur; ammā bu didigümüz mütekebbür degüldür. (53a/11)

• Bir ‘ārife biregü dünyesi-y-ile faḫr eyledi, illā yan[ın]dan nāz-ıla geçdi. (54b/2)

• Sen bunları göremezsin; lī̈kin dilerseñ avāzların işitdireyin. (68a/4)

• Yā Mūsā! Utanma, her ne maḳṣūduñ var-ısa benden dile; ḥattā çölmege bıraġacaḳ duz degin ve ḳapunuñ ‘alaḳına-degin. (47a/3)

• Ḥaḳīḳatda ayrulıḳ odı acısı ṭamu ‘azābından ḳatıraḳdur; zīrā ki yüregi yaḳar. (12b/1)

• Nitekim yarasa gündüz uçamaz; zīrā güneş nūrı ḥaddine iriş-dürür. (139b/12)

• İmdi bilgil kim ādemī̈leri ulu iş-içün yaratdı; zīrā kim ma‘rifet-i emānet götürmek buyurdı kim anı götürmekde ‘āciz oldılardı yirler, gökler ḳavmı. (15a/6)

• Ḥaḳ ta‘ālā dilese kim dünyayı ḫarāb eyleye ve ḳıyāmet ḳopara, ol raḫman adınuñ raḥmetin bunlardan götüre; ḥattā yiryüzinde bir müslümān ḳalmaya ve ḫışm

eyleye kāfirlere, ḳıyāmet ḳopmaġa destūr vire, ol raḥmeti yiryüzine biribimişken girü ḳabż ide; pes emr eyleye İsrāfīl'e, ṣūrı ur diye. (36b/4)

• Zekāt virmek, ṣadaḳa virmek ya'nī ḥayvānlar mertebesinden yüce olmaḳ sebebidür; zīrā ki ḥayvānlar yirler; ammā yidürmezler. (198b/10)

• Ammā 'ārifden artuḳ kişi dünyayı terk iderse aña mu'āmele dirler; zīrā ki fāniyi bāḳī çün terk itmiş olur ve uçmaḳ daḫı nefs ārzuları-y-ıçun yaradılmışdur; pes dünyāyı uçmaġ-ıçun terk eyleyen kişi nefs lezzetlerinden 'izzetlemiş olur. (56a/2)

• Ya'nì ġālibdür, her nice diler-ise taṣarruf eyler; līkin bu ḳudreti görmek istedüm, göñlüm dolansun dostluḳ maḳāmında diyü, ve's-selām! (154b/4)

• Līkin girü fikr eyledüm, eyitdüm kim edeb saḳlamaḳ yigrekdür; zīrā ki ol maḫdūmuñ niṣābı munsıbından kāmildür, naṣībi metā'-ı dünyevīden tamām ḥāṣıldur. (7a/2)

• Nitekim resmdür; ammā mülūkāne müte'azzir oldı-y-ısa faḳirāne müte'ayyin ola; zīrā ki ol ḥażret egerçi 'ālīdür; līkin Süleymān'dan 'ālī degüldür. (5b/4)

• Muḥibb-i 'ilm ve maḥbub-ı 'ulemādur; mürebbī-i żu'afādur; pes müştāḳ oldum kim mübārek cemāllerine naẓar eyleyem ve 'azm eyledüm-kim anı görmek-içün sefer ḳılam. (5b/2)

• Ma'lūm oldı kim her nesne kim fānīdür, anuñ vefāsı yoḳdur; ammā ol nesne kim andan ayrılmaḳ muḥāldur, Allahu ta'ālā-durur ve anuñ maḥabbeti ma'rifetidür; zīrā ki Allah ḥażretinüñ ẕātı ve ṣıfātı münezzehdür fenādan ve cān cevri daḫı bāḳīdür ve ölecek degüldür. (14a/3)

• Ya'nī göñül gözi Allah'dan artuḳ kimseye baḳmaya ve iltifāt eylemeye, nesne ummaya, hem ḳorḳmaya İllallah'dan; zīrā kim andan ayruḳ mevcūdlar fānīdür ve her nesne kim fānīdür yoḳ menzīlesindedür. (34b/8)

• Mūsā peyġāmber dīdār görmek dürüstdigin bildi, diledi; līkin vaḳtın bilmez; zīrā kim peyġāmberlere vaḳt gizlü olur, vaḳt bilmekde ma'zūr dururlar, ol ġayb olmaz. (48a/7)

2.2.4.3. Birleşik Cümle

İki veya daha fazla cümlenin bir anlam bütünlüğü içerisinde bir araya gelerek oluşturduğu cümlelerdir. Bu anlam bütünlüğü içerisinde bir yargı diğerlerine göre daha kuvvetli şekilde ifade edilir. Diğer yargılar ise bu asıl yargıyı tamamlar mahiyettedir. Asıl yargı için "temel cümle", diğer yargılar için "yan cümle" terimleri kullanılır.

"Birleşik cümlede yan cümlelerin de yüklemlerinin çekimli bir fiil olması, yani tam bir yargı ifade etmesi gerekir. Yan cümle; temel cümledeki yargıyı güçlendirir, onu açıklar, tamamlar ve değişik ilgilerle temel cümleye bağlar. Birleşik cümlede birden çok yan cümle olabilir; ancak bu cümleler temel cümlede bulunan yükleme göre biçimlenir, yani birleşik cümlelerde yan cümleler, temel cümlenin bir ögesi gibi işlev görür."[97]

2.2.4.3.1. Şartlı Birleşik Cümle

Şart ifadesine dayalı bir yardımcı cümle ile bir temel cümleden oluşan cümlelere şartlı birleşik cümle denir. Şart ifadesini üzerinde bulunduran yan cümle tam bir yargı bildirmez, temel cümleyi şart ilgisiyle tamamlar. "Şart şekli ancak istek ve temenni ifade ettiği zaman bitimli bir hareket, dolayısıyla bir hüküm gösterir ve müstakil cümle yapabilir: *dizinde ağlasam, otursana* misallerinde olduğu gibi."[98]

Şart ifadesini üzerinde taşıyan yan cümleler, cümle içerisinde genellikle temel cümlenin zarfı olarak görev yaparlar. Ayrıca şart ifadesini üzerinde taşıyan yan cümle, temel cümleden önce gelir. Fakat metnimizde bu kurala uymayan örneklere de rastlanmıştır.

Bazı araştırmacılar şart ekini bir kip eki olarak değerlendirmemektedirler. Şart ekinin bir zarf-fiil eki olduğunu öne sürerek bu ekle kurulan cümleleri de birleşik cümle yerine, basit cümle başlığı altında ele almak gerektiğini belirtirler.[99]

---

[97] Mustafa Özkan, Enfel Doğan, **a.g.e.**, s. 203.
[98] Muharrem Ergin, **a.g.e.**, s.382.
[99] GürerGülsevin, "Türkçede –sA Şart Gerundiumu Üzerine", **Türk Dili**, S. 467, Kasım 1990, s. 276-290.
Leyla Karahan, "-sa, -se Eki Hakkında", **Türk Dili**, S. 516, Aralık 1994, s.471-474.
İsmet Cemiloğlu, **Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme**, Ankara, TDK Yayınları, 2001, s.62-64.

2.2.4.3.1.1. Şart Ekiyle Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler

Şart ifadesi taşıyan, yardımcı cümlesinde şart eki "-sa, -se" bulunan cümlelerdir.

2.2.4.3.1.1.1. Sadece Şart Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler

Yapısında şart ifadesini sağlamak için sadece şart eki bulunan cümlelerdir. Eserde geçen örnekleri şunlardır:

- A'żāsından bir muḫālif şer' 'amel ṣādır olsa nefsini edebleye. (44b/11)
- Melik olmaḳ diler-iseñ iliñde
  Ḳamu a'żāñı ḳulluġa buyurġıl (41a/6)
- Şimdi bir kişi "Yā Allah" dise, dört biñ ad birle yād eylemiş olur. (32b/5)
- Ammā şol kişi kim Tañrı'nuñ emrine alçaḳlıḳ eyleyüp muṭī' olmasa ol kişi ḫorraḳdur dopraḳdan, ḳıyāmet güninde. (82a/4)
- Bir kāfir yitmiş yıl 'ömrini küfr-ile geçürse ve ṣoñra İslām'a gelse ölse, aña ucmaḳda pādişāhlıḳ virür. (97a/7)
- Bu dergāhda ḳabūl olmaḳ dilersen
  Fuẓūlī terk idüp bilgil fażīlet (99a/10)
- İşidürse avāz-ı ṭabulbāz
  İder fi'l-ḥāl şehinden yaña pervāz (23a/7)
- Ẕerrelere luṭfı olmasaydı yār
  Ẕerreler olmaz-ıdı pāyidār (2b-1/10)
- Ẕerre-veş olmaz-ısañ zīr ü zeber
  Ol güneşden bulmayasın ferr ü kerr (3a/1)
- Rızḳ ḳandalığın bilürse istesün. (77a/11)
- Ya üçünci felekde ḳosa yiryüzinde maḫlūḳāt üremezdi ve aġaçlar ve otlar bitmez güneş ıssısından. (89b/4)

- Yoġ var eylemek ister-ise dir “Kün feyekūn”. (80a/6)
- Dilersen ‘ālemi virān idersin. (53a/7)
- Biregünüñ göñlinde ẕerre ḳadar kibr olsa uçmaġa giremeye. (54a/7)
- Bunuñ gibi kişi tekebbür eylese revādur. (56a/1)
- Ancaḳ bir kişi biregüye nesne virse ‘ivaż umup ya bir ‘arz, ol kişiye vehhāb dimezler, mu‘āmil dirler. (67b/6)
- Diler-iseñ ki cevābuñ ṣavāb ola ol dem

  Hevā elinden icme bu gün şarāb şarāb (102b/4)
- Ḥükmi geçer nice dilerse ḳurıya ve yaşa. (30a/2)
- Çoḳ namāz ḳılmaḳdan yay gibi bükülse ve oruç dutmaḳdan kiriş gibi incilse namāz ḳabūl olmaz, ḥarām yese ve geyse. (197a/6)
- Niçeleri ‘aẓamet deñizinde mevc olsadı

  Eşerleri çü belürmez ḳaçan biline ḫaber (50a/2)

2.2.4.3.1.1.2. Eger + Şart Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler

- Eger atuñ ve itüñ edebleyüp ‘aḳluñ feriştesine muṭī‘ ve musaḫḫar eyler-isen ‘adl itmiş olasın, lā-cerem sa‘ādet bulasın. (90a/9)
- Eger cinsi cevāhirse ḫar-vār ber ḫar-var ve eger cinsi nefāisse ḳaṭār ber ḳaṭār var. (7a/5)
- Eger göñlüñ gözi olsa görici

  İdeydüñ göklere her dem ‘urūcı (23a/1)
- Eger ayaġında ya depesinde ya ḳafasında yaratsa ya elinde, bedenüñ ḥāline ziyān irişe-y-idi. (89a/5)
- Eger eyü terbiyyet itmek-ile bir mürīde kendü ṣıfatı kesb itdürür-ise aña daḫı muġnī dirler. (155b/9)
- Eger ol raḥman ṣıfatıñ raḥmeti bir gün inmeyecek olursa ne ‘arş ḳalur ne kürsi ḳalur ne levḥ ḳalur ne ḳalem ḳalur ne felek ḳalur ne melek ḳalur ne yer ḳalur ne ins

ḳalur ne cin ḳalur ne zamān ḳalur ne mekān ḳalur, bir laḥẓada cemī‘-i ‘ālem hiç olur. (35b/4)

• İsm-i a‘ẓam daḫı eger mu‘ayyen olsa-y-ıdı, ol ada dürişelerdi ve anı oḳuyalardı, ḳalan adlarınuñ ṣevāblarından maḥrūm olalardı. (31a/7)

• Eger dünya ṭolu altun olursa ḥarc iderler-ise pes her kişi kim furṣatı ġanīmet bilmeye, fevt eyleye. (88a/5)

• Uşbu tertīb eger ‘aksince olsa-y-ıdı, ‘ālem ma‘mūr olmazdı. (88b/9)

• Var fülān ḳuluma destūr dile; eger destūr virürse içerü gir, eger virmezse girü dön. (81b/8)

• Ve eger ‘aḳluñı şehvetüñle ġażab-ıla esīr eyler-iseñ şöyle kim şehvetüñ ve ġażabuñ her ne kim isterler-ise ‘aḳluñ dürlü dürlü ḥīleleri-le ve tedbīrleri-le ol ikisinüñ maḳṣūdın ḥāṣıl idi virürse ẓālim olmış olursın. (90a/11)

• Eger merkebi istersem taḫıl ṣuvarmaḳdan ḳalurın. (52a/13)

• Eger cehennemlik olursa ḫınzır andan yegdür. (53b/5)

• Eger faḫr eyledügüñ göñlegüñde-y-ise ol ḥüsn ve zīnet geysilerdedür, sende degüldür; eger altıñdaġı atla-ise yürüginlik ve çabuklık attadur, sende degüldir ve eger atalaruñ ve dedelerüñle-y-ise ‘ilm ve hüner olarda-y-ıdı. (54b/4)

• Eger bu bizüm üzerümüze ġālib olursa ḥaḳ peyġāmberdür, buña uyavuz. (71b/13)

• Eger bildi-y-ise kim Tañrı anı unutdı, añdursun. (77a/12)

• Zīnet-i dünyāya sen ger iltifāt
İtmez-isen ḫūr ve cennet bulasın (84a/8)

• Eger ḫayr işledi-y-ise şükr eyleye, eger şer işledi-y-ise melūl ola ve tevbe eyleye. (101a/13)

• Eger muḥabbet-i dünyā olursa göñlüñde
Senligi dost arasında olur hicāb hicāb (102b/6)

• Eger eydürseñ kim çün ḥaḳ adı maḫṣusdur Allah ta‘ālāya; pes niçün Ḥallac-ı Manṣūr ene’l-ḥaḳ didi. (112b/10)

• Eger eydürseñ kim çün Allahu ta‘ālā ḳulların esirgeyicidür, dünyā dopdolu ḫastalar durur ve dervīşler durur; pes niçün bunlara ṣaġlıḳ virmez. (39a/7)

• Eger neffī keşret murād-ısa ma‘nāsı budur kim Allahu ta‘ālā mevcūd-durur kim ḳābil ḳısmet degüldür; tā ḳısmet olmaduġından lāzım gelür. (126a/6)

2.2.4.3.1.1.3. Ger + Şart Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler

• Ger ‘azīz olmaḳ dilerseñ ṭā‘at itgil Allah’a
İ‘tibār itmez cemāle ḳuvvete māla yaşa (16b/8)

• Ger bugün yarın yaraġın idesin
Pes sa‘ādet ḥāṣıl idüp gidesin (19a/11)

• Ger ferişte-cevher-iseñ cehd ḳıl
Andan ayruġı atġıl anı bil (18b/2)

• Zīhi ḳudret ger dilerse gökleri
Şem‘ gibi arıda hem yirleri (2b/4)

• Mü’min olġıl ger dilerseñ kim olasın emīn. (44b/2)

• Ger şeref ister-iseñ ma‘būda ṭā‘at eylegil
Ṭā‘atı kendüzüñe her laḥẓa ‘ādet eylegil (111b/9)

• Yavuz itdüñ-ise ḳorḳudur ‘aẓīm
Ger eyü itdüñ-ise cennet vireler (119a/3)

• Ger dilerseñ bulasın mertebe iy iḫtiyār
Sevdügi yolda yürigil ṣıdḳ-ıla merdāne var (149a/12)

• Ger diler-iseñ kim olasın reşid
Ḫalḳı dīne da‘vet eyle iy sa‘īd (163a/13)

• Ger dilerseñ kim iresin yāre sen
İltifāt eylemegil aġyara sen (116a/8)

2.2.4.3.1.1.4. Çün + Şart Eki ile Kurulan Şartlı Cümleler

• Çün düşman dükeli ḥīleden ḳalsa dostlıḳ zencirini depredür. (219a/9)

2.2.4.3.1.2. Sadece Eger Edatı ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler

Kuruluşunda şart eki ve şart ifade eden istek eki olmayıp şart ifadesini eger edatı ile karşılayan cümlelerdir.

• Ve eger senden kiçidür anuñ atası gibi olġıl ve eger yaşdaşdur anuñ ḳardaşı olġıl. (207a/5)

2.2.4.3.1.3. İstek Ekiyle Kurulan Şartlı Birleşik Cümle

Şart ifadesi taşıyan yardımcı cümlesi istek eki "-a, -e" ile yapılmış cümlelerdir.

2.2.4.3.1.3.1. Sadece İstek Eki Kullanılarak Yapılan Şartlı Birleşik Cümleler

• Ya'nī ol 'avrat biregüye şefā'at eyleye, 'Ömer andan geçemeye şefā'atin ḳabūl eyleye, şer'e muḫālif işlemiş ola. (205b/8)

• Ṭama'yı terk eyle 'izzet bulasın
Şehveti terk eyle lezzet bulasın (84a/6)

• Şehveti ġālib oluban evlene
Farḳ anuñla ılḳı ortasında ne (17b/12)

2.2.4.3.1.3.2. Eger + İstek Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler

• Eger senüñ gözüñden ġaflet perdesi götürüleydi, şehvet ya ḫışm ġālib olan kişilerüñ ef'ālini göreydin kim kelb ve ḥınzır ileyinde secde iderler. (90b/5)

• Eger ben daḫı sencileyin uyuyadum, bu 'ālem ḳamusı ḫarāb olaydı, yirler, gökler helāk olaydı. (124a/2)

• Eger birisi sirçe barmaġın dünyada göstereydi, tamāmet dünyā nūr-ıla ṭolaydı. (186a/11)

2.2.4.3.1.3.3. Ger + İstek Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler

• Ger ṣoralar saña cāndan yā Resūl
Digil emrinden-durur Tañrı'muñ o (20b/12)

• Ḥaḳḳ'ı bilmeklik ola ḥāṣıl aña
Ger naẓar eyleye ṣun'ındın yaña (21b/6)

• Zīhi heybet ger güneş göre-y-idi
Gölge içinde ebed ḳala-y-ıdı (2a/11)

• Zīhi raḥmet ger bula-y-ıdı la'īn
Ḳapa-dı İdris'üñ elinden ṭopın (2a/9)

• Ger oruç ḳadrin bileydüñ iy hümām
Hiç 'ömrüñde yimeyedüñ ḥarām (200b/6)

2.2.4.3.1.3.4. Şayed + İstek Eki ile Kurulan Şartlı Birleşik Cümleler

• Siz biraz eglenüñ ben varayım şol aġaçdan şāyed ki od bulam, getürem. (135b/13)

• Her sırrı ki gönlinde vardur dostın-daḫı söylemeye; şāyed ki 'ākıbet düşman ola ve iki düşman arasında şol sırrı söylemeye kim eyler girü dost olıcaḳ ol ḫacil ola. (222a/5)

• Ṣāyed ki ḳapuda bir ḥācetlü muntaẓır olmış ola, sen anuñ ḥaḳḳına taḳṣīr itmiş olasın. (207b/6)

2.2.4.3.2. İç İçe Birleşik Cümle

Bir cümlenin başka bir cümle içerisinde yer almasıyla oluşan cümlelerdir. Temel cümle sonda olur. Temel cümlenin içine girmiş olan cümle, temel cümlenin yan cümlesini oluşturur ve temel cümleye bir öge ilgisiyle bağlanmış olur. "Temel cümlenin yüklemi çoklukla 'de-, say-, zannet-, farz et-, bil-, gör-, addet-, duy-, işit-, um-' gibi duygu ifadesi taşıyan fiillerden oluşur. İç içe birleşik cümle, daha çok alıntılarda ve aktarmalarda kullanılmakadır."[100]

Bazı araştırmacılar iç içe birleşik cümlede bulunan iç cümlenin bir isim olduğunu ve temel cümlenin bir ögesi olarak görev yaptığını belirterek bu yapıdaki cümlelerin aslında birer basit cümle olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Leyla Karahan, "Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırması Üzerine" adlı makalesinde " Unsurlar, yapıları ne olursa olsun -kelime, kelime grubu ve cümle- yüklemin tamamlayıcısıdır ve isim değerindedir. "Ayşe 'Okula gideceğim.' dedi." cümlesindeki 'Okula gideceğim.' sözü de yapıca cümle olmasına rağmen, bir isim değerindedir ve yüklemin tamamlayıcısıdır."[101] şeklinde ifade etmektedir.

Eserde geçen bazı iç içe birleşik cümleler şunlardır:

- Ben eyitdüm: 'Aceb benden ne ṣādır oldı kim bu vāḳı'a uġradı. (77b/5)
- Eydürdi kim esirgeñ ol kişiyi kim sermāyesi ḳar olur, dirdi. (88a/10)
- İlāhī! Sen buyurmaduñ-mıdı bu otı dişüñe ḳo, diyü. (156b/10)
- Sırruma nidā geldi kim yā İbrāhīm ben senüñ ḥālüñi bilür-iken bilişleriñe i'timād eyledüñ, dir. (77b/7)
- Üsḳuf eytdi: "Uşbu zünnār ve bu ḫāçla aña cevāb eydilmez." diyü ikisin-daḫı kesdi bıraḳdı. (159b/13)
- Şeyḫ eyitdi: "Uşbu dükeli bunlara şol bir pāre ḳuruca etmege ḳanā'at itmeyüp ḳatıḳ istedüklerinden ötürü durur." didi. (83a/10)

[100] Mustafa Özkan, Enfel Doğan, **a.g.e.**, s. 209.
[101] Leyla Karahan, "Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine", **Türk Dili,** Sayı 583, Temmuz 2000, s.20. (Ayrıca bu konu ile ilgili İsmet Cemiloğlu da -Muharrem Ergin'den alıntı yaparak- benzer fikirler söylemektedir: İsmet Cemiloğlu, **Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme**, Ankara, TDK Yayınları, 2001.)

• Bundan ötrü eyitdi Şeyḫ Serīr-i Seḳaṭī raḫmetullahi ʻaleyh kim “İlāhī ben ḳuluña ne dürlü ʻazāb dilerseñ eylegil ammā firāḳ ʻazābın virmegil kim aña ḳatlanımazın.” didi. (12b/6)

• Eydür “İy sā’īl-i ṣādıḳ ve iy cemālüm nūrına ʻāşıḳ! Al imdi şol gevherleri kim bunlar ġayb tutuġınuñ ardında mestūr-ıdılar ve ʻināyetüm naẓarı-y-ıla manẓūr-ıdılar, şöyle beñzerlerdür kim bunlaruñ arılığı eteklerine hiç göyegünüñ eli yapışmaduḳdur ve gevherlerdür kim hiç cevherinüñ eli degmedükdür.” (8a/13)

• Nitekim Ḥaḳ taʻālā Dāvud peyġāmbere eyitdi: “Yā Dāvud ben senden ayrılmazın, her ḥāliñde; pes benüm ḥażretüme irişdürici ʻamellere dürişgil.” (13b/7)

• Dükelüñ eyitdi: “Ben bir gemi gördüm içi ṭolu metāʻ-ıdı içinde ne gemici vardı ve ne ayruḳ ādemī, deñiz ortasında şöyle ṭoġru gider-idi.” (26b/4)

• Eydeler kim “Bizüm adlarumuz peyġāmberler adlarına muvāfıḳ degül-idi, anuñ-çün girmedük; ammā biz daḫı mü’minlerüz.” diyeler. (43b/13)

• İmām eyitdi: “Sübḥānallah! Bir gemi gemicisüz yürdügine inanmazsız; pes nite revā görürsiz kim uşbunuñ gibi enbūh ʻālem ve niçe gökler ve bu ay güneş ve yılduzlar ve bu cümle maḫlūḳāt, şöyle ṣāniʻsüz ola.” (26b/9)

• Ve bir niçe ʻulemā eyitdiler: İsm-i aʻẓam “Ḥaḳīḳatullah”dur, didiler. (32b/1)

• Dördünci, şeyṭānı düşmanumuzdur didiñüz, girü aña muvāfaḳat eyledüñüz. (108a/7)

• Eyitdi: “Baṣra şehrinde ḥurmā ṣatun aldı-y-ıdı ve ol ḫurma ṣatan kişinüñ bir ḥurması bunuñ ḫarmāsına ḳarışdı, bunuñ ḫaberi yoġ-ıdı.” (101b/8)

• Eyitdi: “Nefsüme muḫālif oldum ve anuñ ḥażretine muṭīʻ oldum; pes havayı baña mutīʻ eyledi, uş saña su getürdüm.” didi. (125a/1)

• Eyitdiler: “Ṭaġarcıḳda un bulduḳ, etmek bişirdüḳ. Eyü un almışsın, andan girü bundan alġıl, ayruḳ undan almaġıl.” didiler. (109a/3)

• Ol ikisi daḫı eyitdiler: “Bize şöyle buyurdılar kim biz ʻaḳıldan ayru olmayavuz.” didiler. (101a/3)

- Şeyḫ eyitdi: “Hā! Gördüñüz mi ben bunı niçün sevdügimi sizden artuġraḳ.” didi. (106a/4)
- Ḥaḳ ta‘ālā ilerü zamāndaġı ümmetlere māllarınuñ rub‘ını zekāt virüñ diyü buyurdı-y-ıdı. (199b/5)

2.2.4.3.3. Ki’li Birleşik Cümle

Bu yapıdaki cümleler ayrıntılı olarak “Farsça Yapılı Cümleler” bölümünde incelendiği için buraya yazılmamıştır. (Bkz. sayfa 182)

2.2.4.4. Eksiltili Cümle

Daha çok günlük konuşmalarda, anlatımda kolaylığı ve çabukluğu sağlamak için cümlenin bazı ögelerinin eksiltilerek kullanılması ile meydana gelir. “Yargı ifadesi söz veya metin bütünlüğü içinde dinleyen veya okuyan tarafından algılanan bitmemiş cümlelerdir.”[102]

Eserde geçen bazı eksiltili cümleler şunlardır:

- Eyitdi: “Seni evden kim çıḳardı?”

  Ol kişi eyitdi: *“Bostāna giviren.”*(50b/12)
- Ḫalīfe eyitdi: “Bostāna kim givirdi?”

  Eyitdi: *“Evden çıḳaran.”*(50b/13)
- Mü’eẕẕin eyitdi “İmdi nikāḥ-ıla alayın.”

  ‘Avrat eyitdi *“Sen müslümān, ben naṣrāniyye.”*(133a/5)
- Ömer eyitdi: “Yā ‘Abdullah! Niçe yıldur kim sizden ayrı oldum?”

Ben eyitdüm-kim *“On iki yıldur.”*(206b/4)

[102] Mustafa Özkan, Osman Esin, Hatice Tören, **a.g.e.**, s. 593.

2.3. FARSÇA YAPILI CÜMLELER

2.3.1. Ki'li Birleşik Cümle

Bir temel cümle ile onu değişik yönlerden tamamlayan, temel cümlenin anlamını kuvvetlendiren bir veya birden fazla yardımcı cümlenin "ki" bağlacı ile bağlanmasıyla oluşan cümlelelere denir. "Eski Türkçe devresinden beri, Türk dilinin her sahasında görülen kim soru zamiri de ki'nin etkisiyle bağlama edatı ve bağlama zamiri göreviyle kullanılmıştır. Ki'nin etkisi altında onun bütün işlevlerini yüklenen kim, Batı Türkçesinin ilk devirlerinde ki ile yan yana kullanıldığı halde, sonradan ki'nin yaygınlaşarak benimsenmesinden dolayı bağlaç fonksiyonunu kaybedip yerini ki'ye bırakmış ve sadece soru zamiri olarak kullanılmaya devam etmiştir."[103]

Asıl yargıyı üzerinde taşıyan unsur temel cümledir, yardımcı unsurlar tek başlarına bir yargı bildirse de anlam bakımından temel cümleye bağlı unsurlar olarak görev yaparlar. "Bu iki cümleden birincisi ana fikri taşıyan, meramın özünü kendinde toplayan ve mutlaka tam bir hüküm bildiren ana cümle; diğeri ise bu ana cümleyi çeşitli bakımlardan tamamlayan, bütünleyen, manaca onunla ilgili veya tâbi bir durumdaki yardımcı cümledir. Ki'li birleşik cümlede iki hüküm arasındaki mana ilgisini sağlayan, "ki"dir. "Ki" vasıtasıyla aralarında ilgi kurulan iki hükümden biri diğerine umumiyetle tâbi durumda bulunur."[104] Tâbi olunan unsur temel cümle, tâbi olan unsur da yardımcı cümle veya cümlelerdir.

Ki'li birleşik cümlelerdeki yan cümle, ana cümleye bir isim unsuru olarak katılabileceği gibi, ana cümledeki isim unsurunun sıfatı olarak da katılabilir. "Yardımcı cümlenin ana cümle yükleminden sonra yer aldığı birleşik cümlelerde "ki" iki cümle arasında bulunur. Ancak kendisinden sonra gelen yardımcı cümle, ana cümle yüklemine bağlı bir bir cümle birimi durumunda bulunabileceği gibi, ana cümlenin bir isim unusuru ile ilgili de olabilir. Bu bağlamda "ki", hem iki cümle arasında hem de bir cümle ile bir kelime arsında ilgi kurabilmektedir. Bu ilgi ise ya niteliksiz, doğrudan bir ilgidir, yani "ki" iki cümleyi birbirine bağlayan bir bağlama

[103] Mustafa Özkan, "Eski Türkiye Türkçesinde ki/kim Bağlaçlarının Kullanılışı Üzerine", **TDED**, C. XXXI, İstanbul, 2004, s. 244.
[104] Mertol Tulum, **Sinan Paşa, Maarifnâme ve Ki'li Birleşik Cümleler Üzerine Bir İnceleme**, (Basılmamış Doçentlik Tezi), İstanbul, 1978, s. 23.

edatıdır ya da nitelik taşıyan bir ilgidir."[105]

Ki'li birleşik cümleler kuruluş bakımından Türkçenin cümle yapısına aykırıdır. Genel olarak ana cümle başta, yardımcı cümleler de ki'den sonra gelmektedir. Fakat bunları Türkçe yapılı cümleler halinde ifade etmek mümkündür. "Türkçe'nin zengin zarf-fiil ve isim-fiil sistemine sahip bulunması, bir temel fikir etrafında bütünleşen yardımcı fikirlerin, en geniş ve karışık ifadelerin tek yüklemle, sade cümleler içinde toplanmasına olanak sağlamaktadır. Türkçe cümle yapısında, ki'li birleşik cümlelerdeki yardımcı cümlelerin yerini birtakım kelime grupları tutmaktadır. Bunlar fiil isimleri üzerine kurulan fiil grubu, isim-fiiller üzerine kurulan isim-fiil grubu ve zarf-fiil üzerine kurulan zarf-fiil gruplarıdır. Bu grupları yapan ana unsur, grubun sonunda yer alan fiil ismi, isim-fiil ve zarf-fiillerdir."[106] Ki'li birleşik cümlelerin tasnifini yaparken bu özellik üzerinde de durulmuş, ki'li cümlelerin günümüz Türkçesine aktarılmasına yardımcı olması için, ki'nin cümle içindeki işlevleri ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir.

2.3.1.1. Yapılarına Göre Ki'li Birleşik Cümleler

2.3.1.1.1. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Bir Öge Olarak Katılanlar

Bu cümlelerde, yardımcı cümle genellikle ki'den sonra gelir. Yardımcı cümleler ana cümle yükleminin bir ögesi olarak görev yaparlar. Yardımcı cümleler ana cümleye özne, nesne, yer tamlaycısı, zarf ve yüklem ismi olarak katılırlar. Bu cümleleri genellikle fiilimsiler yardımı ile Türkiye Türkçesine çevirebiliriz.

2.3.1.1.1.1. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Özne Olarak Katılanlar

Bu tarz cümlelerde yardımcı unsur ana cümleye özne olarak bağlanır. Bu cümlelerde, yardımcı cümle genellikle temel cümleden sonra veya ana cümle

[105] Muhammet Yelten, "Parsnâme'deki Ki'li Cümleler Üzerine", **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C. II, S. 4, Ankara, 2005, s. 47.
[106] Muhammet Yelten, **Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler**, İstanbul, İ.Ü. Yayınları, 2009, s. 330.

içerisinde olabilir. Bazen özne ana cümle içerisinde bir zamirle temsil edilebillir.[107] Türkiye Türkçesine çevirdiğimizde ana cümledeki özne için kullanılan temsili zamir kaldırılarak asıl özne olan yardımcı cümle kullanılır.

Eserde geçen bazı örnekler şunlardır:

- Bu ‘acebdür ki dün gice ḳatıñda arslan yaturdı andan keykirdemezdüñ, bu gice sivrisiñekden ötrü çaġırduñ. (78b/12)
- Güneşdür kim her evün ḳapusından bacasından girür. (159a/9)
- Ve ḥadīṣde mezkūrdur kim her kişi kim dunlar uyḳudan ṭurup abdest alsa ve iki rek‘at namāz ḳılsa ardında yidi ṣaf ferişteler aña uyarlar. (31a/12)
- Pes gerekdür kim erler ‘avratlarınuñ ḥaḳların vireler, ḫıḍmetkārlarınuñ ḥaḳların vireler. (113b/7)
- Ümīd durur ki yarlıġaya faẓlu ve kerem birle. (104b/9)
- Ve anuñ lüṭfundandur kim ḳullarına maḳṣūdların vire. (108b/2)
- Bu muḳaddimeden ma‘lūm oldı kim ādemīler bāzı yatmaġ-ıçun ve herze işler-içün ve yaramaz keleciler çün yaradılmadılar. (12a/10)
- Rivāyetde gelür kim uçmaḳ içinde Ḥaḳ ta‘ālā ferişteler veribiye, her bir mü’mini ḥażretine ilede, dīdārın göstermek-içün, mü’minler yaḳın varıcaḳ bunlar selām virmezden öñdin, Allahu ta‘ālā faẓl-ı keremi birle egerçi ḳullarına selām vire. (42b/9)
- Ya‘nī dimek olur kim ol biñ kişinüñ arasında yüz bahādur ancaḳ pes ṭoḳsan ṭoḳuz adı vardur dimekden artıḳ yoḳdur dimek lāzım olmaz. (30b/10)
- Nitekim ‘ādetidür bir kişi kim tedbīr ehli olmasa bir tedbīrlü şefḳatlü kişiyi idünür. (113a/12)

2.3.1.1.1.2. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Nesne Olarak Katılanlar

[107] Mertol Tulum, **a.g.e.**, s. 27.

Bu cümlelerde yardımcı unsur ana cümleye nesne olarak bağlanır. Bu cümlelerde, yardımcı cümle genellikle temel cümleden sonra veya ana cümle içerisinde olabilir. Bazen özne ana cümle içerisinde bir zamirle temsil ve işaret olunabilir.[108]

Eserde geçen bazı örnekler şunlardır:

- Fikr eylesün kim Ḥaḳ ta‘ālānuñ baḳmaḳlığı öñdindür, kendü baḳmaḳılığından. (105a/13)
- Ve hem muḥkemdür kim bozulmaz ve eskimez ḳoduġı yirden ayrılmaz. (162a/12)
- Görürsin kendü gözün-ile her dem
  Ki göçer def‘a def‘a ibn-i ādem (14b/5)
- Bilmez kişi eyle ṣanur kim anasınuñ şefḳati artuḳdur, babası şefḳatinden. (39b/1)
- Görmez misin ki ṭoġan ve ṭavşancıl havada ‘izzet-ile uçarlarken duzaḳdaġı bir pāre et-çün yiryüzine inerler, esīr olurlar ve anı oġlancıḳlar dutarlar, oynarlar. (82b/10)
- Andan ṣoñra naẓar eylesün kim gökleri yılduzlar-ıla, nicesi müzeyyen eyledi, her yılduzda niçe ḥikmetler ḳodı. (88b/10)
- Ve Yunānīler nücūmında ẕikr eylemişler eṣāret ṭarīḳi-le kim müşterī yılduzı ki altıncı felekdedür. (89b/6)
- Peyġāmber ‘aleyhi’s-selām buyurur kim ‘ibādet idecek vaḳtın, Tañrı ḥażretin göre durur gibi eylegil. (86a/12)
- Ve daḫı her kişi bilsün-kim ‘azīz Allah’dur. (50a/11)
- Ve ṣoñra gördiler kim ol kişi bir bostānda yürür ve ol ḳapu ṣıvalu-y-ıdı. (50b/10)
- Ḳoñşuñ dilerdi kim kendü taḫılın ṣuvara. (52b/8)

[108] Mertol Tulum, **a.g.e.**, s. 40.

- Ve ṣoñra gördiler kim yetmiş biñ kişi helāk olmış. (58b/2)
- Evvel bilüñ kim ucmaġa gireler, yüzlerinüñ nūrları bedr ayı nūrı gibi ola ve bunlardan ṣoñra girenlerüñ yılduzlar gibi ola. (60a/9)
- Ve daḫı fikr eyleye kim ādemīnüñ ṣūretlerine mevzūn ve iḫtiyārdur. (60b/9)
- Bir kişiyi öldigiñden ṣoñra düşde gördiler ve ṣordılar kim "Allahu ta'ālā senüñ-ile ne mu'āmele eyledi? (61a/5)
- Yā Dāvud bilmez misin kim ecel gelicek te'ḫīr olmaz. (63b/11)
- Bildiler kim peyġāmberdür, ḥaḳ anuñ elindedür. (72a/2)
- Ve daḫı fikr eyleye maḫlūḳātuñ ṣūretlerinde kim niçesi hey'et ve terbiyyetler-ile yaradılup durur. (60b/7)
- Ya'nī fikr eyleye kim Allah ta'ālā gözedü durur. (105a/9)
- Mıṣır taḫtında ulu sulṭān ider ki Yūsuf'ı
  Gāh Ya'ḳūb'ı anuñ ḳayġusı-la ḫayrān ider (150b/7)
- Bilgil kim īmān altı nesneye iḳrār eylemekdür, İslām biş nesne işlemekdür; īmān göñül-ile i'tiḳād eylemekdür, İslām a'żā-y-ıla 'amel eylemekdür. (195b/3)
- Meşāyiḫden birisi kiçi bayrām güninde gördi kim ḫalḳı ḳurbān iderler. (121b/6)
- Ve ṣordılar kim "Pādişāh ḳaç ḥāṣlet-ile 'azīz olur?" (218a/4)
- Her ki dīn emri içinde olursa ġayyūr
  Ḳuvveti muḥkem olur hem sever anı ol Ġafūr (114b/12)

2.3.1.1.1.3. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Yer Tamlayıcısı Olarak Katılanlar

Bu tarz cümleler, yardımcı cümlenin temel cümleye yer ve yön işleviyle katıldığı cümlelerdir. Yardımcı cümleler temel cümleye "yönelme" ve "ayrılma" ekleriyle katılırlar.[109] Bu cümlelerde der yardımcı cümle temel cümleden sonra veya ana cümle içerisinde olabilir.

[109] Mertol Tulum, **a.g.e.**, s. 56.

Eserde geçen bazı örnekler şunlardır:

- Baḳarlar-ıdı kim Ḥaḳ ḳanḳısunuñ elindedür. (71b/5)
- Ḳaṣd itdi kim ala gide. (99b/13)
- Ḳaṣd eyledi kim ehl-i beytini terk eyleye. (51b/8)
- Bir ef‘ī yılan ḳaṣd eylemiş kim anı ṣoḳa. (38a/13)
- Raḥmān aña dirler kim in‘ām eyleyici ola, bir ni‘metle kim ādem oġlanlarınuñ anuñ gibi in‘ām eylemege gücleri yitmeye. (37a/6)
- Ḳaṣd eyledi kim anı daḫı yuda. (71b/9)
- Vācid diyü şuña dirler kim ma‘şuḳınuñ bilir, ḳoḳusın bile. (125a/3)

2.3.1.1.1.4. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Zarf Olarak Katılanlar

Yardımcı cümlenin temel cümleye zarf göreviyle katıldığı ve temel cümlenin yüklemine zaman, sebeb-sonuç, durum, vasıta gibi çeşitli özelliklerle bağlandığı cümlelerdir.

Metinde geçen bazı örnek cümleler şunlardır:

- İy nefis! Ġāfil olma Tañrı saña işbu ḳadar ‘ömr virdi, daḫı vaḳt olmadı mı kim ġaflet uyḳusından uyanasın, anuñ ḥażretine dönesin. (117a/11)
- Pes ‘ilm vücūdı delīldür Allah varlıġına kim ol mevṣūfdur kemālātına, ma‘rifdür ḫayrāt-ıla. (25b/4)
- Tā anuñ ḫilāfınca ‘amel eyleye kim ol ‘ayn-ı ṣavābdur. (222a/10)
- Ve sende ḳaḳımaḳ vardur kim anuñ sebebi-le kendüzüñden ziyānlu nesneler ṣavarsın. (90a/2)
- Ol bıraḳduġını girü aldı kim çıḳa. (100a/1)
- Meṣelā sende şehvet vardur kim anuñ sebebi-le nefsüñe aṣullu nesneler ḥāṣıl olur yimekden, icmekden, cimā‘dan. (89b/13)

- Ol Tañrı ḥaḳḳı-çun kim benüm nefsüm anuñ ḳudreti ḳabżındadur. (79b/8)
- Zīrā ki müşāhedesine şöyle müstaġraḳ olmışam kim hiç şikāyete mecāl ḳalmadı. (115a/10)
- Otuz yıldur kim ben işbu zaḥmete mübtelāyın, henüz bir kez daḫı şikāyet eylemedüm. (115a/8)
- Şeyḫ Ebū Ḥafṣ-ı Kebīr eydür otuz yıldur kim ṣol omuzumdaġı ferişteye günāh yazdurmadum, Tañrı ‘ināyetiyle ve daḫı hergiz māldār kişiler-ile dünya-çün dostluḳ itmedüm. (117b/8)
- Şimdi bir zamāndur kim ḳırḳ yaşından ṣoñra yavuz ‘amellere ve fitnelere ve vesveselere başlarlar. (117b/4)
- Yigirmi yıldur kim vacidle faḳr ortasındavan. (125b/1)
- Bir günde şol ḳadar ‘amel eylerdi kim dükeli ādem oġlanları bir ayda ol ḳadar ‘amel eyleyümezler-idi. (170b/10)
- Pes vācibdür kim ḥaḳīḳatüñi ṭaleb eyleyesin; tā kim sen ḳandan geldüñ ve ḳançaru gidersin ve bu menzile ne maṣlaḥat içün geldüñ ve seni ne-y-içün yaratdı, sa‘ādetüñ nededür ve şeḳāvetüñ nededür? (15b/11)
- Anuñ-içün kim sefer vardur saña
  Pes yaraḳ itmek gerek andın yaña (19a/3)
- Anuñ-çün-kim şol dirinüñ ki ḥayātı cānladur, aña ḥayvān dirler. (121a/2)
- Anuñ-çün kim Manṣūr seyrinde bir maḳāma irişdi kim aña fenā dirler; pes Manṣūr’uñ vücūdı ol maḳāmda mahv oldı. (112a/12)
- Anuñ gibi kişinüñ işi ḳatı peşimānlıḳ olur; anuñ-içün kim bahāsuz cevher yavu ḳılmış olur. (88a/6)
- Zīrā ki bunlarun danişmendleri ol kitāblardan bir niçe aḥkāmı ḳazıdılar, kendüler ḳolayrınca yazdılar; Anuñ-çün-kim Ḥaḳ ta‘ālā her kitābda bizüm Peyġāmberümüzi ögdi ve āḫir zamānda gelecegin bildürdi ve andan öñdin gelen peyġāmberlerüñ şerī‘atlerin nesḫ idecegin beyān eyledi. (166b/5)

2.3.1.1.1.5. Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Yüklem Olarak Katılanlar

Yardımcı cümlenin Temel cümlede yüklem ismi olarak görev almasıyla kurulurlar. "Temel cümle yükleminde 'bu, ol, anlar' gibi zamirlerle temsil ve işaret olunmuşlardır. Bu zamirler çok defa bildirici "-dur/-dür" ile birliktedirler, ancak bildiricinin kullanılmayıp düşürüldüğü de olur."[110]

Eserde geçen bazı örnekleri şunlardır:

- Zihī ma'būd kim oldur düşmandan ötrü dostına 'itāb eyledi. (109b/6)
- Ḳuluñ bu addan naṣībi oldur kim kimse ögretmedin kendüzinden 'ilmler ḥāṣıl eyleye. (77b/2)
- 'Aḳl oldur kim ola nefse emīr
  İtmiş ola kendüye nefsi esīr (85a/13)
- Ḳuluñ bu addan ya'nī żārrdan nasībi oldur kim 'āṣilere ve müfsidlere ziyān dege. (156a/12)
- Allahu ta'ālā ḥażretinüñ 'ināyet-i bī-'illetden ve kerem-i bī-nihāyetinden ümīd oldur kim bu ża'īfüñ beyānını sehv ü zelelden ve beyānı ḥaṭā vü ḫalelden saḳlaya. (9a/4)
- Oldur ol kim ḳarnı acıcaḳ yiye
  Ḳaḳıyıcaḳ ne gerek-ise diye (17b/10)
- Tuḥfe oldur kim ḳala bāḳī ebed
- Ol degül kim bir iki günde yite (8b/2)
- Ḳuluñ naṣībi raḥmāndan oldur kim Tañrı'nuñ ġāfil ḳulların esirgeye, va'z naṣīḥat ile ġaflet yolından bunları döndüre, Allahu ta'ālā ḥażretindin yaña yönelde ve daḫı 'āṣīlere ḫor göz-ile baḳmaya, belki şefḳat eyleye. (38b/5)
- Beden oldur kim 'ibādet eyleye
  Cümle erkānı ri'āyet eyleye (86a/5)

[110] Mertol Tulum, **a.g.e.**, s. 94.

• Bir rivāyet de budur kim “Beşāret olsun size ki bir kişi sizden ve biñ kişi ye’cücden me’cücden ola.”. (79b/6)

• Evveli budur kim çünki bildi Allah ta‘ālā işidicidür; pes dilin saḳlaya ġıybetden, yalandan, bühtāndan. (84b/8)

• Ḳulaḳ oldur kim işide Ḥaḳ sözin
Urmaya bir laḥẓa ḥaẓretden yüzin (85b/11)

• Ḳuluñ bu addan naṣībi oldur kim ḫātırına gelen fāsid endişelerden, ḥırṣdan, kibrden, riyādan hemīşe ḫaberdār ola, bunlaruñ mekrinden emīn olmaya ve daḫı endāmları-y-ıla ma‘ṣiyyet eylemeye. (92a/1)

• Ḳuluñ bu addan naṣībi oldur kim Ḥaḳ yücelde, baṭıl alçaḳ eyleye, ḥaḳ ehline yardum eyleye, bāṭıl ehline ḫorluḳ eyleye. (81a/8)

• ‘Āḳil kişi oldur kendünüñ aḥvālinden ġāfil olmaya, dāimā ‘āḳıbetin fikr eyleye, maẓlūmları ḫoşnūd eyleye, ẓāhirin şerī‘at aḥkāmı-y-ıla bezeye, bāṭının ṭarīḳat ikrāmı-y-ıla ma‘mūr eyleye. (223a/7)

• Gizlü aşikāre iḥsān oldur ki farīżaların işleye, ra‘iyyetlerine kerem ve mürüvvet eyleye, ‘ālimlere ‘izzet ve ṣāliḥlere ḥürmet eyleye, dervīşlere miskīnlere ṣadaḳa vire, her işde Tañrı ta‘ālā ḥażretini görür gibi ola, pādişāhlıġ-ıla yılmaya, evvelki ḥālinden ayruḳsımaya. (204b/1)

• ‘İllet-i ġāyesi oldur kim çün mürīd-i ṣādıḳ ve ṭālib ve ‘āşıḳ, ṣıḍḳ-ı te’ennī cehdiyle müṭāla‘a eyleye ve bu ebvābuñ mūcibātı-y-ıla mu‘āmele eyleye ve bellü bile kendüzin ki kimdür ve ḳandan gelmişdür ve nireye geldi ve girü ḳançaru gidiserdür? (9b/7)

• Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim göñli Tañrı ḥażretinüñ ‘aẓameti ve celāli fikrine şöyle meşġūl ola kim hergiz ḫāṭırı andan artuḳ ḥācat dilemeye; zīrā ki kendüzinden ġāyb olan kişi maḳṣūdın bilmez olur. (155b/6)

• Miṯāl oldur kim bir evüñ bir divārında āyina olsa, gicide ay nūrı bacadan ol āyina üzerine düşse, ol āyinanuñ nūrı ḳarşusındaġı divāra düşer, divār nūrı yire düşer

ve yirdeki nūr divār nūrındandur ve divār nūrı āyinā nūrındandur ve āyina nūrı ay nūrındandur veaynūrı güneş nūrındandur. (157b/1)

- Ḥāl budur kim peyġāmberler ve şehīdler degüller; ammā peyġāmberler ve şehīdler daḫı bunlaruñ maḳāmların ‘acebleyeler. (5b/13)
- Ḥāl budur kim anda ne ot var-ıdı ve ne su ve ne çayır ve ne bāġ u bostān ve ne sarāy var-ıdı. (28b/3)
- Ḥāl budur kim düşmanları çoḳdur: Ādemīler ve tavşancıl ve leglek ve ḫınzır ve boġa ve keler ve kedi ve köpek ve yırtıcı canavarlar dükeli düşmanıdur ve ‘alāle’l-ḫuṣūṣ bir birin daḫı yirler cins-i muḫālif olucaḳ. (122a/1)
- Hāl budur kim niçeler şeḳḳ şübhe iderler anuñ varlığında. (139b/7)
- Ḥāl budur kim yarasanuñ gözleri ża‘īfdür. (139b/13)
- Ḥāl budur kim dükeli nesneden bellürekdür. (140a/11)
- Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim muḥtāclara eylik eyleye, ḫuṣūṣā ki atasına anasına. (141b/11)

2.3.1.1.2. Yardımcı Cümlesi Temel Cümlenin Bir Ögesinin Sıfatı Olarak Katılanlar

Bu cümlelerde, yardımcı cümle genelde ki’den sonra gelir; bazen de temel cümle içerisinde bulunabilir. Bu cümlelerde, niteleme işlevini üzerinde bulunduran yardımcı cümleler, temel cümlenin bir ögesi değil, temel cümlenin ögelerinden herhangi bir ögesinin niteleyicisi olarak görev yaparlar. Yardımcı cümleler ana cümleye öznenin sıfatı, nesnenin sıfatı, yer tamlaycısının sıfatı, zarfın sıfatı ve yüklem isminin sıfatı olarak katılırlar.

2.3.1.1.2.1. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Öznesinin Sıfatı Olanlar

Bu tarz cümleler, temel cümlenin öznesini nitleleyen, onun hareket niteliğini bildiren ve bu şekilde tarif ve tayin eden cümlelerdir.[111] Temel cümle öznesinin niteleyicisi olan yardımcı cümleler, temel cümleden sonra gelebildikleri gibi, temel cümle içerisinde de olabilir. Bazen bu cümlelerde özne belgisiz sıfatlardan oluşmuş bir sıfat tamlaması yapısında olabilir. Bu tarz cümlelerde yardımcı cümleler buradaki belgisiz sıfatların yerini alırlar.

Eserde geçen bazı örnekler şunlardır:

- Ammā bu yüz dört kitāblar ki gökden indürildi, ḳadīmdürler. (166a/10)
- Ve daḫı ‘aḳl vardur kim anuñla tedbīr idersin dünyevī ve uḫrevī maṣlaḥatlarñı. (90a/3)
- Ol kimse kim İslām’da cum‘a namāzın ḳıldı, adı Medine’de Muṣ‘ab ibn ‘Umeyr’di. (137b/10)
- Anları şol kişiler geyiserlerdür kim dünyāda ḥarīr geymediler ya geydilerse tevbe itdiler, ayruḳ geymediler. (187a/7)
- ‘Arş altında ferişteler vardur kim anlaruñ sāğışın Allah bilür. (46a/7)
- Ferişteler cemā‘atı kim dāimā ṭā‘at iderler, ol ḥāliṣ ‘ibādetlerin ‘ibādete ṣaymazlar. (48b/3)
- Kimse var-mı-kim aña irişmedi ‘adluñ senüñ. (152b/11)
- Her kişi-kim ‘ilm vü ḥikmetler-ile meşhūr ola
  Lā-cerem göñli gözi Ḥaḳ nūrı-la pür-nūr ola (160a/8)
- Nūra lāyıḳ olmadı şol cāhilüñ göñli kim ol
  Bu cihānuñ devleti ve mālı-la maġrūr ola (160a/10)
- Bu ḫilafıñ fāīdesi ẓāhir olur şol kişi ḥaḳḳında kim ṭaġ başında bāliġ oldı ve Tañrı varduġın kimseden işitmedi, fikr idüp Allah’ı bilecek vaḳt miḳdārı diri oldı ve īmān getürmedin öldi. (23b/10)
- Ḥażretüme geliben kimsene maḥrum olmadı

[111] Mertol Tulum, **a.g.e.**, s. 102.

Yā kişi var mı ki luṭfum-ıla mevsūm olmadı (8a/7)

- Ve şol kişi kim sevdüginden ayrıla, dertlü olur. (13b/13)
- Yirde, gökde, ‘arşda, ferşde hiç kimsene yoḳdur kim benüm in‘āmum-ıla memnūn olmaya, her kim ṣıdḳ-ıla dergāhuma gele, iḥsānumdan maġbūn olmaya. (8a/4)
- Benüm daḫı nesnem yoḳdur kim saña virem. (108b/11)
- Benī İsrāil zamānında bir kişi var-ıdı kim ṣıddıḳlar maḳāmına irişmiş-idi. (146b/3)
- Ve her ġuṣṣalu kişi kim bu adları oḳıyıcaḳ Ta‘ālā anuñ ġuṣṣasını şādiye tebdīl eyleye ve ḥācetlerin daḫı revā idivire. (34a/4)
- Bir kişi daḫı vardur kim hiç zaḥmetsüz ol ḳuş anuñ eline girer. (203b/10)
- Şol çoḳ ferişteleriñ arasında bir ferişte yoḳdur kim iki rek‘at namāzı tamām ḳılup-ıla ādemīler ḳılduġı gibi. (201a/11)
- Şol kişi-kim Tañrı-çun işlemiş ola, ḫalḳdan ḳorḳup ya utanup ayruḳsı eylemeye. (216a/4)
- Ve anda bir dere vardur kim adı ‘āḳdur. (195a/2)
- Ve her kişi kim Ka‘be’ye vara, ol ṭaşı ziyāret eyleye. (59a/7)
- Muḫtelif ḫalḳuñ murādını virürem bī-diriġ

  Pes kim ola raḥmetüm-ile ki merḥūm olmadı (8a/9)
- ‘Ālim kim anuñ ‘ameli olmaya, aru gibidür kim anuñ balı olmaya. (220a/6)
- Şöyle diridür kim ebedā ölmez. (120b/9)
- Evvel müslümān kim ġazāda kāfir öldürdi, Vāḳıdi bin ‘Abdullah idi. (137b/4)
- Evvel kişi kim İslām’a gelmezden öñdin diyet yüz deve sünnet eyledi, ‘Abdu’l-Muṭṭallib idi. (136a/9)
- Evvel müslümān kim İstanbul ḳapusın ḳılıçladı girdi, içinde eẕān oḳudı, ‘Abdullah bin Ṭulbīd. (137b/7)
- Hem ferişteniñ kim maḳāmı yüce ola, ‘izzetlürek olur. (164b/5)
- Her melik kim iderse cevr vü cefā

Melik bünyādın eyledi vīrān (213b/7)

- Her kişi-kim bir bay kişiye ötürü ḥürmet eylese dininüñ üç baḫşından bir baḫş gide. (50a/13)

2.3.1.1.2.2. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Nesnesinin Sıfatı Olanlar

Bu tarz cümleler, temel cümlenin nesnesini nitleleyen, onun hareket niteliğini bildiren ve bu şekilde tarif eden cümlelerdir.[112] Temel cümle nesnesinin niteleyicisi olan yardımcı cümleler, temel cümleden sonra gelebildikleri gibi, temel cümle içerisinde de olabilir. Bazen bu cümlelerde nesne belgisiz sıfatlardan oluşmuş bir sıfat tamlaması yapısında olabilir. Bu tarz cümlelerde yardımcı cümleler buradaki belgisiz sıfatların yerini alırlar.

Metinde geçen bazı örnekler şunlardır:

- Her ferişte ki Allah ta‘ālā ḥażretine yaḳınraḳdur, anuñ nūrı tamamraḳdur. (157b/11)
- Bu ḥālde yürürken bir ḳuş yavrucaġın buldı kim yuvadan düşmiş. (146b/7)
- Mūsā ‘aleyhi’s-selām Ḥaḳ ta‘ālā ḥażretine münācāt eylerken ‘arş ayaġında bir kişi gördi kim şöyle ṭurur. (142a/1)
- Allahu ta‘ālānuñ yardımı-y-ıla her memleket kim aldum, ra‘iyyetini incitmedüm, pādişāhlarınuñ adlarını eylük-ile añardum. (214b/11)
- Bize bildür şol nesneleri kim cānumuza daḫı menfa‘atı ve tenümüze daḫı fāīdesi ola. (220b/13)
- Çalab’um baña bir pāẕişāhlıḳ vir kim benden ṣoñra anuñ gibi pādişāhlıḳ kimseye virmeyesin. (202b/11)

[112] Mertol Tulum, **a.g.e.**, s. 127.

- Şol kişinüñ namāzın ḳabūl iderin kim benüm ‘aẕametüme tevāżu‘ eyleye ve ḥalḳuma ululanmaya ve göñil evini ḳorḳu-y-ıla ṭoldura, her nefes benüm ẕikrüm-ile geçüre ve nefsin hevālardan yıġlındura ve Tañrı diniñe yönele. (197a/11)
- Ve daḫı unutma şol güni-kim anuñ gicesi olmaya ya şol gice-kim anuñ gündüzi olmaya. (208a/7)
- Ve ṭa‘ām yirine bir ot vireler kim aña żarī‘ dirler. (192a/11)
- Her ma‘ṣıyyet ki dünyada vāḳi‘ olur kendüden, zāyil eyleye güci yetdügince. (38b/10)

2.3.1.1.2.3. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Yer Tamlayıcısının Sıfatı Olanlar

Bu cümleler, temel cümlenin yer tamlayıcısını niteleyen cümlelerdir. Temel cümle yer tamlayıcısının sıfatı olan yardımcı cümleler, temel cümleden sonra gelebildikleri gibi, temel cümle içerisinde de olabilirler.

Eserde geçen bazı örnekler şunlardır:

- Ben bunı sevdügüm uşbu sebebdendür kim her biriñüz kendü nefsüñüze meşḳūlsız, bu ḳulum dāimā benüm ḥālüme meşġūldür, gözi ḳulaġı bendin yañadur, beni gözedür. (86b/13)
- Nūr ol nesneye dirler kim kendü aşikāre ola, gizlü nesneler daḫı aşikāre eyleye. (157a/9)
- Yā Resūlallah! Biz bahādur diyü, şol kişilere eydürüz kim her kimle kim güreşe anı başa. (114a/7)
- ‘Azīz şol kimseye derler kim anuñ beñdeşi olmaya, ādemīlere fā’idesi çoḳ ola ve anuñ ḳatına varmaḳ düşvār ola. (49a/3)
- Ṣamed ol diriye dirler kim ölmez ve andan kimse mirāṣ yimez. (128a/10)
- Yolı bir ‘avrata uġradı kim tanurda etmek bişürürdi. (148b/7)

• ‘Ulemā iḫtilāf eylediler, uşbu mes’elede kim cinniler ucmaġa gireler mi yaḫūd girmeyeler mi? (181a/7)

• Bir bostāna irişe-kim anda igen çoḳ minberler göre ve ol minberlerüñ her birisi bir dürlü ḳıymeti cevherlerden ola. (188a/7)

• Ḳıdlıḳ sebebinden göçdi, Bābīl’e vardı kim şimdi Baġdād’dur. (173b/11)

• Az zamānda şāhuñ ‘ammusı oġlı baş götürdi, şol ḳavme-kim andan incinmişler-idi. (213b/10)

• Her pādişāh-kim ra‘iyyetine yumuşaḳlıḳ ide, ḳıyāmetde daḫı iki yumşaḳlıḳ ideler. (205b/3)

• Şerī‘at yolında yürigil kim doġru yoldur. (215/9)

• Ḳorḳuban şol Tañrıdan kim ‘āṣīlerüñ işledügi günāhlardan ġāfil degüldür; belki bunlaruñ omuzlarındaġı feriştelere yazdurur. (92a/5)

2.3.1.1.2.4. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Zarfının Sıfatı Olanlar

Yardımcı cümlesi, temel cümlede zarf ögesi olarak kullanılan bir isim veya isim grubunun sıfatı olarak görev yapan cümlelerdir. Bazen bu cümlelerde zarf belgisiz sıfatlardan oluşmuş bir sıfat tamlaması yapısında olabilir. Bu tarz cümlelerde yardımcı cümleler buradaki belgisiz sıfatların yerini alırlar.

Cevāhirü’l-Ma‘ānī’de bu tarz cümleler çok fazla geçmemektedir:

• Hem ‘ibādet şol vech-ile ide kim Tañrı ḥażretini görür gibi. (112a/11)

• Ḳul şol vaḳt vācid olur kim Tañrı ḥażretine muṭī‘ ola. (124a/13)

• Ammā āyinelik mertebesi kemāline şol vaḳtın irişür kim şerī‘at ḥükmi-y-ile ṭarīḳat edebi-y-ile ‘amel eyleye. (201b/7)

• Her vaḳt namāzın ki ḳılur, yitmiş rik‘at namāz ṣāvābı virilür. (202b/6)

2.3.1.1.2.5. Yardımcı Cümlesi Temel Cümle Yükleminin Sıfatı Olanlar

Bu cümlelerde yardımcı cümleler, temel cümlenin yüklem ismini nitelemektedirler. Yardımcı cümleler daima temel cümleden sonra yer alırlar; ki temel cümle ile bu yüklemin isim unsurunun sıfatı durumundaki yardımcı cümle arasında bulunur. Bu yapıdaki birleşik cümlelerin en belirgin özellikleri yüklemlerinde daima -dur/-dür bildirme ekini veya olur fiilini kullanmalarıdır.[113]

Eserde geçen bazı örnekler şunlardır:

- Ve peyġāmber ululıġı Tañrı ta‘ālā ululıġı ḳatında anuñ gibidür kim bir ḳaṭre su deñizde ne miḳdār idi-y-ise ol daḫı ancılayındur. (95b/13)
- Bu ol vaḳtdur ki dil-ile medh eyleye ya ḳalaḳ eyleye. (50b/1)
- İmdi Allah ol kimsenüñ adıdur kim anda ulūhiyyet ṣıfatlar müctemi‘ olmış ola, vücūd-ı ḥaḳīḳī aña maḥṣūṣ ola ve dükeli maḫlūḳa varlıġını ol virmiş ola. (34b/1)
- Ve daḫı raḥīm şol in‘ām eyleyicidür kim ādem oġlanlarınuñ anuñ gibi in‘ām itmege güci yite. (37a/8)
- Bahadur ol kişidür kim ġāyet ḳaḳıduġı vaḳtın, öykesin yuda ve nefs ejdahāsını baṣa ve zebūn eyleye, belkim ḳahr eyleye; ya‘nī hiç bir kimse anuñ nefsinden rencīde olup incinmeye. (114a/9)
- Bu şol maḳāmdur kim cānlar īsār iderler, melūl olmayalar. (115b/5)
- Bu zamān ol zamāndur kim ilerü zamān ḳavmı bu zamān ḳavm şerrinden Tañrı’ya ṣıġınurlar-ıdı. (117b/6)
- Ya‘nī Allah ta‘ālā müddebirdür kim ḫalḳınuñ tedbirin eyledi. (140b/13)
- Ya‘nī dünyā bir köpridür kim anuñla āḫirete geçeler. (129b/7)
- Ebrār ol kişilerdür kim kimseye ẓulm eylemediler ve bir ḳarıncacuġı daḫı incidmediler. (184b/11)

[113] Mertol Tulum, **a.g.e.**, s. 138.

- Bu bir sulṭān başıdur kim ra‘iyyete ẓulm iderdi. (210a/11)
- Ol yil şol yildür kim bir yüzük ḥalḳasından çıḳan miḳdārını Ḥaḳ ta‘ālā ‘Ād ḳavmına viribidi, şol vaḳtın-kim peyġāmberlerine muṭī‘ olmadılar. (194b/6)
- Ve āḫiret müsāfirlerine bir bāzārdur kim bādiye başında ārasta olmuşdur; tā ki andan āzuḳlanalar ve āzugla fenā bir beriyyesini geçeler ve āḫiret menziline yitişeler. (129b/4)

2.3.1.2. İşlevlerine Göre Ki'li Birleşik Cümleler

Bu cümleler yardımcı cümlenin temel cümleye zarf fonksiyonu ile katıldığı cümlelerdir. Normal şartlar altında bu grub da "Yardımcı Cümlesi Temel Cümleye Zarf İlgisiyle Katılanlar" grubu altında ele alınabilirdi. Fakat grupta yer alan ki'li birleşik cümleler günümüz Türkçesine çevrilirken anlam zenginliği açısından ve günümüz Türkçesindeki ifade ediş şekillerinin çeşitliliği açısından diğer gruplardan çok daha etkin olması sebebiyle böyle bir başlık yapmayı uygun bulduk.

Birleşik cümlenin tanımını yaparken şekil -yani öge olma ilişkisi- ve anlam birliği olması gerekir demiştik. Farsça ki'li birleşik cümleleri de bu şekilde düşündüğümüzde, genellikle bizde şekil olarak bir tasnif yapılmaktadır. Fakat anlam açısından bir tasnif sözkonusu değildir. Bundan dolayı bu başlıkta ki'li birleşik cümlelerin anlam ilişkisine de dikkat çekilmek istenmiştir.

"Farsçada soru zamiri, bağlama ve ulama zamiri, bağlama edatı, sebep edatı, açıklama edatı, zaman edatı, dua ve yemin edatı, pekiştirme edatı vb. görevlerle kullanılan ki, Anadolu'da gelişen Türk yazı dilinde de başlangıçtan beri cümleleri birbirine bağlayan bir bağlaç (bağlama edatı ve bağlama zamiri) olarak kullanılagelmiştir. Türkçenin sentaksına ve ifade tarzına bazı anlam incelikleri kazandırdığından ki bağlacı, bu gün de dilimizde canlı bir şekilde kullanılmaktadır."[114] Özellikle Eski Anadolu Türkçesi Döneminde kullanılan ki'li birleşik cümlelerdeki bu anlam inceliklerinin tespit edilmesi ve günümüz Türkçesine aktarılması o dönem eserlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

[114] Mustafa Özkan, **a.g.m.**, s. 243.

Ayrıca Farsça yapılı ki'li birleşik cümlelerdeki ve daha sonra değineceğimiz Farsça çün'lü birleşik cümlelerdeki anlam ilişkilerinin tasnifi, bu dönemde yazılan eserlerin daha doğru ve daha sağlıklı bir şekilde günümüz Türkçesine aktarılmasına da olanak sağlayacaktır.

2.3.1.2.1. Sebep İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlayanlar

Yardımcı cümlenin ana cümleye sebep ilgisiyle bağlandığı cümlelerdir. Yardımcı cümle, ana cümledeki yargının sebebini bildirir. Yardımcı cümle, temel cümleye çünkü, zira, -dığı için gibi anlam ilişkisi içerisinde bağlanır.

2.3.1.2.1.1. "çünki, zira" anlamında

- ʻĀḳil olan kişinüñ fikri bu ola her nefes
  Kim ezel ḥükmi nedür ya āḫiri nice ola (138b/11)
- Aç gözüñi uyuḳudan iy faḳir
  Ḥāżır ol kim uyanuḳdur ol ḳadīr (130b/12)
- Nitekim Maḫzūmiyye Ḳabilesi Velidin Muġayir-ile faḫr iderler kim evvel başmaġın çıḳarup Kaʻbe'ye giren oldur. (135b/6)
- Yarısıñ düzgil yaraġını bugün
  Kim bilmezsin yarın ḳayġuñı bir (131b/3)
- İlāhī bunlara virgil hidāyet
  Ki tā ḥaḳḳumı ideler riʻāyet (164a/6)
- Yüklü ʻavratı yemeye kim oġlan düşmege iḥtiyāṭ vardur, zīrā idrār ḳavidür. (161a/10)

2.3.1.2.1.2. "… -dIğI için" anlamında

- Ol ṣaḥrā beni daʻvet idicek yir degüldür kim anda ne su var ne çayır ve ne ʻimāret var. (28b/5)
- ʻAḳl ḳuttın çoḳ vire kim ʻaḳl-ıladur ʻālemüñ ʻimāreti. (100b/10)

• Bugünki işüñi yarına ḳoma

Ki ġaybı bilmedi ḫalḳ oldı cāhil (124a/9)

• İlāhī bunlara sen hidāyet virgil kim bunlar benüm ‘izzetüm bilmezler ve mertebem añlayumazlar. (111a/13)

• Ḥażretüñe şükr-i bī-ḥad iy Celīl

• Kim bize faẓluñdan olduñ sen vekīl (113b/11)

• Yılana ḥayy diyü ‘Arab ḳavmı anuñ-içün didiler kim ḥayātı ḳatı zaḥmet-ile zā’il olur. (122a/7)

• Ẕātında eḥad durur, ṣıfātında eḥad durur, ef‘ālinde ehad durur kim ġanīdür, dükeli ḫalḳdan. (127a/1)

• Ādem peyġāmbere ṭapmaḳ yigrekdür kim ne anası var ne atası var-ıdı. (175a/3)

• İy oġlum uşbu kişiden saḳınġıl kim yalancıdur ve aldayıcıdur. (171a/9)

• Anı ṣormaġa ta‘cīl eylemegil kim heybete ziyān eyler. (222b/2)

• Dünya mālına ve manṣıbına aldanmaya ki dünyanuñ ḥaḳīḳati bir murdār olmış gevdedür. (215b/11)

• Düşmanlaruñ ‘ācizliḳlerine baḳup esirgemeyeler ki eger güç yiterse ḫod seni esirgemez. (219a/5)

• Gelüñ Tañrı’muza yalvaralum kim ḳullarına andan şefḳatlüreḳ yoḳdur. (193a/12)

• Ki bir taḫta oturdur fāriġ olmış ġuṣṣadan

Kim birin ehl ü ‘ayāl emrinde sergerdan ider (150b/11)

• Cehenneme bıraġalar ki zemherīr ṭamusıdur. (194b/1)

• Ḥālüñ nitedür ki dünya cihetinden ve ni‘metinden sizde hiç nesne göremezem. (210a/3)

• Bu ḥācatuñ ol pādişāh bitürdi kim döndüñ andın yaña yöneldüñdi, ve’s-selām! (151b/4)

• Münezzehdür anuñ ẕātı fenādan

Muḳaddesdür ki görmedi zevāli (151b/9)

- Gelüñ ögelüm yine ol ẕu'l-celāl̄i
  Ki cānuñ ummak-ıladur kemāli (151b/7)
- Ḥaḳ ta'ālā cānavarları ḳopardugı anuñ-çündür kim ādem oğlanlarınuñ rüsvāylıġına baḳalar. (153a/10)

2.3.1.2.2. Amaç İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlayanlar

Yardımcı cümlenin ana cümleye amaç ilgisiyle bağlandığı cümlelerdir. Ana cümlenin amacının yardımcı cümlede verildiği cümlelerdir. Yardımcı cümle, temel cümleye *-mesi için, -mak için, tā ki, maksadıyla, diye* gibi anlam ilişkisi içerisinde bağlanır.

2.3.1.2.2.1. "… -mAsI için, … -mAk için, tā ki, maksadıyla" anlamında

- Cidd ve cehd eylegil kim tā ḥażret-i rubūbiyeti bilesin. (16b/3)
- Geldi bunda kim bitüre maṣlaḥat
  Girü anda varısardur 'āḳıbet (20a/9)
- Geldi bunda kim ḥırāṣet eyleye
  İşbu ġurbetde ticāret eyleye (20a/11)
- Tedbīr eyledi kim pādişāhı ol yaramaz endişeden döndere, Ḥaḳ dīniñe göñlin dolandıra. (28a/9)
- Şehā hezār mücelled kitāb lāyıḳdur
  Ki eydeler senüñ-içün bu resm-ile inşā (11b/10)
- Ṣoñra ittifāḳ-ıla ḳırḳ gün-degin ḥarāmdan perhīz eylediler kim ṣoñra du'ā ideler. (107b/5)
- Bunlaruñ arasında ṣāliḥler ittifāḳ eylediler kim ol ẓālime yüz du'ā eyleyeler. (107b/2)

- Diri ḳıl göñlüñi ḥikmetler-ile
  Ki tā görmeyesin hergiz memātı (123a/9)
- Ol bıraḳduġını girü aldı kim çıḳa. (100a/1)
- Göklere baḳ kim bilesin ‘ilmini
  Yirlere ayaḳ tā bilesin ḳudretin (111a/8)
- Bir gün menāreye çıḳdı kim eẕān oḳıyadı. (132b/13)
- İkileyin i‘āde itmezüz ki taṭvīl-i kelām olmaya. (141a/11)
- Sen hidāyet vir kim oladur müstaḳīm
  Yoḳsa ḳaluruz şeḳāvet ẓulmetde muḳīm (162a/1)
- Terāzü ḳurılduġı anuñ-içündür kim ḳullarına ‘adlini bildüre. (183b/12)
- Zīrā bunlar anuñ-içün viribinildiler kim ḫalḳı bāylıḳdan dervīşlige ve bāṭıldan ḥaḳḳa da‘vet eyleyeler; fenādan beḳāya ma‘ṣiyyetden ‘ibādete da‘vet eyleyeler. (167b/10)
- Ṣabūr olġıl ki bulasın ṭarīḳat
  Ṣamūt oġıl ki bulasın ḥaḳīḳat (223a/3)
- Biregüyi viribidiler kim köyden ṭuz getüre. (214a/13)
- Ne-y-içün bir ölmeyecek kimseyi dost dutunmaduñ kim tā ağlayup gözsüz olmayaduñ. (121a/7)
- Baña bundan becidrek maṣlaḥat yoḳdur kim Tañrı ḥażretine tīzrek irişem. (209b/4)
- Ḫalḳ muntaẓır oldılar ki va‘ẓ eyde. (158b/1)
- Anuñ yolında gerekdür ki bedr ola ṭālib
  Ol ki dīnīdür ‘ilm oḳıya ve ögrede (95b/10)
- Ḳazanġıl bu ciḥānda sen eyü ad
  Ki tā ḫayr-ile ideler seni yād (116b/9)

2.3.1.2.2.2. “diye” anlamında

- Ḥażretden ḫiṭāb geldi kim “Yā Mikā’īl senüñ ne miḳdāruñ var, benüm ‘arşumı görmeglige?” (94a/2)
- Şoñra ṣaḥābeler bu ḥadīṯi işitdicek basṭ ḥāṣıl oldı, şād oldılar ve bir kezden tekbīr eyitdiler ki Allahu ekber! (79b/12)
- Eyitdi kim “Bu kişiyi bir ata bindürüñ, şehri gezdürüñ.” (51a/1)
- Ayaḳ eyde kim ḥarāmdın yaña yüridüm-idi. (155a/9)
- Dil diye kim söyledüm büḥtān ġıybet kizb ü fuḥş. (155a/7)
- Eyitdi kim “Benüm ḥażretüm muḳaddesdür çıġanlıḳdan ve ḫazīne-i keremüm münezzehdür yoḳlıḳdan, comardlıġım etegine çıġanlıḳ ṭozı ḳonmaz ve benden el ḳaldurup ḥācet dileyenüñ eli ḳuru dönmez.” (7b/10)
- El diye kim ben ḥarāmı dutdum-ıdı bir zamān. (155a/8)
- Göz diye kim ben ḥarāma baḳdum-ıdı yā İlah. (155a/5)
- Ḥaḳ ta‘ālā ḥażretinden ḫiṭāb gele kim sizüñ aduñuz mü’min ve benüm daḫı bir adım mü’mindür ve ben sizüñ adaşuñuzın, imdi siz daḫı varuñ uçmaġa girüñ diye. (44a/2)
- Peyġāmber ḥażreti buyurdı kim “Allahu ta‘ālā yüz raḥmet yaratdı, bir raḥmetin dünyāya viribidi, ṭoḳsan ṭoḳuz raḥmetin saḳladı.” (36a/7)
- Ve üçünci kez oḳıyıcaḳ Cebra’il eyitdi kim “Ol bī-çāre ḳalmış tāciri ol ḥarāmī elinden ḳanḳıñuz ḳurtarur?” (33b/13)
- Ṣordılar kim “Ne sebebden buña artuġraḳ terbiyyet idersin ve muḥabbetüñüz vardur. (105b/9)
- Ṭamu ṭabaḳalarından feryād işideler kim tiz geç yā mü’min kim senüñ nūruñ benüm odum söyündürmesin. (116a/2)
- Ve bir ‘azīze ṣordılar kim “Kişi gözlerini ḥarāma baḳmaḳdan nicesi saḳlaya bile.” (105a/11)
- Peyġāmber ḥażreti buyurdı kim “Tañrı’nuñ ḫoşnudlıġı ata, ana ḥoşnudlıġındadur. (141b/12)

• Yā Muḥammed ol kāfirlere digil kim benüm ma‘būdum birdür, cinsi yoḳdur. (127a/7)

• Cebrā’il Peyġāmber ḥażretine emr eyledi kim uşbu sūre falān sūrenüñ yanında yazdur ve uşbu āyeti falān ayetüñ yanında yazdur. (165b/3)

• Hem ta‘līm eyledi ümmetine kim her kim alçaḳlıḳ eylese Ḥaḳ ta‘ālā anı yüce eyler ve her ki kendüyi görse Allah ta‘ālā anı alçaḳ eyler. (169a/5)

• Sulṭāna şol kişi naṣiḥat eyler ki başından ḳorḳmaya ve māl-daḫı ummaya. (220b/3)

2.3.1.2.3. Şart İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlayanlar

Yardımcı cümlenin ana cümleye şart ilgisiyle bağlandığı cümlelerdir. Ana cümledeki yargının gerçekleşmesi yardımcı cümledeki şarta bağlıdır. Yardımcı cümle, ana cümleye *-sa/-se, -ınca, -dığı zaman, -dığı takdirde* gibi anlam ilişkisi içerisinde bağlanır.

2.3.1.2.3.1. “… -IncA, …-dIğI zaman, …-dIğI takdirde, …” anlamında

• Ol maḳām şol vaḳt ḥāṣıl olur kim ḥaḳdan ayruḳdan yüz çevüre, anuñ ḥażretine yönele. (116a/5)

2.3.1.2.4. Durum İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlayanlar

Yardımcı cümlenin ana cümleye durum ilgisiyle bağlandığı cümlelerdir. Ana cümledeki yargının -yan cümlede- nasıl bir durumda gerçekleştirildiğini ifade eden cümlelerdir. Yardımcı cümle, ana cümleye *-arak, -iken, - dığı gibi, -dığı halde, rağmen* gibi anlam ilişkisi içerisinde bağlanır.

2.3.1.2.4.1. “-ArAk” anlamında

• Yöneldüm ma‘būd-ı ḥaḳīḳī ḥażretine ve sulṭān-ı bāḳī dergāhına ki himmet eline niyāz zenbīlin aldum. (7b/5)

• Ḥaḳ üzerine şöylece ḳavī ve muḥkem ola kim Tañrı ta‘ālā ḥażretinden ayruḳ hiç kimseden ummaya ve ḳurmaya. (114b/9)

• On iki yıl geçdükden ṣoñra gördüm-kim ġusl eylemiş bir fūṭa dutmış. (206b/1)

2.3.1.2.5. Cümleler Arasında Yan Yana Bağlantı Kurma İlgisiyle Yardımcı Cümleyi Ana Cümleye Bağlayanlar

Bu gruptaki cümleler için aslında *ki’li bağlı cümle* tanımını yapmak daha doğru olur. Çünkü bu cümleler ki’li birleşik cümlelerin temel özelliği olan ana cümle yan cümle kalıbına aykırıdır. Ki’den önceki ve sonraki unsurlar eşit bir şekilde cümlede görev yaparlar, aralarında birinin diğerine öge olma ilişkisi yoktur.

2.3.1.2.5.1. “ve, da” anlamlarında sıralama ifadesiyle

• Gāh Yaḥyā’yı tamudan ḳorḳıdur oġlan-iken
  Ki balıḳ ḳarnın deñizde Yūnus’a zindān ider (150b/3)

• Ki Zekeriyā’yı ikiye biçdürdi düşmanlarına
  Ki ‘aṣāṣını elinde Mūsi’nüñ ṣu‘bān ider (150b/5)

• Ki Süleymān’uñ ḳalur ḥükminde divleri zebūn
  Gāh Eyyūb’uñ naṣībin derdini dermānı ider (150b/9)

• Ki bir taḫta oturdur fāriġ olmış ġuṣṣadan
  Kim birin ehl ü ‘ayāl emrinde sergerdan ider (150b/11)

• Ki sa‘ādet tācını ādem başına geydürür
  Gāh şeyṭānuñ naṣībin la‘net ü ḫazālan (150a/12)

• Yā Muḥammed! Seni bu maḳāma getüren ḳādirdür kim bu maḳāmı saña yine rūzī eyleye. (196b/6)

2.3.1.3. “Ki”nin Cümledeki Değişik Kullanımları

2.3.1.3.1. Yapısında Birden Fazla Ki Bulunan Birleşik Cümleler

• Bir ün irdi añsuzın kim ne baḥtlu bu kişinüñ cānı kim Firdevs-i a‘lāya gider. (92b/2)

• Her kişi kim Allah ta‘ālānuñ gördügin bilse edeb oldur kim dāimā anuñ ḥażretinden utanu dura ve şerī‘atdan daşra iş işlemeye, anuñ rıżāsı ḳanda-y-ısa anı isteye ve anı gözede. (86b/2)

• Rivāyetdür kim Ḥaḳ ta‘ālānuñ ferişteleri vardur kim yaradılalıdan berü aġlarlar ve gözlerinden dökilen yaşlaruñ her bir ḳaṭresini Ḥaḳ ta‘ālā bir firişte yaradur ve ol yaradılan ferişteler başların ḳaldurmazlar, Allah ta‘ālā ḳorḳusından ve ḳıyāmette eydeler kim “İlāhī! Senüñ dergāhuña lāyıḳ ‘ibādet eyleyümedük ki “Sübḥāneke mā a‘bednāke ḥaḳḳa ‘ibādetike” (151a/4)

• İbrāhīm peyġāmber ‘aleyhi’s-selām ol vaḳtın kim gökler sırrına muṭṭali‘ oldı-y-ıdı, bir ‘āṣī gördi kim günāh eyler. (93a/8)

• Bilgil kim dükeli milletler ittifāḳ eyleyeler kim Allah’a īmān getürmek farżdur. (23a/11)

• Diledüm-kim ‘amel eyleyem uşbu ḥadīs-ile kim ḳıyāmet güninde ‘arşuñ çevre yanında menberler durġuralar nūrdan. (5b/8)

• İmdi ol Allahu ta‘ālādur bu sözüñ beyānı budur kim her maṣnū‘ ṣāni‘ine ve her maḫlūḳ ḥālıḳına çaġıruşup ṭanıḳluḳ verirler kim ben maṣnū‘um ve benüm ṣāni‘im vardur; ben maḫlūḳın ve benüm ḫālıḳım vardur, dir. (25a/10)

• Tuḥfe ilet evvel iḫtiyār itdügüm ḳuluma kim bu tuḥfe i‘tiḳād bāzārımda şöyledür kim hiç metā‘uñ buncılayın revāyici yoḳdur. (8b/6)

• İkinci budur kim çünki bildi Ḥaḳ ta‘ālā ḳulaġı Anuñ-ıçun yaratdı kim Ḳurān, ḥadīṣ diñleye, hidāyete irişmek-içün. (84b/10)

• İşāret ehli eydiler kim bu dört ḳuş taḫṣīṣ eylemekde ḥikmet oldı kim ṭāvusda zīnet vardur, ḳarġada ḥırṣ vardur, ḫorosda şehvet vardur, kerkesde uzun ‘ömr vardur. (154b/6)

• Ve andan su’āl eyledi kim Peyġāmberñüz eytmiş kim uçmaḳ içinde bir aġaç vardur, adı ṭūbīdür. (159a/6)

• Rivāyetdür kim Allahu ta‘ālā Dāvud peyġāmbere vaḥy eyledi kim “Yā Dāvud ümmetüñe eyit kim ṭa‘āmları nefsleri ārzusı-çün yimesünler; belki ṭā‘at eylemege ḳuvvetlenelüm diyü, yisünler. (83a/1)

• Ve daḫı bizüm ḥażretümüzde göyündürüci ve ġāyet ıssı ṭāmu vardur kim anuñ adı cahimdür ve daḫı ṭa‘ām verdürür kim yiyecek boġazlarına durur, aşaġa geçimez. (85a/12)

• Ammā Allahu ta‘ālā ḥażretinüñ ṣıfatlarına īmān getürmek budur kim bilesin-kim Allahu ta‘ālā münezzehdür; cihāndan, zamāndan, mekāndan. (29a/8)

• Delīl budur kim Peyġāmber ḥażreti eyitdi kim bu adları dimege becid oluñ. (32a/1)

• Pes ma‘lūm oldur kim cihānuñ dükeli işleri müte‘allıḳdur bir muḳaddirüñ taḳdīrine kim anuñ ḳudretinüñ nihāyeti yoḳdur. (27b/6)

• Budur kim bildürmeklik-içündür ki her ḥādise kim dünyāda vāḳi‘ olur; rızḳ virmekden, dirgürmekden, öldürmekden. (120a/1)

• İy dervīş ḳalmış ve iy kedd iy evbāş muḥabbet şarṭı oldur kim her ne dürlü zaḥmet ve cefā kim ol ma‘şūḳ-ı ezelīden gele, anı rāḥat ve vefā bile, şikāyet eylemeye. (115a/2)

• Pes ḫiṭāb eyledi bunlara kim beni vekīl idinüñ ki sizüñ dünyāñuz ve āḫiretüñüz maṣlaḥatın başaru virem. (113a/10)

• Bende ne var ki çekişirsiz her kim bildiyse kim Allah ta‘ālā ṣameddür kim ḫācatlar virür; pes ḥācatların andan dileye. (130b/2)

• Her kişi kim Tañrı'nıñ āḫiretin bildise edeb budur kim dā̄ima uşbu fikr içinde ola kim 'acabā ṣoñ nefesde ḥālüm ne vech-le ḫatim ola. (135a/11)

• Yā Resūlullah! Şöyle rivāyet eylediler senden kim itmişsin kim Allah ta'ālā ḳullarına atadan ve anadan şefḳatlüraḳdur. (148b/9)

• Ve andan ḳalḳalar bir bāzāra varalar kim anda dürlü dürlü metā'lar göreler kim hergiz anlaruñ gibi gözler görmedük ve ḫayāllerden daḫı geçmedük ola. (189a/4)

2.3.1.3.2. Kalıplaşmış Olarak Kullanılan ki'li Yapılar

• Gelüñ emānetümüze ḫāliḳu'l-vefā idelüm
Niçe kim geçdise taḳṣī̄r anı ḳażā idelüm (103a/12)

• *İy ki* sen ḥaḳḳsın cennetü nār eyledüñ
Gül yaradup bülbüli ḳarşusına zār eyledüñ (113a/3)

• *Ḥāṣā kim* düşmanuñ sevindürüp dostuñı yeründüresin; belkim dostuñı şād eyleyüp düşmanuñ kör idesin. (130b/7)

• *Huṣūṣā ki* Ḥaḳ ta'ālā dī̄dār göstermege ziyāde didi. (190a/9)

• *Şöyle kim* güneş bigi balḳ ururdı ve anūn görkinden biraz Yusuf'da var-ıdı. (170b/3)

• *Ḥāṣā ki* Süleymān kimseye ḥased eyleye. (203a/6)

• Ve biregüniñ kim evveli bir ḳaṭre murdār nuṭfe ola ve āḫirī̄ sinle çuḳurında bir çepel murdār gövde ola; *ḫuṣūṣā ki* ileyinde ḳıyāmet güni ve ṣırāṭ ḳöprüsü ola ve ṭamu 'azābları ola, tekebbürlük aña ne lāyıḳdur. (53b/1)

2.3.1.3.3. Ki'siz Ki'li Birleşik Cümleler

• Gördüm bir ḳurbaġa geldi, ol 'aḳreb ol ḳurbaġaya bindi. (38a/8)

• Gördüm bir büyük 'aḳreb gider, ardınca vardum. (38a/6)

• Bāṭındur mevṣūf olmaz āyāt-ıla ve kifayet-ile. Ẓāhirdür kimsene yaḳın olmadı. Bāṭındur ḥicābda gizlenmedi. Ẓāhirdür kimse aña yardım eylemedi. Bāṭındur kimseden ḳorḳmadı. (139a/5)

• Şeḫ ṭurdı anı aldı siyāsetgāha vardı gördi kimüñ elin keserler ve kimüñ ayaġın ve kimüñ burnın, ḳulaġın keserler ve kimi dāra aṣarlar ve kimin dögerlerdi. (83a/7)

• Gördüm ol devesin boġazlayan ‘Arab vücudı żaʻīf ve levni müteġayyīr olmış. (73b/7)

• Nergis açıḳ göze beñzer, edeb degüldür ol olduġı yerde bunuñ gibi iş işlemek. (45b/1)

• Gördüm havāda bir kişi oturur, elinde altından bir zencir içinde ḳızıl yāḳūḳdan bir bardaḳ var aṣılu. (124b/7)

• Ẓāhirdür kimse aña yardım eylemedi. (139a/7)

• Ol nūrı ve comardlıġı dāyim olduġı sebeb oldı şübhe vāḳi‘ olmaġa vücūdında. (140b/4)

• Pes ol sünnet oldı bir ḥürmetlü yire varıcak başmaḳ cıḳarmaġa. (136a/5)

2.3.2. Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Birleşik Cümleler

Eski Anadolu Türkçesindeki bazı cümle başı edatları bağlandıkları yan cümleyi değişik anlam ilişkileri ile ana cümleye katabilmektedirler. Bu dönemde ağırlıklı olarak *çün* ve *çünki* edatlarının cümle başı edatı olarak ana cümle ile ilişki kurdukları görülmektedir. Fakat bunların dışında bu dönemde *kaçan, kaçan kim, her kaçan ki, vaktā ki, her vaktā ki, tā kim* gibi farklı cümle başı edatları da *çün* ve *çünki* edatlarıyla aynı yapıya sahiptirler. Bundan dolayı, söz konusu cümleleri *cümle başı edatlarıyla kurulmuş birleşik cümleler* olarak adlandırmak mümkündür.[115]

2.3.2.1. Çü, çün, çün-kim, çünki

[115] Şükrü Halûk Akalın, “Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Cümleler”, **Türk Dili Dergisi**, TDK Yay., S. 518 (Şubat), 1995, s. 156-163.

Türkçeye Farsçadan geçmiş olan *çün, çü, çün-ki* kendisinden sonra gelen bir cümleyi "zaman, sebep, şart vs." ilgileriyle bir sonraki cümleye bağlayan bir cümle başı edatıdır.[116] *Çün*'lü yardımcı cümle ile onu takip eden ana cümle şekil ve anlam bakımından birbiriyle ilgilidir. *Çün* veya *çünki* cümle başı edatları, başında bulundukları cümleyi bir sonraki cümleye bağlar; kısacası edatlı cümle, kendisinden sonra gelen ana cümleye yardımcı cümle olarak katılır. Bu durumda da çün'lü cümle, kendisinden sonra gelen cümlenin doğrudan doğruya bir ögesi olur. Türkçedeki zarf-fiil ekleri yardımıyla aynı anlamı basit cümlelerle vermek mümkünken, bu yapıdaki birleşik cümlelerin kullanılması büyük ölçüde Farsçanın etkisi ile olmaktadır.[117]

2.3.2.1.1. Çün+Fiil Cümlesi ile Kurulanlar (Zaman ifadesiyle)

Çün'ün bir fiil cümlesine gelmesiyle oluşan *çün*'lü birleşik cümlelerde, çün'lü yardımcı cümle ana cümleye zaman ifadesiyle katılır. Ana cümledeki yargının zamanını belirler. Yardımcı cümleler ana cümleye *-IncA, -UncA, -DığIndA, -DUğUndA, -DIğI zaman, DUğU zaman* gibi zarf-fiil şekilleriyle katılırlar. Burada dikkati çeken özellik, *çün*'lü yardımcı cümlelerin fiil cümlesi olmasıdır.[118]

- Çün "elif" kendüyi gördi, Ḥaḳ ta'ālā anı alçaḳ eyledi. (99a/6)
- Ben nice yaraşduram ögmek saña
  Çün Ḥabīb'üñ didi *"Lā-uḥṣi ṯenā"* (3b/2)
- Çü bildüñ kim bu dünyā bī-vefādur
  Ḫabersüzler gibi pes olma ḫurrem (14b/1)
- Çün bulardan göñlüñ arı ḳılasın
  Pes ferişte mertebesin bulasın (18a/9)
- Līkin çü münāsib olur issine hidāyet
  'Ayb olmaya ger 'özr-ile sulṭāna getürdi (6b/11)

[116] Enfel Doğan, "Ahlâk-ı Alâî'deki Çün'lü Birleşik Cümle Yapıları", **Belleten 2006/2**, TDK Yayınları, 2009 Ankara, s. 30.
[117] Şükrü Halûk Akalın, **a.g.m.**, s. 156-163.
[118] Şükrü Halûk Akalın, "Eski Anadolu Türkçesinde *çün, çünki, çünkim* Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş İsim Cümleleri"; **4. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı, 25-29 Eylül 2000**, Türk Dil Kurumu, Çeşme-İzmir, 2000.

- Çü yā Rab uşbu cihānda ‘azīz itdüñ anı
  Pes āḫiretde daḫı vire sa‘ādet-i kübrā (11b/12)
- Çün bunı işitdiler, ḳamu mülzem oldılar, ‘āciz ḳaldılar. (26b/13)
- Çün sulṭān bu sözleri işitdi, ġaflet uyḳusından uyandı ve ol fāsid ḥayālden döndi, Ḥaḳḳ’ı bildi ve müslümānlıġa berkiddi. (29a/4)
- Çün tācir du‘ādan fāriġ oldı, gördi kim bir boz atlu kişi yeşil ṭonlar giyü, elinde bir ḥarbe var. (33a/13)
- Çün uçmaḳda buġday aġacınuñ budağın ṣıdı, başından tāc uçdı ve arḳasından ḥulle ḳaçdı ve ‘uryān ḳaldı ve siñe siñe yüridi. (45b/12)
- Çü furṣat oldı ġanīmet gelüñ ki elde-y-iken
  Celīl ‘ışḳına cānlar āşinā idelüm (103b/9)
- Çün itcügezden bu sözi işitdiler, ‘ışḳları şevḳleri ġālib oldı. (110a/11)
- Çün ḳul Tañrı ḥażretini bile, gerek utana yavuz iş işlemekden. (112a/10)
- Çün Muḥammed doġdı, yire düşdi bir nūr peydā oldı, maşrıḳ maġrib arasın ṭutdı. (176a/9)
- Çün Peyġāmberimüz geldi, ḫalḳı Tañrı’ya da‘vet eyledi. (166a/8)
- Çün ḳabūl olmaz ḳıyāmet ‘arṣasında naḳd-i ḳalb
  Naḳduñı ḥāliṣ idüp gel tā kim olasın selīm (183a/9)
- Ḳamu mürsellere çün server oldı
  Taḥammül itdi pes dürlü cefāya (168b/8)
- Çün ol otı ṭamu ḳavmi yiyeler, boġazlarına ṭura, hem acılığından hem dikenlerinden. (192b/1)
- Çün ra‘iyyet azaldı, maḥṣūlāt ḫarcına vefā eylemez oldı. (212b/11)
- Gelüñ bu furṣatı görelüm ġanīmet
  Çü ḳalmaz ‘ākib çoḳlar ve azlar (197b/5)
- Kimseden irişmeye anda saña hergiz mezad
  Bu cihānda çün ḳazanmaduñ ‘ameller ṣālaḥāt (198b/8)
- Yaratdı çün seni ṭopraḳdan ol

Ḥaḳ Niyāz-ile yüzüñ ṭopraġa urġıl (41a/3)

- Dükeli nesnenüñ çün-kim ṣalaḥını bilür işler
  Pes amennā ve ṣaddaḳnā digil her dem sen iy nādān (40a/10)
- Bil ḥaḳīḳat Çün didi Ḥaḳ size ben
  Boynuñuñ ṭamarlarında atan yaḳın (107a/1)
- Budur kim çün melekü'l-mevt Allahu ta'ālā emri-y-ile alur, cānları; pes vāḳı'ada girü öldüren Allah'dur. (119b/4)
- Hem anı kimse ḥaḳīḳat bilmedi
  Niteligi çünki ma'lūm olmadı (20a/2)
- Muṣṭafā'ya çünki destūr olmadı
  Lā-cerem kāġıdda mesṭūr olmadı (20b/8)
- Pes emr eyleye İsrāfīl'e, ṣūrı ur diye; çünki ura ne-ḳadar yüklü 'avratlar ola yüklerin buraġalar ve oġlancıḳların emzüren 'avratlar oġlancıḳların bıraġalar ve ma'ṣūm oġlancıḳlaruñ saçları ol heybetden aġıra; atalar, analar oġullarından ve ḳızlarından ḳaçalar. (36b/10)
- Çünki bildüñ bir adı anuñ şehīd
  Ḳorḳudan gerek olasın sen ḳadīd (112b/2)
- Çün ḳara ṭopraġa girisersin
  Döşege gördügüñ ne fāyıdadur (118a/1)
- Çünki devlet ṣoñ ucı terk idiser
  Devlete irdügüñ ne fāydadur (118a/2)
- Çün yirinde döñüp gidisersin
  Dirşüp dirdügüñ ne fāydadur (118a/3)
- Çünki 'ömrüñde itmedüñ ṭā'at
  Yüz yaşa girdügüñ ne fāydadur (118a/5)
- Eyü adı ḳazandı çünki 'aşḳdan
  Añılur diller üzerinde Ferhād (116b/11)
- Çünki Ḥaḳ ẓālımdan ider intiḳām

Ma‘ṣiyyet yurdını idinme maḳām (147a/7)

- Kereminden nice maḥrūm ola dostlar anuñ
  Naẓarı çünkim olur düşmana her laḥẓa delīm (105a/3)
- Çün-kim ol pādişāh oldı, müslümānları buta ṭapmaġa yiletdi ve buta ṭapdılar ve her birisi bir dil söyledi. (173b/6)
- Çün-kim ellerine alup aġızlarına ileteler, yüzlerinüñ derisi ol sunuñ içine dökile. (192b/4)
- Çünkim Ḥaḳ ta‘ālā ḳulların yaratdı, gördi kim bunlar dükeli nesnede ‘āciz veża‘īflerdür; kendü maṣlaḥatların daḫı bitürmezler. (113a/8)
- Ḳul çün belkim Allah ta‘ālā anuñ ‘amelini ṣayar gerekdür kim ol rāżı olmaduġı işi işlemeye ve daḫı Ḥaḳ ta‘ālā virdigi ni‘metleri bir bir ṣaya ve şükrine meşġūl ola ve daḫı günāhların ṣaya, tevbe eyleye ve daḫı yılların āyların günlerin ṣaya. (117a/7)
- Ḥaḳ ta‘ālā çün kim ḳulların kendü ḥażretine ḫalīfe eyledi, ḥaḳları müstaḥiḳlere irişdürmekde; pes gerekdür kim erler ‘avratlarınuñ ḥaḳların vireler, ḫıdmetkārlarınuñ ḥaḳların vireler; baylar mālları ḥaḳların dervīşlere vireler ve bu vekāletde ḫıyānet eylemeyeler. (113b/5)
- Çünkim öldi, cenāzesin ḳuşluġın getürdiler. (106a/7)

2.3.2.1.2. Çün + İsim Cümlesi ile Kurulanlar (Sebep-Sonuç Fonksiyonunda)

Çün’ün bir isim cümlesine gelmesiyle oluşan *çün*’lü birleşik cümlelerde, çün’lü yardımcı cümle ana cümleye -fiil cümlelerinde olduğu gibi zaman ifadesiyle değil- sebep-sonuç ifadesiyle katılır. “Bu durumda cümle başı eatları *madem, mademki* işlevinde kullanılmakta, bunların yanı sıra *-dığı için* anlamlarını vermekte ve yine sebep bildirmektedir.”[119]

[119] Şükrü Halûk Akalın, “Eski Anadolu Türkçesinde *çün, çünki, çünkim* Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş İsim Cümleleri”; **4. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı, 25-29 Eylül 2000**, Türk Dil

- Bu sözüñ çün yoḳdur iy yār āḫiri
  Pes muradad ünderelüm ḫāṭırı (5a/3)
- Çün anı sevmek-durur aṣl-ı dīn
  Pes anı sevmek bize oldı yaḳın (15a/4)
- Tā vaṭan sevgüsi-çün ḳıla yaraḳ
  Çün aña anda-durur bāḳī duraḳ (20a/13)
- Çün mezheb-i ṣaḥīḥde ism-i a‘ẓam Allah’dur; pes anuñ-çün bu ulu adı muḳaddem dutdılar, ḳalan adlar üzerine. (34a/12)
- Senüñ üstüñde çün ḥaḳdur müheymīn
  Pes olmaġıl anuñ mekrinden emīn (44b/12)
- Çün Ḥaḳ oldur bāṭıl ola ayruġı
  Küllü şey’in ġayrı vechu’l-lah fenā (26a/3)
- Dükeli maḳṣūdumuz ḥāṣıl ola
  Çü bize sensin ḳamu işlere delīl (113b/13)
- Çün Ḥaḳ ta‘ālā ḥakīmdür, pes yüceyi alcaġa secde eyletmez. (168a/6)
- Ḫalḳ ṣoḥbetinden melūl olduġuñ vaḳtin namāza şürū‘ eylegil, ol ḥālde seni bu maḳāma irişdürevüz; çün namāz mü’minlerüñ mi‘rācıdur. (196b/9)
- Çün öldürici Allah ta‘ālādur, niçün cānları melekü’l-mevt alur. (119b/3)
- Ol-durur çünki rızḳa pāyandan
  Neylem diyeñ od olur andan (101a/5)
- Çün ḳul bile-kim Tañrı ta‘ālā göre durur, ḳul ne işler-ise, ḫayrdan şerden; pes saḳına şerī‘at ḥarām eyledügi yirlerde bulunmaya, buyurduġı yirlerde yavu varmaya. (112a/7)
- Çü her cevāb ḳabūl eylemezler iy ġāfil
  Cevāb şöyle gerek kim ola ṣavāb ṣavāb (102b/2)
- Mevcūd-ı ḳadīm çünki sensin

Kurumu, Çeşme-İzmir, 2000.

Lāyıḳ-durur eyderler Allah kebir (127b/7)

- ‘Āşıḳuñ derdi çün-kim iḫtiyār-ıla degüldür, dermān daḫı iḫtiyār-ıla degüldür; çāresi teslīm-i rıżadur. (115a/12)

2.3.2.2. Kaçan

Kaçan ve kaçan kim edatları başına getirildiği cümleye *ne zaman, ne zaman ki, vaktā ki, -dIğI zaman* anlamları katmaktadır.[120] Metnimizde geçen örneklerde *-dIğI zaman, -dIğInda veya -Inca, nasıl, madem ki* anlamı ile yardımcı cümleyi ana cümleye bağlamaktadır.

- Ḳaçan Cebrā’il geldi, ṣordı kim “Comardlıḳ nedür?” (145a/3)
- Ḳaçan ol dostı öldi, vaṣıyyetin yirine getürdi. (145b/7)
- Ḳaçan ṭaġa irişdük ṭaşlar aġaçlar yirinden ḳopar-ıdı, Peyġāmber ḥażretine selāma gelürler-idi ve eydürler-idi ki “Es-selāmu ‘aleyke yā Resūlallahi!” dirler-idi. (179a/11)
- Ḳaçan ḳıyāmet güni ola, ḫalāyıḳ cem‘ olalar ve münādi nidā ḳıla. (207a/9)
- Ben bir alçacuḳ ża‘ifçe ṭaġcuġazın, ḳaçan lāyıḳ olam-kim gemi benüm üzerüme gele. (172b/12)

2.3.2.3. Tā, Tā ki, Tā kim

Türkçenin değişik dönemlerinde kullanılmış bir bağlama edatıdır. Başına geldiği cümleyi genellikle kendisinden önce gelen cümleye değişik anlam ilişkileri ile bağlar: *bu sebeple, bu sayede, -sI için, -cAyA kadar, ne zaman ki, zira, ancak, için –dIğI zaman, fakat* gibi.[121]

[120] Necmettin Hacıeminoğlu, **Türk Dilinde Edatlar**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1992, s. 163.
[121] Necmettin Hacıeminoğlu, **a.g.e.**, s. 163.

• Bizüm ḥażretümüzde yaraḳlanmışdur, ṭāmu ḳavm-ıçun aġız, boyun bendleri ve el, ayaḳ baġları; tā anlaruñ ellerini boyunlarına zincir-ile baġlayalar, ṭāmuya bıraġalar ve ayruḳ depretmeyeler. (85a/8)

• Meskenet ḫulḳı-y-ıla nefsüñi beze
  Tā ki Ḥaḳ ḳatında ḳurbet bulasın (84a/10)

• Bıraḳ eliñdeki ‘aṣāñı; tā anlaruñ cādūluḳlarını yuda. (71a/13)

• İmdi ne idecekseñ tizrek itgil; tā bu dünyā zindanından ḳurtulalum. (72b/11)

• Zīrā ki nefs ārzūlarını ḥorladı, uçmaġı daḫı terk eyledi; tā ḥayvānlar-ıla berāber olmaya. (56a/11)

• Ḳuşlar Süleymān’a ḫaber itdiler; pes buyurdı ḳuşlara beytü’l-maḳdis üzerine ḳanatların yaydılar ṭurdılar; tā yidi fersaḥ yiri gölge eylediler ve Süleymān kendü eli-y-ile yudı. (64a/3)

• Bu kez üsḳuf ol cemā‘atüñ yüzine bir bir baḳdı; tā ki baña gelince. (158b/6)

• Ḥażreti pāşā-y-ıçun bu ṣan‘ata
  Eyledüm iḳdām tā kim ḥażrete (8b/11)

• Pes ‘āşıḳ kişiye lābüddür kim gicelerde gündüzlerde saḳına; tā her nesne kim dostdan ırcıdur aña, yaḳın olmaya. (13a/12)

• Suḫreye ṭutġıl buları rūz u şeb
  Tā saña ḫıdmet ideler bā-edeb (19a/7)

• Ya‘nī iy Ādem nefsüñi bil! Tā Tañrı’ñı bilesin. (15a/12)

• Tā deñiz içinde bulavuz ḥayāt
  İsteyüben bulmaya bizi memāt (4a/5)

• Ṣoñ nefesde bizi şeyṭāndan saḳın
  Tā ki muḥkem ola īmān u yaḳīn (4a/13)

• Tā yuna ol ḳaṭrede ḳamu günāh
  Olmaya ol ḳaṭre hem hergiz siyāh (4a/9)

• Bundan ṣoñra her ne gerek oldıysa diledi; tā dīdāra degin. (47a/6)

• İsm-i a‘ẓam daḫı ancılayın gizledi; tā ki cemī‘-i adların oḳıyalar ve her birinden ṣevāb bulalar ve Tañrı ḥażretine yaḳın olalar. (31b/5)

• Pes ḳadir gicesini gizledi; tā yıluñ her gecelerinde iḥyā itsünler diyü. (31a/10)

Gözetgil nefsüñi her laḥẓa; tā kim Muḫālif eylemeye ḳavl u fi‘lin. (44b/13)

• Fī’l-cümle maḥabbet bünyādı nefs ārzūların terk eylemekdür; tā dostuñ renci genc ola, maḥabbet raḥat ola. (115b/7)

• İkinci budur kim ādemīlere ma‘ṣıyyet taḳdīr eyledi; tā kendü ḥażretinüñ arılığı biline. (104b/1)

• Lāzım olġıl fikr tā ‘ibrete

Tā saña keşf ola esrār-ı ṣıfāt (119a/13)

• Nefsüñüñ lezzetlerin terk eylegil

Tā bulasın āḫiretde sen mezīd (112b/4)

• Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim nefsini ḥarām arzūlardan ṣaḳlaya ve Ḥaḳ ta‘ālā ṣaḳlamaḳlığıñ şükrine ḳāīm ola; tā anuñ ṣaḳlamaġlığı dāīm ola. (100a/4)

• İkilig terk eyleyüp birlige gelüp

Tā iresin ucmaḳ içre maḥfile (128a/5)

• Ammā Muḥammed’e inen Furḳān’ı Ḥaḳ ta‘ālā ṣaḳlamışdur; tā devr-i ḳıyāmete-degin kimsene anı taḥrif ve taġyir eyleyimez. (167a/4)

• Evveli vezīr ṣāliḥdür; tā anuñ-ıla sırrın söyleşe ve tedbīrin danışa. (217b/11)

2.3.2.4. Meger, meger kim

Farsça bir bağlama ve cümle başı edatı olan meger, meger kim Türkçenin değişik dönemlerinde işlek bir şekilde kullanılmıştır. Cümleleri farklı anlam ilişkileriyle bir birine bağlamaktadır: *demek ki, ancak, sanki, belki, -dAn başka, ancak, -mAk şartıyla, -dIğI takdirde, demek ki* gibi.[122]

• Bugün dünyāda ṭā‘at idemedüñ

[122] Necmettin Hacıeminoğlu, **a.g.e.**, s. 180.

Meger idesin anı sin içinde (93a/3)

- Meger bir mürīd şeḫ ḳatında vardı. (83a/6)
- Kim ola vaṣf ide anuñ cemālini cānum

  Meger ol kişiye kim iled ḳalb-i selīm (78a/6)
- Hiç ḥāṭıruma söz gelmez; meger kim arañuzda Muḥammedī vardur, anı isteñ buluñ. (158b/3)
- Bilmedi meger ḳıymeti olmaduġunı kim

  Nesrīn ü gül ü sünbüli bostāna getürdi (6b/5)
- Cān gerekdür olmaya ḳısmet-pezīr

  Yılḳılar cānı meger kim iy beşīr (21a//7)
- Sen meger luṭfūñ-ıla bize cevāb

  Bildüresin diyevüz anı ṣavāb (4b/10)
- Meger zamānı evvelde bir kişi bir aġac altında yaturdı ve ol aġac tefric iderdi. (27b/9)
- Bir ulu şeyḫ meger kim mürīdlerden birini artuġraḳ severdi. (105b/7)
- Meger bir avcı aġ ḳurdı, balıḳ dutıldı. (115b/1)
- Ol kiliseden bir pīr çıḳdı, meger oda ṭapardı. (110b/5)
- Ya öldürdükleri vaḳt ḥatta eger on pāre iderlerse daḫı bir āy-degin ancaḳ ölür; meger kim başını yaṣṣılayalar. (122a/9)
- Ben daḫı bilmezin; meger Allah ta‘ālā bildüre. (145a/4)
- Meger biregü ev ṣatun aldı, bir aracuġın ḳazar-iken bir desti altun buldu. (129b/13)
- Bir gün meger kāfirler eyitdiler. (178b/5)
- Meger bir ‘ālim kāfiristānda esīr oldı. (174b/12)
- Eger bunlardan yaramaz ḥareket ṣādır olursa ‘afv eyleye ve ḥilm ve taḥammül eyleye; meger kim pādişāhuñ memleketine ziyān irişdürür nesne ola kim anuñ tedārükin eyleye ve daḫı memleket ve ra‘iyyet aḥvālinden dāimā ṣora dura. (216b/13)

2.3.2.5. Eğerçi

Farsça olan edat, Çağatay ve Batı Türkçesinde kullanılmış olup anlam ve görev bakımından eger edatından bir farkı yoktur. Fakat eger edatı kadar yaygın değildir. *Gerçi, fakat, ancak, şāyet* anlamlarında kullanılmıştır.[123] Osmanlı Türkçesinde *egerçi* ile birlikte aynı veya yakın fonksiyonda kullanılan *egerçi ki, gerçi, gerçi ki, çi-ger, her-çend, her-çi, çendân, vâkıa* cümle başı bağlaçlarından birisi de kullanılmaktadır.[124]

• Egerçi ferişteler daḫı ‘ibādet iderler; līkin ādemīler ‘ibādeti gibi tamām idmezler. (201a/2)

• Egerçi sulṭānuñ ḥil‘ati ‘azīzraḳdur; līkin kendünüñ eskice ḳaftanı daḫı ‘azīzraḳdur. (220a/4)

• Her kim Allah bilürse ol ḥakīmdür, egerçi ayruḳ ‘ālemi bilmezse daḫı. (111a/4)

→ Eger edatı da bazen egerçi görevinde kullanılabilir.

• Eger ḥabbe çoḳ görinür; lākin ḥaḳīḳatde birdür. (149b/6)

[123] Necmettin Hacıeminoğlu, **a.g.e.**, s. 145.

[124] Enfel Doğan, “Osmanlı Türkçesinde Kullanılan Farsça Yapılı Karşıtlama Cümleleri”, **Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, 27-28 Ağustos 2007, UTEK 2007**, Bildiriler, (Editör: Prof. Dr. Hayati Develi), C. I., Türkçenin Söz Dizimi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul 2009, s. 157.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METİN

1b

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(1) Bismi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm
Bulmadı ḳaṭ‘a ḫalel bulmaz yine

(2) Bir tütünden künbed-i ḫaḍrā ider
(3) İç yaġından gözleri bīnā ider

(4) Ṭopraġılan Ādem’i ednā ider
(5) ‘İsi’yi yilden düzüp bālā ider

(6) Göklere dön diyeli gerdān-durur
(7) Ol semā‘uñ ẕevḳı-la ḥayrān-durur

(8) Ol ulu dergehde bu yir kendüzin
(9) Eyledi alçaḳ oldı esfelin

(10) Bu cihān maḥdūd ol bī-ḥad-durur
(11) Ni‘meti vü ḥikmeti bī-‘ad-durur

(12) Ṣad hezārān işbunuñ gibi cihān

(13) Yaradur ol şāh-ı cem‘-i ‘āşiḳān

2a

(1) Sivrisiñekde düzedür ẕülfüḳār

(2) Hem örümcegi ider ol perde-dār

(3) Balı arudan getürür ol Ḳadīr

(4) Hem gügül ḳurdına düzdürür ḥarīr

(5) Müşgi ḳāndan u ḳamışdan şekkeri

(6) Dürri yaġmurdan u kāndan gevheri

(7) Acı vü ṭatlusunuñ eyler nihān

(8) Arasında *“berzaḫun la yebġıyān”*[125]

(9) Zīhi raḥmet ger bula-y-ıdı la‘īn

(10) Ḳapa-dı İdris’üñ elinden ṭopın

(11) Zīhi heybet ger güneş göre-y-idi

(12) Gölge içinde ebed ḳala-y-ıdı

(13) Zīhi evvel kim anuñ yoḳ evveli

2b

[125] “…aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar.” (Rahmân Sûresi, 55/20)

(1) Zīhi āḫir kim ṣoñı yoḳ iy velī

(2) Zīhi ḳudret kim ne dilerse ider
(3) Bir ḳıl ucında hezārān biñ hüner

(4) Zīhi ḳudret ger dilerse gökleri
(5) Şem‘ gibi arıda hem yirleri

(6) Zīhi hikmet kim niçe biñ biñ ḥakīm
(7) Ḥikmet andan alup oldılar ‘alīm

(8) Zīhi ‘izzet kim ġanīdür muṭlaḳā
(9) Hem ḳıdem[126] ṣābitdür aña hem beḳā

(10) Zīhi mülkat kim aña yoḳ-durur zevāl
(11) Artadurmak yāḫūd eksilmek muḥāl

(12) Zīhi ‘izzet kim niçeler bildiler
(13) Göremediler belürsüz oldılar

2a-1

(1) Zīhi ḫalvet kim eger Cibrīl’e ḳıl
(2) Oladı ṣıġmayadı arada bil

(3) Zīhi ḫayret kim irişdi cānlara
(4) Cān anuñ-ıçun bulınmaz iy yara

[126] Metinde ḳadem diye harekelenmiş.

(5) Zīhi şefḳat kim deñizdür bī-gerān

(6) Ol edebdür anlar hem mihribān

(7) Zīhi ġaflet kim yolumuzı vurur

(8) Ol degülmisseydi olmazdı ḳuṣūr

(9) Zīhi ṭāḳat kim emānet ḥaḳların

(10) Yirine bitürimedüñ gitmedin

(11) Zīhi ḥasret kim bize olasıdur

(12) Līkin andan aṣṣı kim bulasıdur

(13) Ṭopṭoludur anuñ adından cihān

2b-1

(1) Līk ẕātında bulınmadı nişān

(2) ‘Aḳıl dili anı medḥ itmekde lāl

(3) Cān anı bilmege bulmadı mecāl

(4) Ẕerre deprenmez anuñ ḥükmin sözin

(5) Ḳaṭredür olmaz anuñ emrin sözin

(6) Anı isterler uçuban ẕerreler

(7) Birligi-y-içün oḳurlar ḫuṭbeler

(8) Ẕerrelere luṭf-ıla hem-rāzı var

(9) Anlaruñ andın yaña pervāzı var

(10) Ẕerrelere luṭf[127] olmasaydı yār

(11) Ẕerreler olmaz-ıdı pāyidār

(12) Ẕerre gibi olmayınca sen ḥaḳīr

(13) Ol hevāda olmayısarsın ḥaṭīr

3a

(1) Ẕerre-veş olmaz-ısañ zīr ü zeber

(2) Ol güneşden bulmayasın ferr ü kerr

(3) Ẕerre gibi çarḫı ursañ her zamān

(4) Bulasın nefsüñ elinden pes emān

(5) Ẕerre gibi her kişi kim ḫāk ola

(6) Dopraġı nūra dönüben pāk ola

(7) Her ki kendüyi görür İblīs ola

(8) Gerçi ṭā‘at itmede İdrīs ola

(9) Anı isteyü niçeler geldiler

(10) Eyü yavuz ṭopraġ içre ḳaldılar

(11) Bir bölük yine cemā‘at geldiler

[127] Metinde luṭf harekelenmemiş vezne göre luṭfı olması gerekiyor.

(12) Ḫālıḳı anlar daḫı istediler

(13) Ol ki gitdi bilmedi sırdan ḫaber

3b

(1) Ol ki geldi duymadı bundan eser

(2) Ben nice yaraşduram ögmek saña

(3) Çün Ḥabīb'üñ didi "*Lā-uḥṣi ṯenā*"[128]

(4) Saña lāyıḳ olmagı ben bilmezin

(5) Anuñ-ıçun ḥażretüñ ögemezin

(6) Her nefes bizden gelen cürm ü ḫaṭā

(7) Ḥażretüñe yaraşur 'afv u 'aṭā

(8) *"Va'fu 'annā rabbenā vāġfir lenā*

(9) *Ente mevlānā bi-faḍlike ihdinā"* [129]

(10) Biz kimüz kim eydevüz 'afv ḳıl

(11) Çün senüñdür emr ü nehy ü ḳāl ü ḳīl

(12) Līki sen 'afvı seversin lā-cerem

(13) Anuñ-ıçun umaruz yā ẕe'l-kerem

[128] "Seni nasıl öveceğimi ben bilemem" (Dua cümlesi)
[129] "Ey Rabbimiz! Bizi affet ve bizi bağışla! Sen bizim sahibimizsin… Lütfunla bize yol göster." (Bakara Sûresi, 2/286'dan alınmış ama şiir icabı değiştirilmiş ilave ve çıkarmalar yapılmış.)

4a

(1) Sencileyin bir daḫı yoḳdur eḥad

(2) Fażluñ-ıla ḫalḳuña eyle meded

(3) Ḳurıda ḳalduḳ balıḳ gibi bize

(4) Raḫmet eyleyüp irişdür denīze

(5) Tā deñiz içinde bulavuz ḥayāt

(6) İsteyüben bulmaya bizi memāt

(7) Raḥmetüñ deryā-durur bī-müntehā

(8) Bize bir ḳaṭre yiter andan şeḥā

(9) Tā yuna ol ḳaṭrede ḳamu günāh

(10) Olmaya ol ḳaṭre hem hergiz siyāh

(11) Ḳaṭreden eksilmeye baḥr-ı muḥīṭ

(12) Ol deñizde ḳaṭredür baḥr-ı muḥīṭ

(13) Ṣoñ nefesde bizi şeyṭāndan saḳın

4b

(1) Tā ki muḥkem ola īmān u yaḳīn

(2) Dilümüzde dutġıl ol-dem aduñı

(3) Gönlümüzden zā’il itme yāduñı

(4) Sinle ṭarlıġında iki zengiler
(5) Yatur-iken yiri yırtup geleler

(6) Eyleyeler bize bunlar üç su’āl
(7) Kim ide biliser anda kīl u ḳāl

(8) Kime ṭaparsın Resūl’üñ kim-durur
(9) Hem eyit dīnüñ daḫı ne dīn-durur

(10) Sen meger luṭfūñ-ıla bize cevāb
(11) Bildüresin diyevüz anı ṣavāb

(12) Server-i mürsellere bizden selām
(13) Kim Muḥammed adıdur ḫayru’l-enām

5a

(1) Anuñ āline ve hem etbā‘ına
(2) Hem daḫı aṣḥabına eşbā‘ına

(3) Bu sözüñ çün yoḳdur iy yār āḫiri
(4) Pes murāddan dönderelüm ḫāṭırı

(5) Yā İlāhi eyle ḫayr-ıla tamām
(6) İ‘timādum sañadur pes ve’s-selām

(7) Ammā Tañrı’nuñ ḥamdinden ve Resūl’üñ ṣalavātından (8) ṣoñra, bu ża‘īf du‘ācı Ḥızr bin Ya‘ḳūb (9) Ḫaṭīb eydür: Sebeb-i te’līf-i kitāb oldur kim (10) çün maḥbūbu’s-selāṭīn sulṭānu’l-muḳarrebīn (11) Pāşā Ḥażreti’nüñ evṣāf-ı ḥamīdesini ve aḫlāḳ-ı (12) kerīmesini işitdüm. Ḫuṣuṣā ol ḥażrete mülāzımlarından (13) bir ‘azīz daḫı şöyle taḳrīr eyledi kim pādişāh-

5b

(1) -dur fi‘linde tevfīḳ var ve şāhdur kim göñlinde (2) taṣdīk var. Muḥibb-i ‘ilm ve maḥbub-ı ‘ulemādur, mürebbī-i (3) żu‘afādur; pes müştāḳ oldum kim mübārek cemāllerine (4) naẓar eyleyem ve ‘azm eyledüm-kim anı görmek-içün sefer (5) ḳılam. Zīrā bir kişide kim dünyānuñ ḥicābları müctemi‘ (6) olmışken ġaflet uyḳusından uyanmaḳ ve ṭā‘ata (7) meşġūl olmaḳ ‘alamet-i sa‘ādet-i ebedīdür (8) ve nişān-ı devlet-i sermedidür. Diledüm-kim ‘amel eyleyem (9) uşbu ḥadīs-ile kim ḳıyāmet güninde ‘arşuñ çevre (10) yanında menberler durġuralar nūrdan. Ve bir ṭāife (11) ol menberlere çıkalar, bunlaruñ yüzleri ve geydükleri (12) nūrdan ola. Ḥāl budur kim peyġāmberler ve şehīdler (13) degüller; ammā peyġāmberler ve şehīdler daḫı bunlaruñ

6a

(1) maḳāmların ‘acebleyeler. Ṣaḥābeler eyitdiler: “Yā Resūlullāh (2) anlar ne ḳavm-durur?” Şol ḥażreti eyitdi: “Anlar dünyāda Tañrı-çun (3) dostlaşanlardur.” didi ve ḥadīs tamām oldı. Pes (4) tuḥfe gerek olaydı mülūkāne. Nitekim resmdür; ammā (5) mülūkāne müte‘azzir oldı-y-ısa faḳirāne müte‘yyin ola; (6) zīrā ki ol ḥażret egerçi ‘ālīdür; līkin Süleymān’dan (7) a‘lā degüldür. Bu ża‘īf daḫı egerçi bī-sermāye- (8) -dür; līkin ḳarıncadan ednā degüldür. Pes ol Ḥażreti (9) Süleymān-mertebeye ve

tuḥfe-i mūr-ṣıfata ne iledür? Hem (10) bedi‘ ve ‘acīb olmaya. Nitekim bu beyitler beyān eyler (11) bu mezkūrı.

Şi‘r

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

(12) Biñ ‘özr-ile ten tuḥfesini cāna getürdi
(13) Ṣolmış güli nite ki gülistāna getürdi

6b

(1) Şunuñ gibidür cānını cānāna getürmek
(2) Kim mışra şeker la‘li bedaḫşāna getürdi

(3) Bilmez kişi çaḳmaḳ ṭaşını kıymeti ṣandı
(4) Ṣarrāfa bedeldür diyü mercāna getürdi

(5) Bilmedi meger ḳıymeti olmaduġunı kim
(6) Nesrīn ü gül ü sünbüli bostāna getürdi

(7) Şol şāh önine kim yimeye şekerī ḥalvā
(8) Gör anı ki bulġur-ıla tarḫana getürdi

(9) Bilgil daḫı ṭurfaraḳ uşbu ki bir aḥmaḳ
(10) Ḥanżal bulan aldı şekeristāna getürdi

(11) Līkin çü münāsib olur issine hidāyet
(12) ‘Ayb olmaya ger ‘özr-ile sulṭāna getürdi

(13) Bu sözde meṣel var-ıdı işit-ki ḳarınca

7a

(1) Çekirge budın tuḥfe Süleymān'a getürdi

(2) Lī̆kin girü fikr eyledüm, eyitdüm kim edeb saḳlamaḳ (3) yigrekdür; zī̆rā ki ol maḫdūmuñ niṣābı munsıbından (4) kāmildür. Naṣī̆bi metā'-ı dünyevī̆den tamām ḥāṣıldur. (5) Eger cinsi cevāhirse ḫar-vār ber-ḫar-var ve eger (6) cinsi nefāisse ḳaṭār ber-ḳaṭār var. (7) Eyle olsa niçe zamānlar bu du'ācı o ḥażrete (8) lāyıḳ tuḫfe ṭaleb temennāsı-çun, ḫayret bādiyesinde (9) ser-gerdān idüm ve ġuṣṣa deñizinde ġarḳ-āb (10) olup endişeler yudar-ıdum. Āḫirü'l-emr ayaġum (11) bir saḳsı pāresine daḫı doḳunmadı; pes 'āciz (12) olup eyitdüm:

Şi'r

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

(13) Keşt ebed cihānı bu muḥab göñli ser-ā-ser

7b

(1) Bir tuḥfe bulam diyü ben ol ḥażrete bāzār

(2) Çün 'āḳıbetü'l-emr bulamadı eyitdi

(3) Kendüye inanan işini ancaġ arar

(4) Pes dükeli ḫalḳdan yüz çevürdüm ki (5) *“Fe innehüm ‘adüvvül lī illā rabbel ‘ālemīn”*[130] Ben de ona yöneldüm (6) ma‘būd-ı ḥaḳīḳī ḥażretine ve sulṭān-ı bāḳī dergāhına (7) ki himmet eline niyāz zenbīlin aldum, dervāze eyledüm, (8) ol vehhāb ḥażret-i keremi. Netice kim *“üd‘unī* (9) *estecib leküm”* [131] Ol-kim fażl ḫazīnesinüñ ḳapularını açdı, (10) zenbīlüm üzerine gevherler saçdı. Eyitdi kim “Benüm ḥażretüm (11) muḳaddesdür çıḫanlıḳdan ve ḫazīne-i keremüm münezzehdür (12) yoḳlıḳdan, comardlıḫım etegine çıḫanlıḳ ṭozı ḳonmaz (13) ve benden el ḳaldurup ḥācet dileyenüñ eli

8a

(1) ḳuru dönmez.”

Şi‘r

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

(2) Maḫluḳa eger nesne dilerler-ise ḳaḳır
(3) Allahu ta‘ālā dilemezler-ise ḳaḳır

(4) Yirde, gökde, ‘arşda, ferşde hiç kimsene yoḳdur (5) kim benüm in‘āmum-ıla memnūn olmaya, her kim ṣıdḳ-ıla dergāhuma (6) gele, iḥsānumdan maḫbūn olmaya.

Şi‘r

[130] “İyi bilin ki onlar benim düşmanımdır; ancak âlemlerin Rabbi (benim dostumdur).” (Şuara Sûresi, 26/77)
[131] “…Bana dua edin size karşılık vereyim…” (Mü'min Sûresi, 40/60)

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(7) Ḥażretüme geliben kimsene maḥrum olmadı
(8) Yā kişi var mı ki luṭfum-ıla mevsūm olmadı

(9) Muḫtelif ḫalḳuñ murādını virürem bī-dirīġ
(10) Pes kim ola raḥmetüm-ile ki merḥūm olmadı

(11) Her ki ‘ışḳ yolına ḳodısa ḫızmet ayaġın
(12) Sen anı gördüñ kim muḫtār u maḫdum olmadı

(13) Eydür: “İy sā’īl-i ṣādıḳ ve iy cemālüm nūrına ‘āşıḳ!

8b

(1) Al imdi şol gevherleri kim bunlar ġayb tutuġınuñ (2) ardında mestūr-ıdılar ve ‘ināyetüm naẓarı-y-ıla manẓūr- (3) -ıdılar, şöyle beñzerlerdür kim bunlaruñ arılığı eteklerine (4) hiç göyegünüñ eli yapışmaduḳdur. Ve gevherlerdür (5) kim hiç cevherinüñ eli degmedükdür.” (6) *“Lem yaṭmiṯhunne insun ḳablehum ve lā cān.”*[132] Tuḥfe ilet evvel iḫtiyār (7) itdügüm ḳuluma kim bu tuḥfe i‘tiḳād bāzārımda şöyledür (8) kim hiç metā‘uñ buncılayın revāyici yoḳdur. Dünyā (9) ḫazīnelerindeki tuḥfelerüñ bu tuḥfe ḳıymetine irişecek (10) mizācı yoḳdur.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

[132] “Bunlara onlardan önce ne bir insan ne bir cin dokunmuştur.” (Rahman Sûresi, 55/74)

(11) Ḥażreti Pāşā-y-ıçun bu şan‘ata

(12) Eyledüm iḳdām tā kim ḥażrete

(13) Lāyıḳ olup bu kitāb aḥkām-ıla

9a

(1) Cennet-i firdevs-i a‘lāya yite

(2) Tuḥfe oldur kim ḳala bāḳī ebed

(3) Ol degül kim bir iki günde yite

(4) Allahu ta‘ālā ḥażretinüñ ‘ināyet-i bī-‘illetinden (5) ve kerem-i bī-nihāyetinden ümīd oldur kim bu ża‘īfüñ (6) beyānını sehv ü zelelden ve beyānı ḫaṭā vü ḫalelden (7) saḳlaya. *“Tā seyyidü’l-evvelīn ve’l-āḫirīn Muḥammedün Rasūlullaha”*[133](8) mutāba‘atı ḳānūnınca bu maḳsūd ḥuṣūle mevṣūl ola (9) ve bize oḳıyanlara ve diñleyenlere nāfi‘ ve şāfi‘ (10) eyleye ve göñüllerde maḳbūl ve naẓarlarda manẓūr eyleye. (11) Ve daḫı ümīd oldur kim bu kitābı vaḳtehā oḳıdalar (12) ve ‘aşḳ-ıla hoş diñleyeler; ẕevḳleri ve şevḳleri mezīd (13) ola. Ve mertebeleri mertebe-i Cüneyd ve Bāyezīd ola. Raḥmet

9b

(1) itgil oḳıdana iy Raḥīm.

[133] “Tâ ki ilklerin ve sonrakilerin efendisi, Allah (c.c.) elçisi Muhammed’e” (Metinde koyu yazılmış olan bu cümle dinî bir alıntı değil, müellifin kendi cümlesidir.)

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(2) ‘Ālemün ḫāliḳına şükr ü sipās

(3) Kim güher ṣarrāfa virdüm bī-ḳıyās

(4) Cānını bislemek-içün cānumı

(5) Göre nice argurmışam iy ḫayr-ı nās

(6) Ve bu kitābuñ adını Cevāhirü’l-Ma‘ānī (7) virdüm. ‘İllet-i ġāyesi oldur kim çün mürīd-i (8) ṣādıḳ ve ṭālib ve ‘āşıḳ, ṣıdḳ-ı te’ennī cehdiyle (9) müṭāla‘a eyleye ve bu ebvābuñ mūcibātı-y-ıla mu‘āmele (10) eyleye ve bellü bile kendüzin ki kimdür ve ḳandan (11) gelmişdür ve nireye geldi ve girü ḳançaru gidiserdür? (12) Yāḫūd bu ‘āleme ne-y-içün geldi ve daḫı cānlar (13) ol nūrānī ‘ālemden neteler ḳarañulıġına givirmekde

10a

(1) fāyide nedür ve girü andan ayırmaḳda ḥikmet nedür (2) ve ḳıyāmet güninde girü ḳoparmaḳda sır nedür? Ve hem (3) ḥayvānlar zümresinden ḳurtulmış ola, ādemīler (4) mertebesine irişmiş ola. Ve bünyādın biş bāb (5) üzerine vaż‘ itdüm: Bāb-ı evvel ma‘rifet-i nefs- (6) -dedür. Bāb-ı ṯānī vācibātdadur. Bāb-ı ṯāliṯ (7) beyān-ı fıṭrat-ı ervāḥdadur. Bāb-ı rābi‘ beyān-ı (8) ḫılḳat-ı insāndadur. Bāb-ı ḫāmis beyān-ı sülūk-ı (9) umerā’ ve vüzerādadur ve bu maḳālet fütūḥınuñ feṭḥi (10) muḥarrem ayınuñ

evāsıṭında-y-ıdı. *Senete tis‘a ve ṣemāniye (9) mi’etin e’ānenā Allahu ta‘ālā a‘lā itmāmihi ve’l-ḥamdü lillāhi (10) a‘lā in’āmihi.*[134]

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(13) Sekiz yüz ṭoḳuzından ol Resūl’ün

11b

(1) Açıldı ḳapusı uşbu fütūḥuñ

Şi‘r

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

(2) Tevaḳḳu‘um ṭapudan bu teberrük-ile şehā
(3) Ne cübbedür ne ‘imāme ne ṭaylesān ve ridā

(4) Ne cāh u manṣıb u ‘izzet ne iḥtirām u ḳabūl
(5) Ne māl u ni‘met umarın ne ‘izzet-i dünyā

(6) Velī umarın anı kim idüp bunuñla ‘amel
(7) Bulasın uçmaḳ içinde ḳuṣūr ḥūr u liḳā

[134] “809 yılında Allah (c.c.) onu tamamlamaya bizi muvaffak kıldığı için ve nimetinden dolayı ona hamdolsun!” (Ayrıca satırın sonunda okunamayan küçük bir ekleme de var.)

(8) Ṭapuñ sebeb oluban bu muḥib daḫı irişe

(9) Maḳām-ı ṣıdḳa ki ḳamuya maḳṣad-ı aḳṣā

(10) Şehā hezār mücelled kitāb lāyıḳdur

(11) Ki eydeler senüñ-içün bu resm-ile inşā

(12) Çü yā Rab uşbu cihānda ‘azīz itdüñ anı

(13) Pes āḫiretde daḫı vire sa‘ādet-i kübrā

12a

(1) Muvaffaḳ eyle İlāhī Emīr Süleymān’ı

(2) Refīḳ it aña ‘adlı vü devlet-i uzmāyı

(3) BĀBU’L-EVVEL FĪ MA‘RİFETİ’N-NEFS[135]

Ḥaḳ ta‘ālā (4) Ādem’i yaratdı ve ‘aḳıl ve tem[y]īz virmekle dükeli ḥayvānlar (5) üzerine iḫtiyār eyledi; zīrā ki ‘aḳlı cemi‘-i ḫayrlaruñ (6) menşe’idür ve dükeli sa‘ādetlerüñ aṣlıdur. Ādem’e (7) anuñ-çun virdi kim tā anuñ-ıla ‘ilm ḥāṣıl eyleye kim (8) *“Ṭalebü’l-‘ilmi ferīḍatun a‘lā külli müslimīn ve müslimetin”*[136] (9) Ve ol ‘ilm-ile nefsin bilmek sebeb ola, Tañrı’sın (10) bilmege. Bu muḳaddimeden ma‘lūm oldı kim ādemīler oynamaġ-ıçun[137] (11) ve herze işler-içün ve yaramaz keleciler çün yaradılmadılar; (12) belki emr-i ‘aẓīm-içün yaradıldılar ve ḳorḳuları çoḳdur (13) ve ulu ḳorḳuları dostdan ayrılmaḳdur, ne‘ūẕu billah!

[135] “Birinci Bölüm: Nefsi Tanıma”
[136] “İlim taleb etmek kadın erkek her müslümana farzdır.” (Hadis, Süyûti, el-Câmi’u’s-Sağîr, II, 98, Hadis No: 5266-5267)
[137] Bu kelimenin üstünde “bāzı” diye okunan bir kelime yazılmış.

12b

(1) Ḥaḳīḳatda ayrulıḳ odı acısı ṭamu ‘azābından ḳatıraḳdur; (2) zīrā ki yüregi yaḳar. Nitekim buyurdı: (3) *“Nārullāhi’l-mūḳadehu elletī teṭṭali‘u ‘ale’l-ef’ideh.”* [138] Bundan ‘ibāretdür. Ādemīde yürekden nāzükrek (4) nesne yoḳdur. Dost firāḳınuñ acısı yürege irişür. (5) Pes dostdan ayrılmaḳ anuñ-çun ‘azāblaruñ ḳatıraġıdur. (6) Bundan ötrü eyitdi Şeyḫ Serīr-i Seḳaṭī raḥmetullahi ‘aleyh (7) kim “İlāhī ben ḳuluña ne dürlü ‘azāb dilerseñ eylegil (8) ammā firāḳ[139] ‘azābın virmegil kim aña ḳatlanımazın.” didi. (9) Ammā Ḥaḳ ta‘ālā kāfirleri ayrulıḳ ‘azābı-y-ıla ḳınayısardur, (10) ne‘ūẕu billah min ẕālike! Nitekim bu āyetde buyurur: *“Kellā innehum* (11) *‘an rabbihim yevme’izin lemaḥcūbūne.”*[140]

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(12) Ölümdür yārdan ayru zindegānī
(13) Ġam olur ansuz olan şādumānī

13a

(1) ‘Azābı ‘āşıḳuñ ayruḳsı olur
(2) Ne bilsün ‘ışḳı yoḳ kimsene ānı

[138] “Allah'ın, tutuşturulmuş, (yandıkça) tırmanıp kalplerin tâ üstüne çıkan ateşidir.” (Hümeze Sûresi, 104/6-7)
[139] Metinde ferāḳ olarak harekelenmiştir.
[140] “Hayır! Hayır! Bu, cezasız kalmayacak. Onlar, o gün Rab'lerini görmekten mahrum kalacaklardır.” (Müttefifin Sûresi, 83/15)

(3) Eğer ma‘şūḳ cemāl-i viṣālin cehennemde iḥsān (4) iderin diseydi, girçek ‘āşıḳlar cehennem odına gözlerine (5) tūtiyā ideydi. Ve eger firdevs uçmaġı içinde ‘āşıḳlar-ıla (6) ol ma‘şūḳ arasında perde olup görmeselerdi, (7) şöyle feryād u fiġān eyleyelerdi kim cehennem odına yananlar (8) kendü ‘azābları acısın unudalar ve anları (9) esirgeyelerdi.

Beyt

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

(10) Ṭamu senüñ-ile bile cennetdür iy dilber
(11) Cennet ṭamudan beter olur sensüz iy server

(12) Pes ‘āşıḳ kişiye lā-büddür kim gicelerde gündüzlerde (13) saḳına; tā her nesne kim dostdan iricidür aña,

13b

(1) yaḳın olmaya. Ya‘nī dünyā sevmeyeler. Zīrā ki bāḳī degüldür (2) oġıl, ḳız ve manṣıb sevmek daḫı buncılayındur. Ve bu dükelinüñ (3) vefāsı dünyādadur. Sinleye varınca, çün sinleye (4) gire bunlaruñ düşmenlikleri ve bī-vefālıḳları (5) ma‘lūm olur. Zīrā ki sine bile girmezler, girü (6) dönerler. Pes uṣlu kişi oldur kim kendüden ayrılmayanı (7) yār idine. Nitekim[141] Ḥaḳ ta‘ālā Dāvud peyġāmbere eyitdi: (8) “Yā Dāvud ben senden ayrılmazın, her ḥāliñde, pes (9) benüm ḥażretüme irişdürici ‘amellere dürişgil.” (10)

Şi‘r

[141] Metinde “niteki” şeklinde yazılmış.

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(11) Uşlular baydur dimezler kimseneye māl-ıla

(12) Belki anlaruñ ḳatında bay olur a‘mal-ıla

(13) Ve şol kişi kim sevdüginden ayrıla dertlü olur

14a

(1) Bu dertler daḫı dürlü dürlü olur

(2) Ve ḳanḳı nesneyi ḳatıraḳ severse andan ayrılıcaḳ derdi, (3) ḳatıraḳ olur. Ma‘lūm oldı kim her nesne kim fānī̆dür, anuñ (4) vefāsı yoḳdur; ammā ol nesne kim andan ayrılmaḳ muḥāldur, (5) Allahu ta‘ālā-durur ve anuñ maḥabbeti ma‘rifetidür; zī̆rā (6) ki Allah ḥażretinüñ ẕātı ve ṣıfātı münezzehdür fenādan (7) ve cān cevri daḫı bāḳī̆dür ve ölecek degüldür. Ten (8) öldügi-y-ile cān ölmez; ten ḥāli müteġayyir olduġından (9) cān ḥāli müteġayyir olmaz, ve’s-selām!

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(10) Eger ten ölse cāna yoḳ-durur ġam

(11) Ki cān ten gibi ḳullar degül kem

(12) Bu vī̆rānda bayḳuş-ıdı yārī̆

(13) Hümā-y-ıla varuban oldı hem-dem

14b

(1) Çü bildüñ kim bu dünyā bī-vefādur

(2) Ḫabersüzler gibi pes olma ḫurrem

(3) Niçün maġrūr olursın bunda iy yār

(4) ‘Ömür bünyādı degül bunda muḥkem

(5) Görürsin kendü gözün-ile her dem

(6) Ki göçer def‘a def‘a ibn-i ādem

(7) Fenā zehrine tiryāk aṣṣı itmez

(8) Ecel zaḥmına ḫod neyleye merhem

(9) Kimsene dünyāda ḳalmaz mü’ebbed

(10) Kimsene dünyāda olmaz müsellem

(11) İmdi her kişi kim Allahu ta‘ālā ḥażretini severse (12) andan ayru olmaya. Lā-cerem ol kişiye derd ü ġam irişmeye. (13) Nitekim kelāmında buyurur: *“Elā inne evliyā’ellahi lā ḫavfün*

15a

(1) *‘aleyhim ve lā hüm yaḥzenūn.”*[142]

Şi‘r

[142] “Bilesiniz ki, Allah’ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.” (Yunus Sûresi, 10/62)

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(2) Ḥaḳ'ı sevenlere ḳayġular irmez

(3) Bular Ḥaḳ ḥażretinden ayru olmaz

(4) Çün anı sevmek-durur aṣl-ı dīn

(5) Pes anı sevmek bize oldı yaḳīn

(6) İmdi bilgil kim ādemīleri ulu iş-içün yaratdı; (7) zīrā kim ma'rifet-i emānet götürmek buyurdı kim anı götürmekde (8) 'āciz oldılardı yirler, gökler ḳavmı. İmdi (9) ol ma'rifet ḥāṣıl olur, nefsini bilmekden. Nitekim (10) ilerü geçen peyġāmberlerüñ kitāblarında Ḥaḳ ta'ālā (11) dimişti kim "*Yā insānu a'rif nefseke, te'rif (12) Rabbeke*"[143] Ya'nī iy Ādem nefsüñi bil! Tā Tañrı'ñı bilesin. (13) Ve daḫı peyġāmber ḥażreti buyurdı kim *"Men'arefe*

15b

(1) *nefsehu feḳad 'arefe rabbehu."*[144] Ya'nī her kim kendüyi (2) bildi, Tañrı'yı bildi. Ve sen eydürsin kim ben (3) kendüzümi bilürven ve anuñ gibi bilmege bilmek dimezler; (4) zīrā ki ḥayvanlar daḫı sen bildügüñleyin bilürler. (5) Sen bildügüñ başdur, eldür, yüzdür, ayaḳdur, etdür, (6) deridür, kemükdür. Aşkāre bildügüñ budur. Ol ki (7) bāṭından bilürsin. Budur kim ḳarnuñ acarsa (8) ṭa'ām yirsin ve ḳaḳıyıcaḳ biregüyi incidürsin (9) ve şehvetüñ ġālib olursa evlenmek istersin, (10) uyḳuñ gelicek uyursın. Uşbu ṣıfatlarda ḥayvanlar (11) ḳamu senüñle berāberdür. Pes

[143] "Ey insan! Kendini bil/tanı ki Rabbini tanıyasın." (Bu bir ayet veya hadis değildir.)
[144] "Kendini bilen/tanıyan Rabbini tanır." (Hadis, Ṣa'ranî, Tabakat, s.526)

vācibdür kim ḥaḳīḳatüñi (12) ṭaleb eyleyesin; tā kim sen ḳandan geldüñ ve ḳançaru gidersin (13) ve bu menzile ne maṣlaḥat içün geldüñ ve seni ne-y-içün

16a

(1) yaratdı? Sa‘ādetüñ nededür ve şeḳāvetüñ nededür? Ve şol (2) ṣıfatlar kim senüñ bāṭınuñdadur: Bir niçesi yılḳılar ṣıfatıdur (3) ve bir niçesi yartıcılar ṣıfatıdur, kimisi (4) dīvler ṣıfatıdur ve kimisi ferişţehler ṣıfatıdur. İmdi (5) sen uşbunlardan ḳanḳısısın? Bunlardan ḳanḳısınuñ (6) ṣıfatıdur kim senüñ ḥaḳīḳatüñ gevheridür. Eger bu nesneyi bilmezseñ (7) ḥaḳīḳatüñi ṭaleb eyleyümezsin. İmdi uşbu ẕikreyledügümüz (8) ṭāifelerüñ her birinüñ ġıḍāsı ayruḳsıdur, sa‘ādeti (9) ayruḳsıdur. Ḥayvanlaruñ ġıḍāsı ve sa‘ādeti yimek, (10) içmek ve uyumaḳ ve cimā‘ itmekdür. İmdi sen eger ḥayvan-ısañ (11) yimege ve içmege ve uyumaġa ve cimā‘ itmege düriş. Ve yırtıcılar (12) ġıḍāsı ve sa‘ādeti ḳaḳımaḳ, yırtmaḳ ve öldürmekdür. (13) İmdi sen eger añlardan iseñ anlaruñ işin işlegil.

16b

(1) Ve ferişteler ġıḍāsı ve sa‘ādeti tesbiḥ ve taḳdīs (2) ve ḥamd ve müşāhede-i cemāl-i ḥażret-i İlāhī’dür. Çün sen (3) aṣluñda ferişte gevherlüsin. Cidd ve cehd eylegil kim tā ḥażret-i (4) rubūbiyeti bilesin. Ve şol başda kim anuñ ‘ışḳı sevdāsı (5) olmaya, ol ṭaşdur. Ve ol göñülde kim anuñ (6) nūrı olmaya, ol kördür. Ve ol dilde kim anuñ ẕikri (7) olmaya, ol kildür, yaramaz.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(8) Ger ‘azīz olmaḳ dilerseñ ṭā‘at itgil Allah’a

(9) İ‘tibār itmez cemāle ḳuvvete māla yaşa

(10) Ammā Allahu ta‘ālānıñ adlarına īmān getürmek, bilmekdür (11) kim anuñ görklü adları vardur ve ol adlar ṭoḳsan (12) ṭoḳuzdur. Nitekim peyġāmber ḥażreti buyurdı kim *“İnne lillāhi* (13) *tis‘aten ve tis‘iyan ismen men aḥṣāhā*

17a

(1) *deḫale’l-cennete.”*[145] Ma‘nīsi budur kim Tañrı’nuñ ṭoḳsan (2) ṭoḳuz adı vardur. Her kim anları ṣayarsa uçmaġa girür. (3) ‘Ulemā bunda iḫtilaf eylediler ṣaymaḳda. Bir niçeler eyitdiler (4) kim ṣaymaḳ kelime kelime gelince bir bir oḳumaḳdur. Bir niçeler (5) eyitdiler kim bu adlaruñ ma‘nīlerin bilmekdür. (6) Bir niçeler eyitdiler: Bildügden ṣoñra her bir ad mū- (7) -cebiyle ‘amel eylemekdür ve evvel kendü nefsin bilmekdür. (8)

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(9) Her ki bildi-y-ise kendü nefsini

(10) Ol kişi bildi yaḳīn Tañrı’ṣını

(11) Nesne yoḳ-durur saña senden yaḳın

(12) Kendüzüñi bilmemekden key saḳın

(13) Kendüzüni bilmemeklik ‘ār olur

[145] “Allahu Teâlâ'nın doksan dokuz ismi vardır. O isimleri kim ezberlerse (sayar, manasını anlar ve şuûruna ererse) cennete gider.” (Buhârî, Daavât, 68)

17b

(1) Bilmeyen bilen ḳatında ḫor olur

(2) Dirsin ancaḳ kim bilürim ben beni
(3) Ol ġalaṭdur bilmek ol degül seni

(4) Böyle bilmek bil ki bilmeklik degül
(5) Tañrı'yı bilmege miftāḥ olmaz ol

(6) Kim bileler baş u ayaḳ el ü yüz
(7) Et ve deri saç saḳal ḳaş ı göz

(8) Kendüzini bildügi ẓāhir budur
(9) Baṭın añladuġı işit kim nedür

(10) Oldur ol kim ḳarnı acıcaḳ yiye
(11) Ḳaḳıyıcaḳ ne gerek-ise diye

(12) Şehveti ġālib oluban evlene
(13) Farḳ anuñla ılḳı ortasında ne

18a

(1) Ilḳı işi yimek ve yatmaḳ-durur
(2) Daḫı irkeklik işin itmek-durur

(3) Bu ṣıfatlar sende daḫı var bayıḳ

(4) ‘Ārif-iseñ ḥālüni bil iy refīḳ

(5) Dīvüñ işi şerr ü mekr ü ḥīledür

(6) Yırtıcılar dāimā ḫışm-ıladur

(7) Sen gerek terk eyleyesin şehveti

(8) Kibr ü kīn ü buġż u ḫışm u şeḳveti

(9) Çün bulardan göñlüñ arı ḳılasın

(10) Pes ferişte mertebesin bulasın

(11) İşid anlaruñ nedür yidükleri

(12) Dün ü gündüz dilleri didükleri

(13) Ol ḳadīm Allah’ı dāīm birlemek

18b

(1) Anlara ol-durur içmek yimek

(2) Ger ferişte-cevher-iseñ cehd ḳıl

(3) Andan ayruġı atġıl anı bil

(4) Dīv-iseñ mekr eyle ḳaḳı ḳurd-ısañ

(5) Tañrı’yı bilgil eger key merd-iseñ

(6) Cümle ḥayvānāt kim ol pādişāh

(7) Uşbu dünyāda yaratdı ol İlāh

(8) Ḳamusın saña musaḫḫar eyledi
(9) Daḫı *“Kerremnā benī ādem”* [146] *didi*

(10) ‘Ār ola kendüzüñe anlar-ısan
(11) Ġālib eylemeklik iy yār-ı ḥasen

(12) Gerek anlar saña ḫıdmet ḳılalar
(13) Sen buyurduġuñ arada olalar

19a

(1) Ḫıdmetüñde olalar cümle esīr
(2) Şāh olasın anlara sen iy emīr

(3) Anuñ-ıçun kim sefer vardur saña
(4) Pes yaraḳ itmek gerek andın yaña

(5) Evvelā merkeb gerekdür hem silāḥ
(6) Bu ṣıfatlardan düzet iy bā-felāḥ

(7) Suḫreye ṭutġıl buları rūz u şeb
(8) Tā saña ḫıdmet ideler bā-edeb

(9) Uşbu menzilde buları işe dut

[146] “Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık…” (İsra Sûresi, 17/70)

(10) Ol beḳā menzil yaraġın pīşe dut

(11) Ger bugün yarın yaraġın idesin

(12) Pes sa‘ādet ḥāṣıl idüp gidesin

(13) Varup anda göresin gülzārını

19b

(1) Hem niteliksüz Çalab dīdārını

(2) Uşbu ma‘nīlerde maḳṣūdum hemīn

(3) Kendüzin bilmek-durur bilgil yaḳīn

(4) Kim yaradılduñ sen iki nesneden

(5) Birisi cāndur anuñ biri beden

(6) Ten gözi cānı göremez bī-gümān

(7) Cismdür ol çeşmi ẓāhir añlayan

(8) İşid imdi sen ḥaḳīḳat ne-y-idüñ

(9) Cān u ten göñüldür añla dir ögüñ

(10) Cān sır gözi-y-ile görmege yarar

(11) Līk ser gözi anı görmez iy yār

(12) Ādemīnüñ pes ḥaḳīḳat kendüzi

(13) Cān-durur kim añlamaz ẓāhir gözi

20a

(1) Ḳalebi cümle aña tābi‘-durur

(2) Dükeli endāmı anā cāmi‘-durur

(3) Cismüñ oldur şāhı ḳalan çeridür

(4) Kimi çeri kimi ḫıdmetkārıdur

(5) Hem daḫı teklīf añadur hem ḫiṭāb

(6) Hem ṣevāb u hem ‘itāb u hem ‘iḳāb

(7) Ol Çalab emridür anuñ ma‘deni

(8) Anda durur bī-gümān bilgil anı

(9) Geldi bunda kim bitüre maṣlaḥat

(10) Girü anda varısardur ‘āḳıbet

(11) Geldi bunda kim ḫırāṣet eyleye

(12) İşbu ġurbetde ticāret eyleye

(13) Tā vaṭan sevgüsi-çün ḳıla yaraḳ

20b

(1) Çün aña anda-durur bāḳī duraḳ

(2) Hem anı kimse ḥaḳīḳat bilmedi

(3) Niteligi çünki ma‘lūm olmadı

(4) Anuñ ammā varlıġın bilmek ‘ayān
(5) Ẓāhir uş görinü durur bī-gümān

(6) Cism-ile degüldür anuñ varlıġı
(7) Belki cismüñ anuñ-ıla dirligi

(8) Muṣṭafā’ya çünki destūr olmadı
(9) Lā-cerem kāġıdda mesṭūr olmadı

(10) Bu ḳadarı ile kim ol ferd ü ṣamed
(11) Didi Ḳurān içre ol vitr ü eḥad

(12) Ger ṣoralar saña cāndan yā Resūl
(13) Digil emrinden-durur Tañrı’muñ ol

21a

(1) Hem daḫı degül-durur ḳısmet-peẕīr
(2) Līk maḫlūḳ añlaġıl iy bī-naẕīr

(3) Hem ‘araż degül-durur ol hem ḳādīm
(4) Ayruḳ añlayan yañıla iy nedīm

(5) Cismi diyen söyledi yalan
(6) Cismi olur ḳısmet-peẕīr iy cān-ı cān

(7) Cān gerekdür olmaya ḳısmet-pezīr

(8) Yılḳılar cānı meger kim iy beşīr

(9) Cān kim ola ol maḥal-ı ma‘rifet

(10) Ne ‘araż ola ne cism iy nik-baḫt

(11) Cān ferişte aṣlı cinsinden-durur

(12) Anı aṣlından ḳomaḳ senden-durur

(13) Cānı pes kimse ḥaḳīḳat bilmedi

21b

(1) Anı şerḥ itmege ruḫṣat gelmedi

(2) Gönli kendi-çün yaratdı ol Çalab

(3) Pes sa‘adet itse gerekdür ṭaleb

(4) Nedür imdi ol sa‘ādet göñile

(5) Tañrı’yı bilmek-durur bellü bile

(6) Ḥaḳḳ’ı bilmeklik ola ḥāṣıl aña

(7) Ger naẓar eyleye ṣun‘ından yaña

(8) İmdi ādemīnüñ ḥaḳīḳati āyinedür. Ol āyineye (9) naẓar eyleyen kişi Ḥaḳ varluġın bellü bile. Kendü ẕātından (10) Ḥaḳ ẕātın bile ve kendü ṣıfātından Ḥaḳ ṣıfātın bile. (11) Kendünüñ teni memleketinüñ taṣarrufından Ḥaḳ ta‘ālā (12)

ḥażretinüñ ‘ālem içindeki taṣarrufın bile. Bu sözüñ (13) şerḥi budur kim çün ādemī evvelā kendünüñ varlıġın

22a

(1) bildi ve daḫı bildi kim benden öñdin yoġ-ıdı ne (2) edvār ve ne nişān vardı. Nitekim kelāmında buyurdı: (3) *“Hel atā ‘ale’l-insāni ḥıynüm mine’d-dehri* (4) *lem yekun şey'en meẕkūra.”* [147] ve daḫı bular kim girü (5) yoḳ olısardur. Ne adı ḳalısardur ne nişānı. Ādem oġlan (6) kendinüñ aṣlın bilür kim bir ḳaṭre nuṭfe-y-idi. (7) Ve anası raḥminde ol nuṭfede ne ‘aḳl vardı ne (8) işitmek ve ne görmek vardı ve bir aḳça su-y-ıdı. (9) Andan ṣoñra bu ‘acāyib nesneler[148] var oldı. Niçün (10) anları bir kimsede var eyledi? Çün şimdi żarūrī (11) bilür kim derece-i kemāldedür. Zīrā ki ‘aḳlı vardur; (12) iki ayaġı, gözi, başı vardur. Bu kemāl-ile bir ḳıl ucın (13) yaratmaḳda ‘ācizdür. Bilür kim ḳaṭre-y-iken ‘āciz-idi.

22b

(1) Ya‘nī ādem oġlanlarıdur. Ve maḳṣūd vücūd-ı insāndan, (2) ‘ālemleri yaradan Allah ta‘ālādur, anı bilmekdür. (3) Nitekim Dāvud peyġāmber ‘aleyhi’s-selām Ḥaḳ ta‘ālāya (4) münācāt eyledi, eyitdi: Yā Rab *“Limā ẕā ḫalaḳte’* (5) *l-ḫalḳu ḳāle küntu kenzen maḫfiyyen fe aḥbebtü* (6) *en u‘rafe feḫaleḳtu’l-ḫalḳa li’ ‘arefe.”*[149] (7)

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

[147] “İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?” (İnsan Sûresi, 76/1)
[148] Metinde “nesler” şeklinde yazılmış. T. “nesneler” şeklinde yazılmış.
[149] “Ya Rabbi! Niçin mahlukatı yarattın? O da buyurdu ki: Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim ve tanınayım diye mahlukatı yarattım.” (Hadis, İbn-i ‘Arabî, Fütuhat, C.3, s.167)

(8) İşid imdi ḥadīṯi didi Dāvud

(9) Ki yā Rab niyçün oldı ḫālḳ mevcūd

(10) Ḫiṭāb irişdi kim tā genc-i pinhān

(11) Ki ol bābın bile tābān-ı insan

(12) ‘Aceb degül kişi kim isteye genc

(13) Çeker vīrāne içinde niçe renc

23a

(1) Eger göñlüñ gözi olsa görici

(2) İdeydüñ göklere her dem ‘urūcı

(3) Ezel ‘ahdi-y-ile çün āşināsın

(4) Niçün ḥażretinden pes cüẕāsın

(5) Ṭoġan kim şāh elinden uça gide

(6) Girü varmayuban şāhına n’ide

(7) İşidürse avāz-ı ṭabulbāz

(8) İder fi’l-ḥāl şehinden yaña pervāz

(9) Ehl-i uṣūl ḳatında muḳarrerdür kim ādemī bāliġ olduġunda (10) evvel farīża kim aña müteveccih olur, īmān (11) getürmekdür. Bilgil kim dükeli milletler ittifāḳ (12) eyleyeler kim Allah’a īmān getürmek farżdur, (13) küfr ḥarāmdur. Līkin iḫtilaf eylediler uşbunuñ

23b

(1) Tañrı ta‘ālāyı bilmegi ‘aḳl-ıla mı vācibdür ya naḳl- (2) -ıla mı vācibdür? Bizüm meşāyiḫmüz ḳatında farżiyyet (3) ‘aḳl-ıladur. Ḥattā Ebū Ḥanīfe rażiyallahu ‘anhü eyitdi: (4) Hiç kimseye ‘özr yoḳdur kendüyi yaradanı (5) bilmedüginde. Zīrā ki yir ve gökler vücūdı (6) ve kendi nefsi varlığı delīldür yaradana,[150] daḫı vücudına. (7) Ammā şerī‘at aḥkāmı-y-ıla ‘amel eylemekde ma‘zūr (8) olur, mevḳūf olur, işitmege. Rāfiżīler, Müşahitler, (9) Ḫāriciler ḳatında ‘aḳl-ıla nesne farż olmaz. (10) Bu ḫilafıñ fāīdesi ẓāhir olur şol (11) kişi ḥaḳḳında kim ṭaġ başında bāliġ oldı ve Tañrı (12) varduġın kimseden işitmedi. Fikr idüp (13) Allah’ı bilecek vaḳt miḳdārı diri oldı

24a

(1) ve īmān getürmedin öldi. Ebū Ḥa[nī]fe mezhebinde (2) ma‘zūr degüldür; belkim ḳıyāmet güninde (3) mu‘ātab olur. Ve anlaruñ mezhebinde ma‘zūr- (4) -dur, mu‘ātab olmaz. Andan ṣoñra bilgil kim (5) evvel def‘a īmān getürmek farīżasıdur (6) ve ṣoñrası sünnetdür. Su’āl: Eger eydürseñ (7) īmān nedür? Cevab: Īmān oldur kim (8) göñli-le gerçekleye Tañrı varlığın, hem dili-y-ile iḳrār (9) eyleye. Bilgil kim altı nesneye müte‘allıḳdur: Birisi (10) i‘tiḳādīdür ve bişi iḳrārīdür. Ol biri kim (11) i‘tiḳādīdür, ol daḫı bişdür: Evvel, Allah (12) varlığına īmān getürmekdür. İkinci, ṣıfatlarına (13) īman getürmekdür. Üçünci, fi‘llerine īmān getürmekdür.

25a

(1) Dördünci, ḥükmlerine īmān getürmekdür. Bişinci, adlarına (2) īmān getürmekdür. Ve ol biş kim iḳrārī- (3) -dür: Evvel, ferişţelerine īmān getürmekdür. İkinci, (4)

[150] Metinde “yara” şeklinde yazılmış.

peyġāmberlerine ve ilerüki[151] kitāblara īmān getürmekdür. (5) Üçünci, peyġāmberlerine īmān getürmekdür. Dördünci, (6) ḳıyāmet günine īmān getürmekdür. Bişinci, ḳaderine (7) īmān getürmekdür. Ya‘nī ne taḳdīr eyledi-y-ise ḫayrdan (8) ve şerden. Ammā Allahu ta‘ālā vücūdına īmān getürmekdür. (9) Oldur kim idesin uşbu degül maḫlūḳāta bir yaradıcı (10) gerekdür, imdi ol Allahu ta‘ālādur. Bu sözüñ beyānı (11) budur kim her maṣnū‘ ṣāni‘ine ve her maḫlūḳ (12) ḥālıḳına çaġıruşup ṭanıḳluḳ verirler kim ben (13) maṣnū‘um ve benüm ṣāni‘im vardur; ben maḫlūḳın

25b

(1) ve benüm ḫālıḳım vardur, dir. (2)

Beyt

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

Dükeli nesnede Ḥaḳ varlıġına
(3) Ṭanuḳlar var durur hem birligine

(4) Nitekim görseler bir kāġıd üzerine yazu yazılmış, (5) ol yazu delālet eyler kim anı bir yazıcı yazdı, (6) kendüzünden ḫod yazılmadı ve ol yazıcınuñ (7) ‘ilmi daḫı ma‘lūm olur, ne tertīb-ile yazacaġın (8) bilür. Ḳudreti vardur ḳalem dutmaġa, ḳuvveti vardur (9) kāġıd yapışup yazmaġa. Pes ‘ilm vücūdı delīldür (10) Allah varlıġına kim ol mevṣūfdur kemālātına, (11) mu‘arrifdür ḫayrāt-ıla.

Şi‘r

[151] Metinde “bilerüki” şeklinde yazılmış.

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(12) Ḥaḳ anuñ-çun verdi ‘aḳlı ‘āḳile

(13) Ṣāni‘ini tā ki ṣun‘-ıla bile

26a

(1) Bildiler ‘āḳiller anı fikr-ile

(2) Lābudu iḳrār eylediler ṣıdḳ-ıla

(3) Çün Ḥaḳ oldur bāṭıl ola ayruġı

(4) *“Küllü şey’in ġayrı vechu’l-lah fenā”*[152]

(5) Yoḳ bizüz fānī bizüz yoḳsul biz

(6) Var u bay oldur anuñdur hem beḳā

(7) **Ḥikāyet**: Bir ‘Araba ṣordılar kim “Tañrı varlıġın (8) ne sebeb-ile bildüñ?” Eyitdi: “Deve ḳaġları delālet eyler (9) deve varlıġına, yoldaġı iz nişāndur yüriyenlere. (10) Pes ol yüce gökler felekler-ile ve yılduzlar-ıla (11) ve buruclar-ıla, ve bu el-ḥaḳ yirler ṭaġlar-ıla (12) ve aġaçlar-ıla, ve yedi deñizler gemiler-ile ve sucılar-ıla (13) delālet eylemez mi kendülerin yaradan Tañrı’ya *“celle celālüh*

26b

[152] “Allah (c.c.) dışındaki her şey yok olmaya mahkumdur.” (Kasas Sûresi 88. ayet ve Rahmân Sûresi 27. ayetten mülhem söylenmiş bir sözdür.)

(1) *velā ilāhe ġayru”*[153] **Ḥikāyet:** İmām-ı ‘Aẓam meclisine (2) bir ḳaç dehrīler geldiler. İmām-ıla mücādele ḳıldılar. (3) Bunlar eydürlerdi kim ‘ālemiñ yaradıcısı yoḳdur. İmām (4) eydürdi kim vardur, delīl ideyin. Dükelüñ eyitdi: “Ben (5) bir gemi gördüm içi ṭolu metā‘-ıdı içinde ne gemici (6) vardı ve ne ayruḳ ādemī, deñiz ortasında şöyle (7) ṭoġru gider-idi.” Ol dehriler eyitdiler: “Yā İmām! Bu söz (8) muḥāldur kim gemi gemicisüz, ṣavāb ṭarīḳ üzerine (9) yüriye.” İmām eyitdi: “Sübḥānallah! Bir gemi gemicisüz (10) yürdügine inanmazsız; pes nite revā görürsiz (11) kim uşbunuñ gibi enbūh ‘ālem ve niçe gökler ve bu (12) ay güneş ve yılduzlar ve bu cümle maḫlūḳāt, (13) şöyle ṣāni‘süz ola.” Çün bunı işitdiler, ḳamu

27a

(1) mülzem oldılar, ‘āciz ḳaldılar. Eyitdiler kim gerçek (2) eyitdin yā İmām diyü, dükeli sünnīlerden oldılar. Ve ol (3) hüccetlerine peşimān oldılar, eyitdiler: *“Eşhedü* (4) *enlā ilāhe illallahu ve eşhedü enne muḥammeden ‘abduhu* (5) *ve rasūlühü”* [154] didiler, ve’s-selām! **Ḥikāyet:** (6) Bir bölük münkirler daḫı bir gün İmām-ı Şāfi‘ī (7) ḳatına geldiler, eyitdiler: “‘Ālemün yaradıcısı varduġına (8) delīl nedir?” Eyitdi: “Şol tut yapraġınuñ ḥāṣıyyeti (9) ve ṭabī‘atı ve lezzeti birdür. Eger anı ibrişüm (10) ḳurdı yise gögel olur. Aru yise bal olur. (11) Geyik yise müşk olur. Ḳoyun yise ḳıġ olur. (12) Pes imdi kimdür kim bir yapraḳdan bunca muḫtelīf (13) nesneler yerde kim ḥīç biri birine benzemez?” Çün

27b

(1) bunı işitdiler, efkārı giderüp sünnīlerden (2) oldılar. **Ḥikāyet**: ‘Alī’ye raḍīallahu ‘anha (3) sordılar kim “‘Ālemi yaradanı ne delīl-ile bildüñ?” Eyitdi: (4) “Allahu

[153] “O’nun şanı yücedir ve ondan başka ilah yoktur.” (Subhaneke duasından alıntıdır.)
[154] “Ben tanıklık ederim ki Allah’tan başka tanrı yoktur. Yine tanıklık ederim ki Muhammed Allah’ın kulu ve elçisidir.” (Kelime-i şehadet)

ta‘ālāyı şol delil-ile bildüm kim her neye ḳaṣd itdümse (5) ve tedbīr ḳıldumsa anuñ taḳdīri, benüm tedbīrü mi (6) yoydı ve ḫilāf oldı. Pes ma‘lūm oldur kim (7) cihānuñ dükeli işleri müte‘allıḳdur bir muḳaddirüñ (8) taḳdīrine kim anuñ ḳudretinüñ nihāyeti yoḳdur. (9) **Ḥikāyet-i ‘Acīb**: Meger zamānı evvelde bir (10) kişi bir aġaç altında yaturdı ve ol aġaç tefric (11) iderdi. Nāgāh üzerine bir yapraḳ düşdi, ol (12) yapraġı eline aldı, eyitdi: “‘Aceb uşbunca yapraġı (13) bu aġaçda kim bitürdi? Nāgāh bir yapraḳ daḫı düşdi. Eline

28a

(1) aldı. Gördi kim üzerinde yazılmış şunca yapraġ- (2) -ları ol kimse yaratdı kim yüzler üzerinde ilmekden (3) burun deligi yanında ḳara gözler eyledi, görici (4) iç yaġından. Ve başıñ iki yanında ḳulaḳlar eyledi (5) kemükden, işidici. Ve aġızlar içinde diller yaratdı (6) bir pāre etden, söyleyici. **Ḥikāyet**: Zamān-ı (7) evvelde bir pādişāh var-ıdı. Nāgāh dehrī olmaġa (8) meyl itdi. Ve anuñ bir ‘āḳil vezīri vardı, (9) sünnīlerden idi. Tedbīr eyledi kim pādişāhı ol (10) yaramaz endişeden döndere, Ḥaḳ dīniñe göñlin (11) dolandıra. Ol vezīrüñ ‘ādeti bu-y-ıdı kim (12) her yıl pādişāhı da‘vet iderdi, ḳonuḳlardı. (13) Çün yine ol vaḳt oldı, vezīr eyitdi:

28b

(1) Dilek oldur kim suṭān bizim-içün ḳadem (2) rence ḳılup ol felān ṣaḥrāya varavuz. (3) Ḥāl budur kim anda ne ot var-ıdı ve ne su ve ne (4) çayır ve ne bāġ u bostān ve ne sarāy var-ıdı. Ṣulṭān (5) eyitdi: “Ol ṣaḥrā beni da‘vet idicek yir de- (6) -güldür kim anda ne su var ne çayır ve ne ‘imāret (7) var.” Vezīr eyitdi: “Şāhā! Ol ṣaḥrā şimdiye-degin (8) siz didügüñüzleyin idi. Evet. İşbu yaḳında ansızuñ (9) kendüden ‘imāretler yapılmış ve bāġlar bostān- (10) -lar olmış.” Ṣulṭān eyitdi: “İy aḥmaḳ nice (11)

söylersin, mi‘mārsuz ‘imāret mi olur ya bāġbānsuz (12) nesne mi biter, ḥāṣıl olur? Vezīr eyitdi: “İy şāh-ı (13) ‘ālem! Bir mu‘ayyen ve muḫtaṣar bir yircügünüñ ‘imāreti

29a

(1) bināsuz mümkin olmayıcaḳ ve bāġ ve bostān kimse- (2) -süz olmayacaḳ uşbu niçe enbūh ‘ālem bunca ‘acāyibler (3) ve ġarāyibler-ile ve maḫlūḳātları birle ṣāni‘süz (4) nice ola?” Çün sulṭān bu sözleri işitdi, (5) ġaflet uyḳusından uyandı ve ol fāsid (6) ḥayālden döndi, Ḥaḳḳ’ı bildi ve müslümānlıġa berkiddi (7) ve eyitdi: *“Eşhedü enlā ilāhe illallahu ve eşhedü enne muḥammeden* (8) *‘abduhu ve rasūlühü.”*[155] Girü sözümüze gelelüm. Ammā Allahu ta‘ālā (9) ḥażretinüñ ṣıfatlarına īmān getürmek budur kim bilesin-kim (10) Allahu ta‘ālā münezzehdür; cihāndan, zamāndan, mekāndan. (11) Hiç maḫlūḳa muḥtāc degüldür. ‘İlmi var, ḳudreti, (12) ḥayātı var, irādeti vardur. İşidicidür ve göricidür (13) ve söyleyicidür, kelām-ı ezeli-y-ile ve ebedī bile. Ve ‘arş üstünde

29b

(1) degüldür ve ‘arş anı ḳaplamış degüldür. Yirlerde, (2) göklerde anuñ ḥażretinden hiç nesne gizlenmez. (3) Ammā Allahu ta‘ālānuñ fi‘illerine īmān getürmek oldur (4) kim ‘ālem içinde her ne-kim var-ısa anuñ maḫlūḳı (5) bilesin. Dükelin anuñ ḥażretine muḥtāc bilesin. (6) Ammā Ḥaḳ ta‘ālānuñ ḥükümlerine īmān getürmek oldur (7) kim her ne-kim yaratdı-y-ısa ḳudretin iẓhār itmek-içün (8) yaratdı. Ve daḫı her ṭā‘atı-kim ḳullarına buyurdı, fāyidesi (9) bunlaradur. Kendü münezzehdür aṣṣıdan ve ziyāndan. (10) Kimi dilerse ‘azīz eyler ve kimi dilemezse ḫor (11) eyler ve eyü ‘amel eyleyenleri faẓlı-y-ıla uçmaġa (12) givirür ve yavuz ‘amel edenleri ‘adlı-y-ıla cehenneme (13) givirür.

[155] “Ben tanıklık ederim ki Allah’tan başka tanrı yoktur. Yine tanıklık ederim ki Muhammed Allah’ın kulu ve elçisidir.” (Kelime-i şehadet)

Beyit

30a

Fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

(1) Mülk anuñdur mülk içinde *"ve yef'alüllahü mā yeşā'"*[156]

(2) Ḥükmi geçer nice dilerse ḳurıya ve yaşa

(3) Kimi dilerse 'azīz ider kimi dilerse ḫor. (4) Ammā Allahu ta'ālānuñ adların īmān getürmek, bilmekdür (5) kim anuñ görklü adları vardur. Ol adlar ṭoḳsan (6) ṭoḳuzdur. Fi'l-cümle her bir ad mūcibi-y-ile 'amel eylemekdür. (7) Su'āl: Eger eyderseñ Tañrı ta'ālā (8) ḥażretinüñ dört biñ adı vardur. Biñin kendü (9) ḥażreti bilür ve biñin ferişţelerine bildürüp (10) durur ve biñ daḫı peyġāmberlere bildürüp durur (11) ve dördünci biñ ferişţelere ve peyġāmberlere (12) ve ḳalan ādemīlere bildürdi. Ve bu dördünci biñ ad gökden (13) inen kitāblarda vardur: Üç yüz adı Zebūr'da

30b

(1) ve yüz adı Ḳurān'dadur. Ol Ḳurān'daġı yüz (2) aduñ ṭoḳsan ṭoḳuzı ẓāhirdür; ammā bir ulu ad giz- (3) -lüdür ve peyġāmber ḥażreti ḥadīṯde ṭoḳsan ṭoḳuz (4) adı var didügi ne vech-iledür? Cevāb: Ṭoḳsan (5) ṭoḳuz ada ne taḫṣīṣ eyledüginüñ fāyidesi (6) şāyed bu ola kim uşbu ṭoḳsan ṭoḳuz adlar, ol (7) dört biñ arasında 'azīzler ve ḥürmetlülerdür, (8) dimek olur evvelā. Nitekim bir begüñ biñ kişi leşkeri (9) olsa. Eyitseler kim fülān begüñ yüz kişisi (10) vardur. Ya'nī dimek olur kim ol biñ kişinüñ (11) arasında yüz bahādur ancaḳ pes ṭoḳsan (12) ṭoḳuz adı vardur dimekden artıḳ yoḳdur dimek (13) lāzım olmaz.

[156] "…Allah (c.c.) dilediğini yapar." (İbrahim 14/27) Ayrıca benzer bir ayet için bkz. Âli İmrân 3/40

Faṣl

Ulemā iḫtilāf

31a

(1) eylediler ism-i ‘aẓametde. Bir niçe ‘ulemā eyitdiler: Allahu (2) ta‘ālānuñ dükeli adları ism-i a‘ẓamdur. Ve bir niçe ‘ulemā (3) eyitdiler: İsm-i a‘ẓam bu ṭoḳsan ṭoḳuz adlar içinde (4) gizlüdür. Nitekim ḳadir gecesi giceler içinde gizlüdür. (5) Ve eger aşikāre olsa-y-ıdı ol gice iḥyā idiserlerdi, (6) ‘ibādetleri-y-ile ve du‘āları-y-ıla. Ve ḳalan gicelerde (7) ġāfil olısarlardı. İsm-i a‘ẓam daḫı eger mu‘ayyen (8) olsa-y-ıdı, ol ada dürişelerdi ve anı (9) oḳuyalardı, ḳalan adlarınuñ ṣevāblarından (10) maḥrūm olalardı. Pes ḳadir gicesini gizledi; (11) tā yıluñ her gecelerinde iḥyā itsünler diyü. (12) Ve ḥadīṣde mezkūrdur kim her kişi kim dunlar (13) uyḳudan ṭurup abdest alsa ve iki rek‘at

31b

(1) namāz ḳılsa ardında yidi ṣaf ferişteler aña (2) uyarlar. Ve ol iki rek‘at namāz bile ḳılurlar. Her ṣafuñ (3) bir ucı maşrıḳda ve bir ucı maġribdedür. Ol namāzı (4) ḳılmaḳdan anlara ne kadar ṣevāb ḥāṣıl olursa ḳamusın (5) ol kişiye virür. İsm-i a‘ẓam daḫı ancılayın gizledi; (6) tā ki cemī‘-i adların oḳıyalar ve her birinden ṣevāb (7) bulalar ve Tañrı ḥażretine yaḳın olalar. Bir niçe (8) ‘ulemā eyitdiler: İsm-i a‘ẓam “Ḥū”dur. Bir niçe ‘ulemā eyitdiler: (9) İsm-i a‘ẓam “Ḥayy u Ḳayyum”dur. Delīl budur kim Peyġāmber ḥażreti (10) ‘aleyhi’s-selām Bedir Ġazası’nda bu ad birle du‘ā eyledi. (11) Ḥaḳ ta‘ālā biş biñ ferişte viribidi. Ādem ṣūretinde (12) geldiler. Kāfirler-ile muḳātele eylediler ve ḳefereleri helāk (13) eylediler. Bir niçe ‘ulemā eyitdiler: İsm-i ‘aẓam “Zü’l-Celāli

32a

(1) ve'l-İkrām"dur. Delīl budur kim Peyġāmber ḥażreti (2) eyitdi kim bu adları dimege becid oluñ. Ve bir niçe (3) 'ulemā eyitdiler: "Yā Erḥamerrāḥimīn"dür. (4) Delīl budur kim Peyġāmber ḥażreti eyitdi: Eyyüb (5) peyġāmberüñ Ḥaḳ ta'ālā oġlın, ḳızın, malın (6) helāk eyledi. Ve kendüye bunca yıl ṣabırlıḳ virdi (7) ve çoḳ zaḥmetler çekdi ve bu ad-ıla du'ā eyledi ki *"enni* (8) *messenīye'ḍ-ḍuru ve ente erḥamurrāḥimīn."*[157] (9) didi. Ḥaḳ ta'ālā icābet idüp oġlanların (10) diri ḳıldı ve malların, ṭavarların girü virdi (11) ve kendüye ṣaġlıḳ daḫı virdi, bu adlar (12) bereketinde. Bir niçe 'ulemā eyitdiler: İsm-i a'ẓam "Ḳarīb u (13) Mucīb"dur. Bir niçe eyitdiler: İsm-i a'ẓam "Kef, he, ye, ayn, saḍ

32b

(1) ha, mim, ayn, sin, ḳaf."dur. Ve bir niçe 'ulemā eyitdiler: İsm-i a'ẓam (2) "Ḥaḳīḳatullah"dur, didiler. Hem dört mezheb daḫı (3) budur. Zīrā kim Ḥaḳ ta'ālānuñ ḫāṣ adı budur ve adem (4) oġlanlarına ya ferişţelerine hiç bu ad virilmez (5) ve daḫı bu ad dükeli adlarını cem' ider. Şimdi (6) bir kişi "Yā Allah" dise, dört biñ ad birle yād (7) eylemiş olur. Ve daḫı budur kim ādem oġlanlarınuñ (8) Tañrı adlarınuñ her birinden naṣībi vardur (9) ve "İllāllah" adından yoḳdur. Ya'nī bir kişi "Raḥīm" (10) dise, raḥmet umār. "Kerīm" dise, kerem umar. (11) "Laṭīf" dise, lüṭuf umar. Ammā "Yā Allah" (12) dise, Tañrı ta'ālānuñ ẕāt-ı muḳaddesine delālet (13) eyler ancaḳ. **Ḥikāyet**: İlerü zamānda

33a

[157] "…Şüphesiz ki ben derde uğradım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin." (Enbiya Sûresi, 21/83)

(1) bir tācir var-ıdı. Bir gün Medīne'den Şām'a vardı. (2) Şām'dan girü Medīne'ye giderdi yaluñuz. Ve bir ḥarāmī (3) nāgāh irişdi aña, ḳaṣd eyledi. Tācir eyitdi: "Mālumı al (4) ve beni öldürme." didi. Ḥarāmī eyitdi: "Māluñ ḫod (5) benümdür, cānuñ daḫı aluran." Tācir eyitdi: "İmdi mühlet (6) vir, iki rek'at namāz ḳılayın." Ḥarāmī eyitdi: (7) "Ḳıl." Tācir abdest aldı, iki rek'at namāz (8) ḳıldı, elin götürdi, üç kez uşbu adları oḳudı: (9) *"Yā vedūdu yā vedūdu yā ẕā'l-'arşı'l-mecīdu yā mübdīun* (10) *yā mu'īdu yā fa'ālun lemā yurīdu!*[158] *Es'eluke bi-nūri* (11) *vechike'l-lezī mela'e erkāne ġayra şeklin ve es'eluke* (12) *bi-ḳudratike'l-letī ve si'te külle şey'in lā ilāhe* (13) *illā ente yā muġīṯsu eġıṯsnī!"*[159] Çün tācir

33b

(1) du'ādan fāriġ oldı, gördi kim bir boz atlu kişi (2) yeşil ṭonlar giyü, elinde bir ḥarbe var. (3) Ḥarāmī anı gördi, ḥarbesini ṭartup bu atlu- (4) -dın yaña yüridi. Bu atlu daḫı ḥarāmīdin yaña yüridi. (5) Ḥarbe-y-ile vurdı ḥarāmiyi düşürdi. Tācire eyitdi geldi "İmdi (6) bunı öldür." Tācir eyitdi: "Ben ādem öldürmezin." (7) didi. Ol boz atlu ḥarāmiyi öldürdi. Tācir ilerü (8) geldi eyitdi: "Ne kişisin kim benümle bu kerem ḳılduñ?" (9) Eyitdi: "Ben üçünci gök ferişţelerindendüm. Sen (10) ol du'āyı evvel oḳıduġuñ vaḳtın, gökler ḳapusınuñ (11) gürüldisin işitdük. Biz eyitdük meger dünyā 'āleminde (12) bir ulu iş ḥādiṯ olmışdur. Çün-kim ikinci kez oḳıduñ (13) gökler ḳapusı açıldı. Ve üçünci kez oḳıyıcaḳ

34a

[158] Ey çok sevgili (vedud) Ey çok sevgili (vedud)! Ey arşın sahibi, çok yüce olan Allah! Ey yaratmayı başlatan ve tekrar yaratacak olan! Ey dilediği şeyleri mutlaka yapan! (Bürûc Sûresi'nin 85/14-16. ayetlerinden mülhemdir.)

[159] Her yeri şekilsiz olarak dolduran senin zatının nuru hakkı için senden isterim. Ve yine her şeyi kuşatan senin kudretin hakkı için senden isterim. Senden başka ilah yoktur. Ey yardım isteyenlerin imdadına koşan bana da yardım eyle! (Dua cümleleridir.)

(1) Cebra’il eyitdi kim “Ol bī-çāre ḳalmış tāciri (2) ol ḥarāmī elinden ḳanḳıñuz ḳurtarur?” Ben Tañrı (3) emri-y-ile indüm, uş seni ḳurtardum ol du‘ā (4) bereketinde. Ve her ġuṣṣalu kişi kim bu adları (5) oḳıyıcaḳ Ta‘ālā anuñ ġuṣṣasını şādiye tebdīl (6) eyleye ve ḥācetlerin daḫı revā idivire. Pes (7) ol tācir mālı-y-ıla selāmet girü Medīne’ye (8) geldi ve Peyġāmber ḥażretinüñ ḳatına vardı ve ol (9) vāḳı‘adan ḫaber virdi. Resūl ḥażreti eyitdi: “Tañrı (10) ta‘ālā saña ism-i a‘ẓam bildürmiş ve her kişi kim (11) anuñ-ıla du‘ā ḳıla icābet ola.”

Faṣl

(12) Çün mezheb-i ṣaḥīḥde ism-i a‘ẓam “Allah”dur; (13) pes anuñ-çun bu ulu adı muḳaddem dutdılar, ḳalan

34b

(1) adlar üzerine. İmdi Allah ol kimsenüñ adı- (2) -dur kim anda ulūhiyyet ṣıfatları müctemi‘ olmış (3) ola, vücūd-ı ḥaḳīḳī aña maḥṣūṣ ola ve dükeli (4) maḫlūḳa varlıġını ol virmiş ola. (5) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan naṣībi (6) yoġdur, ḫayrān olmaḳdan artuḳ. Ya‘nī göñül (7) gözi Allah’dan artuḳ kimseye baḳmaya ve iltifāt (8) eylemeye, nesne ummaya, hem ḳorḳmaya İllallah’dan; zīrā kim (9) andan ayruḳ mevcūdlar fānīdür ve her nesne (10) kim fānīdür yoḳ menzīlesindedür. Yoḳdan nesne (11) ummaḳ ya andan ḳurmaḳ ‘āḳiller ‘ādetinden (12) degüldür. Nitekim Ḥaḳ ta‘ālā kelām-ı mecidde kendü- (13) -den ayruġıñ yoḳlıḳundan ḫaber virdi, eyitdi:

35a

(1) *“küllü şey’in hālikün illā vechehu”* [160]

[160] “… O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır…” (Kasas Sûresi, 28/88)

Şi’r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(2) Ḥaḳdan ayruḳ her ne kim var-ısa bāṭıl durur

(3) Bu cihānuñ dükeli ni‘metleri zā’il durur

(4) Pes bu fānī ni‘mete maġrūr olan maġbūn olur

(5) Bu mecāzī varlıġa meftūn olan ġāfil durur

(6) Er-Raḥmanu:

Bir ad daḫı raḥman durur ve birisi daḫı (7) raḥīm durur. Bu ikisi müştaḳḳ dururlar raḥmetden. (8) Raḥmetüñ ma‘nīsi in‘ām eylemekdür, her kim dilerse. (9) Raḥman Tañrı’nuñ ḫāṣ adıdur, Allah adı gibi. Līkin (10) ṣıfat-ı ‘āmdur. Zīrā ki raḥmāndan ṣādır (11) olan raḥmetden irişür, dünyāda ‘ömr ve ṣıḥḥat (12) ve rızḳ mü’minlere ve kāfirlere ve muṭī‘lere (13) ve ‘āṣīlere. Her ṭañla ol raḥmān ṣıfatınuñ

35b

(1) raḥmeti ‘arş üstine gelür. ‘Arş daḫı (2) ol raḥmet-ile mededlenür. Andan ṣoñra dünyā (3) ‘ālemine iner. Cānlular ve cānsuzlar dāḫī ol (4) raḥmetden mededlenür. Eger ol raḥman ṣıfatıñ (5) raḥmeti bir gün inmeyecek olursa ne ‘arş ḳalur (6) ne kürsi ḳalur ne levḥ ḳalur ne ḳalem ḳalur ne felek (7) ḳalur ne melek ḳalur ne yer ḳalur ne ins (8) ḳalur ne cin ḳalur ne zamān ḳalur ne mekān (9) ḳalur, bir laḥẓada cemī‘-i ‘ālem hiç olur. (10) İmām-ı Ġazālī eydür: Raḥmānuñ ma‘nīsi ġāyet (11) esirgeyicidür dimek olur. Evvel esirgedügi (12) budur kim yoġ-iken var eyledi, hidāyet verdi, (13) īmān ḳabūl eylemege ve sa‘ādet sebeblerine

36a

(1) meşġūl olmaġa; namāz gibi, oruc gibi, zekāt (2) gibi, hac gibi. Üçünci: Āḫiretde sa‘ādetlü eyleyüp (3) uçmaġa givirimekdür. Dördünci: Dīdārın göster- (4) -mekdür. Ammā raḥīm adı ism-i ‘āmdur Tañrı’dan (5) ayruġa raḥīm adın virmek daḫı dürüstdür (6) ve ṣıfat-ı ḫāṣdur. Āḫiretde müminlere bu ṣıfatdan (7) raḥmet ola ve kāfirlere naṣīb olmaya. Peyġāmber (8) ḥażreti buyurdı kim “Allahu ta‘ālā yüz raḥmet yaratdı, (9) bir raḥmetin dünyāya viribidi, ṭoḳsan ṭoḳuz raḥmetin (10) saḳladı. Ol bir raḥmet sebebi-y-ile yer ehli dirlik (11) dirilürler. Ādemīler, cinniler, ḳurdlar, ḳuşlar (12) ve daḫı anlar ol raḥmet sebebi-y-ile (13) oġlancuḳların bislerler. Ḫışım ḳavm biri biri-y-ile

36b

(1) ḫışımlanurlar ve dostlar biri biri bile dostlaşurlar. (2) Ġanīler faḳīrleri esirgerler ve yetimlere şefḳat (3) iderler. Ve ‘āşıḳlar ma‘şūḳların severler (4) ve ṣāliḥler Tañrı ta‘ālāyı severler. Ḥaḳ ta‘ālā (5) dilese kim dünyāyı ḫarāb eyleye ve ḳıyāmet ḳopara, (6) ol raḫman adınuñ raḥmetin bunlardan götüre; (7) ḥattā yiryüzinde bir müslümān ḳalmaya ve ḫışm eyleye (8) kāfirlere, ḳıyāmet ḳopmaġa destūr vire, ol (9) raḥmeti yiryüzine biribimişken girü ḳabż ide; (10) pes emr eyleye İsrāfīl’e, ṣūrı ur diye. (11) Çünki ura ne-ḳadar yüklü ‘avratlar ola (12) yüklerin buraġalar ve oġlancıḳların emzüren (13) ‘avratlar oġlancıḳların bıraġalar ve ma‘ṣūm

37a

(1) oġlancıḳlaruñ saçları ol heybetden aġıra; atalar, (2) analar oġullarından ve ḳızlarından ḳaçalar. Ve ṣūr (3) üçünci kez ürüldükden ṣoñra ol bir raḥmeti (4) daḫı ol

ṭoḳsan ṭoḳuz raḥmete ḳata, mü’minlere (5) raḥmet eyleye. İmām-ı Faḫri Rāzī raḥmetu’l-lahi ‘aleyhi (6) Tefsīr-i Kebīr’de eydür: Raḥmān aña dirler kim in‘ām (7) eyleyici ola, bir ni‘metle kim ādem oġlanlarınuñ anuñ gibi (8) in‘ām eylemege güçleri yitmeye. Ve daḫı (9) raḥīm şol in‘ām eyleyicidür kim ādem oġlanlarınuñ (10) anuñ gibi in‘ām itmege güci yite. Ḥikāyet: (11) İbrāhim Edhem’e ṣordılar kim “Salṭanatı ne sebebden (12) terk etdün?” Eyitdi: “Bir yirde baña ḳonuḳluḳ eylediler (13) ve ileyüme ṣofra getürdiler, nāgāh bir ḳarġa geldi ṣofradan

37b

(1) bir kirde ḳapdı gitdi. Ben daḫı fi’l-ḥāl ata (2) bindüm, ardına düşdüm. ‘Acebleyü gider-iken gördüm. (3) Bir depenüñ üzerine ḳondı. Vardım. Gördim kim bir kişi (4) çal ḳoyın yatar, eli ayaġı baġlu ol kirdeyi (5) pāre pāre eyleyüp anuñ aġzına ḳoyar. Ol kişi (6) çeyner yudar ve tamam yidürdiginden ṣoñra ilerü (7) vardum, selām virdüm, eyitdüm: “Ne sebebden böyle (8) olduñ?” Eyitdi: “Ben bir tācirdüm, uşbu yoldan (9) geçer-idüm, nāgāh harāmī çıḳdı, mālumı aldı, benüm elümi (10) ve ayaġımu baġladı, gitdi. Ol vaḳtdan berü (11) uşbu ḳarġa baña etmek getürür, yidürür ve aġzı-y-ıla (12) su getürür içirür.” Ve ol kişinüñ elin, ayaġın (13) şeşdüm, ḳurtardum. Ve ben kendü nefsüme naṣīḥat

38a

(1) virdüm. Eyitdim kim Allahu ta‘ālānuñ ḳuları-y-la in‘āmı (2) uşbu vech-le olıcaḳ; pes bu pādişāhlıḳ vebālin (3) niçün götürem didüm, pādişāhlıġı terk itdüm. Ḥikāyet: (4) Ẕünnūn-ı Mışrī eydür: “Bir gün ḫalvetümde oturur- (5) -dum, ḫāṭıruma bir teşvīş düşdi, nefsümi żabṭ eyleyü- (6) -medüm, ṭaşra çıḳdum. Nīl kenārına vardum. Gördüm (7) bir büyük ‘aḳreb gider, ardınca vardum. Nīl’üñ ḳırañına (8) degin vardı. Gördüm bir ḳurbaġa geldi, ol ‘aḳreb (9) ol ḳurbaġaya bindi. Nīl’üñ kenārına geçdi.

Ben daḫı (10) gemiye bindüm, ardınca getdüm. Ḳurbaġa ḳuru yire çıḳıcaḳ (11) ‘aḳreb anuñ arḳasından indi ve becid öldürdi. (12) Ve ben daḫı ardınca gider-idüm. Gördüm bir yigit (13) bir aġaç dibinde yatmış, uyur. Bir ef‘ī yılan

38b

(1) ḳaṣd eylemiş kim anı ṣoḳa; pes ol ‘aḳreb (2) daḫı ol yılana irişdi, segirdi, üzerine bindi, (3) yılanı fi’l-ḥāl ṣoḳdı, yılan daḫı ‘aḳrebi (4) ṣoḳdı, ikisi daḫı öldiler, ol yigit ḳurtıldı. (5) Girü sözümüze gelelüm. Ḥaẕẕu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣīḥi (6) raḥmāndan oldur kim Tañrı’nuñ ġāfil ḳulların (7) esirgeye, va‘z naṣīḥat ile ġaflet yolından (8) bunları döndüre, Allahu ta‘ālā ḥażretindin yaña yönelde. (9) Ve daḫı ‘āṣīlere ḫor göz-ile baḳmaya, belki şefḳat (10) eyleye. Her ma‘ṣıyyet ki dünyāda vāḳi‘ olur kendüden, (11) zāyil eyleye güci yetdügince; tā ol ‘āṣīler (12) Tañrı’nuñ ḫışmına müsteḥaḳ olup anuñ raḥmetinden (13) ıraḳ düşmeyeler. Ḥaẕẕu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣīḥi

39a

(1) raḥīmden oldur kim her muḥtāc kim ḳatına gele, ḥācetin (2) bitüre. Ḥālince ḳonşuların yoḳlayu vire, ḥāllerin (3) ṣora ṭura, dervīşlere zekātından ṣadaḳasından (4) vire, mālı yoġ-ısa sözi geçer kişiye söyleyü virüp (5) maḳṣūdların ḫāṣıl eyleye. Eger ‘izzetlü kişi (6) degül-ise anlaruñ ḥāline baḳup melūl ola, hem (7) du‘ā eyleye. Su’āl: Eger eydürseñ kim çün (8) Allahu ta‘ālā ḳulların esirgeyicidür, dünyā dopdolu (9) ḫastalar durur ve dervīşler durur pes niçün bunlara (10) ṣaġlıḳ virmez. Cevāb: Anuñ-çun kim vermedüginde (11) ḥikmet var durur. Nitekim bir oġlancuḳ ḫasta olsa ṭabībe (12) gösterseler, ṭabīb itse kim bu oġlancuḳdan ḥacāmet (13) itmek gerekdür, anası anı men‘ eyler, babası becid dutar,

39b

(1) ḥacāmet eyledür. Bilmez kişi eyle ṣanur kim anasınuñ (2) şefḳati artuḳdur, babası şefḳatinden. Uṣlu kişi (3) bilür kim babası ḥacāmet itdürüp acıtduġı (4) ġāyet şefḳatindendür ve nihāyet muḥabbetinden- (5) -dür. Anası ḥaḳīḳatde düşmandur, dost (6) ṣūretinde. Pes bundan ma‘lūm oldur kim hiç şeri‘atdur (7) kim anuñ ẓimmetinde ḫayr olmaya. Eger şer olmasa-y-ıdı (8) ol ẓimmeti-daġı ḫayr bāṭıl olısardı. Ol bāṭıl (9) olıcaḳ öñdin-ki şerrden uluraḳ şer olısardı. Pes (10) Ḥaḳ ta‘ālā her nesneyi ḥikmet mūcibince işler, her bir (11) kişiye ne lāyıḳsa anı virür.

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

(12) Zihī ma‘būd bī-hemtā ḳadīm lemyezel sulṭān
(13) Anuñ ṣun‘ında ḳılmışdur cihān aṣluları ḥayrān

40a

(1) Yiri dürlü çiçek-ile gülistān eyledi mevzūn
(2) Bezedi gökleri yılduzlar-ıla eyledi gerdān

(3) Kemāl-i ‘ilmine nisbet cehlidür ‘ilm-i Eflātūn
(4) Celāl-i mülki ḳatında ḳulı Nūşirevān

(5) Bir niçe ḳulunuñ başına urdı tāc-ı sulṭānı
(6) Bir niçe ḳulını atdı anuñ ḳapusına dermān

(7) Bir niçeye virür ṣıḥḥat bir niçeye virür zillet
Bir niçeye virür rāhat bir niçenüñ işi efġān

(8) Biri ‘ālim biri cāhil biri ḳādir biri ‘āciz

(9) Biri mün‘im biri müflis biri ḫurrem biri giryān

(10) Dükeli nesnenüñ çün kim ṣalaḥını bilür işler

(11) Pes amennā ve ṣaddaḳnā digil her dem sen iy nādān

(12) El-Meliku:

Bir adı daḫı melikdür. Allahu ta‘ālā pādişāh-durur (13) mutaṣarrıf-ı melik içinde. Her ne kim muradıdur, iradet

40b

(1) mūcibince emri geçer. Gāh yoġı var eyler gāh varı (2) yoġ eyler. Ḥaḳīḳī pādişāhlıḳ oldur kim anuñ mülkine (3) zevāl olmaya, salṭanatına intiḳāl olmaya, ‘izzetine (4) ḫorlıḳ irişmeye. Ḥükmine hergiz redd yoḳdur. (5) Ḥaẕẕu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim (6) teni velāyetinden çerī kendüzine muṭī‘ eyleye. Meṣelā (7) göñlin Allahu ta‘ālānuñ muḥabbetine meşġūl eyleye, (8) gözini ḥarāma baḳmaḳdan saḳlaya, ḳarnın ḥarām (9) yimekden ve elin ḥarām dutmaḳdan ve ayaġın ḥarāma (10) varmaḳdan saḳlaya ve tenin namāz ve oruc dutmaġa (11) meşġūl eyleye, nā-ḥaḳ yire ḳaḳımaya taḥammül ide, eger (12) şehveti arzūsı gelse lezzetlerin terk (13) eyleye; pes ol vaḳtin ol kişiye melik dimek revā olur.

41a

(1) Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

Ḳuru sevdāyı başuñdan çıḳarġıl

(2) Tekebbür şīşesin ṭaşa çalġıl

(3) Yaratdı çün seni ṭopraḳdan ol Ḥaḳ

(4) Niyāz-ile yüzüñ ṭopraġa urġıl

(5) Eger bildüñ-ise kim mülk anuñdur
Pes andan ayruġınuñ terkin urġıl

(6) Melik olmaḳ diler-iseñ iliñde

(7) Ḳamu a‘żāñı ḳulluġa buyurġıl

(8) El-Ḳuddūsu:

Bir adı daḫı ḳuddūsdur. Ya‘nī (9) Allahu ta‘ālā arıdur, ‘aybdan ve noḳṣāndan ve zevālden. (10) Anuñ arılıġı müsebbiḥlerüñ tesbīḥi-ile ya muḳaddeslerüñ (11) taḳdīsi-y-ile degüldür. Eger tesbīḥ iderseñ senüñ (12) ḥālüñe cemāl olur ve eger taḳdīs iderseñ (13) nefsüñe kemāl olur. Anūn pādişāhlıġı ḥaḳīḳatta ġanīdür,

41b

(1) ẕākirlerüñ ẕikrinden ve mütefekkirlerüñ (2) fikrinden ve muḳarirlerüñ iḳrārından (3) ve münkirlerüñ inkārından. Eger birlikte (4) iḳrār iderseñ sa‘ādetüñdür ve eger inkār iderseñ (5) şeḳāvetüñdür. Ammā anuñ ṣamediyyet-i ‘izzeti münezzehdür, (6) müveḥidlerüñ tevḥidinden. Ve eḥadiyyet-i (7) ṭahāreti muḳaddesdür, müşriklerüñ eşrākından. (8) Nitekim ḥadīs-i ḳudsīde Ḥaḳ ta‘ālā buyurdı kim (9) ḫalḳı yaratdum; tā bunlara aṣṣı virem. Benüm ḥażretüm (10) aṣṣıdan, ziyāndan yücedür. Eger emrüme (11) muṭī‘ olurlarsa aṣṣı bunlaruñ-la, eger ‘āṣī (12) olur-ısa ziyān

bunlaruñla. Ḳahrum ṣıfatunuñ āṣ̄ārı (13) ‘āṣ̄iler ister, luṭfum ṣıfatunuñ āṣ̄ārı muṭ̄i‘ler ister;

42a

(1) cemālüm āṣ̄ārı ‘āşıḳlar ister, celālüm āṣ̄ārı münkirler (2) ve münāfıḳlar ister.

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(3) Benem ferd ü eḥad ḳuddūs-ı muṭlaḳ
(4) Baña lāyıḳ durur dirsem ene’l-ḥaḳ

(5) Ṣıfāt-ı ẕātum içinde ġaniyem
(6) Ne leşker isterüm ne ṭabl u sancaḳ

(7) Benem yiri ṣu üstinde düşeyen
(8) Benem gökleri ṭurġuran mu‘allaḳ

(9) Benem bülbüllere sevdāyı viren
(10) Benüm luṭfum-ıla gül buldı revnaḳ

(11) Dutarlar ḥükmümi varlar müsellem
(12) Dutarlar emrümi yoḳlar muṣaddaḳ

(13) Es-Selāmu:

Bir adı daḫı selāmdur. Allahu ta‘ālā

42b

(1) ḥażretinüñ ẕātı ve ṣıfātında hiç noḳsān (2) yoḳdur ve ef‘ālinde şerr yoḳdur. Ve ḳuddūs-ıla (3) selām ortasında farḳ budur kim ḳuddūs (4) ma‘nīsi selāmet olmaḳdur ‘ayıbdan, geçmiş (5) zamānda; selām ma‘nīsi daḫı selāmet olmaḳdur, (6) gelesi zamanda. Bir niçe şerḥde eydür: Ḳullarına (7) selām viricidür dimek olur. Ve bir niçe şerḥde (8) eydür: Ḳuların selāmet eyleyicidür dimek olur. (9) Rivāyetde gelür kim uçmaḳ içinde Ḥaḳ ta‘ālā (10) ferişteler veribiye her bir mü’mini ḥażretine ilede (11) dīdārın göstermek-içün, mü’minler yaḳın varıcaḳ (12) bunlar selām virmezden öñdin, Allahu ta‘ālā (13) faẓl-ı keremi birle egerçi ḳullarına selām vire.

43a

(1) Zīrā iki dost bulışıcaḳ evvel selām ḳanḳısı (2) müştāḳraġ-ısa ol virür, ve’s-selām! Ḥaẓẓu’l-‘abd: (3) Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim nefsi selāmet (4) ola āfetlerden, dīni selāmet ola bid‘atlardan, (5) ‘amelleri selāmet ola şöhretlerden ve ḫışm (6) üzerine ‘aḳlını emīn eyleye ve ol ikisin ‘aḳlınuñ ḥükmi (7) altında esīr eyleye. Eger ḳaḳırsa şerī‘at destūrı-y-ıla (8) ḳaḳıya. Ya‘nī ‘āṣiye ve ẓālime ḳaḳıya; ammā bir ḳaç kez naṣīḥat (9) ide. Eger dutmaz-ısa şerī‘at mūcibince edebleye. (10) Ve daḫı yidügi ḥelālden ve geydügi ḥelālden (11) ve cimā‘ı ḥelālden ola. Ve hiç kimseye ḥased eylemeye (12) ve ḳin dutmaya. Lā-cerem ol kişi ḳıyāmet güninde ‘araṣāta (13) selāmetliḳ-ile gele. Nitekim kelāmında buyurur:

43b

(1) “*Yevme lā yenfe‘u mālüv ve lā benūne illā men ete’* (2) *I-lahe bi ḳalbin selīm*.” [161]

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(3) Selāmet eyle göñlüñi ḥasedden
Münevver ola tā nūr-ı eḥaddan

(4) Naṣībüñ al zinhār bu ṣıfatdan
Iraġ olmaġıl Allahu’ṣ-ṣamedden

(5) El-Mü’minu:

Ve bir adı daḫı mü’mindür. Ya‘nī Allahu ta‘ālā (6) ḳulların emīn eyleyicidür ḳorḳulardan, dünyāda (7) ve āḫiretde. Rivāyetdür kim bir münādī ḳıyāmet (8) güninde nidā eyleyü kim her kimüñ adı peyġāmberler adından (9) olsa uçmāġa girsün. Ve peyġāmberleri ‘izzetine (10) peyġāmberler-ile adaş olanlar-ıla uçmaga gireler. (11) Ve bir bölük cemā‘āt ‘araṣāt meydanında ṭuru (12) ḳalalar. Ferişteler bunlara ṣoralar kim “Siz ne (13) ḳavmsuz anlarıñ-ıla uçmaġa girmedüñüz?” Eydeler

44a

(1) kim “Bizüm adlarumuz peyġāmberler adlarına muvāfıḳ degül-idi, (2) anuñ-çun girmedük; ammā biz daḫı mü’minlerüz.” diyeler. Ḥaḳ ta‘ālā (3) ḥażretinden ḫiṭāb gele kim sizüñ aduñuz mü’min (4) ve benüm daḫı bir adım mü’mindür ve ben sizüñ

[161] “O gün, ne mal fayda verir ne de evlât; ancak Allah'a kalb-i selîm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur).” (Şuara Sûresi, 26/88-89) Bağdatlı Ruhi’nin de bu âyetten mülhem şu beyti meşhurdur: Sanma ey hace ki senden zer u sîm isterler
Yevme lâ yenfa’uda kalbi selîm isterler

adaşuñuzın, (5) imdi siz daḫı varuñ uçmaġa girüñ diye. Ḥaẓẓu'l-'abd: Ḳuluñ (6) naṣībi bu addan oldur kim ḫalḳ anuñ şerrinden (7) emīn ola. Bil kim mü'min adına şol kişi lāyıḳdur, (8) ḫalḳı 'azābdan ḳurtulmaḳlıḳlarına sebeb ola. İmdi anlar (9) peyġāmberlerdür ve 'ālimlerdür ve velīlerdür. Zīrā ki (10) bunlar bildürürler ḫalḳa ḥaḳḳı, bāṭılı, ḥelāli, ḥarāmı, ṣevābı, (11) 'iḳābı. Nitekim peyġāmber ḥażreti eydür: "Görürin (12) kim kelebek gibi siz kendüzüñüzi oda atmaḳ istersiz, (13) sizüñ ḳuşaġñuza yapışırın girü çekerin sizi,

44b

(1) ḳomazın oda düşmege."

Şi'r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(2) Mü'min olġıl ger dilerseñ kim olasın emīn
(3) Mü'min olmaḳlıḳ dilerseñ ḥāṣıl eylegil yaḳīn

(4) Şübheden göñlüñi arıt ger yaḳīn ister-iseñ
(5) Ḳuyıdan balçıḳ giderür isteyen mā-i ma'īn

(6) El-Müheymīnu:

Bir adı daḫı müheymīndür. Allahu ta'ālā ḥāżır- (7) -dur, gözedi-durur her dem ḳullarınuñ eksigin ve gerekin (8) bitürmek-içün ve işlerün başarmaġ-ıçun. Ḥaẓẓu'l-'abd: Ḳuluñ (9) bu addan naṣībi oldur kim ḥāżır ola kezleye, eger göñline (10) bir vesvese-i şeyṭānī gelürse anı def' eyleye. (11) A'żāsından bir muḫālif şer' 'amel ṣādır olsa (12) nefsini edebleye.

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

Senüñ üstüñde çün ḥaḳdur müheymīn
(13) Pes olmaġıl anuñ mekrinden emīn

Gözetgil nefsüñi her laḥẓa tā kim

45a

(1) Muḫālif eylemeye ḳavl u fi‘lin

Rivāyet: Bir ‘azīze (2) ṣordılar kim “Tañrı’nuñ varlıġın ne sebebden bildüñ?” Eyitdi: (3) “Uşbu sebeble bildüm. Her vaḳtın kim ḳaṣd eylerdüm bir günāh (4) işlemege, gönlümde bir münādī çaġırur kim iy ḳulum (5) utan benden. **Ḥikāyet**: İbrāhīm Edhem eyitdi: (6) “Bir gice dūn namāzın çoḳ ḳıldum, ardum. Rāḥat (7) olmaġ-ıçun ayaġum uzatdum. Hātifden ün geldi kim (8) pādişāh ḥażretinde edeb saḳlamaḳ uşbu vech-ile mi (9) olur?” **Ḥikāyet**: Ḥarīrī derler bir ulu (10) kişi var-ıdı. Ḥalvetinde daḫı ayaġın uzatmazdı. Eydürdi (11) kim “Edeb saḳınmaḳ Allahu ta‘ālā ḥażretinde yigrekdür.” (12) Rivāyet gelüp durur kim Nuşirevān kendünüñ meclīsinde (13) çiçekler ḥāżır oldıġın sever-idi, ‘avratına yaḳın

45b

(1) varmazdı. Nergis oldıġı meclisinde eydürdi kim “Nergis (2) açıḳ göze beñzer, edeb degüldür ol oldıġı (3) yerde bunuñ gibi iş işlemek.” Rivāyet gelüpdür (4) kim

gökden anın kitāblaruñ bir niçesinde Allahu ta‘ālā (5) eydür: “İy ḳulum eger sen benden utanursañ ben daḫı (6) senüñ ġayblarıñı ḫalḳ göñlinde utanduram. Günāh (7) işledügüñ yire günāhuñ utanduram. Levhü’l-maḥfūẓdan (8) daḫı yuyam ve ḳıyāmet güninde daḫı ḥisāb eylemeyem.” (9) Ve Peyġāmber ‘aleyhi’s-selām buyurdı kim *“El-ḥayāun şu’betun* (10) *minel īmān.”*[162] Ya‘nī utanmaḳ bir budaḳ-durur īmāndan. (11) İmdi ḥayā yidi dürlüdür: Evvel ḥayā Ādem peyġāmber ḥayāsı (12) gibi. Çün uçmaḳda buġday aġacınuñ budaġın (13) ṣıdı, başından tāc uçdı ve arḳasından ḥulle

46a

(1) ḳaçdı ve ‘uryān ḳaldı ve siñe siñe yüridi. Ḥaḳ ta‘ālā- (2) -dan ḫiṭāb irişdi kim “Yā Ādem idecegüñ itdüñ, (3) imdi bu kez ḳaçar mısın?” Ādem eyitdi: “İlāhī ḳaçduġum (4) utanduġımdan durur.” İkinci ḥayā-ı iclāldur, Esrāfīl (5) ḥayāsın gibi. Yaradıldan berü ḳanadın başına bürümişdür, (6) Ḥaḳ ta‘ālā ‘aẓametinden utanuban dermişdür. Tefsīr-i (7) Teysīr’de eydür: ‘Arş altında ferişteler vardur (8) kim anlaruñ sāğışın Allah bilür. Yaradıldan berü (9) başlarını yuḳaru ḳaldırmadılar ve ‘arşı daḫı (10) görmediler utanduḳlarından. Üçünci ḥaya-ı kerem-durur, (11) Resūl ḥażreti ḥayası gibi. Ṣaḥābeler Peyġāmber (12) ḥażretünüñ öninde ṭa‘ām yidiklerinden ṣoñra utanurdı, (13) bunlara ṭuruñ maṣlaḥıtıñıza varuñ dimege. Ḥaḳ ta‘ālā

46b

(1) Cebra’il’i viribidi ve bu āyetle destūr oldı ki *“fe izā* (2) *ṭa‘ımtüm fenteşirū”* [163] Dördünci ḥaya-ı faẓldur. Ol (3) Allahu ta‘ālāya maḫṣūṣdur. Ḥaḳ ta‘ālā ḥadīṣ-i (4) ḳudsīde eydür: “Ben ḳulumdan utanurvan, elin (5) ḳaldurup ḥācet diledügi vaḳtın, anı maḥrūm (6) göndürmege. Bişinci ḥayā-ı iḫtişāmdur. ‘Alī raḍiyallahu ‘anhu (7) Peyġāmber ḥażretinüñ güyegisi olduġı-çun utanurdı, (8) uşbu meṣele cinsinden

[162] “Hayâ da imanın bir bölümüdür.” (Hadis, Müslim, Îmân, 58)
[163] “…Yemeği yediğinizde hemen dağılın…” (Ahzab Sûresi, 33/53. ayetten bir bölümdür.)

ṣormaġa. Ol mesele budur (9) kim bir kişi ‘avratıyla uyanıcaḳ ṣuruca su gelse (10) cünub olur mı olmaz [mı]? Miḳdād adlu bir ṣaḥābī̄ (11) var-ıdı. Anı peyġāmber ḥażretine viribidi. Bu mes’eleyi (12) ṣordurdı. Peyġāmber ḥażreti eyitdi: “Cünub olmaz; (13) lī̄kin abdesti ṣınur.” Altıncı ḥayā-yı istiḥfādur.

47a

(1) Nitekim Mūsā peyġāmber münācātında eyitdi: (2) “İlāhī̄ vaḳtehā nesne gerek olur, azcuḳ oldıġı-çun (3) senden dilemege utanırın.” Ḥiṭāb geldi kim “Yā Mūsā (4) utanma her ne maḳṣūduñ var-ısa benden dile; ḥattā (5) çölmege bıraġacaḳ duz degin ve ḳapunuñ ‘alaḳına-degin.” (6) Bundan ṣoñra her ne gerek oldıysa diledi, tā dī̄dāra (7) degin. Cevāb geldi kim “Yā Mūsā sen şol Mūsā (8) degül-misin kim Şu‘ayb ḳapusın ḳatında oturup (9) ḳarnım açdı, etmek vir dirdüñ. Şimdi dī̄dār mı (10) dilersin utanmadan. Ol maḳām ḳanda bu maḳām (11) ḳanda.” Mūsā peyġāmber eyitdi: “Yā Rab her maḳāmuñ (12) kelecisi vardur. Şu‘ayb ḥimāyetinde-y-iken etmege (13) muḥtāc idüm, lā-cerem etmek dilerdüm. Şimdi ki senüñ

47b

(1) ḥimāyetiñdeyin, dī̄dāra muḥtācın, dī̄dār dilerin. (2)

Şi‘r

Mefâ'îlün / fe'ûlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(3) Çü Mūsā mest oldı *“erinī̄”* didi ānī̄

(4) Cevab irişdi Ḥaḳ'dan *"len terānī"*[164]

(5) Saña ḳandan küstāḫāne sözler
(6) Degül misin Şu'ayb'uñ sen şubānı

(7) Didi Mūsā ki iy sultān-ı muṭlaḳ
(8) İy yaradan zemīn ü āsımānı

(9) 'Aceb degül şubān olmaḳ Şu'ayb'a
(10) 'Aceb budur ki ḳıġurduñ Şubānı

(11) Su'āl: Eger eydürseñ Mūsā bilürdi dīdār (12) görmek dürüstdigin, hem peyġāmberler du'āsı (13) maḳbūldur, niçün dīdār göstermedi? Cevāb:

48a

(1) Dīdār göstermedügi vaḳtsuz diledügi-çün idi. (2) Zīrā ki fānī gözi-y-ile bāḳī görünmez. Su'āl: (3) Eger eydürseñ çün dünyāda dīdār fānī (4) gözi-y-ile görmek dürüst degüldi; pes Mūsā (5) peyġāmber anı bilmez mi-idi diler? Cevāb: Peyġāmberler (6) Tañrı ṣıfatların bilürler. Ve ne nesne anuñ ḥażretine (7) lāyıḳdur ve ne nesne lāyıḳ degüldür bilürler. Mūsā (8) peyġāmber dīdār görmek dürüstdigin bildi, (9) diledi; līkin vaḳtın bilmez; zīrā kim peyġāmberlere (10) vaḳt gizlü olur, vaḳt bilmekde ma'zūr (11) dururlar, ol ġayb olmaz. Bir cevāb daḫı oldur (12) kim dīdār ni'metlerüñ ulusıdur. Pes evvel (13) peyġāmberler ulusı Muḥammed'e göstermek gerek-idi.

[164] "Hz. Musa 'Göster bana kendini!' dedi. Allah (c.c.) da 'Sen asla beni göremeyeceksin' dedi." (Araf Sûresi, 7/143. ayetten bir bölümdür.)

48b

(1) Lā-cerem añdan öñdi diledügi-çün göstermedi. (2) Geldük girü sözümüze. Yedinci ḥayā-ı taḳṣīrdür. (3) Ferişteler cemā‘atı kim dā’imā ṭā‘at iderler, ol (4) ḥāliṣ ‘ibādetlerin ‘ibādete ṣaymazlar. Ḥaḳ ta‘ālā- (5) -nuñ heybetine ve ‘aẓametine baḳarlar, ol ṭā‘atlarından (6) utanurlar. Eydürler: *“İlāḥi mā ‘ebednāke ḥaḳḳa ‘ibādetik”*[165] (7) Ya‘nī senüñ ḥażretüñe lāyıḳ ‘amel eyleyümeziz, ma‘zur (8) dutġıl ol taḳṣīri biz ḳullaruñdan. ‘Afv eylegil.” derler, (9) ve’s-selām!

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(10) Saña lāyıḳ kim eyleye ‘ibādet
(11) ‘İbādetlerümüz ḳamu ciñāyet

(12) Cināyet terk iden olur selāmet
(13) Selāmet ḥāṣıl olmaḳ zī-sa‘ādet

49a

(1) Sa‘ādet isteyenlere virilür
(2) Lī-kin ḳanı ṣıdḳ ve ḥālet

[165] “İlahi! Sana gerektiği gibi ibadet edemedik!” (Bu Meleklerin Allah (c.c.) karşısında acziyetlerini itiraf ettikleri bir dua cümlesidir. Mektebetü’ş-Şamile’de 19 yerde geçmektedir. İlgili yerlerde ya “Sübhâneke” veya “Rabbenâ” diye başlamaktadır. Müellif o iki kelimenin yerine “İlâhî” kelimesini koymuştur. “Ey yüceler Yücesi! Rabbim, Tanrım” anlamında hepsi aynıdır. Şu kaynaklara bkz. Ebû Abdullah Muhammed bin Nasr bin el-Haccac el-Mervezî, *Ta’zîmu Kadri’s-Salât,* Mektebetü’d-Dâr, Medîne 1406, I, 262, 266, 345; Süleyman bin Ahmed et-Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, Dâru’l-Haremeyn, Kahire ts., IV, 33)

(3) El-‘Azīzu:

Bir adı daḫı ‘azīzdür. ‘Azīz şol (4) kimseye derler kim anuñ beñdeşi olmaya, ādemīlere fā’idesi (5) çoḳ ola ve anuñ ḳatına varmaḳ düşvār ola. Uşbu (6) üç şarṭından birisi eksük olursa ol kimseye (7) ‘azīz dimezler. Şimdi güneşüñ naẓīrü yoḳdur, (8) ḫalāyıḳa fāyidesi çoḳdur; līkin ‘azīz (9) denmezsiz. Zīrā ki anı bulmaḳ düşvār degüldür. (10) Anuñ-çun kim sulṭān üzerine doġar-ısa ra‘iyet (11) üzerine daḫı doġar. Ġanīler tarlasına nice düşerse

49b

(1) faḳīrler tarlasında daḫı şöyle düşer. Bu muḳaddimeden (2) ma‘lūm oldı kim bu üç ṣıfat mutaṣavver degüldür, (3) illa Allah ḥażretinde. Evvel budur kim vücūdı içinde (4) anūn beñdeşi yoḳdur. Hem anuñ ḥażretine beñdeş olmaḳ (5) muḥāldür. İkinci budur kim dükeli ‘ālem yoġ-iken var eyledi. Her nefes (6) bunlara ‘ömr virür, rızḳ virür. Üçünci budur kim anuñ ḥażretine (7) irişmek ḳatı zaḥmetdür. Zīrā ki ‘āḳillerüñ ‘aḳılları (8) anuñ ‘aẓameti deñizinde ḥayrān oldılar ve cānlar anuñ (9) ‘ışḳ-ı şem‘inde pervāne-i dīvāne-sūzān (10) oldılar. Feṣāḥat ehl-i dilleri anuñ cemāl-i medḥinde (11) oldılar. Lāl-i belāġat ehlinüñ beyānūñ kemāl-i şerḥin (12) edeblemek muḥāl, ve’s-selām!

Şi‘r

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

(13) Zihī muḥāl kim ire aña ḥayāl-i beşer

50a

(1) Yaḫud cemāline bu ḥīre gözler ide naẓar

(2) Niçeleri ‘aẓamet deñizinde mevc olsadı
(3) Eşerleri çü belürmez ḳaçan biline ḫaber

(4) Ne ṭāḳat irmege vardur ne ayrulıġa mecāl
(5) Bu ġuṣṣadan yüregim büş-der çeker

(6) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳullardan ‘azīz şol kişiye dirler (7) kim Tañrı’nuñ ḫalḳı añа muḥtāc olalar, dünyā emrinde (8) ve aḫiret emrinde. Hem ancılayın ciḥānda az buluna (9) hem anuñ ḳatına varmaḳ düşvār ola. İmdi anlar enbiyā ve evliyā (10) ve ‘ulemā ve pādişāhlardur. Ve bunlaruñ ‘azīzraġı ḫalḳa (11) menfa‘ati artuḳ degendür. Ve daḫı her kişi bilsün-kim ‘azīz (12) Allah’dur, maḫlūḳa i‘tibār eylemeye. Nitekim peyġāmber ḥażreti (13) buyırdı: “Her kişi-kim bir bay kişiye mālundan ötürü ḥürmet

50b

(1) eylese dīninüñ üç baḫşından bir baḫş gide. Bu ol vaḳtdur (2) ki dil-ile medh eyleye ya ḳalaḳ eyleye. Ve eger göñille sevecek (3) olursa dīninüñ ikisi gider. Meşāyiḫler eyitdiler: “Her (4) kişiniñ kim göñlinde Allah ‘azīz olsa ḫalḳ anuñ gözine (5) ḥor görinür.” **Ḥikāyet**: ‘Āzīzlerden bir kişi (6) ḫalīfeye naṣiḥat etdi. Ḫalīfe añа ḳaḳıdı, eyitdi: “Şol (7) yavuz ḳatıra bindürüñ, ḳoyu virüñ.” Pes ol ḳatıra (8) bindürdiler, ḳoyu virdiler. Hergiz ziyān eylemedi. Ḫalīfe (9) eyitdi: “Bir eve bıraġuñ, ḳapusun sıvañ.” Pes eyle itdiler. (10) Ve ṣoñra gördiler kim ol kişi bir bostānda yürür ve ol (11) ḳapu ṣıvalu-y-ıdı. Pes ol kişiyi ḫalīfeye getürdiler. Eyitdi: “Seni (12) evden kim çıḳardı?” Ol kişi eyitdi: “Bostāna giviren.” (13) Ḫalīfe eyitdi: “Bostāna kim givirdi?” Eyitdi: “Evden çıḳaran.” Ḫalīfe

51a

(1) mülzem oldı, eyitdi kim “Bu kişiyi bir ata bindürüñ, şehri gez- (2) -dürüñ. Ḳıġırduñ kim ḫalīfe diledi kim Tañrı ‘azīz (3) eyledügi kişiyi ḫor eyleyümedi, ve’s-selām!

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(4) ‘Azīz oldur ki olmaya miṯāli
(5) Dükeli bulalar andan kemāli

(6) Mekānı yoḳ-durur kim isteyeler
(7) Pes eremez kimsenüñ aña ḥayāli

(8) El-Cebbāru:

Bir adı daḫı cebbārdur. Allahu ta‘ālā geçürür (9) ḳulları üzerine anlar dilerlerse ve dilemezlerse (10) daḫı. Ve hiç maḫlūḳuñ aña ḥükmi geçmez. Meşāyiḫ- (11) -ler eydürler cebbār oldur kim anuñ ‘aẓameti deñizinüñ (12) kenarına ‘aḳl ve fehm irişmeye ve celāl meydānında (13) fikr ü fehm peykleri yarışmaya. Bir niçeler cebbārı muṣliḥ

51b

(1) ma‘nīsindedür dirler. Ya‘nī ḳullarınuñ işün (2) başarıcıdur. Ḥaẕẕu’l-‘abd: Ḳul-çün belkim işin (3) Allah ta‘ālā başarur. Edeb budur kim dükeli maṣlaḥatını (4) anuñ ḥażretine ısmarlaya. Cem‘-i aḥvālinde aña tevekküller (5) eyleye. Eger ḫayr irişürse

anuñ ḥażretinden bile. Eger (6) şer irişürse ümīzde ola her laḥża; tā Ḥaḳ ta‘ālā (7) ol şerri def‘ eyleye. **Ḥikāyet**: Bir kişi vardı (8) kim oġlı, ḳızı çoġdı ve yavlaḳ dervīş-idi. Ḳaṣd (9) eyledi kim ehl-i beytini terk eyleye. Fi’l-cümle giderken (10) bir kişiye ṣataşdı, eyitdi: “Gel saña günde bir altun (11) vireyin, bir ḳuşum var anı ḳatınca ṣuvar.” Bu kişi sevindi (12) ve buña bir ḳuyu gösterdi, eyitdi: “Uş ḳuyu, uş ḳuş. (13) İmdi sen bunı suya ḳandur, ben giderin ḳaydum

52a

(1) var didi.” Ve bu kişi ḳoḳa-y-ıla su çıḳardı. Ol ḳuş anı (2) içdi, ṭoymadı. Bir daḫı çıḳardı, anı daḫı içdi, ṭoymadı. (3) Fi’l-cümle ne ḳadar kim su çıḳardı ol ḳuş anı hep (4) içdi, ṭoymadı. Bu kişi key ‘āciz oldı, vaḳtı melūl (5) oldı ve ol ḳuş issi daḫı girü geldi, eyitdi: “Ḥāżır (6) ḳuyu suyı-la bir ḳuş ṣuvarmaḳdan ‘āciz olduñ (7) ve ol ehl-i beytüñe rızḳ virmege nice idisersin. (8) Dön girü evüñe. Varġıl kim rızḳ virici Allah’dur.” (9) **Ḥikāyet**: Bir ‘azīzden ṣordılar kim “Tevbeñ sebebi (10) nedür?” Eyitdi: “Ben bir ekinci-y-idüm, baña bir gece iki dürlü iş (11) vāḳi‘ oldı. Bir taḫılı suvarmaḳ ve bir degirmene varmaḳ (12) çün taḫılı merkebe yükletdüm. Giderken ḳarañuda yol (13) azdum ve merkebi daḫı yavu ḳıldum. Eger merkebi istersem

52b

(1) taḫıl ṣuvarmaḳdan ḳalurın. Eger taḫıl ṣuvarmaġa (2) meşġūl olur-ısam merkeb żāyi‘ olur. Bu ḥāl-ıla (3) irte oldı ve ḳuşluḳ oldı. Meger cum‘a güni-y-idi. Ben (4) itdüm, bu dükeli maṣlaḥatı ḳoyayın, cum‘aya varayın, (5) Tañrı ta‘ālā anları ḳayura didüm. Ḳaydın yiye didüm, (6) vardum cum‘a namāzın ḳıldum, döndüm. Eve gelür-iken (7) gördüm, taḫıl ṣuvarılmış. Eyitdüm: “Bunı kim ṣuvardı?” Eyitdiler: (8) “Ḳoñşuñ dilerdi kim kendü taḫılın ṣuvara, nāgāh uyḳu (9) almış ve bendi daḫı şeşilmiş ve senüñ daḫıluñ ṣuvarılmış.” (10) Geldüm, gördüm, buġday ögünmiş ve

merkeb aḫurda. (11) Eytdüm: “Merkebi kim getürdi?” Eyitdiler: “Merkeb doġru (12) degirmene varmış degirmenci bilmiş ögütmiş (13) aldı, geldi.” Ben eyitdüm: “Peyġāmber ḥażreti ḫoş

53a

(1) buyurdı kim *'Men kāne lillāhi kāne Allah bihi*.’[166] Ya‘nī her kim Allah (2) biledür Allah daḫı anuñladur. Pes andan ṣoñra dünyā işlerün (3) terk eyledüm ve āḫiret işlerine dürişdüm, (4) ve’s-selām!

Şi‘r

Müstef'ilâtün / müstef'ilâtün / müstef'ilâtün / müstef'ilâtün

(5) Seni ta‘yīn eylemez işāret seni ta‘bīr eylemez ‘ibāret
(6) Sen ol cabbār ‘ālemsin ki hükmüñ geçer yirlerde göklerde tamam

(7) Dilersen ‘ālemi virān idersin ve dilersen anı idersin ‘imāret
(8) Dükeli ḫulḳuñ işin başarursın senün luṭfuña yoḳdur hiç ġayet

(9) El-Mütekebbīru:

Bir adı daḫı mütekebbirdür. Mütekebbir şol kimseye (10) derler kim ḫalḳı ḫor bile ve kendüyi ‘izzete lāyıḳ bile. (11) Ol kişi eger bu fikrinde gerkçek-ise[167] anuñ tekebbüri (12) ḥaḳdur; ammā bu didigümüz mütekebbür degüldür. Allah ta‘ālā (13) ve ḳalanı bāṭıldur. Zīrā ki tekebbür ṣıfatı Allahu ekber

[166] “Kim Allah (c.c.) ile beraber olursa Allah (c.c.) da onunla beraberdir.” (Hadis veya ayet değildir; ancak Bakara 2/152; Muhammed 47/7. gibi ayetlerden mülhem bir ifadedir.”
[167] Metinde “gerekçekse” şeklinde yazılmış. T. gerçek-ise.

53b

(1) ḥaḳḳında medḥdür ve maḫlūḳ ḥaḳḳında ẕemmdür. Ve biregüniñ (2) kim evveli bir ḳaṭre murdār nuṭfe ola ve āḫirī sinle (3) çuḳurında bir çepel murdār gövde ola; ḫuṣūṣā ki (4) ileyinde ḳıyāmet güni ve ṣırāṭ ḳöprüsü ola ve ṭamu (5) ʻazābları ola, tekebbürlük aña ne lāyıḳdur. Eger (6) cehennemlik olursa ḫınzır andan yegdür. Zīrā (7) ḫınzır cehenneme giremez.

Şiʻr

Müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilün

(8) Bir kişinüñ kim ola evveli bir ḳaṭre menī
(9) Āḫiri cīfe ola ḳandan aña kibr ü menī

(10) Ḥikāyet: Ḥasan Baṣrī raḥmetullahi ʻaleyh (11) bir dünyā ehli gördi kim nāz-ıla yürürdi. Eyitdi: (12) “Uşbu yüriyiş şol kimseye yaraşmaz kim bir günde (13) iki kez kendünün necīsin yuya. Ḫuṣūṣā ḥāl budur

54a

(1) kim ol necisi dāʼimā ḳarnında götürür.” Ol peyġāmber (2) ʻaleyhiʼs-selām eydür: “Cehennem de bir dere vardur, adı heb (3) hebdür, yidi ṭamunuñ odı ol derenüñ odından (4) ḳorḳup günde yitmiş kez Tañrı’ya ṣığınup yalvarurlar. (5) Ol dereyi Ḥaḳ taʻālā mütekebbirler-içün yaratdı ve anlar (6) ḳamu ol derede ḳaynayacaḳdur.” Bir yirde daḫı (7) eydür: “Biregünüñ göñlinde ẕerre ḳadar kibr olsa (8) uçmaġa giremeye.” Ḥikāyet: Bir gün Süleymān (9) peyġāmber buyurdı:[168] “Çerī cemʻ olsun!”

[168] Metinde “yirde” şeklinde yazılmış. T. buyurdı.

diyünce (10) yüz biñ ādemī ve dīv ve perī cem‘ oldılar ḳuş- (11) -lardan ayru. Ve Süleymān maḳarebleri-y-ile taḫta (12) binüp göge aġdular. Şöyle kim ferişteler avāzı (13) işitdiler gökden, bir ün irdi kim eger Süleymān’

54b

(1) nuñ göñlünde ẕerre ḳadar kibr var-ısa yere yönendürir- (2) -dim havāya aġdurmazdım. **Ḥikāyet:**[169] Bir ‘ārife (3) biregü dünyası-y-ıla faḫr eyledi, illā yan[ın]dan nāz-ıla geçdi. (4) ‘Ārif eyitdi: “Eger faḫr eyledügüñ göñlegüñde-y-ise (5) ol ḥüsn ve zīnet geysilerdedür, sende (6) degüldür. Eger altıñdaġı atla-ise yürüginlik ve ça- (7) -buklık attadur, sende degüldür. Ve eger atalaruñ (8) ve dedelerüñle-y-ise ‘ilm ve hüner olarda-y-ıdı. Ve fikr (9) it ki kim sende faḫr eyliyecek nesne var mıdır?” Ol (10) kişi ‘āciz ḳaldı ve ḫor oldı. Çün ḳul bildi (11) kim tekebbür Allah’a yaraşur; pes alçaḳlık ve meskenet (12) ṣıfatı-y-ıla ṣıfatlana. Zīrā ki aṣlı ṭopraḳdur ve ṭopra- (13) -ġuñ ulu ṣıfatı tevāżu‘dur, ya‘nī alçaḳlıḳdur.

55a

(1) *“Lā şey’un aḥsene ‘alā’l-ḫādimi mine’l-mütevāḍı‘i bi ḥaḍrati’-* (2) *-s-sādeti”*[170] Peyġāmber ḥażreti ṣallāllahu ‘aleyhu ve’s-sellem (3) alçaḳ göñüllü-y-idi. Eşege binerdi, devesin yemlerdi, (4) ḫıdmetkārı-y-ıla ṭa‘ām yirdi, kimerde ev süpürürdi (5) ve sökügin dikerdi ve el degirmenin ṭartar-ıdı, (6) bāzārdan nesne alup gelürdi, baylarla nice (7) selāmlaşırsa dervīşler-ile daḫı eyle (8) selāmlaşırdı, bir paça bişirüp ḳıġır- (9) -salar varurdı. Ve ṭama‘ı yoġ-ıdı ve cüvānmerd (10) idi, ḳarnı ṭoya yiyecek yimedi ve tevāżu‘ından (11) birisi daḫı bu-y-ıdı kim otuz biñ cevşen- (12) -puşen

[169] Metinde “diyümeseler” şeklinde yazılmış. T. hikāyet.
[170] “Hz. Peygamber efendimizin huzurunda hizmet edene mütevazi olmaktan daha hoş bir şey olamaz.” (Sufilerin kullandığı deyim niteliğinde bir sözdür.)

leşker-ile Mekke şehrine vardı, fetḥ eyledi, (13) kāfirleri esīr eyledi. Ve ḳatına getürürlerdi ve Resūl

55b

(1) heybetinden ditreşürlerdi. Peyġāmber ḥażreti ṣallāllahu ‘aleyhu ve’s-sellem (2) eydürdi kim “Ḳorḳmañ benden kim ben Ḳureyş ḳabilesinden (3) ḳuru et yiyici bir ‘avrat oġlıyın.” dir-idi. (4) **Ḥikāyet**: ‘Ömer bin ‘Abdü’l-‘Azīz ḫalīfe idi, (5) bir gün minbere ḫuṭbe oḳur-iken başındaġı ve egnindekiyi (6) ḥisāb itdiler, iki buçuḳ dirhemlik-idi bir gün eyitdi (7) “Yā emīre’l-mü’mīn oġluñ bir yüzük idündi, biñ aḳçalıḳ, (8) barmaġa geçürdi. Bir biti yazdurdı kim eger benüm rıẓāñ (9) isterseñ ol yüzügi satġıl, bahāsıñ dervīşe (10) ṣadaḳa virgil, bir pāre gümişden yüzük düzdürgil, (11) üstünde uşbu kelimeleri yazdırġıl, “Tañrı raḥmeti (12) aña kim kendü nefsini bile.” Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi (13) bu addan oldur kim dünyāyı ve āḫireti terk eyleye,

56a

(1) Allah dīdārı-çun. Ol kişiye ‘ārif dirler ve bunuñ (2) gibi kişi tekebbür eylese revādur. Tekebbür ma‘nīsi ḫor- (3) -lamaġdı. ‘Ārif daḫı dünyāyı ve āḫireti ḫorladı (4) ve bu ikisin terk eyledi; tā bu ikisi anuñ sırrını (5) ḥaḳdan ayırmaya. Ammā ‘ārifden artuḳ kişi dünyāyı (6) terk iderse aña mu‘āmele dirler. Zīrā ki fāniyi bāḳī (7) çün terk itmiş olur. Ve uçmaḳ daḫı nefs ārzuları- (8) -y-ıçun yaradılmışdur. Pes dünyāyı uçmaġ-ıçun terk (9) eyleyen kişi nefs lezzetlerinden ‘izzetlemiş (10) olur. Bunuñ gibi tekebbür revā degüldür, tekebbür ‘ārife lāyıḳdur. (11) Zīrā ki nefs ārzūlarını ḫorladı, uçmaġı daḫı (12) terk eyledi; tā ḥayvānlar-ıla berāber olmaya. Nefs, (13) ārzūlarını ṭaleb eylemekdür.

Şi‘r

56b

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(1) Gerekmez baña ten ol cānı gerek
(2) Niderüm cānı ol cānānı gerek

(3) Çü yārdan ayruġı aġyār bildüm
(4) Pes ol göñlüm alan sulṭānı gerek

(5) Çü bir ḳaṭre durur ḳamu deñizler
(6) Niderem ḳaṭreyi ‘ummānı gerek

(7) Cemāl-i vaṣfın işideli direm
(8) Ne ḥūri vü cennet ü rıḍvānı gerek

(9) Gühersüz ṭopraġıñ çün ḳadri baḳidür
(10) Ben isterem güher pes kanı gerek

(11) El-Ḫāliḳ:

Bir adı daḫı ḫālıḳdur; ya‘nī taḳdīr eyleyici durur, (12) ‘āleminde yarada, çoḳların yaratmazdın öñdin. Ḥaẓẓu’l-‘abd: (13) Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim fikr eyleye anuñ ‘ibretlerinde.

57a

(1) Tā ma‘lūm ola, Tañrı’nuñ aña ḥikmetleri, sırları. (2) Pes bile kim ol ṭopraḳdan yaratdı ve andan ṣoñra (3) nuṭfeden yaratdı. Ol nuṭfenüñ içinde endamlar (4) terkīb eyledi, ol endāmlar müretteb yerlü yirince (5) eyledi. Yuḳarda görklüsin yuḳaru yaratdı, yir aşaġa (6) görklüsin aşaġa yaratdı. Ol nuṭfe suyın (7) ḳısmet eyledi, ba‘żısını kemik eyledi, ba‘żısını (8) ilik eyledi, ba‘żısını et eyledi, ba‘żısını yaġ (9) eyledi, ba‘żısını deri, ṭamar, saç, saḳal eyledi. Andan ṣoñra (10) ol nuṭfenüñ ṭaş yüzini ṣūret-ile bezedi. (11) İçini ‘ilm-ile, ‘amelle, fehm-ile bezedi. Andan ṣoñra yidügi (12) ṭa‘ām ve içdügi suyı ḳasimet eyledi her bir ‘użvına, (13) ol ‘użvuñ ṭabī‘atına muvāfıḳ. Meṣelā eyñinde balġam

57b

(1) olur, bağırda ḳan olur, ödde ṣafra olur, beñizde (2) sevde olur. *“Fetebārekallahu aḥsenu’l-ḫāliḳīn.”*[171](3)

El-**Bārī**yu:

Bir adı daḫı bārīdür, ya‘nī yoḳları var (4) eyleyicidür. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan naṣībi oldur kim (5) ‘amelin kemāle irişdüre. Ol tevbe eyleye ma‘ṣıyyet- (6) -lerden ve andan ṣoñra Allah ḥażretin dīnine (7) ṭā‘ata meşġūl ola. **Ḥikāyet**: Bir gün Mūsā (8) peyġāmber Ṭur Ṭağı’na münācāt[172] eylemege vardı. Ḳırk (9) gün anda ṭurdı, ümmetinüñ bir niçesi azdılar ve buzağıya (10) ṭapdılar. Mūsā peyġāmber geldi. Anlara ‘itāb (11) eyledi ve ol buzaġu altundan düzilmişdi, anı paralatdı (12) ve eritdirdi ve aña ṭapanlar ḫor oldılar. Ḥaḳ ta‘ālā (13) emr eyledi tevbe eylesünler diyü ki *“fe tūbū ilā bāri’iküm*

58a

[171] “Yaratanların en güzeli olan Allah’ın (cc) şanı ne yücedir!” (Muminun Sûresi, 23/14)
[172] Metinde “münācāb” olarak yazılmış.

(1) *faḳtülū enfüseküm ẕaliküm ḫayru'-l-leküm 'ınde bāri'iküm"*[173] ya'nī buzaġu ṭapmayanlar (2) buzaġuya ṭapanları öldürsünler ve anlaruñ tevbeleri (3) budur. Ve buzaġuya ṭapanları ṭapmayanlaruñ kimisi oġlı-y-ıdı (4) kimisi ḳızı-y-ıdı kimisi atası-y-ıdı kimisi anası-y-ıdı ve kimisi (5) ḳardaşı-y-ıdı ve kimisi ṭayısıydı[174]. Ḳıyamadılar öldürmege. Ḥaḳ (6) ta'ālā bir ḳara bulut viribidi, ḳatı yaġmur-ıla. Bir biri gör- (7) -mediler ve buzaġuya ṭapanlar ulu evi ileyinde oturdılar, (8) dizleriñ yuḳaru dikdiler, ellerin dizlerine ḳavuşdırdılar (9) ve ol ṭapmayanlar ellerine ḳılıçlar aldılar. Mūsā bunlara (10) eyitdi: "Tañrı'nuñ la'neti gelsün aña kim eli-y-ile ya aya- (11) -ġı-y-ıla ḳocına, öldüren kişiye baḳa." Pes ḳırdılar (12) anları aḫşama degin ve andan ṣoñra Mūsā peyġāmber (13) du'ā ḳıldı, eyitdi: "İlāhī benī İsrā'il ḳavmi helāk oldılar

58b

(1) ve baḳiyyeyi 'afv eyle." Ḥaḳ ta'ālā 'afv eyledi. Ol bulutlar götürüldi (2) ve ellerinden ḳılıçlar düşdi, tevbeleri ḳabūl oldı ve ṣoñra (3) gördiler kim yetmiş biñ kişi helāk olmış. İmdi (4) Mūsā ümmetinüñ tevbesi kendülerin debelemek-idi. Muḥammed (5) ümmetinüñ tevbesi nefsüñ şerī'atdan ṭaşraġı (6) murdārların ve arzūların vermemeg-iledür ve nefs (7) murādın vermemeklik ḥaḳīḳatde nefsi ḳahr itmek- (8) -dür. Ḳaçan kim nefs öle, ma'ṣiyyet işlemez olur, ṭā'atlar (9) ve 'ibādetler işlenür olur ve Tañrı'ya muṭī'olınur (10) ve anuñ 'ahdine fevā olınur, ve's-selām! Rivāyet olınur kim (11) ol vaḳt kim Ādem peyġāmber yaradıldı. Ḥaḳ ta'ālā (12) Ādem'üñ arḳasın sıġdı, bir bölük ẕürriyyet çıḳdılar. (13) Bunlara ḫiṭāb eyledi, eyitdi: *"Eleste bi rabbeküm?"* [175] ya'nī

[173] "…Onun için Yaradanınıza tevbe edin de nefislerinizi (kötü duygularınızı) öldürün. Öyle yapmanız Yaratıcınızın katında sizin için daha iyidir…" (Bakara Sûresi, 2/54)
[174] Metinde "ṭasıydı" şeklinde eksik yazılmış. T. ṭayısıydı.
[175] "…Ben sizin Rabbiniz değil miyim?..." (A'raf Sûresi, 7/172)

59a

(1) “Ben sizüñ Tañrı’ñuz degül miyin?” Dükeli iḳrār eylediler: (2) “Tañrı’mızsın.” didiler. Çün-kim bular iḳrār eylediler, Ḥaḳ ta‘ā- (3) -lānıñ rubūbiyyetine, hem kendülerüñ ‘ubūdiyyetine. Allah ta‘ālā (4) bunlaruñ iḳrārın yazdı Hacerü’l-Esved’e. Eyitdi: “Aç aġzuñı!” (5) Ol ṭaş aġzın açdı, ol ṣaḥifeyi yutdı. Ādem (6) peyġāmber uçmaḳdan çıḳıcaḳ ol ṭaşı dutacaḳdı, (7) yiryüzünde. Tañrı’nun emri oldı ve her kişi kim Ka‘be’ye (8) vara, ol ṭaşı ziyāret eyleye. Ḳıyāmet güninde (9) ṭanıḳlıḳ viriserdür kim bu kişi ‘ahdine vefā itdi, diyü. (10) Su’āl: Eger eydürseñ Mūsā ḳavmınuñ (11) tevbesi niçün öldürmekle-y-idi? Cevāb: Anuñ-çun (12) kim Ḥaḳ ta‘ālā çün kim ādem oġlanlarınuñ endāmlarını (13) münāsib yaratdı, başı igen büyük yaratmadı.

59b

(1) Ayaġı igen uzun yaratmadı ya igen ḳısacuk ve küçücük (2) yaratmadı. Baş şekli bir dürlü, el ayaḳ şekli iki dürlüdür (3) ve biri birinden mütemeyyizdür. Burın aġız tamam yerlü yirinde- (4) -dür. Bu dükelin ḥikmet nūrı-y-ıla yaradan tenlerinüñ (5) ‘ibādetini terk eylediler, ṣıġıra ṭapdılar. Ḥāl budur (6) kim ṣıġır meşeddür bönlükde ve cāhillikde Eblehu (7) min Şu‘ayb dirler. Ya‘nī̱ biregüyi ḫorlasalar, nesne (8) añlayumaz diyü sıġırdan kündürledür, dirler. ‘İbādeti (9) münāsib itmediler; pes Tañrı’sıñ ḥışmına lāyıḳ (10) oldılar. Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi kim bunlara vācibdi kim ol yaratduġum (11) endāmlaruñ şükri-y-içün ḥażretüme ‘ibādet ideler-idi. (12) Çün münāsib fi‘illerin işlemediler, ṣıġıra ṭapdılar. Pes (13) ol yaratduġum a‘żāları bozsunlar ve ol dir-

60a

(1) -şürdigim eczāları dağıdsunlar.

El-Muṣavviru:

Bir adı daḫı (2) muṣavvirdür. Ya‘nī ṣūret viricidür, analar raḥmındaki (3) nuṭfelere. Ve ṣūret iki dürlüdür: Biri aşikāre ider, biri gizlü. (4) Nitekim gökçek olur, çirkin olur. Gizlü ṣūret (5) daḫı eyü olur, yatlu olur. Görklü olduġı īmān-ıladur, (6) ma‘rifetledür. Çirkin olduġı küfr-ile ve cehl-iledür. (7) Nitekim Resūl ḥażreti eydür: *“Yedḫulu’l-cennete evvelu (8) zümretin min ümmetī vücūhuhum kāle-kamer leylete’l-bedr sümme’- (9) -l-lezīne yelūnehum ke’ṣaḥāb kevkebin dürriyye”* [176] Ya‘nī evvel (10) bilüñ kim uçmaġa gireler, yüzlerinüñ nūrları bedr (11) ayı nūrı gibi ola ve bunlardan ṣoñra girenlerüñ yılduz- (12) -lar gibi ola. Aṣl-ı ḥadīṯ oldur kim uçmaġ ehlinüñ yüzlerinüñ (13) nūrı ‘amellerine göre olur ve dīdār görmekde daḫı

60b

(1) buncılayındur. Her kişi kim Allah’ı artuġraḳ bilür, (2) dīdārın daḫı bellürek göresidür. Ve Ebū Bekr (3) Ṣıddıḳ razıyallahu ‘anhu gördügi gibi görmeyiserdür. (4) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim ‘ibādetler (5) ve ṭā‘atlar aña birledi anlar işlemek-ile ṣūrete (6) getüre. Zīrā ki ādemīnüñ sa‘ādeti ṭā‘at eylemek- (7) -dür. Ve daḫı fikr eyleye maḫlūḳātuñ ṣūretlerinde kim (8) niçesi hey’et ve terbiyyetler-ile yaradılup durur. (9) Ve daḫı fikr eyleye kim ādemīnüñ ṣūretlerine mevzūn (10) ve iḫtiyārdur, ve’s-selām!

Şi‘r

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

[176] “Cennete ilk girecek zümre, dolunay gecesindeki ay suretindedir. Onu takip eden zümre, parlaklık yönüyle gökteki en büyük yıldız gibidir.” (Hadis, Buhârî, Bed'ü'l-Halk, 8, Enbiya, 1; Müslim, Cennet, 15,; Tirmizî, Cennet, 7.)

(11) Yoġ-iken uşbu cihānı yaratdı ol ḫallāḳ

(12) Zihī muṣavvir ü bārī müheyminü'r-rezzāḳ

(13) Döşedi yiri maḳarr olmaġ-ıçun ādemīye

61a

(1) Düretdi gökleri mesken feriştelere ṭabāk

(2) El-Ġaffāru:

Bir adı daḫı ġaffārdur. Allahu ta'ālā ḳullarınuñ (3) yaramaz işlerini örticidür, eyü işlerini ḫalḳa aşikāre (4) eyleyicidür. Dünyāda ġayblar örter ve āḫiretde günāhlar (5) örter. Ḥikāyet: Bir kişiyi öldigiñden ṣoñra düşde (6) gördiler ve ṣordılar kim "Allahu ta'ālā senüñ-ile ne mu'āmele eyledi?" (7) "Ḥaḳ ta'ālā elüme bir biti verdi baḳdum, bildüm kim (8) günāhlarum yazılmış, utandıġumdan oḳuyamadum. Eyitdi: 'Ol biti (9) oḳıġıl!' Eyitdüm: 'İlāhī rüsvāy eyleme.' Eyitdi: 'Bunları işledügüñ (10) vaḳtı benden utanmadıñdı, seni ḫalḳ arasında rüsvāy (11) eylemedüm, şimdi kim utanursın nicesin rüsvāy eyleyem.' " (12) Peyġāmber ḥażreti eydür: "Ḥaḳ ta'ālā biregüyi ṭamuya (13) buyura zebāniler alıp gider-iken yoluñ ṣülüṣine varıcaḳ

61b

(1) ol kişi döne ardına baḳa, nışfına varıcaḳ döne girü baḳa, (2) sülüs-i āḫire varıcaḳ döne yine baḳa, Allahu ta'ālā ḫiṭāb (3) eyleye kim 'İy ḳulum giderken üç kez arduña baḳduñ. Sebebi (4) ne-y-idi?' Ol kişi eydi kim 'Sebeb bu-y-ıdı evvel baḳduġumda

uşbu (5) āyet ḫāṭıruma geldi kim *“Ve rabbüke’l-ġafūru zü’r-raḥmeti”* [177] (6) Ya‘nī Allahu ta‘ālā günāh örtüci ve raḥmet issidür. İkincide uşbu (7) āyet ḫāṭıruma geldi kim *“Ve men yaġfuru’z-zunūbe* (8) *illā’l-lahu”* [178] Ya‘nī günahları Allah’dan ġayrı kimsene örtmez. (9) Üçüncide uşbu āyet ḫāṭırıma geldi kim *“Ḳul yā ‘ıbā-* (11) *- diyellezīne esrafū ‘alā enfüsihim lā taḳneṭū min raḥmetillahi innellahe yaġfiru’z-zünūbe cemī‘ā innehu hüve’l-ġafūru’r-raḥīm.”* **[179]** Ya‘nī iy ma‘ṣıyyet işlemekde ḥadden geçenler raḥmetden (12) ümīd kesmeñüz.’” Ḥaḳ ta‘ālā eyde kim “Çün beni günāhlar (13) örtüci-y-idigüm bildüñ ve benüm raḥmetüme iḳrār eyledüñ, var

62a

(1) imdi raḥmetüm-ile uçmaġa gir.” diye. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ (2) bu addan naṣībi oldur kim ḫalḳuñ ‘aybların[180] örte. (3) Peyġāmber ‘aleyhi’s-selām buyurdı kim “Her kim bir mü’min (4) ḳardeşinüñ ‘aybın örte, Allahu ta‘ālā ḳıyāmet güninde (5) anuñ ‘aybın örte.” Zihī ġaffār Tañrı kim oldur ādem (6) oġlanlarınuñ gönüllerindeki yavuz endişeleri örtmişdür, (7) kimseye bildürmez. Ḫalḳ birbiri-le dirilürler. Eger örtmese (8) evvel ata, ana; oğlından, ḳızından bīzār olalar-ıdı, (9) dükeliñ ḳalan ḫalāyıḳ. Ve bu ni‘metüñ şükrin kim yerine (10) getüri bilür.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(11) Nesne senden gizlü degüldür iy ‘allāmu’l-ġuyūb

[177] “Senin, bağışı bol olan Rabbin merhamet sahibidir…” (Kehf Sûresi, 18/58)
[178] “Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki!” (Āli İmrān Sûresi, 3/135)
[179] “De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” (Zümer Sûresi, 39/53)
[180] Metinde “‘ayb”lar “ġayb” şeklinde yazılmış.

(12) Görüp örtersin günāhumuz iy ġaffāru'z-zünūb

(13) Azı kim bizden begendüñ aşikār eyledüñ

62b

(1) Zihī vehhābu'l-'aṭāyā zihī ferācü'l-kurūb

(2) El-Ḳahhāru:

Bir adı daḫı ḳahhārdur. Ya'nī Allahu ta'ālā (3) dükeli 'ālem ḫalḳıñ üzerine ġālibdür. Benlik da'visin (4) iden cebbārlaruñ arḳasın ṣar[an] odur. Yoḳları yoḳluḳları[nda][181] (5) ḳomadı, ḳahr eyleyüp var eyledi. Varları varlıḳlarında (6) ḳomadı, ḳahr eyleyüp öldürdi. Ve yirleri su üzerinde (7) dirgürmeġ-ile ḳahr eyledi ve gökleri daḫı direksüz seyvān (8) eylemek-ile ḳahr eyledi. Nitekim kelāmında buyurdı: (9) *"İnnellahe yümsikü's-semāvāti ve'l-erḍa en tezulā"* [182](10) Odı, yili, suyı, dopraġı kim bunlar biri birine muḫālifdür- (11) -ler. Ten ḳalıbında cem' eylemek-ile ḳahr eyledi. Cān kim cevheri (12) laṭīfdür ve nūrānīdür, dopraḳdan yaradılmışdur. (13) Ḳarañulıḳ ten içinde dölendürmelik ḳahr eyledi.

63a

(1) 'Aḳılları kendünüñ 'aẓameti 'ġāyetine irişmekden (2) ḳahr eyledi. Gözleri 'izzet güneşinüñ nūrına beḳā (3) bulmaḳdan ḳahr eyledi. Mütekebbir sulṭānlar renc-ile ve ölüm-ile (4) ḳahr eyledi ve gördükleri lezzetleri cānlarına zehr (5) eyledi. Ve cemī' cānluları öldürmek-ile ḳahr eyledi. (6) Zīrā kim ölüm bir ḳapudur kim ulu kiçi andan geçemeyince (7) çāre yoḳdur, ne muḳarreb ferişteler ve ne muḳarreb (8) mürsel

[181] Metinde "yoḳluḳları" şeklinde yazılmış. T. nüshasında "yoḳluḳlarında" şeklinde yazılmış.
[182] "Şüphesiz Allah gökleri ve yeri, nizamları bozulmasın diye tutuyor…" (Fatır Sûresi, 35/41)

peyġāmberler. **Ḥikāyet**: Dāvud peyġāmberüñ (9) ‘ādeti bu-y-ıdı kim evinden çıkup ḳanda söye varsa (10) ḳapusın kilidlerdi ve miftāḥı kendüde saḳlardı. (11) Bir gün evine geldi gördi ḳapusı açıḳ içerü girdi, (12) gördi bir şaḫıṣ örü ṭurur, ḳaḳıdı eyitdi: “Kimsin (13) ve seni bunda kim givürdi?” Eyitdi: “Yā Dāvud bilmez misin

63b

(1) ben şolvan-kim pādişāhlardan ḳorḳmazvan ve hiç (2) kimseden kaygırdamazvan, benven bozan lezzetleri, (3) nist eyleyen ni‘metleri, ṭaġıdan cemā‘atları, (4) bir birinden ayıran dostları. İy sulṭān- (5) -laruñ sarāyların ḫarāb eyledüm, kendüleri (6) sinle çuḳurlarında türāb eyledüm. İy niçe (7) emīrler eyledüm, iy niçe ‘azīzleri eyledüm (8) ḥaḳir. Benven[183] melekü’l-mevt. Geldüm ki cānıñı ḳabż (9) eyleyem. Dāvud peyġāmber ditredi, levni müteġayyir oldı, (10) nice idecegin bilmedi, müteḥayyīr oldı. Çün (11) biraz kendiye geldi eyitdi: “Yā melekü’l-mevt mühlet (12) ver kim ehl-i beytüme varam, vidā‘ eyleyem.” Eyitdi: “Yā Dāvud (13) bilmez misin kim ecel gelicek te’ḫīr olmaz.” *“fe i’zā cā’e*

64a

(1) *ecelühüm lā yeste’ḫırūne sā’aten velā yestaḳdimūn.”*[184] (2) Dāvud peyġāmber zār zār aġladı ve ‘azrā’il cānın (3) ḳabż eyledi. Ḳuşlar Süleymān’a ḫaber itdiler; pes buyurdı (4) ḳuşlara Beytü’l-Maḳdis üzerine ḳanatların yaydılar (5) ṭurdılar. Tā yidi fersaḥ yiri gölge eylediler ve Süleymān (6) kendü eli-y-ile yudı. Uçmaḳdan kefen indi, tekfīn eyledi (7) ve ḳırḳ biñ kişiye yaḳın var-ıdı kim namāzın ḳıldılar. (8) İbrāhīm peyġāmber ḳatında defn itdiler. Ḳuşlar ḳırk gün-degin (9) ḳabrin beklediler, yimediler, içmediler. Andan ṣoñra Cebrā’il (10) indi, Süleymān’a ta‘ziye eyledi.

[183] Metinde “benvebin” şeklinde yazılmış.
[184] “...Her ümmet için belirlenmiş bir müddet vardır. Vâdeleri gelince ne bir an geri bırakabilir, ne de bir an öne alabilirler.” (A'raf Sûresi, 7/34)

Rivāyetde gelmişdür (11) kim melekü'l-mevt dükeli cānları ḳabż itdügünden ṣoñra (12) Ḥaḳ ta'ālā buyurısar kim "Yā 'Azrāil imdi sen daḫı cānıñı (13) ḳabż itgil!" Çün biraz vaḳt meşġūl ola eyde kim

64b

(1) 'İzzuñ celālüñ ḥaḳḳı-çun eger bileydüm kim ölüm acısı (2) bu resmdür bir kişinüñ cānın alamazdum, diye. Çün (3) yirlerde göklerde bir cānlu ḳalmaya; zīrā ki ḳahhār ṣıfatı (4) tecellī eyleye, ḳıyāmet daḫı anuñ tecellisi āṣārındandur. Pes (5) *"küllü şey'in hālikün illā vecheh"* [185] ḥükmin maḫlūḳātuñ (6) ölenlerine çekeler, *"li meni'l-mülkü'l-yevme lillāhi'l-vāḥıdi'l-ḳahhār"* [186] nidāsın iderler. (7) İy yalan da'vī ḳılanlar, dünyā benümdür diyenler, eydüñ (8) imdi kim şimdi maluñ kimüñdür? Kimse yoḳ kim cevāb ide, (9) kendü kendüye cevāb vire. Eyde uluhiyet ṣıfatı-y-ıla (10) kim *"lillāhi'l-vāḥıdi'l-ḳahhār"* [187] Ya'nī pādişāhlıḳ benümdür (11) kim birven ve 'ālem-i ḳahr eyleyiciven diyü daḫı eyler. İy Nemrūd-ı (12) la'īn ve iy ma'den-i kibr ü kīn ṭoldurduñ (13) 'ālemi küfr ve inkārdan ve bid'at-ı istikbārdan. İmdi

65a

(1) ḳatlan aḳsacuḳ sivri sinek ve iy fir'avn dağı yüz çevürdüñ (2) olduñ bāġī serkeşlik eyleyüp *"ene rabbukumu'l-a'lā"* [188] na'rasın (3) urduñ bir 'aṣāya dimedüñ ḳaçduñ henüz 'acizüñ bilmedüñ. (4) Ve iy Belḳıs ki taḫtıñ-la māl u mülküñ-le leşkerüñ-le ve ḥıd- (5) -metkārlaruñ-la Süleymān'a tekebbür ve tefāḫur eylerdüñ, Hüdhüd'i (6) viribidüm, vardı 'aczuñ taḫtasınuñ ẓa'if ebcedinden oḳuyu (7) virdi. Ve

[185] "… O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır…." (Kasas Sûresi, 28/88)
[186] "… Bugün hükümranlık kimindir? Kahhâr olan tek Allah'ındır." (Mü'min Sûresi, 40/16)
[187] "… Kahhâr olan tek Allah'ındır." (Mü'min Sûresi, 40/16)
[188] "…Ben, sizin en yüce Rabbinizim! " (Nâziât Sûresi, 79/24)

iy Ebrehe ki filler[189]-ile Ka‘bemi yıḳmaġa ḳaṣd eyledüñ, (8) leşkerüñe ve yaraġıña ınandıñ. Ebābīl ḳuşlarını viribidüm, (9) ṭaş-ıla çerüñi delik delik eyleyüp ḳırdılar. İy dervīş (10) benüm yolumda örümcek perdedārlıḳ eyler ve sivrisinek isfehsalar- (11) -lıḳ eyler, ṭaşlar tesbiḥḫunlıḳ eyler, kelebek ‘ışḳ- (12) -bāzlıḳ eyler, ‘aṣā ejdahālıḳ eyler, yaş aġaç meş‘aledār- (13) -lıḳ eyler. Benüm ḥażretümde yoḳlar var gibidür, varlar yoḳ gibidür.

65b

(1) Dünyā çoḳları azdur; līkin ṭā‘at azları çoḳdur.

Şi‘r

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ûlün

(2) İrmez anuñ kemāline noḳṣān
Yoḳdur anuñ cemāline pāyān

(3) Yir ü gök ḫalḳ hep fenā olısar
İtdi Kur’ān niteki anı beyān

(4) *“Küllü şey’in hālikun illā vechahu”*[190]

(5) Ne faḳīrü ḳalısar durur ne ġanī
Ne vezīrü ne nedīmü ḳala ne ḫān

(6) Her ki uşbu cihāna geldi gider

[189] Metinde “biller” olarak yazılmış
[190] “…Onun zatından başka her şey yok olacaktır…” (Kasas Sûresi, 28/88)

Kimsene bulamadı ecelden amān

(7) Enbiyā evliyā ḳamu gitdi
Sen ḳıyās eyle kendüzüñ andan

(8) Devrülenden kimse şād degül
İtmedi kimseye vefā bu cihān

(9) Hükemānuñ re’īsi Eflāṭūn
Oldı nāçār verdi ḥażrete cān

(10) Bulmadı rencine derdine devā Soḳrāṭ
Şöyle ‘acz-ile ḳıldı sergerdān

(11) Gitdi hem derd-ile Calinus
Öldi Soḳrāṭ itmedün dermān

(12) Ḳanı Ādem ü Nūḥ u İbrāhīm
Ḳanı Ya‘ḳub Yusuf Ken‘ān

(13) Ḳanı İdrīs Yūnus ve Ṣāliḥ
Ḳanı ‘İsā ve Mūsā ve ‘İmrān

66a

(1) Ḳanı Aḥmed ki ‘ālem anuñ-çun
Yaradıldı müzeyyen oldı cinān

(2) Ḳanı Ebū Bekr ve Haydar ‘Osmān
‘Ömer ve Sa‘ad u Ḥamza Selmān

(3) Mālik-u Şāfi‘ī ve İmām-u Zufer
Ebū Yusuf Muḥammed ve Nu‘mān

(4) Geldiler tā ki yol göstereler
Gitdiler ḫālī ḳaldı bu meydān

(5) Ḳanı dünyā benüm diyen kişiler
Ḳalmadı şāh ḳayser ü ḫaḳan

(6) Ḳanı Efrāsiyāb ve Keykāvus
Ḳanı Behrām gör Nuşirvān

(7) Ḳanı Suhrāb Birruz ve Ḍaḥḥāk
Ḳanı İsfendiyār gibü cihān

(8) Ḳanı Dārā ḳanı Sikender-i Rūm
Mülk ḳıldı ve gitdi mülki dutan

(9) Ḳanı firdevsi var ol evler
Şimdi olmış durur ḳamu vīrān

(10) Niçe destān oḳur-ıdı bülbül
İtmedi aṣṣı aña bir destān

(11) Ayrılup gülüstandan oldı melūl

Ṣoldu gülzār eseli bād-ı ḫazān

(12) Ḳanı ol nāz-ıla yüriyenler
Gülistānda nite ki serv-i revān

(13) Ol güneş gibi yüzlülere baḳañ
Kim yanaḳları oldı güristān

66b

(1) Gitdi ol gül yañaḳları rengi
Boyları ṣanasın kim oldı kemān

(2) Görgil imdi cihān ‘azīzlerini
Dopraġ-ıla ölüm durur yeksān

(3) Gitdiler şöyle yoḳlıġa bunlar
Kim bilinmedi bir ḫaber bī-nişān

(4) Nice bizsüz gele cihāna bahār
Açıla gül şukūfeler ḫandān

(5) Anca ayı ṭoġa ṭaġlar üzerine
Buldı ırmaḳlara döke bārān

(6) Giye yeşil ṭonını aġaçlar
Bite çayır yeşere hamr bostān

(7) Dökile yiryüzine çimen
Baġlar içinde sular ola revān

(8) Gül ve nesrīn ve sūsen ve lāle
Yasemīn ve benefşe ve reyhān

(9) Dopraḳ altında yatur yalñuz
‘Amelümüz işümüz ola hemān

(10) Çün şer nice uşbudur bildüñ
İmdi uyḳudan aç gözüñi uyan

(11) Hā zīnhār manṣıba[191] aldanma
İ‘timād itme ‘ömre hem iy cüvān

(12) Uşbu fānī cihānı yüklenmegil
Āḫiret ezzeresine iy nādān

(13) Her kimüñ olsa sevdügi dünyā
Sevmez elbette anı ol sulṭān

67a

(1) Çünki zīrā dimediler ‘āşıḳ
Uçmaġı sevene daḫı merdān

[191] Metinde “mansıya” şeklinde yazılmış.

(2) Ḥaẕẕu'l-'abd: Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim nefsin (3) ḳahr eyleye, arzūlarından men' itmek-ile ve göñni saḳlaya (4) Tañrı'dan ayruġa meyl itmekden, ḳarnın saḳlaya ḥarām (5) yimekden, dilin saḳlaya yaramaz kelecilerden, gözin saḳlaya (6) nā-maḥreme baḳmaḳdan. Her gāh ki nefs-ile uşbu mu'āmele (7) eyleye. Ḳalan düşmanlarından ziyān irişmeye. Zīrā ki düşmanlaruñ (8) yavuzraġı nefsdür. Nitekim Resūl ḥażreti buyurdı: (9) *"A'dā uduvvike nefsuñ elletī beyne cenbeyke"*[192]

Şi'r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(10) Düşmanuñ nefsüñi bil iy yār bes
(11) Zīrā düşman ölmez olur hem nefes

(12) Ölmedinden öñdin ölgil zinhār
(13) Tā ebed diri ḳalasın ḥızır-vār

67b

(1) Çün seni Ḥaḳ viribidi av-ıçun
(2) Nefsi ḳahr it ki budur ṭurfe-şikār

(3) *"Mūtū ḳable en temūtū"*[193]

[192] "Düşmanlarının en büyük düşmanı iki yanın arasında/içinde ki nefistir." (Ebû Bekr bin Ca'fer el-Harâitî, *İ'tilâlu'l-Kulûbi,* Rıyad, 2000, I, 26.) Ayrıca Ahmet bin Hanbel "Gerçek babayiğit, güreşte rakibini yenen değil, öfkelendiği zaman nefsine hâkim olan kimsedir." hadisinin açıklamasında bu süzü söylemiştir. (Ahmed bin Hanbel, Müsned, thk.: Şuayb el-Arnavut ve diğerleri, Müessesetü'r-Risale, 2001, XII, 153. 'İbnü'l-Esîr, en-Nihaye, 3/23'den naklen')
[193] Ölmeden evvel ölünüz, O her şeyi bağışlayandır" (Hz. Ömer'in bir sözü)

El-Vehhābu:

Bir adı daḫı (4) vehhābdur. Ya‘nī Allahu ta‘ālā baḫşiş idicidi ‘avażı (5) sözin. Bilgil kim bunuñ gibi baḫşiş mutaṣavver olmaz (6) İllallāh’dan. Ancaḳ bir kişi biregüye nesne virse ‘ivaż (7) umup ya bir ‘arz, ol kişiye vehhāb dimezler, (8) mu‘āmil dirler. Zīrā kim ādem oġlanlarınuñ baḫşişi (9) ya ‘ivaż vire yāḫūd bir ḫıdmet eyleye ya anı medḥ (10) ide ya āḫiretde ṣevāb bulam dir. Ḥaḳ ta‘ālānuñ baḫşişi (11) bu nesnelerden münezzehdür. Ḥikāyet: Bir gün Mūsā (12) peyġāmber eyitdi: “Yā Rab ben Tevrat[194] içinde bir ümmet (13) gördüm kim bunlaruñ kitābları gögüslerindedür.

68a

(1) Anlar ne ümmetdür?” Allahu ta‘ālā buyurdı kim “Ümmet-i Muḥammed’dür.” (2) Mūsā ‘aleyhi’s-selām müştāḳ oldı, bu ümmeti görmege; (3) zīrā her yirde bunlaruñ faẓīletin görürdi, Tevrīt (4) içinde. Pes Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi kim “Sen bunları göremezsin; (5) līkin dilerseñ avāzların işitdireyin.” Ḥaḳ ta‘ālā (6) nidā eyledi eyitdi “Yā Muḥammed ümmeti bunlar ātaları arḳalarından (7) yidiler, eyitdiler: “Yā Rabbenā! İy bizüm rabbumuz! Ne buyurursın?” (8) Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi: “Yā ümmet-i Muḥammed siz benden dilemedin (9) ben size it‘ām eyledüm, istiġfār birle yarlıġadum.” (10) Ḥikāyet: Şeyḫ Şiblī raḥmetullahi ‘aleyh, Ebū ‘Alī Ṣaḳıḳī’nüñ (11) müridlerinden birine ṣordı kim “Ebū ‘Alī Tañrı adlarından (12) ḳanḳısın çoḳ eydür?” Ol mürīd eyitdi: “Vehhāb çok eydür.” (13) Şeyḫ Şiblī eyitdi: “Ebū ‘Alī’nüñ mālı anuñ-çun çoḳalmış.”

68b

[194] Metinde “Tevrit” olarak harekelenmiş.

(1) **Ḥikāyet:** Meşāyiḫden birisi eydür “Bir pīri gördüm (2) ‘uryān[195] Ḳa‘be’yi ṭavāf iderdi. Eydürdi kim ʿİy ‘ālemleri yaradan (3) senüñ evüñi yalıncaḳ ṭavāf iderin, ḥāl budur kim sen (4) kerimsin, bī-aṣl ve bī-neseb kişilere ṭon ve ni‘met (5) virürsin, ben aşıllu ve nesebken bir gün beni terk idersin.’” (6) Ben eyitdüm kim “Niçün ‘ālemler Tañrı’sına edebsüz söyer- (7) -sin?” Eyitdi: “Çoḳ söyleme senden anı ben yigrek bilürem.” (8) didi ve gitdi. Bir sā‘atdan ṣoñra girü geldi. Bir laṭīf (9) cübbe geymiş ḥarīre beñzer. Beni göre eyitdi: “Ḥannān’dı[196] (10) kim bir kezden ‘itāb eyledüm uş bunı virdi.” (11) didi ve ġayb oldı. **Ḥikāyet**: Meşāyiḫden bir ‘azīz (12) eydür: “Mescid-i Aḳṣā’da gördüm biregü melese[197] (13) ṭolanmış yatar ṭuru geldi. Eydür: ʿİlāhī baña fülān

69a

(1) ṭa‘ām virmezseñ uşbu ḳandīlleri hep üderim. (2) Göñlümde eyitdüm: ʿYa velīdür ya ġāyet delüdür’ didüm. Nāgāh (3) biregü ḳapudan girüp geldi. Elinde bir ṭabaḳ örtülü, ol kişinüñ (4) ileyinde ḳodı. Ol daḫı dilenci-y-idi. Ḳalanın aldı kim gide (5) ilerü. Vardum aḥvāli ṣordum. Ol kişi eyitdi: ʿBen (6) bir ḥammāl kişiyün oġlancuḳlarum var. Uşbu ṭa‘āmı (7) arzū itdilerdi çoḳ zamāndan berü ve bugün bişirdüm, (8) ḳotardum. Bir avāz işitdüm kim dostlarumuzdan birisi (9) uşbu ṭa‘ām arzū ider ve götür aña iledivir. Uşda (10) Mescid-i Aḳṣā’da yatur ve andan artanın oġlancuḳlaruña (11) getürgil, didi.” Pes her ki bildi-y-ise ki vehhāb oldur, (12) ḥācetlerin anuñ ḥażretinden dileye ve tevekkül aña ḳıla, (13) her işde. **Ḥikāyet**: Bişr[198] Ḥāfī eydür: Emire’l-Mü’minīne

69b

[195] Metinde “uryā” olarak geçiyor.
[196] Metinde “Hāññan” şeklinde yazılmış.
[197] Metinde “belase” olarak yazılmış
[198] Metinde “Büşr” olarak hareklenmiş.

(1) ‘Alī razıyallahu ‘anha düşde gördüm, eyitdüm: “Yā Emīri’l-Müminīn! (2) Bāña naṣīḥat it kim fāyda ola” Eyitdi: “Ne ḫoş nesnedür (3) bāylar dervīşlere tevāżu‘ eylemek; ne ḫoş nesnedür (4) dervīşler bāylara tekebbür eylemek. Her kişi kim Allah ta‘ālā (5) ‘aẓametinden ḫaberdār oldı-y-ısa anuñ ḳatından ḥiç nesne- (6) -nüñ ḳadri ḳalmaz.” Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi bu addan (7) oldur kim dünyāyı ve āḫireti terk eyleye, Tañrı ḥażretine (8) irişmek-içün. *“Ḫāliṣan muḫliṣan ve’s-selām!”*[199]

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(9) Anuñ baḫşişi ḥalīdür ‘ivażdan
Anuñ iḥsānı ‘ārīdür ‘arżdan

(10) Zihī vehhāb-durur ẕāt ṣıfātı
Münezzeh oldur cevherden ‘arżdan

(11) **Er-Rezzāḳu:**

Bir adı daḫı rezzāḳdur. Ya‘nī Allah ta‘ālā rızḳ (12) viricidür. Rezzāḳuñ ma‘nası oldur kim ādemīler ve cānavarlar (13) anuñla ve rızḳ-ıla menfa‘atlanalar. Rızḳları ve rızḳ yeyiciler

70a

(1) daḫı Allah yaradur, her birine gerek olduġı vaḳtin virür. (2) Bilgil kim rızḳ iki dürlüdür: Birisi aşikāredür yeyiciler (3) gibi ve birisi gizlüdür ‘ilm ve ma‘rifet gibi.

[199] “İçten ve samimi, iyi niyetli, halis muhlis olarak vesselam!” (Arapça temenni sözü)

Aşikāre rızḳ (4) tenler-içündür, gizlü rızḳ cānlar-ıçundur. İkinci rızḳ (5) yigrek evvelki rızḳdan; zīrā ki ol ten ḳuvvetlenmek-içün- (6) -dür azcuḳ ‘ömr-içün. **Ḥikāyet:** İbrāhīm Ḫavvāṣ (7) eydür: “Bir vaḳtın bir yere gider-idüm. Bir yigidi gördüm kim (8) ol daḫı Ka‘be’ye giderdi. Zād u rāḥlesi yoḳ. Eyitdüm: (9) ‘İy yigit ḳancaru gidersin?’ Eyitdi: ‘Ka‘be’ye.’ Eyitdüm: ‘Ḳanı (10) azuġuñ ve bindügüñ?’ Eyitdi: ‘İy ża‘īf i‘tiḳādlu ol kimse-kim (11) yirleri ve gökleri saḳlar ḳādirdür kim beni Ka‘be’ye (12) irişdüre.’ Çün Ka‘be’ye vardum, ol yigidi gördüm, ṭavāf (13) eyler. Selām virdüm. Eyitdi: ‘İy şeyḫ ol ḫastalıġuñ

70b

(1) henüz bāḳī midür?’” Ya‘nī ża‘fı yaḳīn bilgil kim i‘tiḳād (2) muḥkemligine yaḳīn dirler. Yaḳīn dürlü dürlü olur: İsm-i (3) yaḳīndür ol ‘avāmuñdur, ‘ilm-i yaḳīndür ol ḫavāṣuñdur, (4) ‘ayn-ı yaḳīndür ol evliyānuñdur, ḥaḳ-ı yaḳīndür ol enbiyānuñdur. (5) Mertebeler tefāvüti, yaḳīn tefāvüt-iledür. Nitekim Peyġāmber (6) ḥażretine eyitdiler: “‘İsā peyġāmber su üzere yürir-idi.” (7) Peyġāmber ḥażreti eyitdi: “Eger ‘İsā ḳardeşümüñ yaḳīni (8) artuġıraġmıssa havada yüriyiserdi.” Resūl ḥażre- (9) -tinüñ yaḳīni, İsā peyġāmber yaḳīninden artuġ-ıdı. Anuñ-çun (10) mi‘rāc gicesinde Dünyā gögine çıḳınca havada (11) yüridi. Meşāyiḫ eydürler ḥarāmdur yaḳīn gülünüñ (12) ḳoḳusın yiyilemek. Şol kişi kim rızḳ Allah’dan (13) ayruḳdan umar. Her kişi kim yaḳīn ḥāṣıl olsa

71a

(1) anuñ ḳatında miḫnet ni‘met olur, ni‘met mihnet (2) olur ve bundan ötrü ol ‘āşıḳlar ve ṣādıḳlar (3) ki fir‘avn ṭaġınuñ cādūları-y-ıdılar ve fir‘avndan (4) yüz döndürdiler. Şol vaḳtın kim fir‘avn dünyāda (5) ne kadar üstād cādūlar var-ısa dirşürdi, Mūsā (6) peyġāmberle mu‘ārefe itmek-içün. Ol cādūlar yitmiş (7) biñ kişi-y-idiler. Bunlar

Mūsā peyġāmbere eyitdiler adet (8) vechinden kim “Evvel ‘aṣāyı sen mi bıraġursın; yoḳsa biz mi?” (9) Mūsā peyġāmber eyitdi: “Evvel siz bıraġuñ.” didi. Bıraḳdılar. Ol (10) cādūlıḳları ipleri, ‘aṣāları yılanlar oldılar. Ḳamusı (11) Mūsā[200] peyġāmber dīniñe yüridiler. Mūsā ḳorḳdı. Ḥaḳ ta‘ālā vaḥy (12) eyledi kim “Yā Mūsā *“lā teḫaf inneke ente’l-a‘lā”* [201] Ḳorḳmaġıl (13) kim sen bularuñ üzerine ġālibsin. Bıraḳ eliñdeki

71b

(1) ‘aṣāñı; tā anlaruñ cādūluḳlarını yuda. Ve ol gün (2) bunlaruñ bayramı-y-ıdı. Mıṣır’da fir‘avn bir ulu meydānda (3) taḫtın ḳurup oturdı. Cemi‘ begler ve vezīrler ve muḳarrebler (4) ve leşker ḳamu ḥażırdılar. Dükeli ḥalḳ cem‘ olmışdı. (5) Baḳarlar-ıdı kim ḥaḳ ḳanḳısunuñ elindedür. Ḳuşlıḳ vaḳtinde- (6) -y-idi; tā kimse şübhe olmaya. Mūsā peyġāmber elindeki ‘aṣāyı (7) bıraḳdı. Fi’l-ḥāl ejdehā oldı. Ol cādūlaruñ yılanların (8) ve ‘aṣāların bir bir yutdı, helāk eyledi ve fir‘avndan yaña yüridi. (9) Ḳaṣd eyledi kim anı daḫı yuda. Feryād eyledi, Mūsā peyġāmberden (10) amān diledi. Mūsā fi’l-ḥāl dutdı, girü bayaġılayın ‘aṣā (11) oldı. Cādūlar meydāna geldükleri vaḳtın ṭanışdı- (12) -lar kim eger bu kişi cādū-y-ısa biz ġālib olavuz, (13) bunuñ üzerine. Eger bu bizüm üzerümüze ġālib olursa

72a

(1) ḥaḳ peyġāmberdür, buña uyavuz. Çün gördiler kim düzdüklerinüñ (2) dükelin bir ‘aṣā yutdı. Girü bayāġı gibi hiç büyimedi. Bildiler (3) kim peyġāmberdür, ḥaḳ anuñ elindedür. Eyitdiler kim “Eger (4) bu kişi cādū-y-ımışsa bizüm iplerümüz ve ‘aṣālarumuz (5) ḳalaydı.” Ol yitmiş biñ cādū yüzleri üzerine düşdiler, (6) Ḥaḳ ta‘ālā

[200] Metinde “Mū” şeklinde yazılmış.
[201] “…Üstün gelecek olan kesinlikle sensin.” (Tâhâ Sûresi, 20/68)

dergāhına secde eylediler ve başların ḳaldur- (7) -dılar, eyitdiler: “Īmān getürdük Mūsā-y-ıla Ḥarūn (8) Tañrı’sına.” didiler. Fir‘avn eyitdi: “Ben düşvar virmedin (9) īmān mı getirürsiz? Mūsā daḫı siziñ uluñuzdı size (10) cādūlıġı ol ögretdi.” Fir‘avn bu sözi anlara anuñ-çun (11) didi kim ya‘nī dükeli bildiler kim Mūsā ḥaḳ üzerindedür ve fir‘avn (12) bāṭıl üzerindedür. Ya‘nī kendüden yüz döndürmesünler (13) diyü, Ḥaḳḳ’ı örterdi. Ḥāl budur kim temāşāya baḳanlar daḫı

72b

(1) bildiler kim ol cādūluġ Mūsā’yı görmezden öndin daḫı (2) bilürlerdi. Pes fir‘avn ḳaḳıdı, eyitdi: “Ben daḫı siziñ el- (3) -lerüñüzi ve ayaḳlarıñuzı kesem, ḫurmā budaḳlarına aṣam; (4) tā bilesüz kim Mūsā Tañrı’sunuñ kim ‘azāb ḳatıraḳdur yāḫūd (5) benüm.” Ol cādūlar eyitdiler: “Biz hiç senüñ ‘azābıñdan (6) ḳayurmazuz, ne dilerseñ işle ve şimdiden girü bizüm (7) ölmegümüz yigrekdür andan ki diri olup senüñ gibi (8) ḳalleş ve ḳulmaş yüzine baḳınca, didiler. Zīrā öldügümüzden (9) ṣoñra Ḥaḳ ta‘ālā cemāli-y-ile müşerref ve münevver oluruz.” didiler. (10) Pes yine çaġurşup eyitdiler: “Yā fir‘avn senüñ mihnetüñ (11) bize ni‘metdür ve senüñ cefāñ bize vefādur. İmdi ne idecekseñ (12) tizrek itgil; tā bu dünyā zindanından ḳurtulalum.”

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(13) Öldürüñ bizi niçün te’ḫīr idersin iy ṣiḳāt

73a

(1) Diriligimüz çün ölümdür ölmeñüzdür ḥayāt

(2) Bülbül-i maḥbūsuñ irmez eli kim ṣıya ḳafes

(3) Tā gülistānına irüp bula ṭarlıḳdan necāt

(4) Emīre'l-Mü'minīn 'Alī kermallahu vechehu eydür: "Ḥaḳ ta'ālā (5) buyurdı kim rızḳuñ seni isteye. Ve saña buyurdı kim saña rızḳ (6) vireni isteyesin." 'Aceb budur kim sen isteyecek nesneyi (7) istemezsin[202] ve istemeyecek nesneyi istersin. **Ḥikāyet**: (8) Aṣṣam'ī dirler bir 'ālim var-ıdı. Eydür: Baṣra Cāmi'inden (9) çıḳup gelürdüm bir 'Arab deveye binmiş gelür (10) baña eydür "Yā mevlanā ḳandan gelürsin?" Ben eyitdüm: (11) "Şol evden gelürin kim anda raḥman Tañrı'nuñ (12) adı ve Kur'ān oḳınur." Eyitdi: "Ol Ḳurān'dan biraz oḳıġıl, işideyin." (13) didi. Başladum "Vezzāriyyāt Sūresi"nüñ evvelinden uşbu āyette degin

73b

(1) kim *"Ve fi's-semā'i rizḳukum ve mā tū'adūn"* [203] oḳıdum. (2) Ya'nī sizün rızḳuñuz göklerde ḥāżırdur. Ol 'Arab (3) eyitdi " Eyü oḳudıñ, yiter." didi, devesinden aşaġa indi. Devesini (4) boġazladı, gelene gidene virdi. Ṣoñra ḳılıcın ṣıdı (5) ve yayın uvatdı ve gitdi. Ol yolda Harūnu'r-Reşīd'- (6) -le Ḳa'be'ye vardum. Ṭavāf iderken bir incecik avāz işitdüm, (7) gördüm ol devesin boġazlayan 'Arab vücudı ża'īf (8) ve levni müteġayyir olmış. Selām virdi, eyitdi kim "Ol sözden (9) yine biraz oḳuyu virgil." Pes girü evvelgileyin oḳuyu (10) virdüm. Hemān kim yine ol āyeti işitdi, eyitdi: "Ḥaḳ ta'ālā (11) etdügi va'di bulduḳ ve kerem eyle biraz daḫı

[202] Metinde tam olarak okunmuyor. T.'da "istemezsin" şeklinde yazılmış.
[203] "Semada da rızkınız ve size vâdedilen başka şeyler vardır." (Zâriyât Sûresi, 51/22)

oḳuġıl, (12) işideyin.” Ve uşbu āyeti oḳudum kim *“Fe ve rabbi’s-semā’i* (13) *ve’l-erḍı innehu leḥaḳḳum miṣle mā ennekum teṇṭıḳūn”* [204]

74a

(1) Bu āyet ma‘nìsi oldur kim Ḥaḳ ta‘ālā and içer, kendü ‘aẓametine. (2) Eydür: “Buyruguñ Tañrı’sı ḥaḳḳı-çun sizüñ rızḳıñuz (3) taḳdir[205] olmışdur, ḥaḳīḳatince-kim keleci itmek isteñüz idersiz. (4) Bu nesnede hiç şübheñüz yoḳdur. Rızḳ emrinde daḫı şübhe (5) yoḳdur. Ol ‘Arabī bu āyeti işitdi. Ginleyin çıġırup eyitdi: (6) “Subḥānallahi! ‘Acaba kim ḳaḳıtdı ol rezzāḳ Tañrı’ya kim tā and içdi, (7) rızḳ vermegine böyle didi, daḫı teslīm oldı. **Ḥikāyet**: (8) Biregü Şeyḫ Bāyazıd raḥmetullahu ‘aleyhiye geldi, eyitdi: “Baña tevbe (9) vir.” Şeyḫ eyitdi: “Sen günāhunı eyit bilelüm, andan tevbe (10) virelüm.” Eyitdi: “Yā sulṭānu’l-‘ārifīn! Ben şol āḫiret (11) ḳaḳısınuñ ṭonların ṣoyardum ve ḳanḳısınuñ yönin ḳıbleye bulsam (12) ḳordum ve ḳanḳısınuñ yöni ḳıbleden dönmiş bulsam ṣoyardum. (13) Ve biñ kişinüñ sinin açdum ve ikisinüñ yöni ḳıbleye-y-idi ve ḳalanınuñ

74b

(1) ḳıbleden dönmiş idi, ne‘ūẕu billāhi!” Şeyḫ eyitdi: “Evvel bī-çare- (2) -ler rızḳları-çun ġuṣṣa yidikleri ötürü yüzleri (3) ḳıbleden dönmiş.” Ve bundan ma‘lūm oldı kim īmān şol (4) kişinüñ olurmış kim yaḳīn ḳavī ola ve tevekkül ḳāmil (5) ola rızḳ emrinde “*Razeḳanā’llāhu ve iyyākum bi faḍlihi”* [206](6) Ḥaẕẕu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi bu addan iki dürlüdür: Birisi (7) ḳasem Tañrı ne itdi-y-ise azdan çoḳdan (8) rāżı ola.

[204] “Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir.” (Zâriyât Sûresi, 51/23)
[205] Metinde “taḳd” şeklinde yazılmıştır. T. “istemezsin.”
[206] “Allah bize ve sizlere lutf u keremiyle kulluk payesini nasib eylesin.” (Arapça dua cümlesi)

İkincisi oldur kim iki elini Tañrı'nuñ ḫazīne- (9) -dārı eyleye. Ya'nī muḥtāclara mālından nafaḳa vire, diriġ (10) eylemeye ve taḳṣīr itmeye.

Şi'r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(11) Gelür rızḳuñ saña vaḳtinde taḥḳīḳ
Ḥaḳḳ'uñ va'dine zinhār eyle taṣdīḳ

(12) Dilegil ḥażretinden tā ki vire
Bu ni'met şükrin itmeg-ile tevfik

(13) El-Fettāḥu:
Bir adı daḫı fettāḥdur. Ya'nī Tañrı ta'ālā 'ināyeti-le

75a

(1) açılur, dükeli bağlu ḳapular. Ve anuñ hidāyeti birle beyān (2) olur, her müşgiller. Gāh memleketler fetḥ eyler enbiyā-içün. (3) Nitekim Mekke şehrine kāfirler ġālib olduġından ṣoñra (4 peyġāmberümüze fetḥ eyledi. Nitekim kelāmında buyurdı: *"İnnā fetaḥnā* (5) *leke fetḥām mübīnā"* [207] Gāh evliyānūn göñüllerinden ḥicāblar götürüp (6) ve göñüller sırrın müşāhede ider. Nitekim buyurdı: *"Mā yefteḥı-* (7) *-llahü linnāsi min raḥmetin felā mümsike lehā"*[208] Şol kimsenüñ kim ġayb (8) kilidi ve rızḳ kilidi dillerinüñ ḳudreti yedinde ola, (9) aña lāyıḳdur kim fettāḥ diyeler.

[207] "Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik." (Fetih Sûresi, 48/1)
[208] "Allah'ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup hapseden olamaz..." (Fatır Sûresi, 35/2)

Nitekim buyurdı: *“Feteḥnā* (10) *‘alā ‘aleyhim ebvābe külle şey”* [209] Her kişi kim Allah ta‘ālā (11) fettāḥdıġın bilse gerekdür kim fikri anuñ ḥażretinden (12) ayruġa müte‘allıḳ eylemeye, ne ḳadar zaḥmet olursa ṣabr eyleye. (13) Bilesi artduġınca Ḥaḳ ḥażretine i‘timādı daḫı arta

75b

(1) ve ümīdi kesmeye. **Ḥikāyet:** Ya‘ḳūb peyġāmber dört (2) yoluñ arasında bir ev yapdı, içine girdi oturdı ve ṭā‘ata (3) meşġūl oldı. Hem Yūsuf ḥasretinden aġlardı ve aġlamaḳdan (4) gözleri görmez oldı. Ve bir ḳaç kez bulmaġ-ıçun oġlanların (5) Mıṣır’a viribimişdi. Ḫaberün bilmedilerdi ve bunca yıl- (6) -lardan ṣoñra yine oġlanlarına eyitdi: “Yūsuf’ı isteñ (7) ve ümīdüñüzi kesmen. Tañrı’dan ümīdin kāfirler (8) keser ancaḳ.” Ḥikāyet: Emire’l-Mü’minīn ‘Alī’nüñ mescidinde (9) bir mü’eẕẕin var-ıdı ve ‘Alī’nüñ daḫı bir ḳaravaşı var-ıdı (10) ve ol mü’eẕẕin anı sever-idi. Evḳāt suya varıcaḳ (11) aña eydürdi kim seni severin ve ol ḳaravaş (12) bunca taḥammül iderdi ve bir gün ‘Alī’ye eydi virdi. ‘Alī (13) eyitdi: “Sen daḫı aña eyitgil kim ben daḫı seni severin,

76a

(1) digil.” Pes ol ḳaravaş daḫı aña eyle didi ve girü (2) döndi, eyitdi: “İmdi nice itmek gerekür?” Mü’eẕẕin eyitdi: (3) “Nā-çar ṣabr itmek gerekür; tā ki bize ḫayr ḳapusı açıla.” (4) Ol cāriye bunı ‘Alī’ye diyü virdi. ‘Alī ol mü’eẕẕini (5) ḳıġır[dı] eyitdi “Aḥvālüñ baña digil, işideyin.” Pes mü’eẕẕin (6) ḥālin diyü virdi ve ‘Alī eyitdi: “Var imdi ol cāriye (7) senüñ olsun ki işde[210] Tañrı ta‘ālā size ḳapu açdı.” (8) didi, ve’s-selām! Ḥaḍḍu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan naṣībi oldur (9) kim Tañrı’nuñ

[209] “Onların üzerine herşeyin kapılarını açtık.” (En‘am Sûresi, 6/44)
[210] Metinde “iştde” şeklinde yazılmış. T. “işde”

‘ibādetlerine dürişe, her sā‘at fikr (10) ẕikrinden ḫālī olmaya; tā ki gönline ġayb ‘āleminden ḳapu (11) açıla ve daḫı güç yetdigince mü’minlerüñ düşvār işlerin (12) āsān idi vire, müşgillerin beyān eyleye ve baġlu işlerin (13) açı vire ve ḫayrların bunlardan dirīġ[211] itmeye ve ḳayġulu ḫāṭırları

76b

(1) şād eyleye ve göñülleri ola.

Şi‘r

Mütefâilün / fe'ûlün / mütefâilün / fe'ûlün

(2) İy ki sendedür ḳamu feṭḥ vü fütūḥ
(3) ‘Aḳlu ve fehmü ve dīnu ve ḳalbu ve tenü ve rūḥ

(4) Baġlu ḳayuları açġıl ḳullara
(5) Vir bī-‘ışḳuñ şarābından ṣabūḥ

(6) Çün Ḥabīb’üñ ümmetiyüz iy Kerīm
(7) Eyleme bizi nitekim ḳavm-ı Nūḥ

(8) El-‘Alīmu:

Bir adı daḫı ‘alīmdür. Allahu ta‘ālā her nesnenüñ (9) ẓāhiri kimseye kim anuñ ‘ilmi uşbu vechledügin bilse (10) edeb budur kim anuñ ḥükmi altında sākin ola. Ve anuñ ‘ilmine (11) i‘timād eyleye, kendünüñ tedbirin terk eyleyüp taḳdīre (12) iktifā

[211] Metinde “ derig” olarak harekelendirilimiş.

eyleye. Nitekim Nemrūd İbrāhīm'i atıcaḳ Cebrā'il niçe (13) biñ ferişte-y-ile geldi, eyitdi: "Benüm ḳatumda ḥācatuñ var mıdur

77a

(1) yā İbrāhīm?" didi. İbrāhīm eyitdi: "Tañrı'yadur saña degüldür." Cebrā'il (2) eyitdi: "Yā niçün Tañrı'dan ḥācet dilemezsin?" İbrāhīm eyitdi: (3) "Ol benüm ḥālümi bilür, dilemek ne ḥācetdür." Pes Ḥaḳ ta'ālā (4) ol oda emretdi kim *"Yā nār! Kūnī berden ve selāmā 'alā* (5) *İbrāhīm"*[212] Ya'nī ṣovuḳ olġıl, yandurmaġıl ve hem üşitmegil. (6) Pes Allah emri-y-ile ol od gülistān oldı ve orta yirinde (7) bir taḫt vuruldı, civarsında güller ve reyḥān ve çiçekler (8) bitdi ve bıñar çıḳdı. Cebrā'il uçmaḳdan ḥulle getürdi, (9) İbrāhīm'e geydürdi. Taḫtı üzerine çıḳdı oturdı, (10) ve's-selām! Biregü bir 'ārife eyitdi: "Ḳul rızḳın (11) istesün mi?" Eyitdi: "Rızḳ ḳandalığın bilürse istesün." (12) Ol kişi eyitdi: "Tañrı'dan dilesün mi?" 'Ārif eyitdi: "Eger (13) bildi-y-ise kim Tañrı anı unutdı, añdursun."

77b

(1) **Ḥikāyet:** İbrāhīm Ḥavvāṣ eydür: "Seferde-y-idüm ḳarnum (2) açdı. Rī şehrine yaḳın gelicek ḫāṭuruma düşdi (3) kim bu şehirde bilişlerüm vardur, anda varıcaḳ beni ḳonaḳlayalar (4) ve baña ṭa'ām yidireler. Çün-kim şehre geldüm, gördüm, (5) birüñü fısḳ ider. Men' itdügüm-çün beni dögdiler. Ben eyitdüm (6) 'aceb benden ne ṣādır oldı kim bu vāḳı'a uġradı. (7) Sırruma nidā geldi kim yā İbrāhīm ben senüñ ḥālüñi bilür-i- (8) -ken bilişleriñe i'timād eyledüñ, dir. Ve andan ṣoñra (9) vardum bir biliş buldum, baña ṭa'ām virmedi ve geçdüm gitdüm (10) ve yolda bir aḳçe buldum, elüme aldum. Gördüm üzerinde (11) yazılmış kim Tañrı bilmezmi-y-idi senüñ

[212] "…Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol." (Enbiya Sûresi, 21/69)

açlıġuñ, andan ġayrından (12) ṭa‘ām umarduñ diyü.” Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan naṣībi oldur (13) kim kimse ögretmedin, kendüzinden ‘ilmler ḥāṣıl eyleye.

78a

(1) Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

Küll ve cüz dāīresin ḳıldı ol ‘ilm-i ḳadīm
(2) Yüzmedi bu deñizde niçe ‘aḳl issi ḥakīm

(3) Her kim anuñ-ıla ‘ilmin ola ḥükmine muṭī‘
(4) Ḥāşa kim ḳullarını unıda Allahu ‘alīm

(5) Mülk aṣṣısı doḳunmaz ḳıyāmetde kişiye
(6) Meger ol kişiye kim iled ḳalb-i selīm

(7) Dükeli ḥālik bilür eyü yavuz dūn gün
(8) Nice urmaz yüzge imdi baḳ ol laṭif-i ‘aẓīm

(9) Gönliñü yatlu ṣıfatların ya‘nī giderüp
(10) Eyi[213] ḫulḳ-ıla bezeyüp ola uçmaḳda muḳīm

(11) El-Ḳābż, El-Bāsiṭu:

Bir adı daḫı ḳābżdur, birisi bāsiṭ- (12) -dür. Allah ta‘ālā ḳabż ider cānları tenlerden, ṣadaḳaları

[213] Metine “āyı” şeklinde yazılmış.

78b

(1) baylardan; rızḳları fuḳarādan basṭ idicidür, ya‘nī (2) döşeyicidür: baylara rızḳları, tenler içinde cānları, (3) faḳīrlere ṣadaḳaları. Gāh evliyānuñ göñüllerini (4) ḳabż eyler celālī ṣıfatınuñ ḳorḳusı-y-ıla gāh basṭ (5) eyler cemālī ṣıfatınuñ ümīdi-y-ile. Ḥikāyet: Bir kişi rivāyet (6) eyler, eydür: “İbrāhīm Ḫavvāṣ-ile seferdeydük. Bir aġaç altına (7) ḳonduḳ. Gice olıcaḳ bir aslan geldi, ḳatumuzda yatdı. (8) Ben ḳorḳdum aġaca çıḳdum, ṣabaḫ olınca ṭurdum. İbrāhīm (9) aslan ḳatında uyudı, iḫtiyāṭ eylemedi ve yarındası (10) gitdük. Gice olıcaḳ bir mescide ḳonduḳ. İbrāhīm (11) yüzine bir sivrisinek ḳondı, çıġurup durdı. Ben eyitdüm: (12) Yā İbrāhīm yā şeyḫ bu ‘acebdür ki dün gice ḳatıñda arslan (13) yaturdı andan keykirdemezdüñ, bu gice sivrisiñekden

79a

(1) ötrü çaġırduñ. Şeyḫ eyitdi: Dün gice göñlümde ḳabż (2) var-ıdı kendüzüm-ile degüldüm. Anuñ-çun fāriġdüm. Bu gice (3) kendüzüm-ile gelmişdüm, göñlüm basṭ olmışdı. Andan (4) ötrü çaġırdum, didi.” Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan (5) naṣībi oldur kim ‘ilm ve ḥikmet okumış ola. Gāh ḫalḳuñ (6) ḫāṭırın basṭ eyleye, bunlara Ḥaḳ ta‘ālānuñ luṭflarından (7) söylemek-ile; nitekim Peyġāmber ‘aleyi’s-selām eyitdi. Şol vaḳtın kim (8) ṣaḥābelere eyitdi: “Ḥaḳ ta‘ālā ḳıyāmet güninde Ādem peyġāmbere (9) idiserdür ki yā Ādem!” Ādem‘aleyhi’s-selām eydiser kim (10) “*Lebeyyke ve sa‘deyke ve’l-ḫayru kulluhu bi yedeyk*”[214] Ne buyurursun?” (11) Eydür kim “Ṭur örü, oġlanlaruñdan ṭamunuñ naṣībin (12) viribi.” Ādem ‘aleyhi’s-

[214] “Emrin başım üstüne, memnuniyetle ve her türlü hayır senin elindedir.” (Hac’da Hz. Muhammed’in (sav) söylediği sözün, İbn-i Ömer tarafından bazı ilaveler yapılarak farklı bir şekilde söylenilişidir.)

selām eydiser: “Ne ḳadar viribiyeyin?” (13) Allah ta‘ālā eydiser: “Biñ kişiden birin alı ḳo, ḳalan

79b

(1) ṭamuya viribi.” Ṣaḥābeler Resūl ḥażretinden bu ḥadisi (2) işidicek göñüllerine ḳabż ġālib oldı ve ol melāletden (3) ‘ibādete süst oldılar. Ertesi Peyġāmber ḥażreti ṣaḥābelerüñ (4) üzerinde ḳabż gördi, eyitdi: “Melūl olmañ kim siz şol (5) ḳalan ümmetler arasında ḳara öküz ki arḳasında bir aḳ (6) beñ gibisiz.” Bir rivāyetde budur kim “Beşāret olsun (7) size ki bir kişi sizden ve biñ kişi ye’cücden me’cücden (8) ola.” Andan ṣoñra eyitdi: “Ol Tañrı ḥaḳḳı-çun kim benüm nefsüm (9) anuñ ḳudreti ḳabżındadur. Umarın kim siz ümmet uçmaġ (10) ehlinüñ dört bölüginden bir bölügisiz.” Andan ṣoñra eyitdi (11) kim “Üç uluda bir ulusı siz olasız, bel-kim yarısı siz olasız.” (12) didi. Ṣoñra ṣaḥābeler bu ḥadīṣi işitdicek basṭ ḥāṣıl (13) oldı, şād oldılar ve bir kezden tekbīr eyitdiler ki *“Allahu ekber*

80a

(1) *Allahu ekber Allahu ekber Lā ilahe illāllahu vallahu ekber Allahu ekber ve lillāhi’l-ḥamd!* (2) *Allahumme ṣalli ‘alā Muḥammedin ve ‘alā ali Muḥammedin ve bārik ve ṣellim!”*[215]

Şi‘r

Müfteilün / fâ'ilün / müfteilün / fâ'ilün

[215] “Allah en büyüktür, Allah en büyüktür. Allah’tan başka ilah yoktur. Allah en büyüktür ve hamd Allah’a mahsusdur. Allahım Muhammed’e ve O’nun aline salat/rahmet eyle, bereket ver ve onlara selamet ver (güvenlik ve esen ver).” (Bayramlarda okunan ve Itri’nin bestelediği meşhur tekbir)

(3) Ḳudreti ḳabżası içinde ḳamu ḫalḳ zebūn

(4) Kimsenüñ zehresi yoḳdur ki diye bu niçün

(5) Ḳabż basṭ-ıla taṣarrufda-durur leyl ü nehār

(6) Yoġ var eylemek ister-ise dir *"kün feyekūn"*[216]

(7) El-Ḫāfuẓu'r-Rāfi'yu:

Bir adı daḫı ḫāfıẓdur ve birisi rāfi'dür. (8) Ya'nī alçaḳ eyler kāfirleri, şeḳāvet virmek-ile; yüce eyler mü'minleri, (9) sa'ādet virmek-ile; alçaḳ eyler düşmanları, la'īn eylemek-ile; (10) yüce eyler dostlarını ḥażretine yaḳın eylemek-ile. Alçaḳ eyler (11) cehennem ehlini derekātı-la, yüce eyler cennet ehlin derecātı-la. (12) Yüce eyler, bir niçe ḳulınuñ başına salṭanat tācın urup, sulṭān (13) eyler. Bir niçe ḳulın anuñ ḳapusına dermān eyler. Adem-i mülki

80b

(1) mülkünde iḫtiyār eyler. İblīs'i irādet çarşusında[217] (2) berdār eyler. Ve uşbu beyitler daḫı İblīs'üñ sergüzeştin taḳrīr (3) eyler.

Şi'r

Mef'ûlü / fâ'ilâtün / mef'ûlü / fâ'ilâtün

(4) Gönlüm anuñ maḫabbeti-y-ile bī-gānedi
Vaṣlı ḳuşına göñül cān āşiyānedi

[216] "… Ol der ve olur." (Yâsîn Sûresi, 36/82)
[217] Metinde "çarsusu" şeklinde yazılmış.

(5) Gökler ferişţelerine ‘ilm ögredürdüm
Hem ṭā‘atum ẕaḫīresi biñ biñ ḫazān-ıdı

(6) Ṭā‘at ḳılurdum yidi yüz biñ yıl anda ben
(7) Ümīdüm ol ḳuṣūr u cinān cāvidānedi

(8) Hem dergāhımda niçe ferişţe sipāhidi
(9) Ḥaḳ laṭif ol zamānda baña bī-kerānedi

(10) Ben nice secde ideyin Ādem peyġambere
(11) Çün-kim firāḳı oḳına cānum nişānedi

(12) Ṭopraḳdan oldı ol beni ben nūrdanın didüm
(13) Ben beni yegledümdi ol ḫod yegānedi

81a

(1) Taḳdīr şöyle itmişdi çünki lā-cerem
(2) Diledigin işledi Ādem bahānedi

(3) Bel‘am Bā‘ur kim ‘arşa naẓar eylerdi. Atları ṭoylasında bağladı (4) ki *“fe meṯeluhu kemeṯeli’l-kelb”* [218] ḳıṭmīr itini velīlerine yoldāş (5) eyledi. Velīlerinden Ṣayd ki *“Ve ṯāminuhum kalbuhum”* [219] Bayazıd eydür: “Yā Rab! (6) Ben seni sevdügüm ‘aceb degüldürür; zīrā ki ben ża‘īf (7) ḳulın. ‘Aceb budur kim sen beni seversin, ġanīsin, ḳavīsin.” (8) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan naṣībi oldur kim Ḥaḳ yücelde, (9) baṭıl alçaḳ eyleye. Ḥaḳ ehline yardum eyleye, bāṭıl ehline ḫorluḳ (10)

[218] “…Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer…” (A'raf Sûresi, 7/176)
[219] “…Onlar yedi kişi olup sekizincileri de köpekleri idi…” (Kehf Sûresi, 18/22)

eyleye. Nitekim Allah ta‘ālā eydür: “Eger ṭā‘at eylerseñ uçmaḳ (11) istersen eger dünyāyı terk iderseñ nefsüñ rāḥat- (12) -lıġı-çündür; ammā benüm rıżām-çün bir dostım sevdü (13) kim ya aña yardım eyledü kim ya bir düşmanımı düşman dutup

81b

(1) ḫorladugumı. **Ḥikāyet:** Bir kişi biregüyi gördi kim (2) havāda mu‘āllaḳ durur, eyitdi: “Bu maḳāma ne sebeb-ile irişdün?” (3) Eyitdi: “Ḥaḳḳ’ı yüce eyledüm, nefsüm ayaġumı altına aldum, alçaḳ eyledüm; (4) lā-cerem, Allah ta‘ālā havāyı musaḫḫar eyledi, bu maḳāma irişdüm.” (5) Ve her kişi kim Allah emrine alçaḳlıḳ eylese Ḥaḳ ta‘ālā anı (6) āḫiretde yüce eyleye. Ya‘nī uçmaḳ içre ululuḳ vire ve ulu (7) mülk vire. Ḥaḳ ta‘ālā mü’minlere uçmaḳ içinde ferişte viribiye, (8) elinde bitiyle eyde: “Var fülān ḳuluma destūr dile, Eger destūr (9) virürse içerü gir. Eger virmezse girü dön.” Çünki gele (10) destūr dileye. Her mü’minüñ yetmiş ḳapucısı ola. (11) Destūr alup içerü gire, ol şerīf mektūbı ṣuna, (12) evvelinde yazılmış ola. *“Mine’l-meliki’l-ḥayyellezi lā yemūtu* (13) *ille’l- meliki’l-ḥayyellezi lā yemūtu.”*[220] Ya‘nī bu biti şol pādişāhdandur

82a

(1) kim diri-durur ölmez. “İy benüm ḳulum! Ben saña müştāḳum. (2) Ṭur ḥażretüme gel, beni ziyāret eyle.” Mü’min ḳul eyde kim burāḳ (3) getürdü kim eyde getürdüm. Pes ol mü’min burāḳa bine, (4) uça, ḥażrete vara. Ammā şol kişi kim Tañrı’nuñ emrine (5) alçaḳlıḳ eyleyüp muṭī‘ olmasa ol kişi ḫorraḳdur (6) dopraḳdan, ḳıyāmet

[220] “Ölümsüz ve daima diri olan Melik’ten/Allah'tan yine Ölümsüz ve daima diri olan Allah'a…” (Furkân Sûresi, 25/58. ayetten mülhemdir.)

güninde. Nitekim kendü kelāmında buyurur: (7) *“felā nüḳīmu lehüm yevme’l-ḳıyāmeti veznā”*[221]

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(8) Her ki yücelmek dilerse nefsin alçak eylesün
(9) Yüz aġ olmaḳ gerekse işini ṣaġ eylesün

(10) Her ki müştāḳ-ısa ma‘şūḳı yüzin görmeglige
(11) Pes gözine tūyitā ḥükm-i māzāġ eylesün

(12) El-Mu‘izzu, El-Muzillu:

Bir adı daḫı mu‘izzdür ve birisi muzilldür. (13) Ya‘nī Allahu ta‘ālā ‘azīz eyleyicidür kendü ḥażretine

82b

(1) söyketleri, eger ḫorsalar daḫı. Ve ḫor eyleyicidür andan (2) ḳaçanları, egerçi ‘azīzseler daḫı. Ve ‘azīz eyleyicidür (3) ḳullarını ḥikmet virmek-ile ve ḫor eyleyicidür ḥikmeti (4) girü almaġ-ıla. ‘Azīz eyleyicidür ḳanā‘at virmek-ile ve ḫor (5) eyleyicidür ḥırṣ ve şehvet virmek-ile. İy niçe ‘azīz- (6) -lerün ‘ibādetleri, ḫalvetḫānelerini bī-niyāzlıġı od-ıla (7) yaḳdı. İy niçe muṭabī‘lerün ṭā‘atları, ḫizmetlerini (8) ḳahrı bile ṣavurdı. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan naṣībi (9) oldur kim elinde varına ḳanā‘at eyleye ve ṭāma‘ı olmaya. (10) Zīrā ki ṭama‘da ḫorlıḳ vardur. Görmezmisin-ki ṭo- (11) -ġan ve ṭavşancıl havada ‘izzet-ile uçarlarken

[221] “…Biz onlar için kıyamet gününde hiçbir ölçü tutmayacağız.” (Kehf Sûresi, 18/105)

duzaḳdaġı (12) bir pāre et-çün yiryüzine inerler, esīr olurlar ve anı (13) oġlancıḳlar dutarlar, oynarlar. Eger ṭama‘ları yoġımıssa

83a

(1) ḫor olmazlar-ıdı. Rivāyetdür kim Allahu ta‘ālā Dāvud (2) peyġāmbere vaḥy eyledi kim “Yā Dāvud ümmetüñe eyit kim ṭa‘āmları (3) nefsleri ārzusı-çün yimesünler; belki ṭā‘at (4) eylemege ḳuvvetlenelüm diyü, yisünler. Zīrā ki nefs arzūsı-çün (5) yiyenlerüñ ‘aḳılları benüm ‘aẓametümden ġāfil olur.” (6) **Ḥikāyet**: Meger bir mürīd şeḫ ḳatında vardı. Ol mürīdüñ (7) eline ḳurıca etmek ḳodı, ol mürīd biraz melūl oldı. Şeḫ (8) ṭurdı anı aldı siyāsetgāha vardı gördi: Kimüñ elin (9) keserler ve kimüñ ayaġın ve kimüñ burnın, ḳulaġın keserler. (10) Ve kimi dāra aṣarlar ve kimin dögerlerdi. Şeḫ eyitdi: “Uşbu dükeli (11) bunlara şol bir pāre ḳuruca etmege ḳanā‘at itmeyüp (12) ḳatıḳ istedüklerinden ötürü durur.” didi. **Ḥikāyet**: Meşāyiḫden (13) bir ‘azīz meger sulṭān ḳapusına vardı. Gördi kim ḫalḳı

83b

(1) içerü givürmezler ve bir ḫādim girer çıḳar ancaḳ. Şeyḫ (2) bunı ṣordı. Eyitdiler: “Ol ḫādimde şehvet āleti (3) yoḳdur, sulṭānuñ ḫıdmetkārılarına ṭama‘ eylemez.” Şeyḫ eyitdi: (4) “Subḥānallah![222] Zihī ḳādir Tañrı kim benüm gibi ġāfile yetmiş (5) yaşında naṣīḥat eyler, bir ḫādim-ile. Dünyā pādişāhı ḳatında (6) şehvet ve ṭama‘ eylememek-ile muḳarreb olıcaḳ, āḫiret pādişāhı (7) ḳatında daḫı yigrekdür, ululuḳ bula.” ‘Ulemā eydürler: Allah ta‘ālā (8) biş nesne biş yirde ḳodı: ‘İzzeti ṭā‘atda ḳodı, ḫor- (9) -luġı ma‘ṣıyyetde ḳodı, heybeti dün namāzın ḳılanlarda ḳodı, (10) ḥikmeti aç ḳarında ḳodı ya bolluġı ḳanā‘atda ḳodı. **Ḥikāyet**: (11) Bāyazıd’dan ṣordılar kim “Yā şeyḫ bu

[222] “Allah ne yücedir. Onda hiçbir noksanlık yoktur.” (Tesbih sözü)

mertebeye ne sebeb-ile irişdüñ?” (12) Eyitdi: “Dünyā sebeblerini dirşürdüm, ḳanā‘at ipine baġladum, (13) ṣıdḳ mancınıḳında ḳodum, nevmīdlik deñizine atdum. Pes

84a

(1) ‘ālem ḫalḳınuñ minnetinden ḳurtıldum, rāḥat oldum, otur- (2) -dum. **Ḥikāyet**: İbrāhīm Edhem’i gördiler kim arslana (3) binmiş gelür. Eyitdiler: “Yā şeyḫ bu mertebeye ne sebeb-ile irişdüñ?” (4) Eyitdi: “Ḳabz eyledüm cesedi, terk eyledüm ḥasedi, ẕikr (5) eyledüm ṣamedi. Lā-cerem merkeb idindüm esedi.”

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(6) Ṭama‘yı terk eyle ‘izzet bulasın
Şehveti terk eyle lezzet bulasın

(7) Çün ḳanā‘at bir dükenmez genc durur
Anı māl idin ki ni‘met bulasın

(8) Zīnet-i dünyāya sen ger iltifāt
İtmez-isen ḫūr ve cennet bulasın

(9) Bilügeye baġla irādet ḳuşaġın
Ḫıdmet eyle tā ki devleti bulasın

(10) Meskenet ḫulḳı-y-ıla nefsüñi beze
Tā ki Ḥaḳ ḳatında ḳurbet bulasın

(11) Es-Semī‘u:

Bir adı daḫı semī‘dür. Ya‘nī Allah ṭa‘ālā işidicidür, (12) dükeli kelecileri; gerekse aşikāre olsun, (13) gerekse gizlü, gerekse yaḳın olsun, gerekse

84b

(1) ırаḳ. Ḳarınca mermer üzerinde yürise ayaġınuñ ünin (2) işidür. Şükr eyleyicinüñ şükrni işidür, ṣevāb virür. (3) Ve du‘ācılaruñ du‘āsın işidür, müstaḫāb eyler. Ve anuñ aza (4) işitmegi ḳulaġ-ıla ve ālet-ile degüldür. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ (5) naṣībi bu addan vardur; līkin ḳāṣırdur. Zīrā ki yaḳın (6) yirden işidür, ırаḳdaġıyı işitmez. Aşikāre işidür, giz- (7) -lüyi işidmez. Gāh āfet irişür ḳulaġına, ṣaġır (8) olur; ammā dīne ta‘alluḳ dutar. Naṣībi ikidür: Evveli budur (9) kim çünki bildi Allah ta‘ālā işidicidür. Pes dilin saḳlaya (10) ġıybetden, yalandan, bühtāndan. İkinci budur kim çünki (11) bildi Ḥaḳ ta‘ālā ḳulaġı Anuñ-ıçun yaratdı kim Ḳurān, ḥadīṣ (12) diñleye, hidāyete irişmek-içün. Zīrā Ḥaḳ ta‘ālā eydür: (13) “Yā Muḥammed mest-ile şol ḳullarum kim Ḳurān diñlerler,

85a

(1) içindeki aḥkām-ıla ‘ameller eylerler ve anlara hidāyet virürin. (2) Ve Ḳurān ‘Ömer gibi diñlemek gerek kim bir kez *“Se’ele sāi’lun* (3) *bi‘azābin vaḳı‘ın li’l-kāfirine”* [223] eyitdin. İşitdi, ṣayru oldı, (4) döşege düşdi. Yigirmi gün ḳadarı yatdı. Ṣaḥābeler varurlar-ıdı, (5) ṣorarlar-ıdı. Ve daḫı Ḥaṣan Baṣrī gibi gerekdür kim (6) bir gün oruç dutdı. Gicesi ileyine ṭa‘ām getürdiler yimege. (7) Nāgāh uşbu āyeti oḳudılar kim *“İnne ledeynā enkālen ve caḥīmen* (8) *ve ṭa‘āmen ẕū ġuṣṣatin ve ‘azāben*

[223] “Birisi, yükselme derecelerinin sahibi olan Allah katından inkârcılara gelecek olan ve hiç kimsenin savamayacağı azabı istedi!” (Meâric Sûresi, 70/1-2)

elīmen”[224] Ḥaḳ ta‘ālā eydür: “Bizüm (9) ḥażretümüzde yaraḳlanmışdur, ṭāmu ḳavm-ıçun aġız, boyun (10) bendleri ve el, ayaḳ bağları; tā anlaruñ ellerini boyunlarına (11) zincir-ile bağlayalar, ṭāmuya bıraġalar ve ayruḳ depretmeyeler. (12) Ve daḫı bizüm ḥażretümüzde göyündürüci ve ġāyet ıssı ṭāmu (13) vardur kim anuñ adı cahimdür[225] ve daḫı ṭa‘ām verdürür kim yiyecek

85b

(1) boġazlarına durur, aşaġa geçimez.” Ḥasan Baṣrī çün bu āyeti (2) işitdi, eyitdi: “Ṭa‘āmı götürüñ yimezin.” didi. Yarındası yine oruç (3) dutdı. Aḫşamın ṭa‘ām getürdiler. Bir kişi girü ol āyeti oḳudı. (4) Ḥasan eyitdi: “Götürüñ ṭa‘āmı.” Fi’l-cümle üç gün üç (5) gice ṭa‘ām yimedi. Pes ehli gördiler kim açlıḳdan helāk (6) olur. Kişi viribidiler. Ṣābit ibn Yezīd ve Yaḥyā ḳıġırdılar (7) ve ol ‘azīzler geldiler. Ḥaṣan’a yalvardılar, ḳomadılar, (8) biraz nesne içürdiler. ‘Ömer Nesefī tefsīrinde eydür: Bu āyet (9) Peyġāmber ḥażretinüñ ḳatında oḳutdı, Peyġāmber’üñ uṣṣı gitdi, (10) ve’s-selām!

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(11) Ḳulaḳ oldur kim işide Ḥaḳ sözin
Urmaya bir laḥẓa ḥaẓretden yüzin

(12) Göz aña dirler ki görmiş ola yüz
Yoḫsa her günde görilür göz yüz

[224] “Hiç şüphesiz bizim nezdimizde (onlar için hazırlanmış) boyunduruklar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elem verici bir azap vardır.” (Müzzemmil Sûresi, 73/12-13)
[225] Metinde “hacīm” şeklinde yazılmış.

(13) ‘Aḳl oldur kim ola nefse emīr
İtmiş ola kendüye nefsi esīr

86a

(1) Nefs oldur kim ola ‘aḳla zebūn
Ol vezīrüñ döne ḫükmün dün ü gün

(2) Cān oldur kim ide yārı vaṭan
Çün mine’l-īmāndur ḥubbu’l-vaṭan[226]

(3) Ḳalb aña dirler ki ol olmaya ḳalb
Yoḫsa andan yek-durur ḥınzır-ı kelb

(4) Sırrı oldur kim ola ol berdedār
Ḳomaya kim göñle gire ġayr-ı yār

(5) Beden oldur kim ‘ibādet eyleye
Cümle erkānı ri‘āyet eyleye

(6) Ol durur dili kim anı ẕikr eyleye
Her nefes ni‘metleri şükr eyleye

(7) El-Baṣīru:

[226] “Vatan sevgisi imandandır.” diye bilinen hadisin ters çevrilmiş şeklidir. Aliyyu’l-Kari’nin *Mevzuat* adlı eserinde (Terc.: Ahmet Serdaroğlu, *Zayıf Hadisleri Öğrenme Metodu*, İlim Yayınları, İstanbul 1986), sayfa 60-61’de bunun bir hadis olmadığını söylemekte ve imanı olmayan bir insanın da vatanını sevebileceğini belirtmektedir.

Bir adı daḫı başīrdür. Ya‘nī Allah ta‘ālā key göricüdür, (8) her mevcūd āşikāre ‘ālemi ve gizlü ‘ālemi; ırakdağı ve yaḳındağı (9) anuñ görmekligi gözi-y-ile, kirpügi-le, kabağı-la degüldür. Ḥaẓẓu’l-‘abd: (10) Ḳuluñ naşībi bu addan uşbu ḥadīşüñ ma‘nīsi-le ‘amel eylemek- (11) -dür. *“El-iḥsānu en ta‘buda’l-lahe ke’enneke terāhu fe’inlem tekun* (12) *terāhu fe‘innehu yerāke”*[227] Ya‘nī peygāmber ‘aleyhi’s-selām buyurur kim ‘ibādet (13) idecek vaḳtın, Tañrı ḥażretin göre durur gibi eylegil. Eger sen

86b

(1) anı görmezsen nūr ol ḫod bellü bayıḳ seni göre durur. (2) Her kişi kim Allah ta‘ālānuñ gördügin bilse edeb oldur kim (3) dāimā anuñ ḥażretinden utanu dura ve şerī‘atdan daşra iş (4) işlemeye, anuñ rıżāsı ḳanda-y-ısa anı isteye ve anı gözede. (5) **Ḥikāyet**: Meger bir pādişāh bir ḳulını ḳalan ḳullarından artuḳ (6) severdi. Ḫalḳ anı ‘aceblerlerdi. Bir gün ol padişāh seyrāna (7) çıḳdı. Giderken nāgāh ṭaġdın yaña baḳdı, gördi: Biraz ḳar var. (8) Ol sevdügi ḳul padişāh naẓar itdügin gördi. Fi’l-ḥāl (9) atını debdi, ol ṭaġa çıḳdı, ol ḳardan bir pare getürdi. (10) Aña eyitdiler: “Pādişāh senden ḳar dilemedi, neden bildüñ?” Eyitdi: (11) “Gördüm kim pādişāh ḳardın yaña baḳdı ve anlaruñ naẓarı ‘abeş (12) olmaz bildüm, ḫāṭırı aña meyl itdi, vardum getürdüm.” Pādişāh (13) anı ‘aẓīm ḫoş gördi, eyitdi: “Ben bunı sevdügüm uşbu sebebdendür

87a

(1) kim her biriñüz kendü nefsüñüze meşḳūlsız. Bu ḳulum dāimā (2) benüm ḥālüme meşġūldür, gözi ḳulaġı bendin yañadur, beni (3) gözedür.”

[227] “İhsan, Allah’ı görüyormuşsun gibi ona kulluk etmendir. Sen onu görmüyorsan da O seni mutlaka görüyor.” (Hadis, Müslim, Îmân 1, 5)

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(4) Gözleri gören görür cemāl
Gözde kim ola sabuñ görmek muḥāl

(5) Göz kim ol ṣūret seve ‘aşıḳ degül
‘Işḳ da‘vısında hem ṣādıḳ degül

(6) Lā-cerem anuñ gibi göz göz olur
Bu cihānda ol cihānda ḫūn olur[228]

Ḥaḳ yaratdı çün ḳamu derde devā
(7) Pes anı bulsun ki ol rencin ṣava

Ma‘rifet nedür bu göze tūtiyā
(8) Gözi tā çeksün ki derdini yuya

El-Ḥakimu:

Bir adı daḫı (9) ḥakimdür. Ya‘nī ḥükm idicidür. Allahu ta‘ālā ḥākim-i muḥkemdür, ḳāḍīyi (10) müsellemdür, ḥükmini redd eyleyici yoḳdur ve ḳażāsın te’ḫīr (11) eyleyici yoḳdur. Bir niçe ḳullarına sa‘ādet-ile ḥükm eyledi (12) ve bir niçesine şeḳāvet-ile ḥükm eyledi. Ṣāliḥlere uçmaġ-ıla (13) ḥükm eyledi, ‘āṣīlere ṭamu-y-ıla ḥükm eyledi. Bir niçe

[228] Bu mısra Paris nüshasında yoktur. Tırnovalı nüshasından yazılmıştır.

87b

(1) muḥaḳḳiḳler eydür: “Dükeli ḫalḳ ṣoñ nefesde ḳorḳarlar, ben (2) ezel ḥükminden ḳorḳarın, didi kim sa‘ādetlü mi ḥükm (3) eyledi ya ḫor şeḳāvetlü mi ḥükm eyledi?” Zīrā kim ol ḥükm-i (4) İlāhī ādemīler ḥilesi-y-ile ayruḳsı olmaz. Niçe aġaçlar (5) çiçeklenür ve yimişlere ‘āḳıbet āfet irişür, yimişi (6) dökilür, işi ġuṣṣadan iki bükülür. Ancılayın niçe sa‘ādet (7) ehlindin diyeler, şeḳāvet ehlinden oldılar. İy niçe- (8) -lerüñ üzerine şeḳāvet nişānı var-iken sa‘ādet ehlinden (9) oldılar. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Çün ḳuluñ naṣībi bu addan yoḳdur, (10) ḥükm tedbīrden, ḳażā ve taḳdīrden. Zīrā ki memleket (11) tedbīri Allahu ta‘ālā ḥażretine maḫṣūṣdur. Pes ḳul olası ted- (12) -bīre meşġūl ola kim ḳanḳı ‘amel ṭañrı’ya irişdürür (13) anı işleye, ne anladugı ḥükme muḳayyed ola ne gelesi zamāna

88a

(1) iltifāt eyleye; belkim vaḳtın ḫoş göre. Nitekim Ebū Bekir-i (2) Sıddıḳ’ı bir ‘azīz düşde gördi, eyitdi: “İy ṣıddıḳlar ulusı (3) baña naṣīḥat eyle.” Ebū Bekir eyitdi: “Vaḳtuñ żāyi‘ eyleme; ya‘nī her (4) vaḳtı ṭā‘at-ıla geçür; zīrā ki vaḳt geçdükden ṣoñra (5) girü dönmez. Eger dünyā ṭolu altun olursa ḥarc iderler-ise (6) pes her kişi kim furṣatı ġanīmet bilmeye, fevt eyleye. Anuñ (7) gibi kişinüñ işi ḳatı peşimānlıḳ olur; anuñ-ıçun kim bahāsuz (8) cevher yavu ḳılmış olur. Nitekim Peyġāmber ḥażreti buyurdı (9) ‘aleyhi’s-selām: *“Fevt’u-l-furaṣı eşeddu’l-ḳuṣūr.”* [229] Ve bir kişi (10) yay günlerinde ḳar ṣatardı. Eydürdi kim esirgeñ ol kişiyi (11) kim sermāyesi ḳar olur, dirdi. İmdi ‘ömr daḫı ḳar gibidür (12) dāīm geçe durur. Uṣlular ġafletden uyanurlar ve ‘ömürden (13) fā’īde alurlar.

[229] “Fırsatları kaçırmak en kötü kusurdur.” (Kaynaklarda bu şekilde geçmiyor, hadisten alınmış bir parça olabilir.)

Şi‘r

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ûlün

Esrār-ı ezel kimseye ma‘lūm degüldür

88b

(1) Aḥkām-ı ḳader kimseye mefhūm degüldür

(2) Vācib ḳula oldur ki ‘ibādet ide her dem
(3) Çün vaḳt geçer kimseye maḥkūm degüldür

(4) El-‘Adlu:

Bir adı daḫı adldur. ‘Ādil ma‘nāsındadur. Allah (5) ta‘ālā ‘ādildür, ẓulm anuñ ḥażretinden mutaṣavver degüldür. (6) Zīrā ki her ne eylerse kendü mülkinde taṣarruf eyler. (7) Her kişi kim anuñ ‘adlını bilmek isterse fikr eylesün, maḫlūḳātında (8) yirden[230] ‘arşa-degin. Ammā yirler ġāyet alçaḳda yaratdı, suyı üstinde (9) yaratdı, havāyı su üstünde yaratdı. Uşbu tertīb eger ‘aksince (10) olsa-y-ıdı, ‘ālem ma‘mūr olmazdı. Andan ṣoñra naẓar eylesün kim (11) gökleri yılduzlar-ıla, nicesi müzeyyen eyledi. Her yılduzda nice (12) ḥikmetler ḳodı. Yāḫūd ol ulu göklerde egri bügri var mıdur? (13) ya yaruḳ ya delük var mıdur? Ve daḫı naẓar eylesün kim kendünüñ

89a

(1) a‘żāsın niçesi terkīb eyledi. Evvel kemük yaratdı (2) ve üzerine eti yaratdı ve anuñ üstinde deri yaratdı. Uşbu tertīb daḫı (3) eger ‘aksince olsa beden bāḳī

[230] Metinde “yirde” şeklinde yazılmış.

ḳalmazdı, tīz helāk (4) olur-ıdı. Andan ṣoñra aġuz, ḳulaġ, burun nice yirlü yirinde (5) yaratdı. Meṣelā bunları başda yaratdı. Eger ayaġında ya depesinde ya (6) ḳafasında yaratsa ya elinde, bedenüñ ḥāline ziyān irişe-y-idi. Burnı (7) yüzün ortasında yaratdı. Eger elinde ya yañaġında yaratsa (8) burnūñ fāyidelerine noḳṣān irişe-y-idi, hem naẓarda zişt (9) görine-y-idi, tenāsübden ḫāriç ola-y-ıdı. Andan ṣoñra eli omuzda (10) yaratdı. Eger başda ya dizlerde yaratsa ten āfetden ḥālī (11) olmaya-y-ıdı. Fi'l-cümle bu endāmları ādemīler-içün yaratduġı (12) cömerdliġindendür ve yerlü yerinde tertīb eyledüñ (13) 'adlındandur. Ve andan ṣoñra güneş yılduzlaruñ sulṭānıdur.

89b

(1) Aḳıl muḳteżāsı bu-y-ıdı kim 'arşda ola-y-ıdı; zīrā ki (2) feleklerüñ ulusıdur. Līkin dördinci felekde ḳodı. Eger (3) bİşinci felekde ḳosa yiryüzinde urmazlar-ıdı ve otlar daḫı (4) bitmezdi ṣovuḳdan ya üçünci felekde ḳosa yiryüzinde (5) maḫlūḳāt üremezdi ve aġaçlar ve otlar bitmez güneş (6) ıssısından. Ve Yunānīler nücūmında ẕikr eylemişler eṣāret (7) ṭarīḳi-le kim müşterī yılduzı ki altıncı felekdedür. (8) Yalvardı güneşe, itdi kim iy yılduzlar sulṭānı uşbu ṭur- (9) -duġuñ felekden aşaġaya inmegil; yoḫsa ḫalayıḳ nūruñ-ıla (10) yaḳarsın ve yuḳaruġı feleklere daḫı hem çıḳmaġıl kim bizi (11) daḫı göyündürürsin. Ḥaẓẓu'l-'abd: Ḳuluñ naṣībi (12) bu addan oldur kim evvel nefsinüñ ṣıfatları arasında (13) 'adl eyleye. Meṣelā sende şehvet vardur kim anuñ sebebi-le

90a

(1) nefsüñe aṣullu nesneler ḥāṣıl olur yimekden, içmekden, (2) cimā'dan. Ve sende ḳaḳımaḳ vardur kim anuñ sebebi-le kendü- (3) -züñden ziyānlu nesneler ṣavarsın. Ve daḫı 'aḳl vardur (4) kim anuñla tedbīr idersin dünyevī ve uḫrevī maṣlaḥatlarñı. (5)

Pes ḳaḳımaġ-ıla yırtıcısın ve şehvetüñle at gibi civān- (6) -sın [ve at gibi][231] ve ‘aḳluñ i‘tibārı-y-ıla feriştesin. Ḥaḳ ta‘ālā (7) saña buyurdı kim bunlaruñ ortasında ‘adl eyleyesin; tā bunlaruñ (8) sebebi-le sa‘ādet-i ebedī ḥāṣıl idesin. Ve ‘adl ma‘nīsi (9) her nesneyi yirinde ḳomaḳdur. Eger atuñ ve itüñ edebleyüp ‘aḳluñ (10) feriştesine muṭī‘ ve musaḫḫar eyler-isen ‘adl itmiş (11) olasın. Lā-cerem sa‘ādet bulasın. Ve eger ‘aḳluñı şehve- (12) -tüñle ġażab-ıla esīr eyler-iseñ şöyle kim şehvetüñ ve ġażabuñ (13) her ne kim isterler-ise ‘aḳluñ dürlü dürlü ḥīleleri-le

90b

(1) ve tedbīrleri-le ol ikisinüñ maḳṣūdın ḥāṣıl idi virürse (2) ẓālim olmış olursın. Zīrā ki ẓulm ma‘nīsi nesneyi muḥalde (3) ḳomamaḳdur. Eger görseydüñ biregüyi kim ferişteyi ḫınzır-ıla kelbe (4) secde eyledür, sen ol kişiye ẓālimdür ve la‘nete lāyıḳdur, (5) dirsin. Eger senüñ gözüñden ġaflet perdesi götürüleydi, (6) şehvet ya ḫışm ġālib olan kişilerüñ ef‘ālini göreydin (7) kim kelb ve ḫınzır ileyinde secde iderler. Ancılayın ḳıyāmet (8) güninde her kişinüñ ṣūreti ṣıfatına muvāfıḳ ḳoyısardur. (9) Anuñ-çun kim dünyāda ṣıfatlar ṣūretlere tābi‘dür; ammā āḫiretde (10) ṣūretler ṣıfatlara tābi‘dür.

Şi‘r

Müfteilün / müfteilün / fâ'ilün

(11) Yarın anda her kimi kim göreler
Bāṭınına göre ṣūret vireler

(12) Şehvete mā‘il olan ḫınzır ola

[231] Yanlışlıkla tekrar yazılmış.

Ṣureti ma‘nī-y-ile bir ola

(13) Ḳurt olısar ḫışmı ġālib kişiler
İrkek olsunlar gerekse dişiler

91a

(1) Ḳovıcınuñ ṣūreti maymun ola
Zīhi meşgul kim ebed maġbun ola

(2) Kendüzin gören ḳarınca olısar
Hem ayaḳ altında ednā olısar

(3) El-**Laṭīfu:**

Bir adı daḫı laṭīfdür. Ya‘nī Allahu ta‘ālā laṭīf (4) eyleyicidür, ḳullarına ve ṣanmaduḳları yirden rızḳ virmek-ile. (5) Laṭīf eyleyicidür, oġlancuḳlara anaları ḳarnında rızk (6) virmek-ile. Laṭīf eyleyicidür, yumurdadan çıḳan yavru- (7) -cuḳlara dāne dirşürmek, ḳulavuzlamaġ-ıla. Laṭīf (8) eyleyicidür, ḳan-ıla tezek arasında ṣāfī süd çıḳarmaġ-ıla. (9) Tefsīr-i Kebir’de eydür: Ḳuzġunuñ yavrusı yumurdadan çıḳıcaḳ (10) ḳızıl et gibi olur. Tüsüz ḳuzġun anı görür, ḳaçar, gider. (11) Ḳırḳ gün ḳadarı ḳatına gelmez. Ḥaḳ ta‘ālā luṭfından ol (12) yavrucaġa ḳarıncacuḳları ve siñecükleri viribir. Üzerine (13) ḳonarlar ve anları bir bir ḳapar yir. Azın azın tüyi

91b

(1) biter, ḳararur. Ve andan ṣoñra anası gelür. (2) Bunlar ve daḫı anuñ luṭfındandur, azcuḳ ‘ibādet-ile çok (3) ṣevāb virdügi. Ve daḫı bir pāre etden göñül yaradup (4) īmān maḳāmı eyledügi. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi (5) bu addan oldur kim ḫalḳı ḥaḳ

dīniñe da‘vet eyleye, eyü (6) ḫulḳ-ıla. Ve daḫı bunlaruñ maṣlaḥatları bitüre, bunlar bilmez- (7) -den öndin.

Şi‘r

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

(8) İy gönülleri maḥal eyleyici ma‘rifete
(9) Virici dürlü na‘im baḳmayıcı ma‘ṣiyyete

(10) Ḳan u iriñ arasından çıḳaran ṣāfī südi
(11) Arudan balı yaradan dükeli maṣlaḥata

(12) El-Ḫayru:

Bir adı daḫı ḫayrdur. Allah ta‘ālā gönülden (13) geçen sırları bilür. Yirlerde ve göklerde bir ẕerre

92a

(1) deprendügin ya sākin oldugın bilür. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ (2) bu addan naṣībi oldur kim ḫātırına gelen fāsid (3) endişelerden, ḥırṣdan, kibrden, riyādan hemīşe (4) ḫaberdār ola. Bunlaruñ mekrinden emīn olmaya (5) ve daḫı endāmları-y-ıla ma‘ṣiyyet eylemeye. Ḳorḳuban şol (6) Tañrıdan kim ‘āṣīlerüñ işledügi günāhlardan ġāfil degüldür; (7) belki bunlaruñ omuzlarındaġı feriştelere yazdurur. **Ḥikāyet:** (8) Bir ‘azīz kişi var-ıdı. Bir gün ‘ömri saġışın fikr eyledi. (9) Bildi kim altmış yaşında-y-ımış. Günlerini ḥisāb eyledi (10) gördi kim yigirmi bir biñ biş yüz günmiş. Feryād

eyledi, (11) çağırdı. Eyitdi kim *"Yā veyletā leyteni lem etteḫız fülānen ḫalīla"* [232] Eger cem'-i 'ömrümde Kirāmen (12) Kātibīn yüz yigirmi bir biñ günāh yazdurdumısa ḥāl (13) budur kim günde on biñ günāh yazdurmış olam."

92b

(1) didi, düşdi, uṣṣı gitdi. Baḳdılar ve gördüler kim cān (2) teslīm eylemiş. Bir ün irdi añsuzın kim ne baḥtlu (3) bu kişinüñ cānı kim Firdevs-i a'lāya gider.

Şi'r

Mefâ'îlün / fe'ûlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(4) Ayā kim yoḳ neẓirüñ Çin içinde
(5) Ne Hindustān ne Māçīn içinde

(6) Dile rām-ıla yüriyen ḫırāmān
(7) Reyāḥīnu ve gülü ve nesrīn içinde

(8) Özün endişi-y-ile bile varan
(9) Yavuz ḳulun özin ayın içinde

(10) Geçürdüñ ma'ṣiyyetleriyle 'ömrüñ
(11) Utanduñ[233] ḳalmaġı siccīn içinde

(12) Niçe yāran tevāżu' terk idüben

[232] "Yazık bana! Keşke falancayı (bâtıl yolcusunu) dost edinmeseydim!" (Furkân Sûresi, 25/28)
[233] Metinde "utındın" olarak harekelenmiş.

(13) Ḳalasın böyle kibr ü kīn içinde

93a

(1) Kirāmen Kātibīn girçek ṭanuḳdur
(2) Ne kim işledüñ-ise dīn içinde

(3) Bugün dünyāda ṭā‘at idemedüñ
(4) Meger idesin anı sin içinde

(5) El-Ḥalīmu:

Bir adı daḫı ḥalimdur. Allah ta‘ālā ‘āṣīlerüñ (6) her laḥẓa ma‘ṣiyyetlerin görür, ‘azāb eylemege (7) ivmez. Maẓlūmlar du‘āsıyla ẓālimleri tizcegiz helāk (8) eylemez. Ḥikāyet: İbrāhīm peyġāmber ‘aleyhi’- (9) -s-selām ol vaḳtın kim gökler sırrına muṭṭali‘ oldı-y-ıdı. (10) Bir ‘āṣī gördi kim günāh eyler. Eyitdi: “İlāhī uşbu ‘āṣiyi (11) helāk eylegil!” Anı daḫı helāk eyledi. Fi’l-cümle dördinci kez (12) gördükden ṣoñra girü du‘ā eyledi. Ḥaḳ ta‘ālā ‘itāb (13) itdi, eyitdi: “Epsem! Yā İbrāhīm eger ben gördügüm ‘āṣiyi helāk

93b

(1) eylese-y-idüm yiryüzinde bir kişi ḳalmaz-ıdı.” Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ (2) naṣībi bu addan oldur kim cināyet eyleyen kişiden öç (3) almaġa ivmeye, furṣat bilür-iken ve güci yiter-iken daḫı, ve’s-selām! (4)

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

‘Alīmsin ‘ilmiñe yoḳdur bidāyet
Ḥalīmsin hükmüñe yoḳdur nihāyet

(5) Kişi kim ‘ilm ü ḥilm-ile taḫalluḳ
İder-ise bulur bī-şekk hidāyet

(6) El-‘Aẓīmu:

Bir adı daḫı ‘aẓīmdür: Ya‘nī Allahu ta‘ālā uludur ve ulu- (7) -luġı mertebe yönindendür. Her nesne-le ḳudret yöninden, (8) ḥükm yöninden, ‘ilm yöninden, dükeli maḫlūḳāt ‘arşdan (9) ferşe degin anuñ ‘aẓameti ḳatında bir dane ṭaru gibidür, (10) muḥīṭ deñizi ḳatında. **Ḥikāyet:** Bir ‘azīze ṣordılar kim (11) Allah ta‘ālānuñ ‘aẓametinden eyitdi: “Ben nice şerḥ eyleyem anuñ (12) ‘aẓametini kim Cebraīl adlu bir ferişteṣi vardur ve anuñ altı (13) yüz biñ ḳanadı vardur. Birisin açarsa maşrıḳı maġribi

94a

(1) büriye. Ve Mikā’īl adlu bir ferişteṣi daḫı vardur. Ḥaḳ (2) ta‘ālā ḥażretinden diledi kim ‘arşı teferrüc eyleye. Ḥażretden (3) ḫiṭāb geldi kim “Yā Mikā’īl senüñ ne miḳdāruñ var, (4) benüm ‘arşumı görmeglige?” Mikā’īl eyitdi: “İlahī ḳuvvet vir (5) ve daḫı ḳanat vir, himmet eyle.” Allahu ta‘ālā ḳuvvet virdi ve ḳanadın (6) arturdı ve otuz biñ yıl ḳadarı uçdı. Gördi kim henüz daḫı (7) bir perdeden geçmediñ. Ve otuz biñ yıl yine uçdı, henüz (8) daḫı bir perdeden geçmediñ. Fi’l-cümle yüz biñ yıl ḳadarı (9) uçdı ve ḳanadları göyindi ve bir ḳuş deñlü oldı. (10) Peyġāmber ‘aleyhi’s-selām Mi‘rāc’a vardıġı gicede oña (11) şefā‘at eyledi ve anuñ şefā‘atı bereketinde ‘arşı ṭavāf (12) eyledi. Bir niçe tefsirde eydür: ‘Arşuñ perdeleri ādem (13) oġlanlar saġışıncadur. Tefsīr-i Keşşāf’da eydür: Tañrı’nuñ

94b

(1) ‘aẓametinde fikr idemezsiz; lī̈kin maḫlūḳında fikr eyleñ. (2) Tañrı’nuñ bir feriştesi vardur, adı İsrāfil’dür. ‘Arşuñ (3) bir bucaġı anuñ omuzundadur. Başı ‘arşdan yuḳarudur. (4) Ayaḳları yidi ḳat yirüñ altındadur. Tañrı’nuñ ‘aẓametinden (5) kimerde büzilür, bir ḳuş deñlü olur. Allahu ta‘ālā (6) ‘arşı yeşil cevherden yaratdı. Bī̈-ḥisāb ayaḳları (7) vardur. Birinden birine seksen biñ yıllık yoldur ve çev- (8) -resinde yitmiş biñ ṣaf ferişteler var durur. ‘Arşı (9) ṭavāf iderler “*Lā ilāhe illāllah Muhammedün rasūlullah!*”[234] (10) ẕikri-y-ile. Ve anlaruñ ‘aḳabinde yitmiş biñ ṣaf daḫı ferişte (11) var durur. Örü ṭurmışlar-durur. Ellerin çiginlüri üstünde (12) ḳomışlar-durur. Başların yuḳaru ḳaldurmışlar-durur. Bir kezden (13) cağrışup eydürler: “*Lā ilāhe illāllahu vallahu ekber*”[235]

95a

(1) dirler. Ve anlaruñ ‘aḳabinde yitmiş biñ ṣaf daḫı var durur. (2) Ve anlar ṣaġ ellerin sol elleri üzerine ḳomışlar durur. (3) Ve her biri bir dürlü tesbiḥ eydürler, ve’s-selām! Fevātihu’l-Cemāl (4) dirler, bir kitāb vardur. Anda Şeyḫ Necmeddī̈n (5) Küberā eydür, hem Ebu’l-Ḥasan Ḫarafānī̈ eyitdi kim ‘arşı (6) ṭavāf eyledüm ve andaġı ferişteleri gördüm. Bī̈-ḥisāb, bī̈- (7) şümār. Ammā ‘arşı, gökleri nice ṭavāf iderlerdi (8) ve biz tiz tiz ṭavāf eylerdük ve bize eyitdiler: “Siz ne yavlaḳ (9) sür‘at-ile ṭavāf idersiz.” Biz eyitdük: “Biz ādem oġlanları- (10) -yuz. Bizüm göñlümüzde ‘ışḳ odı-y-ıla ma‘rifet nūrı vardur. (11) Ṭavāfumuz tizligi andandur.” didük, ve’s-selām! **Ḥikāyet:** (12) Bir gün Mūsā ‘aleyhi’s-selām münācāt iderken eyitdi: “İlāhī̈! (13) Dilerem senden ki uşbu yirler götüren öküzi ve balığı

[234] “Allah’tan başka İlah yoktur. Muhammed O’nun peygamberidir.” (Kelime-i Tevhid)
[235] “Allah’tan başka ilah yoktur. Allah en büyüktür.”

95b

(1) görem.” Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi: “Yā Mūsā sen anları ḳanda görürsin; (2) ammā deñiz kenarına varġıl ḳudret göresin.” Deñiz kenarına (3) vardı. Gördi ki bir ṭaġ gibi balıḳ başın ḳaldurdı, yuḳarı gitdi. (4) Ve üç gün gice, gündüz geçdi, henüz daḫı yarısı geçmedi- (5) -y-idi. Mūsā eyitdi: “İlāhī! Ol yiri götüren balıḳ bu mıdur (6) ya buncılayın mıdur?” Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi: “Yā Mūsā ol yiri götüren (7) balıḳ, her günde biñ bunuñ gibi balıḳ yir.” didi. Mūsā ‘aleyhi’s-selām (8) müteḥayyir olup eyitdi kim *“ve mā ya‘lemu cunūde rabbike”* [236] (9) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ ḥaẓẓı bu addan ya dīnīdür ya dünyevī- (10) -dür. Ol ki dīnīdür ‘ilm oḳıya ve ögrede. Anuñ gibilere göklerde (11) ve yirlerde ‘aẓīm dirler. Ammā ol kim dünyevīdür, manṣıb (12) işleridür. Ve ‘ālimler egerçi ulular dur, peyġāmber ululıġı (13) gibi degüldür. Ve peyġāmber ululıġı Tañrı ta‘ālā

96a

(1) ululıġı ḳatında anuñ gibidür kim bir ḳaṭre su deñizde ne (2) miḳdār idi-y-ise ol daḫı ancılayındur. Pes peyġāmber ululıġı (3) Allahu ta‘ālā ‘aẓameti ḳıyında fānīdür. Zīrā ki ‘aḳıl ṭavusı anuñ (4) celāli dāyiresinde cevelān eyleyümez ve fikreti anuñ ‘aẓameti (5) meydānında seyrān eyleyümez. ‘Ālimlerüñ ‘ilmi anuñ ġāyetine (6) irmez. Ḥakīmlerüñ ḥikmeti anuñ ḥaḳīḳatini fehm ve idrāk (7) idemez, ve’s-selām!

Şi‘r

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

[236] “…Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez...” (Müddessir Sûresi, 74/31)

(8) Kim ola vaṣf ide anuñ cemālini cānum

(9) Kim ola şerḥ ide anuñ celālini cānum

(10) Anuñ ḳatında dükeli kemāli nāḳışdur
Kim idi bile taṣavvur kemālini cānum

(11) Anuñ yolında[237] gerekdür ki bedr ola ṭālib
Ki ‘āḳıbet göre anuñ celālini cānum

(12) El-Ġafūru:

Bir adı daḫı ġafūrdur. Allahu ta‘ālā günāhlar örtücidür. (13) Ġaffārda daḫı mübālaġa vardur, ġafūrda daḫı vardur. Ġaffar

96b

(1) ma‘nìsi budur kim tövbe etdükleri nice günāhların örter. (2) Ġafūr ma‘nāsı oldur kim örtmegilik tamamdur ve görklü- (3) -dür. Ḥikāyet: Mūsā peyġāmber ‘aleyhi’s-selām bir gün (4) yaġmur dileyü istiskāya çıḳdı. Niçe biñ biñ ḫalayıḳ (5) bile üç gündegin tażarru‘ zārī ḳıldılar, ḳabul olmadı, yaġmur (6) yaġmadı. Mūsā eyitdi: “İlāhī du‘āmuz niçün ḳabūl eylemedüñ?” (7) Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi: “Sizüñ arañuzda bir ḳovcı vardur, anuñ-çun (8) du‘āñuzı ḳabūl eylemezin.” didi. Mūsā eyitdi: “İlāhī anı bize (9) bildür kim bilelüm.” Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi: “Yā Mūsā ben daḫı ḳovucıluḳ mı (10) ideyin?” didi ve bir ḳaç günden ṣoñra Allah ta‘ālā vaḥy eyledi, (11) eyitdi: “Ol kişi ḳavad oldı, işde muṣallaya iletdiler. Varġıl, (12) namāzın ḳılġıl!” didi. Mūsā ‘aleyhi’s-selām vardı. Gördi kim (13) yatmış cenāze ḥāżır olmış. İmdi Allahu ta‘ālā ‘āṣīlerüñ

[237] Metinde “yöñinde” şeklinde yazılmıştır.

97a

(1) günāhların şöyle örticek, muṭī‘lerüñ ḳıyās eyle kim (2) nice örte. Ḥaḍḍu’l-‘abd: Ġaffarda ẕikr itdügdi, anuñ-çun i‘āde (3) eylemezüz. Hem şi‘ri daḫı geçdi-y-idi, ve’s-selām!

El-Şüküru:

(4) Bir adı daḫı şükürdür. Ya‘nī Allah ta‘ālā ḳullarına şükr eyleyicidür. (5) İmdi Ḥaḳ ta‘ālānuñ şükri budur kim ḳullarınuñ azacuḳ ‘ömri içindeñ (6) çoḳ çoḳ ṣevāblar ve dereceler viricidür, aḫiret evinde (7) kim ṣoñı yoḳdur. Bir kāfir yitmiş yıl ‘ömrini küfr-ile geçürse (8) ve ṣoñra islāma gelse ölse, aña uçmaḳda pādişāhlıḳ (9) virür. Ammā ḳul şükri, Tañrı ḥażretine budur kim anuñ ululuġın (10) ögmegdür, ni‘metler virdügi-çün. İmām-ı Faḫreddin Rāzī (11) eydür: Ḳul Tañrı’ya şükr idebilmek muḥāldur. Zīrā ki şükr (12) eylemegligil şarṭ ni‘mete bilmekdür. Ḥaḳ ta‘ālā ḳullarına (13) şol ḳadar ni‘met viribidür kim kimsene ṣaymaz.

97b

(1) Nitekim buyurur: *“ve in te‘uddū ni‘metellahi lā tuḥṣūhā”*[238] (2) Bir niçe ‘ulemā eyitmişler kim şükr eylemekden ‘āciz (3) olmaḳ daḫı şükrdür. Şükr daḫı dürlü dürlüdür: Ten şükri (4) namāz ḳılmaḳ ve oruc dutmaḳdur. Göz şükri Tañrı’nuñ (5) yaratduġı ‘acāyiblerde baḳup ‘ibret dutmaḳdur. Dil (6) şükri ẕikr-i Ḳurān’dur. Göñül şükri maḥbubdur. Māl şükri (7) zekāt durur, ṣadaḳa durur. Her kişi kim Tañrı virdigi ni‘metlerüñ (8) şükrin yirine getürse ni‘meti arta. Nitekim buyurur: *“le’in şekertüm le ezīdenneküm”* [239] (9) Ḥaḍḍu’l-‘abd: Ḳul mümkündür kim (10) şākir ola, eylük eyleyen kişiye medḥ-i iḥsān eylemek-ile (11) yāḫūd virdüginden daḫı artu virmek-

[238] “…Allah'ın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız…” (İbrahim Sûresi, 14/34)
[239] “…Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracağım…” (İbrahim Sûresi, 14/7)

ile. Böyle itmek eyü (12) ḫaṣletlerdendür. Nitekim peyġāmber ḥażreti buyurdı: "*Men* (13) *lem yeşkuri'n-nâse lem yeşkurillahe*"[240] Ādem oġlanına şükr eylemeyen kişi

98a

(1) Tañrı'ya daḫı şükr eylememiş olur. Ḥaḳ ta'ālā Loḳmān'a (2) eyitdi: *"enişkür lī ve lī vālideyk"* [241] Ya'nī "Yā Loḳmān! Şükr (3) eyle benüm ḥażretüme, saña hidāyet virdügim-çün, hem şükr (4) eyle ataña anaña seni besledükleri-çün." Pes sebeb daḫı (5) şükr eylemek vācibdür, ve's-selām!

Şi'r

Müfteilün / müfteilün / müfteilâtün

(6) Şükr-i ni'met ni'metüñi arturur
'Ömrüñi ve devletüñi arturur

(7) Küfr-i ni'met ni'metüñi giderür
İḥtiyāc ve şeḳuvvetüñi arturur

(8) El-'Aliyyu:

Bir adı daḫı 'aliyyudur. Ya'nī Allah ta'ālā yücedür. Ammā (9) bu görinür nesneler yücelik gibi degüldür. Nitekim eydürler: (10) 'Arş yücedür kürsīden, kürsi yücedür göklerden. (11) Bil kim Ḥaḳ ta'ālā yüceligi mertebe cihetiyledür. Nitekim eydürler: (12) Falan 'ālim falan 'ālimden yücedür; ammā ḫalīfe sulṭāndan (13) yücedür. Ḥaẓẓu'l-'abd: Ve yücelik Allahu ta'ālā ṣıfatıdur muṭlaḳa;

[240] "İnsanlara teşekkür etmeyen kimse Allah'a (c.c.) da şükretmez." (Hadis, Tirmizî, Birr, 35; Ebu Dâvud, Edeb 12.)
[241] "...(İşte bunun için) önce bana, sonra da ana-babana şükret …" (Lokman Sûresi, 31/14)

98b

(1) ammā ḳul-daḫı yüce olur. Zīrā ki meşāyiḫ yüce dururlar mürīd- (2) -lerden, üstādlar yüce dururlar şākirdlerinden, peyġāmber- (3) -ler yüce dururlar ümmetleründen, Muḥammedu'r-Resūlullah yüce durur (4) dükeli peyġāmberlerden. Ammā Allahu ta'ālā yüceligine baḳıcaḳ dükeli (5) yüceler alçaḳ dururlar. Her kişi kim Tañrı'nuñ yüceligin (6) bilse aña vācibdür ki alçaḳlıġ ve meskenet kendüye (7) ṣıfat eyleye; tā anuñ ḥażreti buyurdı: "*Men tevāḍa'a ra-* (8) *-fe'ahu'llahu ve men tekebbere veḍa'ahu'llahu.*"[242] (9) Ḥikāyet: Ḥaḳ ta'ālā vaḥy eyledi, Mūsā peyġāmbere (10) kim "Yā Mūsā! Ṭūr ṭaġına çıḳ, keleci idelüm." Ṭaġlar (11) bu vaḥyı işitdiler, yüceldiler ki Mūsā bizüm üzerümüzde (12) Ḥażret-i 'İzzet-ile münācāta gelür diyü Ṭūr-ı Sīnāgı (13) alçaḳlık ḳıldı, eyitdi: "Ben ne vaḳtın muḥal olmaḳlıġa

99a

(1) anuñ ḳademine lāyıḳ olam." Ve anuñ tevāżu' sebebinden Ḥaḳ ta'ālā (2) Mūsā peyġāmbere eyitdi kim "Yā Mūsā! Ṭūr ṭaġına çıḳġıl, (3) münācāt anuñ üzerinde idelüm." Allah ta'ālā kitābınuñ (4) evvelini bī ḥarf-ile başladı. Nitekim buyurdı: *"Bismillahirraḥmanirraḥīm"* [243] (5) "Elif"-ile başlamadı; zīrā ki "elif"de yücelik ve tekebbür vardur, "bī"de (6) tevāżu' vardur. Çün "elif" kendüyi gördi, Ḥaḳ ta'ālā anı (7) alçaḳ eyledi. "Bī"yi çünki alçaḳlıḳ eyledi, Ḥaḳ ta'ālā anı yüce eyledi, (8) ve's-selām!

Şi'r

[242] "Alçak gönüllü olanı Allah (c.c.) yükseltir, büyüklenen kimseyi de Allah (c.c.) alçaltır." (Hadis, Ahmed bin Hanbel, Müsned, III, 76; İbn Mace, Sünen, II, 1398; Hadîs no: 4176; Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliya, VII, 129; VIII, 46.)

[243] "Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla." (Genel kabule göre Fatiha Sûresi'nin ve Kur'an'ın ilk ayeti.)

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(9) Çü insāna tevāżu‘ oldı zīnet
Libās idingil anı zīhi ḫil‘at

(10) Bu dergāhda ḳabūl olmaḳ dilersen
Fuẓūlī[244] terk idüp bilgil fażīlet

(11) El-Kebīru:

Bir adı daḫı kebīrdür. Ya‘nī żıdd-ı ṣaġırdur. (12) ‘Aẓīm żıddı ḥaḳīrdür. Allahu ta‘ālā büyükdür, büyüklügi mertebe-y-ile- (13) -dür. Dükeli maḫlūḳāt anuñ ḥażretinde kiçiler dururlar.

99b

(1) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳullardan kebīr, Tañrı’dan ḳorḳıcaḳ (2) ‘ālimler durur. Ḥalḳı Ḥaḳ’dın yaña ḳoġırcılardur. Bunda (3) daḫı iḫtiṣār itdüñ.

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(4) Kişi-kim ṣaḳınmaḳ dileye dīni
Gidersün kendüzinden kibr ü kīni

(5) Ulular bile ṣoḥbet eylesün kim

[244] Metinde “Fuẓūñī” şeklinde yazımış

Eri arturmaz illā hemnişini

(6) El-Ḥafiẓu:

Bir adı daḫı ḥafıẓdur. Ya‘nī Allahu ta‘ālā ḳullarını (7) ṣaḳlayıcıdur afetlerden, gökler ṣaḳlayıcıdur aşaġa (8) düşmekden, göñülleri ṣaḳlayıcıdur bāṭıla meyl eylemekden (9) ve īmānı daḫı ṣaḳlayıcıdur şeyṭān şerrinden. Ve her kişi kim (10) endāmların ḥarāmdan ṣaḳlasa Tañrı ta‘ālā anuñ naṣīblerin (11) ṣaḳlaya. Ḥikāyet: Rābi‘a-i ‘Adeviyye Tañrı dostları- (12) -ndan-ıdı. Bir gice uyur-ıdı. Evine uġru girdi, buldığın (13) dürişürdi. Ḳaṣd itdi kim ala gide. Ḳapuyı bulamadı, aldığını

100a

(1) girü ḳodı. Gördi kim ḳapu açuḳ-durur. Ol bıraḳduġını girü (2) aldı kim çıḳa. Yine ḳapuyı bulamadı. Pes bir ün irdi gökdin-yañadın (3) kim “İy ḳalleş! Eger ol ḳaravaşumuz uyursa ben uyanuġın.” (4) diyü. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim nefsini (5) ḥarām arzūlardan ṣaḳlaya ve Ḥaḳ ta‘ālā ṣaḳlamaḳlıġıñ şükrine (6) ḳāīm ola; tā anuñ ṣaḳlamaġlıġı dāīm ola. Nitekim buyurdı: *“ve evfu* (7) *bi‘ahdī u’fi bi‘ahdiküm ve iyyāye ferhebūn”*[245]

Şi‘r

Fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûlün

(8) Zihī muḥsin zihī laṭif issi dildār
(9) Ki ḳulları uyırlar kendü bī-zār

[245] “…Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vâdettiklerimi vereyim. Yalnızca benden korkun.” (Bakara Sûresi, 2/40)

(10) Muṭī‘ olursañ emrine rāżı

(11) Eger ‘āṣī olursan belki bī-zār

(12) El-Muḳītu:

Bir adı daḫı muḳītdur. Tañrı ta‘ālā rızḳ yiyenlere (13) ḳuvvet irişdüricidür. Rezzaḳ-ıla ḳuvvet ortasında

100b

(1) farḳ budur kim ḳuvvet ḥāṣdur ṭa‘ām irdüre, rızḳ (2) ‘āmdur ṭa‘ām daḫı dirler melik daḫı dirler. Ḳut yeyeceler[246] (3) çoḳdur, anlaruñ ṣaġışın Allah ta‘ālā bilür, ancaḳ; lākin (4) beş ṭā’ife anlardan ma‘lūmdur: Ferişteleriñ ḳutı (5) ẕikr, tesbiḥdür ādemīlerüñ ve ḥayvanlaruñ ḳutı ta‘ām (6) yimekdür, (7) cānlar ḳutı Allah ta‘ālānuñ didārın görmekdür, (8) göñüller ḳuṭı Allah ta‘ālā bilmekdür, nefisler ḳutı (9) ‘ibādet eylemekdür. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim nefsine ḳutı ḥācet miḳdārınca vire. Ḳutıñ (10) ziyādesi isrāfdur ḫayrı yoḳdur, cānına. ‘Aḳl ḳuttın (11) çoḳ vire kim ‘aḳl-ıladur ‘ālemüñ ‘imāreti. Ḥikāyet: Cebrā’il (12) Ādem peyġāmbere geldi, eyitdi: “Saña üç nesne getürdüm, birin (13) iḫtiyār eyle.” Ādem eyitdi: “Ol ne nesnedür?” Cebrā’il

101a

(1) eyitdi: “Birisi ‘aḳıldur, ikinci dīn, üçünci ḥayādur.” Ādem (2) eyitdi: “Ḳabūl eyledüm ‘aḳlı.” Cebrā’īl eyitdi: “Dīn-le ḥayā (3) siz ikiñüz gidiñ.” Ol ikisi daḫı eyitdiler: “Bize (4) şöyle buyurdılar kim biz ‘aḳıldan ayru olmayavuz.” didiler. (5)

Şi‘r

[246] Metinde “yeyeceler” şeklinde yazılmış. T. “yiyiciler”

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Ol-durur çünki rızḳa pāyandan
Neylem diyeñ od olur andan

(6) Ḳuvvet[247] virmekligine rızḳ yiyene
İ‘timād eyle göñül ve cāndan

(7) El-Ḥasību:

Bir adı daḫı ḥasībdür. Kāfī ma‘nasında (8) olursa şöyle dimek olur kim Allah ta‘ālā ḳullarına görġlü (9) nesneleri ṭab dīnce viricidür. Eger muḥāsib (10) ma‘nasında olursa Allah ta‘ālā ḥesāb idicidür, ḳullarından (11) ḳıyāmet güninde. Ḥaẓẓu’l-‘abdi: Ḳuluñ naṣībi bu addan (12) oldur kim muḫtāclaruñ ḥācetlerin vire ve daḫı her gün (13) nefsinden ḥisāb eylemeye kim ḫayr mı işledi ya şer mi? Eger

101b

(1) ḫayr işledi-y-ise şükr eyleye, eger şer işledi-y-ise melūl (2) ola ve tevbe eyleye. Nitekim Peyġāmber ḥażreti buyurdı kim *“Ḥā- (3) -sibū en fusekum kable en tuḥāsebū”*[248] Ya‘nī ḥesāb eyleñ (4) nefsüñüzden ḳıyāmet ḥesābından öñdin. Ḥikāyet: (5) İbrāhīm Edhem eydür: Beytü’l-Maḳdis’de Ḳubbe-yi Ṣaḫra altında (6) yaturdum. Gördüm iki ferişte geldi, biri birine eyitdi: “Uşbu (7) yatan kimdür?” Eyitdi “İbrāhīm Edhem’dür.” Eyitdi: “Bunuñ derecelerinden (8) biri eksildi.” Eyitdi: “Ne sebebden?” Eyitdi: “Başra şehrinde ḥurmā (9) ṣatun aldı-y-ıdı ve ol ḫurma ṣatan kişinüñ bir ḥurması (10) bunuñ ḫurmāsına ḳarışdı, bunuñ ḫaberi yoġ-ıdı.” İbrāhīm (11) eydür:

[247] T. “ḳut”
[248] “Hesaba çekilmeden evvel kendi hesabınızı yapınız.” (Hadis, Tirmîzi, Kıyame, 25, Hadis No: 2459)

“Ṭurdum yola girdüm ve Baṣra’ya vardum. Bazardan (12) bir ḥurmā ṣatuñ aldum ve ol kişiye verdüm, döndüm. (13) Yine Ḳudüs’e geldüm, mescide girdüm, girü ol bayaġı

102a

(1) yirde yatdum. Gicenüñ bir niçesi geçdi-y-idi. Ol ferişteler (2) girü geldi ve söyleşdiler, eyitdiler: “Bunuñ ol eksilen (3) derecesi girü yirine geldi.” didiler. Ammā niçe ‘azīz- (4) -ler dervīşlik iḫtibār eylediler; zīrā ki ḳıyāmet güninde (5) ḥelāl mālı issine ḥisāb eyleyiserlerdür ve ḥarām māl (6) issine ‘azāb idiserlerdür. Peyġāmber ‘aleyhi’s-selām (7) eydür: “Dervīşler baylardan biş yüz yıl öñdin (8) giriserlerdür uçmaġa.” *Razeḳanā allahu ve iyyākum!*[249]

Şi‘r

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

(9) ‘İmāreti bu cihānuñ olur ḫarāb ḫarāb
(10) Neticesi daḫı āḫır olur türāb türāb

(11) Maḳāmuñ olmadı çün-kim senüñ fenā yurdı
(12) Beḳā-içün yaraḳ eyle gelür ḫiṭāb ḫiṭāb

(13) Ki iy ḳulum girü gel ḥażretüme vaḳtıdur

102b

[249] “Allah hem bizim hem sizin rızkınızı versin!” (Dua Cümlesi)

(1) Velī su’āl idicegin getür cevāb cevāb

(2) Çü her cevāb ḳabūl eylemezler iy ġāfil
(3) Cevāb şöyle gerek kim ola ṣavāb ṣavāb

(4) Diler-iseñ ki cevābuñ ṣavāb ola ol dem
(5) Hevā elinden içme bu gün şarāb şarāb

(6) Eger muḥabbet-i dünyā olursa gönlüñde
(7) Senligi dost arasında olur hicāb hicāb

(8) Eger ḥelāl-ise māluñ naḳīr ü ḳıṭmīrden
(9) Ḳıyāmet issilerinde olur ḥisāb ḥisāb

(10) Eger ḥarām-ısa māluñ ṭamu ḳızıp durur
(11) Yaraḳlanup durur anda niçe ‘azāb ‘azāb

(12) Şerī‘at emrine bu gün olursañ münḳād
(13) Verile ḥadsüz yarın saña s̱evāb s̱evāb

103a

(1) **El-Celīlu:**

Bir adı daḫı celīldür. Allah ta‘ālā (2) kāmildür yücelikde, ḳudretde, baylıḳda, ‘ilmde, pādişāhlıḳda, (3) arılıḳda. Ve hem münezzehdür ortağı vü yoldaşı olmaḳdan, (4) zamāndan ve mekāndan. Ammā celīl celālindendür; ya‘nī (5) ḳahr ṣıfatlarındandur. Yidi ṭamu daḫı ḥaḳīḳatde celāl (6) nūrındandur. Ammā cemīl ṣıfatı cemāldendür. Cemāl (7) laṭif ṣıfatlarındandur. Ḥaḳīḳatde sekiz uçmaḳ cemāl nūrı- (8)

-ndandur. Ḥaẓẓu'l-'abd: Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim (9) göñlin bāṭıl i'tiḳāddan, ḳayurmaz ṣıfatlardan (10) arıda ve andan ṣoñra eyü ṣıfatlar-ıla, 'ilm-ile, ma'rifet-ile (11) arasta ḳıla.

Şi'r

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

(12) Gelüñ emānetümüze ḫāliḳu'l-vefā idelüm
(13) Niçe kim geçdise taḳṣīr anı ḳażā idelüm

103b

(1) Bunı edebligümüz derdi geçdi ḥadden iyen
(2) Bulubanın aña dermānını devā ideler

(3) Mürāca'at eliyle ḫalef göñlegini
(4) Çıḳaralum üzerümüzden anı rehā idelüm

(5) Geceler erteye degin 'ibādet üzere ṭürab
(6) Göñülde ṣıdḳ u ṣafā dilde *Rabbenā*![250] idelüm

(7) Riyā vü kibr vü ḥased göñlümüz itdi ḫarāb
(8) Buları terk idüben düşmana cefā idelüm

(9) Çü furṣat oldı ġanīmet gelüñ ki elde-y-iken
(10) Celīl 'ışḳına cānlar āşinā idelüm

[250] "Rabbimiz!"

(11) Ḥüẕā-perest olubanın ḳamu butı ṣıyalum

(12) Celīl-vār teberrā-yı māsivā idelüm

(13) El-Kerīmu:

Bir adı daḫı kerīmdür. Allahu ta‘ālā ümīḍlüleri

104a

(1) nevmīḍ eylemez ve suçlulardan intiḳām almaz. Eger va‘de (2) eylerse vefā eyler muḫtāclara, umduḳlarından artuḳ (3) ‘iṭā eyler. Eger cefā idene ‘itāb eylerse ḥadden (4) aşurmaz, anuñ keremindendür. Yoḫ-iken var eyledigin (5) keremindendür. Bu dürlü ni‘metleri virdügi keremindendür. (6) Tevbe idenüñ günāhını yarlıġayup yirine ṣevāb yazduġı (7) keremindendür. ‘Ayblar örtüp yüzlerine vurmaduġı kereminden- (8) -dür. Azacuḳ tā‘at-çün çoḳ ṣevāblar virdügi keremindendür. (9) Dünyāda mülk verdügi āḫiretde uçmaḳ ve ḥūrīler verdügi daḫı (10) keremindendür. Su’āl: Çün Ḥaḳ ta‘ālā ādemīler ḥaḳḳında (11) bunca keremler eyledi; pes bunları niçün ma‘ṣıyyet-ile mübtelā (12) eyledi?” Cevāb: İki vech-iledür: Evvel budur kim eger ademīler (13) ma‘ṣıyyet itmeselerdi, kendülerin göriserlerdi, ‘aẕāba lāyıḳ

104b

(1) olısarlardı. İkinci budur kim ādemīlere ma‘ṣıyyet taḳdīr (2) eyledi; tā kendü ḥażretinüñ arılıġı biline. Rivāyet olındı kim (3) Cebrā’il, Mīkā’īl baḫṣ eylediler, Cebrā’il eyitdi: “Allah ta‘ālā (4) ādemīleri yaratdı ḫūb ṣūret-ile. Yirleri gökleri (5) bunlarıñ-çun var eyledi ki *“Ve seḫḫarelküm mā fī’s-semāvāti* (6) *vemā fi’l-arż”*[251]

[251] “O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından (bir lütfu olmak üzere) size boyun eğdirmiştir”[251] (Casiye 45/13. Ayrıca bkz. Lokman 31/20)

ve bunlara ṭā‘at buyurdı, itmediler, (7) günāh işlediler. ‘Acebdür eger bunları yarlıġar-ısa. Zīrā ki (8) ma‘ṣıyyetden aña ziyān irişmez. Mīkā’īl eyitdi: “Anuñ (9) bir adı kerīmdür ve kerem ḳulları ḥaḳḳında igen çoḳ durur. Ümīd (10) durur ki yarlıġaya fażlu ve kerem birle.” didi. Nāgāh bir ün işitdiler (11) kim ḥaḳ Mikā’īl sözidür diyü. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi (12) bu addan oldur kim suç idenlerüñ suçından geçe (13) ve ḫalāyıḳlara fāydası döñe.

Şi‘r

105a

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

(1) Dükeli ṭāyüfeye ol naẓar eydükçe kerim
(2) Gerek olduḳça vaẓīfe virür ol luṭf u ‘aẓīm

(3) Kereminden nice maḥrūm ola dostlar anuñ
(4) Naẓarı çün-kim olur düşmana her laḥẓa delīm

(5) El-Raḳību:

Bir adı daḫı raḳībdür. Ya‘nī Allah ta‘ālā yaratduġı (6) ḫalḳuñ aḥvālin ve ef‘ālin gözedicidür, dükelinüñ ḥācatlarını (7) bitiricidür. Bir nefes bunlaruñ işledüginden ġāfil olmaz. (8) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim dā’imā murāḳib (9) ola. Ya‘nī fikr eyleye kim Allah ta‘ālā gözedü durur. Pes gözini, (10) elini, ayaġını, ḳarnını ṣaḳlaya ḥarāmdan ve dilin ṣaḳlaya yalandan (11) ve ġaybdan ve bühtāndan ve kimseye sögüp incitmekden. Ve bir (12) ‘azīze ṣordılar kim “Kişi gözlerini ḥarāma baḳmaḳdan (13) nicesi saḳlaya bile?” Eyitdi: “Fikr eylesün kim Ḥaḳ ta‘ālānuñ baḳmaḳ-

105b

(1) -lıġı öñdindür, kendü baḳmaḳılıġından.” **Ḥikāyet:** ‘Ömer oġlı (2) ‘Abdullah yoldan geçer-iken bir çobana eyitdi: “Bir ḳoyun (3) ṣatġıl alalum.” Çoban eyitdi: “Ḳoyunuñ issi vardur.” ‘Abdullah (4) eyitdi: “Ḳurd yidi, diyesin.” Çoban eyitdi: “*Fe’eynallahu*!”[252] Ya‘nī (5) “Tañrı ḳanı?” ‘Abdullah ol çobanı ḳoyun-ıla ṣatun aldı. (6) Ol ḳoyunları şobāna bildürdi ve azād eyledi. ‘Abdullah (7) dem-be-dem eydürdi ki “Fe’eynallahu!” **Ḥikāyet**: Bir ulu şeyḫ (8) meger kim mürīdlerden birini artuġraḳ severdi. Anı ziyāde (9) terbiyyet ider-idi. Ṣordılar kim “Ne sebebden buña artuġraḳ (10) terbiyyet idersin ve muḥabbetüñüz vardur?” Şeyḫ eyitdi: “Bildüreyin (11) pes dükeli mürīdlerin ḳıġırdı. Her birinüñ eline birer ḳuş (12) virdi. Ol mürīde daḫı bile eyitdi: “Varuñ bir kimsene görmez (13) yirde boġazlañ, alıñ, geliñ.” Vardılar her bir ḳuşların

106a

(1) boġazladılar, aldı, geldiler. Ol sevgülü mürīd boġazlamadın (2) şöyle diri getürdi. Şeyḫ eyitdi: “Sen niçün boġazlamaduñ?” (3) Ol mürīd eyitdi: “Ḫalvet yir bulamadum. Her yire vardımsa (4) Tañrı’yı ḥāżır gördüm. Anuñ-çun boġazlamadum.” Şeyḫ eyitdi: “Hā! Gör- (5) -düñüz mi ben bunı niçün sevdügimi sizden artuġraḳ.” didi. (6) **Ḥikāyet**: Bir ‘azīz var-ıdı. Her yılda azacuḳ arpa alurdı. (7) Yılına-degin anı ḳut idinürdi. Çünkim öldi, cenāzesin ḳuşluġın (8) getürdiler. Ādem çoḳlıġından aḫşamın defn itdiler. Ol (9) gice düşde gördiler. Eyitdiler kim “Tañrı senüñ-ile neyledi?” Ol (10) ‘azīz eyitdi: “Yarluġadı; līkin ḥisāb eylediler tā şuña degin (11) kim bir gün oruc-ıdum. Bir dostum var-ıdı, buġday ṣatıcı[253]. (12) Aḫşam

[252] “Allah (c.c.) nerede?”
[253] Metinde “ṣatı” olarak yazılmış. T. “satıcı”

yaḳınıydı. Ḳatına vardum. Bilüsözin bir dāne (13) buġday aġzıma bıraḳmış, nāgāh fikrgerdüm. İki

106b

(1) pāre eylemiş, aġzımdan çıḳardum, yine buġday arasına (2) bıraḳdum. Ḥaḳ ta‘ālā şol ḳadarca nesne-y-içün ḥasenātumdan (3) biraz aldı, ol buġday issine virdi. Pes bilesin kim ḥāl (4) iş-böyledür, buña göre ‘amel idesiz ve Tañrı emmānında olasuz.” (5) **Ḥikāyet**: Selmān Fārisī’nüñ gice olıcak ‘ādeti (6) oldı kim dün namāzın ḳılur-ıdı. Namāzdan arıcaḳ otururdı, (7) tesbiḥ oḳır-ıdı. Tesbiḥden arıcaḳ aġlamaġa meşġul olur-ıdı. (8) Aġlamaḳdan arıcaḳ Tañrı ḥażretinüñ ‘aẓametinde fikre meşġul (9) olur-ıdı. Andan nefsine eydürdi kim “İy nefis! Eyü rāḥat (10) olduñ ṭur imdi, yine namāza meşġul ol!” dir-idi. Tā ṣabaḥa-de- (11) -gin işbu vech-ile ‘amel ider-idi.

Şi‘r

Müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilâtün

(12) İy göñül sen ḥāṣıl eylegil yaḳīn
(13) Şükri ḥāżır bilüp[254] nefsüñ saḳın

107a

(1) Bil ḥaḳīḳat çün didi Ḥaḳ size ben
(2) Boynuñuñ ṭamarlarında atan yaḳīn

(3) **El-Mucību**:

[254] Metinde “bilün” şeklinde yazılmıştır.

Bir adı daḫı mucībdür. Allah ta‘ālā ḳullarınuñ (4) du‘āların ḳabūl eyleyicidür, muḥtāclaruñ ḥācetin revā eyleyicidür. (5) Ḥaẕẕu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur kim Allahu ta‘ālā (6) senden ṭā‘at diler, sen anuñ ḥażretinden ḥācet (7) dilersin. Eger sen anuñ murādın virürseñ ol daḫı senüñ (8) murāduñ virür. Ruḥu’l-Ervāḥ’da eydür: Du‘ā ḳabūl olmaġuñ (9) şarṭları vardur: Evvel şarṭ, çāresüz ḳalmaḳdur. Nitekim (10) Ḳurān içinde buyurdı: *“Emmen yücībü’l-muḍṭarra i’zā de‘āhü ve yekşifü’s-sū’e”* [255] (11) İkinci şarṭ, meded ve nuṣret dilemekdür. Üçünci şarṭ, (12) īḫlāṣdur. Dördünci, zārī eylemekdür. *“Üd‘ū rabbeküm teḍarru‘ā ve ḫufyeh innehu lā yüḥibbu’l-mu‘tedīn”* [256] (13) Bişinci şarṭ, hem ummaḳdur hem ḳurmaḳdur. Altıncı

107b

(1) şart, ḥalāl yimekdür. **Ḥikāyet:** Bir ẓālim pādişāh (2) var-ıdı. Ġāyette ẓulmler eylerdi. Bunlaruñ arasında ṣāliḫler ittifāḳ (3) eylediler kim ol ẓālime yüz du‘ā eyleyeler. Bunları baġcısına ḳıġır- (4) -dı. Ḥarām ṭa‘ām yidürdi. Du‘ālar ḳabūl olmadı, ol ẓālim (5) üzerine. Ṣoñra ittifāḳ-ıla ḳırḳ gün-degin ḥarāmdan perhīz (6) eylediler kim ṣoñra du‘ā ideler ve itdiler. Ḥaḳ ta‘ālā ol ẓālimi (7) ḳahr eyledi. Yidinci, Tañrı ḥażretine inanmaḳdur ki du‘ā ḳabūl (8) oldı, diyü. Ḥikāyet: Benī İsrā’īl zamānında bir ḳarıcuḳ (9) pādişāha ḳonşı-y-ıdı. Bir gün ol ḳarıcuḳ evinde degül-iken (10) pādişāh anuñ evin yaḳdurdı, kendünüñ avlısına ḳatdurdı. (11) Ḳarıcuḳ geldi, evini bulamadı, zārı ḳılup yavuz du‘ā ḳıldı, (12) eyitdi: “İlāhī! Ben ‘uyısam sen ḥāżırduñ.” didi. Ḥaḳ ta‘ālā (13) ol ẓālimi helāk eyledi. Ḥikāyet: Bir gün İbrāhīm Edhem’e

108a

[255] “(Onlar mı hayırlı) yoksa darda kalana kendine yalvardığı zaman karşılık veren ve (başındaki) sıkıntıyı gideren, sizi yeryüzünün hakimleri kılan mı…” (Neml Sûresi, 27/62)

[256] “Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez.” (Araf Sûresi, 7/55)

(1) eyitdiler kim “Ḥaḳ ta‘ālā Ḳurān’da buyurdı kim du‘ā idüñüz ḳabūl (2) ideyin kim *“Ve ḳāle rabbükümüd‘ūnī estecib leküm”* [257] ḥāl budur kim du‘ā (3) ḳılurız, ḳabūl olmaz.” İbrāḥīm eyitdi: “Anuñ-çun kim sizüñ göñül- (4) -lerüñüz ölmişdür, on dürlü nesne-y-ile: Evvel budur kim ḥaḳ bildüñüz, (5) ḥaḳların virmedüñüz. İkinci oldur kim Ḳurān’ı oḳuduñuz, anıñ içindeki (6) aḥkām-ıla ‘amel eylemedüñüz. Ve üçünci Peyġāmber severüz didiñüz, (7) sünnetini terk itdüñüz. Dördünci şeyṭānı düşmanumuzdur didiñüz, (8) girü aña muvāfaḳat eyledüñüz. Bişinci uçmaġı severüz didiñüz, (9) aña lāyıḳ ‘amel eylemedüñüz. Altıncı ṭamudan ḳorḳaruz didiñüz, yazuḳlar- (10) -dan yıġlınmaduñuz. Yidinci ölüme iḳrār eyledüñüz, anuñ-çun yaraḳ eylemedüñüz. (11) Sekizinci Tañrı’nuñ ni‘metlerini yidiñüz, şükrin yirine getürmedü- (12) -ñüz. Doḳuzuncı ölüleriñizi sinlere defn itdiñüz ve anlardan (13) ‘ibret dutmaduñuz. Onuncı müslümān ḳardeşlerüñüzüñ ‘aybların

108b

(1) gözledüñüz ve siz kendü ‘aybuñuz unutduñuz ve bu ḳadar ḳuṣū- (2) -r-ıla du‘āñuz nice ḳabūl olsun.” Ve anuñ lüṭfundandur kim (3) ḳullarına maḳṣūdların vire. **Ḥikāyet**: ‘Aṭāyi Azrāḳ (4) eydür: Bir gün iki aḳçe aldum elüme, bāzāra vardum. Un (5) alam, eve getürem. Bir ḫıdmetkārı gördüm, aġlar. Eyitdüm: “Niçün (6) aġlarsın?” Eyitdi: “Efendim iki aḳçe virdi nesne almaġ-ıçun. (7) Anı düşürdüm.” didi. Esirgedüm, ol iki aḳceyi aña virdüm. (8) Ben mescide vardum namāza meşġūl oldum ve aḫşam yaḳın (9) oldı, eve varmaḳlıġā utandum. Bir dürger dostum var-ıdı, (10) anuñ ḳatına vardum. Ḥāli diyü verdüm. Ol daḫı dervīş-idi. (11) Eyitdi: “Benüm daḫı nesnem yoḳdur kim saña virem. Evet işbu (12) yunḳadan ṭaġarcuġuña koyġıl, un ele

[257] “Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim…” (Mü’min Sûresi, 40/60)

giricek[258] tennür ḳızdurmaġa (13) gerek ola. Ṭaġarcuġuma ol yunḳadan ṭoldurdum, eve

109a

(1) iletdüm, bıraḳdum. Tizcek çıḳdum, mescide vardum. Yatsu namāzından (2) ṣoñra eve geldüm. Burnuma etmek ḳoḳusı irdi. İçerü girdüm, gör- (3) -düm, etmek bişirürler. Eyitdüm: "Bu ne ḥāldür?" Eyitdiler: "Ṭaġarcıḳda un (4) bulduḳ, etmek bişirdüḳ. Eyü un almışsın, andan girü bundan (5) alġıl, ayruḳ undan almaġıl." didiler.

Şi'r

Müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilâtün

(6) Her kim iderse du'āyı ḳılur ḳabūl
(7) Ḥācet isteyen de olmaz hem melūl

(8) Ẓālimüñ ẓulmi ḳaçan bāḳī ḳala
Ḳurtarur maẓlumı sen olma 'acūl

(9) El-**Vāsi'u**:

Bir adı daḫı vāsi'dür. Allah ta'ālānuñ baḫşişleri (10) giñdür ve daḫı iḥsānları boldur. *"ve in te'uddū ni'metellahi lā tuḥṣūhā"* [259] (11) **Ḥikāyet:** İbrāhīm peyġāmberden bir ḳāfir (12) geldi, ṭa'ām diledi. Virmedi. Maḥrūm gitdi. Ḥaḳ ta'ālā vaḥy (13) itdi kim *"Eyne keremuke yā İbrāhīm?"*[260] "Keremüñ ḳanı yā İbrāhīm?"

[258] T. "bulduġuñ vaḳtın"
[259] "…Allah'ın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız…" (İbrahim Sûresi, 14/34)
[260] "Cömertliğin nerede ey İbrahim?" (Bu bir ayet veya hadis değildir.)

109b

(1) Ol ṭa‘ām dileyenüñ ardından yitdi, eyitdi: “Gel girü dön. Eve (2) varalum. Ṭa‘ām yigil, andan gitgil.” didi. Pes İbrāhīm anı aldı, (3) evine iletdi, ḳonaḳladı. Ol kāfir eyitdi: “Yā İbrāhīm! Evvel geldügüm vaḳtın (4) beni ḳonaḳlıġa ḳabūl eylemedüñdi, şimdi ardumca geldügil sebeb (5) ne-y-idi?” Eyitdi: “Allah ta‘ālā senden ötrü baña ‘itāb eyledi.” (6) Pes ol ḳonuġuñ göñline ilhām oldı, eyitdi: “Zihī ma‘būd kim (7) oldur düşmandan ötrü dostına ‘itāb eyledi.” diyü müşlümān (8) oldı, eyitdi: *“Eşhedü enlā ilāhe illāllahu ve eşhedü enne İbrāhīme* (9) *Ḫalīlullah”*[261] didi. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi bu addan oldur (10) ki ‘ilmi, ma‘rifeti, ḫulḳı bol ola.

Şi‘r

Müfte'ilün / müfte'ilün / fâ'ilün

(11) ‘İlmi anuñ ḳandaysa buldı yol
Ḳuṭreti ve sem‘i mevcūdāta[262] yol

(12) Giñligi ḳatında deñizler ḳamu
Ḳaṭre degül bilgil iy ṣāḥib

(13) El-Ḥakīmu:
Bir adı daḫı ḥakīmdür. Allahu ta‘ālā ḥikmet issidür. Ezelde

110a

[261] “Ben tanıklık ederim ki Allah’tan başka tanrı yoktur. Yine tanıklık ederim ki İbrahim Allah (c.c.) dostudur.” (Kelime-i Şehadet)
[262] Metinde “mivcūdāt” olarak harekelenmiş.

(1) bir bölük ḫalḳı sa‘īd eyledi, bir bölügi şaḳī. Ḳudret ḳalemi şerrince mile (2) levh üzerinde yazdı. Bel‘am Bā‘ūr ki ‘arşa naẓar eylerdi. (3) itler ṭavīlesine[263] baġladı; lākin ādemī ṣūretinde-y-idi. (4) Aṣḥāb-ı Kehf itcügezi velīlerden oldı. Līkin it ṣūretinde (5) -y-idi. Pes ṣūrete i‘tibār yoḳdur. **Ḥikāyet**: Ebū ‘Alī (6) Daḳḳāḳ[264] eydür: Yidi kişi Daḳyanus’uñ şerrinden ḳaçarılar idi. (7) Tañrı ta‘ālā ḥażretin isteyü gitdiler. Bir itcügez bunlara uydı, bilem getdiler. (8) Pes anı görüp ḳovdılar, dönderemediler. Gerü geldiler ayaġın (9) ṣıdılar. Çāre olmadı. Pes Ḥaḳ ta‘ālā aña dil virdi söyledi, eyitdi: (10) “Beni niçün ḳovarsız?” Eyitdiler: “Sen bizüm cinsümiz degülsin.” didiler. (11) Ol daḫı eyitdi: “Yā siz ol istedügüñüzüñ hem-cinsiz[265] diyü istersüz.” Çün (12) itcügezden bu sözi işitdiler, ‘ışḳları şevḳleri ġālib (13) oldı. Ol itcügezi omuzlarına götürdiler, gitdiler. Ve daḫı ferişteler

110b

(1) arasında İblīs’den yigrek yoġ-ıdı. Līkin ḥükm-i ezeli gizlü-y-idi (2) ādemīlerden. Çünki ma‘lūm oldı. Bilenler ḳamu la‘neti etdiler. (3) **Ḥikāyet**: Ebū Ḥafaṣ Nişābūrī[266] mürīdleri-y-ile (4) bir kilise ḳatında geçerdi. Bir çiçeklü aġaç gördi, ṭurdı. Biraz ‘ibret (5) naẓarı-y-ıla baḳdı, teferruḥ eyledi. Ol kiliseden bir pīr çıḳdı, (6) meger oda ṭapardı. Baḳdı, şeyḫi gördi, eyitdi: “İy ṣāliḥler ulusı (7) gel içerü, bir dem sizi görelüm.” didi. Şeyḫ mürīdleri-le içerü (8) girdiler oturdular. Mürīdler Ḳurān oḳudılar, ẕikr eyitdiler. Çün (9) fāriġ oldılar, ol mecūsīnüñ göñline ilhām oldı ve bir ḳaç (10) aḳçe virdi, eyitdi: “Varuñ ṭa‘ām getürüñ bile yiyelüm.” didi. Vardılar, (11) ṭa‘ām getürdiler, yidiler. Pes ol mecūsi şeyḫ ileyinde İslām’a (12) geldi, eyitdi: “Ayruḳ ben sizden ayrılmazın.” didi. Şeyḫ eyitdi: “Teferrüce (13) çıḳan bizcileyin çıḳsun.” Ḥaḳ ta‘ālā ol şaḫṣı ezelde

[263] Metinde “ṭuvile” şeklinde harekelenmiş.
[264] Metinde “Daḳāḳ” şeklinde yazılmış.
[265] Metinde “nem” şeklinde yazılmış.
[266] Metinde “Neyşābūrī” şeklinde yazışmış.

111a

(1) sa‘īd eylemişdi. Şeyḫi aña vibibidi. Anuñ ṣoḥbeti bereketinde (2) ol sa‘ādet nūrı andan āşīkāre oldı. Ḥaẓẓu’l-‘abd: (3) Ḳuluñ nasībi bu addan oldur kim Tañrı ḥażretine ‘ārif (4) ola. Her kim Allah bilürse ol ḥakīmdür. Egerçi ayruḳ ‘ālemi (5) bilmezse daḫı. Ve ḥikmetlerüñ aṣlı Tañrı’dan ḳorḳmaḳdur.

Şi‘r

Müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilâtün

(6) Ger diler-iseñ bilesin ḥikmetin
(7) Gözüñe ‘ibret idingil ‘ibretin

(8) Göklere baḳ kim bilesin ‘ilmini
(9) Yirlere ayaḳ tā bilesin ḳudretin

(10) El-Vedūdu:

Bir adı daḫı vedūddur. Allahu ta‘ālā dükeli ḫalāyıḳa (11) ḫayr dileyicidür ve mü’minleri sevicidür. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi (12) bu addan oldur kim ḫalāyıḳa eyü ṣana. Nitekim Peyġāmber ḥażretinüñ (13) ġazāda mübārek dişi ṣıdılar ve yavuz du‘ā ḳılmadı, eyitdi: “ İlāhī

111b

(1) bunlara sen hidāyet virgil kim bunlar benüm ‘izzetüm bilmezler (2) ve mertebem añlayumazlar.

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(3) Er oldur güçlere ide taḥammül
Tekebbür terk idüp ide tezellül

(4) Resūlullah nice ḳatlandığını
Cefālara ide anı ta‘aḳḳul

(5) El-Mecīdu:

Bir adı daḫı mecīddür. Allah ta‘ālā şerīfdür. İşledügi (6) işler görklüdür ve ‘aṭāları daḫı boldur. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ naṣībi (7) bu addan oldur kim Tañrı’nuñ ṭoḳsan ṭoḳuz adları-y-ıla görklü (8) ‘amel eyleye kim aña sa‘ādet-i ebedī ḥāṣıl ola. (9)

Beyt

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Ger şeref ister-iseñ ma‘būda ṭā‘at eylegil
(10) Ṭā‘atı kendüzüñe her laḥẓa ‘ādet eylegil

(11) El-Bā‘iṯu:

Bir adı daḫı bā‘iṯdür. Allah ta‘ālā ḳullarını ġaflet- (12) -den uyarur. Sinle ucağından çürümiş tenleri ḳoparur. (13) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ nasībi bu addan oldur kim cāhillere ‘ilm

112a

(1) ögrede. Zīrā ki bunlar ulular gibidür ve bir ‘ālim ki anlara (2) ‘ilm ögrede, kānalar anlara cān virmiş gibidür.

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(3) Göñüllerüñ ḥayātı ‘ilm-iledür
Ḥaḳīḳatde memātı cehl-iledür

(4) Diri bil ‘ālimi gerçi ölürse
Ölü bilmek anı ḥamḳ u ‘amādur

(5) Ölü bil ḥāmili ölmezden öñdin
Diri bilmek ‘ayn-ı ḫaṭādur

(6) Eş-Şehīdu:

Bir adı daḫı şehīddür. Allah ta‘ālā hem ḥāżırları bilür (7) hem ġāybları. Çün ḳul bile-kim Tañrı ta‘ālā göre durur, ḳul ne (8) işler-ise, ḫayrdan şerden; pes saḳına şerī‘at ḥarām (9) eyledügi yirlerde bulunmaya, buyurduġı yirlerde yavu varmaya. (10) Çün ḳul Tañrı ḥażretini bile, gerek utana yavuz iş işlemekden. (11) Hem ‘ibādet şol vech-ile ide kim Tañrı ḥażretini görür (12) gibi. Nitekim Peyġāmber ‘aleyhi’s-

selām buyurur: *“El-iḫsānü en te‘budal-* (13) *-lāhe ke’enneke terāhu”*[267] Eger sen anı görmezsen señ nevvār ol,

112b

(1) ḫod seni göre durur.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(2) Çünki bildüñ bir adı anuñ şehīd
(3) Ḳorḳudan gerek olasın sen ḳadīd

(4) Nefsüñüñ lezzetlerin terk eylegil
(5) Tā bulasın āḫiretde sen mezīd

(6) El-Ḥaḳḳu:

Bir adı daḫı ḥaḳḳdur. Ḥaḳ bāṭıluñ żıddıdur. Allah ta‘ālā var- (7) -dur her zamānda. Var olmaḳ anuñ ḥażretine vācibdür, (8) yoḳ olmaḳ muḥāldür. Bil kim zamān yoḫ-iken var-ıdı. Andan (9) artuḳ varlara var dimek ḥaḳīḳat degüldür. Su’āl: (10) Eger eydürseñ kim çün ḥaḳ adı maḫṣusdur Allah ta‘ā- (11) -lāya; pes niçün Ḥallac-ı Manṣūr ene’l-ḥaḳ didi? Cevāb: (12) Anuñ-çun kim Manṣūr seyrinde bir maḳāma irişdi kim (13) aña fenā dirler; pes Manṣūr’uñ vücūdı ol maḳāmda

113a

[267] “İhsan, Allah’a onu görüyormuşsun gibi kulluk etmendir.” (Müslim, Îmân 1, 5. Ayrıca bk. Buhârî, Îmân 37; Tirmizi Îmân 4; Ebû Dâvûd, Sünnet 16; Nesâi, Mevâkît 6; İbni Mâce, Mukaddime, 9)

(1) mahv oldı. Ene’l-ḥaḳ diyen Tañrı ḥażreti-y-idi; lākin Manṣūr (2) dilinden işidildi.

Şi‘r

Müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilün

(3) İy ki sen ḥaḳḳsın cennetü nār eyledüñ
(4) Gül yaradup bülbüli ḳarşusına zār eyledüñ

(5) Bu el-‘aceb sırdur kimsene bilmedi bu sırrı kim
(6) Sen ene’l-ḥaḳ diyüben Manṣūr’ı berdār eyledüñ

(7) El-Vekīlu:

Bir adı daḫı vekīldür. Şeyḫ Muḥyi’l-’Arabī raḥimallah (8) eydür: “Çünkim Ḥaḳ ta‘ālā ḳulların yaratdı, gördi kim bunlar dükeli (9) nesnede ‘āciz veża‘īflerdür; kendü maṣlaḥatları- (10) -n daḫı bitürmezler. Pes ḫiṭāb eyledi bunlara kim beni vekīl (11) idinüñ ki sizüñ dünyāñuz ve āḫiretüñüz maṣlaḥatın (12) başaru virem.” Nitekim ‘ādetidür bir kişi kim tedbīr ehli (13) olmasa bir tedbīrlü şefḳatlü kişiyi idünür. Ādem oġlanları

113b

(1) Ḥaḳ ta‘ālānuñ kemāl-i ‘ilmini ve tedbīrini ve şefḳatini bildiler (2) ve anı vekīl-i muṭlaḳ idindiler. Pes Ḥaḳ ta‘ālā peyġāmberleri (3) yaratdı ve ‘ilm, şefḳat virdi; ḥażretine vekīl idindi, ḳullarına (4) viribidi. Tā bunlaruñ dünyālarınuñ ve āḫiretlerinüñ maṣlaḥatları (5) sebeblerin gösterdiler. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḥaḳ ta‘ālā çün kim (6) ḳulların kendü ḥażretine ḫalīfe eyledi, ḥaḳları müstaḥiḳlere irişdür- (7) -

mekde[268]. Pes gerekdür kim erler ‘avratlarınuñ ḥaḳların (8) vireler, ḫıḍmetkārlarınuñ ḥaḳların vireler; baylar mālları (9) ḥaḳların dervīşlere vireler ve bu vekāletde ḥıyānet (10) eylemeyeler.

Şi‘r

Müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilâtün

(11) Ḥażretüñe şükr-i bī-ḥad iy Celīl
(12) Kim bize faẕluñdan olduñ sen vekīl

(13) Dükeli maḳṣūdumuz ḥāṣıl ola

114a

(1) Çü bize sensin ḳamu işlere delīl

(2) El-Ḳavīyu:

Bir adı daḫı ḳavīdür. Kimseden maġlūb olmaz. (3) Hiç kimsene anuñla ṭartışmaz. Kendüden artuḳ cemī‘-i mev- (4) -cūdāt anuñ ḳudreti altındadur. Ḥaẕẕu’l-‘abd: Ḳuluñ nasībi (5) bu addan oldur kim nefsin zebūn eyleye. Nitekim Peyġāmber ḥażreti (6) bir gün ṣaḥābelere eyitdi: “Siz bahādur diyü niçe kişiye eydürsüz?” (7) ve ṣaḥābeler eyitdiler: “Yā Resūlallah! Biz bahādur diyü, şol (8) kişilere eydürüz kim her kimle kim güreşe anı başa.” Peyġāmber (9) ḥażreti ṣallallahu ‘aleyhi ve’s-sellem eyitdi: “Bahadur ol kişidür (10) kim ġāyet ḳaḳıduġı vaḳtın, öykesin yuda ve nefs (11) ejdahāsını başa ve zebūn eyleye, belkim ḳahr eyleye; (12) ya‘nī hiç bir kimse anuñ nefsinden rencīde olup incinmeye.” (13) Sadaḳa Resūllullah.

[268] Metinde “irüşdürmeklide” şeklinde yazılmış. T. “irişdürmekde”

Şi‘r

114b

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(1) Başarsañ nefsüñi olduñ bahādur

(2) Bahādur kişiye uçmaḳ bahādur

(3) Ḥayāt isterseñ nefsüñi öldür

(4) Kişi nefsin öldürmek ġaẕādur

(5) El-Metīnu:

Bir adı daḫı metīndür. Allah ta‘ālā ḳatı ḳuvvetlü- (6) -dür. Ḥaẕẕu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim dīn (7) emrinde ve İslām yolunda ḳatı ġayretlü ve ḳatı (8) ḥamiyetlü ola. Şübhe ve şekk, bid‘at, vesvese hergiz (9) göñlüne eşir eylemeye. Ḥaḳ üzerine şöylece ḳavī ve muḥkem (10) ola kim Tañrı ta‘ālā ḥażretinden ayruḳ hiç kimseden (11) ummaya ve ḳor[k]maya.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(12) Her ki dīn emri içinde olursa ġayyūr

(13) Ḳuvveti muḥkem olur hem sever anı ol Ġafūr

115a

(1) **El-Velīyu:**

Bir adı daḫı velīdür. Ya‘nī Allah tebāreke ve ta‘ālā (2) ḳullarına yardum eyleyicidür ve hem sevicidür. İy dervīş-i ḳallāş (3) ve iy gedā-yi evbāş maḥabbet şarṭı oldur kim her ne dürlü (4) zaḥmet ve cefā kim ol ma‘şūḳ-ı ezelīden gele, anı (5) rāḥat ve vefā bile, şikāyet eylemeye. Ḥikāyet: İbrāhīm (6) Edhem eydür: Bir vaḳtın Şām’da-y-ıdum. Bir ‘azīzüñ ḳatına (7) vardum. Gördüm kim dürlü belāya mübtelā olmış, esirgedüm. (8) “Bu zaḥmetlere nicesi ḳatlanursın?” Eyitdi: “Otuz (9) yıldur kim ben işbu zaḥmete mübtelāyın, henüz bir kez (10) daḫı şikāyet eylemedüm. Zīrā ki müşāhedesine (11) şöyle müstaġraḳ olmışam kim hiç şikāyete mecāl (12) ḳalmadı. ‘Āşıḳuñ derdi çün-kim iḫtiyār-ıla degüldür, dermān (13) daḫı iḫtiyār-ıla degüldür; çāresi teslīm-i rıżadur. Ḥikāyet:

115b

(1) Meger bir avcı aġ ḳurdı, balıḳ dutıldı. Ḫāl dili-y-ile avcıya eyitdi: (2) “Ben daḫı sencileyin müsebbihin. Beni niçün tesbiḥimden yığdun?” (3) Deñizden bir balıḳ daḫı çıḳdı aña cevāb virdi kim "Hāy! Utanmaz (4) mısın bu ne kelecidür kim dirsin ol yüce ḥażrete! (5) Tesbihiñle minnet mi idersin? Bu şol maḳāmdur kim cānlar (6) īsār iderler, melūl olmayalar.” Ve Tañrı’nuñ ḳullarına raḥmet (7) eylemekdür, ḳul maḥabbet Tañrı’sına muṭī‘ olmaḳdur. Fi’l-cümle (8) maḥabbet bünyādı nefs ārzūların terk eylemekdür; tā (9) dostuñ renci genc ola, maḥabbet raḥat ola. Nükte: Nitekim (10) Zeliḫa ḳaḳıdı, Yusuf’ı zindāna viribidi. Başında (11) tāc-ı muraṣṣa‘ var-ıdı ve arḳasında dibā-ı mülemma‘ (12) var-ıdı. Ẕendebān Yusuf’ı göricek eyitdi: “Bu kişi (13) bunda lāyıḳ degüldür.” Taḳrīb ancılayın ‘āṣiyi ḳıyāmet

116a

(1) güninde ṭamuya viribiyeler. Abdest endāmlarından nūr (2) balḳıya. Ṭamu ṭabaḳalarından feryād işideler kim tiz geç (3) yā mü'min kim senüñ nūruñ benüm odum söyündürmesin. (4) Ḥaẓẓu'l-'abd: Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim cidd ve cehd (5) eyleye; tā maḥabbet maḳāmına irişe. Ol maḳām şol vaḳt (6) ḥāṣıl olur kim ḥaḳdan ayruḳdan yüz çevüre, anuñ (7) ḥażretine yönele.

Şi'r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(8) Ger dilerseñ kim iresin yāre sen
(9) İltifāt eylemegil aġyara sen

(10) Baḳma nā-maḥrem yüzine zinhār
(11) Gerçi[269] müştāḳ-ısañ ol dīdāra sen

(12) El-Ḥamīdu:

Bir adı daḫı ḥamīddür. Ya'nī Allahu ta'ālā ögülmiş- (13) -dür, dükeli lüġatlar üzerinde dürlü dürlü lüġatlar-ıla.

116b

(1) Ḥaẓẓu'l-'abd: Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim eyi ad ḳazana. (2) Nitekim İbrāhīm peyġāmber bu ṣıfatdan naṣībi tevaḳḳu' eyleyüp (3) du'ā eyler-idi, eydürdi: "Yā Rab! Bana eyü ad rūzī eylegil; tā ki (4) bundan ṣoñra añılan ḫalḳ arasında ḫayr-ıla añılam ki *"Vec'al-* (5) *-lī lisāne ṣıdḳın fi'l-aḫirīn"* [270] İbrāhīm 'aleyhi's-selām (6)

[269] Metinde "gertü" şeklinde yazılmış. T. "gerçi"
[270] "Bana, sonra gelecekler içinde, iyilikle anılmak nasip eyle!" (Şuara Sûresi, 26/84)

bu ḍu‘āyı didüginden maḳṣūd oldı kim kendüden ṣoñra (7) ümmetleri anuñ sünnetin işleyelerdi ve işleyenlere ne ḳadar (8)ṣevāb olursa kendüye daḫı ol ḳadar olaydı.

Şi‘r

Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

(9) Ḳazanġıl bu ciḥānda sen eyü ad
(10) Ki tāḫīr-ile ideler seni yād

(11) Eyü adı ḳazandı çünki ‘aşḳdan
(12) Añılur diller üzerinde Ferhād

(13) El-Muḥṣīyu:
Bir adı daḫı muḥṣīdür. Allah ta‘ālā her nesnenüñ

117a

(1) saġışın bilür. Nitekim Ḳurān içinde buyurdı: *“ve aḥṣa* (2) *kulle şey’in ‘adeden”* [271] ve daḫı ḳullarınuñ eyüden, yavuzdan (3) ‘amellerin ṣayar; ḳıyāmet güninde ḥisāb eylemek-için. Ḫayr (4) ‘amellerine ṣevāb virür, şer işlerine ‘aẕāb ider. (5) Ādem oġlanı kendüzinüñ ma‘ṣiyyetlerini unıdır; līkin Ḥaḳ (6) ta‘ālā unutmaz. Nitekim kelāmında buyurdı kim *“aḥṣāhullahu ve nesūhu”* [272] (7) el-āye. Ḥaẕẕu’l-‘abd: Ḳul çün belkim Allah ta‘ālā anuñ (8) ‘amelini ṣayar, gerekdür kim ol rāżı olmaduġı işi işlemeye (9) ve daḫı Ḥaḳ ta‘ālā virdigi ni‘metleri bir bir ṣaya ve şükrine (10) meşġūl ola ve daḫı günāhların ṣaya, tevbe eyleye ve daḫı yılların (11) āyların günlerin ṣaya.

[271] “…Her şeyi bir bir saymıştır (kaydetmiştir).” (Cinn Sûresi, 72/28)
[272] “…Allah onları bir bir saymıştır. Onlar ise unutmuşlardır.” (Mücâdile Sûresi, 58/6)

Eyde kim “İy nefis! Ġāfil olma Tañrı (12) saña işbu ḳadar ‘ömr virdi, daḫı vaḳt olmadı mı kim ġaflet (13) uyḳusından uyanasın, anuñ ḥażretine dönesin?” İlerü zamān

117b

(1) ḫalḳınuñ ‘ādeti ol-ıdı kim ḳırḳ yaşına-degin ḫalḳa ḳarışup (2) ticāret iderlerdi ve ‘ilmi oḳırlardı, mu‘āmele iderlerdi. (3) Andan ṣoñra ḫalvete girürler-idi ve ‘ibādete meşġūl olur- (4) -lardı, düşekde yastuḳda yatmazlar-ıdı. Şimdi bir zamāndur (5) kim ḳırḳ yaşından ṣoñra yavuz ‘amellere ve fitnelere (6) ve vesveselere başlarlar. Bu zamān ol zamāndur kim ilerü (7) zamān ḳavmı bu zamān ḳavm şerrinden Tañrı’ya ṣıġınurlar-ıdı. (8) **Ḥikāyet**: Şeyḫ Ebū Ḥafṣ-ı Kebīr eydür otuz yıldur kim (9) ṣol omuzumdaġı ferişteye günāh yazdurmadum, Tañrı ‘ināyetiyle (10) ve daḫı hergiz māldār kişiler-ile dünyā-çün dostluḳ (11) itmedüm.

Şi‘r

Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

(12) Kendüzüñ gördügüñ ne fāyıdadur
Gögsüñi gördügüñ ne fāyıdadur

(13) Bāy u yoḳsul aṣılda ḳardaşdur
Ḳardaşı yirdügüñ ne fāyıdadur

118a

(1) Çün ḳara ṭopraġa girisersin

Döşege girdügüñ ne fāyıdadur

(2) Çünki devlet ṣoñ ucı terk idiser
Devlete irdügüñ ne fāyıdadur

(3) Çün yirinde döñüp gidisersin
Dirşüp dirdügüñ ne fāyıdadur

(4) ‘Ömr-i naḳdi ṭaġıldı iy miskīn
Māl dirşürdügüñ ne fāydadur

(5) Çünki ‘ömrüñde itmedüñ ṭā‘at
Yüz yaşa girdügüñ ne fāyıdadur

(6) El-Mübdīyu:

Bir adı daḫı mübdīdür. Allah ta‘ālā aşikāre idicidür, (7) dükeli nesneyi yoġ-iken. Anuñ yaratduġından añdın kimsene (8) nesne yaratmadı. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ nasībi bu addan oldur (9) kim ‘ālemler taṣnīf eyleye ve ṣan‘at düzede kim kendüden öñdin (10) idilmemiş ola yāḫūd bir eyü sünnet ḳomış ola. Ḳıyāmet ḳopınca (11) ol sünnet işledügince aña ṣavāb yazıla.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(12) Yoġ-iken yaratdı cümle ‘ālemi
(13) İḫtiyār itdi ḳamudan ādemi

118b

(1) Pes gerek ḳadrın bulasın ‘ömrüñüñ

(2) Geçüresin ẕikr-ile her demi

(3) El-Mu‘īdu:

Bir adı daḫı mu‘īddür. Allahu ta‘ālā ölenleri ḳıyāmet (4) güninde gerü var eyleyiser, dünyādagı ṣūret üzerine, her (5) ṭāifeyi ebedī menzilete irişdürmek-içün. Ḥaẓẓu’l-‘abd: (6) Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim ḳılduġı ṭā‘atları, girü ḳıldığı (7) ṣūret-ile her vaḳtda döndüre, girü ḳıla. Meṣelā bu günki irte (8) namāzın iki rek‘at ḳıla. Nitekim dünki irte namāzın iki rek‘at (9) bāḳisi daḫı ancılayındur. Çünkim mü’min i‘tiḳād (10) eylese kim ḳıyāmet güninde girü var eyleyiserlerdür, su’āl ü ḥisāb (11) ve ‘itāb idiserlerdür. Pes giceler gündüzleri ġaflet-ile geçürmeye. (12) Belkim bir ḳatı żāyi‘ eylemeye. Zīrā ki her nefesinden su’āl (13) idiserlerdür kim ol nefesi ḫayra mı ṣarf eyledüñ ya şerre mi

119a

(1) ṣarf eyledüñ, diyü ṣoralar.

Şi‘r

Müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilâtün

(2) Bir gün ola kim seni ḳoparalar
Her ne-kim işlediñ-ise ṣoralar

(3) Yavuz itdüñ-ise ḳorḳudur ‘aẓīm
Ger eyü itdüñ-ise cennet vireler

(4) El-Muḫyīyu:

Bir adı daḫı muḫyīdür. Ya‘nī Allah ta‘ālā dirgüricidür, dükeli (5) tenleri cān virmeklik-ile. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan (6) nasībi oldur kim ġaflet-ile ölmiş gönülleri, va‘ẓ u (7) naṣīḥat birle dirgüre. Hem ‘ibret-ile fikr-ile kendü gönlin (8) dirgüre ve daḫı bir suçsuz kişi öldürmege ḳaṣd eylemeye (9) ve girü öldürmese hemān girü dirmekdür. Nitekim kelāmında (10) buyurur: *“ve men aḥyāhā fe ke’ennemā aḥyānnāse cemī‘ā”*[273] (11)

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Ger diler-iseñ bulasın ḥayāt
(12) Gütmeyesin ābad ayruḳ memāt

(13) Lāzım olġıl fikr tā ‘ibrete
Tā saña keşf ola esrār-ı ṣıfāt

119b

(1) **El-Mumītu:**

Bir adı daḫı mumītdür. Ya‘nī Allahu ta‘ālā ḳul- (2) -ların öldüricidür, tenleri ḥayātların gidermek-ile. (3) Su’āl: Çün öldürici Allah ta‘ālādur, niçün cānları (4) melekü’l-mevt alur? Cevāb: Budur kim çün melekü’l-mevt (5) Allahu ta‘ālā emri-y-ile alur, cānları; pes vāḳı‘ada girü (6) öldüren Allah‘dur. Su’āl: Eger eydürseñ kim melekü’l-mevt (7) bir laḥẓa maşrıḳdan maġribe nicesi irişür yāḫūd (8) bir laḥẓa yüz

[273] “…Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur…” (Maide Sûresi, 5/32)

biñ kişi ölür ola bu ḳāmusın (9) nicesi başaru bilür? Cevāb: Budur kim (10) bu dünyā melekü'l-mevt elinde bir ṭabaḳ gibidür. Nitekim biregünüñ (11) ileyinde yimiş olsa bir kez ṣunmaḳda ne ḳadar gerek-ise (12) alu bilür, Tañrı emri birle. Su'āl: Ḥaḳ ta'ālā kendü (13) ḥażretini medḥ eyledüginde öldürcilik-ile fāyıda nedür?

120a

(1) Cevāb: Budur kim bildürmeklik-içündür ki her ḥādise kim (2) dünyāda vāḳi' olur; rızḳ virmekden, dirgürmekden, (3) öldürmekden. Anda taṣarruf eyleyen kendü ḥażretidür. (4) Her nesneye ḳādirdür, milk anuñdur, müdebbir memleket[274] (5) daḫı oldur. Ḥaẓẓu'l-'abd: Ḳuluñ bu addan nasībi oldur (6) kim her ḳatda kim bid'at ve fesād bilür-ise men' eyleye (7) ḳomaya.

Şi'r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(8) Uyan uyḳudan işid bu ḥikmeti
(9) Pīşe[275] itme kendüzüñe ġafleti

(10) Geldüñ iş-bunda ticāret itmege
(11) Aṣṣı eylemeklik-içün[276] vaḥdeti

(12) Ṣarf it 'ömriñ 'ibādet ḳılmaġa
Ḳoma elden bulmış-iken furṣatı

[274] Metinde "mümleket" şeklinde harekelenmiş. T. "memleket"
[275] Metinde "bīşe" şeklinde yazılmış.
[276] Metinde "eyleleg-içün" şeklinde yazılmış. T. "eylemeklik-içün"

(13) Ger Muḥammed ümmetiyseñ şübhesüz
Pīşvā[277] it kendüzüñe sünneti

120b

(1) Ḥaḳḳ'a yardım eylegil ḳanda-y-ısa
Yire depgil ḳanda görseñ bid'atı

(2) Māl cem' eylemege olma ḥarīs
Ölicek göñlüñ bunda ḳalur ḥasreti

(3) 'Ālemüñ bünyādına eyle naẓar
Gözüñe 'işret idingil 'ibreti

(4) Göñlüñi ḫāliṣ idüp gel bu yola
Gider içüñden riyā vü 'illeti

(5) Ölmedinden öñdin ölgil zinhār
Kim ḳatı acıdur ölüm şerbeti

(6) Fāriġ oturma ḥaḳḳuñ ẕikrin it
Göñlüñe hem 'ādet eyle fikreti

(7) Ḥaḳḳ'dan artuḳ sevdigiñ terk eylegil
Ger diler-iseñ bulasın devleti

(8) El-Ḥayyu:

[277] Metinde "bīşvā" şeklinde harekelenmiş.

Bir adı daḫı ḥayydur. Ya‘nī Allah ta‘ālā diridür. Nitekim (9) buyurdı: *“Hüve’l-ḥayyu’l-ḳayyūm”* [278] Şöyle diridür kim ebedā ölmez. (10) Zīrā ki anuñ ḥayātı ezelidür. Dükeli cānlaruñ ḥayatı andandur. (11) Cānlar yaradılmışdur. Her kim ḳadīm dursa kāfir[279] olur. (12) Muḥyiddīn ‘Arabī eydür: Ḥayy oldur kim anuñ ḥayātı (13) kendüden ola, ayruḳdan olmaya. Nitekim Allah ta‘ālā ḥayātı

121a

(1) öyledür. ‘Abdü’l-Ḳāhhar eydür: Tañrı ḥażretine ḥayy dirler, (2) ḥayvān dimezler. Anuñ-çun kim şol dirinüñ ki ḥayātı cānladur, (3) aña ḥayvān dirler. Eger cān-ıla olmazsa aña ḥayy dirler, ḥayvān (4) dimezler. **Ḥikāyet**: Bir kişinüñ gözi görmez oldı. Ṣordılar (5) kim “Niçün gözsüz olduñ?” Eyitdi: “Bir dostum var-ıdı, öldi. Andan (6) ötrü aġlamaḳdan gözsüz oldum.” Eyitdi: “Kendü yazuġuñ (7) kendü boynuña. Ne-y-içün bir ölmeyecek kimseyi dost dutunmaduñ (8) kim tā aġlayup gözsüz olmayaduñ?” **Ḥikāyet**: Māmūn (9) ḫalīfenüñ vefātı yaḳın gelicek taḫt altında gül dökdürdi (10) ve taḫtından indi. Ol gül üzerine oturdı. Ol gülden alur-ıdı, (11) başına ḳoyar-ıdı, eydürdi kim *Yā men lā yezālu mülkühü irḥam men yezūlu mülkühü ve ḳarabe hulkehu*[280] İy pādişāh (13) kim anuñ salṭanatına zevāl yoḳdur, ansız ki şol padişāh

121b

(1) kim anuñ zevāli vardur. Hem helāk yaḳın geldi. Bir niçe (2) meşāyiḫ eydürler: Dünyānuñ ḳadrī şol vaḳt yoġ-ıdı (3) kim anda ölüm olmayadı. Zīrā ki ölüm sebebi-y-ile fānī ‘ālemden (4) bāḳī ‘āleme varılur. Miḥnet rāḥata mübeddel olur. Ḫalḳ (5)

[278] “O hayat sahibi ve hayatın kaynağıdır. Her an ayaktadır ve mahlukatı görüp gözetmektedir.” (Bakara Sûresi, 2/255) Ayete’l- Kürsî’den bir bölüm.
[279] Metinde “kāfer” şeklinde harekelenmiş.
[280] “Ey saltanatı son bulmayan! Varlığı sonlu olana ve yıkılışı yakın olana merhamet eyle.” (Bu bir ayet veya hadis değil, bir dua cümlesidir.)

ṣoḥbetinden ḳurtılup Ḫāliḳ dīdārına irişilür. (6) **Ḥikāyet**: Meşāyiḫden birisi kiçi bayrām güninde (7) gördi kim ḫalḳı ḳurbān iderler. Benüm nefsümden artuḳ (8) ḳurbānum yoḳdur, didi vü bu sözi tamam idicek uṣṣı gitdi, (9) düşdi. Bir zamāndan ṣoñra ṭurı geldi, eyitdi: "İlāhī! Beni (10) sen işbu dünyāda nice yürüdürsin." didi ve cān teslīm (11) eyledi. Su'āl: Dükeli ḥayvānātda ḥayāt vardur, (12) ayruġına ḥayy dimediler yılana ḥayy didiler niçün? Cevāb: (13) Anuñ-çun kim canavarlarda yılandan çoḳ yaşar yoḳdur.

122a

(1) Ḫāl budur kim düşmanları çoḳdur: Ādemīler ve tavşancıl (2) ve leglek ve ḫınzır ve boġa ve keler ve kedi ve köpek ve yırtıcı (3) canavarlar dükeli düşmanıdur ve 'alāle'l-ḫuṣūṣ (4) bir birin daḫı yirler cins-i muḫālif olucaḳ. Rivāyet (5) iderler kim yılan 'ādetçe ölmez; tā işbu düşmanlardan (6) birisi telef eylemeyince yāḫūd od yaḳmayınca ya divār (7) başmayınca. Bir niçe ḥakimler eyitdiler: Yılana ḥayy diyü 'Arab (8) Ḳavmı anuñ-içun didiler kim ḥayātı ḳatı zaḫmet-ile zā'il olur. (9) ya öldürdükleri vaḳt ḥatta eger on pāre iderlerse daḫı bir (10) āy-degin ancaḳ ölür; meger kim başını yaṣṣılayalar. Yılanlar (11) daḫı dürlü dürlüdür bunlardan bir nev' ḳaradur. İki çatal (12) husyeteyni vardur tekeleyin çigninde yilesi vardur, (13) at yilesi gibi. Teke gibi ḳoḳar. Bir dürlü daḫı vardur, ne

122b

(1) aḳ ne ḳaradur ve heybetlüdür. Bir dürlü (2) daḫı vardur ṣaġırdur etlünüñ üstine atılur, ṣoḳıcaḳ (3) kefāret aṣṣı eylemez. Bir daḫı ef'ī dirler başı (4) yaṣṣı, boynı ince arḳasında uzun ḥat çekilmişdür. (5) Ṣoḳıcaḳ ne tiryāḳ aṣṣı ider ne afyon.[281] Bir daḫı vardur (6) arḳası benek benekdür, ol daḫı ḳatı yavuzdur, engerek dirler (7)

[281] Metinde "afyu" şeklinde yazılmış.

ṣoḳduġunlayın öldürür. Bir daḫı vardur bir ḳaruş ḳadardur gören[282] (8) kişi kamışdan ṣanur almaḳ ister, havāya ḳalḳar geri iner. (9) Ol kişinüñ üzerine derhāl soḳar öldürür. Bir dürlü (10) daḫı vardur kim altıayuyır ve altı ay uyanuḳ olur. (11) Bilmez kişi anı altun bilürek ṣanur eline (12) alur ve elinde-y-iken nāgāh uyanur. Ol kişi anuñ (13) vahşetinden düşer ölür, hiç ṣoḳmadan. Ve bir dürlü

123a

(1) daḫı ijdehādur. Ḥaẕẕu'l-'abd: Ḳuluñ bu addan nas̄ibi (2) oldur kim diri eyleye sırrın, Tañrı'nuñ nūrıyla ve diri (3) eyleye göñlini, Tañrı'nuñ fikriyle ve dilini ẕikriyle ve endā- (4) -mlarını, ṭā'atı ve şükri-y-ile. Ve her kişinüñ kim diri olmaḳlıġı (5) uşbu vech-ile olıcaḳ olursa Ḥaḳ ta'ālā aña sa'ādet-i (6) ebed̄i evinde ḥayāt-ı[283] sermed̄i rūz̄i ider kim bu dev- (7) -letden maḥrūmdur niçeler.

Şi'r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(8) Cihānuñ çün geçer ḳalmaz ḥayātı
Cefāsı çoḳ vefāsı yoḳ ṣebātı

(9) Diri ḳıl göñlüñi ḥikmetler-ile
Ki tā görmeyesin hergiz memātı

(10) Çü ẕātı emrinde 'aḳluñ yoḳ mecāli
Tefekkür eylegil bāri ṣıfātı

[282] Metinde " ḳaları gören" şeklinde okunuyor. T. "ḳaruş ḳadardur gören"
[283] Metinde " ḥayādet" şeklinde yazılmış. T. "ḥayāt"

(11) El-Ḳayyūmu:

Bir adı daḫı ḳayyūmdur. Ḳāimuñ mübālaġasıdur. ‘Örf ü (12) ‘ādetde eydürler kim falan kişi falanuñ işi üzerinde (13) durur Allah ta‘ālā ‘ālemlerüñ müdebbiri-durur mütevellīsi-durur.

123b

(1) Ya‘nī başarcısıdur; yaratmaḳda, rızḳ virmekde, (2) ṣıḥḥat virmekde, belālar def‘ itmekde. Bir nefes (3) bunlaruñ aḥvālinden ġāfil olmaz ve uyımaz. Zīrā ki ġāfil (4) olursa ya uyursa tedbīrde muḳaṣṣır olmış olur (5) ve anuñ gibi kimseye ḳayyūm olmaḳ muḥāl-durur. Nitekim kelāmında buyurur: (6) *“Allahü lā ilahe illā hüvel ḥayyül ḳayyūmu lā te’ḫuzühu sinetün”* [284] (7) Ḥikāyet: Mūsā ḳavmı bir gün Mūsā’ya ṣordılar kim (8) “Bizüm Tañrımuz uyur mı?” Mūsā Ṭūr’a varıcaḳ ṣordı kim “Eynāmu (9) rabbenā” Ya‘nī “Rabbum uyur mı?” Ḥaḳ ta‘ālā ḥażretinden ḥiṭāb (10) irdi kim “Yā Mūsā! İki elüñ-ile iki şişe alġıl uyumaġıl.” Çünki (11) aldı, uyuḳu ġālib oldı ve uyumaka ḳaṣd itdügünleyin (12) uyardılar. Fi’l-cümle üç keze degin uyardılar. Dördüncide (13) yine uyu-y-ıdı. Ol şişeler elinden düşdi pāre pāre

124a

(1) oldı. Ḥaḳ ta‘ālā vaḥy itdi kim “Yā Mūsā! Bu on sekiz biñ ‘ālem (2) benüm ḳudretüm elinde, şol ṭutduġıñ şişeler gibidür. Eger ben daḫı (3) sencileyin uyuyadum, bu ‘ālem ḳamusı ḫarāb olaydı, yirler (4) gökler helāk olaydı. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan nasībi (5) oldur kim ḥācetlülerüñ ḥācatın ve maṣlaḥatın başar- (6) -maġ-ıla meşhūr ola.

[284] “Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; O, hayydır, kayyûmdur. Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama…” (Bakara Sûresi, 2/255) Ayete’l- Kürsî’den bir bölüm.

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(7) Cihānuñ çün beḳāsı yoḳ iy[285] ‘aḳil
Uru ṭur başar işiñ olma ġāfil

(8) Eliñden fırṣatı eyleme ẓāyi‘
Gice gündüz dürişüp bil menāzil

(9) Bugünki işüñi yarına ḳoma
Ki ġaybı bilmedi ḫalḳ oldı cāhil

(10) El-**Vācidu**:

Bir adı daḫı vāciddür. Allah ta‘ālā varludur (11) ve andan ayruġı yoḳludur. Ḥaḳ ta‘ālānuñ uluhiyyeti ṣıfatları- (12) -nda hiç eksük yoḳdur, dükeli kemāldedür. Ḥaẓẓu’l-‘abd: (13) Ḳul şol vaḳt vācid olur kim Tañrı ḥażretine muṭī‘

124b

(1) ola. Nitekim Peyġāmber ‘aleyhi’s-selām buyurdı ki *“Men eṭā‘a’llahe eṭā‘ahu küllü şeyyin”*[286] (2) **Ḥikāyet**: Ebū ‘Umrān-ı Vāsıṭī (3) eydür: “Deñiz seferindeydüm. Gemi ṣındı. ‘Avratum-ıla ben bir taḫta (4) üzrinde ḳalduḳ. ‘Avratum bu ḥālde-y-iken oġlan doġurdı. (5) Çaġırur, feryād eyler, susuzlıḳdan öldüm diyü. Ben (6) eydürdüm

[285] Metinde “i” olarak yazılmış.
[286] “Allah’a (c.c.) itaat edene her şey itaat eder.” (Arapça bir söz. İslam büyüklerinden Sariyyu’s-Sakatî’nin bu manada şu sözü de vardır: “Kendinden üsttekilere itaat edene kendinden alttakiler de itat eder.” Ebû Naîm el-Isfehânî, *Hilyetü’l-Evliya ve Tabekâtu’l-Esfıyâ,* Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut 1994, X, 124)

“Ṣabr eyle! Ḥāli göre dursın.” Başum ḳaldur- (7) -dum. Gördüm havāda bir kişi oturur, elinde altından bir zencir (8) içinde ḳızıl yāḳūtdan[287] bir bardaḳ var aṣılu. Ol (9) zenciri aşaġa ṣarḳıtdı, eyitdi: “Aluñ şol sudan (10) iki kez daḫı içüñ.” Alduḳ, içdük. Ḳardan aḳ-ıdı, buzdan ṣovu- (11) -ġdı, baldan ṭatlu ve müşkden ḳoḳulu-y-ıdı. Eyitdüm: (12) “Ne kişisin-kim bize bu keremi eyledüñ?” Eyitdi: “Senün ma‘būduñ (13) ḳullarından bir ḳulun.” Eyitdüm: “Bu maḳāma ne-y-ile irişdüñ?”

125a

(1) Eyitdi: “Nefsüme muḫālif oldum ve anuñ ḥażretine (2) muṭī‘ oldum; pes havayı baña mutī‘ eyledi, uş saña su (3) getürdüm.” didi. Meşāyiḫ eydürler: Vācid diyü şuña dirler kim (4) ma‘şuḳınuñ bilir, ḳoḳusın bile. Nitekim Ya‘ḳub Yusuf’uñ (5) göñligin yüzine süricek eyitdi: “Yusuf’uñ ḳoḳusın (6) bilürin bu göñlegden ki *“innī le’ecidü rīḥa yūsufe lev lā entüfennedūn”* [288] **Ḥikāyet**: (7) Cüneyd-i Baġdādī eydür: Şeyḫ Serīr ḳatında vacidi ẕikr (8) eylediler. Şeyḫ eyitdi: “Vācid oldur kim anuñ göñli maḥbūbına şöyle (9) müştaġuraḳ ola-kim yüzini ḳılıçlarsa daḫı ṭuymaya.” Bir niçe (10) meşāyiḫ eyitdi: “Vācid oldur kim ‘āşıḳ ṣıfatları maḥv (11) ola, şol yirdeki ma‘şuḳ ṣıfatları ḥāżır ola. Zīrā (12) ki ḥaḳīḳat sulṭānı āşikāre olıcaḳ beşeriyet mecāzilerüñ (13) naṣībi fenādur.” Nitekim Şeyḫ Ebū’l-Ḥüseyīn Nūri eydür:

125b

(1) “Yigirmi yıldur kim vecdle faḳr ortasındavan. Tañrı’mı (2) bulduġum vaḳtın göñlümi yavu ḳıdum ve göñlümi bulduġum vaḳtın (3) Tañr’mı yavu ḳıluram.” Ve bir ḳez Şeyḫ Nūri’ye vacid ḥāṣıl (4) oldı. Mescid içinde bir ayaġ üzerinde ṭurdı. Bir āy-degin (5) namāz vaḳitlerinde namāz ḳılurdı. Girü bir ayaġ üzerinde ṭurur- (6) -dı. Ve

[287] Metinde “yāḳūḳ” şeklinde yazılmış.
[288] “…Şayet ‘Bunadı’ demezseniz, doğrusu, ben Yusuf’un kokusunu alıyorum!” (Yusuf Sûresi, 12/94)

Süheyl bin ‘Abdullah’a vacid ḥāṣıl oldı. Yigirmi (7) biş günde bir kez ṭa‘ām yirdi. Ḳış günleri-y-idi bir ‘abā (8) gönlek geyürdi ve parça parça derler-idi.

Şi‘r

Müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilâtün

(9) Sen eger Allah’a olursañ muṭī‘
Mertebeñi eyleye bī-şekk rāfī‘

(10) Dükeli maḳṣaduñı hāżır ḥāṣıl ide
Niçe mücrimlere olasın şafī‘

(11) El-**M**ā**c**i**d**u:

Bir adı daḫı māciddür. Mecīd ma‘nāsındadur; lākin (12) mecīdde mübālaġa vardur. Nitekim ‘ilimde vardur; ammā ‘ālimde yoḳdur.

126a

(1) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ve şi‘ri yuḳaru mecīdde geçdi-y-idi, (2) i‘āde itmezüz.

El-V**ā**ḥ**i**d**u**:

Bir adı daḫı vāḥiddür. Allah ta‘ālā (3) vāḥiddür. Nitekim kelāmında buyurur: *“Ve ilahüküm ilahun vāḥıdun* (4) *lā ilahe illā hüve’r-raḥmanü’r-raḥīm”* [289] İmām Faḫru’r-Rāzī eydür: (5) Vāḥid ma‘nāsı ya nefy-i keṣretdür. Allah ẕātında (6) ya nefy żıddındadur. Eger nefy-i keṣret murād-ısa ma‘nāsı (7) budur kim Allahu ta‘ālā

[289] “İlâhınız bir tek Allah'tır. O'ndan başka ilâh yoktur. O, rahmândır, rahîmdir.” (Bakara Sûresi, 2/163)

mevcūd-durur kim ḳābil-i ḳısmet degüldür; (8) tā ḳısmet olmaduġından lāzım gelür. Żarūrī kim mekānda (9) olmaya; zīrā her nesne-kim mekānda ola. Ol ḳābil ḳısmet-(10) -dür. Ḳābil ḳısmet olan muḥtāc ola, Allahu ta‘ālāya. Ve Allahu (11) ta‘ālā muḥāldur kim muḥtāc ola; belkim dükeli ‘ālem anuñ ḥażretine (12) muḥtācdur. Eger nefy-i ṣad murād-ısa ma‘nīsi oldur (13) kim ‘ālem içinde bir kimse yoḳdur kim Tañrı ḥażretinüñ

126b

(1) vücūb-ı fānisinde, ‘ilminde, ḳudretinde aña berāber ola. (2) İmām-ı Ḳuşārī eydür: Ef‘ālinde artuġı yoḳdur. Belkim (3) dükelin ol yaratdı. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan nasībi (4) oldur kim kendü zamānında ḫayr ḫaṣletlerinde hiç naẓar (5) olmaya.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(6) Yatlı ḫūlaruñı terk it iy emīr
Hem eyü ḫūlar idingil ‘abīr

(7) Tā kim işüñ maḥv-ıla iṯbāt ola
Olasın ‘ālem içinde bī-naẓīr

(8) El-Eḥadu:

Bir adı daḫı eḥaddur. Vāḥid-ile eḥad ortasında (9) farḳ budur kim vāḥid miftāḥ-ı ‘adeddür. Ya‘nī saġışlaruñ (10) evvelidür; lākin saġışdan degüldür. Nitekim ‘Arab eydür: Vāḥid (11) iṯnā selāse dimek ḫaṭādur. Bir daḫı budur kim vāḥid-ṣıfat

(12) *“Raculun vāhıdun”* [290] dirler, *“Raculun ehādun”* [291] dimezler. (13) Pes Allah ta‘ālā maḥṣūsdur, raḥman gibi aḫaṣdur.

127a

(1) Vāḥid raḥīm gibi ‘amdur, eḥad durur. Ẕātında eḥad durur, (2) ṣıfātında eḥad durur, ef‘ālinde ehad durur kim ġanīdür, (3) dükeli ḫalḳdan. Eḥaddur, ferdur, ṣameddür. *“Lem yelid ve lem yūled ve lem yekün lehu küfüven eḥad”*[292] (4) Bir gün Mekke müşrik- (5) -leri Peyġāmber ḥażretine kişi viribidiler. Eyitdiler (6) kim bize bildürsen-kim ma‘būd ne cinsdendür. Ḥaḳ ta‘ālā (7) Ḳulhüvallah sūresin viribidi. Ya‘nī eyitdi: “Yā Muḥammed ol (8) kāfirlere digil kim benüm ma‘būdum birdür, cinsi yoḳdur.” (9) Bāyazıd’a bir kişi geldi. Eydür: “Ḥisābum vardur ṣayu vir.” (10) Şeyḫ eyitdi: “Ṣayayın.” Ol ḫāce niçe biñ biñ altun (11) şeyḫe ısmarladı. Birazdan ṣoñra ṣordı kim “Ne ḳadar- (12) -dır?” Eyitdi: “Birdür.” Ḫāce eyitdi: “Delü misin! Ben saña (13) niçe biñ biñ altun virdüm, sen henüz bir dirsin.”

127b

(1) Şeyḫ eyitdi: “Delü sensin. Ol ḥaḳīḳatde birdür, ḳalanı (2) mecāzdur.” didi. Ḫāce bunı işitdi, gönline ilhām düşdi, (3) ol ḳamu mālını dervişlere ṣadaḳa virdi, cümle vāṣıl- (4) -lardan oldı.

Şi‘r

Müfte'ilün / müfte'ilün / fâ'ilün

[290] “Bir adam”
[291] “Bir tek/biricik /eşsiz adam”
[292] “O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur.” (İhlas Sûresi, 112/3-4)

(5) Nūrı yüzüñüñ iy şāh-ı enver
Her ḳanda-y-ısam gözüme manẓar

(6) Şāhı iki görse oldı ma‘zūr
‘Ārif gözi bir görür iy dilber

(7) Mevcūd-ı ḳadīm çünki sensin
Lāyıḳ-durur eyderler Allah kebir

(8) Ḥikāyet: Ḳabaḳ bardaḳ-ıla çekişdi. Ḳabaḳ bardaḳa eyitdi: (9) “Sen kimsin?” Bardaḳ eyitdi: “Rūzigār zaḥmetlerin çekip-duru- (10) -rın zamānuñ ıssısın sovuġın görüp-dururın sen (11) ḫoş gölgede ‘ömr geçürdüñ.” Ḳabaḳ eyitdi: “Belī (12) böyledür; likīn sen añlıkdan dem ursın. Cehd meşeḳḳat (13) ‘āleminde ḳalmış, ben dost luṭfınuñ ḳıyısında birlikden

128a

(1) dem urırın. Hergiz ḳahr ehli-y-ile luṭf ehli berāber (2) olmaya. Eger dilerseñ kim bulasın ḳanḳımuz mertebesi yigrekdür. (3) Gel ikimüzde suya girelüm ḳanḳımuz su üstinde ḳalur görelüm.” didi.

Şi‘r

Müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilâtün

(4) Birlik ehli irişürler menzile
İkilik ehli düşerler müşkile

(5) İkilig terk eyleyüp birlige gelüp
Tā iresin uçmaḳ içre maḥfile

(6) El-Ṣamedu:

Bir adı daḫı ṣameddür. Nitekim birdi, Allahu ṣamed, ṣamed (7) ma‘nāsında[dur]. Müfessirler çoḳ veche eydüpdürler, ṣamed oldur (8) kim bāḳīdür zevāli yoḳdur, ansuz işler bitmez. Ṣamed oldur (9) kim ululuḳda, bāylıḳda kāmil ola. Ṣamed oldur kim dā’imā dirler (10) ki anuñ evveli ve aḫiri olmaya. Ṣamed ol diriye dirler kim ölmez ve andan (11) kimse mirāṯ yimez. Ṣamed oldur kim ululuḳda, niḥāyete (12) irmiş ola. Ṣamed oldur kim anuñ ḥaṣretinden ḳalmışlara (13) meded irişe. Ṣamed oldur kim ṭama‘ı olmaya yimeye, içmeye ve uyumaya.

128b

(1) Ṣamed oldur kim kimseden ṭoġmadı ve kimse daḫı andan (2) ṭoġmadı. Ṣamed oldur kim olmaya anda ġayblar ve hem gizlenmeye (3) anda ġayblar. Ṣamed oldur kim eskimeye ve fānī olmaya (4) ve her ne dilerse işleye, kimse aña māni‘ olmaya. Ṣamed (5) oldur kim görmeye anı gözler ve ḳaplayumaya ‘arş ve kürsī (6) ve gökler. Ṣamed oldur kim yoḳdur aña zamān, mekān ‘āciz- (7) -dür, anuñ ‘aẓameti vaṣfında şerḥ ü beyān. Ṣamed oldur kim (8) ‘ālemlerüñ fehmi, nevmidi oldur. Oldı anuñ ‘izzeti ġāyetine irişmekde (9) ḥekīmlerüñ ‘aḳlı nevmīd oldı, anuñ ḥikmeti sırrına yitişmekdür. (10) Ṣamed oldur kim aña eyleyeler raġbetler ve anuñ ḥażretine yaḳın (11) varmaya sehv ve ġafletler. Ṣamed oldur kim yitdi maḫlūḳāt (12) ve kendü görmedi ve görmeyiserdür āfātı. Ṣamed oldur kim anuñ ḥażretine (13) ‘arż eline ḥācāt ve andan umıla cümle ḫayrāt. Ṣamed

129a

(1) oldur kim maḫlūḳ ṣıfatı-y-ıla ṣaḳlanmaya. Ṣamed oldur kim ‘ālim (2) ola ma‘lūmātı, ḳābil olmaya ziyādār ve ñoḳṣānātı. Ṣamed (3) oldur kim kāmil ola ẕātında ve ṣıfātında ve ef‘ālinde; ṣādıḳ (4) ola aḫbārında, aḫvālinde, aḳvālinde. Ṣamed oldur kim ḳādir (5) ol yoḳları var eylemege. Ṣamed oldur kim ḳahr eyleye cemī‘-i (6) maḫlūḳātı ve ḫalḳuñ fenāsından ṣoñra mirāṣ (7) olur, arżu ve semāvātı. Ve her kim anı bildi-y-ise kemā- (8) -l-ile ve kendü nefsini bilsün zevāl-ile ve her kim anı bildi-y-ise (9) ‘izzet-ile ve kendü nefsini bilsün ẕillet-ile ve her kim anı bildi- (10) -yse ġınā-y-ıla ve kendüzin bilsün faḳr u ‘ınā-y-ıla ve her kim (11) anı bildi beḳā-y-ıla, kendiyi bilsün fenāyla. Pes i‘rāż (12) eylesün dünyānuñ mālından ve saḳınsun bunuñ mekrinden, (13) ālından. İy niçe ‘āşıḳların bu dünyā itdi turāb. ‘İmāretlerin

129b

(1) idiser ḳamu ḫarāb. Yabān dünyā sevmek günāhlaruñ başıdur. (2) Nitekim Resūl ḫażreti buyurdı ki *“Ḥubbu’d-dünyā re’su* (3) *külli ḫaṭī’atin.”*[293] Dünyā bir menzil-durur āḫiret menzilelerinden. (4) Ve āḫiret müsāfirlerine bir bāzārdur kim bādiye başında (5) ārasta olmuşdur; tā ki andan āzuḳlanalar ve āzugla fenā bir beriyyesini (6) geçeler ve āḫiret menziline yitişeler. Nitekim ‘İsā peyġāmber eydür: (7) *“Ed-dünyā ḳanṭaratun, fe’ġdūhā ve lā ta‘merūhā”* [294] Ya‘nī dünyā bir köpri- (8) -dür kim anuñla āḫirete geçeler. Pes andan geçüñ ve anı (9) ‘imāret eylemeñ. Bundan ötrü eyitdiler ḥakīmler kim eger dünyā altun (10) ola ve āḫiret saḳsı, ‘āḳıl oldur kim āḫireti iḫtiyār ideydi (11) ki bāḳīdür. Zīrā fenā olan altundan bāḳī ḳalan saḳsı (12) yigrekdür. ‘Ale’l-ḫuṣūṣ dünyā-durur saḳsı, fānī ve āḫiret (13) altun-durur bāḳī. **Ḥikāyet**: Meger biregü ev ṣatun aldı,

[293] “Dünya sevgisi bütün hataların başıdır.” (Hadis, Ebû Dâvud, Edep, 125; İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte, VII, 243)
[294] “Dünya bir köprüdür. Ondan geçiniz ama onu imara kalkışmayınız.” (Yahya b. Muaz’ın sözüdür. Ebû Naîm el-Isfehânî, *Hilyetü’l-Evliya ve Tabekâtu’l-Esfıyâ,* Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut 1994, X, 53)

130a

(1) bir aracuġın ḳazar-iken bir desti altun buldu. Ol ev ṣatana (2) eyitdi: “Gizlü nesneñ var-ımış, ol evde. Gel, al.” Ev ṣatan eyitdi: (3) “Ben saña gizlü ve āşikāre bir kezden ṣatdum. Var ne gerekse (4) it. Ben anı bilmezin.” didi. İkisi çekişü ḳāżıya geldiler. Ḳāżı (5) eyitdi: “Oġluñuz, ḳızñuz var mıdur?” Eyitdiler: “Vardur.” Var sen (6) ḳızıñ bunuñ oġluna ver ve ol altun ḳızga cehāz eyle. (7) **Ḥikāyet:** İki kişi bir evi çekişdiler. Ḥaḳ ta‘ālā emri (8) birle ol evüñ divarından bir karınca ḥāl diliyle söyledi, (9) eyitdi: “Bende daḫı ne nizā‘ ḳaldı kim çekişürsiz. Ben dünyā begler- (10) -inden bir key ulu begdüm ve biñ yıl ḳadar pādişāhlıḳ eyledüm ve ṣoñra (11) öldüm ve çüridüm ve biñ yıl ḳadarı sinde yatdum ve bervāḳ oldum, (12) bir kişi geldi, beni aldı. Bir desti düzdi, bir zamān ṭutdı. ‘Āḳıbet (13) ṣındum üşendüm, biñ yıl ḳadar şöyle yatdum, ṭoprak olınca.

130b

(1) Ve ṣoñra girü aldılar karınca düzdiler ve ol vaḳtdan berü (2) uşbu divārdayım. Bende ne var ki çekişirsiz her kim bildi- (3) -yse kim Allah ta‘ālā ṣameddür kim ḫācatlar virür; pes ḥācatların (4) andan dileye. Nitekim biregü Peyġāmber ḥażretinüñ türbesin (5) ziyāret eyledi, eyitdi: “İlāhī! Alur beni yarlıġarsañ Peyġāmber’üñ (6) sevindürürsin ve eger yarlıġamazsañ şeyṭānı sevindürür- (7) -sin. Ḥāşā kim düşmanuñ sevindürüp dostuñı yeründüresin; (8) belkim dostuñı şād eyleyüp düşmanuñ kör idesin.” Ḥaẓẓu’l-‘abd: (9) Ḳul ṣamed olmaḳ ḥaḳīḳatde muḥāldür; ammā be-ṭarīḳ-ı mecāz. (10) Ol vaḳt ṣamed olur kim ṣamed ḫulḳları-y-ıla ṣıfatlana (11) ve ḫalḳ aña ol vaḳtın muḥtāc ola.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(12) Aç gözüñi uyuḳudan iy faḳir

(13) Ḥāżır ol kim uyanuḳdur ol ḳadīr

131a

(1) Ṣubḥ vaḳtidür ḫunük yiller eser
Ṭoldı ser-ṭā-ser cehān müşk ü ‘abīr

(2) Ḳuşlar avāzıyla cihān[295]
Her biri tesbiḥ oḳırlar dileyeler bir

(3) Gör hezār destān ne destān oḳır
Bülbüli gör kim nice eydür naḳīr

(4) Sen henüz uyanmaduñ ġafletdesin

(5) Tā ziyan ‘ömrüñi kim itdüñ ḳaṣīr

(6) Nefsüñ ārzūsı ayaġuñ baġladı

(7) Ḳanda maḳṣūda iriserdür esīr

(8) Uşbu dünyā aḫiret köprisidür

(9) İtmedi ḳarār anda ehl-i żamīr

[295] Mısra eksik yazılmış. Tırnovalı nüshasında şu şekildedir:
Ḳuşlar öterler budaḳlarda yine
Nicesi tesbiḥ oḳurlar dil-pezīr

(10) Cevre baḳma çabuk ol geç köprisi

(11) Uçmaḳ içre ata vire mülken kebīr

(12) Çün ṣameddür virici ḥācetleri

(13) Ḥażretine ḥācetüñi bir ü bir

131b

(1) ‘Arża itgil tā ki eyleye ḳabūl

(2) Uçmaġa girmeklige ide cedīr

(3) Yarısıñ düzgil yaraġını bugün

(4) Kim bilmezsin yarın ḳayġuñı bir

(5) Ḫalḳ ḥayrān olalar ol ‘arṣada

(6) Ṣorula bunlara ḳıṭmīr ve naḳīr

(7) Kimisi cennet yolın duta gide

(8) Kiminüñ varduġı yir nār u sa‘īr

(9) El-Ḳādiru, El-Muḳtediru:

Bir adı daḫı ḳādirdür. Ḳādir oldur (10) kim ne dilerse işleye ve dilemezse işlemeye. Ḳādiruñ şarṭı (11) bu degüldür kim fi’l-ḥāl Allah ta‘ālā ḳādirdür. Şimdi ḳopar- (12) -maga, şimdi ḳızmaduġı anuñ-çundur kim dilemedi, ḳoparmadı. (13) Her kim bildi, Tañrı’nuñ ḳādir-ıdugın, gerekdür kim anuñ ‘azābı

132a

(1) faniliġden ḳorḳuda ola, günāh işlemeye. Ḥaẕẕu'l-'abd: Ḳuluñ bu addan (2) nasībi oldur kim Ḥaḳ ta'ālā buyurur kim ḳulum teṭavvu' 'ibādet eyleyü (3) benüm ḥażretüme yaḳın olur. Çün yaḳın ola, ol ḳulumı severin. (4) İşitmekligi ve görmekligi, dutmaḳlıġı benüm-ile olur. Nitekim Ḥaḳ ta'ālā[296] (5) eyitdi: "Yā Muḥammed her ki saña muṭī' olsa benüm ḥażretüme (6) muṭī' olmışdur." Ve daḫı 'İsā peyġāmber balçıḳdan yarasa düzdi, (7) du'ā eyledi, uçdı. İmām Ġazālī eydür: Muḳdedir ma'nāsı hemān ḳādir (8) ma'nāsıdur. Ḳudret issidür, dimek olur; lākin muḳtedirde mübālaġa (9) vardur. Muḥyiddīn 'Arabī eydür: Ḳādir dimek ḳudretlü dimek olur; (10) lākin ḳudret-i eṣer ẓāhir olmaḳ vācib degüldür; ammā muḳtedirde (11) vācib-i ḳudret eṣeri ẓāhir olmış gerekdür.

Şi'r

Müfte'ilün / fâ'ilün / müfte'ilün / fâ'ilün

(12) İşlemek dilerse işler ol ḳadīr
İşlemez dilemez-ise işlemez ol emīr

(13) Ḳudretin görmek-içün göklere baḳ
Tā bulasın kim añā yoḳdur naẓīr

132b

(1) **El-Muḳaddimu, El-Mu'aḫḫiru:**

Bir adı daḫı muḳaddimdür ve birisi mu'aḫḫirdür. (2) Allahu ta'ālā muḳaddimdür, her kim dilerse yüce eyler ve kim dilerse (3) ḥażretinden ırāḳ eyler. Ḳureyş re'īsleri eyitdiler kim peyġāmber- (4) -liḳ tācı Ebū Ṭālib yetimi Muḥammed

[296] Metinde "Peyġāmber ḥażreti" yazılmış.

başına urdı. Ol tāç bizüm (5) başımuza lāyıḳdı. Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi: Ḳısmeti ben yigrek bilü- (6) -rin her kişiye ne lāyıḳ-ısa anı virürin. Yā Ḳureyşler (7) ne bi-teveccüh söylersüz kim Mūsā peyġāmbere eyitdüm: “Yā Mūsā (8) eger dilerseñ kim senden sana yaḳınraḳ olam, Muḥammed’e (9) ṣalavātçıḳ eyitgil. ‘İzzete lāyıḳ kişiye ‘izzet virürin, (10) ẕillete lāyıḳ olana ḫorluḳ virürin. Benüm tedbirümde kimsenüñ (11) medḫali yoḳdur. Zirā ki ḥükmümde ġalaṭ yoḳdur.” **Ḥikāyet:** (12) Baġdād şehrinde bir mü’eẕẕin var-ıdı. On biş yıl (13) mü’eẕẕinlik eyledi. Bir gün menāreye çıḳdı kim eẕān oḳıyadı.

133a

(1) Aşaġa baḳdı, bir naṣrāniyye ‘avrat gördi. Aña ‘āşıḳ oldı. (2) Aşaġa indi. Vardı, ḳarşusına ṭurdı. Ol ‘avrat eyitdi: (3) “Ne maṣlaḥata geldüñ?” Mü’eẕẕin eyitdi: “Saña ‘āşık oldum. Anuñ-çun (4) ḳatıña geldüm; tā maḳṣūduma irişem.” Ol ‘avrat eyitdi: (5) “Ben zinā itmezin.” Mü’eẕẕin eyitdi: “İmdi nikāḥ-ıla alayın.” (6) ‘Avrat eyitdi: “Sen müslümān, ben naṣrāniyye.” Mü’eẕẕin eyitdi: (7) “Ben daḫı naṣrāni olayın.” ‘Avrat eyitdi: “Ben daḫı saña varayın.” Pes (8) ol mü’eẕẕin naṣrānilerden oldı, naṣrāniler-ile ṭoñuz eti (9) yidi ve süci içdi, esirdi. Ol fi‘ille bir yirden düşdi, (10) öldi. Bir budur kim īmāndan maḥrūm oldı. İkinci cānından (11) maḥrūm oldı. Üçünci ‘avratdan maḥrūm oldı. (12) Ḥikāyet: Bir kişi var-ıdı, ḳonaḳçı. Dervişlere ḫizmet (13) eylerdi. Bir gün evine ḳonuḳ geldi. Ol kişi şehrüñ ḳāżısına

133b

(1) vardı. Ḳonuḳları-çun tevaḳḳu‘ itdi. Nesne virmediler ve andan (2) maḥrūm olup bir yahūdi ḳatına vardı. Andan nesne diledi. (3) Ol yahūdi dervişleri severdi. Vaḳtehā bunlara ḫayr (4) iderdi. Ol kişiye diledügin virdi. Ol gice ol ḳāżı (5) düşinde gördi kim ḳızıl yāḳūtdan bir sarāyuñ ḳapusında (6) durur. İçerü girmek ister, ḳomazlar.

Eydür: “Niçün ḳo- (7) -mazsız?” Eyitdiler: “Bunı senüñ-içün yapdılardı, şimdi fülān (8) cühūdundur didiler. Çün ṣabāḥ oldı, ḳāḍı uyandı, aġladı, zārı (9) eyledi, durdı. Ol ḳonaḳçı kişiye vardı. Bu aḥvāli ṣordı. Ol kişi (10) eydi virdi. Ḳāżı cühūdı ḳıġırtdı, eyitdi: “Uçmaḳ içinde senüñ (11) köşküñ vardur, bana ṣat. On biñ aḳçe vireyin.” Cühūd (12) eyitdi: “Ṣatmazın.” Ḳāżı daḫı arturdı. Satmadı. Cühūd ḳāżıya (13) aḥvāli ṣordı. Ḳāżı düşin eydi virdi. Cühūd[297] eyitdi: “Dünyā

134a

(1) ṭolu māla ṣatmazın.” Fi’l-ḫāl müslümān oldı, daḫı yüce maḳa- (2) -mlara irişdi. Pes ḳādirdür cühūda islām rūzī ḳıldı (3) ve ḳāżıyı ol dereceden girü ḳodı. Ḥaẓẓu’l-‘abd: (4) Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim ‘amellerden gereklüsin (5) ilerü duta. Ya‘nī āḫiret ‘amelin dünyā ‘amelin üzerine muḳaddem (6) duta.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

İy göñül bu günki işüñi ḳomaġıl yarına
(7) Zīhi devlet ‘āşıḳa kim bunda ire yarına

(8) Bu cihānuñ yoḳ beḳāsı ‘ömre daḫı yoḳ ṣebāt
(9) ‘Āḳil olan i‘tibār itmeye şimdi varına

(10) Çarḫ her dem gösterür dürlü ‘acāyib bī-şumar
(11) Degme-kez ḳomaz ki bülbül irişe gülzārına

[297] Metinde “cühū” olarak yazılmıştır.

(12) ‘İbret-ile yiryüzinüñ naḳlini fehm eylegil

(13) Ḥikmet-ile muṭṭāli‘ ol göklerüñ esrārına

134b

(1) **El-Evvelu, El-Āḫiru:**

Bir adı daḫı evveldür, birisi āḫirdür. Allah (2) ta‘ālā evveldür ibtidāsuz ve aḫirdür intihāsız. Oldur göñül- (3) -lere ma‘rifet virmek-ile. Aḫirdür ‘aybları setretmek-ile. (4) Evveldür dükeli nesneden öñdin var olmaġ-ıla. Āḫirdür dükeli (5) nesneden ṣoñra baḳī ḳalmaġ-ıla. Evveldür dükeli nesneden öñdin (6) ḳadem-i ezelliyeti-le. Āḫirdür dükeli nesneden ṣoñra sermediyyeti-le. (7) Evveldür īcād u taḫlīḳi-le. Āḫirdür hidāyet ve tevfīḳ-le. Evvel- (8) -dür her evveli evvel eylemeklik-ile. Āḫirdür her āḫiri āḫir eylemeklik-ile. (9) Evveldür ezel esrārın bilmek-ile. Āḫirdür ebed esrārın (10) bilmek-ile. Evveldür īmān düzmek-ile. Āḫirdür rıżvān (11) vermek-ile. Evveldür kimsene tedbīrinsüz ve āḫirdür (12) kimsene te’ḫīrinsüz. Evveldür ḫalḳ yaratmaġ-ıla. Āḫirdür (13) insāna, ḥayvānāta rızḳ virmek-ile. Evveldür te’līf-ile

135a

(1) Āḫirdür teklīf-ile. Evveldür tekvīn-ile. Āḫirdür telḳin-le. (2) Evveldür iḥsān eylemek-ile. Āḫirdür ġufrān eylemek-ile. Evveldür (3) hidāyet virmek-ile. Āḫirdür ri‘āyet eylemek-ile. Evveldür (4) dostların sevmek-le. Āḫirdür düşmanlara ḫışm eylemek-le. (5) Evveldür sa‘ādet virmekde. Āḫirdür ‘ināyet eylemekde. (6) Evveldür vācib olmaġ-ıla aña ṣıfat-ı ḳıdem. Āḫirdür aña muḥāl (7) olmaġ-ıla fenā ve ‘adem. Evveldür ‘adl eylemek-ile. Āḫirdür faẓl (8) eylemek-ile. Evveldür diriltmek-ile. Āḫirdür girü öldürmek-ile. (9) Şol kişi-kim Tañrı’nıñ evvelinin bildi, edeb budur kim fikr (10) eyle kim Tañrı ta‘ālā benüm alnımda ne yazmışdur, sa‘ādetden, (11)

şeḳāvetden. Her kişi kim Tañrı'nıñ āḫiretin bildise (12) edeb budur kim dāīma uşbu fikr içinde ola kim 'acabā ṣoñ (13) nefesde ḥālüm ne vech-le ḫatim ola. Ḥaẓẓu'l-'abd: Ḳul evvel

135b

(1) olmaḳ dostdur; zīrā ki Tañrı varlıġına delīldür ve aḫirdür. (2) Ya'nī āḫir olmaḳ Allah ta'ālāya dostdur. Zīrā ki medlūl- (3) -dur. Ya'nī ḳul evvel nefsini bilür, andan Tañrı'sın (4) bilür. Allah ta'ālā evvel olmaḳ dostdur anuñ-çun kim yaradıcıdur. (5) Ḳul āḫir olmaḳ dostdur, yaradılmışdur kim evvel āḫir ad-ıla (6) faḫr iderler. Nitekim Maḫzūmiyye Ḳabilesi Velidin Muġayir (7) -ile faḫr iderler kim evvel başmaġın çıḳarup Ka'be'ye (8) giren oldur. Vaḥy daḫı gökden eyle geldidi (9) ve andan öñdin Mūsā peyġāmbere şol vaḳt-ki Şu'ayb'uñ (10) ḳızını nikāḥ eyledi, aldı. Anasına giderdi bir gice, 'avrat (11) oġlan doġurdı. Ḳatı ḳarañu-y-ıdı yol azdılar ılḳılar (12) daġıldı. Od istedi, yoḳdı. Gördi yeşil aġacı od (13) dutmış yanar. Ḳavmına eyitdi: "Siz biraz eglenüñ ben varayım

136a

(1) şol aġaçdan şāyed ki od bulam, getürem." Çün aġaç (2) ḳatına geldi. Bir avāz geldi, ol aġaçdan kim yā Mūsā *"İnnī* (3) *ene rabbüke fāḫla' na'leyk inneke bil vādil muḳaddesī ṭuvā"* [298] (4) Ya'nī "Yā Mūsā! Ben senüñ Tañrı'ñın arẓ[299]-ı maḳāma geldüñ, (5) na'lınuñ ayaġıñdan çıḳarup gel." Pes ol sünnet oldı, (6) bir ḥürmetlü yire varıcak başmaḳ çıḳarmaġa. Ve daḫı ca- (7) -hiliyetde süci içmegi kendüzine ḥarām ol eyledi. Hem uġrınuñ (8) elini evvel ol kesdi. İslām daḫı ḥükm aña muvāfıḳ getür- (9) -di. İkisinde evvel kişi kim İslām'a gelmezden öñdin (10) diyet yüz deve sünnet

[298] "Haberin olsun, senin Rabbin benim ben! Haydi pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdi Tuvâ'dasın!" (Taha Sûresi, 20/12)
[299] Metinde "ırẓ" şeklinde harekelenmiş.

eyledi ‘Abdu’l-Muṭṭallib idi. (11) Peyġāmber’üñ dedesi Resūl ḥażreti İslām’da (12) anı muḳarrer eyledi. Evvel kişi-kim ḳalem-le yazu yazdı İdrīs (13) peyġāmberdi. Evvel kişi-kim ḳaftan dikdi, geydi; yine

136b

(1) oldı. Ve andan öñdin cānavarlar derisin geyir- (2) -ler-idi. Ve evvel ṭaraḳ düzen Cemşid idi. Evvel at eyerin (3) düzen daḫı yine oldı. Ve evvel bir sulṭān-ıdı. Ḥaḳ ta‘ālā İdrīs (4) peyġāmbere viribidi, geldi da‘vet eyledi. Cemşīd pīr (5) olmış-ıdı. İdris’ün da‘vetin ḳabūl eyledi, Müslümān oldı. Evvel (6) medrese dünyāda Cemşid yapdı ve İdrīs’den nücūm (7) ‘ilmin oḳudı. Ve evvel ḳonuḳ ḳabūl eyleyen İbrāhīm peyġāmber- (8) -di. Ve evvel saḳalı daḫı aġaran daḫı[300] oldı. Ve evvel saḳalın (9) boyayan fir‘avn-ıdı. Sebeb oldı kim Ḥaḳ ta‘ālā Mūsā (10) peyġāmberle Harūn’ı fir‘avna viribidi, da‘vet eyleñ diyü. (11) Vardılar ḳapusında bir yıl ḳadarı durdılar ve hiç iltifāt (12) itmediler. Mūsā ‘aṣāyıla bir kez ḳapuyı vurdı. Ol (13) ḍarbuñ ṣā‘iḳasından ve heybetden fir‘avnuñ saḳalı

137a

(1) fi’l-ḥāl aġardı ve ṣoñra girü boyadı. Evvel oḳ, (2) yay düzen, atan İsma‘īl peyġāmberdi ‘aleyhi’s-selām ve hem (3) ‘Arabca yazu yazan ve oḳuyan daḫı oldı ve andan öñdin ‘İbrī (4) dilin söylerlerdi. Evvel ṣaḥābe kim aña Peyġāmber ḥażreti (5) beglik virdi, Muġīre bin Şu‘be-y-idi, hem āḫir kişi-kim (6) peyġāmberden ayrıldı yine oldı. Ya‘nī Peyġāmber ḥażreti (7) vefāt itdükden ṣoñra bir ḳaç ṣaḥābī girdiler, mübārek rav- (8) -žısında defn itdiler, girü çıḳdılar. Muġīre bin Şu‘be (9) yüzügüni - ravżaya bıraḳdı ve ṣoñra girdi yine-[301] aldı çıḳdı. Ḳalan ṣaḥābeler üzerine faḫr eyler-

[300] “daḫı” iki kez kullanılmış.
[301] Yan tarafa yazılmış.

idi (10) kim Resūl ḥażretinden aḫir ayrılan bendüm, diyü. Evvel (11) ‘Arabca aḳçe üzerine sikke vuran ‘Abdu’l-Melik bin Mer- (12) -vān’-idi. Evvel ṣabunı düzen Süleymān ‘alehi’s-selām (13) ve evvel kāġıd düzen Yūsuf’dı ‘aleyhi’s-selām. Evvel yufḳa

137b

(1) etmegin düzen Nemrūd-idi. Evvel başmaḳı düzen Cezīme (2) bin Mālik’dür. Ve evvel tārīḫ yazan bitilerde ‘Ömer-idi. Evvel (3) mancınuḳ düzen Nemrūd’dı. Evvel oḳ atan ġazāda Sa‘id (4) bin Vaḳḳaṣ-ıdı. Evvel müslümān kim ġazāda kāfir öldürdi (5) Vāḳıdi bin ‘Abdullah idi. Evvel müslümān kim Belḫ ırmaġını (6) geşdürdi; Buḫārā’yı, Semerḳand’ı ġazā eyledi[302] Sa‘īd bin (7) ‘Oṣmāndı. Evvel müslümān kim İstanbul ḳapusın ḳılıçladı girdi, (8) içinde eẕān oḳudı ‘Abdullah bin Ṭulbīd. Ol kimse-kim (9) ḳıṣṣa eyitdi Mekke’de ‘Ubeyd bin ‘Abīr’di. Ol ḳıṣṣa iden (10) Baṣrada Esvad bin Serī‘di. Ol kimse kim İslām’da (11) cum‘a namāzın ḳıldı, adı Medine’de Muṣ‘ab ibn ‘Umeyr’di. (12) Evvel oġlan kim bu ümmetden müslümān oldı ‘Ali-y-idi. Evvel (13) ‘avrat kim oldı Ḫadicetü’l-Kübrā idi. Evvel müslümān

138a

(1) olan ḫidmetkārlardan Bilāl-idi ve Selmāndı, Fars (2) ilinden ve daḫı Zeyd’dür, Ṣuhnīb’dür. Ve evvel tekbir iden İblīs (3) idi. Ve evvel ḥased eyleyen Ḳābil’di, evvel adam öldüren daḫı oldı. (4) Ve kendü-y-ile bile doġmış ḳız ḳardeşini Ādem ‘aleyhi’s-selām ḳar- (5) -deşi Hābīl’e virdi. Ḳābil eyitdi: “Ḳız ḳardeşimi ben alurın.” (6) didi. Ḳardeşi Hābīl’i öldürdi. Evvel pādişāh kim İslām’da (7) rişvet aldı Muġīre bin Şu‘be-y-idi. Evvel kişi-kim Ḥicāz’a (8) but iletdi ‘Ömer bin Yaḥyā-idi. Peyġāmber ḥażreti Mi‘rā- (9) -c’a varduġı gice anı cehennemde gördi, ṣaḥābedendi.

[302] Metinde “gazayladı” şeklinde yazılmış.

Āḫir (10) ṣaḥābī ki vefāt itdi Medīne'de Cābir bin 'Abdullah- (11) -dı. Āḫir ṣaḥābī ki Baṣra'da öldi Enes bin Mālikdi. (12) Āḫir ṣaḥābi ki Kūfe'de öldi 'Abdullah bin Ebī Avfī (13) -y-idi. Ve āḫir ṣaḥābī ki Mıṣır'da öldü 'Abdullah bin

138b

(1) el-Ḥāriṣ'di.

Şi'r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

İy dirīġā kim 'ömri ṣarf itdük bāṭıla
(2) Ẕākiri göre-dururken düşmişüz aşa sāhile

(3) Nefsümüz duzaġına dutulup olduḳ esīr
(4) Dīnümüzi degşürüp dünyāya düşdük müşkile

(5) 'Ömrümüzi ittüñ telef ve ḥasrete ve muḥannete
(6) Furṣatı fevt eyledük bilişimedük dūş-ıla

(7) Taġ ṭaş aġlarken ḥālümüz nite ola diyü
(8) Vaḳtumuzı biz geçürdük gülmek-ile zevḳ-ıla

(9) Defterümüze bir gün ala aluban ararsañuz
(10) Fermāñ getürmedük evlāduna ṣevābı ḥāṣıl

(11) 'Āḳil olan kişinüñ fikri bu ola her nefes

(12) Kim ezel ḥükmi nedür ya āḫiri nice ola

(13) El-**Ẓāhiru, El-Bāṭınu**:
Bir adı daḫı ẓāhirdür

139a

(1) ve birisi bāṭındur. Allahu ta‘ālā hem aşikārdur hem gizlüyi (2) ẓāhirdür ġuṣṣlaruñ gidermek-le. Baṭındur günāhlar yar- (3) -lıġalamaġ-ıla. Ẓāhirdür ḳudreti-y-ile. Bāṭındur ḥikmeti-y-ile, ẓāhir- (4) -dür āşikāre eylemekligi ile. Her aşikāre bāṭındur gizlü eylemek-ile. (5) Her gizlüyi ẓāḥirdür ḥüccet-ile. Bāṭındur mevṣūf olmaz āyāt-ıla (6) ve kifayet-ile. Ẓāhirdür kimsene yaḳın olmadı. Bāṭındur ḥicābda (7) gizlenmedi. Ẓāhirdür kimse aña yardım eylemedi. Bāṭındur (8) kimseden ḳorḳmadı. Ẓāhirdür ‘aḳl gözi-y-ile baḳıcaḳ. Bāṭın- (9) -dur baş gözi-y-ile baḳıcaḳ. Ẓāhirdür[303] iḥsān-ıla, bāṭındur iftinā- (10) -n-ıla. Ẓāhirdür eḥadiyet-ile, bāṭındur ṣamediyyet-ile. Ẓāhirdür dirgürmek-ile, (11) bāṭındur öldürmek-ile. Ẓāhirdür taṣrīf-le, bāṭındur (12) Ta‘rīf-ile. Ẓāhirdür delāil ü ef‘āl-ile; bāṭındur luṭf-ıla, (13) cemāl-ile. Ẓāhirdür kifāyet-ile, bāṭındur ‘ināyet-ile. Ẓāhirdür

139b

(1) dostların maḥbūb eylemek-ile, bāṭındur düşmanları maḫcūb (2) eylemek-ile. Ẓāhirdür ni‘met-ile, bāṭındur raḫmet-ile. Ẓāhirdür (3) yaratmaġ-ıla, bāṭındur yol kestirmek-ile. Ẓāhirdür aydınlıḳ (4) virür ni‘met āṣārı-y-ıla, bāṭındur kim göñüller münevver (5) eyler ma‘rifeti nūrı-y-ıla. Su’āl: Eger eydürseñ Allah (6) ta‘ālā aşikāredür dirsin. Aşikāre nesne oldur kim anuñ (7) varlıġında kimsenüñ şekki olmaya. Hāl budur kim niçeler şeḳḳ (8) şübhe iderler anuñ varlıġında. Pes nice

[303] Metinde “ zahir” şeklinde yazılmış.

aşikāredür? (9) Cevāb: İmām Ġazālī eydür: Allah ta‘ālā gizlü olduġı (10) ḳatı aşikāre olduġından ötrüdür. Nūrı nūrına ḥicāb (11) oldı. Zīrā her nesne-kim ḥaddına irişe żıddına mün‘akis (12) olur. Nitekim yarasa gündüz uçamaz; zīrā güneş nūrı (13) ḥaddine iriş-dürür. Ḥāl budur kim yarasanuñ gözleri

140a

(1) żaʻīfdür. Pes gündüz aña gecedür ve gece aña gündüzdür. (2) Ḥaḳ ta‘ālānuñ nūrları çoḳdur, ġāyetde aşikāredür. (3) Ādem oġlanlarınuñ daḫı gözleri żaʻīfdür, ol nūrlara (4) nisbet lā-cerem görmez. Miṣāl budur kim göz-ile görinen (5) nesnelerde güneş nūrından bellürek yoḳdur. Zīrā ki (6) dükeli nesneler anuñ-ıla bellü olalar. Kendüzince bellü olmaya. (7) Güneş nūrı batdıgınuñ sebeb oldur kim güneş felekde (8) seyr eyleyü eyleyü varur, ṭolanur. Nūrı dükeli mevcūdāt (9) üzerinden getrilür, ḳaragu olur. Ve evvel zamāna gice (10) dirler. Eger güneş felek üzerinde ṭursa seyr eylemese (11) güneş nūrı bilmezdi. Ol nūr şöyle ṣanalardı kim her nesnenüñ (12) rengi nedür? Ḥāl budur kim dükeli nesneden bellürekdür; (13) eger Allah ta‘ālā güneşleyin ṭoġup girü ṭolınsa-y-ıdı, yirler

140b

(1) gökler bir birine doḳınup uşana-y-ıdı, Ḥaḳ ta‘ālānuñ (2) vücūdı şekksüz şübhesüz ma‘lum ola-y-ıdı. Līkin, (3) çünkim dükeli maḫlūḳātu’l-vücūdı ve ḳıyāmı Allah ta‘ālā nūrı- (4) -y-ıladur ve comardlıġı-y-ıladur. Ol nūrı ve comardlıġı dāyim (5) olduġı sebeb oldı, şübhe vāḳi‘ olmaġa vücūdında. (6) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ nasībi bu addan oldur kim aşikāre (7) ola, Tañrı’ya lāyıḳ ‘ameller işlemek-ile ve gizlü ola yatlu (8) ṣıfatlardan ki anlara ṣıfāt-ı ẕemīme dirler. (9)

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

Kendüzüñi bellü eylegil ḳamu ḫayrāt-ıla

(10) Żāyi‘ itme ‘ömrüñi her dem geçür ṭā‘āt-ıla

(11) Vaḳt ola kim bir nefes ‘ömr isteyüp bulmayasın

(12) Eldeken ḳadrini bilgil geçürmegil lezzet-ile

(13) El-V**ā**l**ī**yu:

Bir adı daḫı vālīdür. Ya‘nī Allah ta‘ālā

141a

(1) müddebirdür kim ḫalḳınuñ tedbirin eyledi. Ḳullarınuñ müteva- (2) -lisidür kim maṣlaḥatların buyurur, her laḥẓa. Ḥaḳīḳatde (3) Allah ta‘ālā ḥażretinden artuḳ vālī yoḳdur; zīrā ki evvel (4) ezeli ezelde tedbīr eyledi, her nesne her birisine göre. (5) İkinci budur kim vaḳtlü vaḳtince ol tedbīrleri maḳāmları- (6) -na getürür. Üçünci budur kim ḳāimdür, ol tedbīrleri maḳām- (7) -larında bāḳī ve dāim dutmaġ-ıla. Ammā ḥaẓẓ-ı ‘abdi yuḳaruda velī (8) isminde geçdi-y-idi. Gerü i‘āde itmezüz ki tekrār olmaya. (9)

El-Müte‘**ā**l**ī**yu:

Bir adı daḫı müte‘ālīdür. ‘Alī ma‘nasındadur. (10) Bunda mübālaġa vardur. Ḥaẓẓ-ı ‘abd daḫı yuḳaruda geçdi-y-idi. (11) İkileyin i‘āde itmezüz ki taṭvīl-i kelām olmaya.

El-Berru:

(12) Bir adı daḫı berrdür. Ya‘nī Allah ta‘ālā iḥsān eyleyicidür. İḥsān (13) ḳullarına ya dünyā emrindedür ya dīn emrindedür.

141b

(1) Ol ki dünyā emrindedür: ‘Ömr virdügi gibi, ṣıḥḥat (2) ve ḳuvvet virdügi gibi, māl u mülk, manṣıb, oġul, ḳız vir- (3) -dügi gibi. Ammā dīn emrinde budur kim Allahu ta‘ālā kendü (4) luṭfından nūr baġışladı. Ol nūr bereketiyle cān müşā- (5) -hede bildi, göñül muḥabbet buldı, ‘aḳl maġrifet bildi, (6) dil şehādet bildi, sırr müḳāşefe buldı, göz ‘ibret (7) buldı, ten ḥıdmet buldı. Nitekim raḥmet yaġmurın viribir (8) aġaçlara. Kök olur, özdek olur, budaḳlar olur, ḳab (9) olur, yapraḳlar olur, çiçekler olur, yimişler olur (10) ve çekürdekler olur, iç olur, ḳab olur, bāġ olur. (11) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim muḥtāclara (12) eylik eyleye, ḫuṣūṣā ki atasına anasına. Peyġāmber (13) ḥażreti buyurdı kim “Tañrı’nuñ ḫoşnudlıġı ata, ana

142a

(1) ḫoşnudlıġındadur. **Ḥikāyet:** Mūsā ‘aleyhi’s-selām (2) Ḥaḳ ta‘ālā ḥażretine münācāt eylerken ‘arş ayaġında (3) bir kişi gördi kim şöyle ṭurur. Ta‘accüb itdi, anuñ maḳāmı (4) yüceligine, eyitdi: “İlāhī bu ne kişidür kim bunuñ gibi maḳāma (5) irişdi?” Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi: “Yā Mūsā! Bu kişi ḥīç kimseye (6) ḥased eylemedi, virdügüm ni‘mete şükr eyledi, atasına, anasına, (7) üstādına eylük eyledi.” didi. Ḥikāyet: Emire’l-Mü’minīn (8) Ḥasan rażiyallahu ‘anha atası ‘Ali-y-ile ve anası Fāṭıma- (9) -y-ıla ṭa‘ām yimezdi. Anası eyitdi: “Yā oġul! Bizüm-ile niçün (10) ṭa‘ām yimezsin?” Ḥasan eyitdi: “Ḳorḳarın ki sizüñ (11) naẓaruñuz doḳunduġı loḳmayı añsuzda ben yiyem, Tañrı (12) ḳatında odlu olam diyü yemezin.” didi. Fāṭıma eyitdi: (13) “İy oġlancuġum! Bizden yanı saña ḥalāl olsun, tek

142b

(1) sen bizüm-ile ṭa‘ām yegil.” didi. **Ḥikāyet:** Bāyazıd (2) eydür: İbtidā-yı irādetimde Tañrı ta‘ālānuñ ‘ışḳından (3) gicelerde gözüme uyḳu gelmezdi. İrteye degin namāz (4) ḳılur-ıdum. Henüz daḫı yigirmi yaşına irmedümdi. Bir gice (5) anam and virdi baña, gel benimle yat diyü. Sözine muḫālefet (6) eylemedüm. Vardum bile yatdum. Uyḳu gelmedi gözüme. Anam (7) yatdı. Yatur-iken niçe biñ kez “ḳul huvallahu eḥad” oḳudum. (8) Herkezi, anamı Allah’a ısmarladum. Anam uyur-ıdı. Bir elüm altında (9) ḳaldı-y-ıdı. Çıḳarmadum, uyanur diyü ve niçe vaḳt ol (10) elüm dutmadı. Ve daḫı gerekdür kim şākirdler üstād- (11) -larına eylük eyleyeler. Nitekim İskendere ṣordılar kim “Atañı mı (12) anañı mı yigrek seversin; ya üstādıñ mı?” Eyitdi: “Üstādumı (13) yigrek severin.” Eyitdiler “Ne sebebden?” Eyitdi: “Anuñ-çun kim

143a

(1) atam sebeb oldı fānī̄ ḥayātuma ve üstādum sebeb (2) oldı bāḳī̄ ḥayātuma.”

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

(3) Cānuñ terk it dilerseñ iresin cānāna sen
(4) Gence irişmek dilerseñ ‘āşıḳ ol vī̄rāna sen

(5) Ger ‘ivaż ister-iseñ birine on tā yidi yüz
(6) Beş gice gündüz dürişgil ṭā‘ata ve iḥsāna sen

(7) El-Tevvābu:

Bir adı daḫı tevvābdur. Allahu ta‘ālā tevbeleri (8) ḳabūl idicidür. Bilgil kim tevbe eylemek farżdur. (9) Anuñ-çun kim günāh şumı Tañrı raḥmetinden maḥrūmlıġa (10) irişdürür ve ayaḳları baġlar, ṭā‘at yaña (11) yürümege ḳomaz olur kim küfre irgürür, ne‘ūẕubillah! Tevbenüñ (12) ma‘nası ıraḳlıḳdan yaḳınlıġa dönmekdür. Muḫālefetden (13) muvāfaḳata dönmekdür. Ḥaḳ ta‘ālā tevbe ḳabūl eyledügi ḥışmından

143b

(1) iḥsāna dönmekdür. Günāhlar daḫı dürlü dürlüdür: ya budur (2) kim farīżalar terk eylemiş ola; namāz gibi, oruc gibi (3) ve bunlaruñ tevbesi ḳażā eylemekdür. ya budur kim bir ma‘ṣiyyet (4) işlemişdür kim ḳulla Tañrı ortasındadur; süci içmek, (5) ribā yimek, çalġu çalmaḳ gibi. Bunlaruñ tevbesi beşīmān (6) olmaḳdur. ya budur kim ḳulla ḳul arasında ola. (7) Bu müşkildür. Bunlaruñ tevbesi oldur kim eger mālın alır-ısa (8) girü vire, eger mālı yoġ-ısa ḥalāllıḳ dileye. Ve ādem öldür- (9) -miş ise diyetin virsün ya ḥalāllıḳ dilesün. Eger (10) ġıybet itdiyse ya sögdiyse ya bühtān itdiyse ḥalāl- (11) -lıḳ dilesün. Zinā eylediyse tevbesi oldur kim Tañrı ḥażretine istiġfār (12) eyleye; tā ol kişi bundan ḫoşnūd eyleye. Her kişi kim ḥalāl- (13) -lıḳ dilemedin ya ödemedin dünyādan gidicek olur-ısa

144a

(1) ḳıyāmet güninde ol ḥaḳ issileri geleler; kimisi eline yapışa, (2) kimisi yaḳasına yapışa, kimisi eyde kim sen beni urduñdı, kimisi (3) eyde sen benüm ġıybetüm itdüñdi, kimisi eyde sen benüm mālum (4) alduñdı. Pes Ḥaḳ ta‘ālā ‘adl eyleye, ol ‘āṣīnüñ (5) ṣevābını anlara üleşdüre. Ṣavābı dükenicek anlaruñ günā- (6) -hların ala, ‘āṣiye vire. Ol günāhları-la ‘āṣī (7) cehenneme gide. Tevbe üç nesne añmaḳla ḥāṣıl

(8) olur: Bir bu kim günāhı çirkinligin fikr eyleye. İkinci Tañrı- (9) -nuñ ‘azābı ḳatılığın fikr eyleye. Üçünci kendünüñ ża‘īf- (10) -liġin fikr eyleye. Zīrā bir kişi kim güneş ıssısına duymaya, ya ḳarınca (11) ya pire ısırduġına duyamaya, cehennem ıssısına nice ḳatlana? (12) Zebānīler görür neye ılanlar ve ‘aḳrebler ṣoḳdığına (13) nice ḳatlana. Su’āl: Eger eydürsen tevbe-i naṣūḥ nedür?

144b

(1) Cevāb: ‘Ömer eydür: Tevbe-i naṣūḥ oldur kim bir günāh- (2) -dan tevbe eyleyesin, ayruḳ ol günāhı işlmeyesin. Mu‘āẕ (3) eydür: Tevbe-i naṣūḥ oldur kim ol günāh işlemiş; tā ṣaġılmış (4) süd emcige girmeyince. Muḳātil eydür: Tevbe-i naṣūḥ oldur (5) kim dönmeklik ya ikircinlik olmaya. Ḥasan-ı Baṣrī eydür: (6) Tevbe-i naṣūḥ oldur kim istiġfār eyleyesin, diliñle (7) peşīmān olasın, göñlüñ-ile işlemeyesin. Ẕennūni Mıṣrī (8) eydür: Tevbe-i naṣūḥ üç dürlüdür: ‘Āmīler tevbesi güna- (9) -hdandur, ḫāṣlar tevbesi ġafletdendür, ‘ārifler (10) tevbesi ḥaḳdan ayruġa iltifāt itmekdür. Allah ta‘ālā (11) tevbe ḳabūl ider, beşimān olduḳlarınca. Zīrā ki tevbe (12) ḳabūl itmek anuñ ṣıfatıdur. Rivāyetdür ki İbrāhīm (13) ‘aleyhi‘s-selām eytmiş ḥakimler geldiler, eyitdiler:

145a

(1) “İy Tañrı Peġāmberi! Comardlıḳ nedür?” İbrāhīm eyitdi: “Comar- (2) -dlıḳ yetdigin ben bilmezin Cebrā’il’e ṣoram, gelicek size (3) ol vaḳt cevāb eydem.” Ḳaçan Cebrā’il geldi, ṣordı kim (4) “Comardlıḳ nedür?” Cebrā’il eyitdi: “Ben daḫı bilmezin; meger (5) Allah ta‘ālā bildüre.” Cebrā’il ḥażrete geldi ṣordı. Ḥaḳ ta‘ālā (6) celle ẕikrehu eyitdi: “Comardlıḳ oldur kim ḳul günāh işlese (7) tizcek girü tevbe eyleye ve günāh işledükçe girü beşimān (8) olup ḳarşu tevbe ḳıla. Uşbu vech-ile iderse ben (9) anuñ günāhların afv eyleyem. Her günāh birine bir ṣevāb yazam. (10)

Zīrā ki ḳerīmlerüñ ‘ādeti oldur kim suçlunuñ sucın (11) ‘afv itdüklerinden ṣoñra, in‘ām daḫı iderler.” Cebrā’il İbrāhīm’e (12) indi cevāb getürdi ki Allahu ta‘ālānuñ keremindendür ki günā- (13) -hkārlar helāk olmaġā yaḳlaşıcaḳ bunlara meded eyler, günāhların

145b

(1) ‘afv eyler. **Ḥikāyet:** Bir yigit fesāda müşġüldi (2) ve ne-ḳadar ma‘ṣiyyet var-ısa işledi-y-idi. Çün ṣayruldı. (3) Ḳonşılar ṣora virmediler. Bir dostı var-ıdı, ḳıġırdı, (4) eyitdi: “Uşbu ḳonşılarum benden ḳatı incindiler, dirlügümde. (5) Ve öldügümden ṣoñra daḫı kuristān ḳonşular incinmesü- (6) -nler benüm ‘azābımdan. Ve ölicek beni evümüñ bucaġında defn (7) eylegil.” didi. Ḳaçan ol dostı öldi, vaṣıyyetin yirine getür- (8) -di. Bir kişi ol yigidi düşde gördi, görklü ṣūret-ile (9) ve ḳıymetlü ṭonlar-ıla. Ṣordı kim “Ḥaḳ ta‘ālā senüñ-ile ne mu‘āmele ḳıldı?” (10) Eyitdi: “Ḥaḳ ta‘ālā celle ve ‘alā buyurdı ki iy ḳulum ḳonşılaruñ seni (11) żāyi‘ ḳıldılar ve senden yüzlerin cevürdiler. Ben seni (12) żāyi‘ ḳılmazın ve senden i‘rāż itmezin. Seni yarlıġadum (13) fażlım-ıla ve keremüm-ile. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan nasībi oldur

146a

(1) kim suçlularuñ ‘özrin ḳabūl eyleye, biri biri ardınca; ol suçlular (2) gerek-ise ra‘iyetleri olsun yāḫūd yaḳın ḫışımları ya (3) dostları olsun.

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(4) Günāhlar zeherdür iderler helāk
Pes aña tevbedür bī-şübhe tiryāk

(5) Bu tiryāḳı eger içmez olursañ
İdeler ‘āḳıbet cānuñı ġam-nāk

(6) El-Müntaḳimu:

Bir adı daḫı müntaḳimdür. Allah ta‘ālā fesād ehlini helāk (7) eyleyicidür. Suçluları muḥḳāb eyleyicüdür. Azġunlara ‘azābı (8) ḳatıdur. Şundan ṣoñra kim bir ḳaç kez aña naṣīḥat itdi, (9) ḳorḳutdı, ḥāli bildürdi. ‘Özür itmege iḥtiyāc ḳalmadı. (10) Ḥikāyet: Bir peyġāmber yolca gider-iken bir yırtıcı cā- (11) -navara uġradı ol peyġāmber ol cānavara bir şabla (12) urdı. Ol cānavar daḫı ol peyġāmbere vur- (13) -dı. Ol peyġāmber eyitdi: “İlāhī! Ben senüñ peyġāmberüñken

146b

(1) bu senüñ itüñdür.” Ḥaḳ ta‘ālā vaḥy eyledi ol peyġāmbere (2) kim “Şöyle şöyle ḳışāṣ oldı. Evet, ilk uran ẓālimdür.” (3) didi. Ḥikāyet: Benī İsrāil zamānında bir kişi (4) var-ıdı kim ṣıddıḳlar maḳāmına irişmiş-idi. Bir gün (5) bir buzaġucığı esirgemedin anası ḳatında boġazladı. Allah (6) ta‘ālā anı ol mertebeden düşürdi. Yüz üzerine düşmiş-idi, (7) sürünür-idi. Oġlancuḳlar tesḫīr iderlerdi. Bu ḥālde yürürken bir (8) ḳuş yavrucaġın buldı kim yuvadan düşmiş. Cehd eyledi, girü (9) yuvasında ḳodı. Atası, anası ġāybdılar. Geldükleri vaḳtı (10) ol yavrucaḳ ḥāl dili-y-ile ol kişinüñ eylügin söyleyü virdi. (11) Pes anlar daḫı Ḥaḳ ta‘ālā ḥażretine ñāliş itdiler, ol (12) kişiye alḳış itdiler. Ḥaḳ ta‘ālā kereminden girü ol kişiye (13) mertebesin virdi, peyġāmberliḳ derecesine irürdi.

147a

(1) Ḥaẕẕu'l-'abd: Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim şerī'ata (2) muḫālif 'amel eyleyenlerüñ ḥadlerin yirine getüre. Ve İmām (3) Ġazzālī eydür: İntiḳāmuñ yigregi oldur kim kendü nefsine eyliye; (4) zīrā ki nefs müfsidlerüñ yavuzraġıdur. Bāyazıd (5) eydür: Bir gice nefsüm 'ibādete kāhilliḳ eyledi. Anuñ intiḳāmından (6) ötrü bir yıl su içmedümdi.

Şi'r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(7) Çünki Ḥaḳ ẓālımdan ider intiḳām
Ma'ṣiyyet yurdını idinme maḳām

(8) Her ki Kur'ān-ıla eyleye 'amel
Uçmaḳ içre eydeler aña selām

(9) El-'Afüvvu:

Bir adı daḫı 'afüvvdür. Allah ta'ālā emreder günāhları (10) ferişteler divānından yuyar eṣerin ḳomaz. Ġaffārdan mübālaġa (11) 'afüvvde artuḳdur. Anuñ-çun kim ġaffār günāhlar artıcıdur (12) dimekdür. 'Afüvv günāhlar yuyıcıdur dimek olur. Ḥikāyet: (13) Bir ṣāliḥ kişi var-ıdı. Bir and içdi. Eyitdi: "Vāllah fülān

147b

(1) kişiyi Tañrı yarlıġamaz." Allah ta'ālā ol zamānuñ peyġāmberi- (2) -ne vaḥy eyledi, eyitdi: "Digil fülān kişiye-kim Tañrı seni yarlıġadı (3) ve ol and içen ṣāliḥiñ 'amellerin ol kişiye virdüm." (4) İmdi bilgil kim bir kerīm kişi, bir günāhkāruñ suçın

(5) ‘afv eylese, anuñ ḫāṭırını saḳınur ve ḳorḳutmaz ve utandur- (6) -maz ve ol yavuz işlerin yüzine urmaz. **Ḥikāyet:** (7) Bir ulu kişi var-ıdı. Ḳays bin ‘Āṣım dirler-idi. Bir gün (8) otururdı. Bir küçicük oġlancuġ yanında ḫidmetkārı (9) ṭa‘ām getürirken sürcdi, elindeki çanāḳ ol oġlancuġuñ (10) üzerine düşdi, ol oġlancuḳ öldi. Fi’l-ḥāl Ḳays eyitdi: (11) “Azād olġıl Tañrı’nuñ rıżāsı-çün.” didi, ḳaḳımadı, buşmadı (12) ve sögmedi. **Ḥikāyet:** Emire’l-Mü’minīn ‘Alī keremallahu vechehu (13) bir gün ḳulına çaġırup ḳıġırdı. Ol ḳul ‘Alī’nüñ sözin

148a

(1) işitdi, dönmedi ve cevāb daḫı virmedi, üç keze degin. Pes (2) ‘Alī durdı, ḳatına vardı. Gördi kim yatur ve uyanuḳ. Eyitdi: “Saña üç-kez (3) çaġırdum, niçün cevāb virmedüñ?” Ol ḳul eyitdi: “Senüñ (4) ḫilmüñe ve ‘afvuña tekye itdüm.” ‘Alī eyitdi: “Uşbu i‘tifāduñdan (5) ötrü seni azād itdüm.” didi.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(6) Kendüye lāyıḳ olur iy bī-naẓīr
(7) Her kişinüñ ḫūyı ger mīr ü vezīr

(8) Cürüm bizden ‘afv senden dāimā
(9) İy ḳamu bī-çārelere dest-gīr

(10) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim kendüzin (11) ẓālim eyleyenlerüñ suçın ‘afv eyleye; belkim bunlara iḥsān (12) daḫı eyleye. Nitekim Allah

ta‘ālā ‘āṣīlerüñ ḥāllerin bilür. (13) Gāh girü kāfirü[304] iḥsān eyler, kāfirlerüñ her dem ezkārın işidür;

148b

(1) Gāh bunlara ‘ömr virür, ḫoşluḳ virür ve niçe ni‘metler (2) daḫı virür. ‘Azāb eylemege ivmez ve tevbe idüp döner- (3) -ler-ise girü ḳabūl eyler.

Er-Ra’ūfu:

Bir adı daḫı (4) ra’ūfdur. Raḥīm ma‘nāsındadur mübālaġayla. Ya‘nī (5) şiddeti raḥmet murāddur. Allah ta‘ālā ḳatı esirgeyicüdür, (6) ḳullarına ġarażsuz. Ḥikāyet: Peyġāmber ḥażreti (7) seferde-y-idi. Yolı bir ‘avrata uġradı kim tanurda (8) etmek bişürürdi. Genç oğlancuġı daḫı ḳatında-y-ıdı. Ol ‘avrat (9) eyitdi: “Yā Resūlullah! Şöyle rivāyet eylediler senden (10) kim itmişsin kim Allah ta‘ālā ḳullarına atadan ve anadan (11) şefḳatlüraḳdur. Ben uşbu oğlancuġumı bu tanura (12) bıraḳmaġa ḳorḳarın, ḳıyamazın. Pes Tañrı ta‘ālā ḳullarını (13) esirgemedin ṭamuya nite ḳoysar?” didi. Peyġāmber ḥażreti

149a

(1) ṣallāllahu ‘aleyhi ve’s-sellem eyledi. Eyitdi kim her kim ‘ömründe bir kez (2) *“Lā ilāhe illallah muḥammedür Rasūlullah!”* [305] dimiş ola, ṭa- (3) -muda ḳalmaya didi. Ḥikāyet: Eyyüb ‘Ābid eydür: Bir fā- (4) -sıḳ ḳonşum var-ıdı, öldü. Namāzın ḳılduḳ, defn etdük. Biregü (5) anı düşde görmişler, ḫoş ḥāl-ıla. Ṣormış kim “Ḥaḳ ta‘ālā (6) senüñ-ile ne mu‘āmele ḳıldı?” Eyitmiş kim “Ḥaḳ ta‘ālā benüm günāhumı (7) yarlıġadı. Evet, Eyyüb ‘Ābid eyitti-kim *“lev (entüm) temlikūne ḫazā’ine* (8)

[304] Metinde “kāgir” şeklinde yazılmış.
[305] “Allah’dan (c.c.) başka ilah yoktur. Muhammed (s.a.v.) de Allah (c.c.) elçisidir.” (Kelime-i Tevhid)

raḥmeti rabbī izen le emsektüm” [306] el-āye. Ya‘nī, eger Tañrı’nuñ raḥmeti (9) ḫazīnelerine siz bıraġsañuz dartınuñ. Ḥaẕẕu’l-‘abd: Ḳuluñ (10) bu addan nasībi oldur kim anuñ raḥmetine kendüzin lāyıḳ eyleye, (11) sevmedügi ‘amelleri terk eyleye.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(12) Ger dilerseñ bulasın mertebe iy iḫtiyār
(13) Sevdügi yolda yürigil ṣıdḳ-ıla merdāne var

149b

(1) Uşbu alçaḳ yir senüñ yurduñ degüldür geçe gör
(2) Cehd ḳıl tā kim idesin yüce ‘ālemde ḳarār

(3) Melikü’l-Mülku:

Bir adı daḫı melikü’l-mülkdür. Allah ta‘ālā ḥażretinüñ (4) memleketi içinde ḥükmi geçer. Nice dilerse var eylemege, yoḳ (5) eylemege, bāḳī eylemege, fānī eylemege. Uşbu ‘ālem anuñ memleketi- (6) -dür. Eger ḥabbe çoḳ görinür; lākin ḥaḳīḳatde birdür. Miṡāli (7) anuñ ādemīdür. Eger başına ve ayaġına ve eline ve gövdesine (8) baḳarsañ çoḳ görinür. Pes yirler, gökler envā‘ı-y-ıla çoḳ (9) görinür. Evet, ḥaḳīḳatde bir nesneyedür; zīrā ki dükelisi (10) bir maḳṣūd üzerine yardımlaşırlar. Ol maḳṣūd Tañrı (11) ḥażretinüñ comardlıġı ẓāhir olmaḳdur. Ḥaẕẕu’l-‘abd: Ḳuluñ (12) bu addan nasībi oldur kim her kişinüñ memleketi kendüzünüñ (13) bedenidür. Eger kendüzinüñ vücūdı memleketinde şeri‘at mūcibince

[306] “…Rabbimin rahmet hazinesine eğer siz sahip olsaydınız, harcanır korkusuyla kıstıkça kısardınız…” (İsra Sûresi, 17/100)

150a

(1) taṣarruf iderse melikü’l-mülkdür.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(2) Melikü’l-mülk ol-durur pes lā-cerem ten cān ider
(3) Yidi gökleri yaradup ḥalḳına seyrān ider

(4) Ol yüce seyvānuñ altında bu alçaḳ yirleri
(5) Ṭaġlar-ıla mıḫlayup su üzere şād-ı revān ider

(6) Buyurur her laḥża yaġmurlara bulıtlar döker
(7) Tā ki bostāna niṣār u lü’lü’ mercān ider

(8) Gāh buyurur güz yiline baġları tārāc ider
(9) Gülistān güler-iken girü anı giryān ider

(10) Gökleri yılduzlar-ıla bezeyüp yir ḫalḳı-çun
(11) Her birin şem‘ ve cerāġ ve meş‘ale-tābān ider

(12) Ki sa‘ādet tācını ādem başına geydürür
(13) Gāh şeyṭānuñ naṣībin la‘net ü ḫazālan

150b

(1) Gāh Nūḥ-ıçun cihānı ġarḳ ider ṭūfān-ıla

(2) Gāh İbrāhīm-çün odı gül ve reyḥān ider

(3) Gāh Yaḥyā'yı tamudan ḳorḳıdur oġlan-iken

(4) Ki balıḳ ḳarnın deñizde Yūnus'a zindān ider

(5) Ki Zekeriyā'yı ikiye biçdürdi düşmanlarına

(6) Ki 'aṣāṣını elinde Mūsi'nüñ ṣu'bān ider

(7) Mışır taḫtında ulu sulṭān ider ki Yūsuf'ı

(8) Gāh Ya'ḳūb'ı anuñ ḳayġusı-la ḫayrān ider

(9) Ki Süleymān'uñ ḳalur ḥükminde divleri zebūn

(10) Gāh Eyyūb'uñ naṣībin derdini dermānı ider

(11) Ki bir taḫta oturdur fāriġ olmış ġuṣṣadan

(12) Kim birin ehl ü 'ayāl emrinde sergerdan ider

(13) Bunları maḫlūḳ idemez līkin ol ḫālıḳ ider

151a

(1) Bunı deyyārı[307] idemez illā kim ol deyyān ider.

(2) Ẕu'l-Celāli Ve'l-İkrām:

[307] Metinde "diyār" şeklinde harekelenmiş.

Bir adı daḫı ẕu'l-celāli ve'l-ikrāmdur. Allahu (3) ta'ālā 'aẓamet issidir ve heybet issidür ve ikrām issidür. (4) Rivāyetdür kim Ḥaḳ ta'ālānuñ ferişteleri vardur kim yaradıla- (5) -lıdan berü aġlarlar ve gözlerinden dökilen yaşlaruñ her bir ḳaṭre- (6) -sini Ḥaḳ ta'ālā bir firişte yaradur ve ol yaradılan ferişteler başların (7) ḳaldurmazlar, Allah ta'ālā ḳorḳusından ve ḳıyāmette eydeler kim "İlāhī! Senüñ (8) dergāhuña lāyıḳ 'ibādet eyleyümedük ki *"Sübḥāneke mā a'bednāke* (9) *ḥaḳḳa 'ibādetike"*[308] Rivāyetdür kim 'arşı götüren ferişterüñ bir niçesi (10) buzaġu ṣūretindedür. Musā peyġāmberüñ ḳavmı buzaġuya ṭapaldan (11) berü, ellerin yüzleri üzerine ḳodılar, Ḥaḳ ta'ālādan utanup gider- (12) -mediler. **Ḥikāyet**: Bir kişi Ḥacāc'dan tevḳi' eylemege geldi. Gördi kim (13) namāz ḳılur. Eyitdi: Bu daḫı bencileyin muḥtāc-ımış, bundan dileyince

151b

(1) Tañrı'dan dilesem-ne-kim ol ġani muṭlaḳdur, dükeli ni'metlülerüñ ni'meti (2) anuñ in'āmındandur. Döndi, girü gitdi. Ḥacāc namāzdan fāriġ oldı. Bu (3) aḥvāli didiler. Ol kişiyi ḳıġırtdı, ḥācatın bitürdi, ziyāde biñ altun (4) daḫı virdi. Eyitdi: Bu ḥācatuñ ol pādişāh bitürdi kim döndüñ andın yaña (5) yöneldüñdi, ve's-selām! Ammā ḥaẓ 'abdi celāl isminde yuḳaruda (6) geçdi-y-idi, girü tekrar itmezüz.

Şi'r

Fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûlün

(7) Gelüñ ögelüm yine ol ẕu'l-celālī
Ki cānuñ ummak-ıladur kemāli

[308] "Ey Yüceler Yücesi! Sana layık-ı vechile, gerektiği gibi ibadet edemedik!" (Meleklerin söylediği bir sözü nakleden bir Hadis, Abdullah b. Mübarek, ez-Zühd ve'r-Rekâik, thk.: Habîbu'r-Rahman el-A'zamî, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut ts., "Babu Fadli Zikrillah", I, 478)

(8) Münezzehdür ṣıfāt-ı cemāle ‘aybdan
İrişmez kimsenüñ aña ḥayāli

(9) Münezzehdür anuñ ẕātı fenādan
Muḳaddesdür ki görmedi zevāli

(10) Anuñ faṣlı-y-ıla bulduḳ ‘ilm-i īmān
Anuñ luṭfı-y-ıla bulduḳ vecd ü ḥāli

(11) **El-Rabbü’l-Muḳsiṭu:**

Bir adı daḫı rabdur. Anuñ ma‘nìsi ẕāhirdür. (12) Ve bir adı daḫı muḳsiṭdür. Allah ta‘ālā dād alur, ẓālimlerden maẓlūmları- (13) -çun. Maẓlūmu ḫoşnūd eyler. Raḥmet ẓālimden ḥaḳḳın alur;

152a

(1) belkim ẓālimi daḫı ḫoşnūd eyler, raḥmet ḫazīnesinden ‘aṭā virmek-ile. Rivāyet[309] (2) der kim bir gün Peyġāmber ḥażreti oturur-iken gülümsedi. ‘Ömer eyitdi: “Yā Resūl- (3) -allah atam anam saña fedā olsun, ne sebebden gülümsedüñ?” Peyġāmber ‘aleyhi’s-selām (4) eyitdi: Ümmetümden iki kişi Tañrı ḥażretine vardılar, dizleri üzerine çökdi- (5) -ler. Birisi eyitdi: “İlāhī! İşbu kişiden ḥaḳḳum alıvir.” -Ḥaḳ ta‘ālā ol birine eyitdi: “Vir! Bunuñ ḥaḳḳını.” Eyitdi: “İlāhī! Ḥaḳḳın virdüm, ayruḳ ṣevābum ḳalmadı.”-[310] Ḥaḳ ta‘ālā maẓlūma (6) eyitdi: “Bunuñ ṣevābı daḫı ḳalmadı, nice idisersin?” Eyitdi: “İlāhī! Günāhlarum (7) alsun.” Bu söze gelicek Peyġāmber ḥażreti aġladı, mübārek (8) gözlerinden yaş revān oldı, eyitdi: Ḳıyāmet güni ṣarb (9) gündür.

[309] Yazımda “vav” ve “elif” yer değiştirmiş.
[310] Yan tarafa yazılmış.

Ādem oġlanları ol günde muḫtāc olalar. Müddeʿīler alıcaḳ (10) nesne bulamıyalar. Nāçār oluban günāhların alalar. Andan ṣoñra (11) Allah taʿālā ol maẓlūma eyitdi: “Yuḳaru baḳ!” Baḳdı uçmaḳlar (12) gördi, eyitdi: “Yā Rab! Şehrler gördüm altundan. Gümişden sarāylar (13) ve köşkler gördüm. Bular ḳanḳı peyġāmberüñdür veyā ḳankı velīnüñdür?”

152b

(1) Ḥaḳ taʿālā eyitdi: “Yā ḳulum! Kim satun alursa anuñdur.” Maẓlūm (2) eyitdi: “İlahī! Bunlara bahā kim yitürü bilür?” Allah taʿālā eyitdi: “Senüñ (3) eliñden gelür bahā yitürmek.” Eyitdi: “İlāhī! Ne-y-ile yitürem?” Ḥaḳ taʿālā (4) eyitdi kim “Ol ḳardeşüñüñ borcın bağışla ve anı (5) ʿafv eyle.” Eyitdi: “İlāhī! ʿAfv eyledüm.” Ḥaḳ taʿālā eyitdi: “İmdi ol ḳar- (6) -deşünüñ ilen uçmaġā bile gir.” didi. Ḥaẓẓu’l-ʿabd: Ḳuluñ bu addan (7) nasībi oldur kim evvelā kendü nefsinden dad ala; ammā kendü nefsi-çün (8) ayruḳdan dad almaya.

Şiʿr

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

(9) Yir vü gök oldı müretteb ʿadluñ-ıla iy Ḳadīm
(10) Cān u ten oldı münaʿam niʿmetüñ-ile iy Kerīm

(11) Kimse var-mı-kim aña irişmedi ʿadluñ senüñ
(12) Ol terāzü bile oldı cümle ʿālem müstaḳīm

153a

(1) **El-Cāmi‘u:**

Bir adı daḫı cāmi‘dür. Allah ta‘ālā dirşüricidür, (2) bir tende dört maḫālif ṭabī‘atları: odı, yili, (3) suyı, ṭopraġı ve daḫı cem‘ eyler ḳıyāmet güninde (4) süñügleri ve ṭaġılmış endāmları (5) ve daḫı cem‘ ider cānlar-ıla tenleri ve cem‘ ider daḫı (6) ‘araṣāt meydānında dükeli ādemi- (7) -leri ve canları ve ḥayvānları. Ḫaberde gelmişdür (8) kim cānavarları ḳıyāmet güninde secide eyleyeler, Tañrı ḥażretine. (9) Ferişteler bunlara eydeler kim bugün cezā vü ḥisāb (10) günidür, ‘ibādet güni degüldür. Ḥaḳ ta‘ālā cānavarları (11) ḳopardıġı anuñ-çundur kim ādem oġlanlarınuñ rüsvāylıġına (12) baḳalar. Cānavarlar daḫı eydeler: “Biz daḫı anuñ şükrinden (13) ötürü secde eyledük.” diyeler kim bizi ādem oġlanlarından

153b

(1) yaratmadı. Rivāyet şöyledür kim biregünüñ yitmiş peyġā- (2) -mber ṣevābınca müzdi olsa ve biregüniñ anuñ üzerinde (3) ḥaḳḳı olsa bir danegi uçmaġa girmeye, anı ödemeyince. Ve ol (4) bir danek-çün yidi yüz rek‘at ḳabūl olmış ṣevābın (5) vireler, ol müdde‘iye. **Ḥikāyet**: İbrāhīm peyġāmber (6) Ṭaberre deñizinüñ kenārından geçerdi. Gördi kim bir büyük (7) cānavar ölmiş yarısı deñiz içinde yarısı ḳuruda ve ol (8) deñizdekin deñiz cānavarları yirler ve ḳurudaġın ḳuru yir cānavarları (9) yirler. -İbrāhīm ‘acebleyüp eyitdi kim ********** kim uşbu (10) cānavaruñ dağılmış cüzrin şol cānavar ********** cem‘ (11) idüp ḳıyāmetde ḳoparacaḳsın, şimdi ********** (12) ölmiş nice diri ḳalursın? Allah ta‘ālā eyitdi: “İnanmaz ***** (13) yā İbrāhīm ölüyi diri ḳılduġuma?”-[311] İbrāhīm eyitdi: “İnanurın

154a

[311] Metinde silinmiş olan bu kısım Tırnovalı nüshasında şu şekilde geçmektedir: “Eyitdi: ‘İlāhī göster baña kim ölüleri nicesi diri eylersin?’ Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi: ‘Yā İbrahīm! İnanmaz mısın?’” Burada Tırnovalı nüshasının Paris nüshasından istinsah edildiği düşünülebilir. Çünkü müstensih de okuyamadığı kısmı kısa bir şekilde ifade etmiş olabilir.

(1) göñlüm dölensün diyü, diledüm; zīrā ki göz-ile göricek şekk ü (2) şübhe ḳalmaz.” Ḥaḳ ta‘ālā eyitdi kim yā İbrāhīm! *“fe ḫuz erbe‘aten mine’t-tayri”*[312] (3) el-āye. Dört ḳuş boḳazlaġıl, başlarını saḳlaġıl ve gövdelerini (4) bir yirde dökgil ve andan ṣoñra dört üleş eyle, dördini (5) dört yirde ḳoġıl ve andan anları ḳıḳırġıl; tā kim ḳudretüm göresin.” (6) İbrāhīm dört ḳuşı duttı boġazladı: Bir ṭāvus, bir ḳarġa, (7) bir ḫoros, bir kerkez. Başların ṣaḳladı, gövdelerin yügleri (8) bile dökdi köfte gibi ve dört baḫş eyledi, dört ṭaġ (9) üzerinde ḳodı, adları-y-ıla ḳıġırdı. Ol dört ḳuş kim (10) baḫş idüp dururdı. Ol baḫşlar derhāl havāya ḳalḳup (11) ẕerre ẕerre öldiler daġıldılar. Ol baḫşdan bu baḫşa, (12) bu baḫşdan ol baḫşa ḳarışdılar ve yine dört gövde (13) oldılar tamam ve yine İbrāhīm ḳatındaġı başlarına ulaşdılar,

154b

(1) girü bayāġılayın dört dürlü ḳuş oldılar ve evvelki ḥalden (2) ne bir ẕerre artuḳ ve ne bir ẕerre eksük oldılar. Pes (3) İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām bu ḳudretler gördi eydi: *“ḳāle a‘lemu (4) ennellahe a’lā külli şey‘in ḳadīr”* [313] Bilün-kim Allahu ta‘ālā ḳādirdür, pādişāhlıġ içinde. Ya‘nī ġālibdür, her nice diler-ise (5) taṣarruf eyler; līkin bu ḳudreti görmek istedüm, göñlüm (6) dolansun dostluḳ maḳāmında diyü, ve’s-selām! İşāret (7) ehli eydiler kim bu dört ḳuş taḫṣīṣ eylemekde ḥikmet (8) oldı kim ṭāvusda zīnet vardur, ḳarġada ḥırṣ vardur, (9) ḫorosda şehvet vardur, kerkesde uzun ‘ömr vardur. (10) Ya‘nī İbrāhīm dünyānuñ zīnetlerine aldanmaġıl, terk eylegil, (11) uzaḳ endīşe ḳılmaġıl ve dünyā ḥariṣ olmaġıl ve nefes ar- (12) -zūlarına meşġūl olmaġıl. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu a- (13) -ddan nasībi oldur kim cem‘ eyleye şerī‘at edebleri-y-ile ḥaḳīḳat

[312] “…Öyleyse dört tane kuş yakala…” (Bakara Sûresi, 2/260)
[313] “…Durum kendisince anlaşılınca: Şimdi iyice biliyorum ki, Allah her şeye kadirdir, dedi.” (Bakara Sûresi, 2/259) Yazar burada karıştırmış. Aslında bu kısım 2/259. ayette geçen Hz. Üzeyr’in cümlesidir. Hz. İbrahim’in sözü olan 2/260. ayetin bitişi şöyledir: “Bil ki Allah azîzdir, hakîmdir, buyurdu.” Ama yazar arka arkaya olan iki ayetin bitiş noktalarını karıştırmıştır.

155a

(1) edeblerün. Şerī‘at edeblerinde ẓāhirdür, ḥaḳīḳatde (2) edebler göñülde ẓāhirdür.

Şi‘r

Müfte'ilün / mefâ'ilün / müfte'ilün / mefâ'ilün

(3) Añġıl ögüni kim anda cem‘ ola cümle cihān
(4) Ādemīnüñ dükeli endāmları olalar lisān

(5) Göz diye kim ben ḥarāma baḳdum-ıdı yā İlah
(6) Ḳulaḳ eydeyiser işitdüm ben ḥarāmı bī-gümān

(7) Dil diye kim söyledüm büḥtān ġıybet kizb ü fuḥş
(8) El diye kim ben ḥarāmı dutdum-ıdı bir zamān

(9) Ayaḳ eyde kim ḥarāmdın yaña yüridüm-idi
(10) Eşḳare ola ol günde ḳamu sırr u nihān

(11) Elli biñ yıl ṭuralar andan iki bölineler
(12) Birnüñ yiri cehennem ol birisinüñ cinān

(13) El-Ġaniyyu’l-Muġnīyu:

Bir adı daḫı ġanīdür ve birisi muġnidür.

155b

(1) Ya‘nī Allah ta‘ālā ġanīdür, muḥtāc degüldür, hiç (2) kimsene ne ẕāt ḥaḳḳında ne ṣıfāt ḥaḳḳında. (3) Cem‘-i mevcūdāt anuñ ḥażretine muḥtāc dururlar. (4) Allahu ta‘ālā muġnīdür. Ya‘nī yoḳsulları bāy eyleyicidür. (5) Bāylıḳ iki dürlüdür: Ya māl-ile ya ḥāl-iledür. Ḥaẓẓu’l-‘abd: (6) Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim göñli Tañrı ḥażretinüñ (7) ‘aẓameti ve celāli fikrine şöyle meşġūl ola kim hergiz ḫāṭırı (8) andan artuḳ ḥācat dilemeye. Zīrā ki kendüzinden (9) ġāyb olan kişi maḳṣūdın bilmez olur. Eger eyü ter- (10) -biyyet itmek-ile bir mürīde kendü ṣıfatı kesb itdürür-ise (11) aña daḫı muġnī dirler.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(12) İḥtiyācı yoḳ kimseden pes ol-durur ġanī
(13) Ḳāmumuz muḥtācuz aña ol virür cān u teni

156a

(1) Bu ṣıfatludan ḳatı ḳorḳu gerekdür her nefes
(2) Ol ulu ḥażretde zīrā ne ‘azīz vü ne denī

(3) El-Māni‘u:

Bir adı daḫı māni‘dür. Allah men‘ ider, luṭfı-y-ıla (4) dostlarından belāları ve ḫaṭāları ve düşmanlarından (5) men‘ ider ‘aṭāları. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan (6) nasībi oldur kim nefsin men‘ eyleye Tañrı ta‘ālā (7) rāżı olmaduġı nesnelerden.

Beyt

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(8) Ṣavar dostından ol dürlü belālar

(9) Şeḳāvet ehline virmez ‘aṭālar

(10) Eż-**Żārru, En-Nāfi‘u:**

Bir adı daḫı żārrdur ve birisi nāfi‘. (11) Allah ta‘ālā ḳullarına veribir şerri ve ziyānı ve ḫayru (12) ve aṣṣıyı. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan ya‘nī̇ żārr- (13) -dan nasī̇bi oldur kim ‘āṣilere ve müfsidlere ziyān

156b

(1) dege. Nāfi‘ ṣıfatdan naṣī̇bi oldur kim ṣālihlere (2) menfa‘at dege ve daḫı aṣṣı ve ziyān Allah’dan bile, (3) ḫalḳdan ne aṣṣı uma ne ḳorḳā. **Ḥikāyet:** (4) Mūsā peyġāmberüñ ‘aleyhi’s-selām bir gün dişi (5) aġrıdı. Ḥaḳ ta‘ālā ḥażretine ‘arż eyledi. Eytdi: (6) “Yā Mūsā! Falan otı al dişüñ üzerine ḳo.” Mūsā (7) peyġāmber ol otı aldı, dişi üzerine ḳodı, ṣıḥḥat (8) buldı. Bir zamāndan ṣoñra yine aġrıdı, yine ol (9) otdan aldı, dişi üzerine ḳodı, aġrısı diñmedi. (10) Eytdi: “İlāhī̇! Sen buyurmaduñ-mıdı bu otı dişüñe (11) ḳo, diyü” Allah ta‘ālā eydi: “Yā Mūsā! Şifā virici benin, (12) aṣṣı ve ziyān benüm ḥükmümledür. Evvel aġrıduġında (13) şifāyı benden istedüñdi, lā-cerem şifā virdüm

157a

(1) ve ikinci aġrıduġında benden dilemedüñ ol otdan (2) diledüñ, anuñ-çun fā̈ide bulmaduñ.”

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(3) Ol kim anuñ ḳudreti āṣārıdur iki cihān

(4) Ḫayr u şer andan durur men‘ vü ‘aṭā aṣṣı ziyān

(5) Ḥikmetinüñ mūcibince işler ol cümle işi

(6) Her kişiye lāyıḳın virür yañılmaz bī-gümān

(7)En-Nūru:

Bir adı daḫı nūrdur. Allah ta‘ālā göklerüñ (8) yirlerüñ nūrıdur. Nitekim kelāmında buyurur: *“Allahu nūru’s-semāvāti* (9) *ve’l-arḍ”* [314] Nūr ol nesneye dirler kim kendü aşikāre ola, (10) gizlü nesneler daḫı aşikāre eyleye. Allah ta‘ālā ḥażreti-y- ile (11) yoḳlar var oldılar; ya‘nī yoḳluḳ ḳarañulıġından var o- (12) -lmaġ-ıla aşikāre oldılar. Nūrlaruñ mertebeleri mütefāvütdür; (13) zīrā ki bir niçesin bir niçesinden alur. Bu sözüñ ḥaḳīḳati

157b

(1) bilinmek-çün bir miṣāl eydelüm. Miṣāl oldur kim bir evüñ (2) bir divārında āyina olsa, gicede ay nūrı bacadan (3) ol āyina üzerine düşse, ol āyinanuñ nūrı ḳarşu- (4) -sındaġı divāra düşer, divār nūrı yire düşer ve yirdeki (5) nūr divār nūrındandur ve divār nūrı āyinā nūrındandur (6) ve āyina nūrı ay nūrındandur ve ay nūrı güneş nūrındandur. (7) Uşbu nūrlaruñ her birisinüñ mertebesi vardur. Maḳām (8) ma‘lūm var. Ba‘żısı ba‘żısından yücerekdür, hem tamamıraḳdur. (9) Bu dükeli nūrlar ḥaḳīḳatde güneş nūrıdur; zīrā ki nūrlaruñ (10) aṣlı oldur. Bu şerḥ eyledügümüz

[314] “Allah (c.c.) göklerin ve yerin nurudur/ışık kaynağıdır…” (Nur Sûresi, 24/35)

nūrları yiryüzinüñdür; (11) ammā gökler nūrları daḫı bu resm-iledür. Her ferişte ki Allah (12) ta‘ālā ḥażretine yaḳınraḳdur, anuñ nūrı tamamraḳdur. Ve İsrāfīl (13) maḳāmı Cebrā’il maḳāmından yuḳaruraḳdur ve anuñ nūrı

158a

(1) artuġraḳdur. Zīrā kim ḥażreti rubūbiyyet yaḳınraḳdur. Zīrā kim (2) ol ḥażrete menba‘u’l-envārdur. Bu dükeli nūrlar andandur (3) ve ḳalanı kim nūrları ayruḳdandur. Anlara nūr dinicek Allah’a lāyıḳra- (4) -ḳdur kim nūr dine. Zīrā ki nūr kendüdendür, kimseden olmadı. (5) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim ma‘rifet (6) ḥāṣıl eyleye; zīrā ki göñüller nūrı ma‘rifetdür. Nitekim kelāmında (7) buyurur: *“ve men lem yec‘alillahu lehu nūran fe mālehu min nūr.”* [315] Ḥikāyet: (8) Bir dānişmend eydür: Bir keret kāfiristānda esīr oldum. Bir (9) gün gördüm-kim rūmīler ḳamu bir ṣaḫraya cem‘ oldılar. Biregüye (10) ṣordum-kim “Bular bunda neyleyü geldiler?” Eyitdi: “Bizüm bir ulu (11) papasumuz vardur, dört yılda bir kez ṣavma‘asından (12) çıḳar, işbu minberde va‘ẓ u naṣiḥat eydür. Bugün ol mī‘ād (13) gündür. Anıñ-çün cem‘ oldılar.” Ve otuz biñ kişi var-ıdı.

158b

(1) Ol papası minbere çıḳardılar. Ḫalḳ muntaẓır oldılar ki (2) va‘ẓ eyde. Bir sā‘at geçdi söylemedi, eyitdiler: “Üsḳuf (3) niçün va‘ẓ eytmezsin?” Eyitdi: “Hiç ḥāṭıruma söz gelmez; (4) meger kim arañuzda Muḥammedī vardur, anı isteñ buluñ.” (5) Eyitdiler: “Biz anı bulmazuz.” Üsḳuf çaġırup eyitdi: “Yā Muḥammedī! (6) Ṭuru gel yuḳaru.” Ben ṭurmaġa ḳorḳdum. Bu kez üsḳuf ol cemā- (7) -‘atüñ yüzine bir bir baḳdı; tā ki baña gelince. Ve beni gördü- (8) -kleyin eyitdi: “Uşbudur ol

[315] “…Bir kimseye Allah nûr vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur.” (Nur Sûresi, 24/40)

Muḥammedī.” Eyitdi: “Ṭuru uru, yaḳın (9) gel.” Ṭurdum yaḳınraḳ varmaġa. Ol-daḫı minberden aşaġa (10) indi. Derḥāl elüm aldı, minbere çıḳardı ve yüzin bendin (11) yaña dutdı, eyitdi: “Müslümān mısın?” Eyindi beli eyitdi: “İmdi saña (12) üç nesne ṣoraram, cevāb ider misin?” Eyitdüm: “Eydirin; (13) ammā iki şarṭ-ıla birisi oldur kim ben Muḥammedī-y-idügümi neden bildüñ

159a

(1) eydesin. İkinci ben-daḫı saña su’āl[316] idecegin sen-daḫı cevāb (2) viresin.” Üsḳuf eyitdi: “Ḫoş ola. Evet seni (3) bildügümi ḳulaġuña eytdüreyin, pes aġzını ḳulaġuma (4) ḳodı, eyitdi: “Yüzüñe baḳduġumlayın gördüm-kim bir nūr çıḳdı (5) göke direk oldı, bu ‘alāmetden bildüm-kim (6) müslümānsın.” Ve andan su’āl eyledi kim Peyġāmber- (7) -ñüz eytmiş kim uçmaḳ içinde bir aġaç vardur, adı ṭūbī- (8) -dür. Uçmaġuñ köşklerinde anuñ birer budaġı vardur (9) ve anuñ miṣāli dünyā ‘āleminde nedür?” Eyitdüm: “Güneşdür kim (10) her evün ḳapusından bacasından girür.” Üsḳuf (11) eyitdi: “Aḥsent!” Yine didi kim “Sizüñ Peyġāmberüñüz eyitmiş (12) kim uçmaḳ ehli dürlü dürlü ṭa‘ām yiyeler, yaramaz nesne (13) gelmeye. Bunuñ dünyāda miṣāli nedür?” Eyitdüm kim “Ana ḳar-

159b

(1) -nındaġı oġlandur. Kendünüñ göbeginden anası ḥayżın (2) içer, hiç su dökecegi gelmez. Üsḳuf eyitdi: “Aḥsent!”. Yine (3) eyitdi “Sizüñ Peyġāmberüñüz eytmiş kim bir direm ya bir loḳma (4) ki dünyāda ṣadaḳa vireler, ḳıyāmet güninde terāzüde (5) bir ṭaġ miḳdārı ola. Bu dünyāda anuñ miṣāli ne ola?” (6) Eytdüm: “Ol güneşdür kim aḫşam yaḳın olıcaḳ her nesnenüñ (7) gölgesi ne ḳadar olur.”, Eytdi: “Aḥsent!” Ben eytdüm: “Benem (8) su’ālüm-daḫı nevbet degdi mi?” Eytdi: “Ṣor imdi.” Ben

[316] Metinde “suvāl” şeklinde yazılmış.

eytdüm: (9) “Ṭamu ḳaçdur?” Eytdi: “Yidi.” Eytdüm: “Uçmaḳ ḳaçdur?” Eytdi: “Sekiz.” (10) Eytdüm: “Ḳapusı üzerinde ne yazıludur?” Üsḳuf dınmadı. (11) Ol rūmīler caḳrışup eytdiler: “Sen bu Muḥammedī-y-ile (12) söyleşdüñ. Ne ṣorduñ-ise cevāb virdi. Sen bunuñ (13) cevābında ‘āciz ḳalmaḳ bize ḳatı ‘ārdur.” Üsḳuf

160a

(1) eytdi: “Uşbu zünnār ve bu ḫāçla aña cevāb eydilmez.” diyü (2) ikisin daḫı kesdi bıraḳdı. Eytdi: “Uçmaḳ ḳapusında yazılmış-durur (3) ki *“Lā ilāhe illallah muḥammedür Rasūlullah!”*[317] Yidi yüz kişi anıñla bile (4) müslümān oldılar ve ḳalan kāfirler daḫı ittifāḳ idüp (5) ol üsḳuf ve ol yidi yüz kişiyi şehid itdiler. Pes Ḥaḳ (6) ta‘ālā yitmiş ferişte viribidi. İndiler ol şehīdler uçmaḳ (7) ḫarīrlerine ṣardılar aldılar, göklere çıḳardılar.

Şi‘r

Müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilün

(8) Her kişi-kim ‘ilm vü ḥikmetler-ile meşhūr ola
(9) Lā-cerem göñli gözi Ḥaḳ nūrı-la pür-nūr ola

(10) Nūra lāyıḳ olmadı şol cāhilüñ göñli kim ol
(11) Bu cihānuñ devleti ve mālı-la maġrūr ola

(12) El-Hādīyu:

Bir adı daḫı hādīdür. Ya‘nī Allah ta‘ālā doġru (13) yol göstericidür ḳullarına. Nitekim kelāmında bir ḳaç yirde buyurur:

[317] “Allah’dan (c.c.) başka ilah yoktur. Muhammed (s.a.v) de Allah (c.c.) elçisidir.” (Kelime-i Tevhid)

160b

(1) *“ve innellahe lehādi’l-lezīne āmenū i’lā ṣırāṭın müsteḳīm”* [318] ve daḫı (2) ḥayvānlara kendülerüñ maṣlaḥatların başarmaḳ[319] ṭadbiḳin ḳulavuz- (3) -ladı. Ḥattā emerce oġlancuḳlara doġduġlayın anası memesin (4) emmekligi bildürdi. Yavrıcaḳlara yumurdadan çıḳduġlayın dane (5) dirmeligiñi ögretdi. Ve aruya bal gümecünüñ içinde altışar (6) bucaḳlu evcügezler yapmaġı ḳulavuzladı. Tefsīr-i Keşşāf’da eydür: (7) Ef‘ī yılan ḳaçan biñ yaşasa gözleri görmez olur. Ḥaḳ ta‘ālā (8) añā şöyle hidāyet virmişdür kim gözlerin kerefes yapra- (9) -ġına sürer, gözleri görür olur. Eger beriyyede daḫı olursa (10) yıllıḳ yola varur. Bostānı bulur gözlerin kerefese sürer, (11) gözleri görer olur. Döner girü yirine gider. Cālinūs (12) eytdür: Kerefes ādemīnüñ içindeki doluşmış yolların şeşer, baġır (13) ṭamarlarınuñ yolların açar. İçi aġrıyı sākin ider. Aġız ḳoḳısın

161a

(1) ḫoş eyler. Balġamdan ‘ārıż olan eski inmeleri (2) def‘ eyler. Oġlan emzüren ‘avratuñ südin çoġaldur. (3) Bir niçe ṭabibler eydürler: Kerefes öksürüge ve boġaza ve (4) ṭalaḳa ve bögrege ve ḳavuġa ve istisḳā rencine daḫı fāīdesi (5) vardur. Şorbada bişirüp yiyecek ve daḫı südügi dutulan (6) kişiye fāīdesi vardur. Ve daḫı ḳavuḳda biten ṭaşı (7) dider, giderür. Ve daḫı cimā‘ arzūsın getürür, toḫmunı döküp (8) aña berāber şeker vü şıġır yaġı ḳarışdurup yise. Eger (9) suyın göze çekerler-ise ḳara su inmekden men‘ (10) ide. Yüklü ‘avratı yemeye kim oġlan düşmege iḥtiyāṭ vardur, (11) zīrā idrār ḳavidür. Bu ṭabibler tedbīrinde budur kim (12) oġlan emzüren ‘avrat

[318] “…Şüphesiz ki Allah, iman edenleri, kesinlikle dosdoğru bir yola yöneltir.” (Hacc Sûresi, 22/54)
[319] Metinde “paşarmak” olarak yazılmış.

kerefes yemeye; zīrā ki cimā‘ (13) ḳuvvetin ziyāde eylemek-ile südi azalur. Eger altun

161b

(1) mil çöpi-le suyın göze ḥaklarlar-ısa (2) gözi tīz eyler ve unutḳanlıġı giderür ve zīrek (3) eyler cüzzāmı, delüligi def‘ eyler. (4) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim (5) Tañrı’nuñ ḳulların anuñ ḥażretinden-yaña (6) ḳulavuzlaya. Nitekim kelāmında buyurur: *“Üd‘u* (8) *i’lā sebīli rabbike bil ḥıkmeti vel mev‘ıẓati’l-ḥaseneti”* [320] Ya‘nī “Yā Muḥammed! Ḳullarumı İslām’a (9) da‘vet eylegil, bunlaruñ ‘aḳılları (10) irişdügince. Ve daḫı ḫışmum ḳatılıġın bildür- (11) -mek-ile ve raḥmetüm çoḳlıġın bildürmek-ile. (12) Ve daḫı evvel sen naṣīḥatlen va‘ẓunla (13) andan ṣoñra ayruḳlara eyit.

162a

(1) Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Sen hidāyet vir kim oladur müstaḳīm
(2) Yoḳsa ḳaluruz şeḳāvet ẓulmetde muḳīm[321]

(3) Her kim naẓaruñ irdi-y-ise oldı ‘azīz
(4) Her kime irmedi-y-ise lā-cerem oldı le’im

(5) El-Bedi‘u:

[320] “(Resûlüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır…” (Nahl Sûresi, 16/125)
[321] Tam okunmuyor. Köprülü nüshasından bakılarak “muḳīm” olarak yazılmıştır.

Bir adı daḫı bedī‘dür. Allah ta‘ālā gökleri (6) yirleri yaratdı örneksüz. Zīrā ki yaratmazdan daḫı yoġ-ıdı kim (7) engere görüp bunları anlaruñ resmine yarada-y-ıdı. Nitekim kelāmında (8) buyurur: *“Ellezī ḫaleḳa seb‘a semāvātin ṭıbāḳan mā terā fī ḫalḳı’r-* (9) *-raḥmani min tefāvutin”* [322] Ya‘nī eydür kim ‘acebleñ iy ḳullarum ol Tañrı’nuñ (10) maṣnū‘ātın kim ḳādirdür, her nice dilerse yaradur. Baḳuñ imdi (11) göklere kim yidi ṭabaḳa yaratdı. Hiç anda egri bügri görmezsiz.(12) Ve hem muḥkemdür kim bozulmaz ve eskimez ḳoduġı yirden ayrılmaz. (13) Ve ol felekler dönerler ya yılduzlar burclarından

162b

(1) nicesin seyr iderler. Emrine muṭī‘ olmışlardur ṭoġmaḳda, (2) ṭolanmaḳda. Ol feleklerüñ devrinde ve yılduzlaruñ seyrinde (3) niçe niçe ḥikmetler vardur ve teferruclar ‘ibretler vardur. (4) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim naẓar (5) eyleye anuñ ġarāīb-i mübdi‘ātına. Tefekkür eyleye ‘acāyib (6) maṣnū‘ātına. Iraḳ ola, bidā‘etden yaḳın ola sünnete.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(7) Her ki terk itmek dilerse bid‘ati
Ḥāl idinsün kendüzine sünneti

(8) El-Bāḳīyu:

[322] “O ki, birbiri ile âhenktar yedi göğü yaratmıştır. Rahmân olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin…” (Mülk Sûresi, 67/3)

Bir adı daḫı bāḳīdür. Allah ta‘ālā bāḳīdür; ya‘nī anuñ (9) vücūdı dāīmdür ebedü’l-ebed, zevāli yoḳdur, ölmegi aḫiri yoḳdur. (10) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ nasībi bu addan oldur kim ḳulluġında (11) bāḳi ola, ölinceye-degin ‘ibādetinden ḫālī olmaya, üşenmeye, (12) melūl olmaya, dönmeye.

Beyt

Müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilâtün

Çün ḳadīm oldur pes anuñ durur beḳā
(13) Çünki maḥlūḳzir odur hem fenā

163a

(1) **El-Vāriṣu:**

Bir adı daḫı vāriṣdür. Allah ta‘ālā dünyāda (2) mülk benümdür diyenleri öldürür ve anlaruñ mülkleri kendü ḫażre- (3) -tine ḳalur. Nitekim kelāmında buyurur: *“ve lillāhi mīrāṣü’s-semāvāti* (4) *vel arḍ”* [323] Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ nasībi bu addan ol-durur (5) ḳamu peyġāmberlerüñ ve ‘ālimlerüñ, ‘ilmlerin ve ‘amellerin (6) mīrāṣ yiye. Ya‘nī ‘ömrini ‘ilme ve ‘amele ṣarf ide.

Şi‘r

Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün
[Ḳalısardur issüz dükeli diyār

[323] “…Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır…” (Ali İmran Sûresi, 3/180; ayrıca bkz. Hadid Sûresi, 57/10)

‘Ālem içinde ḳalmaya deyyār][324]

(7) Sen ve ben yoġ-iken diyiser yār
“Limeni’l-mülkü vaḥidu’l-ḳahhār”[325]

(8) Er-Reşīdu:

Bir adı daḫı reşīddür. Allah ta‘ālā doġru yola iledür (9) velileri, niçe maḳāmlara ve derecelere irişdürür mü’minleri. (10) Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ nasībi bu addan oldur kim her işler (11) ḥaḳīḳatleri-y-ile bile, yirlü yirinde isti‘māl eyleye, emr ide- (12) -cek maḳāmda emr eyleye, nehy idecek yirde nehy eyleye.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(13) Ger diler-iseñ kim olasın reşīd
Ḫalḳı dīne da‘vet eyle iy sa‘īd

163b

(1) **Eṣ-Ṣabūru:**

Bir adı daḫı ṣabūrdur. Allah ta‘ālā ivmez, ‘āṣīlere (2) ‘azāb eylemege vaḳtından öñdin. Belkim vaḳtına küye- (3) -durur her nesneye bir vaḳt taḳdīr eyleyüp durur, hikmet (4) mūcibince. Pes ol vaḳt gelmeyince işler. (5) Ṣabūrla ḥalīm ortasında farḳ budur kim ḥalīmde (6) ‘āṣīler emīn olurlar ‘azābından, ṣabūrda emīn (7) olmazlar. Ḥaẓẓu’l-‘abd: Ḳuluñ bu addan nasībi oldur kim (8) ṣabr eyleye ṭā‘at

[324] Bu beyit Paris nüshasında yoktur. Tırnovalı nüshasından alınmıştır.
[325] “… Bugün hükümranlık kimindir? Tek olan Allah’ındır.” (Mü’min Sûresi, 40/16) Vezin gereği ayetin arasındaki “…yevm lillāhil…” kısmı yazılmamış.

üzerine ve ma‘ṣiyyetlere daḫı ṣabr eyleye, (9) belālara şikāyet eylemeye. **Ḥikāyet:** Ẕünnūn-ı Mıṣrī’yi (10) delü diyü tımārḫāneye iletdiler, ḥabs itdiler. (11) Ve bir cemā‘at ḫāṭırın ṣora vardılar. Eyitdi: (12) “Siz kimlersiz?” Eyitdiler kim “Dostlaruñuzıẕ, ziyāret (13) eylemege geldük.” Ṭaş dirşürdi ve bunları ṭaş-ıla

164a

(1) atdı ve bunlar ḳaçdılar. Ẕünnūn’ı eyitdi: “Eger girçek dostlar- (2) -mışñuz benüm zaḥmetüme ḳatlanayduñuz.” Ḥaḳ ta‘ālā ṣabr eyleyenlere (3) raḥmet eyler ki *“innellahe me‘a’ṣ-ṣābirīn”* [326] Peyġāmber (4) ḥażretinüñ ġazada kāfir dişin ṣıdılar, ḳatlandı. Belkim (5) anlara ḫayr du‘ā ḳıldı ki *“Allahumme’hdi ḳavmī fe innehum lā ya‘lemūn”*[327](6)

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

İlāhī bunlara virgil hidāyet
(7) Ki tā ḥaḳḳumı ideler ri‘āyet

(8) Bularuñ gözlerinden tozların sil
(9) Beni görüp bulalar tā sa‘ādet

(10) Eger tozlarını silmez olursañ
(11) Olısarlar ebed ehl-i şeḳāvet

[326] “…Çünkü Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir.” (Bakara Sûresi, 2/153; ayrıca bkz. Enfal Sûresi 8/46)
[327] “Allahım kavmime hidayet ver; çünkü onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar.” (Dua cümlesi)

(12) Geldük imdi ferişteleре: (13) İmān getürmek i‘tiḳād itmekdür kim

164b

(1) bunlar nūrdan yaradılmışlardur. Bunlarda yimek içmek arzū- (2) -sı yoḳdur. Dāimā ṭā‘ata meşġūl-dururlar. (3) Bunlarda erkek ve dişi yoḳdurur. (4) Tañrı ta‘ālānuñ ḳulları-dururlar. Bunlar oġlan doġurmazlar. (5) Hem ferişтenüñ kim maḳāmı yüce ola, ‘izzetlürek (6) olur. Ḥaḳ ta‘ālā bunlaruñ ṭā‘atından ḫaber virür, (7) hem medḥ eyler ki *“lā ya‘ṣūnallahe mā emerehum ve yef‘alūne* (8) *mā yu’merūne”* [328]

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(9) Bunlar olmaz hiç ‘āṣī emrüme
(10) Dāimā münḳād olurlar ḥükmüme

(11) Ḥażretümi medḥ iderler her nefes
(12) Kimisi rāki‘ kimisi ḳā’ime

(13) Süst olmaz yāḫūd armazlar bular

165a

(1) Dürşürler muḫliṣ olup ẕikrüme

[328] “…Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır.” (Tahrim Sûresi, 66/6)

(2) Ammā ferişteler-ile cinnīler ortasında farḳ budur (3) kim ferişteler nūrdan yaradılmışlardur. Cinnīler od- (4) -dan yaradılmışlardur. Ve feriştelerden dāimā ḫayr (5) gelür; cinnīlerden ḫayr daḫı gelür, şerr daḫı gelür. (6) Şeyṭānlar daḫı cinnilerden bir nev‘dür; līkin şeyṭā- (7) -nlardan dāimā şerr gelür ve şeyṭānlar ḳuşlar gibi (8) yumurtlarlar ve oġulları ḳızları yumurdadan çıḳar (9) ve bunlaruñ maḳāmaları yidinci yirüñ altındadur. Ammā (10) kitāblara īmān getürmek dört vech-iledür: (11) Evvel bilesin-kim bu kitāblar Allah’dandur, vaḥy itmişdür (12) peyġāmberlere, fālcılıḳdan ya cāẕūlıḳdan ya (13) şeyṭān vesvesinden degüldür. İkinci bilesin-kim bu

165b

(1) kitāblar ṣaḳlanmışdur, şeyṭānlar keleci ḳarışdur- (2) -maḳdan. Üçünci bilesin kim Ḳurān gökden indi, (3) işbu tertibince. Cebrā’il Peyġāmber ḥażretine (4) emr eyledi kim uşbu sūre falān sūrenüñ yanında (5) yazdur ve uşbu āyeti falān ayetüñ yanında yazdur. Her (6) kişi eydürse-kim uşbu tertib ‘Oṯmān’dandur, (7) ol kişi kāfir olur. Zīrā ki bu sözüñ ḥāṣılı (8) aña yitişür kim Ḳurān ḫalḳa ḥüccet olmaya. Dör- (9) -dinci bilesin-kim Ḳurān iki ḳısımdur muḥkemdür müteşābihe. (10) Muḥkem beyān eyler müteşābihi. Ammā gökden (11) inen kitāblar yüz dörtdür. On ṣaḥīfe (12) Ādem peyġāmbere indi. Elli ṣaḥīfe Şit peyġā- (13) -mbere indi. Otuz ṣaḥīfe İdrīs peyġāmbere

166a

(1) indi. On ṣaḥīfe İbrāhīm peyġāmbere indi. Ze- (2) -būr Dāvud peyġāmbere indi. Tevrīt Mūsā (3) peyġāmbere indi. Bīn sūredür, her bir sūresi (4) biñ ayetdür, bir sipāresi bir yılda oḳınur. Tevrīt’ün (5) tamamı yetmiş deve yükidür ve bir ḳavülde ḳırḳ deve (6) yükidür. Tevrīt’i evvelinden aḫirine-degin dört (7) kişi oḳıdı: Biri Mūsā

ve birisi Yuşa‘[329] ve birisi ‘Üzeyr (8) ve birisi ‘İsā ‘aleyhimu’s-selām. İncīl ‘İsā’ya (9) indi. Furḳān Muḥammedun Resūlullah’a indi ṣalavātu- (10) -llahi ‘aleyhim ecma‘īn. Ammā bu yüz dört (11) kitāblar ki gökden indürildi, ḳadīmdürler. Her ki (12) maḫlūḳdur dir-ise kāfir olur. Şol kitāblar

166b

(1) kim şimdi cühūdlar ve naṣrānīler ellerindedür, (2) anlara īmān getürmek farż degüldür. Zīrā ki (3) bunlarun danişmendleri ol kitāblardan bir niçe (4) aḥkāmı ḳazıdılar, kendüler ḳolayrınca yazdılar; (5) anuñ-çun kim Ḥaḳ ta‘ālā her kitābda bizüm Peyġāmberümüzi (6) ögdi ve āḫir zamānda gelecegin bildürdi ve andan (7) öñdin gelen peyġāmberlerüñ şerī‘atlerin nesḫ (8) idecegin beyān eyledi. Çün Peyġāmberimüz geldi, (9) ḫalḳı Tañrı’ya da‘vet eyledi. Ol kişiler kitābları (10) içinde bildiler kim Muḥammed’ün peyġāmberliġi ḥaḳdur. (11) Eger cemā‘atlarına bildürürler-ise müslümān olurlar-ıdı (12) ve kendüleri ‘izzetden ve manṣıbdan düşüserler-idi. (13) Bu sebebden kitābların taḥrīf ve taġyir eylediler,

167a

(1) ebedī ‘azāba giriftār oldılar. Kitāblara īmān (2) getürmekde ṭarīḳ-i ṣavāb oldur kim eydeler īmān (3) getürdüm şol kitāblara kim peyġāmberlere gökden (4) indirildi. Ammā Muḥammed’e inen Furḳān’ı Ḥaḳ (5) ta‘ālā ṣaḳlamışdur; tā devr-i ḳıyāmete-degin (6) kimsene anı taḥrif ve taġyir eyleyimez. Ve ḥamikler (7) dört kitābda dört kelime iḫtiyār itdiler. (8) Her kişi-kim ḫalḳa ḳarışmaya ḳurtulmışlardan (9) ola. Tevrīt’den bunı iḫtiyār itdiler kim her (10) kişi Tañrı virdügine rāżı olursa rāḥat ola, (11) diñlene. Ve İncīl’den bunı iḫtiyār itdiler: Her (12) kişi-kim nefs arzūların terk

[329] Metinde farklı bir şekilde yazılmış.

eylese dünyāda ve aḫiretde (13) ‘azīz ola. Ve Ḳurān’dan bunı iḫtiyār itdiler: Her kişi-kim

167b

(1) dilin yaramaz sözlerden saḳlasa dünyāda (2) ve āḫiretde belālardan emīn ola. Ammā peyġā- (3) -mberlere īmān getürmek dört vech-iledür: (4) Evvel budur kim peyġāmberler günāh işlemediler, hem (5) peyġāmber olmazdan öñdin hem peyġāmberlikleri (6) zamānında. Hem bahādurdılar ve dünyā mālına ḥarīṣ (7) degül-idiler ve kimseden ṭama‘ları yoġ-ıdı, bī-aṣl (8) degül-idiler, ḳul degül-idiler ve düşleri daḫı azamadı. (9) Dervīşler-idiler. Peyġāmbere dervişlik faḫr- (10) -durur; zīrā bunlar anuñ-ıçun viribinildiler kim ḫalḳı (11) bāylıḳdan dervīşlige ve bāṭıldan ḥaḳḳa (12) da‘vet eyleyeler; fenādan beḳāya ma‘ṣiyyetden (13) ‘ibādete da‘vet eyleyeler. İkinci budur kim peyġāmberler (13) yigrekdür ṣıddıḳlardan, ‘āriflerden, velīlerden

168a

(1) ve bunlaruñ aḫir menzilleri peyġāmberlerüñ evvelidür. (2) Belkim velī olduḳları peyġāmberler sözleri-y-ile (3) ‘amel eyledükleri-y-iledür. Üçünci budur kim peyġāmber- (4) -ler ferişte lerden yigrekdürürler. Delīl budur (5) kim Ḥaḳ ta‘ālā buyurdı ferişte lere ‘Ādem’e (6) secde eyleñ diyü, secde eylediler. Çün Ḥaḳ (7) ta‘ālā ḥakīmdür, pes yüceyi alcaġa secde (8) eyletmez. Dördinci budur kim mürsel peyġāmber yigrekdür (9) ḳalan peyġāmberlerden. Mürsel oldur kim aña Cebra’- (10) -īl gelmiş ola. Mürsellerüñ ḳamusı üç yüz (11) on üçdür ve dükeli nebīlerden ve mürseller- (12) -den Muḥammedun Resūlullah yigrekdür ve ümmeti daḫı (13) ḳalan ümmetlerden yigrek-durur. Nitekim kelāmında

168b

(1) *“Küntüm ḫayra ümmetin u’ḫricet linnāsi”* [330] buyurdı. Ya‘nī “İy (2) Muḥammed ümmeti! Dükeli ümmetlerüñ yigregisiz.” didi ve daḫı (3) Peyġāmber ḥażreti[331] eyitdi: *“Ene seyyidū veledi ādem ve lā* (4) *faḫr.”* [332] Ya‘nī ben ādem oġlanlarınuñ ulusıyın. Ḥāl budur (5) kim bu nesneyle benüm faḫrum yoḳdur, belki benüm faḳrıladur. (6)

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

Feżāīl kim verildi enbiyāya
(7) Anı virmiş-durur Ḥaḳ Muṣṭafā’ya

(8) Ḳamu mürsellere çün server oldı
(9) Taḥammül itdi beş dürlü cefāya

(10) Su’āl: Eger eydürseñ çün bizüm Peyġāmberü- (11) -müz ḳalan peyġāmberlerden yigrek-durur, pes niçün?” (12) Eyitdi: “Peyġāmber ḥażreti beni Yūnus peyġāmber (13) üzerine yignemeñ ki *“Lā tüfeḍḍılūnī ‘alā Yūnus bin Metta”* [333]

169a

[330] “Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz…” (Ali İmran Sûresi, 3/110)
[331] Metinde “ḥażre” şeklinde yazılmış.
[332] Ben Adem oğlunun efendisiyim. Ama bunda övünülecek bir durum yoktur.” (Celalüddin es-Süyûtî, el-Câmiu’s-Sağîr, I, 363 (Hadis No: 2693); İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte Terceme ve Şerhi, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, XV, 203)
[333] “Beni Yunus b. Metta’ya tercih edip üstün tutmayınız.” (Hadis, Ebû Bekr bin İshak el-Kelâbâzî, Bahru’l-Fevâid el- Meşhûr bi Me’âni’l-Ahbâr, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1999, I, 80.)

(1) Cevāb budur kim Peyġāmber ḥażreti Mi‘rā- (2) -c’a vardıġı gice uçmaḳ içinde tevāżu‘ ehlinüñ (3) maḳāmı yüceligin gördi. Hem cehennemde mütekebbirlerüñ ‘azābı (4) ḳatılıġın gördi. Pes kendüzin alçaḳ görüben böyle didi. (5) Hem ta‘lī̆m eyledi ümmetine kim her kim alçaḳlıḳ eylese (6) Ḥaḳ ta‘ālā anı yüce eyler ve her ki kendüyi (7) görse Allah ta‘ālā anı alçaḳ eyler. *“Men tevâḍā‘a* (8) *rafe‘ahu’llahu ve men tekebbere veda‘ahu’llahu”*[334] Ebāder (9) bir gün Peyġāmber ḥażretine ṣordı kim “Yā Resūlallah (10) peyġāmberlerüñ saġışı ne-ḳadardur?” Peyġāmber (11) ḥażreti eyitdi: “Yüz biñ daḫı yigirmi dört bī̆ndür.” (12) Lī̆kin iḥtiyāṭ-çün şöyle dimek yigrekdür kim ger- (13) -çekledüm dükeli peyġāmberleri kim bunlaruñ evveli

169b

(1) Ādem peyġāmberdür ve aḫiri Muḥammed Resūlullahdur (2) ṣalavātullahi ‘aleyhin ecma‘ī̆n. Ammā Ādem (3) peyġāmberle Nūḥ ortasında on ḳarın geçdi. (4) Her bir ḳarın otuz yıl-ıdı. Ve anlara uyanlar müslümān- (5) -lar-ıdılar. Nūḥ peyġāmber-ile İbrāhī̆m peyġāmber ortasında (6) on ḳarın geçdi ve İbrāhī̆m peyġāmber-ile Mūsā peyġāmber (7) arasında on ḳarın geçdi. Bunlaruñ aralarında (8) iki peyġāmber geldi ancaḳ. Biri Ṣāliḥ ve birisi Hūd (9) ‘aleyhi’s-selām. Ve Mūsā peyġāmberle ‘İsā peyġāmber (10) arasında biñ ṭoḳuz yüz yıl geçdi ve bunlaruñ arasında (11) biñ peyġāmber geldi, Benī̆ İsrā’ī̆l ḳavminden ḳalan (12) peyġāmberlerden ġayrı. ‘İsā peyġāmberle (13) Muḥammed Resūlullah aralığında biş yüz altmış

170a

[334] “Alçak gönüllü olanı Allah (c.c.) yükseltir, büyüklenen kimseyi de Allah (c.c.) alçaltır.” Bu bir hadistir metindeki anlamı bu şekildedir. Fakat kaynaklar da şu şekilde geçmektedir: “…Allah rızâsı için alçak gönüllü olanı Allah yüceltir.” (Müslim, Birr, 69.)

(1) ṭoḳuz yıl geçdi. ‘İsī zamānında üç peyġāmber (2) geldi ve andan ṣoñra tā bizüm Peyġāmber’e degin (3) ayruḳ peyġāmber gelmedi. Dört yüz otuz (4) yıl dünyā peyġāmbersüz ḳaldı. Ol zamāna za- (5) -mān-ı fetret didiler.

Faṣl

Ādem (6) peyġāmbere Cebrā’il ‘aleyhi’s-selām on (7) iki kez indi. Nūḥ peyġāmbere ‘aleyhi’s-selām (8) on biş kez indi. İdrīs peyġāmbere ‘aleyhi (9) ’s-selām dört kez indi. İbrāhīm peyġāmbere (10) ‘aleyhi’s-selām ḳırḳ iki kez indi. Mūsā peyġāmbere ‘aleyhi (11) ’s-selām dört yüz kez indi. ‘İsī peyġāmbere ‘aleyhi- (12) -’s-selām on kez indi. Muḥammed Resūlullaha yigirmi yidi biñ (13) kez indi. Ādem peyġāmbere ‘aleyhi’s-selām ḳırḳ kez.

170b

(1) Ḳa‘be’ye vardı yayaḳ, Hindustān’dan. Ādem ‘aleyhi- (2) -’s-selām ġāyetde görklü-y-idi ve anuñ cemāli gibi hiç (3) kimsede yoġ-ıdı. Şöyle-kim güneş bigi balḳ ururdı (4) ve anūn görkinden biraz Yusuf’da var-ıdı. Ādem ‘aleyhi- (5) -’s-selām doḳuz yüz otuz altı [yıl] yaşadı. Hindustān’da (6) Nūd şehrinde vefāt eyledi. Oġlanları ol vaḳtın (7) ḳırḳ biñe irişdi-y-idi. Dünyāyı ṭūfān dutıcaḳ (8) Ādem’i Nūḥ peyġāmber sininden çıḳardı, gemiye (9) ḳoydı. Su oturuşduġından ṣoñra Ḳuds-ı Mübārek’de (10) defn eyledi. İdrīs peyġāmber ġāyetde ‘ābid-idi. Bir günde (11) şol ḳadar ‘amel eylerdi kim dükeli ādem oġlanları bir ayda (12) ol ḳadar ‘amel eyleyümezler-idi. İblīs anı göniledi (13) vesvese eyledi. Ümmetü aña ‘āṣī oldılar. Ḥaḳ

171a

(1) ta‘ālā İdrīs’i ṣaḳladı, uçmaġa iletdi.[335] Ayruḳ (2) çıḳacaḳ degüldür. Nūḥ peyġāmber ‘aleyhi’s-selām (3) dördünci atada İdrīs’e irişür. Ol zamāndaġı (4) ḫalḳ ma‘ṣiyyetden yıġlınmaz. Nūḥ dört yüz (5) seksen yaşında-y-iken Allah ta‘ālā aña peyġāmber- (6) -liḳ virdi. Doḳuz yüz yigirmi [elli yıl][336] ḫalḳı Tañrı dīniñe da‘vet (7) eyledi. Da‘vetin ḳabūl eylemediler ve müslümān olmadılar. (8) Ḥatta her bir kāfir oġlını Nūḥ’a iledürdi, gösterürdi, (9) eydürdi: “İy oġlum! Uşbu kişiden saḳınġıl kim (10) yalancıdur ve aldayıcıdur.” dirlerdi. Nūḥ ‘aleyhi’s-selām (11) bunlardan incindi, Tañrı ta‘ālā ḥażretine du‘ā eyledi. (12) Eyitdi: “İlāhī! Benüm da‘vetümüñ bu ḳavma hiç fāīdesi (13) yoḳdur. Ben da‘vet itdügümce bunlar bir yaña

171b

(1) ḳaçarlar. Çün bunlardan baña ve saña ḫayr gelmez (2) ve bunlardan doġanlardan daḫı gelecek degüldür ve yir- (3) -yüzinde bir kāfir ḳomaġıl helāḳ eylegil. Ḥaḳ ta‘ālā (4) du‘āsın müstecāb eyledi. Cebrā’il ṭūbī aġacından (5) bir çıbuḳ indürdi, Nūḥ’a virdi. Eyitdi: “Yā Nūḥ bu (6) çıbuġı dikgil ve andan ṣoñra ḳırḳ yıl ṣabr (7) eyle; tā ki Ḥaḳḳ’uñ ḳudretini göresin. Nūḥ (8) ol çıbuġı dikdi. Ḳırḳ yıl tamam olduḳdan ṣoñra (9) Cebrā’il girü indi. Ḥaḳ ta‘ālādan vaḥy (10) getürdi kim Nūḥ ol aġaçdan gemi yonsun, her (11) ḥayvāndan birer çift alsun, gemiye ḳoysun. Kendü (12) müslümān olmış oġlanları-y-ıla girsünler. Cebrā’il (13) geminüñ resmin getürdi. Ol aġaçdan yüz biñ

172a

(1) yigirmi dört biñ taḫta yondı ve her bir taḫta[da] bir peyġā- (2) -mber adı var-ıdı. Cebrā’il eyitdi: “Dört taḫta daḫı (3) yonġıl!” Dört daḫı yondı. Dört ṣaḥābe adı yazı-

[335] Metinde “alatdı” şeklinde harekelenmiş.
[336] Satır arasına yazılmış.

(4) -lu-y-ıdı: Ebū Bekr, ‘Ömer, ‘Oṣmān, ‘Alī rażıallahu ‘anhum. (5) Ol geminüñ uzunı üç yüz arşun-ıdı ve ini elli ar- (6) -şun-ıdı. Yüceligi otuz arşun-ıdı. Üç ḳat bizler-ile (7) ḳaplu-y-ıdı. Üç ḳapusı var-ıdı. Bir birinden key alçaḳ-ıdı. (8) Andan Ḥaḳ ta‘ālā emriyle ḳırḳ gün geçe (9) gündüz yaġmur yaġdı. Dükeli cānavarlar ṭāġlardan (10) ve deñizlerden aḳışup cānavarlar Nūḥ peyġāmbere (11) geldiler. Her birinden birer çift aldı, gemiye ḳodı. (12) Receb ayınuñ on güni geçmişdi. Gemiye bindiler.

172b

(1) Yir yüzi ḳalbır gibi delük delük oldı. Su çıḳdı. (2) Gökden inen su-y-ıla yirden çıḳan (3) su cem‘ oldılar. Yüce ṭaġlar başından ḳırḳ (4) arşun yuḳaru çıḳdı. Altı ay temāmet dünyāyı (5) ṭūfān dutdı ve Ka‘be-i mu‘aẓẓamayı götürdiler, dördinci (6) göke ilettiler. Anda beytü’l-ma‘mūr oldı. Feriştelerüñ Ka‘besi (7) oldur. ‘İsī peyġāmber daḫı andadur. Dünyā ‘ālemī (8) ol ṭūfān-ıla ḥarāb oldı ve kāfirler ḳamu helāk (9) oldılar. Altı āydan ṣoñra Mūṣıl’da Cūdi (10) ṭāġınuñ üstinde gemi ḳarār eyledi. Dükeli yüce (11) taġlar umarlardı kim gemi anlaruñ üzerinde ḳarar eyleye-y-idi. (12) Cūdi ṭāġı eyitdi: “Ben bir alçacuḳ ża‘ifçe ṭaġcuġazın,

173a

(1) ḳaçan lāyıḳ olam-kim gemi benüm üzerüme gele.” Ve anuñ (2) tevāżu‘ından ötrü gemi anuñ üzerinde ḳarār eyledi. (3) Ḥaḳ ta‘ālā emreyledi, yir vü göke ki yā arż *“erḍuble‘ī* (4) *mā’eki ve yā semāü aḳli‘ī”*[337] Ya‘nī “İy yir suyuñı yutġıl, iy (5) gök sen-daḫı suyuñı dutġıl!” Ve ol ṭūfān suyınuñ baḳīsi (6) ḳırḳ yıla-degin dünyāda ḳaldı. Nūḥ peyġāmber gemiye girdügi vaḳtın altı (7) yüz yaşında-y-ıdı. Gemiden ‘āşure güninde çıḳdı- (8) -lar. Dükelisi seksen kişi-y-idiler. Nūḥ bunlara buyurdı ki Cūdi (9)

[337] “…Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut…” (Hud Sûresi, 11/44)

ṭaġınuñ dibinde bir köy itdiler. Adını Ḳaryetü'l-Ṣemānīn (10) ḳodılar. Ya'nī seksen kişi köyi dimek olur. Ve andan (11) dünyāyı üç baḥş eylediler. Her birin bir oġlana virdi. (12) Şām ve Ḥicāz'u ve Yemen'i Sām adlu oġlanına virdi. 'Arab'uñ (13) ve 'Acem'üñ Rūm'uñ atası oldur. Maġrib iḳlimin Ḥām

173b

(1) adlu oġlanına virdi. Ḥabeşīlerüñ ve Hindūlaruñ (2) atası oldur. Ve maşrıḳ velāyetin Yāfit adlu oġlanına (3) virdi. Türk ve Tatar, Ye'cüc ve Me'cüc atası oldur. (4) Ve gemiden çıḳduġından ṣoñra üç yüz elli yıl (5) diri oldı. Dükeli ḫalḳ Süryānince söylerler-idi, (6) Nemrūd pādişāh olınca. Çün-kim ol pādişāh oldı, (7) müslümānları buta ṭapmaġa yiletdi ve buta ṭapdılar ve her (8) birisi bir dil söyledi, biri birinüñ sözin bilmediler. (9) Nemrūd yaşınca anda Nūḥ'a irişür.

Faṣl

(10) İbrāhīm peyġāmber 'aleyhi's-selām Ḥarrān vilāyetinden-idi. (11) Ḳıdlıḳ sebebinden göçdi, Bābīl'e vardı kim şimdi Baġdā- (12) -d'dur. Nemrūd'ı dīne da'vet eyledi. Nemrūd uymadı (13) İbrāhīm ḥabs itdi ve bir yıldan ṣoñra oda atdurdı.

174a

(1) Od aña gülistān oldı. Ṣoñra Hicāz'a vardı, Ka'be'yi (2) yapdı. İki yüz yaşadı, āḫir Şām'da vefāt eyledi. (3) Mūsā peyġāmber 'aleyhi's-selām üçünci atada Ya'ḳūb (4) peyġāmbere irişür. Mūsā 'aleyhi's-selām Ṭūr ṭaġına (5) çıḳıcaḳ Ḥaḳ ta'ālānuñ tecellisi nūrın gördükden (6) ṣoñra yüzine niḳāb dutar-ıdı. Zīrā yüzini gören (7) ölür-idi. Aḫir dört yüz yaşadı, vefāt eyledi. 'İsī (8) peyġāmberüñ anası ṭarafından bişinci dedesi Ya'ḳūb (9) peyġāmberdür. Pes Allahu ta'ālā emri birle Cebrā'il (10) 'aleyhi's-selām geldi. Meryem'e urdı, ya'nī bir nefes itdi. (11) Fi'l-ḥāl ḥamīle oldı.

Girü ol sā‘atde ṭoġurdı. Ḳatında (12) bir ḳurımış ḫurmā aġacı var-ıdı. Fi’l-ḥāl yeşerdi, ḫurmā- (13) -ları bitdi. Meryem anı silkdi, ḥurmāları döküldi. ‘İsī’

174b

(1) nüñ ayaġı doḳunduġı yirden su çıḳdı. Zekeriyā peyġā- (2) -mber aleyhi’s-selām eyitdi: “Yā Meryem! Sen bikrken bu oġlanı (3) saña bir sā‘atde ḳandan-ıdı?” Meryem eyitdi: “Bu oġlana (4) ṣoruñ?” Pes Meryem eyitdi: “Yā ‘İsī! Söyle, benüm aruluġuma (5) ṭanuḳluḳ vir.” ‘İsī peyġāmber ‘aleyhi’s-selām beşikde yatır-iken (6) ṣol eli üzerine ṭayanup ḳalḳdı, eyitdi: *“innī ‘abdullahi* (7) *ātānīye’l-kitābe ve ce‘alenī nebiyyā ve ce‘alenī mübāraken”* [338] (8) Ya‘nī Tañrı’nuñ ben ḳulıyın ve anam ḳarnındayken (9) baña kitāb virdi, hem peyġāmber ḳıldı. Ve hem mübārek (10) ḳıldı ki anadan[339] ṭoġma gössüzlere, ayaḳsuzlara, elsüz- (11) -lere du‘ā ḳılur-ıdı, tendürüst eylerdi ve ölüler dirilü- (12) -r-idi ve’s-selām. Ḥikāyet: Meger bir (13) ‘ālim kāfiristānda esīr oldı. Gördi kim ol kāfirler

175a

(1) ḳamu ‘İsī’ye ṭaparlar. Ol ‘ālim eyitdi: “Niçün ‘İsī’ye ṭapar- (2) -sız?” Ol kāfirler eyitdiler: “Anuñ-çun kim atası yoḳdur.” didiler. Ol (3) ‘ālim eyitdi: “Ādem peyġāmbere ṭapmaḳ yigrekdür kim ne anası (4) var ne atası var-ıdı.” Eyitdiler kim “‘İsī ölüleri dirildürdi.” Ol (5) ‘ālim eyitdi: Ḥarḳıl peyġāmbere ṭapmaḳ yigrekdür; zīrā ki ‘İsī (6) dört kişi diri ḳıldı ammā Ḫarḳıl peyġāmber ‘aleyhi’s-selām (7) sekiz biñ kişiyi diriltdi.” Eyitdiler: “‘İsī peyġāmber gözsüz- (8) -leri, kötürümleri ve pīsleri tendürüst iderdi.” ‘Ālim eyitdi: (9) “Cercīs peyġāmbere ṭapmaḳ yigrekdür; zīrā ki

[338] “…Çocuk şöyle dedi: ‘Ben, Allah'ın kuluyum. O, bana Kitab'ı verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti…’” (Meryem Sûresi, 19/30-31)
[339] Metinde “andan” olarak yazılmış.

yetmiş kez öldürdi- (10) -ler ki oda yaḳdılar ki ḳazanda ḳaynatdılar girü dirildi, (11) ṭuru geldi. Tañrı emri-y-ile kāfirleri dīne da‘vet eyledi.” Pes anuñ (12) cevābında ‘āciz ḳaldılar, ‘ālim salaḏ itdiler. Ammā (13) ‘İsī peyġāmber ‘aleyhi’s-selām otuz üç yaşında-y-iken

175b

(1) göke iletdiler. Yirde-y-iken du‘ā eylemiş-idi kim (2) “İlāhī beni Muḥammed ümmetinden ḳılġıl!” Allahu ta‘ālā du‘āsın (3) müstecāb ḳıldı. Gökden girü iniserdür. Ṭūr ṭaġında (4) Deccāl’ı ḳatl idiserdür ve kendü Muḥammed ümmetinden olısar- (5) -dur. Dünyāda şöyle ‘adl eyleyiserdür kim ḳurdlar ḳoyınlar-ıla (6) yüriyeler, hiç ziyān itmeyeler. Ve ādem oġlanlarınuñ arasında (7) düşmanlık ḳalmaya. Ve ‘İsā peyġāmber ‘aleyhi’s-selām evlene, ‘Arabdan (8) ḳız ala ve andan bir ḳız doġa ve kendü diri-y-iken ol ḳız- (9) -cuġaz öle. Ve andan ṣoñra ‘İsā peyġāmber daḫı vefāt (10) eyleye. Medīne’de peyġāmberümüz yanında defn eyleyeler ve andan (11) ṣoñra bir ṣovuḳ yil ese, Şām’dın yañadın ve ḫalḳuñ (12) göñlünden īmānı götrüle ve andan ṣūr urıla ve anuñ heybetinden (13) ḳamu ḫalḳuñ ‘aḳlı zā’il ola.

Faṣl

Muḥammedun Resūlullah

176a

(1) ‘Abdullah oġlıdur ve dedesi ‘Abdü’l-Muṭallib’dür. Peyġā- (2) -mberümüz anası ḳarnında-y-iken atası ‘Abdullah öldi; (3) ammā cedd[340] dedesi İsmā‘il peyġāmberdi ‘aleyhi’s-selām. (4) Peyġāmberümüz Mekke şehrine fil[341] geldügi yılda (5) doġdı. Ve

[340] Metinde “cidd” olarak harekelenmiş.
[341] Metinde “pil” şeklinde yazılmış.

doġmaġa yaḳın olıcaḳ anası düş gördi-kim (6) gökden bir şaḫış indi, eyitdi: “Yā Āmīne! Doġura- (7) -caġuñ oġlan dükeli ḫalḳuñ ulusıdur. Doġıcaḳ adın (8) Muḥammed virgil!” Emine ḫātūn eyitdi: Doġurur-iken hergiz (9) oġlan aġrısı görmedüm. Çün Muḥammed doġdı, (10) yire düşdi bir nūr peydā oldı, maşrıḳ maġrib (11) arasın ṭutdı. Ol nūr balḳıduġı vaḳtın Şām vilā- (12) -yetindeġi köşkler gördüm ve Ka‘be içindeki butlar (13) yüzleri üzere döküldiler. Ve daḫı ‘Acem vilāyetindeġi

176b

(1) ṭapduḳları odlar ki biñ yıldan berü yanardı, sönmezdi. (2) Ol gece ḳamusı söndi. Ammā Sa‘īd ḳabilesinde (3) Ḥalīme adlu bir ‘avrat dāye ṭutdılar. Muḥammed’[i] emzürdi. Ol (4) ḫātūn kişi yoḳsul-ıdı, bāy oldı. Ve andan ṣoñra dört (5) yaşına giricek oġlancuḳlar-ıla oynarken Ḥaḳ ta‘ālā emriyle (6) iki ferişte geldiler, aldılar, ḫalvet yire iletdiler. Ḳarnın (7) yardılar, yüreginde uyuşmış ḳan var-ıdı, gederler[342] ve (8) altun ṭas içinde zemzem su-y-ıla yudılar. Yüregin (9) girü yirinde ḳodılar ve ḳarnın saġdılar. Bayaġılayın öldi. (10) Girü alduḳları yire getürdiler. Ve andan altı yaşına (11) irişicek anası daḫı öldi ve andan ṣoñra dedesi (12) ‘Abdü’l-Muṭallib besledi ve Muḥammedi ḳatı sever-idi; ḥatta uyur- (13) -ken başı ucunda otururdı, bekler-idi[343] ve ansuz ṭa‘ām

177a

(1) yimezdi. Çün sekiz yaşına irişdi, dedesi (2) ‘Abdü’l-Muṭallib öldi. Oġlı Ebū Ṭālib’e vaṣiyyet eyledi, (3) Muḥammed’[i] ḫoş dutġıl diyü. Ebū Ṭālib-daḫı ḳatı sever-idi ve (4) her gice yanında yatur-ıdı ve ṭa‘āmı bile yir-idi ve Ebū Ṭālib’üñ (5) mālı çoġ-ıdı. Muḥammed daḫı ulaldı. Ve bir kez Ebū Ṭālib -Muḥammed Şām

[342] Metinde “gider-” olarak yazılmış.
[343] “Bekler” kaf ile yazılmış.

pāzarıña belki duta gitdi. Beriyyede su bulmadılar içmege, Ebū Ṭālib-[344] eyitdi: (6) "Ḳardeşüm oġlı key ḳatı susaduḳ çare eyle." Muḥammed (7) 'aleyhi's-selām deveden indi ve ayaġı-la yiri debdi, bir laṭīf (8) bıñar çıḳdı, aḳdı. Ebū Ṭālib ve seksen kişi birle ol (9) sudan içdiler ve ḳırbaların ṭoldırdılar ve ṭavarların (10) ṣuvardılar. Muḥammed'e taḥsīn itdiler. Mu'cize: Biş yüz yigirmi (11) direm arpa etmegil-ile ve bir oġlaġ-ıla seksen kişinüñ ḳar- (12) -nın ṭoyurdı. Ve bir gün ġazāda ḳatı susadılar, su (13) bulamadılar. Peyġāmber ḥażretinüñ mübārek barmaḳlarınuñ

177b

(1) arasından sular aḳdı. Dükeli leşker içdiler ḳandılar. (2) Mu'cize: Ġazāda bir avuç ṭopraḳ kāfirlerüñ yüzine (3) ḳarşu ṣaçdı. Yil çıḳdı. Ol ṭopraġ dükeli kāfirlerüñ göz- (4) -lerine ḳoydı. Ḳamusı ṣındılar. Mu'cize: Ve bir gün Peyġāmber (5) ḥażreti abdest almaġa vardı, ġāyet ıssı-y-ıdı. İki (6) köklü aġacı ḳıġırdı, yirlerinden ḳopdılar ḳatına geldiler. Aña (7) perde ve hem gölge oldılar. Maṣlaḥātın bitirince ve andan (8) yirlerine vardılar, ve's-selām! Mu'cize: Peyġāmber ḥażretinüñ (9) yidügi ṭa'ām tesbiḥ oḳur-ıdı. Ḳatındaġılar ḳamu işidürler-idi, (10) ta'accüb iderler-idi. Ve bir gün seferde-y-idi. Ṣaḥābeler bile yidiler. (11) Namāz vaḳtı oldı, abdest almaġa su bulamadılar. Eyitdiler: "Yā Resū- (12) -lullah ḳaçan ḳılalum?" didiler. Biregünüñ ḳabında bir içim su (13) buldılar, Resūl ḥażretine getürdiler. Abdest aldı ve andan

178a

(1) ṣoñra dört barmaġın ol ḳabuñ içine dutdı, eyitdi: (2) "Gelüñ abdest aluñ!" Ḳamu ṣaḥābi geldiler, ol sudan (3) abdest aldılar, ḥācetlerin gördiler. Mu'cize: Bir gün (4) mescid içinde otururdı. Nāgāh bir deve içerü girdi, Peyġā- (5) -mber ḥażretinüñ ileyinde yüzin yire sürdi, bağır- (6) -dı. Peyġāmber ḥażreti eyitdi: "Bu deveyi ḳatı

[344] Metinde yan tarafa eklenmiş.

incitdilere (7) beñzer ve anuñ-ıçun böyle zārı ider, bizden meded (8) ister.” Bir kişi eyitdi: “Yā Resūlallah! Bu deve falān kişinüñdür. (9) Boġazlamaḳ isterdi, ḳaçdı, ḥażretüñüze geldi. Pes ol deve (10) issin ḳıġırtdı, şefā‘at idüp ṣatun aldı, ṣalıverdi. (11) Mu‘cize: ‘Ukāşe eydür: Bedir ġazāsında-y-ıduḳ ḳılıcum (12) ṣındı Peyġāmber ḥażreti elüme bir aġaç virdi. Her kimi vur- (13) -sam tiz ḳılıçdan biter keserdi. Mu‘cize: Peyġāmber

178b

(1) ḥażreti hemīşe mescide va‘aẓ eydürdi ve bir direge (2) söykenüp eydürdi. Ve ṣoñra minber düzdiler. Minbere çıḳup (3) va‘aẓ eydür. Ol direk zārī ḳılup iñledi. Mescid (4) içindeki ḫalḳ işitdiler. Peyġāmber ḥażreti minberden (5) indi. Ol diregi ḳucadı ve andan diñdi. Mu‘cize: Bir gün meger (6) kāfirler eyitdiler: “Yā Muḥammed! Ayı iki pāre iderseñ biz saña (7) īmān getürürüz.” Peyġāmber ḥażreti mübārek barmaġı-la (8) işāret eyledi, iki pāre oldı. Bir pāresi ṭurdı ve bir pāresi (9) ıraġa gitdi. Ḥirā Ṭaġı’nı ol iki pārenüñ ortasında (10) gördiler. Ol kāfirler eyitdiler: “Yā Muḥammed! Zihī cādū kim (11) sensin ḳamu cāẕūlaruñ siḥri yirdedür ve senüñ siḥrüñ (12) göke-daḫı çıḳdı.” didiler, şerme-sār oldılar. Mu‘cize: (13) Peyġāmber ḥażretinüñ bir yazıcısı var-ıdı, mürted oldı

179a

(1) kāfirlere ḳarışdı. Peyġāmber ḥażreti eyitdi: Yir anı ‘azā- (2) -bından ötürü ḳabūl eylemez. Pes öldügi vaḳtın Ebū Ṭalḥa (3) eydür: Ol yazıcı öldi. Yarındası vardum, gördüm. Sininden (4) daşra yatur ve ol ḫalḳa ṣordum, eyitdiler: “Ne-ḳadar kim sine (5) ḳoduġ-ısa yir ḳabūl eylemedi daşra bıraḳdı.” Mu‘cize: Bir kişi Peyġāmber (6) ḥażretinüñ ḳatında ṭa‘ām yir-idi, ṣol eli-y-ile. Peyġāmber ḥażreti (7) eyitdi: “Ṣāġ elüñle yigil!” Eyitdi: “Ṣāġ elümüñ ḳuvveti yoḳdur.” didi, (8) yalan söyledi.

Peyġāmber ḥażreti eyitdi: “Hergiz olmasun.” didi. (9) Ol kişinüñ ṣāġ eli dutmaz oldı. Mu‘cize: ‘Alī eydür: Bir gün (10) Peyġāmber ḥażreti Mekke şehrinden çıḳdı, gitdi. Biz daḫı (11) bile gitdük. Ḳaçan ṭaġa irişdük ṭaşlar aġaçlar yir- (12) -inden ḳopar-ıdı, Peyġāmber ḥażretine selāma gelürler-idi ve eydür- (13) -ler-idi ki “Es-selāmu ‘aleyke yā Resūlallahi!” dirler-idi. Mu‘cize:

179b

(1) Ya‘lī eydür: Peyġāmber ḥażreti birle ġazāya vardum-ıdı. (2) Bir deve geldi, yüki-y-ile Peyġāmber ḥażretinüñ ileyinde ṭurdı, baġır- (3) -dı. Daġarcuġın çıḳardı. Peyġāmber ḥażreti merkebinüñ (4) başını çekdi, ṭurdı, eyitdi: “Bu devenüñ issi ḳanı?” Tizcek (5) issi geldi, eyitdi: “Yā Resūlallah! Ben dervīşem, bu deveden (6) artuḳ nesnem yoḳdur ve bunuñ sebebi-y-ile dirilürüz.” Resūl ḥażreti (7) eyitdi: “Bu deve senden baña şikāyet eyledi kim baña azucuḳ (8) yim virür ve aġır yük vururlar, işledürler.” didi. Resūl ‘aleyhi’- (9) -s-selām şefā‘at itdi. Yükin birazını eylediler ve yemcügizün (10) arturdılar. Mu‘cize: Ya‘lī eydür: Peyġāmberle ġazāda-y-ıdum. (11) Bir menzilde ḳonduḳ. Peyġāmber uyur-ıdı, ben uyanuġ-ıdum. (12) Gördüm bir aġaç yirden ḳopdı. Yiri yırta yırta geldi, Peyġāmber (13) ḥażretinüñ üzerine budaḳların büridi. Bir zamān ṭurdı,

180a

(1) girü yirine vardı, ṭurdı. Peyġāmber ḥażreti uyanıcaḳ diyü (2) virdüm, eyitdi: “Ol aġaç baña selāma gelmişdi ve hem (3) ziyāret ḳılmaġa.” didi. Mu‘cize: Bir gün beriyyeden bir (4) ‘arābī geldi, eyitdi: “Yā Muḥammed! Sen peyġāmberdeġiñ ne de- (5) -līl-ile bilelüm?” Peyġāmber ḥażreti eyitdi: “Uşbu ḫurmā aġacından (6) şol ḫurmā aşaġa yire inüp girü aġaca çıḳup yiri- (7) -nde biterse ināna-mısın?” Eyitdi: “İnānam.” Peyġāmber ‘aleyhi’s-selām (8) ol salḳımı ḳıġırdı. Fi’l-ḥāl aşaġa indi.

Eyitdi “Girü yirüñe (9) çıḳ!” Ol salḳım girü yirine çıḳdı, bayaġılayın yirinde (10) ṭurdı. Ol ‘arābī derḥāl müslümān oldı. Ammā (11) Muḥammedun Resūlallaha peyġāmberliḳ ḳırḳ yaşında (12) geldi. Peyġāmberliḳ geldüginden ṣoñra on üç yıl Mekke’de (13) ṭurdı ve andan Medine’ye vardı, on yıl-daḫı anda oldı,

180b

(1) altmış üç yaşında vefāt eyledi. Ammā ḳıyāmet (2) günine īmān getürmek oldur kim girçekleye işbu- (3) -nı-kim İsrāfīl ḳudsi mübādelede ṣaḫra ṭaşında ṭurup (4) ṣūrı çalısardur. Ṣūr içinde eydiserdür kim “İy çürü- (5) -miş süñükler ve iy yırtılmış deriler ve iy ṭaġılmış (6) etler! Ṭuruñ, gelüñ ḥisāb yirine.” diyü. Ve andan ṣoñra (7) yir deprene. Sinlede ne-ḳadar ölüler var-ısa ṭaşra (8) ata ve dükeli cānlar uṣlar şol ḳovana üşer, aru gibi. (9) Ṣūruñ ādem oġlanları saġışınca delükleri vardur ve andan (10) ṣoñra ṣabr ṣabr yiller ese, ṭaġları yirinden ḳopara, (11) toz eyleye. Andan ṣoñra ol günüñ heybetinden (12) gökler pāre pāre ola ve yılduzlar yire dökile. Dükeli feri- (13) -şteler yir yüzine ineler. Ādemīler ve cinler ve şeyṭānlar

181a

(1) ve ḥayvanlar ḳopalar. Dükeli yalıncaḳ ve acıḳmış ve ṣusamış (2) ḳopalar. Ve ol günüñ ḳorḳusından her bir kişi kendüzin bilmeye, (3) er midür ya ‘avrat mıdur. Müslümānlar oġlancuḳlar ḥaḳda. (4) Bir niçe ‘ulemā eyitdiler: Atalarına tābi‘ olup cehenneme gireler. (5) Bir niçe ‘ulemā eyitdiler: Uçmaġa gireler. Anuñ çün kim bunlar (6) yavuz ‘amel işlemediler. Bir niçe ‘ulemā eyitdiler: Anlaruñ nola- (7) -sın Allahu ta‘ālā bilür. ‘Ulemā iḫtilāf eylediler, uşbu (8) mes’elede kim cinniler uçmaġa gireler mi yāḫūd girmeyeler mi? (9) Bir niçe ‘ulemā eyitdiler: Gireler; līkin ādemīler derecesine (10) irişmezler. Bir niçeler eyitdiler: Cehennem ‘azābından (11) ḳurtılalar

ancaḳ ve uçmaġa girmeyeler daşda oġlancuḳları[345] (12) daḫı ḳoyarlardur. Uçmaḳ ḳapusında ḳaḳımaḳ ṣıfatı-y-ıla (13) ṭurısarlardur. Biz uçmaġa girmezüz atalarumuz analarumuz

181b

(1) girmeyince diyiserlerdür. Ammā dükeli şeyṭānlar ṭa- (2) -muya girürler. Ammā ḥayvānlardan on dürlü ḥayvān (3) uçmaġa gireler: Evvel Ṣāliḥ devesi ve İbrāhīm (4) buzaġusı ve İsmaʻīl ḳoçı ve Mūsā'nuñ öküzi ve Yū- (5) -nus'uñ balıġı ve 'Üzeyir'üñ eşegi, Süleymān'uñ ḳarıncası, (6) Belḳıs'ıñ hüdhüdi, Aṣḥāb-ı Kehf'in iti, Muḥammed devesi (7) 'aleyhim es-selām. Pes Allah taʻālā anlaruñ ṣūretlerin (8) taġyir eyleye. Dükelini ḳoç ṣūretine döndüre, (9) uçmaġa givire. Ve ḳalan ḥayvānları-çun ḥisāb (10) ideler. Boynuzlusı boynuzsuzın süsdiyse ya ādem (11) oġlanları bunlara ẓulm eylediyse aġır yük urmaġıla, (12) aç ve susuz ḳomaġ-ıla. Ḥaḳların alı-vireler ve girü ṭopraḳ (13) olalar.

Faṣl

Ḳıyāmet güninde ādemīlerüñ

182a

(1) üzerinde bitler yaġırdur. Bir niçesüñ ṣāġ eline vireler (2) ve bir niçesüñ ṣol eline vireler ve bir niçesüñ ardından vireler. (3) Anlaruñ kimi ṣaġına virile sevinür, uçmaġa gireler. Anlaruñ (4) kimi ṣolından virilür ṭamuya vara, aġlayu yirinü, neʻūẕubi- (5) -llah! Ḳıyāmet güninde Allahu taʻālā ḫalāyıḳa su'āl (6) eyleyiserdür, peyġāmberlere eydiserdür kim "Benüm ḫaberüm (7) ḳullaruma degürdüñüz mi?" Ve dükeli ümmetlere daḫı ṣorısardur kim (8) "Peyġāmberlerüñüz size ḫaberimi degürdü

[345] Metinde " oġlaycuḳları" şeklinde yazılmış.

mi?” Ve ni‘met verdügi (9) kişilere daḫı ṣorısardur kim “Size virdügüm ni‘metlerüñ (10) şükrin yirine getürdüñüz mi?” ‘Ālimlere ṣorısardur kim (11) “‘İlmüñüzle ‘amel eylediñüz mi?” Peyġāmber ‘aleyhi’s-selām buyur- (12) -dı kim bir kişiyi Allah ḥażretine getüreler. Allahu ta‘ālā eyde kim (13) “İy benüm ḳulum! Ben saña māl ve ‘avrat ve oġul ḳız

182b

(1) vermedüm midi?” Ol kişi eyde kim “Belī yā Rab! Virdüñdi.” (2) Ḥaḳ ta‘ālā eyde kim “Ḥażretüme gelesügeyi bilmedüñ-midi; (3) ya ol ni‘metlerüñ şükrin niçün yirine getürmedüñ?” (4) Ol kişi eyde kim “Bilmedüm yā Rab!” Ḥaḳ ta‘ālā zebā- (5) -nilere buyura kim bu kişiyi cehenneme iledüñ diyü, ne‘ūẕubillahi! (6) Ḳıyāmetde güneş ḫalḳuñ başları üzerine bir mīl miḳda- (7) -rınca yaḳın ine. Anuñ ıssısından başları içinde (8) beyinleri ḳaynaya. Dükeli ādemīler ve cinniler ve ḥayvānlar cem‘ (9) olalar ve sıḳnaşmaḳdan derleyeler. Kimisinüñ derizine-degin (10) irişe ve kimisinüñ beline-degin ve kimisinüñ göksine-degin (11) ve kimisinüñ boġazına-degin irişe ve ḳatı ṭarlıġanalar. Fer- (12) -yād eyleyeler ki “Yā Rab! Ṭamu ‘azābına rāżı olduḳ dek, (13) bizi ḳurtar bu ṭarlıḳdan.” Ve cehennem üzerinde ṣırāṭı göreler

183a

(1) ḳıldan ince ve ḳılıçdan itirek ve ṭayıncaḳ ola. İki ya- (2) -nında çengeller oddan ve yavuz ‘amellü kişileri ḳapalar, (3) cehenneme bıraġalar ve eyü ‘amellü kişilerüñ geçmegligi tefāvütledür, (4) ‘amellerine göredür. Kimisi yıldurum gibi geçe, kimisi ḳoşar gibi geçe, (5) kimisi yügrük at gibi geçe, kimisi segirdi segirdi geçe, kimisi (6) yüriyü, kimisi emekleyü ve kimisi sürinü sürinü geçeler.

Ṣi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün

(7) İy yüriyemeyen kişi ḥaḳ yolda bu gün müstaḳīm

(8) Pes ṣırāṭ üzre geçerken olısar teşvīşim

(9) Çün ḳabūl olmaz ḳıyāmet ‘arṣasında naḳd-i ḳalb

(10) Naḳduñı ḥāliṣ idüp gel tā kim olasın selīm

(11) Geçdi ‘ömrüñ ġaflet-ile bir yaraḳ eylemedüñ

(12) Tevbe vaḳtidür eyit estaġfirullah el-‘aẓīm

(13) Faṣl

Ḳıyāmet güninde terāzü ḳurılısar. Ol

183b

(1) terāzünüñ her keffesi yirlerce, göklerce ola. (2) Ṣavāblar ḳonduġı keffesi nūrdan ola ve günāhlar ḳondu- (3) -kları keffesi ẓulmetden ola. Her kişinüñ ṣevābı aġır gelse (4) bir ferişte çaġıra kim “İy ‘araṣāt ḫalḳı! Bilüñ ve āgāh (5) oluñ kim felān[346] ibn-i felānuñ ṣevābı günāhından aġır geldi, cehennemden (6) ḳurtıldı, uçmaġa lāyıḳ oldı.” Ve her kimüñ günāhı ṣevābından aġır (7) gelse bir ferişte nidā eyleye kim “İy maḥşer ḫalḳı! Bilüñ-kim (8) felān ibn-i felānuñ günāhı aġır geldi, ṭamuya müstaḥaḳ oldı.” diyeler (9) ve eger ṣevābı-y-ıla berāber gelse anı a‘rāfda ḳoyalar. Su’āl: (10) Eger eydürseñ Tañrı ta‘ālā dükeli ġaīb nesneleri (11) bilür. ‘Amelleri daḫı terāzüsin bilür. Terāzüde ṭartmaġuñ (12) pes fāīdesi nedür? Cevāb: Terāzü ḳurılduġı anuñ-ıçundur (13) kim ḳullarına ‘adlini bildüre. Eger terāzü olmasa günāhı ne-ḳadar

[346] Metinde “felā” şeklinde yazılmış.

184a

(1) düġin bilmeyiserdi, ẓulm oldı ṣānısardı. Ve iki omuz- (2) -dağı ferişteler daḫı yazduġı bu sırdan ötürüdür ve illā bunlar (3) yazmadın-daḫı bilür, ne ‘amel itdiklerin. Ammā taḳdīre (4) īmān ve küfr her aṣṣı ziyān, her ṭā‘at ma‘ṣiyyet (5) dükeli Allah’dan. Ya‘nī anuñ taḳdīrinden bile.

(6)Faṣl

Tañrı ḥażretine muṭī‘ olan ḳullar uçmaġa (7) giriserdür. Uçmaġuñ yirleri altuñdandur, ṭopraġı müşkden- (8) -dür, otları za‘firāndandur, divārlarınuñ kerbüçleri altun- (9) -dan ve gümişdendür, ḫalīḳleri incüdendür ve yāḳūttandur (10) ve ırmaḳları arḳda aḳmazlar, belkim dört yirden aḳarlar, (11) dört ırmaḳdur: Biri süd ırmaġıdur, biri bāl ırmaġıdur, (12) biri süci ırmaġıdur, biri su ırmaġıdur. Uçmaḳ içinde ki (13) sular çoḳ ṭurmaġ-ıla ḳoḳmaz ve sücisi-daḫı esiritmez.

184b

(1) Her ırmaġuñ kenarında dürlü dürlü ibriḳler ve ḳadeḥler (2) vardur, nūrdan. İçindeki sular niçese ṭaşından (3) görinür. Ve uçmaḳ içindeki çeşmeler dört dürlü- (4) -dür: Birisi ḳafūrdur, anuñ suyı ḳardan aḳdur ve müşk (5) gibi ḳoḳar. Birisi ṣelsebildür, anuñ suyı yumışaḳdur, içenleri (6) rāḥat eyler ve ol çeşmeden her mü’minuñ köşkinde (7) bir ceşme aḳar. Birisi zencebīl ve birisi tesnīmdür. Dükeli (8) köşklerüñ ve çardaḳlarıñ üzerinden gelüp aḳar- (9) -lar. Bardaḳların ve ḳadeḥlerin ṭoldurur ol sulardan muḳarr- (10) -ebler, içiserlerdür. Ḳafūr ceşmesinuñ suyın süciye ḳarı- (11) -şdurup ebrārlar içiserlerdür. Ebrār ol kişiler- (12) -dür kim kimseye ẓulm eylemediler ve bir ḳarıncacuġı daḫı incid- (13) -mediler. Uçmaḳ aġaçlarınuñ özdekleri yuḳaru budaḳları aşaġadur.

185a

(1) Her budaġında yitmiş dürlü yimiş vardur. Mü’minler (2) ol yimişden dileyicek bir budaġı sarḳa, kendü üzmedin (3) eline gele. Ve azalan[347] yimişüñ yirinden derḥāl bir daḫı (4) bite ve ol yemişler aġaçdan dükilmez ve hergiz eksilmez. (5) Ammā Ṭūbī aġacın Allahu tā‘āla kendü yed-i ḳudreti-y-ile dikdi. (6) Anuñ gölgesinden uçan ḳuş biñ yıl uçsa hergiz anuñ (7) gölgesinden çıḳmaya. Her köşkde andan bir budaġı ola ve uçmaḳ (8) içinde raḥmet yili ese. Tañrı’nuñ ḥoşnudlıġın muştılaya. Ol (9) yil aġaçlara doḳına. Ol aġaçlaruñ budaḳları birbirine doḳına. Ol (10) budaḳlardan yapraḳlardan tesbīḥler avāzın işideler. Anlar kim dünyā- (11) -da yaramaz söz ve çalġu diñlememiş olalar. Gelsünler imdi bu (12) laṭīf avāzları diñlesünler ve andan ṣoñra uçmaḳ ehlini (13) cem‘ eyleyeler. Bir laṭīf murġzāra kim anuñ yiri müşgden

185b

(1) yaradılmışdur. Ḥaḳ ta‘ālā ferişṭelere eydür kim “Diñ imdi iy (2) ferişṭelerüm! Ḥażretüme tesbiḥ ve temcīd eydüñ; tā ḳullarum āvāzuñuz (3) işideler, rāḥat olalar. Hem bunlara ḫaber virün kim ayruḳ (4) ḳayġu görmeyiserlerdür kim *“lā ḫavfun ‘aleyhim ve lā hüm yaḥzenūn”* [348] (5) Rivāyetdür kim bir kişi Peyġāmber ḥażretine eyitdi: “Yā Resūlullah! Cennetde (6) gökçek āvāzlar var mı?” Peyġāmber ‘aleyhi’s-selām eydür: (7) “Ḥaḳ ta‘ālā buyura, uçmaḳ içinde Dāvud peyġāmber-içün bir (8) minber düzġüreler. Ol minbere çıḳa, Ḥaḳ ta‘ālā ḥażretini (9) ḥamd, medḥ, ṣenā ḳıla ve tesbīḥ, taḳdīs eyleye. Ḫūb āvāz-ıla (10) Zebūr oḳıya. Ḥaḳ ta‘ālā raḥmet yilin esdüre, uçmaḳ (11) aġaçlarına doḳına. Budaklarından yapraḳlarından ‘acaīb ve

[347] “azılan” şeklinde harekelenmiş.

[348] “…Bilesiniz ki, Allah’ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.” (Yûnus Sûresi, 10/62) Kur'ân-ı Kerîm’de aynı mealde 13 ayet daha vardır.

ġaraīb (12) āvāzlar işideler ve Dāvud peyġāmberüñ avāzın tamāmet (13) uçmaḳ ehli işideler. Ol aġaçlardan ve yapraḳlardan dürlü

186a

(1) dürlü avāzlar, sazlar çıḳa ve dürlü dürlü ḳuşlar (2) budaḳlarda öteler. Uçmaḳ içi bunlaruñ avāzası-y-ıla ṭopṭolu (3) ola. Şöyle-kim işidenler müteḥayyīr ḥayrān ḳalalar; yimek, içmek (4) unıdalar. Ve uçmaḳda yaġmur yaġısardur; līkin su degüldür. (5) Rivāyetdür ki Allah ta‘āla uçmaḳ ehline ḫiṭāb (6) eyleye kim “İy ḳullarum! Benden ne dilersiz?” Bunlaruñ (7) her birisi bir dürlü nesne dileyeler. Kimisi ḥor ḳuṣur (8) dileyeler, kimisi ḥulle dileye, kimisi burāḳ dileye. Ḥaḳ ta‘ālā (9) bunlaruñ murādların ve dileklerin şol yaġmur gibi bunlaruñ üzerine (10) yaġdura. Ve bir mü’mine yitmiş iki ḥūrī viriliserdür. Her (11) birine seksen ḫādim viriliserdür. Eger birisi sirçe (12) barmaġın dünyāda göstereydi, tamāmet dünyā nūr-ıla ṭolaydı. (13) Cem‘ī ādemīler ol ḥūrinüñ ‘ışḳından dükeli aḳışup āḫirete

186b

(1) girerler-idi. Her bir mü’min ḫūri yitmişer ḥulle giyer- (2) -lerdür. Bileklerinüñ ve inciklerinüñ içinde ilikleri görinür- (3) -dür. Uçmaḳ içinde aḫşam, gice, ḳarañu olmaz. Dāimā gündüz- (4) -dür. Ammā vaḳtları bilindügi nūrlar ziyāde olmaġ-ıladur. Tañrı (5) ḥażretinden selām ve tuḥfeler gelmek-iledür ve şādılıḳlar (6) artmaġ-ıladur. Uçmaḳ içinde āy, güneş doġmaz. Andaġı (7) nūrlar īmān, īḳān, ‘irfān, Ḳurān, namāz, (8) abdest nūrı-y-ıladur. Bu nūrlar dünyāda ẓāhir olmaduġı (9) anuñ-çundur kim dünyā ṭaracuḳ ve fānīdür. Ol nūrlar dünyāda (10) sınġmaz ve uçmaġuñ döşekleri ḥarīrdendür. Yüceligi biş (11) yüz yıllık yoldur. Bu ḥadīṯleri kāfirler işitdiler,

eyitdiler: (12) “Bu söz muḥāldür.” didiler. Allahu ta‘ālā bu āyeti viri- (13) -bidi ki *“Efelā yenẓurūne ilel’ibilli keyfe ḫuliḳat”* [349] Ya‘nī

187a

(1) “Bunlar devenüñ ḥāline baḳmazlar mı kim nicesi ‘acaīb yara- (2) -tdum. Boynı uzun, ağır yükleri götürür. Bir oġlancıḳ anı (3) çökdürür, yükledür, girü ḳalḳar, uzaḳ yirlere iledür. Mü’- (4) -minler daḫı ḳaçan ol düşekden çıḳmaḳ dileseler mü’minlerüñ (5) ayaḳları altına geleler. Üzerine çıḳduḳları vaḳtın ḳalḳalar, (6) mü’minlerüñ dileklerince, Süleymān peyġāmber serīri (7) gibi. Ve uçmaġuñ ḥulleleri ḳamu ḥarīrlerdür. Anları şol (8) kişiler geyiserlerdür kim dünyāda ḥarīr geymediler ya (9) geydilerse tevbe itdiler, ayruḳ geymediler; zīrā Ḥaḳ ta‘āla (10) ḥarām eyledi, er kişilere. Ve altun yüzük daḳınmaḳ-daḫı (11) ümmetümüñ irkeklerine ḥarāmdur ve ḥelāl eyledi dişilerine. (12) Uçmaġuñ atları buraḳlardur ve ḳızıl yāḳūtdan- (13) -dur ve ḳanatları var durur mercāndan. Mü’minler anlara

187b

(1) bindükleri vaḳtın uçalar, her ne yire dileseler varalar (2) Ṭarfetü’l-‘ayn içinde. Ve mü’minler ḳamu Dārü’s-selāmda (3) cem‘ olalar, Allahu ta‘ālānuñ dīdārın göreler. Nitekim (4) kelāmında buyurur: *“Vucūhun yevme’izin nāḍiretun i’lā rabbihā nāẓiretun”* [350] (5) Ya‘nī peyġāmberler, velīler, mü’minler köşklerinde ḳarār (6) eyledüklerinden ṣoñra, her birine bir ferişte viribiye, eyde (7) kim “Ḳulumuñ sarāyına varġıl, ṭaşradan destūr (8) dilegil, eger destūr virürse girgil ve eger destūr (9) virmezse girü döngil.” Ol ferişte mü’minüñ ḳapusına (10) gele destūr dileye. Ol ḳapudaġı ḳapucılar destūr (11) vireler ve içerü gireler; tā ki yitmiş ḳapucıdan (12)

[349] “(İnsanlar) devenin nasıl yaratıldığına, bakmazlar mı?” (Gaşiye Sûresi, 88/17)
[350] “Yüzler vardır ki, o gün ışıl ışıl parıldayacaktır. Rablerine bakacaklardır (O'nu göreceklerdir).” (Kıyamet Sûresi, 75/22-23)

destūr dileyüp içerü gireler, mü’mini göreler. (13) Sulṭānlar gibi taḫt üzere oturmış ola.

188a

(1) Eyde kim “İy sa‘ādet issi mü’min! Allah ta‘ālā (2) saña selām eyledi ve armaġān viribidi kim ben (3) ol ḳulumdan ḫoşnudvan, didi ve müştāḳvan (4) gelsün dīdārumı görsün.” Mü’min ṭura (5) gele, burāḳa bine ve burāḳ uça; tā aña-degin kim burāḳ (6) andan öte geçmez. Burāḳı anda ḳoya. Kendüzi Dārü- (7) -’s-selām’a vara. Bir bostāna irişe-kim anda igen çoḳ (8) minberler göre ve ol minberlerüñ her birisi bir dürlü (9) ḳıymeti cevherlerden ola. Kimisi nūrdan ola, kimisi (10) altundan, kimisi gümişden, kimisi yāḳūtdan, kimisi (11) zebercetden, kimisi cevāhirden, kimisi zümrü- (12) -tden ola. Kimisi la‘lden, kimisi bīrūzeden, (13) kimisi incüden, kimisi güherden ola

188b

(1) ve kürsīleri daḫı ola, dürlü dürlü ḳıymeti cevāhir- (2) -lerden. Ve muraṣṣa‘ bezenilmiş ola. Ve ol meclisinde (3) cem‘ olan peyġāmberler, velīler, mü’minler ol minberlere (4) çıḳalar ve ol kürsīlerde oturalar. Andan ṣoñra Ḥaḳ ta‘ālā- (5) -dan bunlara ḫiṭāb gele kim “İy uçmaḳ ehli benden (6) ḫoşnūd olduñuz mı?” Bunlar eydeler: “İlāhī! Nice ḫoşnūd olmaya- (7) -vuz?” Allah ta‘ālā eyde kim “Daḫı ni‘metüñüz artırayım-mı?” Eydeler kim (8) “Rabbenā! Bizüm yüzümüzi aġ eylemedüñ-mi ve ṭamudan ḳurtarup (9) uçmaġıña givirmedüñ-mi.” Ve andan ṣoñra bir nūr gele. (10) Bulut gibi bunları büriye. Ol bulutdan bunlaruñ üzerine (11) müşk ‘amberler yaġa ve dürlü ḳoḳular yaġa kim vaṣfa ṣıġmaya. (12) Ve andan ṣoñra Allah ta‘ālā ḥicābı götüre kendünüñ cemāl-i (13) keremīni aşkāre eyleye ve uçmaḳ ehli ḳāmusı göreler

189a

(1) müteḥayyīr ḥayrān ḳalalar şöyle-kim bī-ḫod olalar ve andan (2) ṣoñra Allah ta‘ālā ḥażretinden ḫiṭāb gele-kim “İy (3) benüm ḳullarum! Ḳalḳuñ sizleriñ-çün yaraḳladuġum ḫil‘atleri (4) ve ni‘metleri aluñ” diye. Ve andan ḳalḳalar bir bāzāra varalar (5) kim anda dürlü dürlü metā‘lar göreler kim hergiz anlaruñ (6) gibi gözler görmedük ve ḫayāllerden daḫı geçmedük ola. (7) Ve ol metā‘laruñ çevresinde ferişteler ṭurmış (8) olalar ve her kişinüñ maḳṣūdı ne-y-ise anı alalar bahā vir- (9) -medin. Ve ne-ḳadar alurlar-ısa hiç eksilmeye. Ve dükeli (10) uçmaḳ ehli ol bāzārda bulışalar, dünyādaki aḥvāl- (11) -lerin söyleşeler. Ve uçmaġ ehlinüñ yüceregi alçaḳına (12) geydügi ṭonlardan dehşet ala ve andan ṣoñra (13) şimāl yili ese, bunlaruñ yüzlerine ṭonlarına doḳına.

189b

(1) Ḥüsn-ü cemālleri ziyāde ola ve nūrları arta. (2) Ve andan ṣoñra köşklerine ve sarāylarına varalar. (3) Ḥūrīler ḳarşu geleler sevinişeler, şād olalar. Eyde- (4) -ler kim *“Ehlen ve sehlen ve merḥaban bi sirācin münevverin”* [351] Ya‘nī (5) “Ḥüsnüñüz ve cemālüñüz nūrı ziyāde olmış.” Bunlar eydeler (6) kim “Cebbār-ı ‘ālem Tañrı’muzuñ yüce ḥażretine varduḳ, (7) ‘azīz ve şerīf görklü dīdārın gördük, niçin (8) ziyāde olmayavuz?” Ve her haftada bir kez didār göriser- (9) -lerdür; ammā ikinci kez görmeklikleri evvel görmeklikleri (10) gibi olmaya. Üçünci kez görmeklikleri ikinci-kez (11) görmeklikleri gibi olmaya. Fi’l-cümle Allah ta‘ālā (12) celle[352] ‘aẓametuhu bir ṣıfat-ıla iki kez görünmeye; belkim (13) her bir gördüklerinde bir dürlü ṣıfat-ıla göreler kim

[351] “Hoş safa geldiniz. Aydınlatıcı kandil ile yeriniz rahat ve aydınlık olsun, darlık görmeyesiniz.” (Burada Ahzâb 33/46. ayete bir telmih vardır.)
[352] Metinde “cellet” şeklinde yazılmış.

190a

(1) öñdin gördüklerinleyin olmaya. Zīrā kim ādem (2) oġlanlarınuñ mertebesi dāimā mezīd olmaḳdadur (3) ve bir maḳāmdan bir maḳāma varduḳça ḥāl ḫoş (4) olmaḳdadur. Nitekim anası ḳarnındaġı oġlanuñ ḥāli (5) ḫoşraḳdur yoḳluġındaġı ḥālinden ve dünyādaki (6) ḥāli ḫoşraḳdur anası ḳarnındaġı ḥālinden; (7) berzaḫdaġı ḥāli ḫoşraḳdur dünyādaki ḥālinden (8) ve uçmaġdaġı ḥāli ḫoşraḳdur berzaḫdaġı ḥālinden. (9) Huṣūṣā ki Ḥaḳ ta'ālā dīdār göstermege ziyāde (10) didi. Nitekim kelāmında buyurur: *"Lillezīne aḥsenu'l-ḥusnā* (11) *ve zīyādeh"* [353] Bunuñ miṣāli dünyāda güneşdür; zīrā ki (12) bugün dün ṭoġduġı maṭla'dan[354] doġmaz. Fi'l-cümle (13) güneş iki günde bir yirden doġmaz; tā ki yıl günleri

190b

(1) tamām olınca, her gün bir ayruḳsı maṭla'dan doġar. (2) Dīdār gördüklerince mü'minlerüñ 'ilmi ziyāde (3) ve ḥüsn-ü cemālleri ve şevḳleri mezīd ola; ammā (4) bilmek gerekdür kim Tañrı dīdārın görmeklik, (5) ādem oġlanın görmek gibi degüldür kim ḳarşusında (6) ol ıraḳda ya yaḳında ya mekānda ola ya gözler anı (7) ḳapluyu bile ḥāşā kim böyle ola. Belkim ol ḥażreti görmek- (8) -lik nitesüz ve nitelüksüzdür. Ve Mūsā peyġāmbere ṣor- (9) -dılar kim "Senüñle söyleşen Allah ta'ālā-y-ıduġın (10) neden bildüñ?" Eyitdi: "Şundan bildüm-kim sözin (11) bir tarafdan işitmezin belkim şeş cihetden (12) bile işidürin."

Şi'r

[353] "Güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır…" (Yunus Sûresi, 10/26)
[354] Metinde "muṭla'" olarak harekelenmiş.

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(13) Zihī ḥayrātı çoḳ menzildür uçmaḳ

191a

(1) Yürmek yirinedir anda uçmaḳ

(2) ‘İbādet eyle iḫlāṣ-ıla her dem
(3) Müyesser ola tā uçmaġı açmaḳ

(4) İçesin şerbeti ḥamrı ırmaġından
(5) İşüñ gökcek ola hem ḥūri ḳucamaḳ

(6) Dükeli ni‘metüñ anda ulusı
(7) Liḳā gösterdügidür bize ḫallāḳ

(8) Faṣl

Her kişi-kim Tañrı ḥażretine ‘āṣī (9) oldı, cehenneme müsteḥaḳ oldı. Ṭamunuñ yitmiş biñ (10) boyunduruḳ[ı] vardur. Her birine yitmiş biñ ferişte (11) müvekkeldür. Ḳıyāmet güninde ol ferişteler çeke (12) çeke ‘araṣāta getüreler. Ve bir pāre od deve boynı (13) gibi çıḳa, iki gözleri ola ve iki ḳulaḳları ola ve söyler

191b

(1) dili ola. Eyde ki “Ḥaḳ ta‘ālā beni ḥavāle eyledi, (2) üç ṭā’ifeye: Mütekebbirlere kim kendülerini ḫalḳdan (3) yigrek görürler-idi. Ve daḫı ḥaḳ ma‘būda ‘ibādet eylemeyüp (4) puta ṭapanlara. Ve daḫı münāfıḳlara ve nā-ḥaḳ ḳan idenlere.” (5) Ve

andan ṣoñra eyde kim “Yā Muḥammed! Allahū ta‘ālā senüñ (6) vücūduñı ve ḳalan peyġāmberler vücūdını ve velīlerin (7) ve ṣıddīḳlarını ve ‘ābidlerini ve zāhidlerini ve ‘ā- (8) -riflerini baña ḥarām eyledi.” Ammā ṭamu ḳorḳısından (9) ḳamu peyġāmberler nefsi nefsi diyeler. Muḥammed Resūlullah (10) ümmeti ümmeti diye. Ol demde dükeli ġāfiller uyanalar (11) ve dükeli azġunlar umutlanalar;[355] līkin fāīdesi olmaya. Ve bir (12) ferişte nidā eyleye kim “Dünyāda her kişi neye ṭapdıysa (13) aña gitsün.” Pes āya ve güneşe, oda, buta ve Tañrı’dan

192a

(1) ayruġa ṭapanları ṭamuya süreler. Ḥaḳ ta‘ālā zebānīlere (2) buyurur kim “Bıraġuñ bıraġuñ ṭamuya şol azġunları, şol (3) gümrāhları, şol münkirleri ve müşrikleri ve ḥaḳ yoldan (4) ṣapanları.” Dükelini bıraḳduḳlarından ṣoñra Allahu ta‘ālā (5) ṭamuya eyde kim “Tamām ṭolduñ-mı?” Ṭamu eyde kim “Helmin mezīd?” (6) Ya‘nī “Daḫı var mıdur? Getürü.” Ḥaḳ ta‘ālā ḳademini (7) ṭamu üzerine ḳoya. Ṭamu biri birine sıḳnaşalar. Şöyle (8) ola kim birinüñ kemükleri, yanındaġınuñ bögrine geçe. (9) Ṭamu cıġıra kim ṭap ṭap içüm ṭaşum ṭoldı. Pes (10) andan ṣoñra caġrışalar, feryād zārī eyleyeler, (11) acıġup ṭa‘ām dileyeler ve ṭa‘ām yirine bir ot (12) vireler kim aña żarī‘ dirler. Beriyyede biter. Deve dükeli (13) otı yir ve illā anı yimez, ḳatı acı olduġından ötürü.

192b

(1) Çün ol otı ṭamu ḳavmi yiyeler, boġazlarına (2) ṭura, hem acılığından hem dikenlerinden. Su isteyeler, fer- (3) -yād zārī ḳılup aġlayu. Be-ġāyetde ıssı su vireler. (4) Çün-kim ellerine alup aġızlarına ileteler, yüzlerinüñ derisi (5) ol sunuñ içine dökile. Ol suyı içdükleri- (6) -nden ṣoñra kim ḳarınlarına irişe, için içegüsin (7)

[355] Metinde “ unutlanalar” şeklinde yazılmış.

ṭoġraya ve ṣıyıra, aşaġa döke ve üsten dudaḳları yüzi- (8) -le depelerine çıḳa ve aşaġa dudaḳları büzülüp gögüsleri- (9) -ne ine. Eydeler "Gelüñ ṭamu ḫazīnedārlarına yalvara- (10) -lum." Pes dükeli caġrışup feryād ideler, yalvaralar, eyde- (11) -ler kim *"e'lem ye'tikum nezīrun"* [356] Ya'nī "Size vā'iẓler (12) gelmediler mi ve ṭamu 'azābından ḳorḳutmadılar mı?" (13) Bunlar eydeler kim *"Ḳalū belā ḳad cā'enā nezīrun fekezzebnā"* [357]

193a

(1) Ya'nī "Ṭamudan ḳorḳudıcılar geldiler, evet. Bunlaruñ (2) didükleri-y-ile 'amel eylemedük, ġaflet-ile 'ömr geçürdük, lā-cerem (3) uşbu 'azāba giriftār olduḳ" Mālik eyde kim *"in (4) entüm illā fī ḍalālin kebīrin"* [358] Ya'nī "Siz degülsiz illā iḫāta-i 'azīm (5) içinde ve bizden size meded yoḳ." Bunlar eyde kim (6) "Gelüñ yine çaġırşalum, feryād idüp yalvaralum." Pes (7) yine zārī ḳılup eydeler kim "Yā Mālik! 'Azābumuz[359] (8) gördük, bārī ayaġumuzdaġı ve boynumuzdaġı demürleri giderüñ (9) ve bizi ṭamudan çıḳaruñ, ayruḳ günāh işlemeyevüz." Ve (10) biñ yıldan ṣoñra Mālik eyde kim *"inneküm mākiṯūn"* [360] (11) Ya'nī "Siz bunda eglenürsiz." diyeler ve andan ṣoñra bunlar (12) eydeler kim "Gelüñ Tañrı'muza yalvaralum kim ḳullarına andan (13) şefḳatlüreḳ yoḳdur." Çıġrışalar eydeler: *"rabbenā ġalebet*

193b

[356] "…Size uyarıcı gelmedi mi?" (Mülk Sûresi, 67/8)
[357] "Onlar şöyle cevap verirler: "Evet, doğrusu bize, (bu azap ile) korkutan bir peygamber gelmişti; fakat biz (onu) yalan saymış ve Allah'ın bir şey gönderdiği yok demiştik…" (Mülk Sûresi, 67/9)
[358] "…siz olsa olsa büyük bir sapıklık içindesiniz!" (Mülk Sûresi, 67/9)
[359] Metinde bu kelimeden sonra tam okunamayan ve müellif tarafından metnin dışına alınması için ok işareti yapılmış bir kelime var.
[360] "…Siz böyle kalacaksınız!" (Zuhruf Sûresi, 43/77)

(1) *‘aleynā şıḳvetünā ve künnā ḳavmen ḍāllin”* [361] Ya‘nī “İy (2) bizüm perverdigārumuz! Dünyāda devletsüzlik bize ġa- (3) -lip oldı. Peyġāmberler sözine inanmaduḳ, azġunluḳ (4) eyledük, hidāyetden maḥrūm ḳalduḳ, bizi ṭamudan (5) çıḳar. Eger yine azġunluḳ idersevüz nitlü olavuz nefsümüze.” (6) Pes on dört biñ yıldan ṣoñra bunlara cevāb (7) gele Tañrı’dan kim *“Ḳalaḫse’ū fīhe ve lā tükellimūn”* [362] Ya‘nī (8) “Raḥmetümden ıraḳ ṭamuda ḳaluñ. Ayruḳ baña söylemek (9) ‘azābuñuz götürmek-içün, ayruḳ aña çāre yoḳdur.” Ve andan (10) ṣoñra ümīẕleri kesile, ayruḳ söz söyleyümeyeler, (11) it gibi uluşu ḳalalar. Ve bir rivāyetde oddan mıḫlar (12) ḳaḳalar ḳulaḳlarına. Andan ṣoñra her birin bir ṣanduḳa

194a

(1) koyalar. Ol ṣanduḳı bir sanduḳa daḫı ḳoyalar ve şöyle (2) ḳalalar, *ne‘ūẕu billahi min tilkel’l-ḥāleti!* [363] Ve ṭamu ḳavmınuñ (3) azcuḳ ‘azābı bu ola kim iki başmaḳ geydüreler od- (4) -dan debesinde beynisi cüfreye. Anuñ ‘azābını görenler (5) eydeler kim “Bundan ulu ‘azāb yoḳdur.” Ḥāl budur kim (6) andan geñezrek ‘azābı yoḳdur. Ve cehennemüñ bir güni (7) biñ yılcadur. Anuñ nıṣfı biş yüz yıl-durur, rüba‘i (8) iki yüz elli yıldur ve bir ayı dünyā ayları-y-ıla bin aydur. (9) Seksen üç yıl daḫı bir yıluñ sülüsidür. Beş ṭamu (10) ḫalḳınuñ biş yüz elli yıl yayları ola; ya‘nī (11) sa‘īr ṭamusında su istedüklerince üzrelerine (12) ḳaynamış su dökeler. Tenlerinüñ derisin ṣıyıra (13) ve etlerini bişüre, ḳarınlarına giden baġarsuḳlarını

194b

[361] “…Rabbimiz! Azgınlığımız bizi altetti; biz, bir sapıklar topluluğu idik.” (Mü'minûn Sûresi, 23/106)
[362] “Buyurur ki: Alçaldıkça alçalın orada! Bana karşı konuşmayın artık! (Mü'minûn Sûresi, 23/108)
[363] “Bu halden Allah’a sığınırız.”

(1) doġraya. Ve andan ṣoñra ḳışlar gele. Cehenneme (2) bıraġalar ki zemherīr ṭamusıdur. Biş yüz elli (3) yıldaġı anuñ ṣovuġı-y-ıla ‘azāblanalar. Ve andan yidükleri (4) içdükleri ṭamu ḳavmınuñ tenlerinden çıḳan (5) iriñ, ḳan ola. Ve yaylarında ḳışlarında ṭamunuñ her (6) ṭarafında ‘aḳīm yilleri ese. Ol yil şol yildür kim bir (7) yüzük ḥalḳasından çıḳan miḳdārını Ḥaḳ ta‘ālā (8) ‘Ād ḳavmına viribidi, şol vaḳtın-kim peyġāmberlerine (9) muṭī‘ olmadılar. Ol yil anları rīze rīze eyledi. Pes (10) Ḥaḳ ta‘ālā ol yili cehenneme viribiye, ṭamu ḥalḳın (11) biri birine vara, ol doḳuşmaḳdan bir birini ḫurda eyleye, (12) derileri yırtıla ve etleri süñüklerinden ayrıḳlanup (13) döküle ***** ‘azābda ola, cehennem müddeti

195a

(1) geçince. Ve andan ṣoñra sa‘ir tamusına[364] bıraġalar (2) kim ol göyündürür. Ve anda bir dere vardur kim adı ‘āḳdur. (3) Üç yüz otuz maġāra vardur. Her maġārada üç yüz (4) otuz ev vardur. Her evde dört bucaḳ vardur. Her buca- (5) -‘ında bir yılan vardur. Aġusı çoḳlığından depesi (6) her birinüñ kel olmışdur. Ammā īmān ehli günāhlarına (7) göre ‘azāb ola. Kimisi bir sā‘at yana, kimisi yidi (8) sā‘at yana, kimisi yidi gün ve kimisi yidi ay ve kimisi (9) yidi yıl, tā yidi biñ yıl yanalar. Ve andan ṣoñra (10) çıḳaralar, uçmaġa givireler. Uçmaḳ ehli uçmaḳda (11) ebed ḳalalar, ṭamu ehli ṭamuda ebed ḳalalar, allhümme (12) ‘āfinā!

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

Zihī kim şerler evidür cehennem

[364] Metinde “tamı” şeklinde harekelenmiş.

(13) Saḳınġıl zinhār[365] andan iy mükerrem

195b

(1) Su’āl: Eger eydürseñ kim īmān ḥaḳīḳatin (2) bildüm, imdi İslām ḥaḳiḳatin-daḫı beyān eylegil. (3) Cevāb: Bilgil kim īmān altı nesneye iḳrār (4) eylemekdür, İslām biş nesne işlemekdür; īmān (5) göñül-ile i‘tiḳād eylemekdür, İslām a‘żā-y-ıla (6) ‘amel eylemekdür. Nitekim Resūl ḥażreti buyurdı kim *“Büniye’l-İslāmü ‘alā ḫamsin şehāde”*[366] (7) İslām biş (8) nesnenüñ üzerine yapıldı: Evvel dil-ile eytmekdür ki (9) *“Eşhedü enlā ilāhe illallahu ve eşhedü enne muḥammeden* (8) *‘abduhu ve rasūlühü.”*[367] (10) İkinci namāz ḳılmaḳdur, üçünci zeḳāt (11) virmekdür, dördünci oruç dutmaḳdur, bişinci ḥacca (12) varmaḳdur güç yete. Peyġāmber ḥażreti buyurdı: *“Eṣ-ṣalātü ‘imādu’d-dīn*” [368] (13) “Namāz dīnüñ diregidür.” Her kim ol

196a

(1) diregi durġurdı, şeksüz dīni durġurdı. Her kim (2) ol diregi durġurmadı, dīni daḫı durġurmadı. (3) Resūl ḥażreti dīni çadıra beñzetdi; nitekim çadıruñ (4) diregin durġurdılarsa çadır dutılur ve diregiz dur- (5) -ġurmazlar-ısa çadır dutılmaz. Bir ḥadīṯde daḫı buyurdı (6) ki *“Es-salātü mi‘rācu’l-mü‘min”* [369] Namāz mü’minüñ mi‘rācıdur. (7) Peyġāmber ḥażreti mi‘rāc gicesinde bir maḳāma irişdi (8) kim ol maḳām anuñ ḳademini bulamadı ve ḳadem nefsi (9) bulamadı, nefs göñlin bulamadı,

[365] Metinde “zayihār” olarak yazılmış.
[366] “İslâm beş temel üzerine bina kılınmıştır. Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Resulü olduğuna şahitlik etmek.” (Hadis, Buhârî, Îmân 1, 2, Tefsîru sûre (2), 30; Müslim, Îmân, 19–22)
[367] “Ben tanıklık ederim ki Allah’tan başka tanrı yoktur. Yine tanıklık ederim ki Muhammed Allah’ın kulu ve elçisidir.” (Kelime-i Şahadet)
[368] “Namaz dinin direğidir...” (Hadis, Tirmizî Sûresi, Îmân 8.) “Namaz dinin direğidir. Onu yerine getiren dini ayakta tutmuş olur, onu terk eden de dinini yıkmış olur.” Şeklindeki hadisin ilk cümlesidir.
[369] “Namaz müminin miracıdır.” (Hadis olarak bilinen bu söz hadis kaynaklarında yer almamaktadır.)

göñli cānın bulamadı, cān (10) sırrını bulamadı; zīrā ki nefsi ḥizmet maḳāmında-y-ıdı, (11) göñli muḥabbet maḳāmında-y-ıdı, cānı ḳurbet (12) maḳāmında-y-ıdı, sırrı müşāhede maḳāmında-y-ıdı. (13) Ebu'l-Ḥāsan Nūrī'ye ṣordılar kim "Ol ne maḳām-ıdı

196b

(1) kim Resūl ḥażreti anda vardı?" Eyitdi "Ol şol (2) maḳām-ıdı kim 'āşıḳ ma'şūḳa irişdi, rāz söyleşdi. (3) Cebrā'īl anda sıġmadı, çün dünyāya inmege destūr oldı." (4) Peyġāmber ḥażreti eyitdi kim "Ben bu maḳāmdan gitmezin; (5) zīrā ki vuṣul lezzetin bildüm, firāḳ acısına doymazvan. (6) Ḥaḳ ta'ālā eyitdi "Yā Muḥammed! Seni bu maḳāma getüren (7) ḳādirdür kim bu maḳāmı saña yine rūzī eyleye. Şimdi (8) girü dünyāya varġıl, ḳullarumı benden yaña da'vet (9) eyle. Ḫalḳ ṣoḥbetinden melūl olduġuñ vaḳtin namāza (10) şürū' eylegil, ol ḥālde seni bu maḳāma (11) irişdürevüz; çün namāz mü'minlerüñ mi'rācıdur." (12) Namāz ḳılan kişinüñ daḫı göñli anda ḥāżır (13) gerekdür. peyġāmber ḥażreti namāz ḳılurken göñil

197a

(1) çıgıldusı işidürler-idi. Rivāyet iderler (2) kim Dāvud peyġāmber namāz ḳılurken göñlinüñ çıgıldusı (3) bir mīl ḳadarı yirden işidürler-idi. Namāz ḳılan ḥarām (4) yimeye, ḥarām geymeye. Her gice bir ferişte ḳudsı üzerinde (5) çaġırur eydür "Ne farż ḳabūl olur ne teṭavvu'." (6) Peyġāmber ḥażreti eydür: "Çoḳ namāz ḳılmaḳdan yay (7) gibi bükülse ve oruç dutmaḳdan kiriş gibi incilse (8) namāz ḳabūl olmaz, ḥarām yese ve geyse." Mu'āẕ bin (9) Cebel eydür: "Her kişi-kim namāz içinde ṣaġındaġı (10) ya ṣolındaġı bilmek istese ol namāz fāsiddür." (11) Ḥaḳ ta'ālā Mūsā peyġāmbere eyitdi: "Şol kişinüñ (12) namāzın ḳabūl iderin kim benüm 'aẓametüme tevāżu' (13) eyleye ve ḥalḳuma ululanmaya ve göñil evini ḳorḳu-y-ıla

197b

(1) ṭoldura, her nefes benüm ẕikrüm-ile geçüre ve nefsin (2) hevālardan yıġlındura ve Tañrı dīniñe yönele.”

Şi‘r

Fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûlün / fe'ûlün

(3) Uzun yoluñ azıġıdur namāzlar
(4) Namāz içindeki dürlü niyāzlar

(5) Gelüñ bu furṣatı görelüm ġanīmet
(6) Çü ḳalmaz ‘ākib çoḳlar ve azlar

(7) Yatavuz sīnlede ḥasretler-ile
(8) Geçe bizsüz niçe ḳışlar u yazlar

(9) Bite çimenler vü güller açıla
(10) İde bülbül gülistān içre sāzlar

(11) İşidecek fiġānın bülbülüñ gül
(12) Anuñ ḳarşusına eyleye nāzlar

(13) Yeşil ṭonlarını geye aġaçlar

198a

(1) Bezene yapraġ-ıla ḳamu sāzlar

(2) Çiçekler açılup ma‘şūḳ ‘āşıḳ
(3) Oturup söyleşeler dürlü rāzlar

(4) Hezār destān oḳıya dāstānlar
(5) Havada uçalar ördek vü ḳāzlar

(6) Ammā zekāt māl ni‘metinüñ şükridür. Ḥaḳ ta‘ālā (7) ḳullarını zekāt-ıla ṣınar; zīrā ki kişi sevdügine (8) ne dilerse virür, ṭartınmaz. Cebrā’il ‘aleyhi’s-selām (9) zeḳat āyetin getüricek Ebū Bekri Sıddıḳ (10) mālın ḥaḳ yolına ‘Ömer yarısını ḥarc eyledi. Ḥaḳ (11) ta‘ālā eydür: “Her kim mālınuñ zekātın çıḳarmasa (12) ḳıyāmet güninde altunın ve gümişin ṭamu (13) odında ṭaḥta ṭaḥta idüp alnına ve gövdesine

198b

(1) başalar. Eger yılḳısınuñ[370] zekātın çıḳarmasa boynuzlusı (2) boynūzı-y-ıla süsler ve boynuzsuzı ayaḳları altına alup (3) niçe biñ biñler ‘Araṣāt’da örseleyeler.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(4) Sen bugün nākıslık idüp virmez olursañ zekāt
(5) Yarın ol ḥasret güninde nice bulasın necāt

[370] Metinde “ılḳı” şeklinde yazılmış.

(6) Mār ola ol sevdügüñ māluñ soḳa anda seni

(7) Zārılıġuñı işide cümle ebrār vü ‘usāt

(8) Kimseden irişmeye anda saña hergiz mezad

(9) Bu cihānda çün ḳazanmaduñ ‘ameller ṣālaḥāt

(10) Zekāt virmek, ṣadaḳa virmek ya‘nī ḥayvānlar (11) mertebesinden yüce olmaḳ sebebidür; zīrā ki ḥayvānlar (12) yirler; ammā yidürmezler. Ādemīlerüñ mertebesi (13) ḥayvānlar -mertebesi ḥayvānlar-[371] mertebesinden yuḳaru

199a

(1) olduġı, Tañrı ḥażretine öykünmek-iledür. Ḥaḳ ta‘ālā (2) ḥażretinüñ görklü ṣıfatlarından birisi cömerdliḳdür. (3) Uşbu ‘ālemi yaratdıġı cömerdliġindendür. Ve andan ṣoñra (4) zeḳāt,[372] ṣadaḳa virmek-ile māl, ṭavar artar eksilmez. (5) Peyġāmber ḥażreti buyurdı kim “Her gün güneş-ile iki ferişte (6) bile çıḳarlar maşrıḳda çaġırup eydürler ki *“Allāhumme* (7) *aʿṭi li külli münfiḳān ḫalefen ve li külli mümsikin telefan”*[373]

Şi‘r

Müfte'ilün / müfte'ilün / müfte'ilâtün

(8) Didi seyyīd kim iderler her ṣabā

[371] Müellif tarafından yanlışlıkla fazla yazılmış.
[372] Metinde “zeḳūt” şeklinde yazılmış.
[373] “Her Allah’ın günü iki melek iner. Bunlardan biri:
- Allah’ım! Malını verene yenisini ver! diye dua eder. Diğeri de:
- Allahım! Cimrilik edenin malını yok et! diye beddua eder.” (Hadis, Buhârî, Zekât, 27; Müslim, Zekât, 57.)

(9) Ḥażrete iki ferişteler du‘ā

(10) Dirler iy rezzāku ve fettāḥu mecīd

(11) Eylegil cömerdlerüñ mālın mezīd

(12) Bir diremlerine on tā ṣad hezār

(13) Virgil iy kim lutfuña yoḳdur şümār

199b

(1) İy ḫuzāsı aşikāre vü nihān

(2) Virmegil müşkilere illā ziyān

(3) Allahu ta‘ālānuñ luṭfını Muḥammed ümmetine görklüm nicesidür (4) ve Muḥammed ümmeti bāylarınuñ inṣāfsuzlıklar (5) nicesidür? Ḥaḳ ta‘ālā ilerü zamāndaġı ümmetlere (6) māllarınuñ rub‘ını zekāt virüñ diyü buyurdı-y-ıdı. (7) Ve Muḥammed ümmetine ‘ināyet eyledi, māllarınuñ ‘öşrinüñ (8) rub‘ını zekāt buyurdı. ‘Aceb budur ki henüz (9) daḫı dartınurlar ammā oruç ḥaḳḳında Ḥaḳ ta‘ālā (10) buyurdı ki *“Eṣ-ṣeyāmu lī ve enā eczī bihi”*[374] oruç benümdür, (11) ṣevābın daḫı ben virürin. Zīrā ki ṭa‘ām yimemek (12) benüm ḥāṣ ṣıfatumdur. Pes hiç ṭā‘at oruç (13) mertebesine irişmez. Şeyḫ Şihābeddīn

200a

(1) Suhreverdī, ‘Avārif adlu kitābında (2) eydür: Ḳıyāmet güninde dükeli ṭā‘atlaruñ ṣevābın (3) müdde‘iler alalar ve illā oruç ṣevābın almayalar. İmām-ı (4) Ġazzālī

[374] “Oruç benim içindir, mükâfatını da ben vereceğim" (Hadis-i Kudsî, Buhârî, Savm, 9; Müslim, Sıyâm, 163)

eydür: Oruç dutmaġuñ üç mertebesi vardur: (5) Evvel yimemek, içmemek, cimā‘ eylememek. İkinci ġıybet (6) ve yalan söylememek ve bühtān eylememek. Üçünci göñlinden (7) yaramaz endīşeler geçmemek ve orucuñ tamāmlıġı ḥelāl (8) yimek-iledür. Su’āl: Eger eydürseñ kim dükeli ṭā‘atlara (9) ṣevāb Allah virür; pes niçün eyitdi kim “Oruç benümdür (10) ṣevābın ben virürin?” Cevāb: Bu söz ‘örfi ‘ādete (11) mübtenīdür. Bir kişi bir sulṭān ḳatında bir sebeb-ile (12) maḳbūl olsa, ol sulṭān eydür ki ol kişiye (13) ‘aṭāyı ben virürin. Böyle dimeklik

200b

(1) andan key ḫoşnud olduġına delālet eyler. Oruç (2) dutandan-daḫı Allah ta‘ālā rāżı olduġı-çun (3) böyle didi.

Şi‘r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

(4) Gerçi açlıḳdan olur nefse ‘azāb
(5) Līkin olur ḥāli cānuñ müsteṭāb

(6) Ger oruc ḳadrin bileydüñ iy hümām
(7) Hiç ‘ömrüñde yimeyedüñ ḥarām

(8) Ammā ḥac emrinde Peyġāmber ḥażreti eyitdi kim (9) “Bir kişinüñ ḥac eylemege ḳudreti yitse ḥac itmese, (10) anuñ ölmegi naṣrānīler ve cühūdlar ölümi-y-ile berāber (11) ola.” Ya‘nī nitekim cühūdlar, naṣrānīler Ka‘be’ye varmazlar, (12) ol daḫı eyledür. Zīrā Ka‘be’ye varmadın ölür, ne‘ūẕu (13) billahi! Ve İslām’uñ biş rükni tamām oldı. Bilgil

201a

(1) kim Tañrı ḥażreti bilmeklik ādemīden artuḳ (2) ṭāīfeye müyesser degüldür. Egerçi ferişteler daḫı (3) ‘ibādet iderler; līkin ādemīler ‘ibādeti (4) gibi tamām idmezler. Zīrā ki her bir gök ferişteleriniñ (5) ‘ibādeti ayruḳsıdur. Bir ṭāīfesi ḳıyāmda (6) dururlar, tā ḳıyāmete-degin. Bir ṭāīfesi rükū‘da (7) dururlar, tā ḳıyāmete degin. Ve bir ṭāīfesi secde (8) ḳılmışlardur, tā ḳıyāmete-degin başların yuḳaru (9) ḳaldurmazlar. Ve bir ṭāīfesi teşehüdde de dururlar, (10) tā ḳıyāmete-degin. Ve bir ṭāīfesi ellerin du‘āya (11) ḳaldurmışlardur, tā ḳıyāmete-degin. Şol çoḳ (12) ferişteleriniñ arasında bir ferişte yoḳdur (13) kim iki rek‘at namāzı tamām ḳılup-ıla ādemīler

201b

(1) ḳılduġı gibi. Cānavarlar ḫoẕ hergiz ‘ibādet (2) eylemezler. Ve ferişteler tamām ‘ibādet idemedükleri (3) tenleri olmadığı-çündür. Ve ḥayvānlar ‘ibādet (4) eyleyümedükleri nūrları yoḳluġındandur. Ammā ādem oġlanları (5) tamām ‘ibādet eyledükleri tenleri ve nūrları oldığuncadur. (6) Pes ādem oġlanı Allahu ta‘ālā ḥażretinüñ āyine- (7) -sidür. Ammā āyinelik mertebesi kemāline şol (8) vaḳtın irişür kim şerī‘at ḥükmi-y-ile ṭarīḳat (9) edebi-y-ile ‘amel eyleye. Nitekim demür āyinelik maḳāmına (10) irişince üstādlar terbiyyet iderler, gāh od-ıla (11) gāh su-y-ıla gāh ṣayḳal-ıla. Ādemīler daḫı ma‘dinden (12) çıḳmış demür gibidür. Nitekim Peyġāmber ḥażreti (13) buyurdı: *“En-nāsu me‘ādinu kema‘ādini’z-zehebi*

202a

(1) *ve'l-fiḍḍete"*[375] Ādemīliḳ mertebesi tamāmlıġına terbiyet-ile irişür. (2)

Şi'r

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Şol süñüler kim görürsin şöyle ölmiş yüceler

(3) Geçdi bunlardan niçe gündüzler-ile giceler

(4) Yılda bir boġun uzanup irdiler şol ḥadde kim

(5) Canuñ-çun ālet idindiler yigitler ḳocalar

(6) EL-BĀBU'L-ḤĀS (7) FĪ SÜLŪKİ'L-ÜMERĀİ VE'L-VÜZERĀİ VE NAṢĪḤATUHUM [376]

Ḳāle'n- (8) -nebiyyu 'aleyhi's-selām: *"Es-sulṭānu ẓıllullahi ye'vī ileyhi küllü maẓlūmin"*[377] (9) Bilgil kim sulṭān yiryüzinde (10) Allahu ta'ālānuñ ḫalīfesidür ve nāībidür. İmdi bu ol (11) şarṭ-ıladur kim 'adl ve şefḳat ve iḥsān-ıla (12) mevṣūf ola. Eger ẓulm ve cevr eylerse ra'iyyetlere

202b

[375] "İnsanlar altın ve gümüş madenleri gibidirler." Kaynağı tam belli değil. Bu hadis, meseleyi daha geniş bir şekilde ele almış olan şu hadis içinde geçmektedir: "Siz insanları madenler (gibi cins cins) bulursunuz. Onların Câhiliye döneminde hayırlı ve değerli olanları, şayet dini hükümleri iyice hazmederlerse İslâmiyet devrinde de hayırlıdırlar." (Hadis, Buhârî, Menâkıb, 1; Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 199)

[376] "Emirler ve vezirlerin tavrı ile onlara nasihat etme bölümü"

[377] Peygamberimiz (s.a.v.) buyurdu ki: "Sultan yeryüzünde Allah'ın gölgesidir. Her mazlum ona sığınır." (Hadis, Taberani, Elbanî; el-Ahadîs ez-Zaîfa, 1/687, 2/69-70, 4/159-162; Bakırî, 218-220)

(1) iblīs ḫalīfesidür. Ḥaḳ ta‘ālā ḥażretinde, hiç ‘ibādet (2) ‘adl-ıla pāẕişāhlıḳ itmekden yigrek yoḳ-durur. (3) Nitekim Resūl ḥażreti ‘aleyhi’s-selām buyurdı: “Bir sā‘at (4) ‘adl itmek altmış yıllık ‘ibādetden yigrekdür.” dir. (5) Belki her günde ‘adl, sulṭānuñ divānında dükeli (6) ra‘iyyetler ‘amellerince ‘amel yazılur. Her vaḳt (7) namāzın ki ḳılur, yitmiş rik‘at namāz ṣāvābı (8) virilür. Pes bundan yigrek daḫı ṭā‘at ola. (9) Süleymān nebī ‘aleyhi’s-selām bu ma‘nīden ötürü pāẕişaḥ- (10) -lıḳ diledi, ‘ilm peyġāmberliḳ dilemedi. Eyitdi ki (11) *“veheb lī mülkel lā yenbeġī li ‘eḥadin min ba‘dī”*[378] “Çalab’um (12) baña bir pāẕişāhlıḳ vir kim benden ṣoñra

203a

(1) anuñ gibi pādişāhlıḳ kimseye virmeyesin.” (2) Su’āl: Eger eydürseñ kim Süleymān pādişāhlıḳ (3) diledigi ‘adl eyleyüp ṣavāb bulmaġ-çundı; (4) ammā bundan ṣoñra kimseye bunuñ gibi pādişāhlıḳ (5) virmeyesin, didügi ḥasede beñzer. Cevāb: (6) Ḥāşā ki Süleymān kimseye ḥased eyleye. Ya‘nī (7) dimek olur kim pādişāhlıḳ ulu işdür, degmeler (8) anuñ ḥaḳḳını yirine getürimez, ‘adl eyleyümez. (9) Ḥāl budur kim Süleymān pādişāhlıḳ cihetinden (10) nesne yimezdi, günde bir zenbīl örerdi, anı ṣatardı, (11) bahāsına ṭa‘ām yirdi, dervīş-ile nafaḳa iderdi. (12) Su’āl: Eger eydürseñ kim pādişāhlıḳ dükeli (13) ṭā‘atlardan yigrekdür. Süleymān anuñ-ıçun

203b

(1) diledi ki ‘adl eyleye. Ḥaḳ ta‘ālā anı ādemīlere, (2) divlere, cinnīlere, cānavarlara, ḳuşlara pādişāh (3) eyledi. Niçün bizüm peyġāmberümüz pādişāhlıḳ dilemedi? (4) Cevāb: Budur kim Tañrı ta‘ālānuñ ḥāṣları (5) iki dürlüdür: Birisi oldur kim nāz[379]

[378] “…Süleyman: ‘Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz sen, daima bağışta bulunansın.’ dedi…” (Sâd Sûresi, 38/35)
[379] Metinde “niyāz” olarak yazılmış. Fakat metnin devamından bunun yanlışlıkla “nāz” yerine “niyāz” yazıldığı anlaşılıyor.

maḳāmına (6) irişdi. İkincisi oldur kim niyāz maḳāmına irişdi. (7) Nāz ehline ‘aṭāyı dilemedin virürler, niyāz ehli (8) dileyüp alurlar. Bu iki ṭāīfenüñ miṣāli oldur (9) kim bir kişi biñ dürlü meşaḳḳat-ile biregüden oḳ, yāy (10) diler. Varur nice zaḥmet-ile bir ḳuş urur. Bir kişi daḫı (11) vardur kim hiç zaḥmetsüz ol ḳuş anuñ eline girer. (12) Bizüm Peyġāmberümüz nāz maḳāmına irişdi. Ḥaḳ ta‘ālā (13) anuñ başına ve cānına and içdi ki *“Le‘amruke innehüm*

204a

(1) *lefī sekratihim ya‘mehūn”* [380] Süleymān Tañrı ḥażretinden (2) yüz biñ minnet-ile pādişāhlıḳ diledi. Evvel pādişāhlıḳ (3) boyunduruġın[381] Süleymān’uñ eline virdiler ve ṣoñra yine (4) aldılar. Taḫtına bir pir oturdı ve bizüm Peyġāmberümüz (5) mi‘rāca çıḳdığında, iki cihānuñ pādişāhlıġın (6) virdiler. Ḳabūl itmedi. Allahu ta‘ālā buyurdı ki (7) *“İnnellahe ye’müru bi’l-‘adli vel ıḥsāni ve īta’i ẕi’-* (8) *-l-ḳurbā ve yenhā ‘ani’l-faḥşā’i ve’l-münkeri ve’l-baġī”* [382] (9) el-āye. ‘Adla buyurdı, iḥsāna buyurdı, ḫışımlaruñ ḥaḳlarını (10) virmege buyurdı, yavuz nesnelerden yiġdi. ‘Adl (11) oldur kim Tañrı ḥażretini gözleye, ra‘iyyetlerine ṭoġrulıḳ (12) eyleye, ẓulm eylemeye. Bunlaruñ ḳuvvetlüleriniża‘īf- (13) -leri-y-ile berāber dutmaya, Allahu ta‘ālā ḥażretine doġrıluḳ

204b

(1) eyleye. Gizlü aşikāre iḥsān oldur ki farīża- (2) -ların işleye, ra‘iyyetlerine kerem ve mürüvvet eyleye, (3) ‘ālimlere ‘izzet ve ṣāliḥlere ḥürmet eyleye, dervīşlere (4) miskīnlere ṣadaḳa vire, her işde Tañrı ta‘ālā (5) ḥażretini görür gibi ola, pādişāhlıġ-

[380] “(Resûlüm!) Hayatın hakkı için onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.” (Hicr Sûresi, 15/72)
[381] Metinde “büründürügin” şeklinde yazılmış.
[382] “Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor...” (Nahl Sûresi, 16/90)

ıla yılmaya, evvelki (6) ḥālinden ayruḳsımaya. Ḫışımlara ḥaḳ virmek oldur (7) kim her bir endāmı ne maṣlaḥat-ıçun yaradıldıysa anı (8) ol işde duta, ra‘iyyetlerini ehl ü ‘ayāl gibi (9) bile, bunlara luṭf eyleye, kendünüñ ḫizmetkār- (10) -larını ḫoş duta. Ammā yavuzlıḳdan yıġduġı (11) oldur kim yalan söylemeye, ġıybet söylemeye, bühtān (12) itmeye, ḥarām yimeye, zinā ḳılmaya, tekebbürliḳ eylemeye, kimseye (13) ḥayf meyl itmeye. Pādişāh ‘adl eyleyümez, tā yidi

205a

(1) ḳā‘ide ṣaḳlamayınca: Evvel budur kim kendüye ne (2) ṣanursa ra‘iyyetlerine anı ṣana. Ve bir gün Peyġāmber (3) ḥażreti gölgede oturdı. Ṣaḥābeler güneşde (4) otururlardı. Cebrā’il indi. Peyġāmber ḥażretine ‘itāb (5) eyledi kim sen gölgede otururşın, bular güneşde (6) otururlar. İkinci oldur kim biregünüñ ḥācatı (7) olup ḳapusına varsa ḫor göz-ile baḳmaya ve maṣlaḥatın (8) bitüre. Üçinci oldur kim yendek nefs arzūlarına (9) meşġul olmaya. ‘Ömer ḫalīfe olıcaḳ Selmān-ı Fārsī’ye (10) ṣordı kim “Yā Selmān! Benüm aḥvālümde sünnete muḫālif (11) nesne gördüñ-mi?” Eyitdi: “İşitdüm-kim iki göñlegüñ var-ımış (12) ve daḫı bir ṣofrada iki dürlü ṭa‘ām yir-imişşin.” ‘Ömer (13) eyitdi: “Bu ikiden ġayrı daḫı nesne işitdüñ-mi?” Selmān

205b

(1) eyitdi: “İşitmedüm.” ‘Ömer eyitdi: “İmdiden girü bu ikiyi-daḫı (2) terk eyleyem.” Dördünci budur kim her işi yumşaḳlıġ-ıla işleye. (3) Peyġāmber ḥażreti eyitdi: “Her pādişāh-kim ra‘iyyetine yumuşaḳlıḳ (4) ide, ḳıyāmetde daḫı iki yumşaḳlıḳ ideler.” Bişinci oldur kim (5) ādem oġlanları ḫāṭırı-çun Tañrı ḫoşnūdlıġın terk (6) eylemeye, şer‘e muḫālif iş işlemeye. Nitekim ‘Ömer’üñ (7) bir ḥūb ‘avratı var-ıdı, anı yavlaḳ sever-idi. (8) Ḫalīfe olıcaḳ anı terk itdi. Ya‘nī ol ‘avrat (9) biregüye şefā‘at eyleye,

‘Ömer andan geçemeye şefā‘atin (10) ḳabūl eyleye, şer‘e muḫālif işlemiş ola. Altıncı (11) oldur kim hemīşe ‘ulemā-y-ıla otura, bunlaruñ sözin (12) diñleye; ḫuṣūṣā ki dīndār ‘ālimler-ile ṣoḥbet (13) eyleye. Yidinci oldur kim ẓulmetden yalñuz

206a

(1) kendüyi ṣaḳlamaya; belkim ḫizmetkārlarını ve nāīblerini (2) edebleye ve saḳlaya ve anlaruñ ẓulmine rāżı olmaya (3) ve ḳıyāmet güninde anlaruñ ẓulmini pādişāhdan ṣorısarlardur. (4) Dükeli nāībler ve ḫizmetkārlar kendü nefsleri-çün (5) ḫizmet ider ve kendüler maḳṣūdlarına irişürler (6) ve ol pādişāhı cehenneme atarlar. Ve bunlardan yavuz düşmanı (7) ola kim anuñ helākına sa‘y ideler, bir ḳaç diremden (8) ötrü. Peyġāmber ḥażreti buyurdı kim ‘azāb ḳatıraġı (9) ḳıyāmet güninde ẓālim pādişāhadur. Her pādişāhı-kim (10) Tañrı ḥażretine eli baġlu getüreler. Eger ‘adli (11) var-ısa ellerini şeşeler, cennete viribeler. (12) Rivāyet: ‘Abdullah eydür: Atam ‘Ömer vefāt (13) itdiginden ṣoñra çoḳ zamānlar Tañrı ḥażretine

206b

(1) yalvardum, babamı düşde göster diyü. On iki yıl (2) geçdükden ṣoñra gördüm-kim ġusl eylemiş bir fūṭa (3) dutmış. Eyitdüm: “Yā Emire’l-Mü’minīn! Nice bulduñ (4) Tañrı’ñı ve ne ‘amel-ile ṣevāb virdi?” ‘Ömer eyitdi: (5) “Yā ‘Abdullah! Niçe yıldur kim sizden ayrı oldum?” Ben (6) eyitdüm-kim “On iki yıldur.” Eyitdi: “Sizden ayrılaldan (7) berü baña ḥisāb iderler-idi ve helāk olmaġa yaḳın (8) oldum-ıdı, Tañrı’nuñ faẓl-ı keremi olmasa.” (9) **Ḥikāyet**: Şaḳīḳ Belḫī bir gün Hārūnu’- (10) -r-Reşīd ḳatına girdi. Harūn eyitdi: “Baña (11) naṣīḥat vir!” Şaḳīḳ eyitdi: “Ḥaḳ ta‘ālā seni (12) Ebū Bekir yirine geçürdi, senden ṣıdḳ isteyiserdür (13) ve Ömer yirine geçürdi, senden ḥaḳḳ-ıla baṭıl ortasında

207a

(1) farḳ isteyiserdür ve seni ‘Oṣmān yirine ḳodı, senden (2) ḥayā isteyiserdür ve seni ‘Alī yirine ḳodı, senden ‘ilm (3) ve ‘adl ve inṣāf isteyiserdür. Ve ṣordı kim “Nicesi (4) ‘adl eyleyeyin?” Eyitdi: “Her müslümān-kim senden yaşludur, (5) anuñ oġlı gibi olġıl ve eger senden kiçidür anuñ (6) atası gibi olġıl ve eger yaşdaşdur anuñ ḳardaşı (7) olġıl.” **Ḥikāyet**: Ebū Ca‘ferī Menṣūr (8) biregüyi öldürmege buyurdı ve bir ‘azīz eyitdi: “Benden (9) bir ḫaber işitgil. Ḳaçan ḳıyāmet güni ola, (10) ḫalāyıḳ cem‘ olalar ve münādi nidā ḳıla. Eyde, (11) her kişinüñ-kim Tañrı ḥażretinde naṣībi vardur (12) örü ṭursunlar diyü. Şol kişiler ṭuralar kim (13) suçlularuñ cināyetlerin ‘afv itmiş olalar.

207b

(1) Ḥaḳ ta‘ālā eyde kim ḳoyu virüñ, sucın ‘afv (2) eyledüm.” Pes ol pādişāh işitdi, ol suçluyı (3) ḫalāṣ eyledi bu söz-ile. **Ḥikāyet**: ‘Ömer bin (4) ‘Abdül‘azīz müslümānlaruñ da‘vilerin (5) kesdi öyleye-degin ve andan evine girdi, rāḥat (6) olmaġ-ıçun. Oġlı eyitdi: “Yā baba! Ne nesne emīn (7) eyler uşbu sā‘at ölüm gelmekden; şāyed ki (8) ḳapuda bir ḥācetlü muntaẓır olmış ola? Sen anuñ (9) ḥaḳḳına taḳṣīr itmiş olasın.” ‘Ömer eyitdi: “Rast (10) eyitdüñ iy oġlum!” didi, yukaru çıḳdı, meclis (11) hükmide oturdı. **Ḥikāyet**: Hārūnu’r-Reşīd’üñ (12) atası Mehdī Baġdād taḫtında ḫalīfe olduġı (13) vaḳtın, Şebe adlu bir ulu ‘ālim geldi, eyitdi:

208a

(1) “Yā Emire’l-Mü’minīn! Ḥaḳ ta‘ālā saña iḥsān (2) eyledi. Sen-daḫı ra‘iyyetlerüñe iḥsān eylegil!” Mehdī[383] (3) eyitdi: “Allahu ta‘ālā bana ḫod dünyā pādişāhlıġın (4)

[383] Metinde “Mihdī” olarak harekelenmiş.

virdi, ben ra‘iyyete ne vireyin?” Eyitdi: “‘Adl, daẕ (5) virgil. Vaḳtaki Sen bunlara ‘adl idesin (6) rāḥat olurlar, sen-daḫı sinlede rāḥat (7) olursın ve daḫı unutma şol güni-kim anuñ gicesi (8) olmaya ya şol gice-kim anuñ gündüzi olmaya. (9) Bilgil kim ādem oġlanları iki ṭāīfedür: Biri (10) oldur kim dünyā ḥālinüñ ẓāhirine baḳdılar, özün (11) endişeleri-le maġrūr oldılar, ṣoñ-dem fikrin (12) eylemediler. Ve ikinci ṭāife ‘āḳil-idiler, ṣoñ-demi (13) unutmadılar ve ḳayġudan ḫālī olmadılar kim bizüm ḥālümüz

208b

(1) nice ola ya sine girmemüz ya bu māl, (2) memleketümüz düşmanlarumuza ḳala, vebāl bizüm boynumuzda (3) ḳala diyü. **Ḥikāyet**: İlerü zamānda (4) bir pādişāh var-ıdı. Bir gün diledi kim kendünüñ (5) zīnetini ve heybetini ḫalḳa gösterde. Buyurdı ḫizmetkār- (6) -larına ṭāzīlere ve bedevī atlara bindiler. Her atuñ (7) boynında muraṣṣa‘ ṭavḳlar var-ıdı. Leşkerinüñ üzerine (8) baḳdı tecebbür ve tekebbür eyledi ve kendüzin gördi kimseye (9) baḳmazdı. Bu ḥālde-y-iken nāgāh bir eski ṭonlu kişi (10) pādişāha geldi, selām virdi. Pādişāh selāmın almadı (11) ol kişi pādişāhuñ dizginine yapışdı. Pādişāh (12) eyitdi: “Git girü, hiç bilür misin yapışduġuñ kimüñ (13) dizginidür.” Ol kişi eyitdi: “Saña ḥācata geldüm.” Pādişāh

209a

(1) eyitdi: “Ṣabr eylegil atdan ineyin, andan ḥācatuñ (2) dileyesin.” Ol şaḫış eyitdi: “Benüm ḥācatum uşbu at (3) üstinde-y-ikendür, atdan inicek degüldür.” Pādişāh (4) eyitdi: “Söyle imdi, ne-dirsin?” Eyitdi: “Sırrı ḳulaġuña eydeyim.” (5) Pādişāh egildi diñledi. Ol şaḫış eydür: “Ben Melekü’l-Mevtven (6) cānuñ almaġa geldüm.” Pādişāh eyitdi: “Baña mühlet virgil, (7) evüme varayın, ehl-i beytüm-ile ve oġlancuḳlarum-ıla vedā‘- (8) -laşayın.” Ol şaḫış eyitdi: “‘Ömrüñ müddeti bitdi. (9) Anları görmek

saña muḥāldur.” At üzrinde-y-iken (10) fi’l-ḥāl cānın aldı, atdan düşdi. Ve andan ṣoñra (11) Melekü’l-Mevt bir ṣāliḥ kişiye vardı, selām (12) virdi, ol kişi selāmın aldı. Melekü’l-Mevt eyitdi: (13) “Saña sırr-ıla bir sözüm vardur.” Ṣāliḥ eyitdi: “Digil!

209b

(1) İşideyim.” Eyitdi: “Melekü’l-Mevtven.” Ṣāliḥ eyitdi: “Ḫoş (2) geldüñ, merḥabā, bi-ḥamdillāhi! Gelmekligüne (3) muntaẓırdum.” Melekü’l-Mevt eyitdi: Eger maṣlaḥatuñ var-ısa (4) bitür, andan ḳabż idem.” Ṣāliḥ eyitdi: “Baña bundan (5) becidrek maṣlaḥat yoḳdur kim Tañrı ḥażretine (6) tīzrek irişem. Evet, abdest alayın namāza (7) şürū‘ ideyin, secdeye varıcaḳ ḳabż idesin.” (8) Abdest aldı, namāz ḳıldı ve secdede-y-iken ḳabż (9) eyledi. **Ḥikāyet**: İskender dünyāyı gezer-iken (10) bir ḳavma uġradı. Dünyāyı terk eylemişler-idi. (11) Evleri ileyinde sīnlerin ḳazmışlar-ıdı. Vakteha ol (12) sinlere girürler-idi, namāz ḳılurlar-ıdı ve kendülere (13) inṣāf virürler-idi. Ġıdāları ot-ıdı. İskender

210a

(1) anlaruñ beglerine ḫaber viribidi, gelsün diyü. (2) Ol eyitdi: “Benüm anuñ ḳatında ḥācetüm yoḳdur.” İskender (3) anuñ ḳatına vardı, eyitdi: “Ḥālüñ nitedür ki dünyā cihetinden (4) ve ni‘metinden sizde hiç nesne göremezem.” Ol beg (5) eyitdi: “Anuñ-çun kim dünyā ni‘metinden hiç kimsene ṭoymaz.” (6) İskender eyitdi: “Sinlerüñ evlerüñüz ḳıyında niçün (7) ḳurduñuz?” Eyitdi: “Anuñ-çun kim dāīm göre duravuz ve ‘ibret (8) alavuz ve ölümümüz unutmayavuz.” Ve andan ṣoñra elin (9) ṣundı. Bir ḳovuḳdan bir ḳuru ḳafā çıḳardı, ileyinde (10) ḳodı, eyitdi: “Yā İskender! Bilür misin kim işbu (11) kimüñ başıdur?” Eyitdi: “Bildüresin.” Eyitdi: “Bu bir (12) sulṭān başıdur kim ra‘iyyete ẓulm iderdi. Dünyā (13) mālını dirdi, cem‘ itdi. Āḫir yirinde ḳodı, kendü

210b

(1) cehenneme gitdi. Ve bir baş daḫı çıḳardı, ileyinde ḳodı, (2) eyitdi: “Bu daḫı bir ‘ādil pādişāhuñ başıdur. Ra‘iyyetlerine (3) şefḳatlü-y-idi. Ḥaḳ ta‘ālā cānın ḳabż eyledi, uçmaġına (4) iletdi, yüce derece virdi.” Andan ṣoñra elin (5) İskender’üñ başına yoḳadı, eyitdi: “Yā İskender! Senüñ (6) başuñ bu ikiden ḳanḳısıdur?” Çün bunı işitdi (7) İskender, zārī ḳılup aġladı, ol beg ḳaçdı, (8) eyitdi: “Gel benüm-ile ol saṭanatumuñ yarusı (9) senüñ olsun.” Ol beg eyitdi: Heyhāt, heyhāt! (10) Benüm raġbetüm yoḳdur, tamāmı dünyā mālına ve pādişāhlıġına. (11) Şāh eyitdi: “Niçün?” Eyitdi: “Anuñ-çun kim dükeli ‘ālem (12) senüñ düşmanuñdur ve pādişāhlıġuñ māluñ sebebinden. (13) Ve dükeli ‘ālem benüm dostumdur, ḳanā‘atum sebebi-y-ile.”

211a

(1) didi. Ve her kişinüñ kim ṣañdum ḳorkusı anuñ ḫāṭırında (2) ola. Tamamı dünyā salṭanatı aña sehl ola ve īmān (3) aġıcınuñ köki göñlinde key berkimiş ola (4) ve Tañrı’m ḥażretine īmānı sālim vara. Peyġāmber ḥażretine (5) ṣordılar kim “Ādem oġlanlarınuñ ‘āḳıllurağı kimdür?” (6) Eyitdi: “Oldur kim çoḳ ẕikr eyleye, yaraġı gereklü ide (7) ve bunuñ ‘alāmeti ‘adl u dād iḥsān eyleye.” Ve daḫı (8) buyurdı kim “Pādişāhlıḳ küfr-ile bāḳī ḳalur, ẓulm-ile (9) bāḳī ḳalmaz.” Tevārīḫ’de gelür kim dört biñ yıl (10) dünyāyı oda ṭapıcı pādişāhlar ‘imāret eylediler. (11) Bu ḳadar müddetde pādişāhlıḳ bunlarda ḳarār eyledüġi (12) ‘adlları sebebinden ötrü-y-idi. Bunlar kendü mezheblerinde (13) ve milletlerinde ẓulmı dürüst görmezler-idi. Dünyānuñ ‘imāreti

211b

(1) ‘adil pādişāhlar sebebi-y-iledür, ḥarāblıġı ẓālim pādişāhlar (2) sebebi-y-iledür. Nitekim ma‘mūr oldı dünyā Erdeşir (3) zamānında ve Behrām zamānında ve Efridūn ve Nūşirvān (4) zamānında. Ve nitekim ḫarāb oldı Ḍaḥḥāk ve Efrāsiyāb (5) ve Yezdecird zamānında. **Ḥikāyet:** Bir gün Nūşirvān (6) kendüyi ḫastaya verdi eyitdi: “Bir eski kiremüt (7) buluñ iḳliminde.” İstediler, bulamadılar. Nūşirvān (8) sevindi Tañrı ḥażretine dāīm şükr eyledi, eyitdi: “Ben (9) anı tecribe içün ki ya‘nī göreyim ḳandasada (10) hiç ḫarāb yir var mıdur memleketümde, ṭā ki (11) ben anı ‘imāret eyleyem. Şimdi bildüm-kim dükelisi (12) ma‘mūr-ımış ‘adl u dādum-ıla.” İmdi ol ilerüñ (13) zamān pādişāhlarınuñ himmetleri ve cehdleri velāyetlerin

212a

(1) ‘imāret eylemekde. Anuñ-çundı kim her gāh kim velāyetleri (2) ma‘mūr olsa ra‘iyyetlerin çoḳ olur. Zīrā ki pādişāhlıḳ (3) olmaz illā leşker-ile, leşker olmaz illā māl-ıla, māl (4) olmaz illā ‘imāret-ile, ‘imāret olmaz illā siyāset-ile, (5) siyāset olmaz illā ‘adl-ıla. **Ḥikāyet:** Hindustān’uñ (6) maliki ilçi viribidi Nūşirvān’a eyitdi kim “Ben andan (7) yigrekven pādişāhlıḳ emrinde. Baña ḫarāc (8) virsün.” Nūşirvān buyurdı ilçiyi ḳondurdılar. (9) Yarındası muḳarreblerin ḳatında cem‘ eyledi (10) ve ilçiyi ḳıġırtdı, ḳarşusına durġurdı. Ḫazīneden (11) bir ṣanduḳ getürtdi ve ḳapaġını açdurtdı. Anuñ içinden (12) bir ṣanduḳ daḫı çıḳdı ve anı-daḫı açdurtdı. (13) İçinden bir dutam kebere dibi çıḳdı ilçinüñ eline

212b

(1) virdi, eyitdi: “Sizüñ velāyetde hiç uşbunuñ (2) gibi var mıdur? İlçi eyitdi: “İgen çoḳdur.” Nūşirvān (3) eyitdi: “Dön girü sulṭānuña var eyit-kim vilāyetin (4) ‘adl-ıla ‘imāret eylesün, igen ḫarābmış. Vilāyeti (5) ‘imāret itdükden ṣoñra bizden ḫarāc dileye. Eger (6) cemi‘ memleketüm isteyecek olurlar-ısa bu ḳadar (7) kebere

bulmayasın ve her yirde kim bu öküş ola, ol (8) yirüñ ḥākimini öldürürin.” didi. **Ḥikāyet:** (9) ‘Acem pādişāhlarından birisi ẓulm elin ra‘iyyet (10) mālına uzatmış-ıdı, cevr iderdi. Ḫalḳ anuñ ẓulmından (11) incinüp her birisi dağıldılar. Çün ra‘iyyet (12) azaldı, maḥṣūlāt ḫarcına vefā eylemez oldı, (13) ḫazīnede mālı ḳalmadı. Her ṭarafdan düşmanları

213a

(1) ḥamle ḳıldılar. Ve bir gün ḳatında Şāhnāme oḳunur-ıdı. (2) Ḍaḥḥāk’uñ pādişāhlıġı zevālini ve Efrīdūñ’uñ ḥāli (3) ḫoşlıġını işitdi. vezīr eyitdi: “Efrīdūñ bir pādişā- (4) -h-ıdı kim ḫazīnesi yoḫ-ıdı, milk yoḫ-ıdı ve leşkeri daḫı (5) yoḫ-ıdı ve illā pādişāhlıḳ anda nice ḳarār dutdı?” (6) Pādişāh eyitdi: “İşitmedüñ-mi ḫalḳ anuñ ḳatında nice cem‘ (7) oldılar, ol sebeb-ile pādişāhlıḳ buldı.” Vezīr (8) eyitdi: “Çün mürüvvet, ‘adl ḫalḳ cem‘ olmaḳ- (9) -lıġa sebebdür. Pes sen niçün ḫalḳı (10) kendüzüñden ürküdürsin; meger pādişāhlıḳ (11) derdüñ degüldür.” didi.

Beyt

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(12) Gerek kim cānla beslene leşker
(13) Ki olur leşker-ile şāh sever

213b

(1) Pādişāh eyitdi: “Leşker ve ra‘iyyet cem‘ olmaġuñ (2) sebeb nedür?” Vezīr eyitdi: “Pādişāhuñ keremi ve şefḳati (3) ve ‘adl olıcaḳ ḫalḳ anuñ memleketinde īmin (4) olup otururlar.”

Şi‘r

Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

(5) Ẓulmı pīşe idinmesün sulṭān
(6) Nitekim ḳurd olmadı çoban

(7) Her melik kim iderse cevr vü cefā
(8) Melik bünyādın eyledi vīrān

(9) Vezīrüñ naṣīḥati pādişāh ṭabī‘atına muvāfıḳ (10) gelmedi. Vezīri zindāna buyurdı. Az zamānda şāhuñ (11) ‘ammusı oġlı baş götürdi, şol ḳavme-kim (12) andan incinmişler-idi. Anuñ ḳatına cem‘ oldılar (13) ve yardımlaşdılar. Salṭanat anuñ taṣarrufından

214a

(1) çıḳdı ve ‘ammusı oġlınuñ ḳabżına düşdi ve ‘adl (2) bereketi-y-ile anda ḳarār dutdı. **Ḥikāyet**: (3) Bir pādişāh var-ıdı. Memleket ri‘āyetinde (4) süstlıḳ eylerdi. Leşkeri ḫoş dutmazdı. Lā-cerem (5) düşman ġālip oldı, dükeli yüz döndürdiler (6) ve bir birisine eyitdiler kim “Yaramazlıḳ eyledüñüz, padişahıñ (7) ni‘meti ḥaḳḳın yirine getürmedüñüz ve kendü maḥdū- (8) -muñuzdan yüz çevürdüñüz.” Eyitdi “Etmek arpası yoḳ cel-daḫı (9) dutuladur. Bir beñ-kim altuna cıġanlıḳ eyleye, (10) leşker anuñ-çun cānına nice cömerdliḳ eyleye.” (11) **Ḥikāyet**: Nūşirvān bir gün şikār (12) eyledi. Kebāb pişürmek istediler. Ṭuz bulamadı. (13) Biregüyi viribidiler kim köyden ṭuz getüre.

214b

(1) Nuşervān eyitdi: “Eydüñ kim ṣatun alsun, (2) tā ki ẓulm ‘ādet olmaya ve vilāyet ḫarāb (3) olmaya.” Eyitdiler: “Bu ḳadar nesneden ne ḫāl gele?” (4) Şāh eyitdi: “Dünyāda ẓulm bünyādı evvel az-ımış, (5) ṣoñra her ki geldi mezīd eyledi, tā ki (6) işbu ġāyete yitişdi.” **Ḥikāyet**: (7) İskendere ṣordılar kim “Tamām dünyā memleketin (8) nice dutduñ? Ve ilerüki pādişāhlaruñ ‘ömri senden (9) uzun-ıdı, māl u memleketleri daḫı senden arduġıdı (10) ve saña müyesser olan fetḥ anlara müyesser olmadı-y-ıdı.” (11) Eyitdi: “Allahu ta‘ālānuñ yardımı-y-ıla her memleket kim aldum, (12) ra‘iyyetini incitmedüm, pādişāhlarınuñ adlarını eylük-ile (13) añardum.”

Faṣl

Fī Ādābi’l-Vüzerāyı[384]

215a

(1) Ḳālallahu ta‘ālā: *“Vec‘al lī vezīran min ehlī”* [385] (2) Bilgil kim vezīr rükn-i ‘aẓamdur. Pādişāhlara ṣālaḥ (3) vezīrden yigrek nesne yoḳdur. Tañrı ḥazretinden (4) ġayrı pādişāhlar vezīre muḥtāc-dururlar, (5) peyġāmberler daḫı. Nitekim Mūsā’yı fir‘avna viribidügi (6) vaḳtın eyitdi: “İlāhī! Ḳardeşüm Harūn’ı baña vezīr (7) eylegil, benümle bile gelsün.” Bizüm Peyġāmberümüz (8) daḫı eyitdi ki “Benüm iki vezīrüm vardur gökde ve iki-daḫı (9) yirdedür. Ol ki gökdedür: Cebrā’il, Mikā’il’- (10) -dür ve yirdeki Ebū Bekir, ‘Ömer’dür.” Bilgil kim pādişāhlıḳ (11) bir çadıra beñzer ve zīrā anuñ diregine, ḳalan (12) begler ve leşkerler ṭanāblara beñzerler. Pes (13) gerekdür kim vezīrde dört ḫaṣlet ola:

[384] “Vezirlerin adabı hakkında”
[385] “Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver.” (Tâhâ Sûresi, 20/29)

215b

(1) Bir doġrulıḳ, bir yücelik, bir ḳarār, bir taḥammül. Vezīr (2) gerek kim ‘ālim ola, ‘ākil ve müşfiḳ ola. Vezīrüñ (3) ḥāli üçdür: Evveli, Tañrı’-y-ıla kendü arasında- (4) -dur. İkinci ḥāl, pādişāh-ıla kendü arasındadur. (5) Üçünci ḥāl, kendü-y-ile ra‘iyyet ortasındadur. (6) Bu üç ḥālüñ her birinde gerekdür kim ol dört (7) ḫaṣlete ri‘āyet olına. Birisi doġrılıḳdur; (8) nitekim Ḥaḳ ta‘ālā buyurdı: *“Festeḳım kemā ümirte”*[386] (9) Ya‘nī “Şerī‘at yolında yürigil kim doġru (10) yoldur.” Ammā yücelik ḫaṣleti oldur kim himmeti (11) yüce ola. Dünyā mālına ve manṣıbına aldanmaya ki (12) dünyānuñ ḥaḳīḳati bir murdār olmış gevdedür. (13) Anı sevenler itlerdür. Nitekim Resūl ‘aleyhi’s-selām

216a

(1) buyurdı: *“Ed-dünyā cīfetun ve ṭālibuhā kilābun”* [387]- (2) Ammā ḳarār ḫaṣleti oldur ki dīn işlerinde (3) i‘tiḳādı dürüst ola, ṣābit ḳadem ola. (4) Şol kişi-kim Tañrı-çun işlemiş ola, (5) ḫalḳdan ḳorḳup ya utanup ayruḳsı eylemeye. (6) Ammā taḥammül ḫaṣleti oldur kim Ḥaḳ ta‘ālānuñ (7) emānetine ḳatlana kim ol şerī‘at erkānıdur. (8) Emāneti götürmege ḫıyānet eylemeye. Belki ol (9) emāneti götürmek tedbīrinde muḥkem ola. Emāneti (10) girü issine tāze yüz-ile ısmarlaya. Ol ikinci ḥāli-kim (11) pādişāh-ıla vezīr arasındadur. Bunda daḫı dört (12) ḫaṣlet vardur, ri‘āyet eyleye. Ammā rastlıḳ (13) oldur kim *ẓāhiran ve bāṭınan*[388] pādişāh-ıla sırrı bir ola.

[386] “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol…” (Hud Sûresi, 11/112)
[387] “Dünya bir leştir, onu arzulayanlar köpeklerdir.” Bu söz Çelebi Mehmed’in kabrinin bulunduğu Yeşil Türbe’nin duvarında bulunmaktadır. (Bkz., Hakkı Önal, Osmanlı Hanedan Türbeleri, Ankara, 1992, s. 67.)
[388] “Dış ve iç (görüntü ve mana) olarak”

216b

(1) Gönlinde ġıll u gışşı ḫıyānet ve nifāḳ (2) olmaya. Pādişāh ne söylerse ḫayırdan ṣadaḳa'l-emīr (3) diyü ve pādişāhuñ ḫāṭırını ṣaḳına ardınca mesāvisin (4) söylemeye. Ammā yücelik ḫaṣleti oldur ki himmet (5) yüceligi-le dirlik eyleye, ra'iyyetleri-y-ile ve bunlardan (6) ḫıdmet ṭama'ın eylemeye ve kimseden rişvet almaya. (7) Ammā ḳarār oldur kim çün bir kimseye bir manṣıb (8) alı-vire, ya bir maṣlaḥat üzerine ḳoya. Ṣāḥib (9) ġarażlar sözine baḳup girü olmaya, taġyir tebdīl (10) eyleye. Ammā taḥammül ḫaṣleti oldur kim dükeli (11) ta'iyyetlere şefaḳat gözi-y-ile baḳa. Eger bunlardan (12) yaramaz ḥareket ṣādır olursa 'afv eyleye (13) ve ḥilm ve taḥammül eyleye; meger kim pādişāhuñ memleketine

217a

(1) ziyān irişdürür nesne ola kim anuñ tedārükin (2) eyleye ve daḫı memleket ve ra'iyyet aḥvālinden dāimā (3) ṣora dura. Ve dost ve düşman ḫaberlerini (4) tefaḥḥuṣ eyleye. Tā her nesneki dīn ve dünyāya ḫalel (5) degürür, vāḳi' olmazdan öñdin anuñ def'ine (6) meşġūl ola. Vāḳi' olduġından ṣoñra tedārüki (7) düşvār olur. Ve andan ṣoñra ẓālimleri ẓulminden (8) ve fāsıḳları fısḳından men' eyleye. Ve sulṭān (9) daḫı vezīr-ile üç dürlü mu'āmele eyleye: Evvel budur kim (10) vezīrden bir ḫıyānet ṣādır ola anı 'afv (11) eyleye, 'uḳūbet eylemeye. İkinci oldur kim vezīrüñ (12) ne-ḳadar kim mālı çoḳ olursa ki ṭama' eylemeye. (13) Üçünci oldur kim bir ḥācat dilese fi'l-ḥāl

217b

(1) sözin ḳabūl eyleye. Ve daḫı üç dürlü nesneden (2) men' eyleye: Evvel oldur kim vezīr pādişāh görmek (3) görine. İkinci ṣāḥib-ġarażuñ sözin işidmeye. (4) Vezīr

ḥaḳḳında üçünci oldur kim pādişāh vezīrden (5) sırrın gizlemeye. **Ḥikāyet**: Sulṭān Erdeşīr (6) eydür: Pādişāha dört nesne gerekdür: Evvel vezīri (7) emīndür. İkinci kātibi ‘ālimdür. Üçünci ḳapucıdur, (8) şefḳatlüdür. Dördünci nedīmi nāṣiḥdür. **Ḥikāyet**: (9) Behrāmı göre ṣordılar: “Sultānuñ salṭanatı (10) tamām olmaġa ḳaç nesne gerek?” Eyitdi: “Altı nesne: (11) Evveli vezīr ṣāliḥdür; tā anuñ-ıla sırrın (12) söyleşe ve tedbīrin danışa. İkinci yügrük (13) atdur -at gerekdür tā düşmān şerrinden anuñ-ıla ḳurtıla.-[389] Üçünci muḥkem silāḥdur. Dördünci çoḳ māl

218a

(1) gerekdür. Bişinci görklü ḫātūndur. Altıncı ṭabīb-i (2) ḥāẕıḳdur. **Ḥikmet**: Buḳrāṭ-ı Ḥakīm (3) eydür: ‘Ālim merkebdür, vaḳtı ki ẓulm gelse (4) ‘itāb olur ve ṣordılar kim “Pādişāh ḳaç ḥāṣlet-ile (5) ‘azīz olur.” Eyitdi: “Üç nesne-y-ile: Evvel budur kim (6) evvel velāyeti ṣaḳlaya. İkinci ‘ulemāya ikrām eyleye. (7) Üçinci hünermendleri seve.” **Ḥikāyet**: Vezīr Yūnān (8) bir ḳaç naṣiḥatlar yazdı, Nūşirvān’a viribidi, eyitdi: (9) “İy dünyā pādişāhı! Senüñ-ile dört nesne gerekdür: (10) Evvel ‘adildür, ikinci ‘aḳıldur, üçünci ṣaburdur, (11) dördinci ḥayādur. Ve daḫı senden dört nesne gideresin: (12) Evvel ḥased, ikinci tekebbür, üçünci buḫul, dördünci (13) ‘adāvet.” **Ḥikmet**: İskender eydür:

218b

(1) Pādişāhlaruñ yigreki oldur kim yatlu ‘ādetlerini, (2) eyü ‘ādetlere degşüre ve pādişāhlaruñ şerlüsi (3) oldur kim eyü ‘ādetlerini, yavuz ‘ādetlere degşüre. (4) Vezīrüñ-daḫı şerlüsi oldur kim sulṭān (5) canıña yelteye ṣulḥı **** (6) **Ḥikmet**: Bir āḳile ṣordılar kim “Nik-baḫt (7) kimdür ve bed-baḫt kimdür?” Eyitdi: “Nik-baḫt oldur (8) kim hem yidi ve hem yidürdi. Bed-baḫt oldur kim evladı (9) yoḳudı. Ammā

[389] Metinde sonradan yan tarafa yazılmış.

iki ṭāife beyhūde zaḥmet çekdiler (10) ve sa‘yi bī-fāīde eylediler: Biri oldur kim māl cem‘ (11) eyledi yimedi. İkinci ‘ilm ögrendi ‘amel eylemedi. Ḥikmet: (12) Pādişāhlıḳ ‘āḳiller sebebi-le cemāl bulur (13) ve dīn Tañrıdan ḳorḳucılar-ıla kemāl bulur.

219a

(1) Pādişāhlar āḳiller naṣīḥatine muḥtācraḳdur, (2) andanki ‘āḳiller pādişāhlara yaḳın olmaġa. Zīrā (3) pādişāhlaruñ dostlıġına i‘tibār itmek yoḳdur (4) ve oġlancuḳlaruñ āvāzına i‘tibār yoḳdur ve ‘avratlaruñ (5) maḥabbetine vefā yoḳdur. Ḥikmet: Düşmanlaruñ (6) ‘ācizliḳlerine baḳup esirgemeyeler ki eger güç (7) yiterse ḫod seni esirgemez. Daḫı pādişāh gerekdür (8) kim düşmanlara ḥadden aşa ḳaḳımaya; tā dostlaruñ (9) aña i‘timādı ḳalmaya. Çün düşman dükeli ḥīleden (10) ḳalsa dostlıḳ zencirini depredür. Andan ṣoñra (11) ol dostlıḳ içre işler işler kim hiç düşman (12) anı işlemez. Ḥikmet: Her kişi kendünüñ (13) ‘aḳlını kemālde ve oġlancuġını cemālde bilür.

219b

(1) **Ḥikmet:** On ādam bir ṣofrada ṭa‘ām yirler, (2) iki kelb bir murdārı tamām yiyümezler. Ḥarīṣ (3) kişi ṭoymaz, iki cihān ni‘meti anuñ olursa; (4) ḳanā‘atı olan yarım etmek-ile ṭoyar. Bāylıḳ ḳanā‘at-ı- (5) -ladur, biżā‘at-ıla degül. Ḥikmet: Dükeli (6) işler ṣabr-ıla ḥāṣıl olur, iven kişinüñ işi (7) bāṭıl olur. Ve cāhil kişilere söylememekden yigrek (8) yoḳdur. Eger bu nesneyi bilse-y-idi cāhil olmazdı. (9) Ve her ki yavuzlar-ıla muṣāhīb ola, eylük yüzin (10) görmeye. Ḥikmet: Her ki ulu kişiler ḫāṭırın (11) yıḳsa kendü ḳanına girmişdür. Ve hünersüz kişiler (12) hünerlü kişilere baḳmaz olurlar; nitekim şehr iti (13) av itine baḳmaz. **Ḥikmet:** Şakirdüñ kim hevesi

220a

(1) olmaya şol ‘āşıḳa beñzer kim mālı olmaya. (2) Ve dervīş kim anuñ ma‘rifeti olmaya ḳanatsuz (3) ḳuş gibidür. Zāhid kim ‘ilmi olmaya bir eve beñzer (4) kim anuñ ḳapusı olmaya. Ḥikmet: Egerçi sulṭānuñ (5) ḥil‘ati ‘azīzraḳdur; līkin kendünüñ eskice (6) ḳaftanı daḫı ‘azīzraḳdur. ‘Ālim kim anuñ ‘ameli (7) olmaya, aru gibidür kim anuñ balı olmaya. İmāmı Ġazzāli’ye (8) ṣordılar kim “İşbu ḳadar ‘ilmi ne sebeble ḥāṣıl eyledüñ?” (9) Eyitdi: “Bilmedügim ‘ārlanmayup ṣorduġum-ıla.” **Ḥikmet:** (10) Dükeli ḫalḳuñ yigregi ādemdür, dükeli ḫalḳuñ (11) ḫorraġı kelbdür. ‘Āḳiller ittifāḳ-ıla eyitmişler- (12) -dür kim kelb ki ṭuz etmek bilicidür, yigrekdür şol (13) ādemden-ki ṭuz etmek bilmez. **Ḥikmet:**

220b

(1) Her ki dünyāda edeblenmezse dīn edebleri-y-ile (2) āḫiretde zaḥmet çeke ṭamu ‘azābları-y-ıla. (3) Ḥikmet: Sulṭāna şol kişi naṣiḥat (4) eyler ki başından ḳorḳmaya ve māl-daḫı ummaya. Ḥikmet: (5) Yidi nesne żāyi‘dür: Ḳıymetlü ṭon demürci-y-ile (6) ḳaṣṣāb egninde, görklü ḫātūn gözsüz ḳıyında (7) ve bezirgān ḳatında ve zīrek kişi aḫmaḳlar arasında, (8) çırāġ güneş ḳatında, yaġmur çoraḳlu yirde, irü ṭa‘ām (9) toḳlar ḳatında, ‘ilim ẓālim göksinde. Ḥikmet: (10) Üç nesne üç nesne-y-ile cem‘ olmaz: Ḥalāl yimek ārzūlara (11) uyumaġ-ıla, şefḳat ḳaḳımaġ-ıla, gerçeklik çoḳ (12) keleci söylemek-ile. Ḥikmet: Bir ḳaç ḥakimler (13) Büzürcmihr’e ṣordılar kim “Bize bildür şol nesneleri kim

221a

(1) cānumuza daḫı menfa‘atı ve tenümüze daḫı fāīdesi (2) ola; tā aña dürişvüz ve daḫı bildür cānumuza ziyān (3) ider nesneyi ve tā andan saḳınavuz.” Büzürcmihr eyitdi: (4) “Dört nesne göz nūrın arturur ve dört nesne (5) göz nūrı ekser ve dört

nesne ten semürdür ve dört (6) nesne aruḳladur ve dört nesne göñli dirildür (7) ve dört nesne-daḫı göñli öldürür. Ammā ol (8) dört nesne ki gözi nūrlandurur: Yeşile baḳmaḳ, (9) aḳarsuya baḳmaḳ, muṣḥafa baḳmaḳ, ata ana yüzine (10) ve ḫūblara baḳmaḳ. Ve ol ki göz nūrın ekser: (11) Ṭozlu ṭa‘ām yimek ve başa ıssı su ḳoymaḳ, güneşe (12) ve aya baḳmaḳ ve düşmanlar yüzine baḳmaḳ. Ammā ol (13) dört ki ten semürdür: Yumışaḳ nefīs ṭonlar

221b

(1) geymek ve ferāġlıḳ ve ḳayġusuzlıḳ ve gökcek ḳoḳular (2) ve lezīz ṭa‘āmlar. Ve ol dört nesne-kim teniża‘īf (3) eyler: Ḳuru et, peynir yimek ve ekşiler yimek ve çoḳ (4) cimāġ itmek ve ḥamāmda çoḳ oturmaḳ. Ammā şol (5) dört nesne-kim ten anuñla ṣıḥḥat bulur: Ṭa‘āmı (6) vaḳtında yimek ve miḳdarı-y-ıla yimek, zaḥmetlü işler (7) terk itmek ve degme nesne-içün ḳayġulanmamaḳ[390]. Ammā (8) ol dört kim göñli dirildür: ‘Aḳl-ı kāmildür, (9) şerīk-i emīn, muvāfıḳ-ı ḥalāldur, daḫı ṭoġru yār (10) ve dostdur. Ammā ol dört kim göñli öldürür: (11) Zemherīr ṣovuġ-ıdur ve semūm yiliniñ ıssısıdur, (12) dütündür, düşman ḳorḳı[sı]dur ve ḥarām loḳmalar yimekdür.” (13) Ḥikmet: Üç kişiye delü diyü ḥükmedilür: Biri ol

222a

(1) kim yaraḳsuz cenge vara. İkinci oġlı ḳızı olmaya māl (2) cem‘ eyleye. Üçünci ol pīrdür kim yigit ‘avrat (3) ala. Naṣīḥat: Comardlık eylegil, minnet eylemegil. (4) Ve ‘ilim dīn bilmek-içün ögrengil, māl dirşürmek-içün (5) degül. Naṣīḥat: Her sırrı ki göñlinde (6) vardur dostın-daḫı söylemeye; şāyed ki ‘ākıbet (7) düşman ola ve iki düşman arasında şol sırrı söylemeye (8) kim eyler girü dost olıcaḳ ol ḫacil ola. Naṣīḥat: (9) Düşmandan ögüt istemek ḫaṭādur; līkin işitmek revādur. (10) Tā anuñ

[390] Metinde “ḳayġulanmaḳ” şeklinde yazılmış. Anlam olarak olumsuzu gelmesi gerekiyor.

ḫilāfınca ‘amel eyleye kim ol ‘ayn-ı ṣavābdur. (11) Naṣīḥat: Ḳatı ḳaḳımaḳ cān erkidür, ḥadden aşa (12) ve laṭif eylemek heybeti giderür. Ve her ki elinden (13) gelür-iken eylük eylemeye, güç yitmedügi vaḳtın ḳatılıḳlar

222b

(1) göre. Naṣīḥat: Her söz ki sen ṣormadın, (2) bilesin kim saña ma‘lūm olacaḳdur. Anı ṣormaġa ta‘cīl (3) eylemegil kim heybete ziyān eyler. Naṣīḥat: Sa‘ādet (4) issinüñ ‘alāmeti oldur kim ḥelāl yiye ve ḥelāl (5) geye ve ḥelāl ḳoca ve ‘ālimler-ile (6) otura ve biş vaḳt (7) namāzı cemā‘at-ıla ḳıla. Naṣīḥat: Bed-baḫt kişilerüñ (8) ālāmeti oldur kim ḥarām yiye, ḥarām geye ve ḥarām (9) ḳoca ve ‘ālimlerden ḳaça ve namāzı terk ide. Naṣīḥat: (10) Comardlar yaḳındur raḥmete ve ıraḳdur ‘azāba. (11) Baḫīller yaḳındur ‘azāba ve ıraḳdur raḥmete. Ve itdügüñ (12) ḫayra peşimān olmaġıl ve dükeli ḫalḳa ḫulḳ (13) eylegil. Naṣīḥat: Hemīşe vaḳtuña ḥāżır ol. (13) ‘Āḳıbetüñ emrinde fikr eyle; zinhār ḫaṣımlaruñı

223a

(1) **** gil. Naṣīḥat: İçiñi ṭaşuñı şerī‘at (2) emri-y-ile arı eylegil ve muḫālefet itmegil.

Şi‘r

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün

(3) Ṣabūr olġıl ki bulasın ṭarīḳat
(4) Ṣamūt olġıl ki bulasın ḥaḳīḳat

(5) Ṭoludur bu kitāb içi hidāyet

(6) Eger ‘aḳluñ varsa dut naṣīḥat

(7) **Naṣīḥat:** ‘Āḳil kişi oldur kendünüñ aḥvālinden ġāfil olmaya, (8) dāimā ‘āḳıbetin fikr eyleye, maẓlūmları ḫoşnūd eyleye, ẓāhirin (9) şerī‘at aḥkāmı-y-ıla bezeye, bāṭının ṭarīḳat ikrāmı-y-ıla ma‘mūr (10) eyleye. *Tamametü’l-kitāb bi-‘avnillahi’l-meliki’l-vehhāb.*[391]

223b

(1) Ḳurbān itmek şurūṭları ve ****

(2) Şurūṭ

(3) Ḳurbān itdügi ḳoç gerek andan saġ ve ‘aybsız, (4) gerek daḫı ḫalvet yir, gerek andan ḳocu **** (5) Yüzini ḳıbledin yaña başa. Bıçaḳ sürdügi vaḳt (6) bu du‘āyı oḳıya (7) *“Allahumme hāzā leke Allahumme innehū fidā’ī* (8) *fe teḳabbelhu minnī ve yec‘aluhu seddan min cüz’in.”*[392] (9) Derisi bir cüz’e, başı ayaġı bir cüz’e, ḳarnı içi (10) bir cüz’e, bāḳī etini altmış cüz’e yitüre. Ya‘nī (11) mecmū‘ı altmış pāre ola, altmış adama vire. (12) İnşāllah ḳabūl ola.

[391] “Allah’ın yardımı ile bu kitap tamamlandı.”
[392] “Allahım bu sana aittir. Allahım şüphesiz ki o benden bir bağıştır, onu kabul eyle ve onun her parçası ile (bizi cehennemden) koru.” Dua cümlesi.

SONUÇ

Bu çalışmada öncelikle XV. yüzyılda *Ḫıżır bin Ya'ḳub* tarafından yazılmış olan *Cevāhirü'l-Ma'ānī* (809/1406) adlı eser hakkında ayrıntılı bir araştırma yapılmış, eserin genel özellikleri ve bazı bilinmeyen yönleri ortaya çıkartılmıştır. Daha sonra da döneminin dil yapısı, özellikle de söz dizimi yapısı araştırılmış ve bununla ilgili daha önce yapılan araştırmalar ile ortaya çıkan dil özelliklerinin örtüştüğü görülmüştür.

Bu çerçevede eserle ilgili sonuçları da iki aşamada sıralayabiliriz. Öncelikle eserin genel özellikleri ile ilgili sonuçlar ele alınacak, daha sonra da dil yapısı ile ilgili sonuçlar verilecektir.

Bu çalışmada ayrıntılı bir nüsha taraması yapılarak daha önce bilinenlerin aksine şu ana kadar on dört nüshası olduğu tespit edilmiştir (Bu nüshalarla ilgili ayrıntılı bilgi "Giriş" bölümünde verilmiştir.). Bu nüshalardan on üçü yurt içinde sadece bir nüshası yurt dışındadır. Bu nüshalar mukayeseli bir bakış açısıyla tek tek incelenerek hangisinin hangisinden kopya edildiği tespit edilmiş ve bu tespit sonucu nüshalar ilk defa gruplandırılmıştır. Bunun sonucunda iki nüshanın eserin en eski nüshaları olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar Paris ve Tırnovalı nüshalarıdır. Tırnovalı nüshasında Er-Reşîd isminden sonraki kısım eksiktir. Bu kısım Paris nüshasının 163. varağına denk gelmektedir. Paris nüshası 223 varak olduğuna göre, Tırnovalı nüshasının yaklaşık dörtte biri kayıptır, diyebiliriz. Sonuç olarak çalışmamıza esas aldığımız Paris nüshasının müellif nüshası olduğu veya müellif nüshasına en yakın nüsha olduğu ortaya konmuştur.

Eser üzerinde daha önce yapılan çalışmalarda eserin Ahmed-i Dai'ye ait olduğu öne sürülmüştür. Bunun sebebi de yapılan çalışmaların tek nüsha üzerinden yapılması ve üzerinde çalışılan nüshada müellif isminin geçmemesidir. Ayrıca eserle ilgili birçok müstensih ismi de geçmekte bunlar da müellif ismi ile karıştırılmamalıdır. Yaptığımız çalışmada eserin 14 nüshasının sadece ikisinde müellif ismi geçmektedir. Bunlar da Paris ve Tırnovalı nüshalarıdır.

Paris nüshasının hem başında hem de içinde bu isim geçmektedir:

"Semmā Cevāhirü'l-Ma'ānī te'lif *Ḫıżır bin Ya'ḳub el-Ḫaṭīb*" (Başta)

“Ammā Tañrı’nuñ ḥamdinden ve Resūl’üñ ṣalavātından ṣoñra, bu ża‘īf du‘ācı *Ḫıżır bin Ya‘ḳūb Ḫaṭīb* eydür.” (5a/8-9)

Tırnovalı nüshasının ise sadece içinde geçmektedir. Ayrıca Paris nüshasından farklı olarak, Ya‘ḳūb ile Ḫaṭib arasında “Matrūnī(?)” olarak okuduğumuz bir isim daha geçmektedir:

“Tañrı’nuñ ḥamdinden ve Resūl’üñ ṣalavātından ṣoñra, bu ża‘īf du‘ācı *Ḫıżır bin Ya‘ḳūb Matrūnī(?)* Ḫaṭībi eydür.” (5a/12-13)

Sonuç olarak eserin müellifinin kesin olarak Hızır bin Yakub olduğu ortaya çıkmaktadır.

Eserin kim için yazıldığı konusu, daha önce hiç ele alınmamıştır. Eserin okunması esnasında metinde iki yerde geçen “Paşa” ismi dikkatimizi çekmiştir.

“Sebeb-i te’līf-i kitāb oldur kim çün maḥbūbu’s-selāṭīn sulṭānu’l-muḳarrebīn *Pāşā Ḥażreti*nüñ evṣāf-ı ḥamīdesini ve aḫlāḳ-ı kerīmesini işitdüm.” (5a/11)

Ḥażreti Pāşā-y-ıçun bu ṣan‘ata
Eyledüm iḳdām tā kim ḥażrete
Lāyıḳ olup bu kitāb aḥkām-ıla
Cennet-i Firdevs-i a‘lāya yite (8b/11)

Bu konuda bir araştırma yapılmış, eserin sunulduğu bu Paşa’nın Germiyan sarayından gelip Yıldırım Beyazıd’a, oradan da Emir Süleyman’a intisap eden Paşa Ağa bin Hoca Paşa olduğu ortaya konmuştur. Hakkında çok fazla bilgi yoktur. Fakat Şeyhoğlu’nun 803/1401’de yazdığı Kenzü’l-Küberâ adlı eserini de bu Paşa’ya sunduğu bilinmektedir.[393]

Eserin ikinci bölümünde yer alan esmâ-i hüsnâ şerhinin -şimdiye kadar bilinen- Anadolu sahasında yazılmış ilk Türkçe mensur esmâ-i hüsnâ şerhlerinden biri olduğu düşünülmektedir.

Eser mensur bir eser olmasına rağmen manzum bir giriş ile başlar. Eserde özellikle esmâ-i hüsnâ kısmında isimler tanım olarak açıklandıktan sonra ismi daha

[393] Kemal Yavuz, *Şeyhoğlu Kenzü’l-Küberâ ve Mehekkü’l-Ulemâ (İnceleme-Metin-İndeks)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s. 10.

iyi anlatabilmek için varsa bir hikâye anlatılmış veya isim ile ilgili mutasavvıfların görüşlerinden istifade edilmiştir. Yine isim ile ilgili varsa ayet ve hadislerden de istifade edilmiştir. Eserde 97 ayet ve 24 hadis geçmektedir. Fakat bu ayetlerin hepsi tam olmayıp bazen ayetin bir parçası alınmıştır. Ayrıca her ismin sonuna bir şiir de eklenerek hem ismi daha iyi açıklama düşüncesi hem de anlatıma edebî bir boyut kazandırılmak istenmiştir. Bu amaçla eserde Türkçe olarak 123 şiir geçmektedir.

Eserin daha akıcı, daha öğretici ve daha etkili olabilmesi için ayet, hadis ve şiirlerin dışında 100 hikâye, 18 hikmet, 11 nasihat ve 1 nükte geçmektedir. Ayrıca 10'da fasıl vardır.

Eserde tarihte ilk olma özelliğine sahip birçok hadise aktarılmaktadır: Kalem ile ilk yazı yazan kişi, ilk tarak yapan kişi, ilk sakalını boyayan kişi, İstanbul kapısını ilk kılıçlayan ve içeride ilk ezan okuyan kişi, ilk sabunu yapan kişi, ilk yufka ekmeğini yapan kişi gibi birçok ilkler aktarılmaktadır.

Eserde yer yer Arapça, Farsça tamlamalar olmasına rağmen, eser dil bakımından sadedir. Dinî bir eser olması açısından Arapça, Farsça kelimeler sıklıkla kullanılmıştır; fakat bu dile bir ağırlık getirmemiştir. Aynı anlama gelen Türkçe ve Arapça kelimelerin kullanımını da yan yana görmekteyiz: Allah, Rab, Tanrı, Çalab gibi.

Eserde düzenli bir imladan söz etmek mümkün değildir. Bazen kelimenin aynı sayfa hatta aynı satır içinde bile farklı yazıldığı görülebilmektedir. "Peyġāmber ḥażreti eyitdi: 'Yüz *biñ* daḫı yigirmi dört *pīñ*dür.'" (169a/10) gibi.

Yazıldığı dönem içerisinde daha çok manzum metinlerde geçen "vu, vü, u, ü" bağlaçlarının, mensur olan eserimizde de kullanıldığı görülmektedir: "Benüm nefsümden artuḳ ḳurbānum yoḳdur, didi *vü* bu sözi tamam idicek uṣṣı gitdi, düşdi." (121b/7) "İbrāhīm eyitdi: 'İnanurın göñlüm dölensün diyü, diledüm; zīrā ki göz-ile göricek şekk *ü* şübhe ḳalmaz.'" (153b/13)

"Andan sonra" edat grubunun edatı düşerek, sadece isim unsuru ile yine aynı anlam sağlanmaktadır. Burada -dan, -den ayrılma hâl ekinin edatın görevini üstlendiği görülmektedir: "Peyġāmber ḥażreti minberden indi, ol diregi ḳucadı ve

andan diñdi.” (178b/4) “Dört ḳuş boḳazlaġıl, başlarını saḳlaġıl ve gövdelerini bir yirde dökgil ve andan ṣoñra dört üleş eyle, dördini dört yirde ḳoġıl ve *andan* anları ḳıḳırġıl; tā kim ḳudretüm göresin.” (153b/13)

“Birazdan sonra” edat grubunda da -dan, -den ayrılma hâl ekinin kuvvetlendirme fonksiyonu ile gruba katıldığı görülmektedir: “*Birazdan ṣoñra* ṣordı kim ‘Ne ḳadardır?’” (127a/11)

“Evvel” isminin günümüzde genellikle zarf olarak kullanımı mevcuttur. Fakat eserde sıfat olarak kullanımına rastlanmaktadır. Bu yapılarada *evvel* kelimesi *ilk, birinci* anlamlarında kullanılmaktadır: “Andan ṣoñra bilgil kim *evvel defʿa* īmān getürmek farīżasıdur ve ṣoñrası sünnetdür.” (24a/4) “Ruḥu’l-Ervāḥ’da eydür: Duʿā ḳabūl olmaġuñ şarṭları vardur: *Evvel şarṭ,* çāresüz ḳalmaḳdur.” (107a/8)

Bazı sıfat tamlamalarında çokluk-teklik bakımından uyumsuzluklar görülmektedir: “Pes ḳadir gicesini gizledi; tā yıluñ *her gecele*inde iḥyā itsünler diyü.” (31a/10), “Ve bir pāre od deve boynı gibi çıḳa, *iki gözle*i ola ve *iki ḳulaḳla*n ola ve söyler dili ola.” (191a/12). Ayrıca yine bazı sıfat tamlamalarının isim kısmının düştüğü görülmektedir: “Ādem ‘aleyhi’s-selām *doḳuz yüz otuz altı [yıl]* yaşadı.” (170b/4)

Metinde Eski Türkçede kullanımları fazla olan, eserin yazıldığı dönemde yavaş yavaş etkisini kaybeden ve günümüz Türkiye Türkçesine ulaşamayan kelimelere de rastlanmaktadır. Ayrıca sadece o dönemde kullanılan kelimeler de mevcuttur: yoy- (yok etmek), viribi-, biribi- (göndermek), yavu kıl- (yitirmek, kaybetmek), suvar- (sulamak), ḳaydın yi- (ilgilenmek, kaygısını çekmek), ḳulmaş (kalleş, aldatıcı), uvat- (parçalamak), aġdur- (yükseltmek), keygirde- (korkmak), söyke (dayanılacak yer, destek), kimerde (ara sıra, bazen), çigin (omuz), balḳı (parıltı), şum (uğursuzluk), kāhillik (tembellik), tekye etmek (güvenmek), nitlü (bile bile, kasten), uyku al- (uykuya dalmak), çal ḳoyun (sırt üstü), şeş- (çözmek), özdek (temel ,esas, öz)

Ses değişmeleri yolu ile bugün hâlâ kullandığımız kelimeler de metinde geçmektedir: ḳoḳa (kova), güyegi (güvey), şobān (çoban), yunḳa (yufka), öyke (öfke)

Ayrıca metinde bugün anlam kaymasına uğramış kelimelere de rastlamaktayız: Metinde "Ve ḳuddūs-ıla selām *ortasında*" (42b/2) derken, bugün *orta* ismini *arasında* şeklinde ifade ediyoruz. Yine bugün "birşeyi çok isteme veya aşırıya gitme" anlamında kullandığımız "*azmak*" kelimesi metinde *"yoldan çıkmak, yolunu kaybetmek"* anlamında kullanılmıştır. Bugün de hâlâ kullandığımız "*i'āde it-*" (141a/9) şeklinde geçen birleşik fiil, metinde *"tekrar etmek"* anlamında kullanılmıştır.

Metinde ağırlıklı olarak Eski Türkçe döneminde kullanılan, bu dönemde çok fazla kullanılmayan zamir kökenli şahıs eklerinden "-van, -ven, -vuz, -vüz" ekleri de az da olsa kullanılmaktadır: Eyitdi: "Yā Dāvud bilmez misin ben *şolvan*-kim pādişāhlardan *ḳorḳmazvan* ve hiç kimseden *kaygırdamazvan*, *benven* bozan lezzetleri, nist eyleyen ni'metleri, ṭaġıdan cemā'atları, bir birinden ayıran dostları. (63a/13)

Bu dönemde çok az kullanılan, bugün -AcAk şeklinde kullandığımız -ası, -esi gelecek zaman sıfat-fiil ekine de rastlanmaktadır: "Ve ḳuddūs-ıla selām ortasında farḳ budur kim ḳuddūs ma'nīsi selāmet olmaḳdur 'ayıbdan, geçmiş zamānda; selām ma'nīsi daḫı selāmet olmaḳdur, *gelesi* zamanda. (42b/2).

Metinde değişik bir kullanım arz eden ki'nin üst üste gelmesiyle oluşmuş cümlelere de rastlanmıştır: "Ve fikr it *ki kim* sende faḫr eyliyecek nesne var mıdır?" (54b/8)

Bazen yükleme ekinin yazılmadığı görülmektedir. Özellikle birinci ve ikinci şahıs iyelik eklerinde görülen bu durum "eksiz yükleme hâli" olarak adlandırılmaktadır: "Ammā *yirler* ġāyet alçaḳda yaratdı, suyı üstünde yaratdı, havāyı su üstünde yaratdı." (88b/8)

Metinde farklı bir kullanım olarak tamlama eki düşmüş isim tamlamaları da görülmektedir: "Ammā *ḳul şükri*, Tañrı ḥażretine budur kim anuñ ululuġın ögmegdür, ni'metler virdügi-çün." (97a/9) Yine aynı şekilde bulunma hâl eki düşmüş örneklere de rastlanmaktadır: "Su'āl: Eger eydürseñ kim melekü'l-mevt *bir laḥẓa* maşrıḳdan maġribe nicesi irişür yāḫūd *bir laḥẓa* yüz biñ kişi ölür ola bu ḳāmusın nicesi başaru bilür?" (119b/6)

Metinde ses değişmelerinden en fazla görünenleri "b-p ve c-ç" değişmeleridir; fakat bu ses değişmelerinde ikili bir kullanım vardır. Müellif bazı kelimelerin her iki şeklini de yazmıştır: peşik-beşik, piñ-biñ, paş-baş, paña-bańa, barmaġ-parmaġ, ṭabmaḳ- ṭapmak, yabraḳ- yapraḳ, bişür-, pişür-, kerbüç- kerpüç; hic-hiç, gecmek-geçmek, çün-cün, hic-hiç gibi.

Cümle yapısı olarak da eser, döneminin genel yapısını yansıtmaktadır. Devrik cümleler ağırlıktadır. "Ve" bağlacı ile yapılmış sıralı cümleler çok sık kullanılmaktadır. Ki'li cümleler de metinde sıklıkla geçmekte olup bazen iç içe ki'li cümle kullanımı görülmektedir.

Metinde aynen tekrar grupları olmasına rağmen, kelime başına "m" sesi getirilerek yapılan ve "m,p,r,s" sesleriyle yeni heceler oluşturularak yapılan pekiştirmeli tekrar gruplarına rastlanmamıştır. Yine "-mA" eki ile kurulmuş isim-fiil grubuna rastlanmamıştır; fakat günümüzde kullanımdan düşmüş olan, bu dönem de az da olsa kullanılan "-mAklIk" isim-fiil eki kullanılmaktadır: "Ya'nī Allah ta'ālā dirgüricidür, dükeli tenleri *cān virmeklik*-ile." (119a/4)

Metinde örnekleri az da olsa "kısaltma grupları" görülmektedir. Fakat bu grup içerisinde yer alan "yükleme ve bulunma gruplarına" rastlanmamıştır.

KAYNAKÇA

Abdullayev, Elövset Z.: "Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümlelerin Evrimi Üzerine", **Bilimsel Bildiriler 1972,** TDK Yayınları, 1985, s. 519-523.

Acarlar, Kevser: "Devrik Cümle", **Türk Dili XIX,** S. 210, Mart, 1969, s. 755-758.

Acarlar, Kevser: "Olmak" Fiilinin Özellikleri", **Türk Dili XX,** S. 216, Eylül 1969, TDK Yayınları, 1969, s. 714-718.

Açıkgöz, Halil;
Yelten, Muhammet: **Kelime Grupları**, İstanbul, Doğu Kütüphânesi, 2005.

Ağakay, Mehmet Ali: "İkizlemeler Üzerine II", **Türk Dili,** C II, S 17, 1953, s. 268-271.

Ağakay, Mehmet Ali: "İkizlemeler Üzerine", **Türk Dili,** C II, S 16, 1953, s. 189-191.

Ahmet Vefik Pasa: **Lehce-i Osmânî**, Haz.: Recep Toparlı, Ankara, TDK Yayınları, 2000.

Ahmetoğlu, Abdullah: **Kur'an-ı Kerim Konkordans Çalısması ve Bes Türkçe Paralel Meal (CD'si)**, 2001.

Akalın, Şükrü Halûk: "Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Zaman Cümleleri", Adana, 1996.

Akalın, Şükrü Halûk: "Eski Anadolu Türkçesinde *çün, çünki, çünkim* Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş İsim Cümleleri" **4. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı, 25-29 Eylül 2000**, Türk Dil Kurumu, Çeşme-İzmir, 2000.

Akalın, Şükrü Halûk: "Dede Korkut Kitâb'ında geçen Bir Cümle Türü Üzerine", **Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi,** (turkoloji.cu.edu.tr).

Akalın, Şükrü Halûk: "Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Cümleler", **Türk Dili**, 518, Şubat 1995, s. 156–163.

Akay, Asuman: **Firdevsî, Süleymân-nâme (44. Cilt), Metin ve Fiiller Üzerine Bir İnceleme,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1990.

Akbayar, Nuri: **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

Akerson, Fatma Erkman; Özil Şeyda: **Türkçede Niteleme Sıfat İşlevli Yan Tümceler,** İstanbul, Simurg Yayınları, 1998.

Akgül, Baki: "Edat Tümleçleri", **Türk Dili,** C.XVI, S. 190, TDK Yayınları, 1967, s. 800-803.

Akın, Lemi: **Türkiye Türkçesinde Bağlaçlar,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.

Akın, Lemi: "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Tasavvufi Bir Eser: *Cevâhirü'l-Ma'ânî* ve Bazı Özellikleri" **Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı (1-2 Aralık 2010),** İstanbul, Düzenleyen: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2010.

Aktan, Bilâl: **Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009.

Ali Nazîmâ, Resad: **Mükemmel Osmanlı Lugatı**, Dersaadet, 1318.

Altıner, Süleyman: **Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-necât Adlı Eseri Üzerinde Bir Söz Dizimi İncelemesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Aşkar, Mustafa: **Tasavvuf Tarihi Literatürü**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006.

Atabay, Neşe;

Özel, Sevgi; Çam, Ayfer: **Türkiye Türkçesinin Sözdizimi**, İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2003

Ateş, Ahmet: **Farsça Grameri**, İstanbul, İÜ Yayınları, 1962.

Atlıhan, Dilek: **Peyami Safa'nın "Yalnızız" romanında söz dizimi incelemesi**, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Ay Yılmaz, Cengiz: **Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi,** Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1994.

Aydın, Özgür: "Belirtisiz Ad Tamlaması Öbeği İçinde Sıfatların Yeri", Ankara, **Dil Dergisi,** Temmuz-Ağustos, 1993, s. 19-22.

Ayverdi, İlhan: **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, 3 cilt, İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 2006.

Aznazarov, Seyitnazar: "Dolaylı ve Dolaysız Anlatımın Sözdizimsel Özellikleri", **Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi,** S. 6, Nisan, 1996.

Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri**, 6. bs., Ankara, TDK Yayınları, 2000.

Bayniyazov, Ayabek: **Çağdaş Kazak Türkçesindeki Kelime Grupları ve Cümle Çeşitlerinin Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2000.

Bilgegil, M. Kaya: **Türkçe Dilbilgisi**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1982.

Biray, Himmet;
Biray, Nergis: "Türkmen Türkçesi İle Türkiye Türkçesinin Sentaks Bakımından Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme", Ankara, **Gazi Eğitim Fakültesi Dr. Himmet Biray Özel Sayısı,** 1999, s. 22-45.

Biray, Nergis: "Türkiye Türkçesi İle Kazak Türkçesindeki Cümlelerin Çeşitleri Bakımından Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'a Armağan,** Konya, Selçuk

Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, S. 13, Bahar, 2003.

Börekçi, Muhsine: **Atatürk'ün "Nutuk"unda Söz Dizimi,** Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1994.

Burdurlu, İbrahim Zeki: "Dede Korkut Hikâyeleri'nde Sıfatlar ve Sıfat Takımları", **Türk Dili,** C. XVIII, S. 203, Ağustos 1968, TDK Yayınları, 1968, s.523-527.

Burdurlu, İbrahim Zeki: "Orhan Veli Kanık'ın Şiirlerinde Sıfat Takımları", **Türk Dili,** C. XIX, S. 210, Mart 1969, TDK Yayınları, 1969, s. 772-777.

Bursalı Mehmed Tahir: **Osmanlı Müellifleri**, C. I, İstanbul, 1333.

Cemiloglu, İsmet: "Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde Çün'lü Cümleler", **Türk Dili**, 510, Haziran 1994, s. 409–413.

Cemiloğlu, İsmet: **14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi**, Ankara, TDK Yayınları, 1994.

Cemiloğlu, İsmet: **Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme**, Ankara, TDK Yayınları, 2001, s. 62-64.

Cemiloğlu, İsmet: "Cümle Tahlili Üzerine Bazı Düşünceler", **Türk Dili**, Temmuz, S. 511, TDK Yayınları, 1994.

Çağbayır, Yaşar: **Ötüken Türkçe Sözlük**, 5 cilt, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2007.

Çetin, Abdülbaki: "Ahmed-i Dâî'ye Atfedilen Bir Eser: Cevâhirü'l-Maânî", **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,** Sayı 21, Erzurum, 2003, s. 309-323.

Daşdemir, Muharrem: **Dedem Korkut Kitabı Sözdizimi,** Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2000.

Delice, H. İbrahim: **Türkçe Sözdizimi**, 3. bs., Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007.

Demiray, Kemal: "Edat Tümleçleri Konusundan Doğan Düşünceler", **Türk Dili,** C. XVII, Sayı 193, Ekim 1967, Ankara, TDK Yayınları, 1967, s. 16-18.

Demiray, Kemal: "Edatlar Üzerine", **Türk Dili,** C. XVIII, S. 199, Nisan 1968, TDK Yayınları, 1968, s. 13-15.

Demircan, Ömer: "Devrik Dizimin Kuralları", **Dilbilim Yazıları,** 1991, s. 27-39.

Demirel, Özlem: **Türkiye Türkçesinde Olumsuz Cümle Yapıları,** Malatya, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Deny, Jean: **Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)**, Çev.: Ali Ulvi Elöve, İstanbul, Maarif Matbaası, 1941.

Develi, Hayati: "Osmanlı Türkçesi", **Osmanlı**, C. IX, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 456–462.

Develi, Hayati: "-sA Morfemli Yardımcı Cümleler ve Bunlarla Kurulan Birlesik Cümleler Üzerinde Bir İnceleme", **TDAY Belleten** 1995, Ankara, 1997, s. 115–152.

Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 12. bs., Aydın Kitabevi, Ankara, 1993.

Direkçi, Bekir: **Cevāhirü'l-Me'ānī (Giriş-Dil Özellikleri-Metin-Dizin)**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış doktora tezi, Konya, 2010.

Dizdaroğlu, Hikmet: **Tümcebilgisi**, Ankara, TDK Yayınları, 1976.

Dizdaroğlu, Hikmet: "Edat Tümleçleri Üzerine", **Türk Dili,** C. XVII, Şubat 1968, Ankara, 1968, s. 579-582.

Doğan, D. Mehmet: **Büyük Türkçe Sözlük**, 11. bs., İstanbul, İz Yayıncılık, 1996.

Doğan, Enfel: **Eski Anadolu Türkçesinde Kelime Grupları ve Kullanılışları,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

Doğan, Enfel: **Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2006.

Doğan, Enfel: "Osmanlı Türkçesinde Kullanılan Farsça Yapılı Karşıtlama Cümleleri", **Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, 27-28 Ağustos 2007, UTEK 2007, Bildiriler,** (Editör: Prof. Dr. Hayati Develi), C. I, Türkçenin Söz Dizimi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul 2009, s. 153-165.

Doğan, Enfel: "Nesir cümlemiz ne kadar değişti?", **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları - 5: Nesrin İnşâsı: Düzyazıda Dil, Üslup ve Türler Sempozyumu**, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 24 Nisan 2009, (Haz. Hatice Aynur vd.), s. 124-139. (Prof. Dr. Musa Duman ile).

Doğan, Enfel: "Ahlâk-ı Alâî'deki Çün'lü Birleşik Cümle Yapıları", **TDAY Belleten 2006/2**, TDK Yayınları**,** Ankara, 2009.

Doğan, Enfel: "Tarihî Türkiye Türkçesi Metinlerindeki 'Karmaşık Cümle Örnekleri' Üzerine" **Turkish Studies**, Volume 6/1, Winter 2011, Erzincan, 2011.

Duman, Musa: "Arapça ve Farsça Tamlamaların Türkçe Cümleye Katılma Şekilleri", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,** İstanbul, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2000, s 35-66.

Duman, Musa: "Devrik Cümle ve Vasiyetnâme'deki Örnekleri Üzerine", **TDED**, c. XXX, İstanbul, 2003, s. 209–223.

Duman, Musa: "Takısız Tamlama" ve Tarihî Metinlerdeki Örnekleri Üzerine", **Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni** (12-13 Nisan 2001), Düzenleyen: Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kayseri, 2001.

Duman, Musa: **Birgili Muhammed Efendi, Vasiyyetname**, İstanbul, R Yayınları, 2000.

Duman, Musa: **Yapıları ve Kullanılışları Bakımından Arapça ve Farsça Tamlamalar,** İstanbul, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1987.

Ediskun, Haydar: "Devrik Cümle Üzerinde Bir Araştırma", **Türk Dili IX,** S. 100, Ocak 1960, s. 193-197.

Ediskun, Haydar: **Türk Dilbilgisi**, 3. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1988.

Eğilmez, Mümtaz Şükrü: "Cevahirülmeani", **Uludağ Bursa Halkevi Dergisi**, Sayı 61, Bursa, 1943, s. 37-39.

Emre, Ahmet Cevat: "Türkçede Cümle 2: İsim Cümlesi", **TDAY Belleten,** 1955, 2. bs., Ankara, TDK Yayınları, 1988, s. 23-58.

Emre, Ahmet Cevat: "Türkçede Cümle", **TDAY Belleten,** 1954, 2. bs., Ankara, TDK Yayınları, 1988, s. 105-180.

Emre, Ahmet Cevat: **Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layiha,** I, İstanbul 1931.

Eraslan, Kemal: "Eski Türkçe'de Yönelme (Dativ) Hâli", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,** İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2000, s. 67-76.

Eraslan, Kemal: "-maklıkAmeklik ve -makçı/-mekçi Birleşik Fiilleri Hakkında", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı I (20-26 Eylül 2004),** Ankara, TDK Yayınları, 2004, s. 927-928.

Ercilasun, Ahmet Bican: "Osmanlı Türkçesi", **Osmanlı**, C. IX, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 391-398.

Erdem, Mehmet Dursun: "Harezm Türkçesinde İkilemeler ve Yinelemeler Üzerine", **Bilig,** Bahar 2005, S. 33, Ankara, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, , 2005 s. 189-226.

Erdem, Mehmet Dursun: **Kitāb-ı Kısasnāme-i Süleymān Aleyhisselām Üzerine Söz Dizimi Çalışması**, Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2005.

Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, 20. bs., İstanbul, Bayrak Yayınları, 1992.

Erkcan, Meryem: **Faruk Nafiz Çamlıbel'in Han Duvarları Adlı Eseri Üzerinde Söz Dizimsel Bir İnceleme**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.

Erkul, Rasih: **Cümle Metin Bilgisi**, 2. bs., Ankara, Anı Yayıncılık, 2007.

Esin, Osman: **Abdühak Şinasi Hisar'm Çamlıcadaki Eniştemiz** Adlı **Eserindeki Cümle Tipleri Üzerine Bir İnceleme,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1997.

Gabaın, A. Von: "Türkçede Fiil Birleşmeleri", **TDAY-B 1953,** Ankara, TDK Yayınları, 1988, s. 16-28.

Gece, K. Mehmet: "Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle", **Türk Dili Dergisi**, Sayı 562, Ekim 1998, s. 332-339.

Gece, K. Mehmet: **Ahmet Hikmet Müftfioğlu'nun Hikâyelerinde Sentaktik Yapı,** Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1991.

Gencan, Tahir Nejat: "Devrik Cümle", **Bilimsel Bildiriler,** Ankara, 1957, s. 45-46.

Gencan, Tahir Nejat: "Sıfat Birlikleri", **TDAY-B 1954,** Ankara, TDK Yayınları, 1988, s. 181-188.

Gencan, Tahir Nejat: **Dilbilgisi**, 2. bs., İstanbul, TDK Yayınları, 1971.

Gögüş, Beşir: "Türkçede Cümlemsilerin Kurulusu ve Temel Cümleciğe Bağlanma Şekilleri", **TDAY Belleten, 1968**, Ankara, TDK Yayınları, 1989, s. 89–142.

Gökşen, Enver Naci: "Tarih Boyunca Devrik Cümle", **Türk Dili,** S. 122, Kasım 1961, s. 99-101.

Gülensoy, Tuncer: **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, 2 cilt, Ankara, TDK Yayınları, 2007.

Gülsevin, Gürer: "Türkçede -sA Sart Gerundiumu Üzerine", **Türk Dili**, 467, Kasım 1990, s. 276-290.

Gülsevin, Gürer: **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, Ankara, TDK Yayınları, 2007.

Gülsevin, Gürer;
Boz, Erdoğan: **Eski Anadolu Türkçesi**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2004.

Güneş, Sezai: **Türk Dili Bilgisi**, 3. bs., İzmir, 1997.

Gürgendereli, Rifat: **Kerderli Mahmud'un Nehcü'I-Ferâdis Adlı Eseri Üzerinde Cümle Bilgisi,** Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2001.

Gürsoy-Naskali, Emine: **Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu**, Ankara, TDK Yayınları, 1997.

Hacıeminoglu, Necmettin: **Türk Dilinde Edatlar**, İstanbul, MEB Yayınevi, 1992.

Hacıeminoğlu, Necmettin: **Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller,** İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.

Hatiboglu, Vecihe: **Türkçenin Sözdizimi**, Ankara, DTCF Yayınları, 1982.

Hatiboğlu, Vecihe: "Kelime Grupları ve Kuralları", **Türk Dili ve Araştırmaları Yıllığı - Belleten**, 1963, Ankara 1964, s. 203.

Hatiboğlu, Vecihe: **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, 2. bs., Ankara, TDK Yayınları, 1972.

Hatiboğlu, Vecihe: **Türkçenin Sözdizimi**, Ankara, A.Ü. D.T.C.F. Yayınları, 1982.

Hengirmen, Mehmet: **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü,** Ankara, Engin Yayınları, 1999.

Hüseyin Remzi: **Lugat-i Remzi**, İstanbul, 1305.

İz, Fahir: **Eski Türk Edebiyatında Nesir**, I, İstanbul, 1964.

Kantarcı, İrfan: "diye" Kelimesi Üzerine", **Türk Dili,** C. 16, S. 188, TDK Yayınları, 1966.

Kara, Funda: **Namık Kemal'in Mektuplarında Söz Dizimi,** Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2001.

Kara, Funda: **Sait Faik'in Kısa Hikayelerinde Söz Dizimi,** Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Karaağaç, Günay: **Türkçenin Söz Dizimi**, 2. bs., Kesit Yayınları, İstanbul, 2009.

Karademir, Fevzi: **Türkiye Türkçesinde Birleşik Cümle,** Diyarbakır, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Karagöz, İlknur: **Tarihî Türk Lehçelerinde Sıfat ve Zarflarda Pekiştirme ve Derecelendirme,** Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2003.

Karahan, Leylâ: "Belirtisiz Nesnenin Söz Dizimindeki Yeri", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı I (20-26 Eylül 2004),** TDK Yayınları, 2004, s. 1615-1623.

Karahan, Leylâ: "-sa, -se Eki Hakkında", **Türk Dili**, 516, Aralık 1994, s. 471–474.

Karahan, Leylâ: "Türkçede Birlesik Cümle Problemi", **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22–23 Ekim 1993),** Ankara, 1995, s. 36–39.

Karahan, Leylâ: "Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine", **Türk Dili,** Sayı 583, Temmuz 2000, s. 16–23.

Karahan, Leylâ: **Türkçede Söz Dizimi**, 15. bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2010.

Karakurt, Aynur: **Emine Işınsu'nun Romanlarında Sözdizimi**, Denizli, Denizli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Karamanlıoğlu, Ali: **Türk Dili,** İstanbul Dergah Yay., 1986.

Karaörs, Metin: "Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Kazak Türkçesinin Birleşik Cümle Bakımından Karşılaştınlması", **VII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (8-12 Kasım 1999),** İÜ Türkiyat Araştırma Merkezi, 1999.

Karaörs, Metin: Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2005.**

Karatay, Fehmi: **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Katalogu**, C. I, İstanbul, 1961.

Kâşgarlı Mahmud: **Divanü Lugati't-Türk**, I, Çev: Besim Atalay, 4. bs., Ankara, TDK Yayınları, 1998.

Kavruk, Hasan: **Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler**, İstanbul, MEB Yayınevi, 1998.

Kaymaz, Zeki: "Ahmed-i Dâ'î'nin Bilinmeyen Bir Eseri: Cevâhirü'l-Ma'âni", **TDAY Belleten**, C.II, 2003, Ankara, TDK Yayınları, s. 107-118.

Kaymaz, Zeki: "Eski Anadolu Türkçesinde Sayı Adlan ve Kullanılışları", **TDAY-B 1991,** TDK Yayınları, 1994, s. 9-17.

Kaymaz, Zeki: **Ahmed-i Dâ'î, Cevāhirü'l-Ma'ānī̄ (İnceleme-Metin-Sözlük),** Malatya, Yayımlanmamış Doçentlik Çalışması, 1997.

Kılıç, Filiz: **Âsık Çelebi, Mesâ'irü's-Su'arâ, İnceleme, Tenkitli Metin**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1994.

Koç, Nurettin: **Yeni Dilbilgisi**, 3. bs., İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1996.

Koç, Sabri: "Türkçe'de Zarf Yantümcelerinin Çözümlenmesine Dönüşümlü-Üretken Yaklaşım", **Dilbilim Yazıları**, Ankara, USEM Yayınları, 1990, s. 33-38.

Kononov, A. N.: "Türkçede Birlesik Cümle Problemi", **Bilimsel Bildiriler 1957,** Ankara, TDK Yayınları, 1960, s. 175–179.

Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesi Grameri,** TDK Yayınları, 2003.

Korkmaz, Zeynep: "Selçuklular Çağı Türkçesinin Genel Yapısı", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, 1972**, (Ankara 1973), s. 17-34.

Korkmaz, Zeynep: "Türkçede -n Zarf-Fiil Eki ile -pan/-pen Eki ve Türemeleri", **Türk Dili ve Araştırmaları Yıllığı Belleten 1984**, (Ankara 1987), s. 155-165.

Korkmaz, Zeynep: "Türkçedeki -arak/-erek Zarf-Fiil (Gerundium) Ekinin Yapısı Üzerine", **Reşid Rahmeti Arat İçin**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1966, s. 331-335.

Korkmaz, Zeynep: "Türkiye Türkçesindeki –madan/-meden < -madın/-medin Zarf-Fiil (Gerundium) Ekinin Yapısı Üzerine", **Türkoloji Dergisi**, C. II/I (Ankara 1969), 2. bs., s. 297-307.

Korkmaz, Zeynep: "Türkiye Türkçesinin ki Bağlacı ile ki Süphe Edatı Arasındaki Yapı ve Görev Ayrılığı", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C. I, Ankara, TDK Yayınları 1995, s. 620-624.

Korkmaz, Zeynep: **Gramer Terimleri Sözlüg**ü, Ankara, TDK Yayınları, 1992.

Köktekin, Kazım: "Ahmed-i Dâî'nin Cevāhirü'l-Ma'ānî Adlı Eserinin Yeni Bir Yazması Üzerine", **İlmi Araştırmalar**, Sayı 12, İstanbul, 2001, s. 143-149.

Köktekin, Kâzım: **Eski Anadolu Türkçesi**, Erzurum, Fenomen Yayınları, 2008.

Köprülü, M. Fuad: **Türk Edebiyat Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.

Köprülü, M. Fuat: "Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülüne Umumî Bir Bakış", **Türk Edebiyatı Tarihi**, 2. bs., İstanbul, Ötüken Yayınları, 1980, s. 333-400.

Küçük, Nabi: **Yaşar Kemal'in Kuşlar da Gitti Adlı Eserinde Devrik Yapı**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001.

Levend, Agâh Sırrı: **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, TTK Basımevi, 1988.

Levent, Agah Sırrı: "Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", **TDAY-Belleten,** 1972, Ankara, TDK Yayınları, s. 35-80.

Li, Shuzhen: **Peyami Safa'nın Fatih-Harbiye Romanı'nın Sentaksı Üzerinde Bir İnceleme**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2005.

Mansuroğlu, Mecdut: "Türkçede Cümle Çesitleri ve Baglayıcıları", **TDAY Belleten 1955**, 2. bs., Ankara, TDK Yayınları, 1988, s. 59-71.

Mansuroğlu, Mecdut: "Eski Anadolu Türkçesi'ndeki Bazı İsimler ve Unvanlar Hakkında", (çev. Reşide GÜRSES), **Dil Dergisi,** S. 60, Ankara,1997, s. 41-50.

Mansuroğlu, Mecdut: "Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Başlama ve Gelişmesi", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, IV/3 (1951), s. 215-229.

Mansuroğlu, Mecdut: "Eski Osmanlıca", Çev: Mehmet Akalın**, Tarihî Türk Şiveleri**, 3. bs., Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları Yayınları, 1998, s.247-276.

Mazıoğlu, Hasibe: "Eski Türk Edebiyatı", **Türk Ansiklopedisi**, C.32, MEB Yay., Ankara, 1983, s. 99.

Mehmed, Süreyya: **Sicill-i Osmanî**, C. III, İstanbul, 1311.

Mehmedoğlu, Alaeddin: "Bağımlı Birleşik Temel Cümle", **Türk Dili,** Mart, S. 567, TDK Yayınları, 1999, s. 222-229.

Mehmedoğlu, Alaeddin: **Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle Söz Dizimi,** Adapazarı, Aşiyan Yayınları, 2001.

Meninski, F. Mesgnien: **Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae, Arabicae, Persicae**, İstanbul, Simurg Yayıncılık, 2000.

Merçil, Erdoğan: "Anadolu Beylikleri", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, III, s. 138-139.

Mevsûatü'l-Hadîsi's-Şerîf (Kütübü't-Tis'a Konkordansı) CD'si.

Moussa, Gamal: **Refik Halit Karay'ın "Memleket Hikayeleri" ve "Gurbet Hikayeleri" Adlı Eserlerindeki Cümle Tipleri Üzerinde Bir İnceleme,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1995.

Muhammed b. Hamza: **XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi (Sözlük)**, C. II, Haz.: Ahmet Topaloğlu, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978.

Mustafa bin Şemseddin: **Ahterî-i Kebîr**, Dersaadet, 1324.

Mütercim Âsım Efendi: **Burhân-ı Katı**, Haz.: Mürsel Öztürk, Derya Örs, Ankara, TDK Yayınları, 2000.

Nev'izade Atâî: **Hadaiku'l-Hakaik fî Tekmileti's-Sakaik,** Nesre Haz.: Abdülkadir Özcan, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1989.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük: MEB Yayınevi, Ankara, 1995.

Özezen, Muna Yücel: **Namık Kemal'in Romanlarında Cümle,** Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2000.

Özkan, Abdurrahman: "İsim Tamlamalarında Kullanılacak Sıfatların Yeri", **Dil Dergisi,** S. 103, Ankara, 2001, s. 5-9.

Özkan, Mustafa: "Eski Türkiye Türkçesinde ki/kim Bağlaçlarının Kullanılışı Üzerine", **TDED**, C. XXXI, İstanbul, 2004, s. 243–255.

Özkan, Mustafa: "Tarihî Türkiye Türkçesi Metinlerinde İstek Eki -A/-E'nin Kullanılışı Üzerine", **TDED**, C. XXX, İstanbul, 2003, s. 359–385.

Özkan, Mustafa: "Türkçede Birleşik Kelimeler Sorunu", **İlmî Araştırmalar 2**, (İstanbul 1996), s. 95-110.

Özkan, Mustafa: **Cilâü'l-Kulûb**, İstanbul, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1990.

Özkan, Mustafa: **Gülistan Tercümesi**, Ankara, TDK Yayınları, 1992.

Özkan, Mustafa: **Tarih İçinde Türk Dili**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1997.

Özkan, Mustafa: **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi,** 3. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2009.

Özkan, Mustafa: "Yapılış, Yazılış ve Kullanılışları Bakımından Birleşik Kelimeler", İstanbul, **İlmî Araştırmalar 2**, 1996, s. 95-110.

Özkan, Mustafa; Doğan Enfel; Kemik, Fatih; Uluçay, Mustafa: **Çözümlemeli Osmanlı Türkçesi Metinleri**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2003.

Özkan, Mustafa; Doğan, Enfel: **Türkçe Cümle Bilgisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2010.

Özkan, Mustafa; Esin, Osman; Tören, Hatice: **Yüksek Öğretimde Türk Dili, Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001.

Özkan, Mustafa
Tören, Hatice: **Osmanlı Türkçesi I**, 3F Yayınevi, İstanbul 2008.

Özkan, Mustafa; Sevinçli, Veysi: **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi**, 3F Yayınevi, İstanbul, 2008.

Özmen, Mehmet: "Özne Üzerine Düşünceler", **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı II (20-26 Eylül 2004),** TDK Yayınları, 2004, s. 2331-2340.

Özsoy, A. Sumru: "Türkçenin Yantümce Yapısı, Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçenin Görünümü", **Dil Derneği,** Ankara, Kurtuluş Basımevi, 1994.

Öztürk, Mürsel: **Farsça Dilbilgisi**, Ankara TTK Basımevi, 1988.

Pakalın, Mehmet Zeki: **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. I-IIIII, İstanbul, 1993.

Peçevî İbrahim Efendi: **Peçevî Tarihi**, 3. bs., Haz.: Bekir Sıtkı Baykal, C.I, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.

Pekçetin, Orhan: **Ahmed-i Dâî'nin Vesîletü'l-Mülûk adlı eseri (1b-58b) (Metin-inceleme-sözlük)**, İstanbul Üniv., SBE, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul 2010.

Redhouse, Sir James W.: **Türkçe-İngilizce Lügat Kitabı**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2001.

Sabırlı, Namık: **Arif Nihat Asya'nın Sevgi Mektupları'nın Kelime Grupları Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Sarı, Mevlût: **El-Mevârid, Arapça-Türkçe Lûgat**, İstanbul, İpek Yayınları, 1982.

Savran, Hülya: "Birleşik Cümle Üzerine", **Türk Dili,** 568, Nisan 1999, s. 325–330.

Schamiloğlu, Uli: "Türk Dillerinde Yardımcı Fiiller Sorunu", **Uluslar arası Türk Dili Kongresi 1988,** TDK Yayınları, 1996, s. 153-168.

Schinkewitz, Jakop: "Rabgûzî Sentaksı", **TD-B,** Seri: 3, S. 10-11, TDK Yayınları, 1948.

Sertkaya, Osman Fikri: "-an/-en Ekli Yeni Şekiller", **TDAY-B 1989,** TDK Yayınları, 1989, s. 335-352.

Sertoğlu, Midhat: **Osmanlı Tarih Lûgatı**, 2. bs., İstanbul, Enderun Kitabevi, 1986.

Sev, Gülsel: **Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı,** TDK Yayınları, 2001.

Sevmez, Adem: **Türkiye Türkçesinde Şartlı Cümle Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001.

Seydi Ali Reis: **Mir'âtü'l-Memâlik**, Haz.: Mehmet Kiremit, Ankara, TDK Yayınları, 1999.

Sezer, Ayhan: "Türkçe Tümcelerde Sözdiziminin İşlevi", **Genel Dilbilim Dergisi,** Ankara Dilbilim Derneği Yayınları, Şubat, S. 3-4, 1979.

Sezer, Engin: "Farsça'dan Gelen Yabancı ya da Türkçe'de ki'li Ad Tümcecikleri", **Genel Dilbilim Dergisi,** Ankara, Dilbilim Çevresi Derneği Yayınları, Şubat, 1978.

Solmaz, Süleyman: **Ahdî ve Gülşen-i Su'arâsı**, Ankara, AKM Başkanlığı Yayınları, 2005.

Steingass, F. : **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, Beyrut, 1975.

Sükûn, Ziya: **Farsça-Türkçe Lugat (Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya)**, C. I-II-III, İstanbul, MEB Yayınevi, 1996.

Süleymanova, Aida: **Kırgız Türkçesi İle Türkiye Türkçesinin Karşılaştırmalı Sözdizimi,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Şahin, Fatma: **Servet-i Fünun Edebiyatında Türkçenin Cülmle Yapısı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Şemseddin Sâmi: **Kamus-ı Türkî**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1989.

Şemseddin Sâmi: **Kâmûsu'l-A'lâm**, Ankara, Kaşgar Neşriyat, 1996.

Şeyhoğlu Mustafa: **Kenzü'l-küberâ ve Mehekkü'l-ulemâ**, Haz: Kemal Yavuz, Ankara 1991.

Şimşek, Rasim: **Örneklerle Türkçe Söz Dizimi**, Trabzon 1987.

Ş. Mehmed Esad Efendi: **Lehcetü'l-Lügat**, Haz.: H. Ahmet Kırkkılıç, Ankara, TDK Yayınları, 1999.

Taylan, Eser Erguvanlı: "Türkçe'de Tümce Yapısına Sahip Tümleç Yantümceleri", **Doğan Aksan Armağanı,** Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları No:366, 1998, s. 155-164.

Tekin, Şinasi: "1348 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde 'olga-bolga' Sorunu", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, 1973-74**, (Ankara 1974), s. 59-133.

Tergip, Ayhan: **Bâkî'nin Meâlimü'l-Yakîn adlı eseri üzerinde dil incelemesi (metin-sözlük)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2010.

Tiken, Kamil: Eski Anadolu Türkçesinde Edatlarla Kurulan Zarf-Fiillerin İfade ve İşlevleri, **TDAY-Belleten 1997**, s. 397-428.

Tiken, Kamil: **Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar ve Zarf-fiiller**, Ankara, TDK Yayınları, 2004.

Tiken, Kamil: Türkiye Türkçesinde Basit ve Birleşik Zarf-Fiillerin İfade ve İşlevleri, **TDAY-Belleten 1999**, C. I-II, Sayı 42, s. 281-364.

Timurtaş, Faruk K.: "Eski Anadolu Türkçesi", **Türk Dünyası El Kitabı**, C: II, 2. bs., Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992, s. 120-145.

Timurtaş, Faruk K.: **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1994.

Topaloğlu, Ahmet: **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü,** İstanbul, Ötüken Nesriyat, 1989.

Tor, Gülseren: **Elf Leyletin ve Leyle Hikayelerinde Cümle,** Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1994.

Tören, Hatice: **Ali-Şir Nevayi, Sedd-i İskenderi-metin-inceleme-dizin (2 cilt)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1990.

Tören, Hatice: "Adlandırma Grubu", **İ.Ü. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, c.XXXII, İstanbul 2004, s. 217-222.

Tören, Hatice: **Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri I-II, Metin İnceleme-Tıpkıbasım-Dizin,** Çantay Yay., İstanbul, 2007.

Tören, Hatice: "Sona Gelen Edatlarla Teşkil Edilen Bir Kelime Grubu: Kuvvetlendirme Grubu", **İlmî Araştırmalar Dergisi,** S. 13, İstanbul, 2002, s. 175-182.

Tuğlacı, Pars: **Okyanus Ansiklopedik Türkçe Sözlük**, İstanbul, abc Yayınları, 1995.

Tulum, Mertol: "Orhon Yazıtlarında Birleşik Cümleler ve Baş Cümle İle Yardımcı Cümle İlişkileri", **TDAY Belleten, 1990**, Ankara, TDK Yayınları, 1994, s. 193–205.

Tulum, Mertol: "Osmanlı Türkçesi", **Osmanlı**, C. IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 421–429.

Tulum, Mertol: **Sinan Paşa, Maarifnâme ve Ki'li Birleşik Cümleler Üzerine Bir İnceleme,** Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul, 1978.

Tuna, Osman Nedim: "Türkçe'de Tekrarlar", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C: III, S. 3-4 (Mart 1949), İstanbul 1949, s. 429-447.

Turan, Fikret: "Modem Türkçede Fiil Tabanlarıyla Sesteş İsim Soylular ve Bir Terim Teklifi: Fiil-İsimler", İstanbul, **İlmî Araştırmalar 6**, İlim Yayma Cemiyeti Yayınları, 1998, s.245-261.

Turan, Fikret: **Old Anatolian Turkish: Syntactic Structure**, Basılmamış Doktora Tezi, Harvard Üniversitesi, 1996.

Türer, Osman: "Bibliotheque Nationale'de Bulunan Tasavvufla İlgili Türkçe Yazma Eserler", **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 8, Erzurum, 1988, s.195.

Türk Dil Kurumu: **Derleme Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 1993.

Türk Dil Kurumu: **Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 1949.

Türk Dil Kurumu: **Türkçe Sözlük**, 10. bs., Ankara, TDK Yayınları, 2005.

Türk Dil Kurumu: **Yazım Klavuzu**, 24. bs., Ankara, TDK Yayınları, 2005.

Türk Dil Kurumu: **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 1983.

Unat, Faik Resit: **Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu**, 7. bs., Ankara, TTK Basımevi, 1994.

Usta, Halil İbrahim: **Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde Sintagmatik Yapılar**, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2007.

Usta, Halil İbrahim: **Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîr,** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1995.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Bizans ve Selçukilerle Germiyan ve Osman Oğulları zamanında Kütahya Şehri**, Maarif Matbaası, İstanbul 1932.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi**, 2. bs., C. II, Ankara, TTK Basımevi, 1964.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Büyük Osmanlı Tarihi**, 1. Cilt, 7. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Anadolu Beylikleri**, Ankara 1998.

Ünver, İsmail: "Osmanlı Türkçesi", **Osmanlı**, C. IX, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 430–436.

Üstüner, Ahat: **Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri,** TDK Yayınları, 2000.

Üstüner, Ahat: "Cümlenin Öğeleri Konusundaki Karışıklıklar", **Türk Dili,** Ocak, S.553, TDK Yayınları, 1998.

Üstünova, Kerime: **Dil Yazıları,** Ankara, Akçağ Yayınları, 2002.

Vardar, Berke: **Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 1980.

Yaman, Ertuğrul: **Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması**, Ankara, TDK Yayınları, 2000.

Yaman, Ertuğrul: **Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması,** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 1994.

Yavuz, Kemal: **Mu'înî'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si**, I. Cilt, Konya, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2007.

Yayla, Hasan Kağan: **Dede Korkut Kitabı Söz Dizimi Araştırması,** Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Yelten, Muhammet: **Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2009.

Yelten, Muhammet: "Parsnâme'deki Ki'li Cümleler Üzerine", **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,** C. II, Sayı 4, Ankara, 2005, s. 46–56.

Yelten, Muhammet: **Sohbetü'l-Ebkâr**, İstanbul, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1998.

Yelten, Muhammet: **Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1993.

Yıldırım, Nimet: **Farsça Dilbilgisi,** Erzurum, 1997.

Yılmaz, Çağlayan: **Atabetü'l-Hakayık'ın Söz Dizimi,** Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003.

Yüce, Nuri: "İkilemelerdeki İlginç Problemler", **Bahşı Ögdisi, Klaus Röhrborn Armağanı,** Hz. J.P. Laut, Mehmet Ölmez, Freiburg/İstanbul, Simurg Yayınları, 1998, s. 419-127.

Zülfikar, Hamza: "Girişik Cümle Sorunu", **Türk Dili,** 521**,** Haziran 1995.

Zülfikar, Hamza: "Takısız Ad Tamlaması Sorunu", **Türk Dili**, 523 (Ankara 1995), TDK Yayınları, s. 781-789.

www. tdk.gov.tr

www.isam.org.tr

www.suleymaniye.gov.tr

www.yazmalar.org

EK

CEVÂHİRÜ'L-MA'ÂNÎ
(PARİS NÜSHASI)

TIPKIBASIM

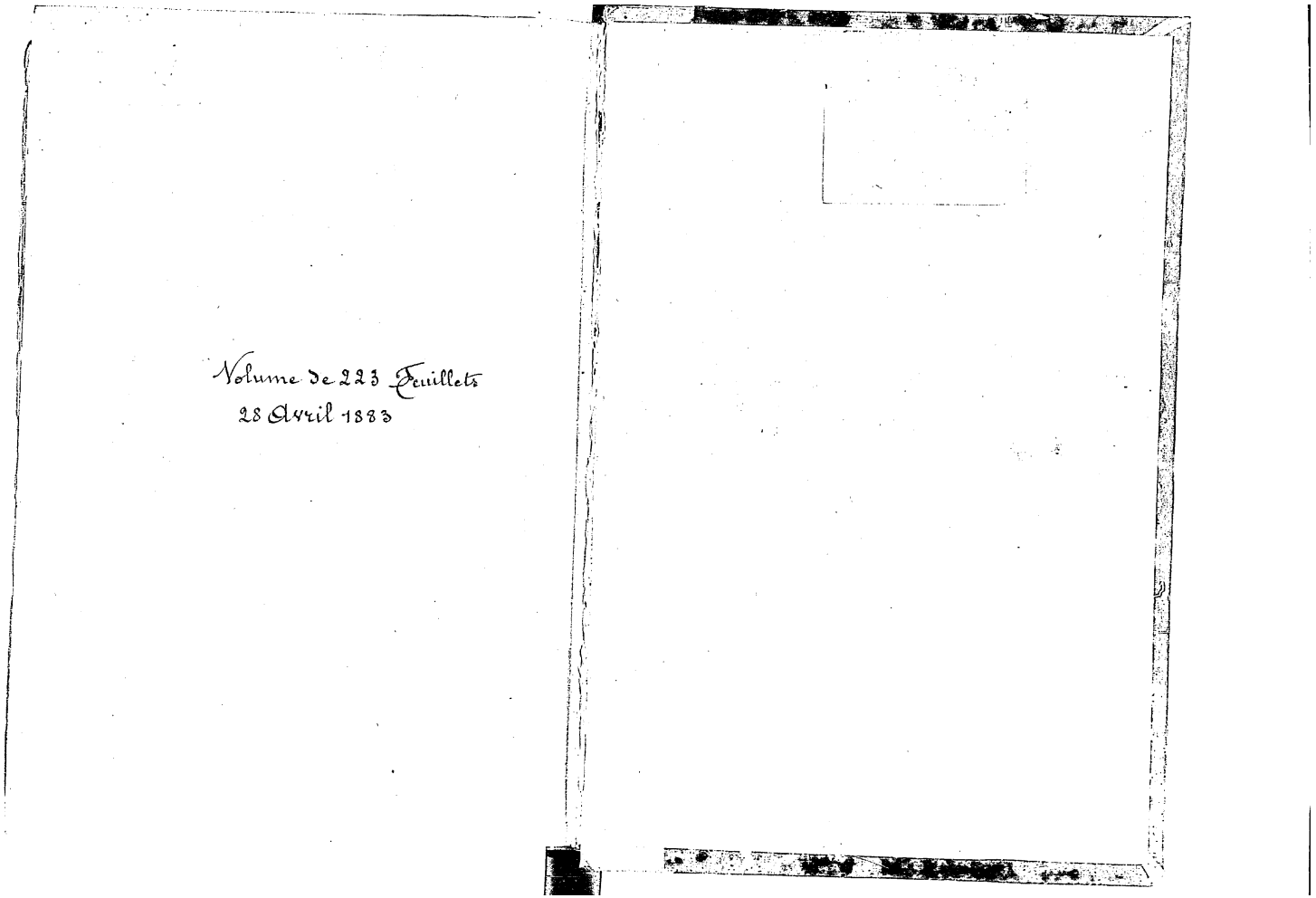
Volume de 223 Feuillets
28 Avril 1883

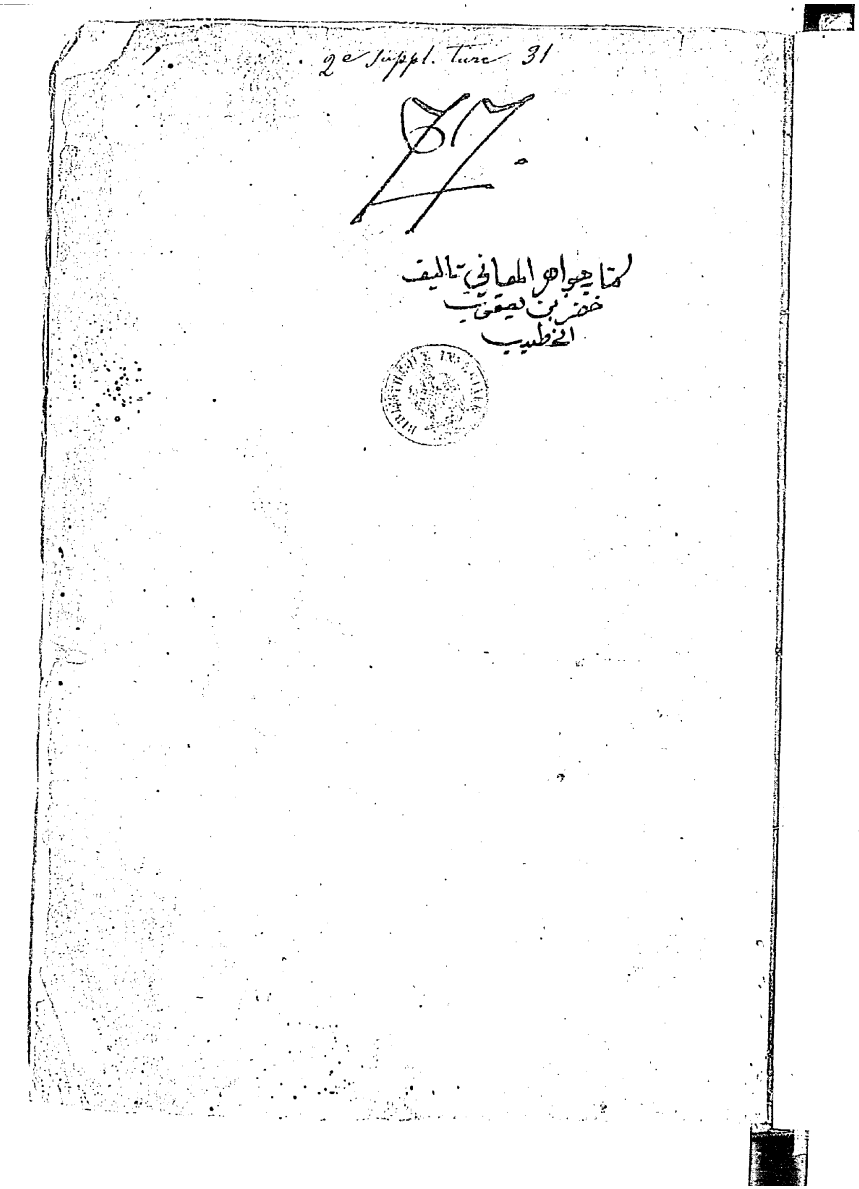
2e Suppl. Tom 31
لمنا بجواهر المعاني تاليف
خضر بن يعقوب
الخطيب

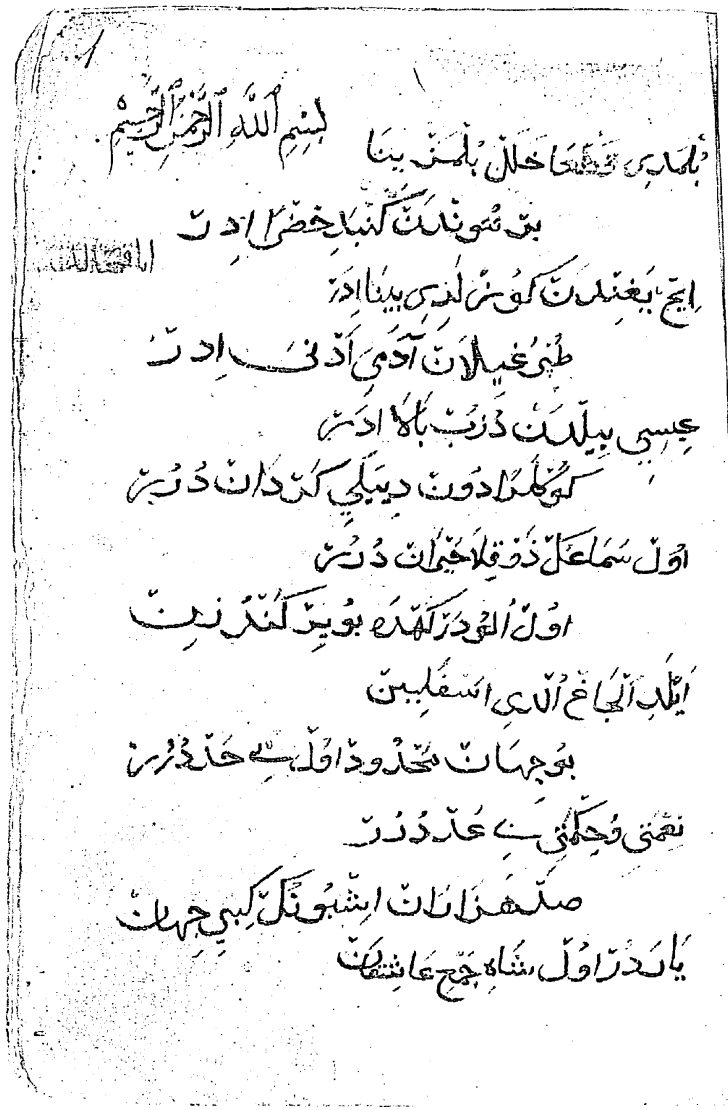

بسم الله الرحمن الرحيم

بلدی قضا حلل بلمز بنا
بو شوندن کنبد خضرا ادر
ایچ یغندن کوز لدی بینا ادر
طبی غیلان آدمی آدنی ادر
عیسی بیلدن ذرب بالا ادر
کوکلمز دون دیلی کن دان دور
اول سماعل ذوقلا خیران دور
اول الودر لهده بویز کندزن
ایلد الماغ الدی اسفلین
بو جهان محدود اولب حد دور
نهنی وحکمی بی عد دور
صد هزاران اشبو نکلی کبی جهان
یاندر اول شاه جم عاشقان

سجد سبگده ذرا درد والفقار
هم انجاکی ادن اول پرده دار
بال آودن کتوبر اول قدین
هم کل قدینه دزدوبر حرین
مشکل قاندان وقسدن سکدی
دریغوردان کاندن کوهری
آچی قطتلو سوزلک ایلر نهان
ارسنده بترح لایبغیان
زیره رحمت کن بلا یی لعین
قایدی ادریسکل الندن طبین
زیره قیامت کن کنش کوره یدی
کوکلکه ایجنده ابدقالا یدی
زیره اقل کم آنکل یوقا قلی

زیره اخر کلم

زیره آخر کلم صکی یوقای ولی
زیره قدرت کلم دده یلدیسنه ادر
بر قل اوجنده عزرائیل بکل منتسب
زیره قدرت کن دلن کوکلمری
شمع کبی آردام یانلری
زیره حکمت کلم نجا یکل بکل حکیم
حکمت اندن آلب الدیلر علم
زیره عزت کلم غنی دن مطلقا
هم قدم ثابت قدر آکا مم بقا
زیره ملکت کلم اکا یقدرت زوال
اندن رزق باخود اکسیلمز مجال
زیره عزت کلم نجا الدیلر لم
کوکسمادیلر باوسن الدیلر

نیه خاوت کم اکن جبریله ضیل
اولادی صفحایدی آلاه بیل

نیه خبرت کم ارشدی جالله
جان افوکیجون بلمنه ایبره

نیه شفقت کم دکلدر اولادنه
اول ادبدر انلرهم مهربان

نیه غفلت کم یاوموزی قهره
اول دکلمیدی اولمزدی قصور

نیه طاقت کم امانت عقلدن
پیر نابینا دکل کتمدن

نیه حسرت کم بزاله ساره
لین آنارن آصی کم بولاسره

طپطاو در آنلرک آدندن جهره

لیکن ذاتنه بلمادی لسان

عقل دیلی آنی مدح اتمکه لال

جان آنی بلماکه بلمادی مجال

ذره در پرتوی آنک محکمن سزن

قطره در اولمن آنک امرنسزن

آنی استغراجون ذره لن

بزاکیجون اوقدلن خطبه لن

ذره لار اطفلادهم زانوار

آنلرک آندیکجا پروانوار

ذره لار اطف اولماسیدی یار

ذره لن اولمادیدی پایدار

ذره کیبی اولمیجاسن حقیر

اول همادهٔ اولیسن خطیر

ذرّه وشی اولماز سکا نیروزبن
اول کنشدن بلمیاسن فرقوکن
ذرّه کبی چرخ اورز سکا مرزمان
بولسن نفسکا اندن پسمان
ذرّه کبی هر کشی کم خاک اولا
دپرغی نوادینوین پاک اولا
هر له کندوی کورز ابلیس اولا
کرچه طاعت احمد ادریس اولا
انی استایوز پی ان کلدلر
ایویا وزطپرغ اجره قالدلر
بن بلکز بینا جاعت کلدلر
خالقی انلردن استادلر
اول که کندی بلمدی یزدن غیر

اول که کندی دیمدی بندن اثر
بن نجا یارشدرم انکا سکا
جون جیل دیدلا اخصی ثنا
ساکه لایق الکی بن بلمزن
انو کیجون حضرتکل اوکا مزین
هر نفس بندن کلن جرم وخطا
حضرتکو یارشور عفو وعطا
واعف عنا یا ربنا واغفر لنا
انت هو لانا بفضلک اهدنا
بن کمز کم ایدوزکم عفو قیل
جون سنوکلدز امروزهی وقال وقیل
لیکن عفوی سوزسن لاجرم
انکیجون اومدم یاذالکرم

سنجلایین برداغی یقدر لحد
فضلکیلاخلقکا ایلامدد
فوردا قلدق بلغ کبی بزا
رحمت ایلاب ارشدمز دا کنا
تا دکنا جندہ بولا وزحیات
استیوب بولمیا بزی ممات
رحمتکدر بادرز بی منتہا
بیزہ بر قطرہ یتک اندک شہا
تا یوزنا اول قطرہ قاموکناہ
اولمیا اول قطرہ مم هرکز سیاہ
قطرہ دن السنمیا بحر محیط
اول دکنزدہ قطرہ در بحر محیط
صکل نفسدہ بنی شیطاندن سقیز

تمام شد

تاکہ محکم اولہ ایمان ویقین
دیلمزدہ دنغل اولدم آدکی
کوکلمزدن زایل انمہ یادکی
سنلہ طمنلیعندہ الی زنکلر
یاتریکن پیریزث کالہ لکر
ایلمیا لزبیزہ بندراوج سوال
کیم اذ ابیلمسر انده قیل وقال
کیمہ طاپرسن رسولک کندمز
هم ایت دینک دخی نادین درست
سن مکر لطفوکلہ بیزہ جواب
بلدرایسن دیورز آنی صواب
سرورمز مدسکل لعابندن سلام
کیم محمد دی ذوی الانعام

انكز آلينا وهم اتبا عسنا

هم دخي اجدادنا اشيا عسنا

بوسوزكز جون بقادرسز بارسوري

بيز نه مراد اولسون بلم خاطري

يا الهي ايلة غيب يلمه تمام

اعتمادم ساكه در پس والسلام

دوت انكز نكز حمد بندن ورسولكز صلوات بندن

صكره بو ضعيف دعاجي عبد ضعيف يعقوب

خطيب ايلدن سبب تاليف كتاب اولدركم

جون محبوب السلاطين سلطان المعظم ابن

پاشا حضرتلرنك اوصاف حميده سني واخلاق

كريمه سني ايشتدم خصوصا اول حضرت ملازملرندن

بر عزيزدن في شيله تقديم ايلدكم پادشاه

دركه فعالنه توفيق وارسه وشتاه دركم كوكلنه

تصديق وارسه محب علم ومحبوب علما درسه

ضعفادر پس مشتاق اولدم كم مباركلرنه

نظر ايلايام وعزم ايلدم كم آني كتر مكجون سفر

فلمنيرا بوكشده كم دنيانك محاسبي مجتمع

اولمشكن غفلت ايقوسندن ايتمق وطاعته

مشغول اولمق علامت سعادت ابدي در

وشان دولت سرمدي در دلالت ايلم

اشبو حديثله كم قيامت كنده عرش حوزه

پناه متبر لنده غره لرنورلندن وبرطايفه

اول متبرلره جعلن بنلرولك يوزلري وكيد كالدن

نورلندن اولاحال بدركم بيغامبر لرو شهيدلر

دكل لرو اتابيغامبر لرو شهيد لرداخي بيلركم

مقام لمن عجب ليلر صحابلر ايدر لر يا رسول الله
انلرك قدر رسول حضرتلرى ايكى اولدى انلرك بيلمه
دوستلرندن دردى وحديث تمام اولدى بس
تحفه لرك اولبدى ملوكانه بتاكم رسمدر امما
ملوكانه متعارف اولديسا فقرانه متعين اولا
زيرا كه اول حضرت اكرجه عالى درليكن سليمان
اعلى دكلدر بو ضعيف داعى اكرجه بى سرمايه
در ليكن قرينه دن ادنى دكلدر بس اول حضرت
سليمان مرتبه يا تحفه موصوفه نه الدرهم
بديع وعجيب الميا بتاكم بو بيتلر بيان ايلر

بو بيتلر كوريس

بك خازينه لرن تحفه جانه كتردى
صلبش كل نتيجه كلستانه كتردى

شوك كبى در جانبى جانانه كتر مل
كيم مضرب شكن لعل بدخشانه كتردى
بلمز كشى چقوق طشى قيمتى صاندى
صرافه بدلدر ديو من جانه كتردى
بلماز مكر قيمت اولمادغنى كيم
تسخين كل سنبل بستانه كتردى
شول شاه اولكنا كم يمياشكن حلوا
كون آبى كه باغيوله نرخانه كتردى
بل كل دخى طرفه رف اشوكه بداهق
حنظل بولن الدى شكر ستانه كتردى
ليكن چو مناسب اولور ايسه هدايت
عيب اولمياكر عذر له سلطانه كتردى
بو نزده مثل وارد يشتكه قرنجا

جا کن کہ بدین تحفہ سلیمانہ کنی بے

لیکن کہ وفا کنی بایلادم ایتدم لم ادب سفلمق

یکرکدر زیرا کہ اول مخدومک نصاب منصبدار

کاملدر و نصیب متاع دنیویدن تمام حاصلدر

اکثر جنس جواهر سمخوار بزخر وار و اکثر

جنس نفایس سه قطار بر قطار وار

ایلہ اولسه بجه نمانلر بو دعاجی او حضرته

لایق تحفه طلب تمنا سیجون حیرت بادیسله

سرکتدان ایلادم وغصه دلنه غرقاب

الوب اندیشان یدردم آخر الامر ایغم

بر تسقسی پان سه دای دفعیی بس عاجز

الوب ایتادم

کشت ابتر جهانی بوصف کوکل سراسر

بر تحفه

بر تحفه بلادم دیوبن اول حضرته باشلار

جون عاقبت الامر بلیمادایتدی

کندویه انانن اشنی انجاغ آشار

بس جوکلی خلقدت بون جور ردم له

فانهم عاقل الاب العالمین یتلادم

معبود حقیقی حضرتنه وسلطان باقی درکاهنه

کدهمت ایلینه دیان تنبلین الدم در وان ایلادم

اول وهاب حضرت کرم بتجاکم ادعونی

استجب لکم فضل خزینه سنل قبولینی اجلد

تنبیلم انسانه کوهر لر سچدایتدکلرینم حضرتکم

مقدس درجه انلقدن وحزینه کرکم منزه درت

بق لقدن حورم ردلغم انکله جفا نلق طوزقومن

وبندن آل فلدرب حاجت دایتک الی

قره دمن شعر

مذوقه الن نسنه دلن لاريسه قافر

الله تعالى دلمز لاريسه قافر

بنده كوكله عرشده فرشده هيچ كمسنه يقدر

كم بنم انعامملرمه ممنون اولمياه كم صدقه در كلمه

كله احسانم دن مغبون اولميا شعر

حضرتما كالبن كمسنه محرم المدى

يا كشي وارمي كه لطفوميله موسوم المدى

مختلف خلقك مرادين ويرورم نه دريغ

بنم كم اولا نعمتميله كه مرحوم المدى

هركه عشقيولنا قويسه خذمتنه ايغن

سن آني كردكم مخدوم ومحترم المدى

ايلدر اي سائل صادق واي جانلر نه عاشق

آل امدي شول كوهر لدن كم بنلر غيب توتو غنك

ارزنده مشتريدلر وعنايتم نظريله منظور

دلر شيله بكز لردركم بنلرك آرياغي انكلرنه

هيچ كويا ونك الي ياپشمادق در وكوهر لردر

كم هيچ جوهريلك الدكمكدر لم يطمثهن

انس قبلهم ولا جان نخفه الت اول افتيان

اتكلم قلمه كم بو تحفه اعتقادبان ارضاء شيله در

كم هيچ متاعك بنجلين مزاج يقدر ودنيه

خزينه لرندر اك تحفه لرك بو تحفه فيمتنه ارتجاك

مزاج يقدر شعر

حضرت باشا يجون بو صنعتا

ايلدم اقدام تاكم حضرتنا

لايق اولسه بو كتاب احكامله

جنت فردوس اعلا بدیتا

تحفه الدركم فلا باقی ابلت

اول دكلكم بدا كی كندا بیتا

الله تعالی حضرتلرنك عنایت بی علقدن

وكرم بی نهایتلدن امید الدركم بو ضعیفكل

بیانین سهو و نسیان الدن و بنای خطا و خللدن

سقلیا نا سید الاولین و الاخرین محمد رسول الله

متابعت قانونچه بو مقصود خصوله موصول الا

دیده و اقیتلره ود كلیتلره فائح و نافع

ایتیا و كوكل امنده مقبول و نظرلرده منظور ایتیا

وداعی امید الدركم بو كتابی وقتها اقبال الدر و عقله

و عشقله خویش دكلیلر ذوقلر و شوقلر مزید

اولا و مرتبه لری مرتبه جهد و بایزید اولا تحمت

انكل اقدانا ای رحیم شفعت

عالمك خالقینا شكر و سپاس

كم كهر صراف و ردم بی قیاس

جانبی بسلامیكون جانی

كور بی ایتمه مشم ای خیر ناس

و بو كتابكل ادبی جواهر العارفین

و ردم علت غایسی اولدركم جون مرید

صادق و طالب و عاشق صدق نائی جهدیله

مطالعه ایتیا و بو ابوابكل موجبا تیله معامله

ایتیا و بلا و سله كندزنكه كمدر و قنارت

كلمشدن و نسبه كلدیكی كمدر و قنجر و كدسزلر

یاخود بو عالمه نیجون كلدی و دای جانلر

اقل هوا بی عالمدن نتلمز فراكو لغه بكور ملكه

فایده نادر ذکر دادن این مقاله حکمت نادر
وقیامت کنایه کردن و خبر مقاله سی نادر و مهم
حیوانات نهم سندن قتل نمش اولاد آدم را
من تلسنه ایشمش اولا و بنیادن بیلش باب
اندینه وضع ایتدم باب اول معرفت نفس
ده در باب ثانی واجباناده در باب ثالث
بیان فطرت اربعه واحده در باب رابع بیان
خلقت انسانیه در باب خامس بیان شاکل
آمرا و وزرا ده در و بو مقالت فتوحنل فتح
محرم اینک اولسلطنه یدی مقاله وقع وقا
و الله ولی التوفیق و الله تعالی اعلم و احکم و الیه المآب

شعر

سکنی یوز طوقز ینگا اول رسولگ

اجلاد قاپوسی اشبو فتوحنل
تو قعم طیودن بو تبت کلاه شهها
نه جبه در نه عمامه نه طیلسان و ردا
نه جاه و منصب عزت نه احترام و قبول
نه مال و نعمت امانین سهمتی دنیا
ولی امانین آنی کم ادب بنکله عمله
بلاسن لیحاق اجناده حور لقا
طیگل سبب الوبن بو مهبنی داعی ریشا
مقام صدقه که قاموسیه مقصد اقصا
شهها هزار جلد کتاب کا یقدر
که آیان لر سنکیجون بو رسمله انشا
چو یارب اشبو جهانا ده عزیز اتدک آنی
پس اخرتا ده داعی ویرون سعادت کبری

موقف ایله الهی لعین سلیمانی

رفیق ایت انکا عدلی و دولت عظمی

باب الاول فی معرفة النفس حق تعالی

آدمی یرتار وعقل و تمیز ویرمکله دکل حیوانلر

ازرنه اعتبار ایله لعین نیرکه عقل جمیع خیرلرک

مبنشاء در ودکل سعادت لرک اصلدر آدمه

انکجون دین دیلیم تا انکله عالم حاصل ایله یاکم

طلب العلم فریضة علی کل مسلم و مسلمة

واول علم نفسین بلمکدر سبب اولا تنکبسن

بلمکه بو مقدمه گاه قاوم اولکیم آدمیلر ایکی قسم

وهدنه اشلرجون ویدیکلرجون یرملدر

بلکه آنی عظیمجون یرد ایدر وقدر قولدی حقدر

واولوقدر قولدی دوستدر ابدا لقدر نعوذ بالله

حقیقتدا اینرلق احد اجسیوطمی عذابندن قورقدر

نیرکه بیرکل یقدنتام بیردی نار الله الحمقاة التی

الآیه دیونلدن عبارت در آدمیده یرکدن نارکدک

نسنه یقدر دوستم فراقنکل اجسی یرکه اینمز

پس دوستدا اینرلق انکجون عذابلرکل قورقدر

بندن اثر ایتدی شیخ سریر سقطی رحمة الله علیه

کم الذی بن قاولکه بندن لو عذاب دیلن سکا ایلکل

امتا فراق عذاب ویرمکل کم آکه قیامتن در

امتا حق تعالی کافرلرا یرلق عذابیله قیامتده

نعوذ بالله من ذالک بتام بو آیتلرده یرمز کلا انهم

عن ربهم یومئذ لمحجوبون ثم

المذبوبون ایرون ذلکاب

غم اولن انسن اولن شادمانی

نسی

عذابی عاشقلر ایچون قصور اولور

بنه بلسون عشق بوق کمسانه آنی

اکر معشوق جمال وصالین جهتنه احسان

ادرسه دیسه کز عاشقلره جهنم اودینه لوزوم یوقدر

دنیا ایدیدی واکر فردوس اجماع اجتناه عاشقلره

اول معشوق اراسنده پرده اولیه کز مسلمدر

شبله فریاد وفغان ایلیلدیکم جهنم اودینه یانملدر

کنه وعذاب ایچون اولمز انلمی

استرکیا تردی

طاموسنکیانه بله جنتلر ای دلبر

جنت طمع دن برتر اولور ستمکر ای سروقد

پس عاشق کیسه لاینذرکم کبیلره کلندی کلمز

سقیه تاهد لسنه کم دوستلیت ایچون اکه

یقین اولیا

یقین اولیا یعنی دنیه سومیلمز زیرا که باقی هکلار

اعمل قدر ومنصب سومکلغی یقینلین دروبود کلنکر

وخاصی دنیه در سنلیه وارمیجه چون سنلیه

کره بنا در کی دشمن لکلری وی وفا لقادی

معاوم اولمز زیرا که سنه بله کز مسلم کدر

دنیلدیکی پس اصاو کشی اولدیکم کلندن ایرلین

یا زادنه تنکه حق تعالی داود پیغامنی ایتدی

یا داود بن سنلت ایرلدن هرحالکده بن

بنم حضرتمه ارشدرجی عمل لره در شکل

اصاولدیا بندن یمزلن کسانه مالا

بلکه انلارک قتنده بابی اولوداعمالا

وشول کشی کم سوردیکندن ایرلادیکنا اولدی

بودر تابود اخی در لودر لو اولت

وقتی نسنی قترق سوء رسته انانت این لحق درد

قترق اولمز معلوم اللکم هر نسته کم فانیدر زانکا

وفاس یقدر امّا اول نسنکم انانت این لحق محالدر

الله تعالی دیدر وانک محبت معرفتدر زیرا

که الله حضرتنک ذات وصفات منزه در فنادن

وجان جویدای باقی دره والحک دکلدر زیرا

اولنکیله جان الدن تن حال متغیر الدغدر

جان حال متغیر اولمز والسلام

الدن تن السه جانا یقدر زغم

که جانین کبی قل لن دکل کسم

بو ویرانه بینقوشدیای

همایله وسوبن اولدهنام

جو بلدک کیم بو دنیای وفادر

خبی سز لتکلی بس اولمه خرم

چون مغرور اولدین بنده ای یار

عمر تبادر اکل بوتله محکم

کورر سن کفا قلون کیله هر دم

که لوچر دقعه دقعه ابن آدم

فنا زهرینه تریاق اصی اتمز

اجل زهینه خود تیلایه مرهم

کسنسا دنیا اولمز موبد

کسنسا دنیا اولمز مسلم

امابهر کتاب الله تعالی حضرتینی سوء رسته

انانت این و اولیا لاجرم اول کشیه درد غم ارینمیا

تنکم کلامنده بیرز انانت اولیا الله لا خوف

عليهم ولا هم يحزنون شعر

حقي سبحانه وتعالى قيقولدر ان الذين

بو لدقحق حضرتندا ايمان واولنلر

جون اني سوه مكدر زوروا صل دين

پس اني سوه مكدن بزه الذي يقين

امدي بلكه كلم آدميلر اولوا شيجون بيان

بيراكم معرفت امانت كتورمكدر بيلدركم اني كتورمكده

عاجز اولدقلري بيلدركه كافه قومي امدي

اول معرفت حاصل اولور نفسني بلمكدر انسان

ايلر وكين بيغامبر لرك كتابلرنده حق تعالى

وتقدس كلهم انسان اعرف نفسك تعرف

ربك يعني اي آدم نفسكي بيل تا تنابكي بلسن

وداخي بيغامبر حضرتلري بيورمشدركم من عرف

نفسه فقد عرف ربه يعني هر كيم كندي

بلدي تنابي بلدي وسن ايدر سن كيم بن

كندوي بلورسن وسن انك كبي بلمكه بلمك دمزلر

بيراكه حيوانلر داخي سن بلدكلرين بلدلر و

سن بلدكلرك بشدر آل دربيورز دقايق دراندر

دردركمكدر اشكاره بلدكلرك بودر اولكه

باطنده بو رسن بودركم قدرتك اجزسنه

طعام يرسن وقاچيجق بركوي انجه رسن

وشهوتك غالب اولورسنه اولنمكل اندرسن

ايقال كالجمل انبورسن اشبو صفتلرده حيوانلر

قوسنكله برابر دربس واجب دركم حقيقتكي

طلب ايليا سن تاكيم سن قندن كلدك وقنجي ركدرسن

وبو منزله نه مصلحت اجون كلدك وسني يحون

یدیدی سعادتکل ندندر وشقاوتکل ندندر وشول
صفتلرکم سنکل باطنکلدر بیلمکسن یا قلبی صفتلر
وبیلمکسی یوزیکلرینی صفتلردر وکسبی
دیولرکه صفتلردر وکسبی فی شتهلن صفتلردر امدی
سن اشبوت لردن قنقسی سنکدر دن قنقسنکل
صفتلرکلم سنکل حقیقتکل کوندردر اکر بوتسنه بیلرسنکل
حقیقتکل طلب ایلیوم زسن امدی اشبو ذکر ایله مکرر
طایفه لرکه هر بریکل غذاسی ایرقسی در سعادتی
ایرقسی در زهیو انلرکل غذاسی وسعادتی نیمکل
اچملکی واتمکی وجماع ایتملکی در امدی سن اکر یاسکل
یملکه واچملکه واوتمکه وجماع ایتملکه درشی ویرتجلی
غذاسی وسعادتی فقط بو تمکی واولدرمکلدر
امدی سن اکر انلردن ایسکل انلرکل اشبو بیانکلر

وفی شانی غذاسی وسعادتی تسبیح وتقدیس
وحذ ومشاهده جمال حضرت الهی در جون سن
اصلکلمه وفرشته کوهر لوسن جاد وجهد ایتکل لم تاحضرت
نفحیت بلسن وشول باشلنه کم انکل عشق شوقلرین
الهیا اولیا اول طاشلنر واول کوکلنه کم انکل
نور اولیا اول کوندر واول دللنه کم انکل ذکر
اولیا اول کلمالر یدر من شعر

کل عزیز اولمق دلرسکل طاعت انکل الله
اعتبار اتمز جماعه قوت نامه لایشا

امدا الله تعالینکل اذلرینه ایمان کتوملکل بلملکدر
کم انکل کی کلوب اذلرینه ایمان کتوملکل اول اذلر طقسن
طقندر بنکم ایچنه حضرت پیغمبر دیلم ان الله
تبعة وتسعین اسما من احصاها

دخل الجنة مغنس بذكرهم لنكرنكل طقسان
طقزادي واندرهتلم انلرصيرسا اچماغه كلدي
كلدابنده اختلاف يلدلر ضمقاده برچلدر ايتلر
كم ضمق كلمه كلمه كلدي برلر اقوق دورلر
انلر ايتدلركم بوادلركه معنى لرين بلمكدر
وبرچلدن ايتدلر بلدكلرين صكره هرير ادده
جمله عمل ايلمكدر واول كندنفسين بلمكدر

شعر

هركه بلديسه كندوننفسي
اول كشي بلمي يقين تنكريسي
نسنه يقدر زسكا سندن يقين
كندوكي بلمكدر كي سقين
كندوني بلمك كاك عان الوزن

بلمين بيلن قسنده خوان الوزن
درسين الحق كم باورين بن بني
اول غاط در بلمك قلدكل بني
بيله بلمك بلمكه بلمكلك دكل
تنكري بلماكا مفتاح اولمن اول
سلم بلالن باش اياق اولمون
انت دري ساج ساقل قاقركون
كندزيني بلدكي ظاهر بلدون
باطن اكلادوغ اشيت كيم تاردن
اولدن اول كم قرن اچيغ بيا
قاچيغ تاكر اكسه ديا
شهوتي غالب اولين اولنا
فرق آنكله الق ان تاسنده نه

انلدا اولادوه بر واجمل بملر
كنز رشته جوهر يسكر جهد قلر
انلرن ايمدي اشغل آن بلر
ديوسكر ملرايله قاچ قرسكر
تنابي بلكل كرلي مزدسكر
جمله حيوانات لم اول بادشاه
اشبو دنيادة يوقدي اولله
هامسن سماله مسخر ايلدي
دائم كرمنابي آدم ددي
عاقل اولانلر مذكه انلرسن
غالب ايلامكر لك ايمارحسن
كرل انلرسالة خدمت قيلمالن
سن بيون غفل انلدا اولة لن

انى اشبي بيمكر وبمق دزر
داخ ازكاملك ايشن اتمك دزر
بوصفتلر سنده داخي وازيق
عارفسكر حالكي بل اي رفيق
ديكر اشي شرو مكر وحيله در
بر تجيلر دايما خشميله در
سن كركل تركه ايليانلر شهوتي
كبر وكين وبغض وحقد وشقوتي
چون بلندن كوكلك اي فيلسن
پس برشته سن بابسن بولسن
اينانا انلارك نه ديدكلري
دون كندوز ديللري ديكلري
اول قديم الله دايم بن لمكن

خاتمه اولدی جمله اسیرین
شاه اولاسین آنا سن ای امیرین
انوایچون کم سفر ودر سدا
پس یراق اشمل کمال اندین یکا
اولا مراتب کماندهم سلاح
بو صفتلردن دونمه ای فلاح
سخر یاد تغافل بلادی دونمه
تا سکا خدمت ادا لرباادب
اشبو منزله بلادی ایشمه دن
اول بقا منزلی یاغن پاشمه دن
کز باکون بارن یاغن ایکسن
پس سعادت حاصل ایدر کیدهسن
وارب انا کی سن کمال ایله

هم بنا کا سز جلب دیاکا ریمی
اشبو معنیلرده مقصود مهمی
کندزکی بلمکدن بلمکا یقین
کم بوادلر اسن ایکی نشندن
بیرسی جاندر انکی بیری بدن
تن کوزی جان کوزامز لکمان
جسم در اول جسم ظاهر اکلین
ایشه اندی سن حقیقت ایدکل
جان وتن کوکل در اکلادیم اکول
جان سز کوزیله کوز ما له یراز
لیک سز کوزی آچ کوزه سن ای یار
آدمیکل بیتی حقیقت کندزی
جاندر دوکم اکلمز ظاهر کوزی

قالبی جمله اکا تابع دیمک

دوکلی انلام اکا جامع دیمک

جمله اوا مرساوقالن چاره

کیمی چاره یکم خاص منکاره دیمک

همدمی تکلیف اکا دیمک خطاب

هم ثواب هم عتاب هم عقاب

اول جلب امر یاپمز انک معاینی

انده دیمک یکمان بالکل آنی

کلمه بنا اکلم بنی امصلحت

کیمسه انا اوامر دیمز عاقبت

کلمه بنا اکلم حرانت ایلیا

اشبو غمی بنا ده تجارت ایلیا

یا وطن سنی کیم بیلیجک قیمتی یوقدر

حمد

چون اکا انلام دیمک باقی دوراق

هم آنی کیمسا حقیقت بلمدی

بیتلیکی چون که معلوم اولمدی

انک امثالن لغتن بلمک عیان

ظاهر اوش کوپنه دیمک دیمکان

جسملرداکلمز انک وانلغی

بلکه جمله انکله دیلکی

مسطفایه جونکه دستور المدی

لاجرم کاغذده مسطور المدی

بو قدر ایلاکم اول فکر و عمل

دیمک قنات اچره اول وثم واحل

کیمسه یوق ایدی که جانندن یاره

دیمکله امر ایلیمک تنکر بکم اول

ای شرح اقامه رخصت کلمدی
کوکل کنان بجون یه تدی اول جلبت
پس سعادت الیسه کر کندر طلب
نادر امای اول سعادت کوکلا
تنکری بلمکلدن بلاو بلا
حق بلمکلک اولا حاصل اکا
کن نظر ایلایه صنعتدن یکا
امای آدمیتک حقیقت آینه در اول آینیه
ایلیین کشی حق وار لغن بلاو بلا کندو ذاتندن
حق ذاتن بلاو کندو صفاتندن حق صفاتن
کندو نکن نی مثلکسز نک تصرفندا حق تعالی
حضرتنک عالم اچندکی تصرفن بلا بوسزنک
شرح ربدر کم چون آدمی اولا کندو نک وار لغن

اولا

هم عرض ذاکلادر رقصه ت پدید
لیک مخلوق اکلمغل ای بی نظیر
هم عرض ذاکلادر اول هم قایم
ایرق اکلادین سکا بکیلای نیم
جسم دیین سیلادی بلان
جسم اولور قسمت پذیر ای جان جان
جان کتاکلر اقلیا قسمت پذیر
یلقلن جان مکلم ای بشیاش
جان کیم اولا اول معلم معرفت
نه عرض اولا نه جسم ای نیکبخت
جانی شه اصل جنسندن دور
آنی اصلنادن فرق ستدن دور
جان بیلن کمسا حقیقت بلمای

یعنی آدم اغلن لر در ومقصود وجود انسانلردن
عالملرده بولدرن الله تعالی در آنی بلملردن
بنلکم داود بیغامبر علیه السلام حق تعالی یه
مناجات ایلدی ایتدی یارب لما ذا اهل قلت
الخلق قال کنت کنزا مخفیا فاحببت
ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف

شعر

ایشیدل امای حدیثی دیدی داود
که یارب نیجون اولدی خلق موجود
خطاب ایشیدکم تاکیم بنهان
که اول بابن بلدی تابان انسان
عجب دا کل کشی کم استیا کنج
چکن ویرانه ایچنده نیجه رنج

بلدی وداخی بلدیکم بنلرک اکلدن بوغدنه
آدم وارد ونه نسنه وارد ینکم کلا اصنا بیلورز
هل اتی علی الانسان حین من الدهر
لم یکن شیئا مذکورا وداخی بلدیکم کندو
یوق اولیسه درنه آدم قلیسه درنه نسنه آدم اغلن
کندنکل اصلن بلدیکم بر قطره نطفه یدی
وانسی یوغنا اول نطفه نه عقل وارد نه
اشتمل ونه کوز مکل وارد وبنالجه سویلدی
اندا صدکن بوعجایب مسئله دان اولا یخورز
اناس بنکسنه وانا یلایی جون شمدی ضروری
بلدوزکم درجه کمالاه ذریرا که عقل وارد
اکی اناکم کون باغرواردر بو کمالیله بر فیل اوجن
یر تمقده عاجزدر بلدیکم قطر یکن عاجزدی

اکن کو کلاک کی زی اولسا کنجی
ایاد یاد کل کو کلده هر دم غروج
ازل عهد یله جون انسانین
یجون حضرتنارن بین جذابین
فغان کیم شاه الندن افجا کیلدا
کدورتمایین شاهمنه نیدا
ایشدورسا اوازطبل بان
ادر فی الحال شهنشاه یاکه پوادن
اهل اصول قتناه مقرر در کیم آدمی بالغ اولدقده
اول فریضه کیم اکا متوجه اولور ایمان در
کتب مکاره بلکه کیم وکل ملت لتده اتفاق
ایله در کیم الله ایمان کتورمکدن غرضی
کفر حرامدر لیکن اختلاف ایله ایشلرده

تنکیر تعالی بالمکه عقل لازم واجبدر یا نقل
لاجرم واجب در بزم مشایخین قتناه فرضیتی
عقلله در حتی ابوحنیفه رضی الله عنه ایتمش
هیچ کمسنه عذر یقادر کندوی یوردنی
بلمدکندن زیرا کتب وکلمات وجودی
ولمدن نقصن وانلغی دلیلدر یوردنی وجودینه
امّا شریعت احکامیله عمل ایلمکده معاذور
اولور موقوف اولدوغی اشیادن فضیلت مشهاد
خارجیله قتناه عقللهنسنه فرض اولمن
بوخیلاقل غایه سی ظاهر اولور مشغول
کتبی حفظنه کیم طاغ بشناه بالغ اولدقده تنکیر
وارد غن کمسه دن اشتمای فکر ادب
الله بالجمله وقت مقداری دینی اولدقده

وایمان کتر ماتن الا ابو حنیفه مذهبناه
معاند و رد کلام بالکلم قیامت کفناه
معاقبت اولور و انالک مذهبناه معذور
در معاقبت اولمان اندن صکره بالکلم
اول دفعه ایمان کترمکه فریضه در
وصکره سی سنت در سوال اکر ایدرسکز
ایمان نادر جواب ایمان اولدکلم
کلمه کر حقلیه تنکر فان لغتن مم دلیله اقرار
ایلیا بالکلم الت تنبیه متعلق در بر سی
اعتقادی در و بیش اقراری در اول بر کلم
اعتقادی در اولدخی بیش در اول الله
وان لغته ایمان کترمکه در الخ صفتلرنه
ایمان کترمکه در اجنبی فعالرنه ایمان کترمکه در

در

در نبی محمد لرنه ایمان کترمکه در بشنجی اولدیغنه
ایمان کترمکه در و اول بیش کلم اقراری
در اول فرشتلرنه ایمان کترمکه در الخ
بیغامبر لرنه و ربانی کتابلرنه ایمان کترمکه در
اجنبی بیغامبر لرنه ایمان کترمکه در دنجی
قیامت کونه ایمان کترمکه در بشنجی قدره
ایمان کترمکه در یعنی نه تقدیر ایله بیسه خیر و
شر دن امنا الله تعالی وجودنه ایمان کترمکه
اولدر کلم ایله سن اشبو کل مخلوقاته بر ید دخی
کلمه در امنا اول الله تعالی در یوسفک بیان
بلدر کلم هر مصنوع صانعنه و هن مخلوق
خالقنه چخن شب طنق لق و تللر کلم بن
مصنوعم و بنم صانعم و اندر بن مخلوقن

وبنم فالقم حاد دردیی [illegible]

بیت دکالی نشناه حق وار لغینه

طنقلن وار دررحم بن کلینا

تتکم کی دسلت بن کاغذ ازرنه یازوبازلش

اول یازود لالت ایلدکم آنی بن یازدم یازدی

کندزنادن خود یازلمایی واول یازجینک

علم دافی مقاوم اولونه تتبیله بن جغن

باوود قدرتی وار درقلم دنمفا فوقت وار در

کاغذ یاپشب بن مفا بین علم وجود دلیلدر

الله وان لغنه کیم اول موصوف قادر تکملا ایله

معرفار تخی ایله شعر

حق انا کیون وردی عقلی علقله

صانعنی تاکه صنعیله پله

بلدلر

بلدلر عاقل لن آنی فکرله

لاناد اقدان ایلا یلر صانعله

جون حق الدن باطل اولا ایرنجی

کل شی غیر وجه الله فنا

یوق بن فانی بن بقسول بین

وار وباقی اولنا نکدرهم بقا

حکایت بن عربه صردیلر کم تنکر وار لغن

نه سبیله بلدکل ایتدوه فعلم دلالت ایلر

دوه وار لغنه یولانجی ایر نشان درلو یولنه

پس اول یجا کوکلن فلکل لر یله ویلدوزلر یله

وبر وجلر یله وبو الحق بیر لن طغلر یله

واغاملر یله ویدیکر لن کیملر یله وموجلر یله

دلالت ایلمزم کنار لر یردن تفاوت یجلجاد له

ولا آلدغين حكايت امام اعظم مجلسه
بر قوچ دهقنی یلتکلدی امام ملده مجادله قلدیلر
بنات ایدرلر لردکم عالملکی بردجسی یقدر امام
ایدرلر دکلم وارد دلیل ایدرلر دکلکی ایدیرلر
بر کی کوردم ابی طاوه متاعلری اچنده کلی
وارمدی ایدی قاچ آدمی دکلدر آن تسناه شبابه
طعمه دکلدر دیو اول دخی ایدرلر یا امام بوکوزل
محاله تکلم کی کیمسنی صوابه طریق اردینه
یوریه امام ایدر سبحان الله بر کی کیمسنی
یوردکنه انکی بیسنی بیلمه رو آلمدیسن
کیم اشبو شکل کبی انبوه عالم وبنیه اولمدیغی
ای کنفس ویلدرلر وبو جمله مخلوقات
شیله صانع حکیم اولاجق بنی انسانه لقمی

ملزم

ملزم الدیلر عاجز قلدیلر ایدیلر کیم لر جکی
ایدک یا امام دیو دکل سیاله الدیلر اول
حجت لرندن شهادتین الدیلر اشهد
ان لا آله الا الله واشهد ان محمدا عبده
ورسوله دیدیلر والسلام حکایت
بر ملک منکلدی داخی بر کون امام شافعی
قصبه کلدیلر ایدیلر عالملکی بردجسی وانکه
دلیل تادت ایدیلر شول توقت یرینه عذر جاهیت
وطبیعت ولذت بردی آلدی آنی ایدیشم
قدر بیسا کوکل الون آرو بیسا بال الون
کیکل بیسا مشکل الون قیون بیسا قغ الون
بیس اقه کمدن کیم بیرینی قادن بوجه مخالف
نسنه یردکیم هیچ بیرینه بکنمز جون

بعی اشتناد لرا انکار کلدیلر سنیلدیکدن
اولدلر حکایت علی یندن رضی الله عنه
صرولرکم عاقل یردن نه دلیل له بلادکی ابتای
الله تعالی شول دلیله بلادم کم هر نیه قصد ایدر
وتدبیر قلدقسه انکن تقدیر یوقدر تدبیرم
یوریمی وخلاف اولماز پس معلوم اولدی کم
جهانکی وکل اشیا متعلق در بر مقتدر کل
تفاوتیدر کم انکی قدرتیلی نهایت یوقدر
حکایت عجیب ملکی زمان اقلده بن
کشی بر اغچ التنده یتردی واول اغچ تفرج
ایدردی ناکاه ازبندن یمیرق دشدی اول
یرغی النه الدایندی عجب اشیلی بر یرغی
بر اغچاه کم بتردی ناکاه بزیمز قاچی دشدی النه

الدکدکم ازبندن یمیرش اشیلی بر یرغ
بر اول کمسنه بترمدکم بوتلدن ازبنا لمکدن
بیرون دکلدر یتشاه قمه کلن تلاللی کوچی
ایچ یغندن وباشکا ایکی بندن قلقلدی تلاللی
کلدن اشیلی واغزلی اچندی دالندی یتدی
بر پاره اتلدن سنیلی حکایت زمان
اقلده بر پادشاه وارمدی ناکاه دشمنی اولغه
میل اتدی وانکی بر عاقل وزیری وارمدی
سنیلیدی ادی تدبیر ایلدکم پادشاه اول
یره زمان یشارت دندی حقا تیکا کوکلمن
دلنده اول وزیرلک عادت بویلدکم
هر یل پادشاه دعوت ایدردی قنقلدی
چون بنده اول وقت اولدی وزیر ایتدی

دلک اولدرکم سلطان یغمورن قدم
دخی قلوب اول فلان صحابه وارودوز
حال بلدرکم انده اوت وارودوز سوردوز
چایر وده باغ بستان وده سرای وارایدی سلطان
ایتدی اول صحابلرن دعوت ایدکل یردم
کلدرکم انده سوردلر چایر وده عمارت
وارایدی ایتدی شاها اول صحرا شمدیدکلرن
سزدوکلن لکن اما اوت اشبو یقینده کمسنه
کندوسن عمارتلر یپلمش وباغلر بستان
تمامن اولمش سلطان ایتدی ای اهل فجه
سنیلک حقمعمات سوزنعمانی الوزبالغبا نسه
نسنه ی بتمز حاصل الوزهنیه ایتدی ای شاه
عالمزه مقبول ومختصر بر جلسه کل عمارتی

بناسن ممکن المایحق وباغ وبستان یکسنه
سن المایحق اشبو نجه انبوه عالم بنجه عجایبلک
وغرایبلک یلده وصحاوده وار اولدیغنی
نجه اولاجون سلطان بوسوزلری اشیدنجه
غفلت ایقوسندن اویندی واول فاسد
حیالدن دنای حق یلدن ومسلمانلغه یولبولدی
وایتدی اشهدان لا الٰه الا الله واشهدان محمدا
عبده ورسوله کرسنسن کلام امما الله تعالی
حضرتنک صفتلرینه ایمان کتورمکل بودرلم بلدیکم
الله تعالی منزه در جهاندن زماندن مکاندن
هیچ مخلوقه محتاج دکلدر عالم وار قدرتی
خیوتی وارادتی وارد ر اشیدجکدر وکورجکدر
وسیلیجکدر کلام ازلیله وابدیله وعرشی اشتنله

وكلدى وعرش آنى فهلمش وكلدى بيلدره
كوركلدره انكل حضرتلرندن هيچ نسنه كزلنمز
امّا الله تعالى نكل فعللرينه ايمان كترمكل لازم
كلور عالم اجنده هر نكم وارسا انكل مخلوقى
بلاسن وكلين انكل حضرتنه محتاج بلسن
امّا حق تعالى نكل حكملرينه ايمان كترمك اوزره
كلم هر نكم بن تديسه قدرتى اظهار ايتمكجون
يرتلدى وداخى هر طاعتكم قبل اولنمق ردّ فايدسى
بنلسه در كندى مذهبلرنده اصلدن وزيانلرى
كى دلرسه عرش ايلنده كى دلرسه خوارلق
ايلن وايو عمل ايلينلر فضليله اجماعه
كلورلر وياوز عمل ادنلر عذاب ليله جهنمه
كيدرلر

ملك انكلدن ملك اجنده يفعل الله ما يشاء
حكم كاجر نيجه دينلر ساقط اولمشا
كى دينلرسه عرش ادركى دلرسه خوارلق
امّا الله تعالينك ادلرينه ايمان كترمك ملكلرى
كم انوك كورمكلو ادلرى وارسه اول ادلرى طفلرك
واقعه در فى الجمله هر بنى آدمه جبلله عمل ايلمكدر
الى آخره ايدرسكز تكرى تعالى
حضرتلرى ذرّت بكل ادى وارسه بيلكن كتابه
حضرت بلى ربلن فرشته يازمشدر بلمدك
ذرّه وبلكن داخى بيغامبرلرك بلدرمدك
وذرّه بى بلكن فرشته يازمشدر وبيغامبرلره
وقلن آدمياده بلدرمدك وبو ذرّه بى بلكن كتابه
اين كتابلشدره وارسه اوخ يونادى زيرا ذره

حیوانی قرآن ده در اول قرآن دهی یوز
آدل طقسن طقزی ظاهر در اما بزاولرنادر
لودر وبیغامبر حضرت حدیثده طقز طقز
آدم واردر دیلر نه وجهله در جواب طقسان
طقز عدد تخصیص ایلدیکینک فایده سی
شاید بو الکلم اشبو طقسان طقز ادلر اولر
درت بیک ارسنده عزیز لر وحی متلو لردر
دمکدر الوتا کاتکم بن یکدیکم بیک کشی لشکر
اولسا ایلسلکم دمکدر یکدیکم یوز کشی
قادر یعنی دمکدر الوتکم اول بیک کشیدن
ارا سنده یکرمسا یوز نسبتده آنجق سو طقسان
طقز ادوز نسبتده کلمات ارتیق یقار دمکدر
لازم اولمز [illegible] علما اختلاف

٥٦

ایلک لت اسم اعظمیه بر نجه علما ایدلر لر الله
تعالینک دکل ادلرینک اعظمدر و بر نجه علما
ایدلر لت اسم اعظم بو طقسان طقز ادلرنک جمله
کنلو دنکم قدیمی کبی کلمات اجنا کلن لودر
واکثر اشکال اولسید اول کبی احیا ادسز لر
عباد تلر یله ودعا لر یله وقلمن کلمات ده
غافل اولمسن لزد اسم اعظم داخی اکثر معین
اولسا یدی اول ادده در شکر دیلمکدن وان
اقیامت دقلمن ادلرینک ثعاب لرندن
محروم اولمتدیلر قدیمی کبی کنلو
نابلک هر کلمات ده احیا انسی نلت دیو
وحدیثده مذکور تدر کم هر کشکم دنله
ایقودن طوب ایدنست الساوا کل رکعت

نماز قلسا اردنده یدی صف فرشتلر اکه
ایتر لدر واول اکا کلغنت نماز بله قلنلر مرصع
براوج مشرقده وبراوج مغربده در اول نماز
قلمقلنلر انلره نقدر ثواب حاصل اولسه قسمین
اول کشیه ویرر اسم اعظم داخی انجلین کزلدیر
تاکه جمیع اد لرن اقیلمد وهر بیرندن ثواب
بلالرن وتناکر حضرتنه یغین اولالر بر نجه
علما ایتدلن اسم اعظم حصولر وبر نجه علما ایتدلن
اسم اعظم حاصل اولسه در دلیل بدر کم بیغامبر حضرت
علیه السلام بدر ز غزا سنده بو ادعیه دعا ایتدلر
حق تعالی بایش بک فرشته وبر بلادم صورتنده
کلدلر کافرلره مقاتله ایتدلر وکافرلر اهلاک
ایتدلن بر نجه علما ایتدلن اسم اعظم

واولدکلرم در دلیل بدر کم بیغامبر حضرت
ایتدکم بو ادعیه مکه بجاولکن وبر نجه
علما ایتدلن اسم اعظم یا ارحم الراحمین در
دلیل بدر کم بیغامبر حضرت ایتدکم ایوب
بیغامبر ولکن حق تعالی اغلین قینه سالن
هلاک ایلدی وکندویه بر نجه بیل صبر لغه ورد
وحق زحمتلن چکدی وبو ادعیه دعا ایتدکده ای
مسنی الضر وانت ارحم الراحمین
دیدی حق تعالی اجابت ادوب اغلنلرن
در قلدی ومال لرن طوارلرن کروورندی
وکندویا صغلغی داخی ویرد وبو ادعیه
برکاتنه بر نجه علما ایتدلن اسم اعظم قریب
مجیب در وبر نجه ایتدلن اسم اعظم حکیم قدیر

وهم عمسی درویشه علما ایدلر الله اعلم
حقیقتا الله در ولی هم درست مذهب داعی
بو در زیرا کم حق تعالی لنک خاص ادبوق رادم
اغلنا مینه فرشته هیچ بوادر یلمن
وداعی بو آدم کل ادلی جمع ادر شمدی
بن کیشی یا الله دسا درت بیک آدملی باد
ایلمش اولور وداعی بدر کم آدم اغلنلر بیک
نفس ادلی بیک هن بندن نصیب وار در
والا الله آدمان یقدر یعنی بن کیشی یوم
دسا رحمت اومان کریم دسا کرم اومان
لطیف دسا لطف اومان امما یا الله
دسا تعالی لنک ذات مقدسنه دلالت
ایلمن انجق حکایت الور زمانده

بن تاجر وارمیدی کن مدینه دن شامه وارد
تمام مالن کنده مدینه کدرویا کن وبندن رامی
ناکاه ارشد اکا قصد ایلدی تاجر ایتدی مالمی آل
وبنی الدرمه دیدی رامی ایتدی مالک خود
بنم در جانکی دامی الورسن تاجر ایتدی مالمدن نه لذت
وار کی رکعت نماز قلبین رامی ایتدی
قل تاجر ایتدی الله اکی رکعت نماز
قلاب البته کتمه داوجی کن اشبو اولیا افادی
یا ذو طوله وقوه یا ذا العرش المجید یا مبدئ
یا معید یا فعال لما یرید انت کاشف بنوب
وجبر کل الذی مسلوب ان کان غیر شکل وانت لک
بقدر کل الذی فسخت کل شیء لا الله
الا انت یا غیاث المغیثین جون تاجر

دعادت فارغ الدکلرد کم بز بوز اتلو کشی
یشلد طوتون لر کیجه الندہ بز حربه فار
حرامی آنی کورد حربه سنی طرتیب بوراتلر
دینه کابورد بوراتلو داخی حرامدن یکابورد
حربیله ورد حرامی دشمز تاجر ایتدکلری اقچه
بوز الدر تاجر ایتدی بن ادم الدرمزن
دیدی اول بوز اتلو حرامی الدرد تاجر الدوب
کلدی ایتدی کیسن کم بنمله بوکرم قیلسک
ایتدی بن اجنبی کوکز فرشتاسز ندر دیدی سز
اول دعای اول اقدکم وقتن کوکلز قبول اولسون
کندی سز اشتدکز بن ایتدکز مکر دنیه عالمده
بر اولمیش حادث المشار جنکم النبی کز اقدکز
دکلمی قیوس اجلدر واجنبی کز اقیمتی

حریل

جبریل ایتدکلم اول بجاره قلمش تاجری
اول حرامی الدرن قتقلمنه قورتدی بن تکلیف
امر بیله اقدم اوش سنی قورتردم اول دعا
برکاتندن وهن غصه لوکشی کیدر ادلر
اقیا حق تعالی انکز غصه سی شادیه تبدیل
ایلیا وحاجت لریدا خی روا ادوره یسن
اول تاجر مالیله سلامت کندو مدینه
کلدی وبیغامبر حضرتلرینه قدمنه وارد واول
واقعه دن خبر ورد رسول حضرت ایتدی تکلیف
تعالی سکه اسم اعظم بلدرمش وهر کشیلم
انکله دعا قلا اجابت اولا فصل
هون مذهب صحیح ده اسم اعظم الله در
پس انکیون بو اولیا ادمقدم دیتا لر قلمن

اذلت او زبنة اماي الله اول كمستكل اد
درکم اناه اولوهيت صفتلر مجتمع المتن
اولا وجود حقيقي اکا مخصوص اولا ودکل
مخلوقه وارلغي اول وزمش اولاه
حفظ العبد قولک بوآدمدن نصيب
يقدر حيران اولمقدن ارتق يعني کوکل
کوزي الله دن ارتق لمسيابق مياو التفات
ايلمياتسنه اميامم قرقميارلدالله دن زيرا کم
اندت ايرهق موجوص لر فاني درو هو تسنه
کم فاني درتبق متنزله سنده دريقدن تسنه
اوه ق يا اندن قرمق عاقل لرعادتندن
دکلدر بته کم حق تعالا کلام مجيدنه کندو
دن ايرو هکل يق لقندن خبر ورديتدر

کل شي

کل شيء هالک الا وجهه شعر
هقدن ايروق هدنه کم فارسه باطل درت
بوجهانکل دکلي نعمتلري زايل درت
پس بوفاني نعمتا مغرور اولن مغبون اولور
بومجازي وار لغامفتون اولان نادان درت
الرحمن بزادذي رحمن درت وبيسي فخي
رحيم درت بواکسي مشتق درتلر رحمتدن
رحمتک معنسي انعام ايلمکدر هرکم درسا
رحمن تنکي بنکل خاص اددر الله ادکي ليکن
صفت عامدت زيراکه رحمانلق صادرت
اولن رحمتدن ارشد دنيا نعمر وصحت
ورزق موفنا مه وکافرلره وطيعارة
وعاصيلره هرطرکلا طکلمه اول رحمان صفتندن

رحمت عرش اسسه کلو عرش داخی
اول رحمتله مدللن اندن صکره دنیا
عالمنه انن جانلولن وجانسز للرداخی اول
رحمتدن مدد الندن اکن اول رحمن صفتنک
رحمه بنکن اسمایکله الوهیت عرش قلور
نه کرسی قلمدنه لوح قلمنه قلم قلورنه ملک
قلورنه ملک قلورنه یر قلورنه انس
قلورنه جن قلورنه زمان قلورنه مکان
قلور بن لحظه جمیع عالم هیچ الور
امام غزالی ایدر رحمانک محسوسی غایت
استکبد رحمل الور اول اسرکدکی
بلر کلم یوغکن وارلغه هدایت ورمه
ایمان قبول ایلمکه وسعادت سبیلرنه

مشغول اولمغا مانکبی اوچ کبی زکوة
کبی حج کبی اجنبی آخرتاه سعادت لوازیلیب
اجماعه کوره ملک رد دنی دیلدن کسترز
ملک امتا جمیع اداسم عام در تناسب دن
ایمغه رحیم اون ور ملکدنی درست در
وصفت خاص در آخرتاه مومنلره بوصفدن
رحمت اولاوکافرلره نصیب اولمیا یمغا بن
حضرت بنی عدد کم الله تعالی یوز رحمت یرتا
بد رحمتن دنیایه ور باطقسن طقوز رحمتن
سقلدی اول بد رحمت سببیله بن اهل دنیا
دیلرلر ادمیلر جبیلتی قدرلن قوتلن
وداخی انلر اول رحمت سببیله اعلی علیون
افلنجقلرینه بشاشلغلن خصم قوم بربیله

اغلنجقلمك سجلى اول هيئتدن اغده انكلت
انلك اغل لرندن وقتلرندن قجلك وصور
اجنج كتب اول انكلدن صكره اول برزخمت
داخي اول طقسن طقسن رخصة قتامومنلره
رخصت ايليا امام فخر رازي رحمة الله عليه
تفسير كبيرده ايدر رخصان اكا در لركم انعام
ايليي اولايت نعمتلكم ادم اغلنلرنك انكلكبي
انعام ايلمكه كجلر يتميا ورلر سول وداخي
رحيم شول انعام ايليجلر كم ادم اغلنلرنك
انكلكبي انعام ايلمكه كجي يتا حكايت
ابراهيم اذدهم صفرلركم سلطنتنه سيتدن
تنك انلك ايقدير يزده بكا فنقلق ايلملر
واليمه صفرم كتب دلر نكاه برقوغه كلد صفدين

بن کردہ قید کنند بنا بخی فی الحال انہ
بندم اردینہ دشدم عجبا یو کلدی کن کو ردم
بندہ پانکل اردینہ قوندی و ردم کو ردم کم برکش
جلتی قوین یتمش الی ایاغی بغلی اول کردہ
پانہ پارہ ایلیب انک اغزینہ قیر اول کشی
جیغیر یدی و تمام یارہ دکندن صکرہ الوب
وانی دم سلدم و ردم ایندم نہ سیدن بیلہ
الدک ایندی بن ناجیز دم اشبو بلدن
کچردم نا کاہ حرامی جقدی مالی الدینم الدم
وایکم بغلدکندی اول وقت دن بندہ
اشبو قرغہ بکہ اتمک کتردی یدی سعاطلہ
سوکتردی اچدی و اول کشینک الین ایاغین
شمشادم قیر تردم و بن کندی نفسمہ نصیحت

ویردم ایندی معلم اللہ تعالی تکل قل لہ یلہ انعام
اشبو جہلہ اولجق پیس بو پادشاہ لغی تمک انادم جقلی
یعنی کندم ویردم پادشاہ لغی تمک انادم جقلی
ذوالنون مصری ایدر بن کندی خلوتمہ اتدم
دم خاطرمہ بر تشویش دشدی نفسمی ضبط ایلیو
مدم طشرہ جقدم نیلکہ کنارینہ ویردم کندم
بر بیوک عقرب کلدی اردنجہ واردم نیلکہ قرکنہ
دکلن واردکندم بر قربغہ کلدی اول عقرب
اول قربغہ بندہ نیلکہ کنارینہ کلدی بندی
کلیہ بندم اردنجہ کندم قوربغہ قچرمیہ جقجق
عقرب انک ارقسندن اندی بکلدم ویردم
وبندی اردنجہ کلدم کردم بر یلک
بر اغ دینہ یتمش اویون بر افعی یلان

قصد ایلمش کم آن صفة پیش اول عقرب
داغی اول یلان ایشد سکز دانه بنا
یلان ایکی حال صقد یلان داغی عقرب
صقد اکسدغی اقدلن اول یکت قرتلری
کرسن هزه کاوم حفظ العبد ملک نصیب
رحمانادت اولدرکم تنکر نکل غافل قل لر
استکلیه وعظ نصیحت اله غفلت یولندن
بنلر دنادره الله تعالی حضرتندن یکا بنلره
ودانی عاصیلره هزه کوزیله بقمیا بلکه شفقت
ایلیا هر معصیتکه دنیده واقع اولورکندون
نایل ایلیا کوچ یتدکجه تا اول عاصیلر
تنکر نکل خشیته مستغرق اولوب انکن رحمتدن
ارای دشمایلن حفظ العبد ملک نصیب

رحیم دن الدرکم هن محتاج کم قتنه کلمه حاجتن
بنوره حالنه قلشلرین یقلیوره حال لرین
صوره طرمه درویشلره زکا بنلدن صدقه لرین
وره مال یوغسا سوزکی کشیه سیلیوروب
مقصود لرین حاصل ایلیا الرعرتاوکشی
دکولسا انلرک حالنه بقوب ملول اولاهم
دعا ایلیا سوالکیه ایاد رسلکم جوون
الله تعالی قولللرین اسرکیوب دردنیا دبدلو
خسلرک درودرویشلره لدرت پیش بجون بنلر
صغاق وه مزجواب انا جنلم وزمکنده
حکمت وار دیوزبنلم بزاغلنجق حسنه الساطینه
کسترسلر طبیب انسانکم بوا غلنجقدن حکمت
اتملکرکدرانسی انی منع ایلدی بابا سی بجلدوتن

موجبنجه امر كچن كاه يوغ واز ايلن كاه وار
يوغ ايلك حقيقي پادشاه لق اللرى كم انك ملكنه
زوال اولميا ستاطنته انتقال اولميا عزتنه
خورلق ارشميا حكمنه هر كس رد يقدر
خط الصبد قاول نصيب بولمادن اولنه كم
تني ولا يتندن چرى كندزنه مطيع ايلميا مثلا
كه كلن الله تعالينك محبتنه مشغول ايلميا
كوزن حرامه بقمقدن سقلميا قرنن حرام
يمكدن والن حرام دنمقدن وايغن حرامه
واز مقدن سقلميا وقتن زمان واوج دنمغا
مشغول ايلميا ناحق يره قدميا تحمل اده اگر
شهوت ارزوسي كلسا الن تلبن ترك
ايلميا پس اول وقتن اول كشيه ملك دمك اولا

شعر فحوا: واي باشكدن چقرغل
تكبر شيشسن طاشنه چلغل
يرتار چون سنى طپر قدن اول حق
نيا زيله يونكن طپراغنه ارغل
اكر بلدك كسالم ملك انكدر پس انان اين وغينل
ملك اولمق دلا ريسكن الكده
قمو اعضاكي قل لوغا بيورغل
القاص بنا دنجي فارسي دن يعني
الله تعالى آريدن عيبدن ونقصانلدن وزوالدن
انك آريلغي مسبحلك تسبيحيله يا مفاسلك
تقديسيله دكل دنا كر تسبيح ايدر سكز
حالكه حالكه جمال الوهيت واكتفا پس ادر سكز
نفسلكه كمال الوهيت انك پادشاهلغ حقيقتا غنيدر

ذاکر لرک ذکر ندن ومتنفر لرک انکار
وقبول فانی ندن ومقبل لرک اقرار ندن
ومتنفر لرک انکار ندن اکرچه
اقرار ادرسکز سعادتکز وانکار ادرسکز
شقاوتکز درامانک صمدیت عزت منزه
موحد لرک توحید ندن واحدیت
طهارت مقدسه دن متنفر کاملرک اشراکندن
متنفر حاشیه قدسیاه حق تعالی بیزدرکم
خالق یر کاملرک تابعلرنه اصی ورزم بزم حضرتمز
اصدن زیاده ندن بحاده اکثر متنفر
مطیع الوهیت لرینه اصی بتلرک کله کناهه
الوهیت زیان بتلرک کله قهرمز صفتکز آثاری
عاصیلرک استر لطفمز صفتکز آثاری مطیع لرک استر

حاشیه

جمالمز آثاری عاشقلرک استر جلالمز آثاری منکرلرک
ومنافقلرک استر

شعر

بزم فرد احد قدوسیم مطلق
بکا لایق دکر رسمم انا الحق
صفات ذاتمز ایجاده عینیم
نه لشکر استرم نه طبل سنجق
بزم پیری صوا ستنده دکلیان
بزم کعبه مز طور سینا ده معلق
بزم بلبلمز استوای ویرن
بزم لطفومز کل بلایی رفیق
دکر لرک حکمی وارلیمسلم
دکر لرک امری یوقلرمز صادق
السلام برادر داعی سلام درکاه تعالی

حضرتینک ذات وصفاتنده هیچ نقصان
یقدر واقعا لنده شک یوقدر وقدوسلة
سلام ازتسنادة فرق بوذرکم قدوس
معنسی سلامت اولمقدر عیبدن کچمش
زمانده سلام معنسی داخی سلامت اولمقدر
کلسی زمانده بو نجه شرحدة ایدر قل لرینه
سلام وبعده دخل الور وبو نجه شرحدة
ایدر قل لرینه سلامت ایلیجه دخل الورت
روایتده کلور کمزاجق اجنده حق تعالی
فرشتلرینه وبیاهر بر مومنی حضرتینه الدة
جیارین کسرت ملکون مومنلره یقین وارنجه
بنلم سلام وره سندن اکرین الله تعالی
فضل کرم بیله اچکره قل لرینه سلام ورة

زیدکله

زیرا کی دوست بلشیحق اول سلام قتقیسن
مشتاق رغبسه اول وزره والسلام حظ العبد
قلک نصیب بواذدن اولدرکم نفسی سلامت
اولا آفت لردن دین سلامت اولا بلادن لردن
عمل لری سلامت اولا شهوت لردن وخشم
لردن عقلین امین ایلیا واول السن عقلنک خادم
التنده اسیر ایلیا الکر فقیر سا شریعت دستورینه
فقیا یعنی عاصیه وظالمه فقیا امابو فجر کز نصحت
ادة الکر دخی سنه شریعت موجبنجه اذنلیا
وذاتی یادکی حلاول دن وکیدکی حلاول دن
وجماعة حلاول دن اولاوهیچ کمسنه حسد ایلیا
وکیین دخی لاجرم اول کشی قیامت کنده خرصانه
سلامت لقبله کلمه بنه لم تکلا منادة بیورت

يوم لا ينفع مال ولا بنون الا من اتى
الله بقلب سليم

سلامت ايله كلوكك حسابدن امنسز اولمه نامزاحدن
نصيبك آل زفهار بوصفندر ١ ايراغ اطاغل الله القهار دن
آلمؤمن وبر آدم دنى مؤمن در يعنى الله تعالى
قل لمن امين ايليجاق قوت قولدن دنيده
واخرتده رعايت در كم بزمنادي قيامت
كيندن نداايليه كم هركم ادبيغامبن لرادنارن
اولسا ايجاغه كرسون وبيغامبن لوعدنه
بيغامبن لريله آداش اولنار ايله ايجاغه كرلر
وبر بالا جماعت عرصات ميدانينه طوپلنه
قادلر فرشتاجن بنالم ضرتلرينه كم سنن نه
قدر محسن انلرين كلمه ايجاغه كه مذكر زنار لر

كم بزدن ادلر مسلمانيغامبر لرادلرينه موافق دكلدر
انلرون كرمكدر اما بزدن هرمسلمان رديلر حق تعالى
حضرتلرندن خطاب كلمه كم سنك ادلرن مؤمنين
وبنم دخى بنى آدم مؤمن در وبن سنك ادلرن مشكورين
امدى سن دخى وارك جمعا كرك ديا حظ العباد قلمك
نصيب بو آدمدن اولادرك كم خلق اكمك شرندن
امين الادلرك مؤمن ادنا شول كشى لايق در
خلق عذابارن قدر تا مقلقلرينه سبب الا امدانلر
بيغامبن لردر وعالملردر وليلعدر بر اله
بنلت بلدر زلر خلق حق باطله حلاولى حرامى ثواب
عقاب بنلكم بيغامبن حضرتلرى ايدركورلر
كم كاملك كبى مسلمانلرى ادة آمق استرلر
سنك قصدك خلق زة يا بشرين كندوجاكرين وسنى

جبرئيل وريد وبعائلة وسوزة الكبرى فاذا
طلعتم فاتشمسوا در دنج جبا فضاد در اول
الله تعالا يه مخصوص در حق تعا حديث
قدسية ايلدر بن قلمدن اتنردن الين
قلدر ب حاجت دلدك وقتن دان محروم
كندر مكه بشيج حياي احتشام در علي رضي الله عنه
بيغامبر حضرتلرى كويكسى اولديغجون اتندد
اشبو مسئله جنسندن صرمغا اول مسئله بارور
كم بن كشي عوتبله اينيجق ضروجه سوكلسا
جنب اولرم اولمز مقدار دلو بن صحابي
وارد ان بيغامبر حضرتنه وريا بي بومسئله
صورن در بيغامبر حضرت ايتار جنب اولمز
ليكن ان يتيت صرت اتنيج حياي استحفادر

نتاكم موسى بيغامبر مناجاتنده ايتدى
الهي وقتها نسنه كمك الورز حق اولاغيجون
سندن دلمكه اتنردن خطاب كلدكم يا موسى
اتنماهرنه مقصودك وارسا بندن دلهي
چلمكا بغجق دونه دكن وقبونك عاقندكين
بندن صكره هرنه كمك اولديسا دلدن ديدار
دكن جواب كلديكم يا موسى سن شول دوسى
دكلمسن كيم شعيب قبوسين قشنده اوتن
قرنجم اجد اتمك در دل شمار ديدارمي
دلرسن اتنمدن اول مقام قنا بومقام
قنا موسى بيغامبر ايتدى يا رب هر مقامك
كلجسى وارد رشعيب حمايتنا يكن اتمكه
محتاج ادم اوجرم اتمك دلدم شمار كي سنك

حمایت کردن دیدار محتاج دیدار دلبر

نظم

چو موسی مست اولدی دیدار آنی
جواب ایرشدی حق دن لن ترانی
سکا قندن کشتا خانه سوزلدی
دکا میسن شعیب سن شبانی
دیدی موسی که ای سلطان مطلق
ای یارادان زمین و آسمانی
عجب دا کل شبانک اولمق شعیبا
عجب بودر که قیلغر دک شبانی
سنوالک اکر ایدی سکا موسی بلور دیدار
کورمک ذرستدیکن هم بیغامبرلک دعاسی
مقبول در بیچون دیدار کشترمک جواب

دیدار کشترمک وقتنده دلدلیجون امر
زیرا که فانی کورمیله باقی کورلمز ممکن دکل
اکر ایدی سکا چون دنیاده دیدار فانی
کورمیله کورمک ذرستدر دیکلدیسن موسی
بیغامبر آن بلمز مدی دیدار جواب بیغامبرلدی
تکلم صفتلدن بلورلدر نه تنزیه انک حضرتنه
لایقدر نه تشبیه لایق دکلدر بلورلر موسی
بیغامبر دیدار کورمک ذرستدکن بلدی
دلدلیکن وقتن بلمز زیرا کم بیغامبرلره
وقت کنلو اولورمی وقت بلمکدن معذورمز
ذرلن اول غیبت اولمز بن جواب دا فی اولدر
کم دیدار تعمتلر مک اولسدر بین اول
بیغامبرلن الوسی محمد کشترمک کلدی

لاجرم انانت الله ولا یکفی رکستی ما
کل ان کنه سزمن بادی حیای تقصیر
فرشتلر جماعت کم دائما طاعت ادر لر اول
خالص عبادتلرن عبادته ضمن لرحق
لیکل هیبته وعظمته بقر لر اول طاعتلرینک
انت لت اباه زلن الهی ما عبدناک حق عبادتک
یعنی سنکل حضرتکه لایق عمل ایلیوم من معاصی
دنخل اول تقصیر بندلرکدن عفو ایلکله دخی
والسلام شعر

سکا لایق کم ایلادیا عبادت
عبادت لاردن قاصر جنایت
جنایت ترک ادن اولمز سلامت
سلامت حاصل اولمق زی سعادت

لاجرم انانت الله ولا یکفی رکستی ما
کل ان کنه سزمن بادی حیای تقصیر
سعادت استیلمه وربلورز
لیکن فان صدق وحالت
الحزین بعاد دانی عزیزین درعزیز شول
کلسیادر لن کم انکی بکدشی اولیا آدمی لر افانادی
حق اولاد اولانکر فتنه خارق دشمن اولانکر
اج شیطانلرن بر سی انسانکر الوزسا اولکسیا
عزیز دمکر لن شمدی کی نشکر نظیر بقادر
خلایقه فایاه بس حق قدر لیکن عزیزین
دنمکر زیراکه ایکی بلمق دشمن دکلدر
انکجون کم سلطان ازرنه دخی سار غیبت
انسانه دخی دخی غنی لرن لسنه نجه دشمن سا

ایلسا دینکل اوچ یخشلنه بر یخشی کاه بولسا اول وقتلر
که دیللره مدح ایلیا به قلاق ایلیا دکلر دیمکله مشهور
ایدی سا دینکلا کلیسه کاه مشایخ لر ایتار لر هر
کشینک کم کو للندا الله عزیز اولسا خلق انا کوزینه
خوار کوره لر کابت عزیز لر دایتر کشی
خلیفه یه نصیحت ایتار خلیفه اکه فقد ایتدی شول
یوز قبره بنا کرکدی قیو ورکل پس اول قبره
بنا ایدلر قیو ورلر هر کز زیان ایلمز خلیفه
ایتار براوه بر غل قیو سن صوکل پس ایله اتلر
وصکل کوره لر کم اول کشی بر بنا نه یوز اول
قبر صلوب پس اول کشی خلیفه کلنوب ایتار بنی
آودن کم چقردی اول کشی ایتدی بنا نه کوره سن
خلیفه ایتدی بنا نه کم کوردی ایتدی آودن چقردن خلیفه

ایتار هم اولاد ایتدیکم بر کشی بر آدم بندن دل شهر لنه
دیکل قصد دل کم خلیفه دلیم دیکل عزیز
ایلدی کی کشی خوار ایلیا ایلیو مدوالادم یشحر
عزیز اولدیرکه اولما یا مثالی
دکالیبو للندا انسان کمالی
مکانی یقدر کم انسیا لله
پس ازمز کمسنلر اکا خیالی
الی ایراد داخ خبار در الله تعالی کچدی
قال لبلاز ربنه انا ردلر لر سنه وطرلر سا
دخ وهیچ مخلوق قال اکه حاکم کچمز مشایخ
لر ایار لر جبار اولدر کم انا عظمت دکلر
کنار نه عقل وفهم ارشیما وجلال میدالله
فکر فهم یکا یر شیما بر نجلر جبار یه مطلع

تخل صورة مقابلة قالورن اكد تخل صورة معه
مشغول الورسم متكب ضايع الورلو حالله
ازنة الدي وقت تلق الامر كجمعة كنيدي بن
ايتدم بود كلي مصلحت قويا بين جمعة وارين
تكلب تعالي انادي قيورد دم قيدن بيه ددم
وارد م جمعة نمازين قلارم دنادم او نكلدكن
كورد م تخل صورلمش ايتدم بن كم صورة ايتدار
قلنكل دلردكم كندتخلن صورة ناكاه ايقو
المش وبندة خي دنشامش ونسنل دخلام صورلمش
كلده كورد م بغاي كمش ومتكلب اغزده
ايتدم متكلب كم كتدايتدار لرمتكلب دغدو
دكرمنا وانمش دلره نجه يامش اوكا مشن
الركلار بن ايتدم بيغاه بن حضرت خوش

بيردكم من كان الله كان الله يعني هركم الله
ايله الله دخ انكله درسن انادن صكرايه دنيا اشلات
تدكل ايلارقم وآخرت اشلين نه درشدم والسلام
والسلام

سني تعيين ايلمز اشارت سني تعيين ايلمز عبارت
سن اول جهان عالمين كه تعلم كجه بزلرده كوقلمزده
دلن سن عالمي ويران ادم سن دلن سن آني ايدر عبارت
دكالي خلقدايشن ياشمزسن سنكل لطفكه يقدر هيچ غايت

المتكبر بنادداخي متكبن در متكبن شول كسنه
در لنكم خلق خوي بله دكنادوي عزتة لايق بله
اول كشي اكتبو قلرندة كتكجكسنه انك تكبر
وق در اغانود دكن متصور دكلدر الا الله تعالي
وتقاي باطلة رز بزاكة تكبر صفت الله اكبن

صحبتنا بن دنيا بشت لمرد بيغامبر حضرت صلى الله عليه وسلم
ايارزدكم تقل بندن كم بن قريش قبيله سنك
ضربات يمي بوعورت اغلبين در دي
حكايت عمر بن عبد العزيز خليفه ايدي
بر كون منبره خطبه اقيلكن باشنا غلبه اكنداري
حساب اندلر اكي يحق درهم لكدر بوكون ايتدلر
يا امير المؤمنين اغلك بديوزكل اوندن بلا اجرلق
بوزمغه كجرو بقيني بيزدروي كم اكي بنم رضاكر
استرسكز اول يومكي استغلا سهاسي بلا مزوشه
صدقه وركل بعباره كمشدن بوزكل وزدركل
استنباط اشبو كلمه لري يزدركل تنكري رحمت
اكا كم كندو نفسني بله حفظ العباد فكلا نصيب
بوآخرون اولدركم دنيده وآخرت تركل ايتيا

الله دنيا يحون اول كيشيه عارف درلر وبكل
كب كيشه تلبس ايلسه فاخر تكبر معنسي خور
لغاي عارف داغي دنياي وآخرتي خور لدي
وبو اكي سبب ترك ايلدي تابو العبي انكسبب
حقدن ابعدنيا امتا عارف دن ارتق كشي دنيده
تركل ادرسه اكا معامله در لر دنيا كله فاني باقي
جون تركل اتمش الله واجق داغي نفسن آرزو لر
يحون بوملتش درسبس دنياي اجماغ يحون تركل
ايلين كنبي نفسن لذت لرندن عزت ملتش
امور بكل كبي تكبر رواد كلدر تكبر عارفه لايقدر
زيراكه نفس آرزو لرني خور لدي اجماغ دخي
تركل ايلدتا حيوان لذله بوابتدا لميا نفسن
آرزو لرني طلب ايلكلدر شعر

كوكز بكا تن اول جان كدل
ندارم جان اول جانان كارك
جوباردن ايدوبي اغيار بلدم
بيتس اول كوكلوم الن سلطان كارك
جوبر قطره درس قاموده كزلن
ندرم قطعه عثمان كارك
جمالي وصفين ايشدال ديدم
نه حور جنت رضوان كارك
كهرستن طپن عمل هون قدر بقدر
بن استارم كهر بيتس كان كارك
الالن بن آدم داخي خالق دريغي تقديرتا ايلي دزن
علمنه يدرجقلدن يتمزدن الدن حظ العباد
قلكار نصيب موآذدن الدن كم فلك ايليا الدن عبرتا ياقا

نامعلوم اولانلر بنا ايكا حكمتلري ستلدي
بيتس بلاكم اول طير قارن يرتدي واندن صكرة
نطفه دن يرتدي اول نطفه كل اجنه انا مله
تركيب ايلر اول انا لمله مرتبت يرتدي بونجه
ايلر يقدره كركا وسن يقدر يرتدي واشقا
كركا وسن اشقه يرتدي اول نطفه نون
قسمت ايلر بغضبني كمل ايلر بغضبني
الكر ايلر بغضبني افت ايلر بغضبني ياغ
ايلر بغضبني درطمت سنك اسفل ايلر اندن صكرة
اول نطفه نك طاشن بوزي صور تله بزه
اچني علمله عقللر فعمله بزدانن صكرة يارك
طعام واچارلي سعي قسمت ايلر هر بر غضونه
اول غضول طبيعتنه موافق مثلو ايكنا بلغم

الورد بخوده فان الوت اودده صفرا الورد بكوده
سودا الورد فتبارك الله احسن الخالقين
الباري بداد داغ باري دريغي يقلب فارز
ايليجاز خط العبد قلك بوآذدن نصيب الانعام
عملن كمالة ارشادره اول توبة ايلميا مقصيت
لدن واندن صكرم الله حضرتن دنيكا تلمث
طاغنه منه مقول اولا حكايت بركن موسي
بيغامبر طوتر طاغنه هناهاب ايلمكا وارز فرق
كن انا نطوده امتنك بر نجس ازدلن وبوزغوبة
طبندلن موسي بيغامبر كلدانده عنات
ايلدي واول بوزغوك اندن دولشمايان بولانادي
وارتدردي واكله طبنلي خوزالدلن حق تعالي
امرايلدي توبة ايلمسون لدن دينوكله قوبولنايا

فاقتلوا انفسكم ذلكم خير لكم عند بارئكم يعني بوزغوطبنلي
بوزغوبة طبنلر الدرسنون لدن واندكل توبة لر
بوزوبوزغوبة طبنلي طبنمينلر كلمسي اغاياي
كلمسي قزيباي كلمسي انسياد كلمسي انسياد كلمسي
قردشياد وكلمسي طاسياد قيامد لدن الدرمكاحق
تعالي بزقبلت وبرياقت بعضه بلابد بيلور
مدلن وبوزغوبه طبنلر اولاوي اينانز دلن
دزلدن يقمه دكارلن الدلن دزلدنه قوشارلدن
واول طبنلر الدلنه قلجاغز الدلن هوي بنامه
ايتدي نتابرنكلن لعنت كلسون اكاكم ايلبلة بايا
عيلة قوحنايه الدرمن كشية بقابس قودلن
انام اخشمه دكن واندن صكرموسي بيغامبر
دعاقلدايتدي الهي بني اسرائيل قومي هلاكول اولايلن

وبقيه عفو ايلمه حق تعالى عفو ايلمه واول يلنلمه كترلمه
والله لو تدا قلبجلمه دشمه توبلمه قبول ايلمه وصمه
كندولنكم يتمش بنكلشي حلال اولماز اوماش اقاري
موسى امتنكل توسيسي كنار لرده بلكه كيدي محمد
امتنكل تحي بسي نفسكل شريعتارن طشره عمي
مرداز لرن وار زولرن وتمكل لذه ونفس
مرادن ورتمكلكل حقيقتنده نفس قهرايتمكل
درقجنكل نفس اولامعصيت اشلمز الور طاعتلر
وعبادتلر اشلنز الور وتمكين يامطيع اولمز
وانكل عهدنه وفا الور والسلام روايت النركه
اول وقت كم آدم بغامبر يرده لدي حق تعالى
آدمكل ارقسن سغار بر بلاكل ذريت حق ولنه
بنالمه خطاب ايلدايتدي الست بربكم يعني

بن سنكل

بن سنكل تنكلر كندوكلمين وكل اقرارايلدلر
تنكلرحق سن ربولرجنكلم بلا اقرارايلدلر حق تعالى
لينكل ربي بيتناهم كنار لمولكل عهد ويثقنا الله تعالى
بنلمكل اقرارن يندي حجر الاسودده ايتدي آج اغزلي
اول طاشن اغزنن اجدي اول صحيفه يتا آدم
بيغامبر اجمقدن جقجق اول طاشن دنه جقار
يزيندن تنكلرنكل امسالدوه لشي كعبيه
ورن اول طاشن زيارت ايليا قيامت كنده
طنقاق وبي سن دركم بوكلش عهدلرنه وفا اتاديلمه
سوال اكدايدرسكل موسى قومنكل
توبسي نيجون اولدرمكليدر جواب آنكجون
كم حق تعالى جون كم آدم اغلدن لرنكل آدملري
مناسب يرتدي پاش اكن بنيكل يرتملري

انا ملك

تجلیات درجه‌ی کشفی که الله ان نوع خرق بلکه
دیار ارین داخی بالعدل کل سدره وان بکر
صدیق رضی الله عنه کوره دل کبی کوره بیشه حز
حظ الحبد قله نصیب بوادون الدل عبا تلن
و طاعتلک اکابرلدن اتلسه شاکله صوره
کنه زیاکله آدمینک سعادت طاعت الله
دره ودخ فکلد ایلیا مخلوق قاتل صوره تلبه کلم
نجس حیاتک دخی و تنجیسله بدقلب دوره
ودخ فاکد ایلیا کلم آدمینک صوره تلبه موزون
واختیاریه دره والسلام شعر
یقیلن اشبو جهانی یوتاره خلاق
زهی مصور باری مهیمن رزاق
دشادیلر مقت اولمغیبی آدمیا

درتنجی کوکلر هشتکن فرشتلرک طباق
الفقیر ابن داخی غفار ربه تعالی قل لم ینزل
یره من اشبو بنی اون بجاز ایله اشبو بنی خلقه اشکالا
ایلیجه دنیاده غیب لمادون تنزه و آخرتده کناهلرن
اون تنزه حکایت بر کشی اول کناه ضلالت دشمه
کندیلرنه وصف دیلر الله تعالی شانه کلمه نه معامله ایلاه
ایتدی حق تعالی آلمه بدیت ورزه بقاعم بلاه کلم
کناهلرم بغلمش اتنا عمادن اقیمادم ایتاه آلیته
اقعل ایتادم الهی رسوای ایلمه ایتاه بنابی اشبو کوک
وقت بنادن انتمادکابی سنی خلق ایلسنلر رسوای
ایلمادم شماکم انتزسن نجس رسوای ایلیادم
یعامبر حضرت ایلرز حق تعالی برکوی طاهویه بیوره
بیوره زبانیلرالبت لدیکن بعالک ثلثه وجهی

اول کشی دنیا از دنیه بقا و نصفنه و رجق دنیا کر و بقا
و ثلث آخره و رجق دنیه بنیه بقا الله تعالی خطاب
ایلیاکم ای قلم کار کن او خلق از دکا بقدل سبب
نیاد اول کشی ایاکم نسبت بوید اول بقا غمام اشبو
آیت خاطر منه کلکم و نبکل الغفور ذو الرحمة
یعنی الله تعالی کناه ارتیج و رحمت ایدن انجاق اشبو
آیت خاطر منه کلکی کم و من یقنط الا من رحمة
الا الله یعنی کناهلر الله دن غیری مکسنه اومز
اجنچ ده اشبو آیت خاطر منه کلکم قل یا عبادی
یا الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله
یعنی ای معصیت اشلمکان خلق کناهلر رحمتدن
امید مکسنمکز حق تعالی ایاکم جون بنی کناهلر
ات قیمی یاد کمش بلاکل و بنم رحمتمه اقدار ایلاکل و از

امید رحمتمله اجماعه کلدیا حظ العبد قلک
بو اوزدن نصیب اولان کم خلق غیبلیه اوزنه
بیغامبر علیه السلام بیندکم هر کیم بزمدن
قورقوشنک غیبدن ان تا الله تعالی قیامت کنناه
انکل غیبدن ازنه رحمی غفران نصیب کم اولان آدم
اغلیلر نکل کلکی لم تا کلی یوزنان یشلیلر ترمشلر
کمسنه بلان رمز خلق بر بدلده در انلرک آلتنه
اول آیته اغلیلر قرنلر بیلر اولادی
کلکل قلن خلایق و بنی تعمتک شکر ان کم یبرنه
کتور بلون شعر
نسنه سنلان کزلوده اکلمزای عالم الغیوب
کورب ات تنسن کناهمزی ای غفار الذنوب
از کم بزدن بلمنلک انتظار ایلمک

فیه وهاب العطایا زیده فراخ الکروب
القهار بیاداخ قهار در بغی الله تعالی
وکل عالم خلقنك از زنه غالب زبنلك دعویسن
ادن جبار لذل از قسن صراود ربقلبی یقلنلر
قمای قهر ایلیب وازایلاب وازایلیوان لقلبنا
قمای قهر ایلیب اولدردی ویرلیسنوان زنا
درعز مغلبه قهر ایلاد وکلمه دخ درکسز شیطان
ایلمکله قهر ایلادی تنکم کلامنا بن قردی
ان الله یمسك السموات والارض ان تزولا
اوجیل سعی دیناغ کلم بنا ذیبیدیه مخالفدر
لذ قن قالبنا جمع ایلمکله قهر ایلاجان کلم جوهر
لطیفدر وقوریانیاردیکا قان ایله دلشمز
فیکاق قن اجناه ذلنلر ذلك قهر ایلاد

عقل ایله کنا نکن عظمه غایتنه ایشمکدن
قهر ایلاد کی زایل عزت کلمنشکن قوریه بقا
وملکلرن قهر ایلاد متکبر سلطانلرن رجاله والعزه
قهر ایلاد وکلمه دکلمه لذ تلیجانلریه زهد
ایلاد وجمیع جانلرولد اولادن ملکله قهر ایلاد
زید آلم المربه قابارکلم اولوکجی اناکجمیانجه
جاره یقارنه مقدب فیشتلکه ونه مقدب
متسل بیغامبرلته حکایت داود بیغامبرکل
عادب بویله کلم اونلرن جقب قنا سیادارسا
قبوسن کلدلرده مفتاح کلنلره سقائده
بنکن اونه کلدلرده قبوسی اچق اجرولدر
کوزدیه شخص اوطرن قفلری ایله کلمن
وسن بنا کلم کی زحرایله یاداوزیلمز سن

بن شئول وتكلم بادشاهلرنه اقدم زمزون وهيچ
كمسادن كيتكده مذون بلمزون بوزون الدنلر
نيسنت ايلين نحمتلر طاغلرن حاضر اولسي
بزه بزمدنا ايدن دوست لدي اي نجه شلطان
لردك سرايلرين خراب ايلدم كنا لدي
سنله جقه لرندا تاب ايلدم اي نجه ايچ
اميتلي ايلدم اشيه اي نجه عزيزلر ايلدم
حقيقتي بن ملك الموت كلام كه جانكي قبض
ايليم داود پيغامبر دونردلون متغير اولدي
نبي اجلكن بلمايي متحير اولدي جون
بزم كندينه كلدي ايتدي يا ملك الموت شمدي هلك
وركم اهل بيتمه وريم وداع ايليم ايتدي يا داود
بلمزمسن كم اجل كلجك تاخير المز فاجاء

اجلهمز ايستاخرون ساعة ولا يستقدمون
داود پيغامبر زارزار اغلدي وعزرايل جانن
قبض ايلدي قشلده سليمانه خبر ايلدلر بس بيوك
قشلده بيت المقدسده ايرنه قفنه لي بيوك لث
طوزلث ايلدي قرسنجيه كلكده ايلدلر لغو سليمان
كندوه ايلديكه بودا جماقدر كفن اناري تاكين ايلدلر
وقرق بكن كشيه يقين وارديكه نمازن قلدرلث
ابراهيم پيغامبر دفن ايلدكده قشلده قرق كنار كن
قبرين بكلدلر بمدلر اجلهمز اناردن صكره جبرئيل
انا سليمانه تعزيه ايلدي وايتدي كلمشدر
كم ملك الموت دكل جانلر قبض اتار كنار صكره
حق تعالا بنم سزكم يا عزرايل افلدي سنك جانكي
قبض ايدكل جون بزم وقت مشغول اولايدكم

جون سني حق ويرباري آوجون
نقسيم قهر اتلية باردر طفقه شيكار
[illegible] قبل ان تموتوا الحساب بيارداهي
وهاب جل جلاله يعني الله تعالى بخشيش اديجاري عوض
سوزن بلكه حسنه بنلكي بخشش متصور اولمز
الا الله دن انجق بر شيي بركويه نسنه ورمك عوض
امت يه بر عوض اول كشيه وهاب دمكدر
معامله در لن زيد الدم آدم اعطاه بنلكي بخشيش
به عوض ويرمكدر بر خدمت ايليه ايله اجره
اده يه آخرتده ثواب بولمق در حق تعالى بنلكي بخشيش
بو نسنه لرى امت در حكايت بيركون موسى
بيغامبر ايله يارب بن تربيت اجناه بر امت
كتوم كه بنلكي كتابلرينه كسلر ناره در

انلرى امت در الله تعالى بيورديكه امت محمد در
موسى عليه السلام مشتاق اولوب بو امت لرى مكه
زيارتيه ويرمدى بنلكي فضيلتين كدر تربيت
اجناه ايسه حق تعالى ايتيار كه سن بنلكي ورسن
ليكن دلرسكز اوازلدن اشتيار زين حق تعالى
نارا ايله ايتيار يا محمد امت بنلكي آتلياز قلمزدا
يد لرى ايتيار لر يارب نا اي بزم دعمز نه بيلورسن
حق تعالى ايتيار يا امت محمد سز بنلكي دلمادن
بن سزه انعام ايلدم واستغفار بزله بر لقمه
حكايت شيخ شبلي رحمة الله عليه ابو علي تقفيكي
مسيار لرنا بر نه صدقه كم ابو علي قتلي ادلرنا
قنقيسن حق انلرى اول مرياد ايتيار وهاب حق ايدر
شيخ شبلي ايتيار ابو علي نكي مال انكجون حق الش

حکایت مشایخلردن بریسی ایتمش بر پیرکه دم
محرّبا کعبه طواف ایدرمش دیدیلر ای عالم لم یزدن
سنک اولی یلنجق طواف ایدرسن حالبوکه سن
کریم سن بی اصل و بی نسب کیشیلره طون و نعمت
ویرسن سن بن اصل و نسبکن بیلکن بنی قتل ایدرسن
بن ایتدم کم نیجون عالملر سکا بسنه ادبسن سیلدی
سن ایتدی حق سبحانه و تعالی بن بر کلب بلورم
دیو وکتابی بر ساعتدن صکره کلیوب کلب لطیف
جثه کیمش حیرت بر کشی بن کلوب ایتدی حاکم
کم بر کشیدن عتاب ایلدم اویش بون دیدی
دیو غیب اولدی حکایت مشایخلردن بر عزیز
ایدر مسجد اقصی ده کورشدم بر کلب بر بلاسه
طلمیش یتر طوروکلدی ایتدی الهی بکا فلان

طعام ویرمز سکا اشبو قدیل لیی هب اوزره
کوکلمزه ایتدم بو ولیلر زیاده غایت دلی در دیدم نکاه
بر کلب قپودن کیرب کلب الناره یقلمق ایچون طبق ایله اول کیشی
الیندن قاپدی اول دخی دللکچی یاپدی قلبندن الدیکی کبی
الدی و ایرتسی احوال صورلدقده اول کیشی ایتدی بن
بو حال کشف اغلنجقلدم و ایرتسی طعام
ایرتدی و ایتدی لله وجهک زه ماندن صکره بو کلب بشر اولدم
فقیر دم بر اوغلم اشتهاسنه مزه ویرسی
اشبو طعام ایرتدی و کثیر اکا الدی اشتهاسه
مستحق اقصی ده یاشر و ایتدی ایرتسی بن اغلنجقلدم کلدم
کشف کلدی دیو پس هذه بلد یسا کره وهاب اولدم
حاجت لدن انکله حضرتلرندن دلیا و توکل اکافلان
هذه الیشاه حکایت بشر حافی ایدر امیر المؤمنین

علی رضی الله عنه دشناه کردم ایتام یا امیر المؤمنین
یکانه نصیحت ات کم قابا ة اولا ایتام نه خوش نشنه در
بایلده درویش لده نواضع ایلمک نه خوش نشنه در
درویشلده بای لر ایلمیه ایلمک هر کشیی کم الله تعالی
عظمتنان خبردار اولا لیسا آنک قتناغ حیچ نرسنه
نک قادر قلمز هذا العباد قلک نصیب یعه دن
الدر کم دنیه و آخرات ترک ایلیا تدکی حضرتنه
ارشه مکون حالها خاصا اولدوم دیمه
آنک حبیبش حالی درعیض دیه آنک احسانی عاری در عرضه
زهی وهاب در ذات صفاتی منزه اولا جوهدن عرضدن
انزاق بتادداخی رزاق در یعنی الله تعالی رزق
ویجیر در رزاقلک معنیسی اولا رزقلم ادمیلر وحیوانلر
انکله در رزقیله منتفعت لنالر رزقلر ورزق بیجیلر

وخ الله یولدرهتبرنه کمک اولانج وقتین وپیرن
بلکل کیم رزق الیه درلو درلو بیس انکارا در بیجکلر
کبی وبیس کنلو در علم ومعرفت کبی انکارا رزق
تنلیجون در کنلو رزق جانلیجون در الکبی رزق
یکمک اولکبی رزقلاریه اول تن قوت لنمکجون
درازجوق عمرجون حکایت ابراهیم خواص
ایدر بر وقتین بریاده کدر دم بر یکا کدر دم کم
اولانج کعبیه کدر دم زادو راحلسی یوق ایتام
ای یکیت قنجه قلارسن ایتایی کعبیا ایتام قالی
ازغل وبنا کمال ایتار ای ضعیف اعتقاد لو اول کسلم
یتلمی وکوکلده سقامت قادر در کم بن کعبیه
ارشادیه جون کعبیه وارزدم اول یکا کزدم طواف
ایلمک سلامه وزدم ایتار ای شیخ اول خستا غمل

هنوز با خود اثر بقیه ضعف یقین بدل کم اعتقاد
تکلم لکنه یقین در لدنی یقین در لی در لی الوهیت اسم
یفیض اول خواص کلام
عین یقیناً تا اول اولیا تکلم حق یقین در اول انبیا تکلم
مرتبه تفاوت یقین تفاوت تیله در تکلم بیغامبر
حضرتنه ایتدیکی عیسی بیغامبر سوزی یهودی
بیغامبر حضرت ایتدیکی عیسی قرنداشمدر یقین
ان تغیر غیبته مراده یوریدی در سول حضرتنک
یقین عیسی بیغامبر یقیناً ان تو غیر تکلمون
مقامی کبی تا دنیه کیمسنا جقدر مراده
یوریدی تا یخ ایتدی لم حرام در یقین کلمکدن
تقفی سنی یاملکن شغل کیشیلکم رزق الله دن
ایتدی قرآن امت هذه کیشیلکم یقین حاصل اولنا

انکن

انکن قتیلاً مخت نعمت اولور نعمت مخت
اولور و بندن انزواول عاشقلق وصاوقلق
کبی فرعون طاغینلق جاه ولیاقت وفرعونلک
یوزدن در لت شغل وقیدکم فرعون دنیاده
تقدیر استاد جاد ولق وار یسنا در شدیدی موسی
بیغامبر مثلی معارضه اتملکجون اول جاد ولیتمسن
بنلک کسیلیلق بنلک موسی بیغامبر ایتدیکی لزاوت
وجهنار اکم اول عصای سنم یدغر سن یقسته بنم
موکی بیغامبر ایتدیکی اول سنه یرغکده بر قدر لزاول
جاد ولقلری ایچون عصالرینه لاناندیکی لنقوس
موبیغامبر دنیه کلیوردیلر موسی قدقدحق تعالی وحی
ایلدیکنی یا موسی لاتخف انک انت الاعلی قدقمغل
کم سنه بولنکله اوزرینه غالب سن یدقه الکه کی

در لکھنؤ رجون الوم در الملکوز در حیات

بلدلی محجب سنکل اہمن الکم صیا قفض

تا کلمتنا بنہ ایب بولہ طرلقدان نجات

امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ ایارز حق تعالی

بیرد کلمہ رز قل سنی انتیا وسکہ بیرد کلمہ سنکارز

ور نے انتیا سن محب بارز کم سن انتیجل نسنہ

قورز سن واستیجل نسنہ انتیر سن حکایت

اصمعی دزلت بز عالم وای دایارز بصرہ جامعندان

جقب کاورم بن عرب دویہ بمن کاورز

بکہ ایارز یا مولانا قندان کاورسن بن ایتارم

سئول اودن کاورز کم انلہ رحمن تنلہ نکل

آدوقدان اقنورز ایتاب اول قدآنلا ایدرز اقبل ایشدین

دد بشلدم والآیات سورہ سنکل اولنلا اللہ ایتہ دکلن

در لکھنؤ

بلد لکم اول جاد ولخ موسی کورمزدن اکدیخ

بلد لکم یس فرعون قبطیلر ایتار بنا یخ سنکل آل

لوکن وایقلر محمدی کسمہ خدمتکار قلمہ نہ آصم

تا بلسز کلم موسی تنکلہ سنکلم عذاب قتی رقدرز یا خود

بنم اول جاد ولدایتار لدیمز هیچ سنکل عذابکدن

قیورمنرز نار لدر سکل ایتلہ وشمدن کرو بزم

المکمز یکدکدرز انلرن کہ دوی اولہ سنکل کبی

قلاوش وقلماش میوزنہ بقیجہ دولدزیرا انلر دن

صکرا حق تعالی جمالیلہ مشرف ومنور اولمزدر

بس بنہ جعفر شیبہ ایتدلر کم یا فرعون سنکل محتشم

بزہ نعمتلرز وسنکل جفاکل بزہ وفادرز اما یا اجل سنکل

تیزدکل انکل کہ تا بو دنیا زنار اینلا قتیلدلوم شیعہ

او لانکل بین ی یحیون تا یخ تادرسنای ثقات

بو آیت معنسی اولدرکم حق تعالی انارا جرکنار عظمتنه
ایلدیریلن کوکلر تارکیسی حقیقتون سنوکلدیرمز قالدی
تقدیر اولمشدر حقیقت ایجکلر کلیچ اتمکلر استکلدیر اوزرینه
بو شماره هیچ شبهه یوقدر یقارده یازیلمش اوچ شبهه نک
یقاریسی اولی اعنانی بو آیت ایشتیاکیلین جوابلریدر
سبحان الله عجبا کلم قلمیدی اول زمانلرده بیلکلر نه اندازه
درین و زمکنه یایلمش و دوخ انسانلرک ادبی حکایتی
برکو شیخ یاسین یلدیرمه رحمة الله علیه کلمه ایتدیکی کبی
و شیخ ابتدا سن کناهن ایت بلا ثم انادن توبه
و دلم ایتدیا سلطان العارفین بن شول آخرت
قاپوسنکلی طنابلرکم ضیرده م و قنقه سنکلی بوینن قدیمه بلسنم
قوپوب دم و قنقه سنکلی بوینن قدیمدن دمش بلسنم ضیرده م
و بکلکلینکلر سینن اجدادم و آلیسنکلر بوینن قدیمیدن قلینکلر

کلم فی السماء رزقکم وما توعدون او قالم
یعنی سنکلدیرمز کتاب کاغذده حاضر در اول عرب
ایتدیا ابو اقدل یدیرمز دد و سنلدن اشغه اندد و سنی
بعض لدیی کلنه کاغنه و رزد صکرا قلیجن صیاب
و یاین اوتاری و کتابی اول بلاغه هرون الرشیدیا
له کعبه و ازدم طواف ادرکن بنا نجکلک اوازشنام
کزدم اول دواسن بغدلین عرب وجود ضعیف
قلوب متغیر اقلبش سلام ورد ایتدیکم اول سوزدن
بنه بو زنی اقدجه و زکل بسن کزد و اول کلین اقیچ
و زدم همان کم بنه اول آیت اشتیاقیا حق تعالی
انا کل و شاربه بلارق و کرم ایلدیرمز دخی افغل
اشتیاقین و اشبو آیت افادم کم فی السماء رزقکم
و ما توعدون انه لحق مثل ما انکم تنطقون

له آیت

قبلادن دنمش ادی نعوذ بالله شیخ ایتدی اول بجاره
لبابزه قلیب یحیی نعصه یا کلب تدا اللہ ویوزلر
قبلادن دنمش وبتادن معاوم الدکم ایمان شول
کیشیلر الوزمش کیم یقین قوی اولا وقتو کل کامل
اولا رزق اه سناع رزقنا الله جابا الم یقضا
حظ الاباء فکلر نصیب بو آدمدن اکل دزلو دزیرس
قصتام فتکرینه ها قصتمت اتادیسا ازدن جقادن
ماضی اولا الکنجس الدرکم اکل الذی تنکلر ینکلر خزینه
داری ایلیا یعنی محتاجاده مالنا انفقوه دریغ
ایلمیا وتقصیر ایتمیا شعر تقاضای
کلور رزق هر کس سعی وتلاشه تحقیق حقدر وعده سنه زنهار ایله
ولا کل حضرتندن تاکه ویره بو نعمت شکرین ایتماکله تقوی
الفتاح بدادی داخی فتاح در یعنی کلر تعالی عنایتی له

اجاوزد

اجاوزد کل بتاح قبولدر انکل هدایت بدله بیان
الوزهد مشکل لنکاه ممالکنله فتح ایلن انبیا یحون
بتکرمکه شهرینه کافر لعنه غالب اولدغندا صالح
بیغامبر دن فتح ایلدیتکر کلامنا بیردی انا فتحنا
لک فتحا مبینا کاه اولیا نکل کلدندا جابا یکنور
وکلمن بیتدن دشاهاه ادرتکر بیندی ما یفتح
الله للناس من رحمة شول کمسنکه کبر غیبت
کلیدی رزق کلیدی دللر انکل قادرت یدنده اولا
اکله لایقدر کیم فتاح دیلمه تکلم بیردی فتحنا علیکم ابواب شیء هر کیشیاکم الله تعالی
فتاحدن غیر بلسا لکدر کم قلب انکل حضرتندن
ایتمغا متعلق ایلمیا نقدر زحمت الن ساحب ایلیا
بلاسیز ارتدغنجه حق حضرتنه اعتماد وخ ارزته

وامیاب کمیا حکایت یعقوب بیغامبر دررت
یحکاک ارا سنا بتاویند ایجنه کلدوانلر دوطاعنه
مشغول الدهم یوسف حسرتیله انلرک اغلدوقلرینی
کوزلرندن آقان یاشلرینی کوروب قوکن یلمجون اغلیانلرین
مصره وزیر یعشیلر خبر یلمك اوزره بنجه یحیا بیل
لرینی اصکلرینه اغلیانلرینه اتیلر یوسف استکان
وامیلکوری کسملر تنکریدن امیدن کافرلر
کسر انجق حکایت امیر المؤمنین علیکه سجدات
یتسون وارد وعلیکه دخ برقراوشی وارد
واول موذن انی سوره اوقاف سوبه ورجن
اکه اتیلر دکرینی سکزیرن واول قراوشی
بنجه تحیل ادرده وبتکن علیه ایلدوزدعلی
ایتلر سناخ اکا ایتکلر کلمیناخ سنی سکزیرن

دکل

دکل لبس اول قراوشی دخ اکا ایلدوزدوکرده
دنلر ایتلر اقلر نجه اتمکل کرکلوز موذن ایتلر
ناجار صبر اتمکل کرکلوز تاکه یزه خیر قبوسی اجلة
اول جاریه بنی علیه دیوورده علی اول موذنی
قفه ایتلر اخر اکا بکاره کل ایشدین لبس موذن
خالین دیوورده علی ایتلر وانی اقلر اول جاریه
سنکل السنون کله اشتقاره تنکریدن تعالی سنه قبوا جلر
دیدی والسلام حظ الحمال قال بوادون نصیب الذی
کم تنکر نکل عباد تلیه ذریشه هنی ساعت فکر
ذکر یدن غالی اولیا تاکه کتلنه غیب عالمدن قبوا
اجلاوده کوچ بتدکنجه موده منلرکل دشوانی اشلرین
آسان ادوره مشکل لرین بیان ایلیا وبغلو اشلرین
اچوره وخیر لرین تبلیغ دن دریغ اتمیا وبغلو خاطرلرین

شاد ایلیا وکل لد اولا
ای کله سنا د رقص فتح وفتوح

عقل وفهم ودین وقلب وتن وروح
بغاو قیو لد اجغل قولنه

ویرلی عشقل شما اینادن صبوح
جون حبیبنل امتی دیر ای کون یمه

ایلما بیندی بنا کیم قوم نوح
العلم بنا داخ علیم در الله تعالی هر بشنل

ظاهر کلسیا کم انل علم اشبه وجهلیدر کن لسا
ادب بادر کم انل حلم التباه سالکین اولا فانل علمنه

اعتماد ایلیا کندنل تا بیدن نعل ایلیب تقایده
اکتفا ایلیا فدیکم تمت ودا ابراهیم اتبق جبرئیل فجه

بیل فی شتبلد کلدیا اینا بنم قتمادی حاجتل واردی

یا ابراهیم

یا ابراهیم دیدی ابراهیم اینا تنکلیا در سکا دکلدی جبرئیل
اینا یا نیجون تنکلیدن حاجتد دلمن سن ابراهیم اینا
اول بنم حالمی بلورسن دلمکدینه حاجتدر لبس حق تعالی
اول اودهه امتلانکیم یا نار کونی برد اوسلوه ما علی
ابراهیم یعنی صوق انغل بنادن مغلوبهم اشتمکل
لبس الله امر یله اول اودکلدیلر ان الذی ارتاینا
برتخت ورسل جوز سنادن کل وریحان وجکلد
بتاب وبکارن جقاب جبرئیل اجقلرن حله کثرد
ابراهیمه کلیا رد تخت ازرینه جقاب اتدی
والسلام بیکاوبن عارضه اینا قول دیدی قین
استسوبنم اینا برزق قنا لغن باوزسنه اینا شوت
اول کسنی اینا تنکلیدن دلسونمی عارف اینا اکت
بلدیسکز تنکلیدن ان اینا اکلرسن

حکایت ابراهیم حواص ایدر سفر دیارم قدیم
اجاب دی شهرینه یقین کلمجل خاطرمه دشاب
کیم بو شهرده بلمشلدم وار دراناده ورجق بن قنقلیانه
وبکله طعام یدرلر جدکم شهده کلدکده کردم
بکلوفیق اده رمضه اتا کلمجون بنی دکلدر بن ایتدم
عجب بنادن نه صادر الدی کم بو واقعه اعتدده
سیتمه نادکلدکم یا ابراهیم بن سنکل حالکی بلب
کن بلمشلرکا اعتماد ایتمکدر دراناده صکرا
وارمدم بده بلمش بلادم بکله طعام ورمدی ولجاغم کتاده
فبولده بر اقجه بولدم المه الدم کیردم ازرناده
بر لمش کم تماکب بلمز میدی سنکل بجلغل انادن غیرنادن
طعام امدکل دیو حفظ الغیب فلان بعادون نصیب الدن
کم کمسنه الدیکن کتاده نادن علمکده حاصل الیلبا

شعر

ما

شعر کل وجزء دایرسن قیلدی اول علم قدیم
یوزماده بو دکزده نجه عقل اسیی حکیم
حق کلنه انل یلده علمین اول احکمینه مطیع
ملک اصیلسی دقیقه قیامتاده
حاشه کم قال لدنی او نادیه الله علیم
ملک اصیلسی دقیقه قیامتاده کشیه
مدکر اول کشیه کلم الله قلب سلیم
دکلی حالکی بیلورز ایو یادز دون کون
نجه اوزه سزیورز کا اقاب بقی اول لطف عظیم
کوکلکی بنا و صفتلادیکی یعنی کلدیکی
ای خلقیله بنا ایت اولله اجقاده مقیم
القابض الباسط بن ادراج، قابض در بدیس باسط
در الله تعالی قبض ادر جانلر تنلردن صار قلب

یا بلدن رب قلب فقدان بسط ایجاز یعنی
دشیجاع یا بادہ رن قاری تنلنا اجناع حانلب
فقیر کوہ صدر قلبی کاہ اولیا نکل کو کلب ف
قبض ایلہ جلال صفتنکل قد قسیلہ کاہ بسط
ایلہ جمال صفتنکل امیر ایلہ حکایت بو لشی رو ایت
ایلہ ایدر ابراهیم خوجہ اصبانہ سفر دہ یاکل بر اغجی البتہ
قندق کجہ اولجق بر اسلان کلی قتمدہ یتاب
بن قوقارم اغجہ جقارم لہ صباح النجہ طوغدم ابراهیم
اسلان قتناغ ایچہ اختیاط ایلہ ویارہ دیس
کتدکل کجہ اولجق بر مسجدہ قندق ابراهیم
بوزنہ بد ستور سنکل قتناغ جقدب دور دبن ایقارم
یا ابراهیم یا شیخ بو عجبا دیر کہ دون کجہ قتکاہ ارسلان
یتشدی ای اتاردن کیتدکدہ مزدکل بو کجہ ستور سنکلدن

انلر وجغدکل شیخ ایتدی دون کجہ کاکلمکاہ قبض
وارد کنا بد صلہ دکلدر انلجن فارغ دم وبو کجہ
کنا زہ صلہ کلہ شارم کاکلم بسط اولمشدر انلدن
انلر وجاغز دم دوی حذا العبد قلہ بو اددن
نصیب الدر کم علم وحکمت اقمشن اولاکاہ خلقک
خاطبن بسط ایلیا بنادہ حق تعالی لنکل لطفلر ندن
سنیاکاہ بنکم بیغامبر علیہ السلام انلر سوللہ قتنکل
صحابلرہ ایتدی حق تعالی قیامتکدناہ آدم بیغامبر
ایتدی سندہ درکلہ یا آدم آدم علیہ السلام ایتدی سرکم
لبیک وسعدایک والخیر کلہ بیدایکدر نہ بویورسن
ایتدی کلہ طوغ ذریتکدن طاقنکل نصیبن
ویرب آدم علیہ السلام ایتدی سن نقدر ویرسین
الله تعالی ایتدی سر یوز کیشدن دیدن آلی طوقوزین

طامیا وبنی صحابلک رسول حضرتلرندن بوحدیث
اشتیاب جمله کلدیلر نه قبض غالب الیه واول اولتارن
عبادتنه نسبت الیله ان تسبی بیغامبر حضرت صحابلرک
از رضاه قبض کرده ایتمه ماول اوقلک کرسن رسول
فان امتلک راسنه بوقره اکنکله ارقه سنه یاتاق
بلک کبسن بر یره وایتمه یوزکه بشارت اولسون
سزه کرسن کلسن سزدن وبلک کشی یاجوجلرن ماجوجلرن
اولا انلرن صکره ایتمه اول تنکلک حقیجون کرسنم نفسم
الک قدرت قبضنده دزاما بلکم سزدن امت اجماع
اهلنلک دوزت بلکسکزدن بن بکلی سنه انلرن صکره ایتمه
کما اوج الوده بن الموسی سنه الاسنت بکلم یوسن سنه الارن
دده صحابلرندن بوحدیث اشتیاب جمله بسط حاصل
الب شاد اولدیلر وبلکه دا تکبیر ایتمه لرکه الله اکبر

الله اکبر لا اله الا الله والله اکبر الله اکبر ولله الحمد
اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد وارض عن اصحاب محمد اجمعین
قال ربی قبضنی اجنه فمحاق نعون
کلشنلک دخی سنی بقارن کله دیا بونیجون
قبض بسطیله تعبیر اولنه دزلیل رهان
یوغ حاق ایلمک استیاب سنه دزکلن فیکون
الحافظ الرافع بن اداح، حافظ دزوبه سی رافع دزه
یعنی الحق ایلن کافرلر شقاوت دزمکلمه نجه ایلن مخلصلر
سعادت دزمکلمه الحق ایلن دشمنلر یعنی الکلمه
نجه ایلن دوستلر یغ حضرتنه یقین الکلمه الحق ایلن
جهنم اهلنی دزکلمه یوقه ایلن جنت اهلن دزمکلمه
نجه ایلن بنجه ظلمک باشنه سلطنت ناجن ازب سلطان
ایلن بنجه قولن انلک قبوسنه درمان ایلن ادم ملک

ملکوتناه اختیاری ایلنا بلیس ارادت چارسوه سناه
بندهاری ایلنه واشبو بیتلاری یوخ، ابلیسکل سوکلنه شیطن تقریر
ایلمن

کوکلاکل بکلمجه یله بیکانه دی وصلی صفتینه کوکل جان آشیانه دی
کلمن ورثته لرنا علم اکرد وندوم هم طاعتم ذخیره سی بکل بکل خزانه دی
طاعت قاچن زحم بادی یوزبکل نیل انا بن
اومیاتم اول قصور جنان جاوداند دی
هم درکلکمناه بجه ورثته سیباهایی
حق لطف اول زمانه بکایی کرانه دی
بن بجه سجده ایدر بن آدم بیمه بجه
هرکلم خلاق اوچنه جانم تشانه دی
طاعت قلنه اولیای اول بن بن بی هر دن دوم
بن بن بی یکلد دملری اول خوذ یکانه دی

تقاریب شیلنه اغشاری جوزنکه کاجرم
ویلاوکین اشلاری آدم بهانه دی
بلعم باعور کلمه عوشه نظر ایلنه ایلم طویلیسناه بغلایی
کنه قتلاری کمثل الکلب قطمیت انی ولیلنه یلاریش
ایلاب ولیلنا اعتیاکه وناصنهم کلبهم بایندیلاریاب
بن سنی سوذکم عجب دکلدر زیرا که بن ضعیف
قاین عجب بارکرسن بنی سوه رسن غنی سن قوی سن
حظ العباد مکلة بواوزن نصیب اولدر کلم حق سبحانه
باطل الحق ایلیا حق اقلنا بدوم ایلیا باطل اقلنا خوارق
ایلیا تکلم الله تعالی ایدر الوطاعت ایلنه سکل اجاق
استن سن اکمک دنیه تذل اذ سکل تقسکل راحت
لنعیم نار لفجنا ر اذا بتم رضا مجون بردوشنم سوذ
کم یا اکابرده ایلاکم یه بردشمنی دشمن دنب

حوالی نکلی حکایت بتکلیشی برکوی کوردکلر
محاذه مقابل دره اینار یوقاری مقامه سنبله ارشدلر
اینار حق بحا السلام نفسنم آیغیم البته الله الحق السلام
لاجرم الله تعالی هوای مسخر ایلیا یوقاری مقامه ارشدلم
وحق کیشیلر الله امینا الحق لق ایلیسا حق تعالی آن
آخرتاغ نجه ایلیا یعنی اجاق اجره الواق وره والو
هلاک وره حق تعالی مؤمنلره اجاق اجنده فرشته ورر
البتاغ بتیله ایاغ طاغ فلان قلمه دیشور دیله الکدیشی
ورر سا اجر وکلیه اکو ورر سه کرو دون جناید کلمه
دیشور دیلیا هو هنکل یمش قنجسی الله
دیشور الوب اجر وکیده اول شریف مکتوب صنوبه
اولناره یزلش اولادمن الملک الحی الذی لا تموت
الی الملک الحی الذی لا تموت یعنی بویت شول یادشاهه

کلم

کلم دیردوکی اصلنده ای بنم قلم بن بنکا مشتاقسم
طنحضرتکه کل بن زیارت ایلمه مدن اول ایاکلم بتداق
کتردکلم ایده کتردم بس اول مومن بداقه بنه
اچا حضرته وره اما شول کیشیلر تنکلیه نکل امینه
الخلق الحبیب مطیع اولینا اول کیشی خوش رفاقه
دیه قارن قیامت کیشیلر تنکلیه نکل امینه بیرر
فلا نقیم لهم یوم القیمة وزنا شعر
حرکه بوجلمکل دلرسا نفسین الجاغ ایلیسون
یوزآغ اولمق کرکسا اشبو طاغ ایلیسون
هنکله مشتاقیسنه معشوقی یوزن کورمکلیکا
بس کیشیلر تویتاحام مالاغ ایلیسون
الحزن الذل بداده دخ معتدره بس مالی ذت
یعنی الله تعالی عذب ایلیجکزلر لنا حضرته سلکنا

خون اولمق لبد در وایت لدی کلم الله تعالی داود
بیعاصیت وحی ایلدی کمی یاداود دامنکله ایت له طاعتله
نفسلرینی آن نفسلریجون بمنونلق بلکه طاعت
ایلمکله قوتلنام دیو یمنونلق زیرا که نفسن ات زور سیجون
بیناسکن غفلاری بیخ عظمقادن غافل اولن حدا
حکایت ملک بن مدیاد شیخ قتنه وزد اولمریکن
اکنده قوجه اتمکن قاری اول مدیاد بدن ملول اولاشیخ
طنه وان الله سیاستکاهنه وات دلوزد کمکن الن
کسرلنه وکلکن ایغنه وکمکن بدنن قوتلاغن کسلنه
وکلم دارة اصرلنه وکمین ذکر اولنه شیخ ایقاد اشیخ وکل
بنلنه سؤل بن بارة قوجه اتمکنه قناعت اتمیوب
قیمق اشتهاسن کلیه نارا الله ودرت دیدی حکایت
بدعزیز مکت سلطان قیوسنه قاری وکیدکلوخاتی

مسکنلنه اکرخون سلندخ وخون ایلیجلرن انادن
قچنلیه اکرجه عزیف سلندخ روعزیز ایلیجلرن
قللنی حکمت وزمکله وخون ایلیجلر حکمت
کبی والمطلقه عزیز ایلیجلر قناعت وزمطلقه وخون
ایلیجلر حرص وشهوت وزمطلقه ای نجه عزیز
لرکل عبادتلنه خاوت خانه لرنی بنیاز لغی اودیلنه
یقاد ای نجه مطیع علمکل طاعتلنه حنه تلنه
قهر یلنه صبر وحفظ الجنان قلان نواددن نصیب
الدرکلم النار وابرنه قناعت ایلیا وطامع اولمیا
زیرا که طمعکار خورلق وادرارکلوندن عبرت المطلو
غان وطوشنجل حکایه عن تلنه اجزلرکن دنقلغ
بن بارة الجون یزینه الف لرا سیر الورلروان
اغلیجنلن دنن لنا ویتب لنه اکلنه طمعکاریه یقمسنه

عالم خلقنك هنتلدن قنه بلدم راحت الارم انت
دم حكايت ابراهيم ادهم كوزل سكا ارسلدنه
بنمش كاوزل ايسلن ياشيخ بو وزيه نه سبيله ارتكلي
ايتار قصه ايلدم جسار تدل ايلدم حساب دكل
ايلدم صمد لاجرم مسدلت ادنادم اسار صمد
طمع تدل ايله عزت دولسون شهوت تدل ايله لذت دولسون
جون قناعت بده كنز كلنجادر ان مال اجيانكه نعمت دولسون
زينت دنيايه سن كل التفات ايتمه بسنكل خوز وحشت دولسون
بلكيه بغله ايلدوت قوغين خاصت ايله تالله دولت دولسون
مسكنت خلقيله نفسكي بنده تالله حق قانناه قربت بولسون
السميع بادواخ سميع دريغني الله تعالى ايتاچي در
دكل كالجاب كلمه اشتاه اولسون
كلمه كل لو كلمه يقين اولسون كلمه

اجرو كوزل سنلدو بنخاده مدكر حقه الحق شيخ
بوين صوره ي ايتار لن اول خادمناه شهوت آلت
يقار سلطانكل خاصه بكارلينه طمع ايلمز شيخ ايتار
سبحان الله بهي قادن تنكلكم بنم كبي عاجل يتمش
يشناه قهيحت ايلدي بو خادملكده دونيه بادشاه قتناه
شهوت وطمع ايلمكله مفتقب اولجق آخرت بادشاه
قتناه دوشي بكزار اولجق بلا على ايار لله تعالى
بيمش سنه بيمش يوزده قالمز عزت طاعتناه قوجوز
لغي منعهيتناه قوجه هيبت دن نمازن قيلندده قوجه
حكمت آچ قدناه قال باباغي قناعتناه قادينلر
بايزيدن صوره لكم ياشيخ بو وزيه نه سبيله ارتكلي
ايتار دنيا سببلين درشدوم قناعت بلينه بغلادم
صداق منحيقناه قالم نعمتيناكل دكزينه اناج بيمش

اجنبی احکام ملتعلق اولن ایلدکلرنه وانلرک هدایت ویرمسن
وقرآن عمتکلی وکلماکر کدکلرینه بتکلن. أسائل
بغالب واقعه لرکافرین ایتمن ایشلر صیرو الدی
دشمنلرده شدتی یکلرم کن قدری یتار صحابلرنه ورزلدی
صیرلدی وهی حسن بصری کبی کلدکلرینه کلیم
بتکلن اروح دتاری کجسن الینه طعام کتردکلرنده کفا
ناکاه اشبو آیتی اقدکلرنه کلیم ان الذین آمنوا
[illegible] حق تعالی ایلرینه
حضرتمزده یدقلرنه طامعه قومیلرن اغزینه
بتاکلدی وال ایله بغلدی تا اکلدکلری کبی بیلرینه
زنجیرله بغلیلدی طامعه بوغلدی وایکی دنی تمیلدی
ووضع بدم حضرتمزده کیندی وغایت اسی طامعه
وارورکلیم انکله جحیم دره ووضع طعام ورزقوم یمکله

ایراف قبیله منه وارزلره یورسته ایکنکله اوزن
ایشلرینه کلیجانکله نشات ایشلری صحابه ویرمه
ودعا جیلکله دعاسن ایشلرینه منتظر اولمه وانکله ان
اشتغالی قلوغلمه والتلره دکلارینه حظ العذاب قلکله
نصیب بولادون وارورکن قاصرورزلره کلیم یقین
یوندن ایشلرینه ارتقاعی ایشلرینه انکارله ایشارکلکه
لعی ایشلرینه آفت ایرشدی قلوغنه صغمن
الی ثلاثه دینه تعالی دتی نصیب اولدقدن صکره
کیجه کوندکله بلاء الله تعالی ایشلرینه جلدی بیتدیلر تقلیه
عینلرندن یلوندن بقه اندی اکنچی بلدی کلمه جنکله
بلاء حق تعالی قلغی انلرینه یتناکلم قرآن حایتی
دکلیاها ایتمه ایشلرینه کلیم حق تعالی ایلرینه
یاحود منتظله مشغول قل لقلکم قرآن دکلدر

آیا کورمز سکل نور اول خود بلا باقی سی کوره و ذر
عذ کشکلم الله تعالی لکن سکوکن بلسا دب الارکلم
دایما انکل حضر تلدن انثی دره وشو یعنارن دشمه ایشن
الشامیا افکل رضاس قندیسا آن ایتیا قان کوزره
حکایت ملکن بدباد شاه بر قلبنی قلن قل لی نا آدق
سوزد خلق ابی عجبانن لدیر کن اول باد شاه سیرا نه
جقاب لدیر کن ناکاه طاغدن یکا بقدکوزد بر قار قار
اول سوزدیکی قول باد شاه نظر اینا کن کوزدی الحال
اینی جناب اول طاغه جقاب اول قارغن بدباره آلنده
اکه ایتیا لم باد شاه سنارن قارغ طاغی نارن بلدکی ایتیا
کوزدم کیدباد شاه قارغن یکا بقدی واتلکل نظر عبث
اولمسن بلدم خاطر اکا میل ایتیا قارغدم دیکن دم باد شاه
ایی عظیم خوش کوزدی ایتیا بن بنی سوزدکل اشبو سبقیا تلدر

لم هن بر کل کلنده و نفسانه مشغول سن بو ظلم دایما
بنم حالومه مشغول لدر کوز قلاغ بنا بیکا دیرین
کوزلدی

کوزلدی کوزن کوزیز جهان کزده کیم او لاسبکل کن مکل فعال
کوزکلر اول صورت سوا غلیق محشق دکوبسنا ده هم صاد دکل
لاجرم انکل کبی کوزکلور الوره حق بر تاری جون قصور دکوا
پس ایی بوکسون کله اول بخی سوا معرفت نلر بولوزا تو نیا
کوزنا جکسون کله درد دینی بیاده الی حکم بیاد داجی
حکم در یعنی حکم ادجی در الله تعالی حاکمی حکم در قاضی
مسلم در حکمین رد ایلیجی بقادر وقضا سین تاخیر
ایلیجی بقادر بونجه قول لرنه سعادتلو حکم ایلار
وبو جسنه شقاوتلو حکم ایلار صالحلره اجرا عمله
حکم ایلار عاصیلره طاعتی یانه حکم ایلار بونجه

التفات ايليا بل كم وقتين خوش گذره بنكم ابو بكر
صايغي بن عزيز دكتور ايتيا اي صاحب بقاء نفس
بكا نصيحه ايله ابو بكر ايتيا وقتل ضايع ايتمايا يعني هر
وقت طاغلمه گجه زيراكه وقت گچمكدن صكره
گلمز ودنيه طولي التون الدن ساچيلمز ادملرسه
بنم هر گيشيم فرصت غنيمت بلميا فوت ايليا انلر
گبي گشدكلري ايش صوت يشمه انلرك العزه انكجون بكم بر هفته
جوهر ديكه قلمز الوت تكلم يغماهين حضرت شيث
عليه السلام صحف الغه ضبط اكثر انقضه ضبط كتبي
باي گنلمز زياده قاضي صدقه ايتمز دكلم استركل اول كتبي
كلمز سايسي قاز الوز درد اما ب عمر درج قاز كبي در
دايم گجه گوندز اصلا غفلت دكل ايانوز لر وعمده دكل
فايده الوز لا وشعر استرار ازل كتبنه معلوم دكلمز

حقيقت ايدر ذكر خلق ضلال نفسنه قصر لزم
ازل حكمنه رضا قلمق سعادت دير بكم شعاوتله مي حكم
ايلاميه خود شقاوتنه مي حكم ايلاميه زيراكم اول حكم
الهي آدميلك حيله سيله ايتمز قسم اولمز نجه انجلمز
جي گلمز وبشمز عاقبت آفت ايدر شمدي عيش
دكلمز ايشه غصه ان اي بكلوز انجلين نجه سعادت
اهلنه بين ديه شقاوت اهلنه الدلز اي نجه
لزكه ازرنه شقاوت بشه وار كلن سعادت اهلنه
الدلز شيطان جون قلمز نصيب بولمز دن يقدرت
حكمرتدبيرندن قضا وتقديرندن ازيراكه ممكنات
تدبير الله تعالى حضرتنه مخصوص در بشر قول اولمز
بيره مشغول اولكم قنغي عمل تكريه ارشاد در
ان شاء الله انشاء الله حكمه مقتضا اولانه كمسه زمانه

أحكام قاعدة كلية مفهوم دكلارن
واجب قلة الذي كه عبادت اده هدف دم

جون وقت كچن كلية محكي يرد دكلارن
العادل بن آدم اخ، عادل در عادل مغنا سنده در الله
لعالم عادلارن ظلم اكل حضرتنارن متصور دكلارن.
زيرا كه حضرتنه ايلك اكندو ملكنده تصرف ايلدوكي
هر كيمسي كم انكل علاقه لي بلكه انتسابي قلسون فعلنده
بيدوده عزيزدر. لكن انسانيت لرغايت الحقاده يرتاب سوي استنده
يرتاب هواي سوي استنده يرتاب اشتهي ترتيب اكدر عكسنجه
السايلر عالم متهور اولمغه انارن صكرا نظر ايلسه كرك
كوكلي يلان تله لرله نجس مزين ايلمايوب زده پچه
حكمتلي قاب نحوده اول اولي كلمزده اكي نكو اولدوغي
به يقين به دكل واز هارن وضع، نظر ايلمسون كم لنا كل

اعضاسين

اعضاسين تحسيي تركيب ايلمايي اول كحكل يرتاب
فارزنه اب يرتاده اكل اشتهاده در يرتاب اشتهي اتر سيناغ
اكدر عكسنجه اولسايلارن باقي قلمغه دقيق هلاكل
الورجه انارن ضكرا كوز قلدغي نورن لجه يتلو يرتاغه
يرتاب هشلو يتاب باشاغه يرتاب اكدر ايغناغه يه دوسنده يه
قفا سنده يه تسايه النارباركل حالغه زيان ارشيا يورن
ديوزكل اركسنده يرتاب اكدر النغاغه يه دكاغناغه يه تسا
يه تكل فايده لرينه نقصان ارتشياب هم نظر دده رشت
كوزنياب تناسبارن خارج اليمايي انارن صكرا الارفه
يرتابي اكدر بشاغه يه در لرده يه تسايتن افتادن حالي
اولمايي في الجمله نحو انارا مليا دميا يلحق يتاغي
جوهر دلغنارن در دو يتلو يه ناغه ترتيب ايلمايل
عالم انارن وانارن صكرا كشف بلاغ لرل سلطانارن

عقل مقتضاسی بویله کم عدد شدة اولاید زیرا که
فلکات کل الوسائر لکن در دخی فلکاده قالکدر
بشنج فلکاده قسایر یوزناده اورمز لردوالتلی دخ
بتمز دضوقاتی یه اجنح فلکاده قسایر یوزندلکده
محلوقات اورمز دوانجاز دوالتلی بتمز کدر
استعمالدن دینا بیاض نجوسنه ذکر ایلمشلر اشارت
طریقیاله کلمه مشتری یالف زیاده التنج فلکاده در
یلمزه کلمشدة ان یاد کم ای یلمز لر سلطان الشهر طلی
دعل فالکاتی اشخاص ایکنجی تخسه خلوبق نوزکلده
یقدسی حدیقه دخ فلکات الده دخ هم چقمقدر کم بن
دخ کیتنا در سن حظ التنج فلکات نصیب
بعاد دن اصلا یزکم اوسی نفسلر صفلیب ارا سنده
عالم ایلیا مثلو سنده شهوت واردر کلمه انکی سبیله
نفکا

نفکا اضاو نسلر حاصل الدن بکلارن اجلادن
جماعدن وسنده قالمق وارد رکلمه انکی سبیله کنلر
نکلارن زیاناو نسلر صوکرسن دوخ عقل وارد ر
کم انکلمه تادیب ادرسن دنیوی واخروی مصالحلکی
بیلن فقه مغلمه بنجی سن وشهود رتبه اتکلبی دیان
سن وات کلبی وعقلات اعتبار یله فرشتلرسن حق تعالی
شکایتور دکم بنلرکی ارتسنده عالم ایلیسن انلرکی
سبیله سعادت ابدی حاصل اولسن وعالم مغنیسی
هم تشدید یله قمغه در کلمه آنکی وایتکی ادلیب عقلات
فرشته سنه مطیع ومسخر ایلیه رکی عالم انمش
اولاسن لاجرم سعادت بلوسن والکه عقلای ترجمه
تکلمه عضبیله امیر ایلیه رکی شهوتکی وغضبکی
هدر دکسن استعمالدن عقلکی دنیاوی ذرلو حیله ایله

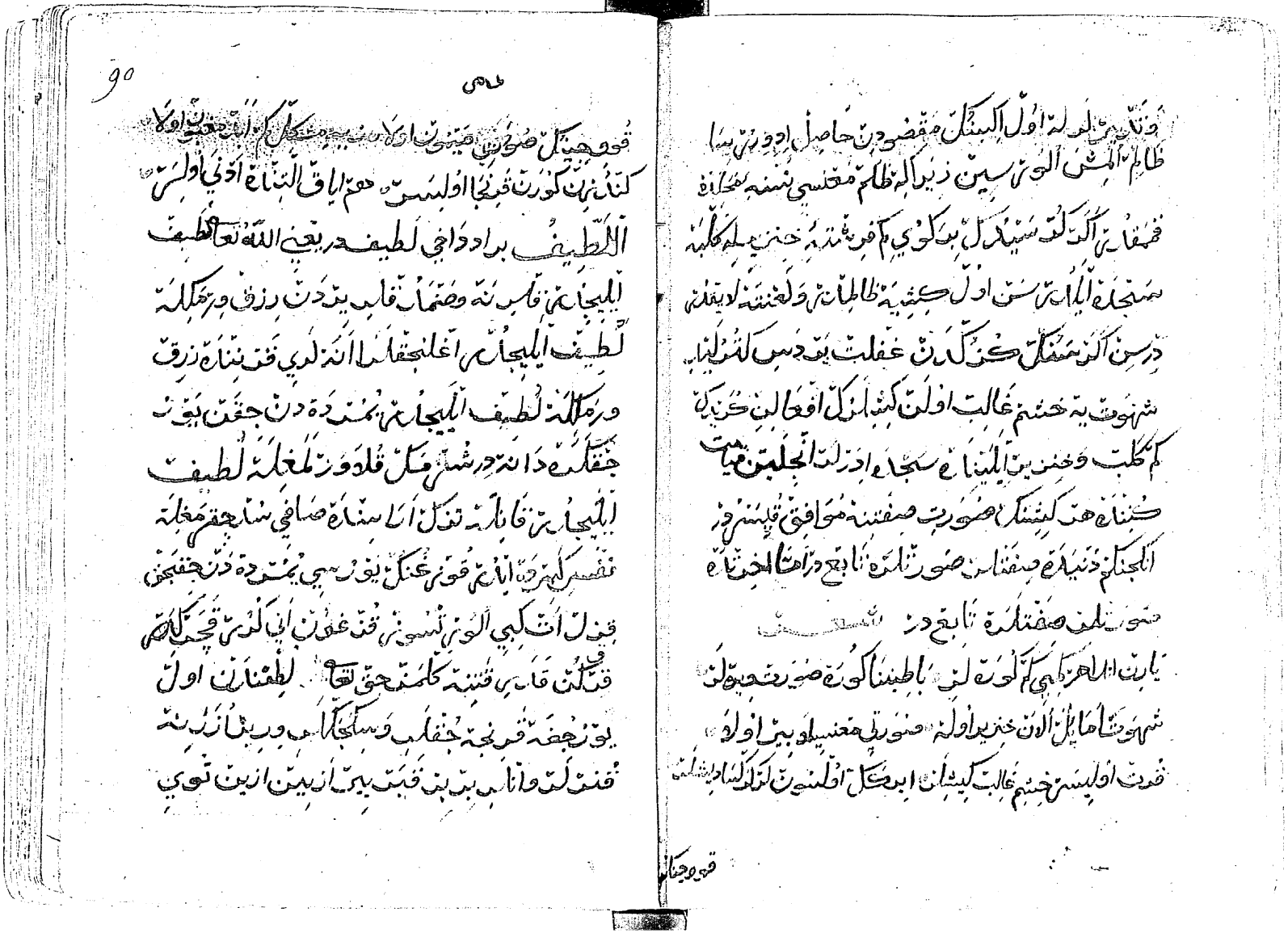

بنت قرار ورمانادن صكرا انسي كاهور
بنلرك ودخ انكي لطفنا نادر انجق عباد نلرينه حق
ثواب ورديكي ودخ بدبارة انا دن كوكل يردب
ايمان مقامنه ايلاركي حظ العمل فقط نصيب
بوآدمدن اولادكرم خاص حقنده بكا دعوت ايليا ايي
خلقله ودخ بنلرك مصلحتلرينه بتورة بنا ملمن
ودن آلان شعر
اي كه كل لا تعد الي معرفتا
ويدجي درلو نعم بقبح معصيتنا
فزجايي بكن استاد جفنه غافي سايي
اوردن باقي يرادن دكلي مصلحتنا
الفاظ بدآدم اخير در الله تعالي كلدن
كچن سترلب بلورز بيتلرده وكلمه ده بذره

ودبنكلن

ودبنلرك كن يه ساكن الاكلن بلورز حظ العمل فقط
بوآدمدن نصيب الاورز كم خاطرينه كلن فاسد
انا ليشائل واحد صمد اكبر دايادن همينه
خبر دار اولا بنلرك ملكه تاثر امين اولمياه
ودخ انا لم نلرينه معصيت ايلمياقدوين شول
تنكيد اكم عاصيلرك ايشلرك كنا عليه غافل وكافر
بكا بنلرك اوزرلرينه عفو ايلمياقدوين حكايت
بدعيزيد كشيي وار ايدي بتكن عمر سكسن فكر ايلار
بلاكم التمش يشنا ايمش لنلرك حساب ايلار
كندوكم يايدم بنلرك بيشه يوز كمش فرياد ايلار
جاغرديانيا كم يا ويلتا الرجيع عمن قاتي كرامًا
كاتبين يوزيكم بنلرك كناه يني ذره مسامحه
بارورز كم كناه اوزن بنلرك كناه يزدرمش فلانم

ددد دشنداص کتاب بقابلده وکلده لرکم جان
تسلیم ایلمش بتاوزن ارد اکسیدن کم نه کختلو
بوکشنلر جان کم ددوس اعلایه کلدی
اباکلر نق نظیرلر جین اجنده
نه هنار و ستان نه ماجین اجناه
دلارا میله بوریدن خرامان
ناجین و کل و نسرین اجناه
اوزون اناب یشیل یله وارن
یوفولن ازبن آیین اجناه
کجه وکل معصیتناد ریاوغمدل
اتنلر کل قلمغی ستجین اجناه
نجایادن تواضع ندکل اودوبن
قلوسن بیله کبر و کبن اجناه

ای اما کاتبین کل جل طنقادن
کلم اشلاد و کیسادین اجناه
بکن دنیاده طاعت ایله ماذل
مکتب ایله لسین لرینه سین اجناه
الجلیم یا ذوالروح، حلیم در الله تعالی عاصیلرلن
هر لحظه معصیتلر لرکی زمن عذاب ایلمکا
او من مظلوملرلن دعا سیله ظالملر تزجکن هلاکل
ایلمن حکایتن ابراهیم بیغامبر علیه السلام
السلام اول وقتین کم کلن بتر نه مطلع اولدیاب
بر عاصی کوردکم کناه ایلر ایدی الهی اشبو عاصی
هلاکل ایلمکل اناخ هلاکل ایلایه الجله دیو بکندی
کوردکلرن صاکنمکدعا ایلاب حق تعالی عتاب
اناب ایدیکه ایسم یا ابراهیم اکر بن کوردکم عاصی هلاکل

ایلسیلم یدیناه بدکشی قلمزد حضرت العباد قلک
نصیب بوادون الارکم جنایت ایلیین کتبان اوج
الفایه میا فرصت بلوکن وکوج یتسه کناخ والصلح
شر علیم سن علمکا یقار بدایت حلیم سن حلمکا یقدر نهایت
کتبی کم علم وحایله تخلق اداریسانا وزیه نسل عدالت
العظیم بداد نخ عظیم در یعنی الله تعالی اولو در حاصل
لغی مرتبه یونیتدن در دفعه نسنه قادرث یونیتدن
حکم یونیتدن علم یونیتدن وکل مخلوق قات عدیدن
فرشته کن انکل عظمت قدرتناه بدداند طوغ وکبار
محیط دکز قدرتناه حکایت بدعزیزه ضرب ایلیم کم
الله تعالی انکل عظمتیندن ایتدیکی بحیه شرح ایلیم انکل
عظمتی کم جبریل اولو بدفرشته سی وار در وانکل الت
یوزیکل قناد وار در بیک سنه اوچرسا مشرقدن مغربه

بوریا ومیکائیل اولو بدفرشته سی وخ وار در حق
تعالی حضرتلرندن دلایکم محرش تفسیح ایلیا حضرتلرندن
خطاب کلدی کم یا میکائیل سنکل نه قدر کل وار
بنم عرشمی کوتره سکز میکائیل ایتدی الهی قوتوز
وخ قدرت ورحمت ایله الله تعالی قوتوز ورجوقدرلرن
ان نتره وانون بنکل بیل قادر لجاب کتره کم هنی زخ
بدبوده دن کجاکل وانون بنکل بیل ینه اجا جهنوز
وخ بدبوده دکی کجاکل فی الجمله یوز بنکل بیل قادر
اجاب وقدرت لری کبنا وبدعرشی وکلوا ولریه
بیغامبر علیه السلام معراجه واردیغی کجاه اوکا
شفاعت ایلیا وانکل شفاعت بدکبناه عدیدن طولیف
ایلیا بو نجه تفسیر ده ایاتلر عدشکل بدولیا آدم
اعلملد سخشنجانه تفسیر کشافده ایاتلر تملیکل

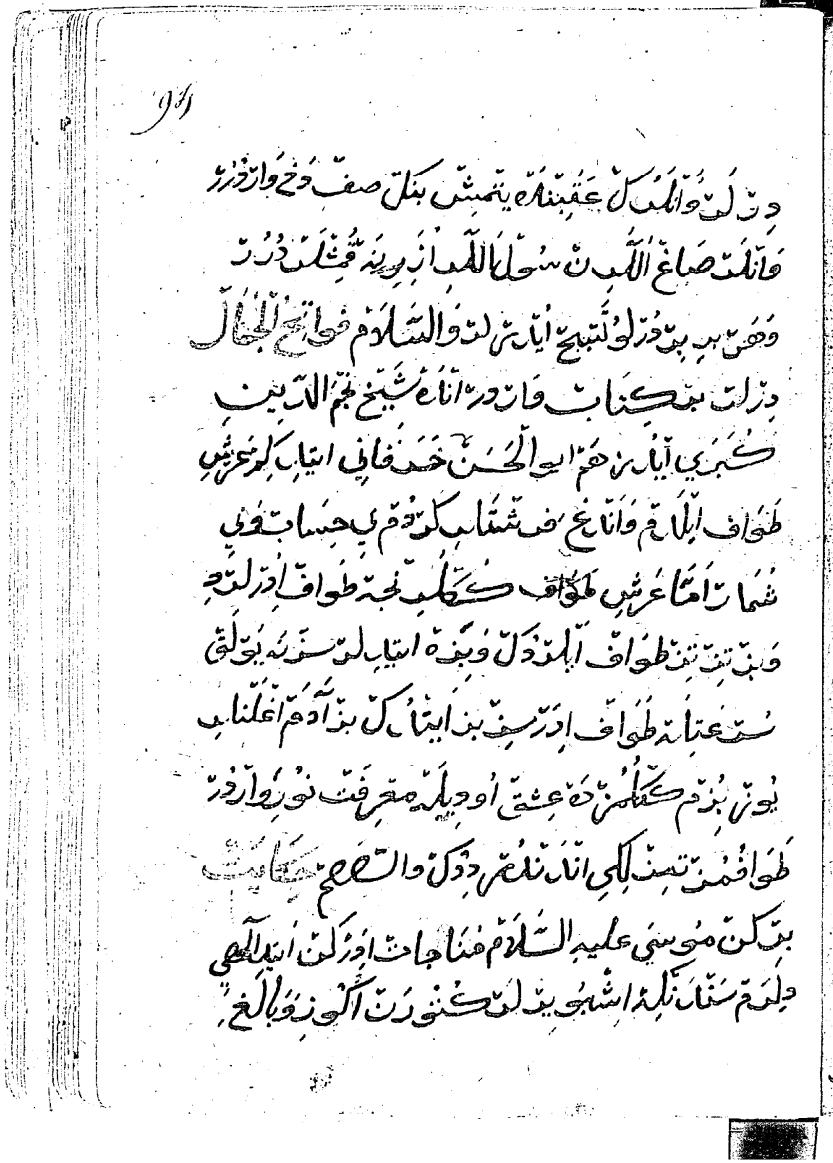

کلام حق تعالی انیاب یا موسی سن انلر قناره کورسن
امّا دکن کنار نه قار غل قادرت کورسن دکل کنار نه
وار دکدکه بسطاغ کبی بالق باشن قلار دیقه کتاری
واوح کن بحه کنار نه کجا هنوز نوح بیرسن کجا
یا موسی انیاب الهی اول بیرکتدن بالق بوصاتت
یا بنجلین مبارک حق تعالی انیاب یا موسی اول بیرکتدن
بالق هدکنده بکنکلی بالق یاتدوه موسی علیه السلام
منتحیر البت اینه دکم وما یعلم جنود ربک الا هو
حفظ الصحاب قلاح حظ بولادن یا دینی دنیا دنیوی
در اول کمه دینی در علم اقبال اولدوه انکلی بیرده کتاری
وبیرلدوه عظیم دولت امّا اولکم دنیا دیار منصب
اشلب در دعا ایلمک اکثر اهل اولدر بیغامبر الولغی تکلم
انکلی کبی دکلدر وبیغامبر الولغی تکلم تعالی

الولغی

الولغی قتناه انکلی کبی دکلدر بند قطعه سوزکی ده نه
مقدار ادبسا اولدیغی انجلین در لبنن بیغامبر الولغی
الله تعالی عظمت قتناه فانی در زبده اله عقل طاوس انکلی
جلال دایه سنا جولان ایلیه مه وفکرات انکی عظمت
میدان قتناه سیران ایلیوه من عالم انکلی علم انکی غایتنه
اره من حکیم انکلی حکمت انکلی حقیقتی فهم واره ال
اره من والعلم شعر
کم اوله وصف اده انکی جمالی جانم
کم اوله شرح اده انکی جلالی جانم
انکی قتناه وکمالی کمالی ناقص دره کم ایده بیله تصویر جمالی جانم
انکی بوکنده کلدکدن که بار الطالبه که عاقبت کره انکی جلالی جانم
الغفور رب آدم غفور در الله تعالی کناهکارلر تجار
غفار در دخی مبالغه واردر غفور در دخی وار در غفران

كناهلين شيله ان تجل مطيع لنك قياس اليكم
نجه ان ياخط عبد غفار ده ذكلنه انلر كلد المجون اعاده
ايلمزلرهم شعب دخ كجاب يارو السلام التشكر ن
بر اده دخ رشكلر در يعني الله تعالى للدينه شكر ايليه
اهاب حق تعالى لينك شاكر بارلرم قل لينك ازجق عمرلرنك
جقي جق ثواب لتوده جلسه ورجلر اخرتا اونله
كم هيچ يقارن بر كافر بتمش بيل عمرني كفرله كجرسا
وصكرا ايسلامه كلسا اولسا اكا الجاقاع بادشاهلق
ويرن امما قل شكر تنلر حضرتينه بارلرم اكل الوليغن
الكلر نعمتلرنه ورذكيجون اعام فخر الدين رازي
ايدر قل شاكرانه شكر اجه لنكن محالدر زيرا كه شكر
ايلمك كلكل شرط نعمت بلكه حق تعالى قلدينه
شكر قدر نعمت ويرو ذكم كمسنه ضيمن

معنيسي بارلرم كه توبه ايدنلر كناهلرندن اثر
غفور معناسي اولدرم كه ازنمكلر تمام وزوكلر محو
درحكايت موسي ينغامبر عليه السلام بركون
يغمور دليه استسقايه چقدي بلكه بلكل خلايق
بله اوج كنادكن تضرع زاري قلدلر قبول اولماديغني
بغمبر موسي اينيا الهي دعامزه نيجون قبول ايلمادك
حق تعالى اينيا سنكل اراكزده بدقماج وارده اكجون
دعاكزي قبول ايلمدن ودوموسي اينيا الهي ان بزه
بلارزكم بلالرحق تعالى اينيا يا موسي بناج قوم جلقمز
اديين دوبت قوم كنادن صكره الله تعالى وحي ايلدي
اينيا اول كشي قوم الده اشاغه مقلديه اولنلر
نمازن قلدي دوموسي عليه السلام وارد كوردكده
بتمش جنازه حاضر اولمش اهاب الله تعالى عاصيلرن

كناهلرن

تشکر بیت ز وان تعدوا نعمت الله لا تحصوها
بر نجه علما اینمیشاند کم تشکر ایلمکدن عاجز اولکلم
اولمقدر شکلنه در تشکر دوخ در لو در لو در تشکر
نمان قلمق و اوچ دیمکی در کوز شکلنه تشکر نامل
بر ناوغ عجایبلکده نقب عبرت دقتقدر دل
شکلنه دکل قدر آنلرک کمال شکر محبت دمکدر شکلنه
تشکر ه در صدقدر دیمکدر تشکر در دیکی نعمتلرک
شکلنه بر نه کلتر سانعمت ارتنا تشکر بیدر لیمن
شکلنه ثم لو شاء لجمعکم حفظ العباد قل لعلکم تشکرون
شاکر اولا ایلوکل ایلمین کشیه مدح احسان ایلمکدر
محمود در دکنا دوخ ارتق در صله بیله اتمکدر ابو
حنیفه لله در تشکر بیغامبی حضرت بیت در دمن
لم یشکر الله آدم اعلمنه شکر ایلمین کشی

تشکر

تشکر یا دوخ شکر ایلمک اوت حق تعالی لقمانه
اینیاد ان اشکر لی ولوالدیک یعنی یا لقمان شکر
ایله بنم حضرتمه شکر ایتدیکی وقت والدلکون هم شکر
ایله انکا انکا شکر ایتسونلر دیمکدر بنی سبب دوخ
شکر ایلمک واجبدر والسلام شکر
شکر نعمت نعمتوکی ارتدرر نعمتی ودوام نعمتوکی ارتدرر
کفران نعمت نعمتوکی کیدرر احتیاج و شقاوتوکی ارتدرر
العلم بنی آدم علی وزن یعنی الله تعالی بنی آدمه
بوکدن بیلدرر شکر ایلمک کبی دکلر بنی آدم ایله
عرش بحار در کرسیلر کرسی بحار در کلدرر
بلکم حق تعالی بحالی من شبه جهنبله در شکر ایلر
فلان عالم فلان عالمدن بحث ایتدی امام خلیفه سلطان در
بحار در حظ العباد و بجلال الله تعالی صفتلر مطلقا

امّا فلاح نجة الوزن زیرا که مفاعیلن مجاز زحاف مفاعیلن
لزوم استاد لزوم مجاهدة زحاف لزوم شاکله لزوم بیغامبر
لزوم مجاهدة زحاف لزوم امتناب نازل فعلن رسول الله مجاهدة
وکمل بیغامبر لزوم امّا الله تعالی مجاهدة بفضل وکمل
بجلد الجفاف زحاف هنگامیکه تذکر نکل مجاهدة
بلسانا الکه واجب زکه الجفاف وهمسکنت کتاب ویه
صفت ایلیانا انکل حضرت نبیه وهمسکنت تواضع
الله الا فاعلن تکبر وضعه الله
حکایت حق تعالی وحی ایلدی موسی بیغامبره
کم یا موسی لعنت ظالمه حق کلجه ادلم ظالمه
بوده ای اشناء لزوم مجاهدة موسی بزم آدمزاده
حضرت عزته مناجاته کلمه دیو طور سینا کی
الجفاق قلاب ایتدی بن نه وقتن فعلن المق لفظه

انکل

انکل قاله منه لایق الم واکل تواضع سبنادن حق تعالی
موسی بیغامبره انتاب کلم یا موسی طور ظالمه جفعل
مناجات انکل ازدنلک ادلم الله تعالی کتابنکل
اولنی بی حرفیله بدءلل نکلم بنیف وبسم الله الرحمن الرحیم
الفعله بشاهد زیدا که الفاء بجلک وتکبر وازدیاده
تواضع وازدرجون الف کتابی کنده حق تعالی ان
الحق ایلاب بخنکه الخلق ایلاد حق تعالی ان بجا ایلدی
والسلام

خوانسانا تواضع الابی زینت لباس ایاد بجا لبنه خلعت
بوده کاهانه قبول المق ورسل مضمونی تذکل ادب بلغل فضیلت
الکلبین بیاده خ لیت در یعنی ضد صغیر در عظم
عظیم ضد حقیر در الله تعالی بنیکل در یکالکی مرتبیله
در وکل مخلوقات انکل حضرتنده کجلده زلل

حظ العبد قل لدون كيف تنكح دن قرقحق
عالملك دزن فاش حقايدن يكا قهر جلنده بنا

دخ اختصارا تادل شعر

كتاكم صقلمق دلايه دينى كل زمون كندزنادن كبرمينى
اولولاك بلاصحبت ايلسون كم اريى ارتمز الاهمتينى
الحفيظ بداودخ حفيظ در يعنى الله تعالى قاتى
صقليجادن افتلدن كوكلى صقليجادن استغفرالله
دشمكادن ككل اوصقليجدن الله مبل ايلمكادر
طايمان دخى صقليجادن شيطانادن شرنادن وهو كتاكم
انا امانت حرامادن صقلمسا تنكر تعالى انكى ضعيفلرى
صقليا حكايت رابعه عدويه تنكر دوستلرى
تادنادى بركجه ايو رجاوزنه اغرو كلدى بولدغنى
درسرد قصه انا بكم الله كاك قبوى بولنا بكالدى

كلدى

فرمان بارئ کریم قوت خاصان طعام ادر رزق
عام در طعام درخ در لنه ملکل خ در لنه قوت بیجکس
حقدر انلنکل ضعیف الله تعالی بلور انجق لکن
بیشی طائفه انلرک معلوم در فرشتلرک قوت
ذکر تسبیح در ادمیلرک ذکر انلرک قوت طعام
بیملکلر جانلرک قوت الله تعالی بیلور دیمکدر
کل لرک قوت الله تعالی بلمکلرک نفسلرک قوت
عبادت ایلمکلرک حظ اعمالدر فلکل نصیب بوآدمدن
الدرکم نفسنه قوت حاجت مقدار نجه وره قوتکل
زیادسی اسراف در خیر یقدر جانینه عقل خوین
جفه وراکم عقللی در عالملرک عجائب حکمتلرینه
آدم پیغامبره خطاب ایتدی سکا امر نسنه کتدم بوین
اختیار ایله آدم ایتدی اول نه نسنه در جبرئیل

ایتدی

ایتدی بیر عقل در دیدی انی دینک اجنبی حیادر آدم
ایتدی بیر جهل ایله ایکیسنک عقل جبرئیل ایتدی دینله عیاذ
سن اکنکله کل اول اکسیلیجک ایتدی بلدم بیزه
شیله بیور دیدی کل بنی عقلدن ایر حیا و طمیاق در دیدی
منفعتی اولدر جنکده رزقده بایندرمیان ایلم دیمکدر اوچ اولانلرده
قوت در دیمکدر بیزه رزق بیلنا اعتماد ایله کل دیمکدر اوچ اولانلرده
الحسیب بر اودخ حسیب در دیمکدر معتمد اولان
الور سانا شیله دیمکدر الورکم الله تعالی قلبرینه کل دیمکدر
تسلیم ایلی طلب دیمکدر حاجات در حاجات
معتمد اولور سانا الله تعالی حساب ایدجک در قلبلرینه
قیامت کنیده حظ الحساب فلکل نصیب بوآدمدن
الدرکم نخه اجلکل حاجتلرین وره دوخ هوکلرین
نفسلرینه حساب ایلیا کم جبرئیل ایتدی بیه شوم الله

خير الكلام ما قل ودل ولا خير في كلام يمل
اولا وتوبة اياليا اكلتم شيئا لم يسم عليه اول
اول وتوبة اياليا بنا لم نبغ من حضرت بيت دكم حا
سبوا انفسكم قبل ان تحاسبوا يعني حاسبوا
نفسكم قبل قيامة حساب الذين حكايت
ابراهيم اوهم اباذر بيت المقادس وهو صخرة
يثرب دم كردم كل فرشته كلاب بر بر نه ابيد اشهب
يتن كلاذر اسياب ابراهيم اوهمان ابيد بجبل وجلبنان
بر اكميل ابيد بر نه سبيان ان انتاب بضرع شلمزار حرفا
صنعون الاباي واول خرها صنعن كشنك بنه خرفاس
بونك خنه ما يمنه قم سفيد بكل خبر في غلاب ابراهيم
اباذر طندم بولة كردم وبصريه فارزم بنه زدن
بنه خرما صنعن الدم واول كشيه وزدم وذنام م
بنه خاسمه كلام مسجاه كردم كلوا اول بياغي

برده

برده يتاغم كجنك بنه نجس كجاب ياد اول في شلم
كلوكلاب وسيلشاب لذ ابياد لذ بنكل اول اكسلت
وزجسبي كلمه بدينه كلابي ديلد لق لقايجه عربيت
لوذر ويشلك اختيار ابلد لذ زيد اكله قيامت كشك
حلال هال اسنه حساب ايليسر لوذر وحرام مال
اسنه عذاب اوسر لوذر بيغامبر عليه السلام
ايذر ذر ويشلك بايلذن بيش بيز ديل الذين
كرسر لوذر اخبار زق الله وايالم شهد
عمارتي بوجرها نكل الوز خراب خراب
تبجسبي وخ آخر الوز ثواب ثواب
مقامك اعلاي جونكم سنكل غنايوزدي
بقايحطن بوق ايلد كلوز خطاب خطاب
كراي قلم كلوكل حضرتجه وقتدر

وطی سئوال اید جاکن کثرت جواب جواب

جوهر جواب قبول المسئلة ای غافل

جواب شیلہ کوکل کچ اولا صحاب صواب

ولا رسل کلہ جوابکل صواب اولا اول دم

هما النار دن اجمہ بکا دن شراب شراب

الذ محبت دنیا الوز ساکا کاہ

مسئلہ دوست اراستہ الوز جاب جاب

الذ حلا لسنہ مالک نقیب قطمیر دن

قیامت ابتلہ ناغ الوز حساب حساب

الذ حرامسہ مالک طمع قنیب دوزن

یمر قلنب دزنا نا نجہ عذاب عذاب

شریعت امینہ قولکن الوز سکا منقاد

دلیلہ حاجتز یارن سکا ثواب ثواب

الجلیل

الجلیل بنا در دخ جلیل دز اللہ تعالی

کاملہ در تجلیات قادر تناغ یا یلقاء علماء پادشاہ لقاء

ایلقاء دهم منہ دران تاغ دیلدیش اولقدن

زمانان دن ومکانان دن اما جلیل جلہ لنان دن دز یعنی

قهر صفتلیہ نام در پادیی طاموخ حقیقتنا جلال

نور نام در اما جمیل صیفت جمالہ نام در جمال

لطف صفتلیہ نام در حقیقتنا سکلز اجماق جمال خوب

نادن حظ العباد محال نصیب بولماز دن الذ لم

کشلن بالمل اغتفاز دن قدر صفتلز دن

ارادہ وانان صکرہ ایو صفتلیہ لہ علیلہ متعرفتلہ

آراستہ قیلا

شعر

سکلکم امانتمہ خالقل وفا اولم

بجا کیم کجاب سا تقصیر ایچہ قضا اولم

بوی ادب کم رد کجا حاصل شود این
بلعجبا کاله در ما نی وفا اد لمن
مناجعت الیاله خلوف کلکلنی
جقد لم اوز رمنذ دن انی رحا اد لم
کما لنا از تیه و اکن عبادت از ر طوب
کعلاه صدق و صفا دله ربنا اد لمن
ریا و کبر و حسد کلهی زاد خراب
بلاد تکل اذ بن و شمه منه جفا اد لمن
جو فر هست الله غنیمت کلکله الایکن
جلیل عشقنه جانلر آشدنا اد لمن
حنا ایز مست الوبانن قهو بتی صیاوم
جلیل حاز تبت ای ماسوا اد لمن
الکریم بنا دخ الیوم ذر الله تعالی امیا الولد

تو هیلد ایلمه و سنجله لذة الانتقام المنتکر دعاه
ایلمه ساوفا ایلمز محتاجلغه امد علیه ندن ارتق
عطا ایلمز کنجفا اد نه عتاب ایلیه سنه حاد دن
اشد من انکل کر هیلد نادر دیو علن حاز ایلمز کی
کر هیلد نادر بو در لو نعمتلری و رو کل کر هیلد نادر
توبه اد نکل کناهن بیلغیب یه رینه ثواب بیرد یکی
کر هیلد نادر عیبلن اورتب یوز لرینه دوغاغ کر هیلد
نادر ازجق طاعتجون حق ثواب لرو رز کل کر هیلد نادر
دنیاده ملک و رد کی اخرتاده اجاق وحوریی لرو رز کلاح
کر هیلد نادر سوال جون حق تعالی آدمیلر حقنده
بنجه کنهلن ایلیه بسته بنلیه بنجون معصیتیله نهاده
ایلدی جواب اکل وجهلدن اول بادن کم اکنادمیلر
معصیتیله اتمسلمدر کناهلیه کرسز لره دعا ابده لایق

اولیست لذ دالیخ بعد رکم ادمیانده معصیت نقادیر
ایلدیکنا حضرتیکل ارسلغی بلنا روایت الندیکه
جبرئیل میکائیل تحت ایلدیکی حضرتیلل ایتدیکه الله تعالی
ادمیلرینه تدبی خوب صورتلده بیر ایلرکه کلسون
بنلره کچمن وارن ایلدیکه وسخر لکم ما فی السموات
وما فی الارض وبنلره طاعت بیورد یکی لذ
کناه اشلدیکی لذ عجب درکه بنلره یتلغه سنه زیاده
معصیتلرن اکا نیازیان ایدیکنی میکائیل ایتدیکه انکل
بنی آدم کلدیکم درو کدیکم قلیلدر حقلرنده اکن حقلرنده
وزرکه یتلغیا فضل وکرم بنلره دوکلکاه بنی آدمن اشلدیکی
کم حقی میکائیل سنی زدرو یوحظ العبد قلیل نصیب
بنی آدمدن الدیکم سنچ ادملرکل سبحاندن کیا
وخلاویقلده فایدیس وکا شعر

وکلی

وکلی طایفیا اول نظم ایاتیخ کریمه
کل کل الانجه وظیفه وزن اول لطف عظیم
کدمندن نجه محترم الادوستلرکل
نظمی جنکم الورد شمنه حنظله دلیم
الرقیب بنی اوح رقیب وزیعنی الله تعالی بنی تدبیر
خلقکل احوالین وافعالین کذوجانه وکلکل حاجتلرنی
بتیجانه بنفس بنلکل اشلدیکنا غافل اولمن
حظ العبد قلیل نصیب بنی آدمدن الدیکم والهاکم راقب
اولا یعنی فکلت ایلیاکم الله تعالی کذوزن بس اوزنی
الن الیغن قرنین صقلیا حرامزاده ولن صقلیا یلندا
وغیبتلرن وبتهتلرن وکلسیه سکلب اختمکلرن وبد
عنیفه صدر لکم کیشی لرنلرین حرامزاده تقمقلرن
نجس سقلیوبله انیاب فکلت ایلیسون کم حق تعالیکل تقمق

ایچے آلدی تارتر کتابدن بقمقی لغتندا حکایت عمر اغلی
عبد الله یلدرن کلیکن بر جوبانه ایتلری بر قیون
صتغل اللهم جوبان ایتلری قوینکی استر ورور عبد الله
ایتلری قصه دیدی دیلیسن جوبان ایتلری فایتن الله بعضی
تکلیف قان عبد الله اول جوبانی قیینیله صاتون آلدی
اول قیینی تلیب شبانه یلدزه وارادی ایلدی عبد الله
دعبادم ایتلرن دکله فایتن الله حکایت بن الوشیخ
هلک لم میدی لدوابدن ان تغرق سورجه ان زیاده
تدبیت ادرسن ضرر لکم نه سبیدن بکا ان تغرق
تدبیت ادرسن وهجتمکن وارور شیخ ایتلری یلدرین
بسن دکل میدی لدین قفزه وهتبرنکل الله بندن قوش
ورور اول هم یاروخ یلدرین ایتلری وارکل بر کلمه کلمه
یورده بغتکل آلکن طلک وارور دلی هتبرنی قشلدین

بغرا اللی

بغرا اللی کلمه لی اول سوز کلوب مریدلری بغتلیلر
شیله درکن شیخ ایتلری سن نیچون بغرا لمادک
اول مرید ایتلری خلوت یرنه لمدم هتبرنی ورور مسه
تکه دیکی حاضر کلوب بغرا لمادم شیخ ایتلری هاکذا
دکدم بن بنی بیچون سوزدیکی سوزدن ارتغرق ورور
حکایت بن عزیز وارور هتبرلره ارتیق ارتبه الورور
یلدرکن آیاغی قوتی اوزره دیکلمیوب سن قشلغن
کتوره لم آدم جطلغنلرن اخشمن دغن ایتلری اول
کچه دشاره کدیلر ایتلری لرکله شکیه سنطکه یتلری اول
عزیز ایتلری یتلغدلکن حساب ایلدی لرنا شکا دکن
کم بکلون ارتیق دم یتدخوشنج وارید بغای صبی
اخشم یقتیاری قتمه وارادم بلوکزن بردانه
بغای ایچی اغزمه یرقیمشن ناکاه فلک لردم آل

بارہ الیمش اغتعلدن حقدم بینہ بغارق ارسنہ
برقدم حق تعالی شلقدر جنہ تسبیحون حسناتمدن
بوز الی اول بغلیہ اتمنا ورہ بش بلسبن کم حال
اشبیلدر بکا کورہ عمل ادرسز وتکلیفا ماینده السز
حکایت سلمان فارسینک کچہ اوبلحق عادت
اولدکدہ دون نمازدن قلورمش نمازدن ارجق اندہ
تسبیح اکبد وتسبیحاتدن ارجق اعلمغہ مشغول الید
اعلمقدن ارجق شکا حضرتینکدہ عظمتناک فلکہ متقول
الید وانادن نفسینہ ایدرمش دکم ای نفس ایو راحت
الدکدہ امدیہ نمازہ مشغول اول دیدکدہ صبحدم
کن اشبو وجہلہ عمل ادرد مشہور
ای کہ کل سن حاصل ایلدکل یقین
شکری حاضر بلمز نفسینل سقیین

بل حقیقت

بل حقیقت خون وحق سیرہ بن

بیتلن طامز لبنا اتق یقین صح

الجیب یعادوخ مجیب دعا الله تعالی قبل لرنل
دعالرکم قبول ایلیجکدر فحتاجلرنل حاجتین روا ایلیجکدر
حظ العبد فکل نصیب بعادون الادرکم الله تعالی
سندن طاعت دلمسن انل حضرتندن حاجت
دلمسن الدسن انل مرادن ورسکل اولاخ سنل
مرادکل ورسز روح الارواح ہ ایدرز دعا قبول اولمقل
شرط لرفادر اول شرط جارہ سنہ قدر تتکم
قرآن اجتناب نبیہ واہ من تجیب الشرط اذا الجاہ
الخ شرط مادہ ونصرف دلکدر اجنح شرط
اخلاص اولدر وروح زاری ایلمکدر ادعوا ربکم
تضرعا یتنج شرطلرہ اعتقادرہ قدر التنج

شرط حلول بمكانه حكايت بظالم بادشاه
وارد عنايته ظلم لئ ايلدن تنقل ارسنده صالحلر اتفاق
ايلدكلرى اول ظالمه بيوزدعا ايللر يغلب بتجهيزه قيصب
وحرام طعام يدرمه دعالته قبول المدى اول ظالمك
ازرنه صلابه اتفاقيله قدرقى لنه كلنكن حرامزادن يمين
ايلديلر كم صكره دعا ادلنه واندن حق تعالى اول ظالمك
قهرنى ايلديكى تمامك حضرتنه التجاسنه تركيه دعا قبول
اللديكى حكايت بنى اسرائيل زمانلرنده بر قحط
بادشاه قتشيلوب بركن اول قحطدن اونماه وكلكن
بادشاه اكلن اوت يقاسنه رجوع كلنلرنكن اول سنه قناعتله
قحطدن كلدن اون يلمايى زاريلى طلب ايدوب دعاسنه
ايتايلر الهى بن عابدسكز حاضر كلدم وحق تعالى
اول ظالم هلاك ايلديكى حكايت بركن ابراهيم ادهمه

ايتايلر

ايتايلركم حق تعالى قدآنده بيت دكم دعا ادكسنه قبول
ادييت كم ادعوني استجب لكم حالبوكم دعا
قبول اولمق ابراهيم ايتايلر انكجنكم سنلك كمال
كرلكنه اولمشدر اوندن دولاى تنبيله اول بوكم حق تعالى
حقلرنده رحمانكنه اللهم اغفرلهم آن اقدكنه انكل اجنبى
احكاملرنه عمل ايلمكلكنه واجنبى يغمابن سعودزدكنه
سنتين تمام انكلكنه زدكنه شيطان دشمنمزدكنه
دكدكده محافقت ايلمكنه بشنجى اجماع سعودزدكنه
اكه لايق عمل ايلمكنه التنجى طاموزدن قدقدزدكنه بوقلدن
دن يغلمكنه يدنجى الوهيه اقرار ايلكنه انكجن يراق الهكنه
سكزنجى تمام نكل نحمتلريني يدكوزشكرين بورنكزه
كوزدقدنجى الوكرلكنه سنلكده دفن ايتدكنه قيامتدن
عبرتدن دنمكنه اونجى مسلمان قدوشمكنه تحيلدن

التلدم بقدم تين جكن جقدم مسجده قارندم يتسنى غازنلق
صكره اوه كلدم بتغه اتمك قعوسن ارد اجر ولندم كر
دم اتمك بشرط ايتدم بو نحالده ايتيلر لطفر جمله طاون
بلدق اتمك بشقه كل ايو اون المش سن اندن كرو بنارت
الغل ايدرق اون اندن المغل دد لت
هركم ايدر سه دعاي قبول قبول
حاجت استايتدا ولمذهر مأمول
ظالملك ظلمي قجون باقمغه قلوه قلندر مظلوم سن اولمغه مجبول
الحاصل بر اداوخ واسع در الله تعالينك تحت شاملي
كيمسه در وخ افسانلر دكلدر وان شاء الله
الفصل احكايت ابراهيم بيغامبر دكا بت كاخت
كلب طعامه دلالت ورمغه محتدم كلندحق تعالى وحي
ايدركه اي كمغل يا ابراهيم كرهكل فاني يا ابراهيم

كوزلدكدن وسن كندن عيبلك انتاك كوزوبه قارمقصو
رلة دعا اكذبجه قبول اولسون واكل لطفندن تناول
قلللر ندن مقصود ليورز حكايت عطاي ازدق
ايدر بتكن اكل اقجه آلدغمزه بانارة قان دم اون
آلم اوه كلنجه بتخانه متكا كوزدم اغلدم ايتدم بجون
اغلدن سن انتياب افتادم اكل اقجه ورزدنسنه المغجون
آني دشمدم دد استكلم اول اكل اقجه اكله ورزدك
بت مسجده وردم نحاية مشغول الدم واختم يقين
آلم اوه ورمش لغه انندم بتدركده سنم وارد
انكل قتنه قان دم حال ديو وردم اولاخ ورديشيا
ايتدي بنماخ نسنم يقدر كم تسكاورم اوت اشبو
يتقادن طغر جغله اون اله كيجل تنوره قدوفا قيقا
كمكل اولا طغر جغه اول يتقادن طلاير دم اوه

التلدم

اول طعام دلینکه اردوناردن یتاب اینان کل کیودن اوه
ورلسه طعام یکل آندن کنکل دولبس ابراهیم ان الاب
اوینه التدی فنقلاب اول کافه اینان یا ابراهیم اول کلمانکم وقتون
بن فنقلغا قبول ایلمدی شمدی اردمجه کلدی کل سبب
نیاب اینان الله تعالی سنادن اتدوبکا عتاب ایلدی
بس اول فنعکل کلمنه الهام اولدا اینان زهی صعبه حکم
اولدر دشمنادن انتدود شتنه عتاب ایلدیو مسلمان
اولدا اینان اشهدانان لا الله الا الله واشهدان ابراهیم
خلیل الله دوخط الحبیب فکلمه نصیب بوآدون اولدر
که عالم انکه معرفت خلق بول اولا شعر
عالم انکه قنادیسا بول بول قادر دی وتمع موجود الله بول
خ کالعصی فاتیناه والذی قصوه قطره واکل بکل ای صاحب
اکل یعنی یا اوخ حلیم در الله تعالی حکمت اینان زاله
بتبکل

بتبکل خلق سعیا ایلاب وبتبکلی شقی قادرت تعلمی سرنجا ملله
لوح از دناه یتوخ باعمیا عتکه عتشه نظر ایلدیه
اتندطویله سنه بغلاب لعن آدمی صوردیناه یاب
اصحاب کهف اتجکنه ولیلدون الدلاکن اف صوردیناه
یاب لبس صوردیه اعتبار یقادر حکایت ابوعلی
دقاق ایاز یاب کیشی دقیقه تکل شب ندن قچاب لدایری
تکلیف حضرتین استیه کتدیلر بنه اتجکنه بنامه اخیا یلیم کتدیلر
بس ان لوب خوفیله دنادن هدیله وعدیلیا یخن
صدیلر جاره اولدیس حق تعالی اکادل ویردی سیلاب اینان
بن بیچون قورتسن اینان بزم جنسمز دکلسین دیلیه
اول دخ اینان یاسز اول استلکلکندل نم جنسمزه یوجن
اتجکندن بوسوزی ایشتاب لدعشقلیک شوقلی غالب
الدا اول اتجکنا موزلدیه کلمزدیلر کیتدیلر دوخ فرشتلر

سعید ایلمشدر شیخ الکاوب باد انکل صحبتنه بدکاتباه
اول سعادت نور انادن اشکاره اولدی حظ العباد
فکل نصیب نوادن الاه زکم تبلکه حضرتنه عارف
اولاهدکم الله بلورسا اول حکیم ذوالفجه ایتدی علمه
بلمز سائح وحلمتلرکل اصل تبلکه ذاقه فقادن شعر
کندولر یلسکل بلوسین حکمتی
کل زکا عبرت ادنکل عبرتی
کاملرایچکم بلوسن علمنی
یمز لوه ایچ نابلوسین قادرتین
الودود دیب ادخ، ودود ذوالله تعالی دکل خلاقه
خیر دلبجادن وهو مطلب سوجادن حظ العبد فکل نصیب
نوادن الاه زکم خلاقه ایوصنا تکلم بیغامبر حضرتینکل
غوادوه مبارک دشمن صابلر ویوزن دعا قلمیاب الحصی

ایرسناه ایلیستدن یکدکل دیوغلی لکن خلقم ازلی کندلویه
ادحیاتدن جنکله معلوم الله بلناشقه لغتی انبلدن
حکایت ابوحفص نیشابوری مریدلرینه
بترکلیسا فتناه کجردیر جقاچاغی کندوطرزه دیرنزغبرت
نظر یله بقدر تفرج ایلیاب اول کلیسادن بتیرجقاب
ملکی اودوه طبیر دیقاب شیخ کندوایتیاب ای صالحلر اولوسی
کل ایچه وبزدوم سز کندلمه دیدی شیخ مریدلرینه اجره
کندولرینه دیدیلر مریدلرینه قوآن اقدلر دیکلر ایتیاب ایچون
فارغ اولدیلر اول محله سینکل کلمینه الحمام الله وتقبل
اقچه وزادایتیاب وکل طعام کترکل بانه یمیلوم دیوقاتدیلر
طعام کترمدیلر بیاض لرنبتی اول محله سی شیخ الیتیاب سلامنه
کلیاب ایتدیلر بن سزدن ایرملزدن دیشیخ ایتدی تفحص
حقکز بنجلین جقسنوز حق تعالی اول شخص اولاده

تبلده سن هدایت و تکمل کتبلسنهم عنتم یا عزیز لن
ومن تبهم اکلیحمل لن تشعر

ارالدن کجلد ایاده تحمل تعبین تدل ادب ایا اتلدلل
رسول الله یا قتلنا غیبی اجعالدی ایاده آنی تعقل
آلجهاد بنادوخ جهاد در الله تعالی شریفلرنه اشلاک
اشلدن لذکلدر وعطالدوخ بولندن حظ الجهاد فلان نصیب
بولاددن الدرکم تنکلدنکلر طفرز اولدیلکه لذکاح
عمل ایلیاکم اکا سعادت آبادی حاصل اولا
بیت لذشرف استار رسکل معجزه طاعت ایلکل
طاعتی کندزکه هدلحظه عادت ایلکل
آلجاهد بنادوخ باعث در الله تعالی قلبلرینی غفلت
دن ایقدرسنلکه اجانبلردن خدمتی تنکلدقدر
سنا الجهاد فلان نصیب بولاددن الدرکم جاهل لده علم

آلده

آلده زیدکله تنکلدن اولدیکبلدر وبدعالم کله آنلده
علم آلده کاکله آنلده جاهلدن مشکلدر شعر
کوکل لازل حیاتی علملده در حقیقتله معاقجرلاده در
دریبل عالمی کرجه آلدرسناه الویلکل آنی جمعی عمادت
الویر جاهلی اولدقدن الدن دریبلکل عین خطادر
الشهید بنادوخ شهید در الله تعالی حاضر لیلور
هم عیانیله جون قل بلعکم تنکلدتعالی کوره در قلنه
اشلدیکی ساعتدن شدتدن بسن سقنا شربت حمام
آلدیکی یرلرده بولنمیا بیوزدوخ یرلرده یوزمیا
جون قل تنکلدحضرتلرینه کل اوتنا یوزاشلکلدن
هم عیانله شول وجهله ادراکم تنکلدحضرتلرکلدر
کبی تکلم تعالی علیه السلام بیوزالعیان ان تعبد
الله کانک تراه الدسن انی کندمزسن سکل تعالی اول

محو الدی انا الحق دین تکب حضرتی یا لکن منصورت

دلندن ایشاد لر

ای کہ سن حق سن جنت و نار ایلدک

ثم یعادب بلبلی خر شتو سنا نار ایلدک

یو العجب سن در کمسنا بلماز یوسز کمز

سن انا الحق دیو بن منصور بنی نار ایلدک

الوکیل بنادا خی وکیل در شیخ محی الدین رحمة الله

ایدر جونکم حق تعالی قل لون بن تندی کندکم بنلدن کمل

فسمناه عاجز و ضعیف لندر کندی مصلحتلرینی

نایخ بنلر منزلنه بنس خطاب ایلدی بنلرکم بن وکیل

ادنکله سنکل دنیا کلنی آخرتکنی مصلحتن

بشارو رحم تنکلی عادت در بنکشیی کم تدبیی اهل

السنا یه تادیر لو شفقتلی کشی ادنادم اعلمناسب

خود سنی کوره در ر شعر

جونکه بلدکل بنده دی انکل شهید

قصد قادن کارکل الدن سن قدید

نفسکل لذتلرن ترک ایلدکل

تابلدن سن آفتاب سن منیر

الحق بنادا حق در حق باطلکل ضایع در الله تعالی قادر

در هست نعمتلرنه دار امتی انکل حضرتنه واجب در

یق المتی محالدر بلکه نعمتلرینه غلطلن وارمدی اندن

ارتق وارلره وارمدکل حقیقت دکلدر سوال

اکذابلر سکلکم جون حق ادعا خصوص در الله تعا

لابنه پس نیجون حلاج منصور انا الحق دو جواب

ایلدون کم منصور ستیرلنه بنده مقامه ارشادکم

اکا قادر لدن پس منصور کل وجود اول مقامنه

محو الدی

حق تعالیدن کمال علمین و تدبیرین و شفقتینی بلدک
و آن وکیل مطلق ادنا دلت بس حق تعالی بیغامبر لری
بتلیی و علم شفقت و رحمتینه وکیل ادنا نظر ایده
و بدنا بتلیک و تبلیک و آخرتلیک مصالحنه
سببلرین کستردیلک حفظ العباد حق تعالی جون کم
قللرین کندیه خلیفه ایلدی حقلرینه متعلقه ارشاد
ایلدی بس کندیلرینه رعایت تبلیک حقلرین
و رحمت و شفقت تبلیک حق لرین و زلنیایلنه ایلیه
حقلرین و رعایتلرینه و رلمق وبولمق کالتاه خیانت
ایلمکدر شعر

حضرتی کاشکه بی حدای جلیل
کم بنده فضللرین اولایدی ستر وکیل

دو کلی مقصود دمز حاصل اولا

جوبنا

جوبنا سنسن قمی اشارة دلیل
القصی بیاد وخ قوی در تلسادن مغلوب اولمق
هیچ تلسنه انکله ظن شمن کندوزن ات لق جمیع ممکن
جوداث انکل قادرث التناه در حفظ العباد کل نصیب
نواده زن الدرکم نفسین زبون ایلیا تنلح بیغامبر حضرت
بن کلن صحابلرنه ایتیار بزبها در بونجه کشیا ایلیرسز
و صحابلرنه ایتیار لدیار رسول الله بزبها در دینی مشول
کبشلره ایلیرزکم هو کیلیکلکم کرمشا ایچون بضایعا
حضرت صلی الله علیه وسلم ایتیلر بها در اول کسانه
کم غایت فراغی و قدرتی ایکسن یوزده و نفسن
آزدها سینی بضاعه زبون ایلیبا لکم قهر ایلیا
یعنی هیچ بتلسنه انکل نفسلرین زبونیاه الب انجنیا
صلی قد تسول الله شعر

بصر سکل قتشکلی الآن بهادر

بهادر کیشیا اجمق بهادر

حیات استنا رسان نفسلک اولادر

کیشی نفسیین اولادر قمکل غمادر

الثانین بنادر دخی معنین در الله تعالی قت قوتلو

در خط الاتبار قلل بعادن نصیب اولادر کم دین

اقتباع واسلام ایجلناه قت غیرتلو وقت

حمیتلو الاشبهه دشمن بایحت وسعی سنه قدر کلن

کتلنا الثانیا حق اردینه شیلیجه قصی وحکم

اولاکلیم تنکلیم تعالی حضرتلرین اتفاق هیچ کمسه دن

الحمیا وقدمیا

هر کله دین امری اجناب الوبسما غیتر

قوه قی متحکم اولوردهم سما در انی اولغور

الوبل

الوبل بنادر دخی دلی در یعنی الله تبارک وتعالی

قل لرنا یا ردم الیجابلر دهم نسوجابلر ای در لیس قلوش

وای کلای اوباش محبت شرط الرزکم هذه در لو

نحمت وجفاکم اول متعشوق ارلیدن کلمه ان

لاحت ودوفایله شکایت ایلمیا حکایت ابراهیم

ادهم ایلر بنده وقتی شاقلق یارمز بنه عزیزلر قتنده

وارز دم کتدم کم در لی بلایه مبتلا اولمش اسیر کلدم

ایتلرم بو زحمت لره نجسیس قتلرسن اینلر اتن

یلارکم لین ایشی نحمته مبتلادین خلاص بتکلر

دخی شکایت ایلمام زیرا کله مشاهده سینه

شیالله مستغرق اولمشکم هیچ شکایت مجال

قلمیا عقل در دخی اختیار له دکلر در زمان

دخی اختیار له دکلر جابرس تسلیم رضا در

هلکت بد اوچ اغج قند باغ وبلاغ خان دلیله اوجیه ایتد
بناغ سنجلین مسبحن بنی نیجون تسبحلدن یغارل
دکلدر ابد بالغ دخ جفاب الحجاب در دکم هایی اتمد
مسین بجونده کلجاه رکم درسن اول یوجه حضرته
تسبیحله مشغول درسن یوشول مقامات کیم جانلر
اینشان اولر اوله اولیالله دیمکدر یول قلمدر رنده
ایکمکدن دیرلر محبت تنکلب سنده مطبخ الملق در فی الجمله
محبت قیاده نفس آتدن ولدن تمکل ایلمل قدما
دوستکل رنجه کلنج الا محبت راحت الدنکلتسکم
زلیخا قاچایی یوسف زنانه دیب بدیی باشنه
تاجی حد صنغ دایدی دانه قسمنه دیبایی صلمغ
دانه کادی فرنالبان یوسفکو رجال ابتایی یوکشی
بناده لایق دکلدر تقریب انجلین عاصی قیلمیه

کتنده

کتنده طامیه دیبلدن ابتدیست اندا قلب نادن فوت
تلقیا طامه طبقلب نادن فنه یاد ایشلدکیم تیز کچ
یامه من کم سنکل توزکل بنم اوزه کم سنیادن مسبب
حنف الجبار کلل تواذون نصیب اولدرکیم جاه و جهد
ایلیا تا محبت مقامنه ارشه اول مقام شول وقت
حاصل الدکیم حقدن ایده فادن یوز جوره انکل
حضرتینه بنانه

کنه دلتسکل کم ارکلسن یارسن
الدمات ایلا محل اغیاره سن
بقما نا محرم بغیبنه رزنهار
کلتو مشنا قسکل اول دیارکه سن
الحیل بتآدوفی همیا در یغی الله تعالی اکلمش
در وکل لغفلدن ازبنله در لو در لو لغفلله

حظ العبد كلكم بواد من نصيب الذين كلم ابو آدم فقد نبه
تكلم ابراهيم بيغامبر بو صفتلدن نصيب توقع اليلمب
دعا ايلب دايما زديارت بكا ابو آدمدن ي ايلمكل تاكه
بنادن صكره كلمن خلق ارسنك خير له اعلم كله واعطل
لي لسان صدق في الآخرين ابراهيم عليه السلام
بو دعاي ويرد لنا مقصود الكم كندمدن صكره تكلم
اعتلب ايلك سنكن اسلملندي واسلملنلره نقادر
ثواب الدنيا كندي باغ اولقادر اولياي شعث
قدن نقل بو حمانادر سمن ابو آدم
له تاخير يله ايدن الدسني باد
ابو آدمي قدنادي حضلره عشقادن
آليلدي دلاما وزارنادن فدها
المعصي بو آدمدن معصيتدن دخي الله تعالي هدن تنسلدن

شعث

شعث باغ زنكلم قدآن اجنادن بيرندي وانقب
كل شيء عادا اولدخي قل لبنكل ابو دن يوزدن
عمل ليصين قيامت كنده حساب آليلمكجون خير
عمل لبرنه ثواب وبرر شر اشلملرنه عذاب ايدن
آدم اعلمن كنادزنكل معصيتلدن انلدن ليكن حق
تعالي انتمكن بنكلم كلمه سنه بن دكلم احصيها الا هو
الآية حظ العبد قل جون بلكم الله تعالي انكل علمن
علمن صيرلمكلدن زكم اول راضي الماغ ايشلمكيا
ووخ حق تعالي وزول نعتلب بر بر يصيا وتكلب نه
مشغول اولدوخ كنا هلدن صبا قوبه ايلديا ووخ يللر
آجي لبن كنلدن صبا ايدكلم اي نفيس غافل تماشا
مكا الشابو غادن عمر وردي دخي وقت الماجلم شغلت
اليقوسنلدن اينلسن انكل حضرتنه دنلسن الزمان

صرف ایلاک دیو صرلد شعر

بد کن اولکم ثنی قوبارة لد هذکم اشلاد لیسا صوره لد
یاوز انار و کیسه قرقود عظیم کد ایوانک لیسه جنت ویره لد
الحاصل بداد وخ فحبی دیر یعنی الله تعالی لد یحیی ردکل
تنلر جان ودمکلکله حفظ العبد فکل بوادون
نصیب اولدیرکم غفلتله اولمش کل لدی وعظ
نصیحت یدلد دیکلدهم عبرتله فکیدلد کلنلر کحلین
دیکورم وخ بد سجسف کیشی اولدیر هکه قصاص ایلیا
وکندوالدیر همساهمان لدودیر مکدیر تنلر کلاهنناه
بیمر من احیاها فکانما احیا الناس جمیعا

شعر کلدی لاریسک بولاسن حیات
کتمیاسن آبادایرق ممات
لازم العمل فکر یاعبرتا تاسعاکشف اولله اسرار صفات

صرف

جواب بادرکم بلادرهلاکجون درکله هرحادثکم
دنیاده فاقع الورزق ورهلادن درکله هلادن
الادرهلادن اناده تصرف الیین کنادحضرتادرن
هنلنتنیه قادیه درهلاک انکادرماتبه مملکت
دخ الادرحیل العمل هلاک بوآددن نصیب الادرن
کم هنه قتاکم بادعث وفساد باورسامنع ایلیا

قومیا شعر

اویین ایقدن ایشه بوجکمتی
بیشه اتماکنادرکاغفلی
کلادکل اشبفاه تجارت اتمکا
اصل ایلهلاکجون وقدتی

صرف ات عمل عبادت قلمغا قومه الادرن بوطلسمکن فوضتی
کدمحل امتیلسکل شبهه سوزیا بیلشوالات کنادرکاسنتی

جواب

ایلدن عبد الله افندی ایله تلمیذ حضرتنه حین ورلدی

حیوان دمنلدر اما انسان بشمول دیرسک انسان حیوان ناطقدر

آلهٔ حیوان دیرلدر آلهٔ انسان اولمنه سبب ناطق دیرلدر حیوانات

دمنلدر حکایت بر کشینک کوزلری ضعیف اولدیغندن

کم بینا اولدیغندن آلدیغی اینابیت دوشم وارد ایلدن

اللہ واعلم مقدار کذه سنه الامر اینابیت کلدوبا زغل

کلدوبینکله تیجون بر اوکلیجک کلمسی دوست دنمدن

کم نا اغلیب کذه سنه اینابیت حکایت ماهون

خلیفه نک وفات یقین کلجک تخت التناه کلدیغندن

وتختلدن اینا اول کل از ربنه اشدی اول کلدن الوردی

بلشنه خیار دیه ایاز دیدکم یا من لا یزال ملکه ارجم

من یتداول ملکه وقت هذه ای پادشاهم

کم آنک سلطنتنه زوال یقینی ایسه کلسه پادشاه

حقه بار دم ایلکل فنا ایسه بیه دیکل فنده کلنه سکل بدعتی

مال جمع ایلدوکه آلمه حسیدر اوجکل کوکلکه دیدم قالدی حسرتی

عالمکل دنیا دیا ایلدوکه کوزکا عیشدر ایدنکل عبرتی

کلکلی خالص ذهب کلی دیوادی کیمیا ایکلدی ریا دیلکی

اصلا بلدن الدن آلکل شهاده کم متی احیاء اولم شدر بنی

فارغ اولدم ماحصل دکلدر یات کلکلکا هم عادت الیه ظن ایدی

حقدر ارتق سنوه کل شکل آلکل کلدوکه دیسک بلوسن قولتی

آلحی بدآدم حی دیکی الله تعالی دردر قتلمه

بنی دهی الی یوم القیمه شیله دیدکم ایاز آلمدن

زیاده آلدیکه حیوة ازلی دردکل جانلدکل حیوة ابدیه

جانلدر بعده شاد حقکم قدیم دردر دیه کاف الوری

محیی الاتین عنی ایاز حی آلدیکم آنک حیات

کلدوکدن الوایه قدر اولمیا نتایج الله تعالی حیات

کم انکن زوال وارد رهم هلوکن یقین کلاب بنجه
مشایخ آیاد رلته دنیلنلن قادری شغول وقت یوغار
کم آنادة الم الم او لصیاد زبد کله الم نسبیله فانی عالمدن
باقی عالمه فارلو رحمت ناحقه منقل الورخلق
صحبتیلرنه فوز تلب خالق دیار رینه ارشاور
حکایت هما یخادن بر سبی کجی بر ادم کنناده
کندوکم خلق قربان اولرلته بنم نفسمدن ارتق
قربانم یقادر دیو دینی بر سبی تمام اولجکن اصی کتاب
دشمن بر نفسدن دن صکره کلمه کلمه ایتیدی الحق بنی
سن استیوب دنیاده بنجه یدوکرسن دیدی وجان تسلیم
ایلدی شمدی دکلی خیوانلرده حیات وارکن
ایدوغنا حیله دماب لتریلرنه حیله دولتریجون بوجوف
انلجون کیم جانوزلرده بلدکدن جوق یشدیوقدر

حال

حال بلدیکم دشمنلدی چوقدر اوملنه وطوشنجل
دلکلل وخفیه وبغاوکلنه دلایی دلیک وبتلی
جانوزلرنه دکلی دشمن درو علی الخصوص بر یرناخی
بر بنارخی بر لرجنسن مخالف الحق روایت
اولرلکیم یلاون عادتجه المزه الشیوب دشمنلدن
بر سبی تلف ایلمیه جکه یاخود اوذیقلمیه جکه دیوارتی
بعضیلرنجه بنجه حکیم لرایتیلرلدیلرکه حیه دیو عرب
قوملرنلجون دولرکم حیوانلرقت نعمتلرنه زایل اولمن
والا زرد کلنه وقت حتی کلدون بارة اولرلته ساخ بر
آیدکن انجق اولرکلنه کیم باشنی یصتلیلرلدیلرلته
دخ دولرلو دولرلو دربلنلرده ابدنلرنج قدر کال جنان
خصلتلرین وارد رتکلین جکلنلره یلیس وارد ر
آت یلیس کبی تکه کب قفدبنلو دخ وارد رنه

اق نه قدر دره هیئله دوزشت وربه در له
دخ اوار در صفحه در انلو کل انتشه انلو محقق
کفارت اصی ایلمک بد دخ افعی در له باشی
بعض بنین انجه ان قصدناه اندن خط جکلمش در
دقیقه نه قدر یاق اصی اون نه افیو بد دخ وار در
ارکس بنکل بنک در اولماز قدر یوز در انکدک در له
صقلمه غلیظ الدرن بد دخ وار در بله رکدن
کشی کندیسن صدن الق اتمز هجابه فلقدکدانه
اول کیشک ایرنه دوقال منفعه الدرن بد دخ
دخ وار در کم الت آی ایمک و الت آی ایاق اولور
اولمز بلمک کیشی ان الدن بلندکل صدن الیمه
الوره النار یکدن ناکاه ایاغی دن اول کیشی اکدن
دهشتلنه رک دوشه الوره جیخ صقلمه رک وبره له

دخ

دخ ایرد دهادر حظ العمل قلل بعادون نصیب
الدرکم دریا ایلیا سیون تنکلیکل نوبیله دوبه
لیلیا کمامن تمکلیکل قلیله دولین دکلیله وانلا
ظالمین طاعت دتمکلیله دهمکلیکل کم در المقلعی
اشبو وجهله ادلجق الله سا حق تعالی اکه تسعادت
ابادی اوناه حیادت سرمدی دوزی ادرکم بوذوق
لتدن محظوظم درنجلت

جهانکه خون کجر قلمز حیاتی جفاسی حق وفاسی یق ثباتی
دریغ قل کلکی جلمز لیاقه کیه تاکو ریسن هکز لمعاتی
جوذات امسز ناه عقلکر یوقمیدی تفکر ایلکل باری صفاتی
الفیوضه بد ادخ قیلمز دریغا بکل مبالغه سز عرف
عادتاه ایدرلدکم فلان کشی فلانکل ایشی ازنا ایله
دشمن الله تعالی عالملکل فلان بد در فتحلیسنه در

یعنی باشد حساب زید تعقد و زنگ و زنگ کده بلا له
کوفع صحت و رمضان بلا له دفع اتهمتان بد نفس
بنا تکل اخوالندن غافل الف و او یمد زبکا له غافل
الورسایة او ورسا قد بیرده مقصر المشین او لور
و انکل کبی کسیه قیوم الف معالورز فلم کلو منه بن
الله لا اله الا هو الحی القیوم لا تاخذه سنة و لا نوم
حکایت موسی قوم بتکن موسی یه ضرب لکم
بذم تکلیف منا یوم موسی طوره و رجفی ضربکم اینام
ربنا یعنی بذم ایوزم حق تعالی حضرتلرندن خطاب
اندکم یا موسی آل الله اکل شبشه الغل ایمغل جنله
الدی ایقو غالب الادی و ایو مکله قصدا تدکلین
ایدو لبنه و الجمله اوچ لذه و لین ایدو لدقده دنجله
یه ایناب اول ثلث النارن دشد باره باره

الب

الدحق تعالی وحی انلدم یا موسی بعاون ساکندیکلم
بذم قادر ثم النار شول طتاغل شیشلنکبی درآل ینانج
سنجلین ایبارم بوعالم قصبی خداب الیاب یه لذ
کلمات هلاول الیاب حظ العباد تعالی بواودن نصیب
الدیکم خاجتلو لذکل حاجتی و مصلحتی باشت
مغلبه مشروحی اولور شعر
جهانک جون بقاسی یوق اغافل ازو طمز باشنا یشکل اولمه غافل
الکلدن فرصتی یادمه ضایع کجا کلنلر دریشب بلر منازل
بکلکلی اشکلی یاریه قومه کتغیبی بلمه خلق اولدجاهل
العلم جاب بداوخ واجب درالله تعالی حاز لوذر
واندن ایدوع یقلو در حق تعالیدن الوهیت مفقلب
نده هیچ اکسنکل یقلز دکل کمالاه در حظ العباد
قل شغل وقت واجب الوزکم تکلیف حضرتنه مطیع

اولا نتکلم بیغامبر علیه السلام بنزدیک ...
ع الله اعلم شیخ حکایت ابو عثمان واسطی
ایدر وکه سفر زمانه یارم کهنبار عقبه ثعلبه بن بدخته
ازرنلی قلادق عقبه ثم بو حالده یاکن اغلمن دغدغه
جاغیدر قدیادیلدی سوسنلقدن الانغه دیو بن
ایدر دم صبایله حال کوزه دوزن باشم قلادر
دم کلدم هواده بر کشی اندر الناه التنادن بنجه
اجناه قدل یا فوقادن بر بوغدق وار اصلا اول
زنجیر اشغا صرقه ایتلر الکل شول سنودن
ال کلدخ اجکل الدق اجدل قعدن اقاب بوزن جفه
غلر بالادن طناق وسنکلادن قفقولی باب ایدلم
نه کنسنکم بنه بوکدم ایلدک ایتلر سنکل مقبوضدل
قلسنا کابدقلون ایتلرم بو مقامه نیله ارشدک

ایتلر

یکلم یلارتکم وجاب له فقد ارتشناه ون تکلم
تلاغم وقتین کوکلم یاوقلدم وکوکلم تلاغم وقتین
تکلم یاوقلدم وبتکلر شیخ نوریه وحاجی حاصل
الدمشجاب اجتناه بتایاغ ازرناه طوه وبتایاکلن
غاز وقتاب ناه غان تلدکلم وبتایاغ ازرناه طوی
وسهیل بن عبدالله وجاه حاصل الا یکدم
بلیشن کنده بتکلن طعام یدوقیشن کنلب یدیرعبا
کللکل کیرو ویرچه بوچه ورلدیاب یه
سن اکرالله الذی سکل طوغیچ ومتنیاکی ایلیاب شکل فیغ
دوکلی مقصودکی حاضر حاصل اداه نیچه مجه فلوره اکلاسن شفیغ
الماجد بتآدوخ ماجاه درمیاب معناسنناه دلیکن
مجیاردة مبالغه حاجه درتناکم علیمکه حاجه درامالملکه یقام

حظ العباد

حظ العباد وشعب یقنوه مجیاق کجاب یاب
اعاده اتمکن الواحد بتآدمی واحد زالله تعالی
واحد درتکلم کلامناه یوزرت والهکم الله واحد
لا الاهو الرحمن الرحیم اماکام فخر الدین رازی ایلدن
واحد معناسین یانفی کثرتدن الله واثناه
یانفی ضدنه دیمکدر الله نفی کثرت همادسه معناسین
بلدرتکم الله تعالی موجود دیرکم قابل قسمت دکلدر
فاقسمت اولمانغناسن الازم کلور ضروریکم مکانده
اولیا زیاده حق تشنناکم مکانده اولا اول قابل قسمت
دیرقابل قسمت اولمن محتاج اولدیغی الله تعالی یه والله
تعالی محال دیرکم محتاج اوله تابکم دکل عالم انکی حضرتنه
محتاج دیرکه نفی صانع مماده سنه مقیس الذی
کی عالم اجتناه بتکمسه یقدیرکم تشکیل حضرتناه

صفحه فا لسنناه علمناه قال رتناه اکابرا لا
امام فشیخ ایمار افعالناه ان تغ یقار بلدیم
دکلین اول بد تادی حظ العبا تکلک بعادون نصیب
الذی کم کلندزمانناه فیه فصلتلب تاه هیچ نظیر
اولیا

عبیر
یتیل خولارکی تدل ات ای امیر هم ایوخولار اذ یکل
تاکله ایشکل فعولا اثبات الا اولیسن عالم ایجنلفی نظیر
الاحد بتادوخ، احاد درواحد له احاد ان تسنناه
فدق بارز کمر واحد مفتح عدد درتعین سغشلن کل
اول در لکن سغشلن دکلار تکلم عدد آیار واحد
اثنا ثلثه دمکل خطا در بتدوخ بارز کم واحد صفت
واقع الذ رجل واحد در تلت رجل احاد دمکلت
بس الله تعالی مخصوص در رحمن کب افقدر

واحد

واحد رحیم کب اعم در احد در زرا بتناه احاد در
صفاتناه احد در زرا فعالناه احاد در زکم غنی در
دکل خلقادن احد در فرد در صمد در لم یلد ولم
یولد ولم یکن له کفوا احد بر کتن ملکه مشترک
لیی بیغامبر محض تنه کلشی وربد لر ایتار لر
کم بنه بلار زسنکم معبودنه جنسدار نادر حقیقتا
قل هو الله سورسین ویتار یعنی ایتار یا محمد اول
کافرلره دکل کم بزم معبودم بتدرجنس یقار ز
باین یاه بتکلشی کتاب ایار زجسابیم وردر ضبوط
شیخ ایتار صیانین اول خواجه نجه بک بک التون
شیخه استمدلب بتدرلدن صکره صرف کم نقار ز
در ایتار بتدر خواجه ایتار دلو مسین بن سکا
نجه بک بک التون ویردم سن هنوز بتدرسین

شیخ ایتاب دلو شمسین اول حقیقتناه بدذر فلنی
صحاز دردد خواجه بنی اشتاب کلمنه الهام دشاد
اول قهومالنی دزو یشاره صاحقه دزو جمله واصل
لذدن الدی شعر

نو دی یورکمکل ای شاه انعزاهد قناب یسم کنده منظر
شاهی اکل کنده الدمعاذوره عارف کذ بنکدزای دلبر
موجود واریم خنکه سنسن لایقادز رایاز. لذکله الکلب
حکایت قبق بزدقله جکشاب قبق بزدقه ایتاب
سن کمسن بزدق ایتاب زورکار زهنالین جکیادر
دن زمانکل ایتسین ضعیف کنادر دن سنت
خوش صکاکاه عمنکجندول قبق ایتاب بلی
بیلادز لیکین سن اکل کلدن دقم اوزرسن جهاد مشقت
عالمنده قلمشدن دهدسنلطفنکله بیکادن

دقم

دقم ادردن هنکلدقصه اهلیلو لطف اهل بدایت
المیا اکلدلذ سنکلکلدبلوسن قنقمن متنبسی بیکادز
کل المندوه سوبله کدلم قنقمن سعاسنلدناه قاوزکلدتم دده
شعر بتکلک اهلی ایدسنلذ نفس لذه ایکلک اهلی دشمزلذ نفسکله
ایکلک تکلک ایلیب بتکلیکله طلب ماتا ارا سن لوقعاجز انجله
آل الصمد بنادوخ صمد دز تکلم بزدالله صمد صمد
معنا سنادقه مفسن لذ حق وجه ایاب بازلذ صمد الذی
کلدباقی دور زوال یقادز انسنا شلذ بتمن صمد الذی
کم الوقاه بالقاه محامل اولا صمد اول دزکم دایماذز لذ
کله انکل اول حاضر الیا صمد اول دریه دزلذکم المنزه انادن
کلمسه میراث بحذ صمد الذی کم انکحضر الوقاه نهایته
ارهشن اولا صمد اولذزکم انکحضر تبادن قلمشلده
مبادخ ایتا صمد الذی کم طمع المیا یمیا اجیا وایمیا

صمد الدرکم لکنتادن طغمادی وطنساخ رانادن
طغمادی صمد الدرکم المیا اناه غیبتلک وهم کنلنمیا
اناه غیبت لر صمد الدرکم انسکلمیا وفانی اولمیا
وهدنه دلنسا انشلیا کمسه اکلمانج اولمیا صمد
الدرکم کوزمیا ان کنلنه وقیلمیو میا عرش وکرسی
وکوکلر صمد الدرکم یقانی الحاذهان مکان عاجز
ودرانک عظمت وصفتنه شرح وبیان صمد الدرکم
عالملرکل فهم نوعیاب الدرنالبا انک عزت غایتنه ارتشملار
حکیملرکل عقل نوعیاب الدرنالبا انک حکمت سرتنه یتشملار
صمد الدرکم اکا الیلیک رغبتلنه وانکل حضرتنه یقین
ودرمیا سرحو وغفلتلنه صمد الدرکم بیتناه مخلوقلت
وکنلرکنماب وکل جنیسنده آفات صمد الدرکم انک حضرتنه
عرض الناحاجات وانلرنه اولدیکه جمله خیرات صمد

الدرکم

الدرکم مخلوق صفتیله صفتلنمیا صمد الدرکم عالم
اعلا معلومات قابل المیا زیادات ونقصانات صمد
الدرکم کامل اولا فنا اتناه وصفاتنده وافعالناه صادق
اولا اخبارناه احوالناه اقوالناه صمد الدرکم قادرت
اعلا یقاسی وار ایلمکا صمد الدرکم قهرنه الیا جمیع
مخلوقات وخلقکل فنا بیتنادن صکلرامیرات
الوب ارض وسماوات وهدکم ان بلاد بیسا کما
بلاه وکنلرنفسنی بلسون زوالله وهدکلنلر بلادیسا
عوتلر وکنلر ونفسنی بلسون ذلتله وهدکم انی بلاد
بیسا غنایله وکنلر ذی بلسون فقرغنایله وهدکم
انی بلاد بقایله کنلری بلسون فنایله بیتن اعراض
ایلسون دنیانکل مالنادن وسنفسنون بنکل ملکنادن
والنادن ای نجه عاشقلرین بعد دنیا اثاب نداف عارفلرین

وصلرن کنده الا بلند کتنج سوزدلند حاول وقتلدن بیرو
اشبو دیوارده یم بنا ده نوازکه جلشمه سیز هندکی بلد
یسلم الله تعالی صحاب دیکم خاجتلر وزن بس حاجتلرن
انلرن دلیا نتکلم بشکو بیکامه حضرتکل قوبسن
زیارت ایلیا ایتیاد الهی الدین بیلغه سکل بیکامه برکل
سعی نادرن سن واکدیلغمه سکل شیطان سوزنادرن
سن حاشاکم دشمنکل سوزنادرن دوستکلی بیلنادرسن
بلکم دوستکلی شاد ایلیب دشمنکل کوزادسن حظ العباد
قل صحاب الحق حقیقتنده محالدرن اما بطریق مجاز
اول وقت صحاب الوزکر صحاب خاقلب پاه صفتلنه
وخلق انکا اول وقت محتاج اولا
اخ کن وکل ایقوندن ای فقیر
حاضر اولکم اونتقادرن اول فاید

صبح

ضبح وقتیاد رختکل بیانه اسکسر طاب ستنا سرحران منزل وعیت
قشلی اوا بله جهان هندیدر تسبیح اقبلنه دلیادیت
کنه هنوز دستکل ده دستان اقیق بلبلی کنکم نجه ایادرن نقیق
سن هنوز اویقدکل غفلتنه سن
نازنین غمنه وکل کنه اتکل قصیت
نفسکل آزدرسی ایاغل بغلادی
قتلنه مقضی وادیسنه دراسیت
اشبو دنیا اخرت کبیسدرن
اتمدی قدر اتاه اهل ضمیت
جونه بقما جابکل اول کچ کبیسی
اجق اجداد وزامانکا کیت
جون صحاد زدیکی حاجتلری
حضرتلرنه حاجتوکل بیزدیکن

عن ضمة انكل تاكله ايلدية قبول

اجعاكن هكلرينا ايلا احاديب

بارسيكدن كل يدا غنى بلكن

كم يليمك سن بين قيغمكلى بيت

حلق خيران اولالت اول عرضاه

صوبلا بنات وطمين ونقيت

كيسى جنت يولين دوتاكلا

كيمنك وردوغ بيت نادوسعير

القادر المقتدر يا آدوخ قادر سوز قادر الدين

كم نده دليه سنه اشلياو دليه سنه ايشلميا قادر كل شرط

بو دكلارين كم نخ الحال الله تعالى قادر در شيئا قبت

معاشيما قبت مدغ انكخانين كم دليه خبر صاب

هوكم ديلاين تكلم بنكل قادر دوغين كدكلارين كم انكل عذاب

صلعاء

قبلغنا گ قدرتله اولوكناه اشلمياحفظ العباد اكل دوآدون

نصيب الدين كم حق تعالى بيلمين كم قالم نطوع عبادت ايلديغ

بنم حضرتمه يقين العزجون يقين اولهاول قلمى سوزين

ايشتكلين كل وكورماكى دخى قبلغنى بنمله العزنتكم دينغا مبت

حضرت ابنا يا محمد هذكه سكا مطيع اولسا بنم حضرتمه

مطيع المشار روح عيسى بينغامين بلجقلين بوسنه دوزد

دعا ايلدى لجبار امام غنالى ايا مز مقادير معناسين هماين قادر

معناسيدر قادرت اشيا مز دخل العز لكن هقتا يزده فنا لغه

دائر در يعنى الهين عدم ايا مز قادر در هكل قادر تلمو دهكل العزة

لكن قادرت اشه ظاهر اولمق دكلا مز امامقتا يزده واجب

قادرت اشه ظاهر المشكل دكلا مز

اشلكمز دليه سنه اشلمز اول قاعده اشلسه مذدليه سنه اشلمز اول امت

قادرين كورماكجون دكلا مز بنى تابوسن كم اكا يقين نظيت

الطائم المخصب بتعاد وخ مقامهم در رتبه سبق محرز در
الله تعالی مقامهم در رحمت کم دلند سایجا ایلند و کم دلند بدا
حضرتلرندن ازاق ایلند قدیمی ریاستلرنی ایتیاز لرنی ایتیاب
لغی تاجی ابوطالب یتیم محمد بلشنه اونجی اول تاج بدم
باشمنه لایق حق تعالی ایتیاب کم حضرت بن بکر کبلد
رن هر کشیه نه لایق ایدی ان وزورن یاقه یشلدت
نه بی توجه سیلدیسنز کم حضرتی بیغامبرلیق ایتیاتم یاموی
کلند دلند سکل کم سنلرن سکا یقیشیق الم حضرتم محمد
صلوات حق ایتسه کل عظمته لایق کشیه عزت وزورن
جلله لایق اولنه خورلق وزورن بزم تدبیر مزه کلمسکل
ماتحل یقارن زیرا که حکمتلرنه غلط یقارن هکایت
بحار الحشر بهتاه بن محمد ن وارد ی اون بیشنجی یل
محمد ن کاب ایلایی بر کتن منادیه جقلرکم اذان اقیاد

اشغا

اشغا فقاری بزنصرانیه عزت کورمکا عاشق اول
اشغه اتیاد ورفقه شو سبنه طفه اول عزت اتیاب
نه مصلحته کلدکل محمد ن اتیاب سکا عاشق آلدم الکجن
قصه کلدم تا مقصودمه ایرشم اول عزت اتیاب
بن زنا اغلدن محمد ن اتیاب اقتداب زکا جلله الدین
عزت اتیاب سن سلمان بن نصرانیه محمد ن اتیاب
بتاخ نصرانی الدین عزت اتیاب بتاخ سکا وارین بن
اول محمد ن نصرانیلکه الدی نصرانیلیله کلدات
یاد وشی اجاب استه دی اول فعلله بتیدن دشاب
اولد بتدن کم ایمانلت محمد الدی الیچ جانلرن
محمد الدی اچیچ عزتلرن محمد الدی
حکایت بر کشی وارد قنقی درویشلرن حدیث
ایلدی بترکن اجله قنق کلدی اول کشی شتاب کل قاضیسنه

وارد و قتلمیش تاریخ اولدی سنه و زمدلرینه آلدی
محروم البته بو یهودی و قتنده وارد اولدی سنه ولد
اول یهودی درویشلره سوء دوقتلها بیلدی غیر
ادرد بی اول کشیه دلذکن وارد اول کجا اول قاضی
دشتاره کلدوکم قبل یاحضرت دن بو سرایل قبوسنده
دیرز اجد و کلمل استقامت مزلدایلدی بیجون و
منکر اینادلرین سنکیجون بنیاد لردشمادلون
جهود کلدی و دولتجون صاحب اولدقاضی اونیدا غلادی
ایلدی وارد اول صنعتی کشیه وارد بو احوال صرد اول کشی
ایلدی وارد قاضی جهود دقعت تادیدلجاق اجدلکن
کشکل وارد دی بکاصنت اون بکی قچه و دیدی جهود د
ایلدی صنعتدن قاضیه فخ ارتدی صنعتدی جهود قاضیه
احوال صرد قاضی ذوشدن ایلدی وارد جهود ایلدی دنیا

طلوعمالا

طلوعمالا صنعتدن فی الی آخر ملسان الادخ بو جنقا
فلدره ارشاد بیتی فادی تدرجهود دی اسلام نوری قلب
وقاضی اول دوجهاندن کندوقادر حکم الدی حفظ العبد
قال تعالی وان لیس للانسان الا ما سعی الدکلوسن
العدد تا یعنی آخرت عملین دنیا عمل ازرینه مقدم
دنیا شعر ای کل بو کتل ایشکل قماغل یارینه
زیره دولت عاشقا کم بناه ایده یارینه
نیجها نکل یق بقاسی عمده واخ قت قباف
عاقل اولان اعتبار انمایه شمای وارینه
چرخ هندوم کشتر زدرلو عجایب نی شمای
دکلمکدن قومنکله قیل ایده کلنارینه
عنبر قیلا بیر لیه کلی فقلبی فهما یا کل
حکمتیله مطلع اول کلمکل اسرارینه

الاول الواحد بزاد و خ اول در رویت سی آخذ در الله
تعالی اول در ابتدا ستر و آخر در انتهای اول در کل
لمه معرفت و کلمه آخذ در غیب لدی ستر انکلمه
اول در کل نسناردن الدن و از المغله آخذ در کل
نسناردن صکر باقی المغله اول در کل نسناردن الدن
قایم از لیتیاله آخر در کل نسناردن صکر ستر ها بیتیله
اول در ایجاد تخلیقلمه آخذ در هایات و توفیقلمه اول
در هدا اول ایلمکلیکله آخر در هذا آخر ایلمکلمه
اول در ازل انسارن بلمکلمه آخر در ایاز انسارن
بلمکله اول در ایمان و کلمه آخذ در رضوان
و کلمه اول در کسنه تابین نسنه و آخر در
کسنه تاخیر نسنه اول در خلق یه تمغله آخذ در
انسانه حیاتا نه رزق و کلمه اول در تنالیفله

آخر در

آخر در تکلیفله اول در تکلیفله آخذ در تلقینله
اول در احسان ایلمکله آخذ در غفران ایلمکله اول در
هالیت و کلمه آخذ در رعایت ایلمکله اول در
دوستلرین سوء کلمه آخذ در شفاعتله خشم ایلمکله
اول در سعادت و کلمه آخذ در عنایت ایلمکله
اول در واجب المغله اکا صفت قایم آخر در اکا محال
المغله فنا و عدم اول در عادل ایلمکله آخذ در فضل
ایلمکله اول در در لتمکله آخذ در کنز ولدن کلمه
مشعل کشیلم تکلمینکل اولنین بلاء ادب نادر کم فکلت
ایلیاکم تکلمین نعا بنعمة ربه بذهبتار سعادتارن
مشفاعتارن هنکشیلم تکلمینکل اخبتین بلاء سا
ادب بادور کم داعا اشیخ فکلت اجنا الکم عجبا صکل
نفسا ناحلم ته وجهلا ختم اولا خطا الحبر قل اول

الق دوستار زیرا که تکه وار لغنه دلیلار اوزره
یعنی آخر الق الله تعالی یه دوستار زیرا که زمان لول
در یعنی قل اول نفسنی باغوزانادن تکه سعن
یلون الله تعالی اول الق دوستار زانلجنلم یدوجانار
قل آخر الق دوستار یه دلک زکم اول لحظه دیلنه
فحشا ادرلت تنلم فحشا دمیه قبیلس ولیلار بن مغیر
تیله فحشا ادرلرکم اول بشمغن جفت بکمیه
کدن الارد حتی دخی کلدن ایلنه کلدی
وانادن الدن موسی یغامبره مشول وقتله تعلیملن
قبض نکاح ایلدی الا بانسنه کلدن دیدکجه عورت
اغلدن دخی دی قت قت کویا یول ازدلنا یلقلد
دخلدن اودا ستار لم یقلد کوی پشل انجی اودد
دخی پشل یقمه فحشا ایلدی سوزدن الکلنه بن قاریم
مشول

مشول انجدن شایدکله او دیلم کتدم خون انجی
فحشا کلدی بدا وانکلدی اول انجدن کم یا موسی ابی
انا ربکل فاخلع نعلیک انک بالواد المقدس طوی
یعنی یا موسی بن سنک تعلیکلن ایکی مقامه کلدک
تعلیکلن ایکلدی اجفدت کل لبس اول سنت الدی
یدجه مثل یره و رجق بشمق جفنه مغا دخ جا
هلیتنا نسج اجل کندوزنا حرام اول ایلار هم اغزینک
الن اول اول کتاب انسلره فاخ حکم اکا موافق کتب
دیو الکسنا اول کشی کم انسلره کلمندن الدن
دیت یوندوه سنت ایلار عبادالمطلب ادی
یغامبرکل قدسی مشول حضرت انسلره قاه
ان فحشا دیلار اول کشلم قاتله بدویندی اوزین
یغامبر دی اول کشلم قفتن دکدی کیلدینه

اولدی و انادن آلدن جانوزلق درستلیدی
لیدی و اول طرق دن جستنا دی اول آت ایدن
دن دخ بنه آلدی و اول پیر سلطانادی حق تعالا درین
یغامبر و ریادی کادی دعوت ایلدی جشیا پیر
اوطشدا دریستل دعوتن قبول ایلدی مسلمان آلدی اول
هذر سنه دن زیاده هوشا پیغمبر دریشادن نجوم
علمین اقادی و اول دخی قبول ایلدین ابراهیم پیغامبر
دها قبل مقلدخ اعمف دخ آلدی و اول مقلدن
بحایان دعوتنادی سلیب اولدیکم حق تعالا موسی
پیغامبر له همعون دعوته جریدن دعوت ایلدی دیو
وارد لدی قبطی بنانه بدیل قادیر دن دلدی و هیچ التفات
ایتمدی لدی موسی عصایله بنکه قبطی وارد اول
ضربکل صاعقه سنانا و هیبتادن دعوتنه مقلد

حالی

فی الحال اغتدی و صکره کندو بیاد اول اوف
یادی دن آتن اسمعیل پیغامبر علیه السلام دهم
عمنجه بنه دن واقعین دخ اول و انادن آلدن عبری
دلن سیلدی لدی اول صحابه لرا کا پیغامبر حضرت
بکلدی و دی مغیره بن شعبه یادی هم آخر لشکر
پیغامبر دا ایدی لدی بنه اول یعنی پیغامبر حضرت
وفات ایدکلدن صکره بر قچ صحابی کلدی لر مبارک
جسمنه دفن ایدیلدکدن و جفا لدی مغیره بن شعبه
یرلکن آلدی جفا قلدن صحابه لر آذرنه دخی ایلدی
کم رسول حضرتلرن اخذ ایدلن سلاحدن دیو اول
عمنجه اقچه آذرنه سکه دن عبدالملک بن مروان
و اندی اول صاحبن دن سلیمان علیه السلام
اول کاغاد دن یوسف علیه السلام اول نفقه

اتمکین دزن محمود ادی اول مشمق دزن خلیفه
بن هاکل دزو اول تاریخ یزن بتلزده عمیده اول
منجیق دزن تمدود ادی اول اق اتن غزاده سعید
بن وقاص ادی اول مسلمان کم غزاده کاض اولدی
واقاب بن عبدالله ادی اول مسلمان کم بلغ ارضان
کشاد ردنجا ای سمرقند غزایلدی سعید بن
عثمان دی اول مسلمان کم استنبول قپوسن خلجلدی
اجناد اذان اولد عبدالله بن طلبیا اول مسلم
قصه ایتیا یی هکاده عبیا بن عبید دی اول قصه ایلن
بصره ده انس دن سریعا اول مسلم اسلامه
جمعه نمازن خلافت ادمایندی مصعب ابن عمیر
اول اهلن کم به اهتدن مسلمان الا علیا دی اول
عودت کم الدخایجه العتبی ایتیا دی اول مسلمان

الن

الن خاد منکاد لندن بلال یی مسلمان اتاب فارس
النادن دوغ زیاده دزو ضریب دزو اول تلبیس ادا ابلیس
ادی واول حسد ایلین قابیل اول آدم النمن دخ الیه
دکلنه یله دغمش قد قدرش آدم علیه السلام قتل
دیش هابیله ورد قابیل ایتیا دی قد قدشم بن الورین
دی قدرش هابیل الدرد اول بادشاه کم اسلامه
رشوت الدمغیره بن شعبه یا اول کسلم حجاز
بیت الشد عمر بن یحیی یا یعامه حصر معترا
جه وارد غی کبی ان جحفه اه کلدی صحابادن آخر
صحابی کله وفات اتا مدینه جابر بن عبدالله
دآخر صحابی کله بصره ده اولا انس بن مالک
آخر صحابی کله کوفه ده عبدالله بن ابی اوفی
یا دآخر صحابی کله مصر ده اولا عبدالله بن

وبه سبی باطن در الله تعالی هم انکار در هم کز لری
ظاهر در غصه لک کلد ر مکله باطن در کناه لذیات
لغا ملغار ظاهر در قلد ر تیله باطن در حکمتیله ظاهر
در آشکارا ایلمکلی ایله هر اشکارة باطن در کزلنلو ایلمکلره
هن کزلوی ظاهر در نهیت له باطن در هو صوق المرایتیله
وکلتیله ظاهر در مکسنه یقین اولمله باطنار رجا یاره
کزلنلمایی ظاهر در کسه انکا بیدوم ایلمایی باطن در
مکسنلرن فرقلمایی ظاهر در عقل کزیله یقیق باطن
در باش کزیله یقیق ظاهر احسانله باطن در افتنا
نله ظاهر آهسته یتله باطن در صمد یتله ظاهر در لز مکله
باطن در آلدرمکله ظاهر در تصب یقله باطنار
تعب یقله ظاهر در ولایل افعالله باطنار لطفله
جاللة ظاهر در کفایتله باطنار عنایتله ظاهر در

اتادل

آلحار ندی شخص ایدر یغاکم عمری هرف انکر باطله
واکر بی کوره رزلن دشمنز اش سامیا
نفسم دوراغه دوتیلنب الدق ایسز
دینمزی دکشنب دنیایه دشمکله
عمر مز اکثر تلف واحسرتا وامحنتا
فرصتی فوت ایلدل بیلشمدل دوسیله
طاغ طاش اغلرل حالومزنا اولدوه
وقتمزی بنهجز دل کلمیله زوقله
وقفه وقتمز کلن الا آلتن ارزکن
ورنه کاتر مادل اولا فوتوابی حاصلا
عاقل اولان لسنز فکری بو اولمزسن
کزازل حلی ندر یا آخری یوق الا
ارظاهر الباطن بزاد دیمی ظاهر در

ضعیفان زیرا که کنایه از آنکه کجا نزدیک است
حق تعالی بنده را بجهت نزدیکی عیان است آنکه دور
آدم اعلان را بکل دخل کند ضعیف دوم اول نور له
نسبت لاحرم کور مثال باز نکم کند له کردن
نسبت وه کنش نور ناگاه الور کل بیغام زیرا که
وکل نسبت انکاله بالور الاول کنایه زنجه بلور اولیا
کنش نور بلبنا کنکل سبب اولا زنکم کنش فلکاه
سایه لیلو ایلیه واز ظهور نور وکل هوهوات
از زنان کنیزان قرکلو الور اول زمانه کجه
ورزنا که کنش قلل از زناه طن سکسین ایلمسا
کنش نور بلمز اول نور شیله ضمانه دکم هیشکل
دکل نار زحال باز نکم دکل نسبت بلور کلدی
الله تعالی کنش لیث طغب کن ظلمتنا یا بنزله

دوستلیف محبوب ایلکله باطنا زن دشمنلیف محجوب
ایلمکله ظاهر نفسیله باطن قدر دخیله ظاهر در
یه فضیله باطنا زن قول کنایه فعیله ظاهر نایا یاقی
ورزنجه آثار یله باطنا زنکم فعل لفظ در
ایلیه معرفت نور یله سبب ال کنایا زن سبحان الله
تعالی اشکارا در سن اشکاره نسبته اولا زنکم انکله
واز لغنه کمنکل شکل اولیا حال باز نکم یحه لیه شکل
نسبته اولیه لیه واز لغنه بین یحه اشکاره در
جواب امام غزالی ایا زن الله تعالی کلی اولاغ
قت اشکاره الا غنا الله در نوری نور نه حجاب
الا زید اهنه نسبتکم یحه نه ارشاد آینه نه منعکس
اولیه نسبتکم یه سما کنا زن اقامت زیرا کنش نور
حاجه یه ایسه از نه حال باز نکم یه نسبتکم لزلدی

ضعیفلی

ما بدر

اول که دنیا امینانه دور عمر و زدگی کب صحت
و قوت و نشو کی کبی ه المثل منصب اغل ضرور
دل کبی امادین امینانه باورکم الله تعالی کناه
لطفنارا نور بفضلها اول فوز بدکنیله جان مثا
هده بلاریکل محبت بولد عقل معرفت بلدی
دل شهادت بلدسز مکاشفه بولماکز غیبت
بولدن جاهت بولدی نتلم رحمت یغدن ویرمز
اغلده کل الوز اوزدل الوز نا قلب الوز قاب
الوز بیر قلدا الوز بچ دل الوز عشلدن الوز
حقیقت دکلدا الوز ایچ الوز قاب الوز باغ الوز
حظ الجنه قالک بوادون نصیب اولانرکم محاجله
البکر ایلیا خصوصا که انسنه انسنه بیقاصمز
حضرت نیندکم تنعم نکل خشیه دلغ آنه آنه

حشیه دلغنده دور حکایت موسی علیه السلام
حق تعالی حضرتنه مناجات ایلدکن عدنش ایاغنده
بتلشن کندوکم شیله کلدن تعجب اتاب انک مقام
جنه کلینه ایتاب الهی بوندن کیسانرکم نبکل کبی مقامه
ارشاد حق تعالی ایتاب یا موسی بوکشی هیچ کمسنیه
حساب ایلمه دوزدکم نعمتنه شکر ایلا آنسنه آنسنه
انسنادونه ایکل ایلا دوی حکایت امیر المومنین
حسن رضی الله عنه آنسی علیلنه وآنسی فاطمنه
بلله طعام یمه دوانسی ایتاب یا الحل بو مسئله بنجون
طعام یمه دن حسن ایتاب قندن کلدی سنکل
نظر کندوقندغی لقمه السنده دن بیغوقتکب
قتناه اولوالم دیو یمه دن دوی فاطمه ایتاب
ای اغلنجغم بوندن یانی سکا حلول السون تکل

سن بذمه طعام يطل دم حكايت بايديز
ايلدر اينانكلر ارادتمه تابعي نعائل عشقنامه
كلمه كلنجه ايقو كلمه دي ارتيا كلن نعائل
قلب دم هنوز دخي يكسم يلمنه انعامارين بكجه
انم انلر وزدكلنه كلن يملمه ياد ديو سزنه مخالفت
ايلمامز واز دم بانه يتارم ايقو كلمارى كلنجه انم
يتلمه يتم كلن بكجه بكل كلنجه هو الله احد افلم
هو كلن انم الله ايتمه لازم انم ايد ياب بدالم اينانه
قلمه يايي حقنه هارم اولنه ديو كلنجه وقت اول
الم نشرح لك صدرك كلنجه لم نشأ كلنجه لن
لبونا ايلكلر ايلميلنه بكم انسكنامه ضرب لكم امثال
ايلم يكلن سوكسن يه ايتمه كلم ايتمه ايتمه ادم
يكلن سوكسن اينانلنه سبيلارين اتيايه الجنائم

انتم سبب اولاب فاني حياتمه واستعادم سبب
اولمه باقي حياتمه شعر
جانكي تدكل ايت دلدسكل ايدسن جانانه سن
كلنجه ايد تشكل دلدسكل عاشق اول ديدكانه
كلنجه عوض استاد سكل بيرنه اون تابيلبيلوز
لبس كلنجه كلنجه زدر تشكل طاعت و احسانه
التواب بداد وخ ثواب درالله تعالى قوبلمه
قبول اجاني بار سكل كلم توبه ايلكل فرضانه
الجنائم كناه شوم تنكر رحمتلرين محتشم لغه
ارشادنر وايقلر بعللر طاعت بنكا
بوزمكه قمنه الدكم كلفره ان كلدن نعوذ بالله توبنكل
معنسن ارق لقدن يقين لغه دنمكدر زمخالفتلرين
موافقته دعلادت حق تعالى توبه قبول ايلمك حسنه

قیامت کنناه اول حق ابتلاسی کلمتی کیسی الله ایشنا
کیسون یقسنه یشنا کیسون آیاد کیسن نبی آردکلای کیسن
آیاده سنن بنم غیتم آنا کلدیکیسن آیاکسن بنم مالم
الاکلای لعنت حق تعالی عازیل ایلیا اول عاصینک
ثوابنی الدیه الشاره ثواب دیکنجل آنا نکل کنا
هلاکه اول عاصیه جوره اول کناهکاره عاصی
حضرتنه کلاه توبه آچ نسنه اکسکلمه حاصل
اولدیکنه بوکم کناهه جد کین لکن فاسنا ایلیا الکنج تکلیف
تکل عذاب قیلدیغین فاسنا ایلیا اجنچه کنا نکل ضعیف
لغتن فکلدایلیا زیاده کتیکلم کنش استسنه دیمیایه فرجه
یه بنده ایسه دیغنه دیامیا جحتم استسنه نجه قتلنا
زیاده کلدی زیده یه ایلاده لت وعقیده بلن صقلاغنه
نجه قتلنا سوال الکه آیاد تسکل توبه یه نصوح نادت

اخیرا الله ذکلادی کنا هاکاره دخی ذرلوده لوذریه یادت
کم قدیمه لت تدل آیاسنی اولاده کی اروح کبی
وبنادکل توبه سی قضا ایله عادت یه یادتکم یه معصیت
اشلمه شادکم فحالده تکبیر تسنا ره دیسنج اجل
دیاجک جلفو جلمق یب بنادکل توبه سن بشیمان
اولمقادیه یاب تکلیم فحوالله قول اناسنای اولا
بحرمتلادی بنادکل توبه سی اولادکم اکنفالین الدیسا
کذوجوده اکت مالی یوغنه خلق دلیا وآدم الادیه
جنس ابنادیکین ویرسون یه خلق الکی دلسون الدی
غیبت اتابیسایه سکاه بیسایه بنرهان ایلیسیا خلول
لغولسون زنا ایلیسا توبه سی الادکم شکر حضرتنه منتظر
ایلیا نا اول کشی بنادن خشی فایلیا مزکشی کیم خلدن
الق ویلادن یه ادهارن دنیادن کیجل اولق ایسا

جواب عمت ایادت توبه نصوح الدتکم بکناه
دن توبة ایلیسن ایبق اول کناه اشلمیسن مقاتل
ایادت توبه نصوح الدتکم اول کناه اشلمیشن تاضلیش
سار امکه کتمیچه مقاتل ایادت توبه نصوح الدت
کم دیمکدر بنه الدخیلک اولیا حسن بصری ایادت
توبه نصوح الدتکم استغفار ایلیسن دلکانه
بشمان الحسن کمکله اشلمیسن دالتین مصری
ایادت توبه نصوح اوح دیو دعا میلدتوبسن کنا
هار نادت خاصلدتوبسن غفلتنادن عار فلدن
توبسن حقدن ایدغنا الدفات اتمکدت دیو الله تعا
توبه قبول ادر بشمان الدقلیه نجه زیاده توبه
قبول اتمک انکصفتندر بعلیت درکه ابراهیم
علیه السلام ایتمیشدر حسنملکه کلیلدانیاب لدت

ای سنا

ای تمکین بغاه بیهوشت دلق نادر ابراهیم ایاب جوهر
قلق بیتاکن بن بلمزدن جبرئیله ضرم کلجل تسزه
اول وقت جواب ایادم قجن جبرئیل کلمادیو دلچ
جوهر دلق نادر جبرئیل ایاب بندیچ بلمزدن مالک
الله تعالی بلاره جبرئیل حضرتنه کلمادیو حق تعا
جل ذکره ایتیاب جوهر دلق الدن قل کناه اشلسا
تیمجل لدتوبه ایلیا وکناه اشلماکجه کندو بشمان
الب قدیشوتوبه قیلا اشنیچ وجهلادر سابدن
انکل کناه لیعفو ایلیم هکناه یپه نه یه ثواب یزم
زیاکه کویم لدکل عادت الدکم شنجلو کل سجن
عفو انادکلسنا اما کلسا انعام دخ ادر لوجبرئیل ابراهیمه
انا جواب کلدیکه الله تعالی کل کلدیکنا نادر کنا
هکار لدهادکل اولمغا یقلشیحق بنادره مادر ایلیکنا هلیه

عفو ایلمک حکایت بر یکیت فساده مشغول اولوب
و نقادر معصیت وارسا اشتباه یاپوب جون ضرر والده
قتشیلمک ضرره و زمان لزوم دوستک وارده قحط ده
اینیاب اشتیجی قتشیلدوم مثالدن قت انجناب لزوم رحمتاه
واولا تعمدن صادر دخی کوریشمان قتشیلمق مستحق
نلربنم عذابمدن وافلیک بنی اوخلک بجاعتاه وضن
ایلیکلی ده قحطن اول دوستک اولاده وصیتین یرینه کتیرمک
دی بکلیش اول یرده دشمانه کزدی کزکاو ضرر یله
وقیمتلو ایطو نلیله ضرر کم خلق تقاسنکلرینه معامله قلاب
اینیاب حق تعالی جل وعلا بیزدکله ای ظلم قتشیلمک سنی
ضایع قلاب لزوم دشمادن یوزلرن جوزجه لزمدن سنی
ضایع قلمزن ودشمادن اعتماض اتمزن سن یرلغاتم
فضلیله وکرمیله حفظ الهی قلسه نصیب بولمادن الده

کم مستحق لزوم عذرن قبول ایلیا بد بیاندیجه اول بخاولمز
کذلک سعیتلی اولسون یه خود یقین خصمادی یه

دوستلری اولسون

کناهکار زهد و زیادت لرهلاک دیمش کناهکاردن بی شبه ثواب
بولور یاقی کذا اجمعنا المسکین و ادع الذی عاقبتنا جانوک عذاب
المنتقم بنی آدم مشتقم ذوالله تعالی فسادا اهانتی هلاکن
الیجاز مستحق لرمحقاب الیجازدن از عوتلره عذاب
قتالدن زشتادن صکره شکر بد قحط لزوم کلمه نصیحت اثار
قدر قتالدن حال بلادن و عذابدن انجمله احتیاج قلمایی

حکایت بر یغما مبتلی یولجه کاروانی بر یره بیجا
نوره اغدی اول یغما مبتلی اول جانوره بر شبانه
اردی اول جانور دخی اول یغما مبتلیه شبانه دره
دن اول یغما مبتلی ایتاالهی بن سنک پیغامبرکدن

بو مسئل انکار حق تعالی ایلیه اول بیغامبره
کم شیله شیله قصاص الاب اوت آلان آدن ظالمدر
دیو حکایت بنی اسرائیل زمانناده بر کیشی
واردی بیکرمی صدیقاتر مقامنه ارشمشادی بر کن
بر بوزغوجی اسیکلدن اشی قتناه بعثت لدی الله
تعالی انی اول مرتبه دن دشمشدی بو زاندنه دشمشدی
سز نره واغلیه جقلر تسنیح اولدی بو حالی بوزکن بر
قیش بوزغون تلاپ کم بوادن دشمش جهنم ایاریکدی
بو استناره قاپ آتیس آتیس غایبار لق طلایکلیه وقت
اول بوزغوجی دلیله اول کشینک ایلکن تسلیم وردی
بیش آیلدن حق تعالی حضرتنه نالش ایتیلر اول
کشیه الهش ایتار لر حق تعالی کوهلرک لدی واول کشیه
من تلبسن وردی بیغامبر لق درجه سنه ایتردی

حفظ العبا

حط العبار فلک بوآدن نصیب آلدیکم شریعتنه
مخالف عمل ایلینلرلک خالدین بدنه کتیره جکلرم
غسالی ایاردن انتقام لک یکدک آلدیکم کندو نفسنه ایلیا
زیرا که نفس مفسد لک یاوزغاسی بایندیلر
ایاردن بو حجتله نفسم عبادتنه کاهل لغی ایلیا کم انتقامنی
الدن بدیل سنه اجرادم دیو زمشعر

جنکله حق تعالی ایاردن انتقام معصیت یوزدن ایلدیکنه مقام
هنکله قدر ایلیا عمل اجراق اجره ایاردن آکلدم
العفو بیاد دخ عفو در الله تعالی امر ادرکنا هلب
فدشلرندیو انلاردن بعیدا ثرن قمن غفار در مبالغه
عفوده انتقامدن انکلیکم غفار کنا هلدر انجار
دمکلدر عفو کنا هلدر بو یجاز دمکلدر
بر صالح کیشی وار دیو کن انار اجاب ایاریا والله علم

كتبي تناسب يد لغمن الله تعالى اول ذمانل بيغامبر
نه وحتى اباله ايتاب دكل فلان كشيلرك تناسب يد لغاري
واول اناداجن ضالجك محل لدن اول كشيه وردم
اهدكي بل كلكم بدكريم كشي بكانا هكازل تسوجق
عفوايليسا اكلم خاطرين سقيلمز وقتقصمنه واتنازت
مزه اول يوزه اشناب بوزنه اوتمز حكايت
بداولكشي حارث خيثم بن عاصم دريله بركن
انده دي بتجكل اغلنجوغ يتيناه جاهست كاب
طعام لمزكن سرجاب النا كل جناق اول اغلنجغل
ازرنه وشباب اول اغلنجق اولاد وحالك خيش اتيناب
اناداولغل شكيتنل رضا سيجون دوه قصداي ايتماب
وسلماب امير المؤمنين على كتمه الله وجهه
بنكن قوليته جاغرب جعفر داول قل علينل سوزن

اشناب

اشتنابه دعاب وجوابا بخ وتهماي اوج كندكن بسق
على وزدفتنه وزدكلدكم يترو اينق اينا بسكه اوخلز
جعفر دم بيجون جواب وتهماكل اول قل ايتاب سنل
حلمكه وعفوله تكيه انارم على اينا بالشبه اعتقاد كلا
لقد سني اناداتارم دوى قصص
كتدبا لايق الوراي نظيق
هذا لشنا لخوى لدمين وزيت
جرم بندا عفو سنداداياسا
اى قصه بيجانه لارادستسين
حفظ الغيب فلان بيادون نصيب الذكم كتاذن
ظلم ايلينا نكل سجن عفو ايليا بابكم بنا ره اخلن
دخ ايليا بنا كم الله تعالى عاصيلرك حالرون باخوز
گاكبر واحسان ايلر كافرلرك قهدم انكار ايشاري

صلی الله علیه وسلم ایلدیلر اینایکم خلقکم عثمان باه بدکلدر
لا اله الا الله محمد رسول الله دمیش اولمایه
مقوده خلمیادی حکایت ایوب علیه السلام ایازیدقه
یش قوشم وارید اینمازدن قبل اق دخن انارکل برکچه
ای دوشاده کتمشلر خوش حالله ضرمیش کم حق تعالی
سئله سنه معامله قیلا ایتمیش کم حق تعالی بنم کناهم
یدلغایا وقت ایوب علیه السلام ایتدیکم اقتل کون خرابین
سجده ایدرلر الا ایسکلم الآیه یعنی اکر تکلم نکل دخی
خزینه سنه سیف بین غسلکدر تنکل حظالغا قبل
نیادون نصیب الدنیکم اکر دخی سنه کلدیکی کبی
سنی هان کل عمل ایدر تدکل ایلیا شعر

کر دلدر سکا بلاسن هر نه بنای اختیار
سن دکلی بولنایه یکا صبر قیلا مدارا نه وار

کی

صلی الله

اشبه الجنی بنسنل یه دل دکلار دکاجه کد

جهنم قل تالم ایاسی بوجه عالمانه قرار

مالک الملک بغداد دخ مالک الملک در الله تعالی حضرتنل

منملکت اجنار حکم کجه لجه دلوساوات الیمکه نیق

الیمکا باقی الیمکه فانی الیمکه اشبه عالم اکل منملکت

در تالکه جق کلدنوز لکن حقیقتناه بو در زمثال

انکادهی در اکه باشینه وایاغنه هر الله ولی در سینه

بقدر سکل جق کلدنوز لیس بیلدکلکتا نواعیله جق

کلدنوز اوت حقیقتناه بو تشبیه در زیرا که دکلس

بو مقصود دار زنه یاز دملشدر لکن اول مقصود دنکل

حضرتنل جو مت دلیغ ظاهر اوملق در حظ الحیاتکل

نواده دن نصیب اولدیغ هر کشنک منملکت کنار دنکل

بادن در اکه دنکل وجود دمما بتناه شیر یعت نور جنبه

تصرف ادن سبته مالک الملک در شمس

مالک الملک اولدر زلیس لاجرم تن جان ادر

بیار کلاه ری یزادن خلقنا سیران ادر

اول بجا سیه انکل التناه بو الحق بیر لدی

طغلیلاه مخلیب سه واز زه شاه روان ادر

بیر زن حد لحفه یغمتلاره بحر لتا نوذ کلر

تاکه بتنا نه بشار ولوغ مزجان ادر

گاه بیر زکوز یلینا بظلمی تاراج ادر

گاه بتنا نکولاه رکلن کلیدای کریان ادر

گاه سری بلادر لیلا باز یب بیر خلقیون

هر بیرن شمع وچراغ ومشعلتا بان ادر

گه سعادت تاجنی ادم بشنا گیادر زن

گاه شیطا نکل نصیبن لعلت وخا لان

كاه نوحيجون جرهاني غرق ايدرلر فانلر

كاه ابراهيم بن اودي كل وتيحان ايدرلر

كاه يحيى طمودن قدفارن اغلارلر

كه بلقيس قدنن دكلدره يونسك زندان ايدوكي

كه زكريا يي آكي بجاق ايله شهيد ايتدكلري

كه عصاصني النارة موسى نك شجان ايدرلر

مصر تختنه السلطان ايدركن يوسفي

كاه بعقوبك آل قيغوسيله خيران ايدرلر

كه سليمانك قلدرمكده ديو اولادي زبون

كاه ابوبكر نصيبين درختي درمان ايدرلر

كه بير تختنه اوندرمغا مايل عصارن

شهيدن اهل وعيال امينلره سكلدرن ايدرلر

قلبي مخلوق اذا مزلكن اول خالق ايدرلر

بون

بون دنيا زايلاه منا لاكم اول دنيا ايدرلر

ذوالجلال والاكرام بن آدمي ذوالحلول والالام دن الله

تعالى عظمت استبدار وهيبت استبدار واكرام استبدار

روايت درلركم حق تعالى بنكل هر شيئلري وارد ركم بيرادملر

ليانا بنوا علت لرد وكز لرنارا دكلمن يشيلرك هفت بوقطي

بيني حق تعالى بير فرشته يرادرك اول بيرادملر فرشتلر يانيلرن

قلارن منزلدن الله تعالى قرق سنه دن وقيامت ايلرلرك الهي بنكل

دركاهكه لايق عبادت ايلديم هاركله شيئ انكله اعتبار ايلمز

حق عبادتكل روايت درلركم هفت شي كفرن فرشتلرل بر نفس

بنكوصورتناه درخوسي يغامبرل قوم بنكوية طيلادن

بنداك لريوزلرايله زرينه قادلرحق تعالى يادن اغلب لرد

مادلقه حكايت بنكلشي حجاجدن توقع ايلمكا كلدكلرد

غازيلنه اميد بلدرخ بنجلين فخنا خوشي بنادن دليفجه

حق تعالى احبابم باقلم كم سنون آلوسا انكا زمظلوم
احباب آلهى مناسبة بها كم يتم وبلوغ الله تعالى احبابم سنكل
آلادن كلمذ بها يتم مكل احباب آلهى تيلمذ بترم حق تعا
احبابكم اول قدم دشكل بوزجن بغشلاوان
عفو ايلمه احباب آلهى عفو ايلام حق تعا احبابم اول قدم
دشكل آلن لجمعا يلمه كدوم حفظ الغيب قلكل بواد دن
نصيب الارزكم اولا كنا نفسنا ن داد الواقا كنا تقصيرن
ايد قادن داد المايا

بيز وكول آلابي مرتب عالم كيلدي اي قديم
جاوثن آلابي منعم تعمتلدي اي كريم
كسنه وتميلكم آلكه ايد شمدي عالم سنكل

اول تلاندي بيلا اولادي جمله عالم مستقيم

الجامع

الجامع برادرخ جامع دُر الله تعالى درشرحي دُر
برتنده دُرت مخالف طبيعتلري ادبيل
سوي دُبراغ ودخي جمع ايلر قيامت كنده
چُرومش سكللري وطغلش ندامتلري
ودخي جمع ادرجا تلر له تلر وجمع ادرة
عرصات مبدا ينده دمكل آدمي
لو وحيوانلر خبر ده كلمشدر
كم جانورلر قيامت كنده سجده ايليرلر حرمت
فرشتلر بيلره ايدلر كربلكن جزا وحساب
كندي عبادت كردكلدر حق تعالى جانورلر
قبر دخ انكيجون زكم آدم اغلنلر نكرسوايلغنه
بقرجانورلر دخ ايدلر بردخ انك شكرندا
اثر وسجده ايدلر ديلر كربزآدم اغلنلر ندا

يرتدي رواية شلدن كربركونك تمش يتمسا
مبرثوابجه مزد السار بركنلك ازرنله
حق السابردانك احجاكرسما ان ادسيجاوول
بردانك جون يديوزركت قبوزاوشن توراب
ورلر اول مدعيا حكايت ابراهيم يتماسر
طبرسه دكزنك كنارنده اجردي كردكم بريكل
حانورالمش برسردكز اجنده برس قوردوه اول
دكزدكي دلز حانورلر يرلره غين قوروزها يورد
برلر ابراهيم عجليت ايتدكلرار ن كم اشبو
حانورك دغلش جزون شول جاسر اجق
ادبقيا مثله قير جقسن شمدكسه
المشبجه درتلر سن الله تعالى ايتدي انمرو
يا ابراهيم الوي دوقدغمه ابراهيم ايتدي انمرن

كوثلم دلنس ديو دلدم زيرا كوزلم كرجكسكل
شبهه قلمز حق يعني ايتدكم يا ابرهيم فخذ اربعة من الطير
الايه دردت قش بقزيغل باشلري سكلغل وكودوه لري
بر بردوه ركيل وانلرك صكره دردت قش ايلهدردي
دردت بردوه ركيل وانلر بقرغل تام قللرم كرسن
ابراهيم دردت قش دردت بغزلي برطاوس بر قزغه
برخروس بركزكز باشلر صقلي كوده لرن بكلريله
بلهذكليفه كي دردت قش ايلدي دردت طاغ
اوزرنه قويدوكدن صكره قوردوه اول دردت قشك
قش ادب دردي اولقشلر درحال هوايه قلقوب
ذرة ذره اولرك غللرا اولقشلر بوقشه
بوقشلر اول قشه قرشلر وبنه دردت كوده
اللرتمام وبنه ابراهيم قتنغ باشلرنه الشلر

كروبيان عليين درت دلوقش الدلروا وكلك حالدت
نه برذره ارتق ونه تدرة اكسك الدلربس
ابراهيم عليه السلم بوقدر تلركدي ايدا علم
ان الله على كل شئ قدير بلونكم الله تعالى
قادر دور پادشاه لخ اجنده يعني غالب در هرنجه دلرسه
تصرف الر لكن بوقدرت لرسه استدم لوكلوم
دولنسون دوسلق مقامنده ديو والسلام اشارت
اهل ايدلر كم بودرت قوشر تخصيص ايتملدر علم
الكم طاوسده زينت وردر قرغده حرص وردر
هدهدده شهوت وردر كركسده اون عمر وردر
يعني ابراهيم دنيانك زينتلرنه الدنمغلنركن ايتملر
ازق انديشه قلمغل ودنيه حرص الغلد ونفس اتي
زوالرنه مشغول اولغل حظ العبد قلمه
دردت نصيب الدلم جمع ايتليا شريعت ادبلريله حقيقت

ادبلرنه

ادبلرن شريعت ادبلرنده ظاهر در حقيقتده
ادبلر كوكلده ظاهر در سعد
انكفل اوكوني كم اندا جم اولا جمله جهان
آدميسك دكلي اندا ملري اولمه لر لسان
كزديا كم بن حرامي بقدمدي يا الله
قولق ايدر سراشدغم بن حرامي كمان
دلديا كم سيلدم نهتان غيبت كذب فحش
الديا كم بن حرامي دئلمدي بر زمان
ايق ايدا كم حرامدن سكا بوريدوسدي
اشكارا اولا اولمندا قوسنهان
ايتمك بيلطوره لر اندا الي بولنلر
يوزك يرى جهنم اولر بريسك جنان
الغني المغني برادخ غنى در وبرسي مغنى در

يعني الله تعالى غني در محتاج در كلمدر هيچ
كيمسه نه ذات حقنده نه صفات حقنده
جميع موجودات انك حضرتنه محتاج در زيرا
الله تعالى مغني در يعني يقسل بر باي ايله جد
يايلق ايكي دنيا در يه ما الله يه حاللدر خط العبد
قلمكدر آدمدن نصيب الدنيا كولي تنكر حضرتك
عظمت وجلالي فكرينه شيله مشغول الاكر خاطر
اندن ارتوق حاجت دليا يرا له كندي زندن
غايب اولن كيشي مقصودن بلمز اولونا كر ايوتر
بيت اتمكله برابر كندي صفت كسب اندوسه
اكدخ مغني در لر شعراء

احتياجي بوق كيسادن بس الدر غني
قادر محتاجز اكا اول در رحمان وني

بو صفتلودن قرن قرقوكر لندهر نفس
اول اولو حضرتدن زيرا نه عزيز ونه دني
المانع برآدمخ مانع در الله منع ايدن لطيفه
دوسلرندا بلالر وخطالر ودشمنلرندا
منع ايدر عطالر حظ العبد فلكدر آدمدن
نصيب الدنيا كم نفسن منع ايليا نكر تعالى
ناصيه اولمغ نسنلردا بيت
صوردوسندن اولدر لوبلالر
شقاوت اهلنا ورمز عطالر

الضار النافع برآدمخ ضاردر ويرس نافع
الله تعالى قلر نه ويرسه شر وزيان وخير
وامي حظ العبد فلكدر آدمدن يعني ضار
دن نصيب الدنيا كم عاجزلره ومفسدلره زيان

وكانا نافع صفتدن نصيب الدنيا صالحلره
منفعتدكه ودخ اصي وزيان الله دن بلا
خلقدن نه امتي اماندقرقا حكايت
موسى بيغامبرك عليه السلام بركون دنيا
اغردي حق تعالى حضرتنه عرض ايلدايدي
يا موسى فلان اوت الدشكا ازرنه قو موسى
بيغامبر اول اوت الديش ازرنه قد صحت
بولدي بزرسانلدن صنكره يه اغرديكه اول
اوتدن الديش ازرنه قد اغرسه هكدي
ايدر الهي سن بيرسدكدي بو اوت دشكا
قو ديي الله تعالى ايدي يا موسى شفا ورمز بن
اصي وزيان بنم خلقملدن اول اغردغنده
شفا ديي بندن اسدكني لاجرم شفا ورديم

واكنج اغردغنده بندن دلدكل اول اوتدن
دلدكل انلجن هايده بلدكل شعر
اول كم انل قدرت آشاردي ايكي جهان
خير وشر انلدن دوزر منع وعطا اصي زيان
حكمينك موجبنجه اشلر اول جمله اشي
هر كيسيه لايقن ويرر يكلمز بي كمان
النور يرآدخ نوردر الله تعالى كللر
يرلر كل نوردر نتكم كلا سنده بيورر الله نور السموات
والارض نور اول سنيه دللر لم كندي اشكارا اولا
كز لو سللردي اشكارا ايليا الله تعالى حضرتيله
يقللر وار الدلر يعني يقلق قركولغندن وارلو
لغله اشكاره الدلر نورلر كل من يللر فصاوت دنده
زيراكه برنجلين بر نجسنده الور يوسوزلك حقيقت

بلنمکدور برمثال ایدلوم مثال اولدقجه برآول
بردیوار زنده آیینه اولسا کجده آی نورلنجه دن
اول آیینه ازرینه شمسه اول آیینه نک نوری فرشو
سنغ دیوارنه دشر دیوار نورپره دشر و برده کی
نور دیوار نورلنمدکده دیوار نورآیینه نورلنمدکده
و آیینه نور آی نورلنمدکده آی نورکنش نورلنمدکده
اشبو نور لرک هپسنک مرتبسی وارد مقام معلوم
معلوم وار بعضسی بعضسندن بحرکز درجه تمامر قدر
بو کل نورلر حقیقتده کنش نوردر زیرا که نورلرک
اصل اولدیو شرح ایلدکمز نورلر پرتو نکلدر
اما کل نورلر درجه لرینه بو رسملرده فرشته له الله
تعالی حضرتنه یقین قلدقلرنک نورتمامر قدر و اسرافیل
مقام جبرئیل مقامندن یقین و قلدقلرنک نورلر

ارتفع قلدر

ارتفع قلدر زیرا کم حضرت ربوبیته یقین قلدر زیرا کم
اول حضرت منبع الانوار در بود کل نورلر انلدن
وقلنمکم نورلری ابر قلدقلرنک نوردن الله لایقر
قلدم نوردنه زیرا که نورکندودن در کمسه دن المدی
حظ العبد قلک بو آددن نصیب المدکم معرفت
حاصل ایلیا زیرا که کل لر نور معرفتدر بتمکم کلامنده
نور در من لم یجعل الله له نورا فما له من نور حکایت
برداشمندابندبرکرت کافرستانده اسیر الدم بر
کون کردمکم رومیلر تو برصحرایه جمع الدلر برکیه
صردمکم بولرینده نیلیو کلدلر اینلدبرم برالو
بابا سمز وارد ردرت بلده برکز صو معه سندن
حقر اشبو منبرده وعظ نصیحت ایلدیکن اول معنا
کندی انکچون جمع الدلر و اتو زبکلش وارد الا

اول بابالی منبر حقرد لر خلق منتظر اولدلر که
وعظ ایده بر ساعت کجد سیلمد ایتدلر یا اسقف
یحیون وعظ ایتمز سن ایتدیکج حاطر مسه سن کلمز
مکرم اکرزده محمد وردر ان استکبولک
ایتدلر بز ان بولمز یا اسقف جاغردیا ایتدیا محمد
طرو کل یقروبن طرمغا قرقدم بکر اسقف اولجا
عتک یورنه بر بر یقدیلر بکا کلنجه وبن کوردکده
کلین ایتدی اشبو در اول محمد ایتدی طرا نو بقین
کل طردم بقیرق ورمغا الدی منبردن اشغه
ایتدی حان الوم الدی منبر حقرد و یورن بندن
یکا دنلر ایتدی مسلمان سن ایتدی بلی ایتدی مدسکا
اوچ نسنه صورردم جواب ایتدی سن ایتدیکم ایتدین
امّا الی شرطله بر سن اولدم ابن محمد یدیکم ندن لندی

ایدسن

ایدسن الکی بندخ سکا سوال ادجکن سندخ جواب
ودسن اسقف ایتدخونی اولا اوت سنی
بلدکمی ملاعله ایتدیرین بسن اغزن قلاغه
قدایتدیوزکا بقدغملین کردمکم برنورمقد
اوکه دنکا اولدیو علامتدن بلدمکم
مسلمان سن وانلدن سوال ایلدکم بیغامبر
کلرایتمش کم اجاق اجنده بیاغ وردر ادطوغ
دن اجاغدکی کسکلرنده انلر برز بلدغی وارد
وانلر مثال دنیه عالمنده نلدر ایتدکم کشدکم
هر اول قمو سندن بجا سندن کرر اسقف
ایتدا حسنت یه ددکم سزل بیغامبر کلرایتمش
کم اجاق اهلدن اولطعام پیلرز مرتسنه
کلیا ایتدکدنمده مثال ندن ایتدکم انه فر

وَاللهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ وَدَخ

حَيْوَانَلَرَه كَنْدُ لَرُكْ مَلَحْتَارِن يَشَرْمَوْ طَرِيقِن قَلَدُرْ

لَبِ حَيِّ اَمْرَجَه اَعْلَنْجَقَارَه دَغْدَغَلَبِن اَنْسَ مَسَنْ

اَمَلْ لَكِي بِلَدْرِم بِوْرْجَقَارَه بُرُدَرْ اَجَقْدَغْ لَبِن خَانَه

دِرْ مَلَكَ اَلْدَتْرْ وَاَرْوِيَه بَالْمَاجِنْ كَاجَنْدَه اَلْتَمَرْ

لَجْقَلَوْ اَوْجَلَرْ لَرْ يَمْخ قَلَاوُزْ لَرْ تَفْسِيرْ لَشَافَلَدَه اَيْدَلَرْ

اَفْحِي بِلَانْ فَجَنْ سَكَ يَشَا اَلُوزْ لَرْ كَوْرَه زْ اَلُوزْ حَقْ تَعَالَه

اَكَه شَيْلَه هِدَايَتْ وَرْشَدْ دَمْ كَوْنْلَرْ لَرْ فَسْ يَرْ

عَنَه سُورْ كَوْنْلَرْ لَرْ اَلُوزْ اَلُوزْ اَلْكَرْ بَرِيدَه دَخ اَلُوزْ سَا

يِلْلِقْ بُولَه وَرْ بُسْتَانْ بُلُوزْ لَزْ لَرْ كَوْفَسَه سُورْ تَرْ

كُوزْ لَرْ لَوزْ اَلُوزْ فَزْ لَرْ دُوبِرَه لَدَرْ جَالِنْ خُوشْ

اَيْتَدْ لَرْ فَزْ اَدَمْ لَرْ اَجِنْ لَرْ دَه اَشْ يَلْ لَرْ شَرْ يَفْ

دَلَرْ لَرْ دَه مُكَيْفْ لَرْ اَجَه اَيْجِي اَغْرِي سَالِنْ دَرْ اَغْرِقْ ضِنْ

خُوشْ اَيْلَنْ يَاخُدْ نَعَارِضْ لَنْ اَسَا اِشْ اَرِي

دَفْعْ اَيْلَرْ اَغْلَنْ اَمْزُورَنْ عَوْرَتْ لَرِي سِدِنْ جُعَلَدَه

بِرْ جَه طَبِيبْ لَرْ اَيْدَرْ لَرْ كَفْسْ اَسْرَكَه وَبُغْزَه وَ

طَلَاقَه وَتْكَرْ لَه وَقُوعَه وَاسْتِسْقَا يَلْمَه دَخ فَايْدَسِ

وَارْدُرْ شُوبَادَه بِيرْ بِچَكْ وَدَخ سُدْ كَه دَنْلَنْ

كِشِيَه فَايْدَسِ وَارْدُرْ وَدَخ فَوْقَدَه بِشْ طَاسِ

دِدْرْ لَدُرْ وَدَخ جَاغْ اَرْزُوسِ كَثْرَتِي خُمْرَدَرْ لَبْ

اَكَابِرْ بِرْ سَكَرْ وَصَغِيرْ يَخ قَرْشَدَرْ لَبِسَا اَلْتَ

سُوبِنْ لُوزَه جَكَرْ لَرِ سَاقَطْ وَسُوا تَكْلَدَرْ مَنْ

اِدَه يَاكْ عَوْرَتْ رَحِمِيَاكْ اَغْلَنْ دِشْكَا اِحْتِيَاطْ وَاللهْ

يَرَا اِدَارَه قُوبَارْ بُوطَبِيلَرْ تَدْبِيرْ لَرِي بُوذَرْ

اَغْلَنْ اَمْزُورَنْ عَوْرَتْ لَرْ فَسْ رَحِمِيَا نِيرَاكَه جَمْع

فُوقَتِن زِيَادَه اَيْكِلَه سُدْ اَزْلُوزْ اَكْرْ اَلْتُونْ

ميل حق يله سوين كزه حكم لازم
كورنيور ايلسه انشقاق كلور ديرل
ايلسه حرام دلولك دفع ايلير
حط العبد فلكن بو اذن نصيب الدرلم
تبلرنك قللرن انك حضرتنه يدي
قلاوذلكه تكلم كلامنده بيورر ادع
الا سبيل ربك بالحكمة والموعظة
الحسنة يعني يا محمد قلدرم اسلام
دعوتن ايله كان بونلرك عقللري
ارشد لبني ودخي خصمم قتالن يله
مكلد ورخصتم حقلغن يله مكلد
ودخي اول سن نصيحتلن وعظلد
اندن صكره ايرق لسم ايت

شعر سن هدايت ورمسك الا مستعان
يقسه قالورز ظلمتده معم
هركمكم نظرك ارديسه الدعريز
مزكم ارمديسه لاجرم الدي لسم
البديع يرادخ بديع ذات الله تعالى كلمر
برلر يوقدر نكسز زيرا كه يرلمزدن دخ يوغاكم
انكركرب بنلر انلرك رسمنه يرديد بنكم كلامنده
بيورر خلق سبع سموات طباقا ما ترى في خلق
الرحمن يعني ياتدكم عجبلك اي قللرم اوا تنكرلد
مصنوعاتن كم قادر دركه جمد لرسا يرد ربكم الله
كلمكم بلطيفه يوقدر هيچ انده الدرلر لرسز
وهم بحلمندكم بوقدر واسلم فوقدخ يردن برلمز
واول فلكلردن لريه يلدزلر بدجلرنا ٥

الوارث برادخ وارث دار الله تعالى ذلك
ملك يتلقى الدار والمال ملكا لنا حضر
به قانون تكليف كل مدة بيروالله ميراث التراب
والارض حظ العبد قلك نصيب يؤادن الدار
فهو بقاء سر الرك وعالم الرك علم الرث وعمل الرث
ميراث يا يعني عمر في علمه وعمل صرف ادة بعض
من وبن يعكن ديسز ايار لمن الملك واحد القهار
الرشيد برادخ رشيد دار الله تعالى غرب وله الدار
وليلج مقامله ودرجله ارشد دموتيلر
حظ العبد قلك نصيب يؤادن الدم هو ارشد
حقيقتله بله بر لو بر تبه استعمال ايليا امزاد
جك مقامده امر ايليا في اجك يرد مقتى ايليا بعد
كرد لا يسلم الاسن رشيد خلق دينا دعون ايا اب

يحس بيرادر لرايتونه مطيع اولمقلر در طعقده
طلمقده اول فلكلرك دورتاه ويلدز لرك سيرتله
لجه حكمتلر وارد رو تفرجلر عبرتلر وارد
حظ العبد قلك يؤادن نصيب الدركم نظر
ايليا انك غرايب مبدعاتنه تفكر ايليا عجايب
مصنوعاتنه ارافلابدعتلر يقين الاسنه شعر
هرله نرلا تمكدلر سابدعتي حارلدرون لمندن ناشي
الباقي برادخ باقي دار الله تعالى باقي در يعني انك
وجود دايم در ابالاباد زوال يقدر اولمك اخر قله
حظ العبد قلك نصيب يؤادن الدم قل لغنه
باقي للا الحي كن عبادتنده خالي اولميا اشيا
ملول اولميا دنيا بيت حزن قدم اولمز اسن انلر در يا
جنكله محلوق فن برادرهم فنا

الصبور بر آدم صبور ذر الله تعالى او مز عاصيلره
عذاب ايلمكه وفتنه دن اكرن ايلم وفتنه كويه
دوزر هر سنه بر وقت تقدير ايلميه دوزر حلمت
موجبنجه بس اول وقت كليمنجه اشلر
صبور له حليم ارشده فرق بادركم حليمه
عاصيلره امين اولورلر عذابندن صبور ده امين
المزلر حظ العبد قلبوله دن نصيب المزلم
صبر ايليا طاعت ازرنه ومعصيتلره دخ صبر ايليا
بلالره شكايت ايليا حكايت ذو النون مصري
دلوده يوتيمار خانه التلر حبس ايتلر
وبر جماعت خاطرن صوره وازدلر ايتدي
سز لمرسز ايتدلر لم دوستلر ازن زيارت
ايلمكه لذت طاشر درشر دوستلر طاشلمه

انده دوستلر قدر لردن دخ النون ايتدكلرى حلده دوستلر
مضر لزيم نعمتمه قيلميه لزهق بعد صبر ايليلره
رحمت ايلر ايله ان الله مع الصابرين بيغامبر
حضرتلرى غزاده كافرلرشن صدلرقتلنه بكلم
انلر خير دعا قيلمله اللهم اهد قومي فانهم لا يعلمون
شعر الهي بنلره وبكل هدايت
له تاحقوم اذا لدرعايت
بلا تلكورلرنا انورلر سل
بي كورب بلا لرتا سعادت
الزنولا بي سلمز الوسل
السر لرايله اهل شقاوت
كلمكله امدي فرشتلره
ايمان كترمكله اعتقاد انكلرلم

بنلرنوردن يردلشلردر بنلرده ايمكلر اردر
سن يقلمزدايماطاعته مشغول درلر
بنلرده اركك ودشي يقلمز
سكرتكلينك قلردنلر بنلر اغلدغمزلر
همم فرشتلكم مقام محمده اولا اولغ تلورك
الورحق تعالى بنلرلطا عتندن خبردر
همم مدح ايلرله لايعصون الله ما امرهم ويفعلون
مايؤمرون شعر
بنلراولمزهيچ عاصي امزما
دايماانقاد الرلحكما
حضرنوي مدح ادرلدهر نفس
كيسه راخ كيسي قاي ما ٥
سستث المزخوده ازمزلر بلار

دورشرلر مخلص اولب ذكرمز
امّا فرشتلرله جنلر ارتسنده فرق بلزكم فرشتلر نوردن ايردلشلردر جنلر اوددن يردلشلردر وفرشتلرداعا خير كاوزجنلردن غيرخ كاوزشرخ كاوز شيطانلدخ جنلردابرنوع دركن شيطانلر داعا شركاوز وشيطانلرقشلركي بحرنلرلدواغلرفرزلرمزدن حقر ٥
وبنلرك مقاملريلغ بوك التنلده درامّا
كتابلده ايمان كترمكدرت وجهلدت
اوّل بلسنلم بولتابلرالله دن درو حي ارشاد
بيعامهرلده فالحلفنا به جاذ ولقدنا به
شيطان وسوسنلدكلدر الخ بلسنلم بولو

کتاب لرصقلنه شدد شیطان لنکلی فرشلر
مقدن اجنج بلسنلم قرآن کولدن اندن
اشبو ترتیبنجه جبرییل یغامبر حضرتنه
امر ایتدکلم اشبو سوره فلان سورنک یانده
یزدرز و اشبو آیت فلان ایتک یانده یزدرمه
کبی ایتدی سلم اشبو ترتیب عثمان دادن
اول کشی کافردر و لوزیرا که بو سزک حاصل
اکه یتشرکم قرآن خلقه حجت المیادن
دنج بلسنلم قرآن ال قیمدن محمد دنشانه
محکم بیانات ایله متشابهی امثالدن
انن کتابلر بوزدن دراون صحیفه
آدم یغامبره اندکی صحیفه شیث یغامبره
اندکی اون صحیفه ادریس یغامبره

اندکی اون

اندکی اون صحیفه ابراهیم یغامبره اندن
بوزدراود یغامبره اندکی توریت موسی
یغامبره اندکی بلکی سوره در هر برسوره
بلکی ایت در برسیاسی بیلمه اقدر نورسلکی
تمام بتمش دوه بوکلدی و برقوللنه فرقده
بوکلدی توریت اوزلندن اخر نلکدرت
کشی اقدیردی موسی و برس یتمش و برس عزیر
و برس عیسی علیهم السلام انجیل عیسایه
اندکی فرقان محمد رسول الله انا صلوات
الله علیهم اجمعین امتا بوبوزدرت
کتابلرله کلدن اندکی قدیم دزلدهرله
محاوقدر درسه کافدالور سول کتابلو

ابدی عذابه

دلين برمزسز لردن سقلسا دنيده
واخرتله بالدردن امين الا امين بيغامبر
سبب لره ايمان كتورمكدرت وجهلدن
اول بلدكم بيغامبر لركلناه اشملرهم
بيغامبر المزدن اكدن هم بيغامبر لقلر
زماننده هم بهادرلر ودنيه مالنه حريص
دكلدرلر وكسدن طمعلريوغدي اصل
دكلدرلر قل دكلدرلر ودشلرنج ازمد
درويشلردلر بيغامبر لرده درويشلك محمد
درزيدا بتلدا نكحون وربتلدلرم خلق
بايلقدن درويشلكه وباطلدن حقه
دعوت ايليلر فنادن بقايه معصيتدن
عبادته دعوت ايليلر الخ بلدكم بيغامبر لر
يلركلدر صديقلردن عارفلردن وليلردن

وبتلرك اخر منزل لر بيغامبر لرك اولي
بلكم ولي الله قلر بيغامبر لرسز لريله ه
عمل ايلمكلريله در اجنح بلدكم بيغامبر
لر فرشته لردن بلرلدر لر دليل بلدكم حق تعالى بيورد فرشته لره آدمه
سجده ايلكدر يوسجده ايليلر جون حق
تعالى حليمدر بسنجاي الجاغه سجده
ايلمزدرنج بلدكم مرسل بيغامبر يلرلله
قلن بيغامبر لردن مرسل الدكم اكاجبر
ييل كلمش الامرسل لرك قوسي اوح بوز
اون اوجلدر دكل ني الردا ومرسل لر
دا محمد رسول الله يلرلدر وامتدرنج
قلن امتلردن يلرلدر بشكر كلامنده

كنتم خير أمة أخرجت للناس يوم ربعنای
محمد امت دکل امتلرك یکرل سزدی روح
بیغامبر حضرتلرینه انا سید ولد آدم ولا
فخر یعنی بن آدم اعلملرنك اولیسین حالبوکه
ایی بو نسبله بنم فخرم یقدر بلکه بنم فقر لدنی
تعرف فضایلکم ورلسه انبیایه
انی ورمشلدر حق مصطفایه
قوم مرسللره جون سردی لدی
تحمل اتدیلر ذره جفایه
سوال اولنور ایدی رسل جون یزم بیغامبر
منزلتنه بیغامبر اردن یاکدیلر بس یحون
ایدی بیغامبر حضرتلرینه بن یونس بیغامبر
ازرینه یکمك لره لا تفضلونی علی یونس بن متی

جواب

جواب بلدکم بیغامبر حضرتلرینه بعضا
جه وردغ کبی اخلاق اجندن تواضع اهلنك
مقام یوکلکن کندیلرینه جهنمده بشکیلرك عذاب
تیلمش کندیلرینه بس کندیلرینه لایق کلدیکندن بیله دید
همه تعلیم ایلدیکمز امتلرکم هرکم الخلق ایلسا
حق تعالی ان یوجه ایلر وهر له کندوی
کرسا الله تعالی آن الحق الرمن تواضع
رفعه الله ومن تکبر وضعه الله آیادر
بر کن بیغامبر حضرتلرینه صورکم یا رسول الله
بیغامبرلرك سعیلری نقدر بیغامبر
حضرتلرینه یوز بیک درت یکرمی درت بیک در
لکن اختیاطجون شیله دیمکله یکرمکندیلرکم کم
جکلدم دکل بیغامبرلرکم بنلرك اول

آدم بیغامبر در واخر محمد رسول الله در
صلوات الله علیهم اجمعین امّا آدم
بیغامبر له نوح ارسنده اون قرن کلد
هر بر قرن اتوز بیلدر انلره اوبنلر مسلمان
لردلر نوح بیغامبر له ابراهیم بیغامبر ارسنده
اون قرن کلد ابراهیم بیغامبر له موسی بیغامبر
ارا سنده اون قرن کلدی وبنلرک ارالرنده
اکی بیغامبر کلد الحق بری صالح وبری هود
علیهما السلام وموسی بیغامبر له عیسی بیغامبر
ارسنده بیک طقوز یوز یل کلد وبنلرک ارسنده
بیک بیغامبر کلدی بنی اسرائیل قومندن قلن
بیغامبر لردن غیری عیسی بیغامبر له
محمد رسول الله ارلغنده بش یوز التمش

ظقوز یل

ظقوز یل کلد عیسی زمانندن اوخ بیغامبر
کلدی وانلردن صکره تابزم بیغامبره دکن
ایکی بیغامبر کلدی درت یوز التمش یل
یل دنیا بیغامبرسز قلدی اول زمانه ترک
مان فترت دیدلر فصل آدم
بیغامبره جبرئیل علیه السلام اون
اک کز اندی نوح بیغامبره علیه السلام
اون بش کز اندی ادریس بیغامبره علیه
السلام درت کز اندی ابراهیم بیغامبره
علیه السلام قرق اکی کز اندی موسی بیغامبره علیه
السلام درت یوز کز اندی عیسی بیغامبره علیه
السلام اون کز اندی محمد رسول الله بکرم بدیک
کز اندی آدم بیغامبره علیه السلام قرق کز

كلمه ورد بياق هند شاندن آدم عليه
السلام غايتده كركلو يدوانكل حال كبي هيچ
كمسنده يوغدر شبهكلم كنش بكر باق اوزره
وانكل كورنكدا برز يوسفده وارد آدم عليه
السلام دفن يوزنا نوح الت يشدهند شاندن
نوح شهرينده وفات ايلدي اغلنلر اول وقتن
قوف بكه ارشد بلدنيه طوفان دخي
آدم نوح بيغامبر سيندن حضرده كمه
قيد سوانرشد غندا صكره قدس مباركده
دفن ايلدي ذريس بيغامبر غايتنده عايد بركنده
سوز قدر عمل ايلدركه كل آدم اغلنلر برايله
اول قدر عمل ايليوب زياده ايلس ان كبلك
وسوسه ايلدي امت اكا عاصي اولدرحق

تعالى

تعالى اذنيس صقلدي اجماغه التدي ايوق
حضرت كلدن نوح بيغامبر عليه السلام
دردنجي انلره ادريسه ارشوا اول زمانلرغ
خلق معصيتدن بغلمغه ارنوح درت يوز
سكسن يشنده يكن الله تعالى اكا بيغامبر
لق ورد دقوزيوز يكرمي خلق سكزدنيكا دعوت
ايلدي دعوتن قبول ايلمدلر وسلمان الدلر
حتى هر بري كافر اغلني نوحه الدردلشردي
ايلدردي اغلم اشو لشردن سقنغلكم
يلنجدر والدنجدن زلزله نوح عليه السلام
بنلردا الجندن تكرتعالى حضرتنه دعا ايلدي
ايتدالهي بنم دعوتمكله قومه هيچ فايدس
يقدر بن دعوت اندكجه بنلر بركا

فجد لرجون بلردن بكا وسكا خير كلمز
وبلردا دغلردا دخ كلجك دكلدرويز
بونده بزكا فرقغل هلاك ايلكل حق تعالى
دعاسن مستجاب ايلدجبريل طوفانى اجلدك
بزجبق ايلدنوحه ورايتدى يا نوح بو
جبلى دكل واندن صكره قرق يل صبر
ايلة تاله حقا قدرتين كوره سن نوح
اول جبلى دكلدر قرق يل تمام اللدقدن صكره
جبريل كروانده حق تعالى دن وحى
كلدكده نوح اول اجلدن كم يتسون هذه
جهوانلرا برزجفت السون كميه قيسون كندو
مسلمان المش اغلنلريله كرسونلر جبريل
كلنك رسمن كترمه اول اجلدن بوزيلك

يكرم درت پكلته يوندوهر برنخته برقبغا
مبرادوارد جبريل ايتدى درت نخته دخ بو
يكل درت دخ بوندى درت صحابه ادبر
لويد ابوبكر عمر عثمان على رضى الله عنهم
اول كمنك اوزون اوچ بوز ارشوندر واين الادر
شوندى يكرمى اوزون ارشوندر اوچ قت بزلرله
قهلويدا ج قبوس دارد بربرندن كى الجلد
اندن حق تعالى امر بله قرق كون كيجه
كندز بغير يغدكل جانور لرطاغلردن
وديكرلرا اقشب جانور لر نوح بيغامبره
كلدلر هربرندن برزجفت الدكميه قيد
رجب ايكى اون كن كمشدى كميه بندلر

يَرْيُوز قَلْ بِرِلِي ذَلِكْ دَلِكْ ٱلدِسُوجِقْلِدِي
كُوكْدِنْ اِنَّنْ سُويلَهْ بِرْدِنْ جِقَنْ
سُوجِغْ ٱلدِلَرْ يُوجَهْ طَاغْلَرْ بَشِنْدِنْ فِرِقْ
اَرْشُونْ يِقَرْ وِجِقْ ٱلْتَايْ نَمَامَتْ دُنْيَايِ
طُوفَانْ دُنْيَادِ كَعْبَهْ مُعَظَّمْ كُتُرِدِلَرْ دِرْدِنْجِي
كُولَهْ ٱلْنَلَرْ اَنْدَهْ بَيْتُ ٱلْمَعْمُورْ ٱلْدِفِرِشْتَلَرْ كَعْبَسِي
ٱلْدُرْ عِيسَى بِيقَامِيرْدَخْ اَنْدَهْ اِرْدِ دُنْيَا عَالَمِي
اُولْ طُوفَانِلَهْ خَرَابْ ٱلْدِوْكَافِرْلَرْ قَوْمِ هَلَاكْ
ٱلْدِلَرْ ٱلْتِ آيَدِنْ صَكْلَهْ مُوصِلَهْ جُودِ
طَاغِنْكْ اُسْتِنْدَهْ كِمِي فِرَارْ ايْلَدِي دِكْلِيَا
طَاغْلَرْ اِمْزِلَدِي لِمْ كِمِي اِنْلَرْكْ اِرْتِدِهْ فِرَارْ ايْلَيِلَرْ
جُودِ طَاغِ اِسْتِدِنْ بِرِ ٱلْيَاجِقْ ضَعِيفْ طَاغْ خَفِرْدِنْ

قَحِنْ كَايِقْ اُولْمَكْسِزْ كِمِي نِمْ اِرْزِمَهْ كَلَهْ وَانْكْ
نُوحْ ضَعِنْدِنْ اِشْتُوكِمِي اِنْكْ اِرْتِدِهْ فِرَارْ ايْلَدِ
حَقْ تَعَالَى اَمْرِ ايْلَدِيرْدِ كُولَهْ كِهْ يَا اَرْضُ ابْلَعِي
مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ اَقْلِعِي اِلَآيَهْ بَعْدَهْ اِي بِرْسُوبِلِي تَغْلِ اِدِ
كُولْ سَنْدَخِي سُوبِلِي دُتَغِلْ وَاُولْ طُوفَانْ سُوبِنْكْ يِقِسِ
فِرِقْ بِلَدِنْ دِنِيَدَهْ قَلْدِ نُوحْ بِيقَامِبَرِ كِمِيَهْ كَرْدِكِي وَقْتِ اَتْ
يُوزِ يَشِنْدَهْ يِدِ كِمِدِنْ عَاشُورَا كُنِنْدَهْ جِقْدِ
لَرْدِ كِمِسِ سَكْسَنْ كِشِيدِ لَرْ نُوحْ بِنْكَلَهْ بِنِرْدِ كِمِجُودِ
طَاغِنْكْ دِبِنْدَهْ بِرْ كُوكْ اِتْلِ لَرْ اَدِي قَرِيَهْ ٱلثَّمَانِينَ
قَلْدِلَرْ يَغِي سَكْسَنْ كِشِي كُوكِ دِمَكْ اُولُورْ وَانْلَرْ
دُنْيَهْ اُوزِ خَتْنِ ايْلَدِلَرْ هَرْ بِرِنْ بِرْ اَغْلَنَهْ وَرْدِ
شَامْ وَحِجَازْ وَيَمَنْ سَامْ اَدْلُو اَغْلَنَهْ وَرْدِ عَرَبْلَرْ
وَعَجَمْلَرْ رُومْ اَتْسِزْ اُولْدِرْ مَغْرِبِ اِقْلِيمِ حَامْ

ادلو اغلنه وردحبشی لرک وهندولرک
انسی الدو مشرف ولایتن یافث ادلو اغلنه
وردنرک وتاتار یاجوج وماجوج انس الدو
وکیدن جقدغندا صکره اوج یوز الی یل
دراولدکل خلق سریانیجه سیلدلرد
نمرود پادشاه اولنجه جن کلم اول پادشاه الده
مسلمانلریته طیمغا یلندوبته طیدلردهر
برس بردل سیلدیر بربرنکسزن بلمدلر
نمرود یشیخ انکله نوحه الشور فصل
ابراهیم بیغامبر علیه السلام حران ولایتنده
تولد سیندن کوجدیبله وارد کشیدقدا
دور نمرود دینه دعوت ایلدی نمرود ایمدای
ابراهیم حبس ایتله بیلدن صکره اودهٔ اتدی

اول کیملسا

اودا که کلستان الدی صکره جانه وارد کعبه
یبدایکی یوز یشدی اخ شامده وفات ایلدی
موسی بیغامبر علیه السلام اجنج اتک یعقوب
بیغامبه ارشور موسی علیه السلم طور طاغنه
جقجق حق تعالی انکله کلاس نور کورد کدن
صکره یوزنه نقاب دتردی زیرا یوزنک نورنی
اولاد اخردرت یوز یشدی وفات ایلدی عیسی
بیغامبر کلاس طوغندن یشیخ دیرلر یعقوب
بیغامبر پیغامبر الله تعالی امر برله جبرئیل
علیه السلام کلدی مریمه اوردیغن برنفس انلا
فی الحال حیله الدیکروا اول ساعتده طوغردقده
برقوش خرما اغاجی وارد فی الحال یشردخرما
لربتدی مریم انی سلکدخرما الردکلدی عیسی

نك ايغي دغدغ بيردن سوجقدر كريا بيغا
مرعليه السلم ايتدي يا مريم سن بكرلكن بو اغلمق
سكا بر ساعتده قندي بيلدي ايتدي بو اغلمه
صركي سن مزلم ايتدي يا عيسى سيله بم اوله
طانقاق ورعيسى بيغامبر عليه السلم يشلده بركن
صكره الى ازرنه طيبب قلقدي ايتدي اني عبد الله
آتاني الكتاب وجعلني نبيا وجعلني مباركا
بقين سكزنجل بن قولين وانم قرينده يكن
بكه كتاب وردهم بيغامبر قلدوهم مبارك
قلدكه اندن طقسه كسز لن ايچ سوزلره الله
لن دعا قلدرنجه دست ايلرده اولولر دريلر
رد والسلام حكايت سكسر بر
عالم كافرلر ستانده اسير الدكدكم اولكافرلر

قوعيسى يه طبرلر اول عالم ايتدي بجن عسايه طبر
سز اول كافرلر ايتدلر انكلم انس بقدردلر اول
عالم ايتدي آدم بيغامبره طمغ يكرلكدر كم نه انس
وارنه انس وارد ايتدلر كم عيسى اولولردر لكدر ي اول
عالم ايتدي حرقيل بيغامبره طمغ يكرلكدر يرا كه عيسى
دوت كشي درقلدي اما حزقيل بيغامبره عليه السلم
سكزيوز كشي درلتدي ايتدلر عيسى بيغامبر كوره سز
لر كزمدلر ويبشلر تنا دست ايدر دعالم ايتدي
جحيم بيغامبره طمغ يكرلكدر يرا كه يتمش كز اولولردر
لر كه اودره يقدلر كه قوزنده قيمتدلر كزولولر
طوكلدي شكر ايدر بلكا فرلر ديندن دعوت ايلدي سز انكله
جوابنده عاجز قلدلر عالم صلاح ايتدلر اما
عيسى بيغامبر عليه السلم اتوز اوج يشنده يكن

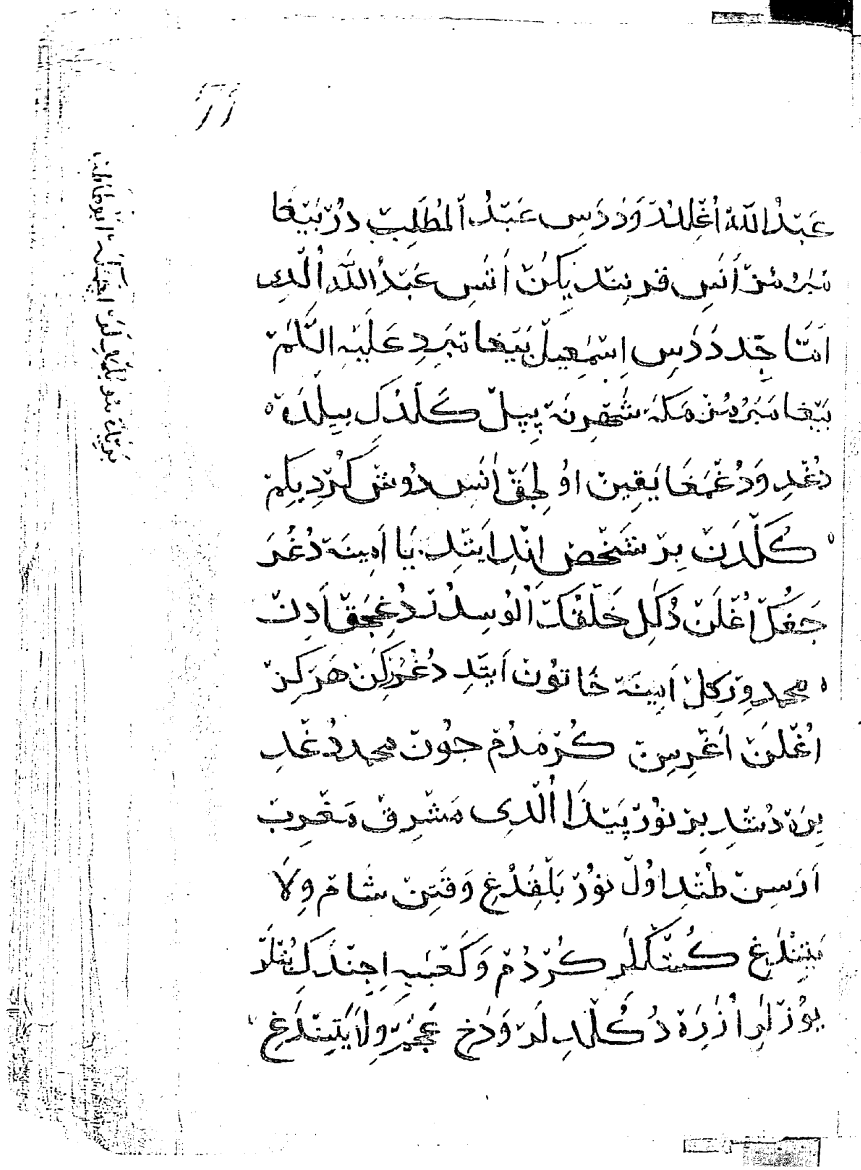

كولكه التدلر بر دعا ايلمسه ايمسدلر
الهى بن محمد امتندن قبول الله تعالى دعاسن
مستجاب قلدى كلدن كروا سردر طورطاغنه
دجال قتل ادسه در وكندو محمد امتندن اولسه
درت نبيه سيله عدل ايلسه در لم فوردلر قيامدن اول
بورياده هج زيان اغلرو آدم اغلنلر نكه ارسله
دشمنلك قليا وعيسى بيغامبر عليه السلام اولنا عربك
قزالا وانلرن بر قردغا وكندو ربلكن اول قز
جمعه اولا وانلرن صكره عيسى بيغامبر درخ وفات
ايليا مدينه بيغامبر مزبينده دفن ايليلر وانلرن
صكره يرصوق يل اسا سامدين يكادن وخلقك
كللندن ايمان كتره وانلرن صوزاورلا وانلر هيچ بتندن
قوخلقك عقل دايل الا وصل محمد رسول الله

عبد الله اغلندن درس عبد المطلب دربيغا
سبب نه انس قرنندن انس عبد الله الدى
انا جد درس اسمعيل بيغامبر عليه السلام
بيغامبر مزمكه شهرنه پيل كلدى بلده
دغدرد غمغا يقين او لمق انس دوشكردى لم
كلدن بر شخص اندايتدى يا امينه دغمر
جغل اغلن دكل خلقك الوسدندغمق ادن
محمد وكل امينه خاتون ايتدى دغمرلكن هركز
اغلن اغرسن كرمدم جون محمد دغمد
بره دستدر نور پيدا الدى مشرق مغرب
ارسن طتدا ول نور بلغدغ وقتن شام ولا
بتندغ كستكلر كردم وكعبه اچندكلر
يوزلرا زره دكلدلر درخ عجم ولا يتندغ

طبد قلدا اودلر له بيل يلدن بروبرد سيمزد
اول كجه قوسى سيند انا سعيد قبيلسنده
حيله ادلو برعورت دايه طبدلر محمد امزدا اول
خاتون كشى يقسولدباى اولدو انلرن صكره دت
ياشه كرجك اغلغقلرله ايتركن حق تعالى تربرله
الى فرشته كلدلر الدلرى خلوت يره التدلر قرين
بردلر بوركنده ايشمش قان وارد لدرلر و
التون طاس اجنده زمزم سويله يدلريركن
كروبرنده قدلر و قرين سعدلر باغلين الله
كروالدقلرين كتردلر و انلرن الت ياشنه
دشجاك اشى دخ اولدو و انلرن صكره دردس
عبد المطلب بسلدى محمد قت سوردحتى ايودت
كن بشى اجنده اتوردى سقلردى و انسز طعام

يمزدجون

يمزدجون سكز ياشنه ارشدى دردس
عبد المطلب الدى اغل ابوطالب وصيت ايلدى
محمد خوش دتلى ديو ابوطالبلخ قت سوردوا
هر كجه يننده يتردو طعام بله يدردوا بوطالبك
مال جوغدى محمدخ الدو برلرز ابوطالب ايتداى
قردشم اغلى كى قت سوسدق جان ايلا محمد
عليه السلام دودت اندو ايكيله يردپدى يراطيف
بكا رچقدا قدا ابوطالب وسكسن كشى برله اول
سودت اجدلر و قربه لرن طلدردلر و طورلرن
صورردلر محمد نصيرا تدلر معجزه بشى بوزيكرم
دردم ارتيه انكيله و برا اغلغله سكسن كشنك قر
بن طيردو و برلن غزاده قت سوسدلر سو
بلدلر بيغامبر حضرتنك مبارك برمقلرنك

ارسلدن سولدر اقدد كل لشكلر اجدلر قندلر
معجزه غزاده براوج طيرق كافرلرك يوزنه
قرشو صچديلر جقدقلرى طبرغ دكل كافرلرك كز
لرينه قيدقوسى صندلر معجزه وبركن بيغامبر
حضرتلرى ابدست المغا وارد غايت اسيدلكى
ككاوا عجى قعدرلر نداقيدلرقت كلدلر الله
يرده وهم كلكه الدلر مصلحتن بترقبه وانلر
يرلرينه وارد لرو السلام معجزه بيغامبر حضرتلرك
يدك طعام تسبيح اقودقندغلر قوواسدرلردر
تعجب ادرلردر وبركن سفرديد صحابلر بلديلر
نمازوقت الدى ابدست المغا سو بلدلر ايتدلر يارسو
ل الله بزيانه قلليم دردلر بوكلنك قبنده براجم سو
بلدلر رسول حضرتلرى كتوردلر ابدست الدى انلر

صكره دورت برمغن اول قبلكى اجنه دندى ايتدى
كلكلر ابدست الكز قوصحابى كلدلر اول سودن
ابدست الدلر حاجتلرن كوردلر معجزه بركن
نجد اجنده اتردى ناكاه برده اجرو كردى بيغا
مبر حضرتلرى ايندى يوزين يره سوردى بحر
دبيغامبر حضرتلرى ايتدى بودوى قت اجندلره
بكزرو انلرجن بيله دارى ادرلردن مدد
استرلرمى ايتدى يارسول الله بودوه فلانلر كشكلر
بغزلق استردى حضرتلرى كلديلر اول دوه
اسن قيردى شفاعت ادب صتون الدى
معجزه عكاشه ايدر بدر غزاسنده يدى قلچم
صندى بيغامبر حضرتلرى الوسه براغدى ورد هركم ور
سم بن قلچدن برى كسردى معجزه بيغامبر

حضرت هیئت متحده وعظ ایدردی ویردرکه
سلیمان ایدردی وصلره منبوذ دردلر منبره حقیقت
وعظ ایدردی اول دردکه زاری قلب اکلدی مسجد
اجتماعی خلق ایشیدلر پیغامبر حضرت منبردن
اندی اول درک قدر واندن دلک معجزه برکلن مکه
کافرلری ایدلر یا محمد آی ایکپاره ادرسکه برسکا
ایمان کتورز پیغامبر حضرت مبارک برمغیله
اشارت ایلدی ایکپاره اولدی بریارس طوردی برطاغ
اراغه کیتدی حرا طاغنی اول ایکپارنک اوتسنه
کردی اول کافرلری ایدلر یا محمد زهی جادو کم
سنسن قوجاغلرکه سحر یرده دور وسکا سحر
کوکلرینه چقدی دیلر شمسار الدیلر معجزه
پیغامبر حضرتنک بریارسی ارمدن قدالدی

کافرلر دیدیلر

کافرلره فرشته پیغامبر حضرتی ایدیرآن عذا
بنمکدن اترو قبول ایلمزلرسه الدل وفتنه ابوطالب
ایتدی اول یوج اولدیرمدرسن وارمدم کردم سنکدن
دخی یوز اول خلقه صردم ایدلر نقدرکم سنه
قدغه سن قبول ایلمدم دشمن برتدم معجزه برکتی پیغامبر
حضرتنک قتنده طعام یردصول ایله پیغامبر حضرت
ایتدی صاغ الکله یلدایتدی صاغ المکه قوت یقدردی
یلان سیلدی پیغامبر حضرتی ایتدی هرکز اولمسوردی
اول کشنک صاغ الدنزه اولدی معجزه علی ایدر برکلن
پیغامبر حضرت مکه شهرندن چقدکلدی برتخ
یله کلدکده فجر طاغنه ارشدکده طاشلر اغلدیر
یلدن قپردی پیغامبر حضرتنه سلامه کلردی وایدر
لردی علیک السلام علیک یا رسول الله دیلردی معجزه

یعلی ایدر پیغامبر حضرت برله غزایه ورمشلر
بردوه کلدیلر پیغامبر حضرتلری ایشیده طوره باغر
دغرجوغن چقردی پیغامبر حضرت مرکبنه
باشنی چکمدی طوره ایدیوردیلر ای فاتی توجکل
ای کلدایدی یا رسول الله بن درویشم بوده وردن
ارتق نسنم یقدر وبنکله سبیله دیلرز رسول حضرت
ایدیوردیلر سزدن بکا شکایت ایلدکم یکا ارتق
زحمت ورمزسکز دیرلر ایشیدنجه رسول علیه
السلم شفاعت ایدرکن برزیلی ایلدیلر وبحکمدن
ارتردیلر محمد یعلی ایدر پیغامبر له غزاده یارم
برسنی لده قندیل پیغامبر ایوردیلر ای اوغلم
کردم برآغج یردن فیدیر یرینه یرلشه کلدیلر پیغامبر
حضرتلری ازیرینه بارقلرن بوردیلر زمان طوره

کرویرنه

کرویرنه ورمز طوره پیغامبر حضرت ایتجک دیو
ورمدم ایدر اول آغج یکا سلام مکالمه دوهم
زیارت قلمغا دیدی معجزه برکن بریدن بر
اعضای کلدایدی یا محمد سن پیغامبر دکلسن
لیللله بلدم پیغامبر حضرت ایدر اشبو خرما آغجنک
سول خرما آشغه یره اینجه کرو آغج چقیبر
ندمه بنم سانا نمسن ایدر انا نم پیغامبر علیه السلم
اول سلقمی قعردی فی الحال آشغه اندر ایدی کرو یرکا
چقدی اول سلقمی کرویرنه چقدیغی یرلرین یرنده
طوره اول اعضای درحال مسلمان الدیلر
محمد رسول الله پیغامبر لق قوت یاشنده
کلدی پیغامبر لق کلدکده اصکره اون اوچ یل مکه
طوردی اندن مدینه وارد اون یلدن اندی الدی

القمس اوج یاشنده وفات ایلدا قیامت
کونی ایمان کتورمکلرکم کرجکلیه اشبو
نکم اسرافیل قرس سبادلده صحرا طاشنده طرب
صورچالسوندرصور جنده ایدوردکم ای جرو
مش سکللر وای یرتلمش درلر وای طغلمش
اتلر طرلر کللر حساب یرنه دیو واندن صکره
یردیرنه سسلده تغدر اولورو ارسا طشره
انا ودکل حیانلر اوشلرشول قونه اشرار ولیی
صورکل آدم اغلارسضیحه دلکلرو اردروللده
صکره صرصوبل لرا طاغلرپرندن قبره
توز ایلیا اندن صکره اول لنکهیبتندن
کوکلرپاره پاره اولا ویلدزلریره دکله دکلرفر
شتلرپرپوزینه انلرآدملرو جنلرو شیطانلر

وحیوانلرقیالردکلی یلنجق واجقمش ومیوسش
قیلمرواول لنکقورقسندن هربرکشی لنذرنه بلهیا
آرمدریه عورت مدرسلمان لرا غلنجق لرحقده
بیانیه علما ایتدلرا تلرتابع الب جهنمه کولر
برلنه علما ایتدلرا جماعه کولرانکجون کم بنلر
یوزعمل اشلمدلرپرلنه علما ایتدلرانلرکنوله
سن الله تعالی بلورعلما اختلاف ایلدلرانبو
مسئلده هم جنلرا جماعه کولرم خوذ کرمیلرم
برلنه علما ایتدلرکرلرلکن ادمیلردرجه
ارشمزلرپرلنه لرا ایتدلرجهنم عذابندن
قورتلالرانبی واجماعه کرمیلردشزاغلیقلر
دخ قیرلرندا جاق قیسنده قیصغیلده
طوسرلردرپرا جماعه کرمزانلرشزانلرز

كذا في الأصل ولعله أمة كل شيطان ملعون
ما كان لهم أن يحيوا لهم أو لهم ذرية أولو جبان
أجمعين كما قال صالح وهود وإبراهيم
وشعيب وإسمعيل وموسى وعيسى الروح
وكل بالغ وعزيز الشكي سليمان كل قرن
بلغتهم هذا هذا أصحاب كيف فعل محمد وموسى
عليهم السلام بين الله تعالى الملك صورتان
نفخة إبليس ذكلي قوح صورتين نادرة
أجمعين كورة وقان حيوانا يجن حساب
إذ لم ينزلوس بيتوزسون سسد يسايام
أغلنلي ناسة ظلم إبليسا أغريوك أرمغلة
أج وسوس قومغلة حقلرن الورلر ولكن الملك
الملك فصل قيامت أسنده آدميلرك

أزرنده بتلريخمدر بر نجل صاغ المنه ولر
وبر نجل صول المنه ولر وبر نجل ازدنلرن ولر
الملك كم صغنه ولر سونوا جماعتلر الملك
كم صولندن ولر طاميه واره اغليو يرنو نعوذ با
لله فيامت اسنده الله تعالى خلايقه سوال
ابليس در بيغامبر لره ايدسز درلم بم خبرم
قل لزمه دكلدر لزم ودكل امتلره دخ صرسزدرلم
بيغامبر لر كذسنه خبرم دكلدم ونعمت ودكل
كتوره دخ صرسزدرلم سزه وزدلم نعمتلرك
شكرن بونه كلدكلرم عالملره صرسزدرلم
عالم كزله عمل ايلدكزم بيغامبر عليه السلام بيز
دلم بركيني الله حضرتنه كلرلر الله تعالى ايدلم
اى بنم قلم بن سكا مال وعورت واغل قز

وزمدمدا اول كتبى ايدلم بلى يارب وزدكبر
حق تعالى ايدلم حضرتمه كلسكى بلدكدى
يه اول نعمتلرك شكرين نجون يرينه كتورمدك
اول كتبى ايدلم بلمدم يارب حق تعالى زياده
نيلره بيلم بو كتبى جهنم الدك ديو نعوذ بالله
قيامتده كتبى خلقك يشلر ازرينه برميلره قدا
رجه يقين انا انوك استندن يشلر اجنده
بيلر قينيا دكل آدميلر وجنلر وحيوانلر جمع
الانلر وسقنه قدن دركيلر كسكن دركزينه دكن
ازينه وكسكن بلندكن وكسكن لوكسندكن
وكسكن بغزندكن ازينه وقت طرلغلر فو
يادا ايليلركه يارب صراطك موعذابنه راضى الدقدكك
بزقورتر بوطرلقدا وجهنم ازرنده صراط كوره كو

قلدن انجه وقلجدن انرك وطيغق اولا اكيا
يندن جنكال لرا ودن وبوزعلوكسلر قيلر
جهنمه برغلر وابوعلوكسلرك كهكلى تفاوتلدر
عمل لرينه كردر كسن بلدرم كبى كجا كسن قشرلى كجاه
كسن بلدك اتكبى كجا كسن سكردكجا كسن
بورى بوكسن امكلو وكسن سرى بوسرنوكلدر سعد
اى بورى مابين كتبى حق بولده بوكن مستقيم
پس صراط ازره كجرلن اولسر تشويشم
جون قبول المز قيامت عرصه سنده نقد قلب
نقدكى حاصل ادب كل تالم الاسن سليم
لهذا عمرك عقلتيله بريراق ايلامدك
توبه وقتيدر ايت استغفر الله العظيم
فصل قيامت كنده تراوقر لسر اول

ترازو نک هر کفه سی یرلرجه کوکلرجه اولا
ثواب لر قندغ کفس نوردا اولا اولنا هلر قصد
قلر کفس ظلمتدن اولا هر لتنک ثواب اغر کلسا
یرقرشته چغرلر ای عرصات خلق بلکه آکاه
اولکز فلانابن فلانک ثواب کناهدن اغر کلدی
قرنلدا جغا لایق الدوهر کمکناه ثوابندن اغر
کلسا یرقرشته ندا ایلیالم ای محشر خلق بلکاهم
فلانابن فلانک کناه اغر کلطامیه مستحق الدیلر
واکر ثوابیله برابر کلسا ان اعرافده قیلر سؤال
اکر ایدرسکز تکری تعالی دکل غیب نسنلری
بلور عمل لردخ ترازو سن بلورسن ترازوده طرتمکل
بیلن فایدسن دیر جواب ترازو قرلدغ انکچون
کم قل لرینه عدلی بلدره الر ترازو اولسا کناه نقدر

دغن بلمیسردظلم اولدی صانسردواک امن
دغ قرشلر دخ یرلدغ بوسردن انروردوا الابتلر
یزمدندخ بلورسه عمل اندکلرن امانقدیره
ایمان وکفر هرامر زیان هرطاعت معصیت
دکل الله دن یعنی انوکن تقدیر ندن بلا
فصل تکر حضرتنه مطیع اولن قل لر اجماعه
کرسردنا اجماعکل یرلرالنون دادر طبرغ مشکلا
دد اولدن عفر اندندد یوازلرنک کرچلرالنون
دن ولمشدن دخلکلرا نچودن دروبا فوتندر
وازمقلرا رقده اقمزلر بلکم دوت یزدن اقولر
دوت ازمقلر برسدازماغلر برباز ماغلر
برسیج ازماغلر برسوازما فلرا چق اجندکی
سولرچق طوره غله قمز وسجسدح اسرمن

هر ایکی اغلک کناره دوزلو دوزلو ابریشم وقدیفه
وارد نوردن اجتناب سولر چشمه طشیدن
کوزینور واچاق اجتاقی چشمه دوت دوزلو
دوزبرس کاغوردی انک سوی قاردن آقدیرمیان
کبی قوزبرس یلسیلدی انک سوی تمشقدیر اجتناب
راحت ایلدی واول چشمدن جریان ایدن کشاده
یرجشمه افابرس زنجیللی دوزبرس تمیز دوزکل
کشکل لول رجرد قلدرمق اوزره دن کلمه اقدر
لر یرد قلدرن وقدحلر طلدوزلی اول سولردن اقدر
یلدر اجسام لردوکا غوردن چشمه سل سویین سبحه قدر
شدرب ابریشم اجسام لردوزلی ابریشم اول کشیلر
دوزلمکسیز طمر ایلملدر وبرقزلیغه چوخ دخی انجق
مدلی اچیلق اغجلرینک اوزرکلر یقدوبدقدر انشاده

هر بلد اغنده یمش دوزلوبش واردر مومینلر
اول یشدن دلیجک بربداغ سرقه کندی ازمدن
النه کله واز لدن بشسل پرندن درحال برزح
بتا واول بشلر اغجدن دکلمز وهر کز اکسلمز
امّا طوی اغجن الله تعالی کندیدر قدرتیله دلدر
انک کلکسندن اچن قش بیل یل اجساهر کز انک
کلکسندن چقیاهر کشلده اندا بربداغ الاوانچق
اجنده رحمت یل اسا شیلرنک خشوذلیغ مشسلیا اول
یل اغجلن دوقنا اول اغجلرک بدقلریرین دوقنا اول
بدقلردا ایز قلردا سیچانلر اوازت ایشلدر انلرکم دنیا
ده یرمزسوز وچلغوذکلمش اولالر کلسونلر اندیو
لطیف اوازلردکلسون لرواندا صکره اچاق اهلی
جمع ایلیلر برلطیف مرغزاره کم انک یرمشلدا

يردلسدر حق تعالى فرشتلره ايدركم دل امداد
فرشتلوم حضرتمه تسبيح تمجيد ايدكم تاقل لرم آوازكز
اشدلر راحت الارهم بنلره خير وركم ايروق
قيغو كرميسز لردركم لاخوف عليهم ولاهم يحزنون
روايت درركم برگتى بيغامبر حضرتمه ايتدى يارسول الله
كلجك آوازه لرواركم بيغامبر عليه السلام ايدر
حق تعالى بيره اچق جنده داود بيغامبر جون بر
منبر دزغرلر اول منبره جقه حق تعالى حضرتنى
حمد مدح ثنا قيلا وتسبيح تقديس ايليا خوب آوازله
زبور اقيا حق تعالى رحمت يلن اسدوره اچاق
اغجلرينه دكنه بدقلوندا يبر قلرندا عجيب وغريب
آوازلر اشدلر داود بيغامبر كى آوازت نماست
اچاق اهل اشدلر اول اغجلردن وبيرقلردا دكلو

دكلو آوازلر سازلر چقا ودكلو دكلو قشلر
بدقلوده انلر اچاق اچ بنلركى آوازيله طبطلو
اولا شيلكم اشدنلر متحير حيران قللرمكى اچك
انلرو اچقده يغمور يغسه دكن سودكلدر
روايت دركه الله تعالى اچاق اهلنه خطاب
ايليا لكم اى قل لرم بندت نه دلرسز بنلركى
هر برس برده دكلو نسنه دليلدر كس حور قصور
دليا كس حله دليا كس براق دليا حق تعاله
بنلركى مراد لرو دلكم رسول يغمر كبى بنلركى ازده
يغدره وبرمويسنه بنمش اكحورى وريلسه دكر
بر سه كن خادم وريلسه دكر برس سرجه
برمغن دنيده كسه بدر تماست دنيا نورله طلايله
جميع آدمىلر اولحور بكى عشقمند اولكل اقشب آخر

بنلردونکی حالنه بقمزلرمکم قیس عجیب بر
تدقیق بیین اولونه اغیر یکلرکتر ربرا علیحق انی
جلدرزیکللدیلرو قلقرازاق برلره الدره
منلرنج فجن اول دشکره چقمق دلسلره مومنلرک
ایقلرالتنه کلدرازرنه چقدقلرو قت قلقلر
مومنلرک دلکل لربنه سلیمان بیغامبر سریر
کبی واچمکل حلله لری قوحریر لردرانلرشون
کیشلرکیسه لردرکم دنیاده حریر کیمدلر یوق
کیدلرسه توبه ایتدلرایرق کیمدلرزیرا حق تعالی
حرام ایلدیزکیشلره والتون یزکدقمقلغ
امتمکل ارککلرنه حرام درو حلال ایلدیشلر
اچمکل انلری برا قلردرو قزل یاقوت دن
درو قتنلرو اردرزمرجانلردن مومنلرانلره

کلمدلردهر بر مومن حورینه سرحله کیسه
لردرکلرونکل واچکل لرنکل اجنده الکل لری کیرسه
درا حق اجنده اخشمجه قرلوالمزدایما کندن
درامامو قتلرینلندکی نورلرزیاده العلدرسکر
حضرتندا سلامم قلقلرکمکلرو نادیلقلر
ارتمخلدراچاق اجنده آی کشی دغرا ندرع
نورلردنیده ایمان ایقان عرفان قرآن نماز
آبدست نورینلدنبونورلردنیده ظاهرالمدغ
انلکجندرکم دنیاطرحق وفانی درا ولنورلردنیده
صنعز واچماغلردشکلرحریردادرنجلکی یوش
یوزیلکی یولدزبوحدیثانرکافرلرا شتدلرا یتدلر
بوسوزمحالدردلرالله تعالی بوآیت ویر
بدکه افلا ینظرون الی الابل کیف خلقت یعنی

بندکلر وقت اجلرحرمتیره دلسلرواولر
طرفة العین اجنده وهو منلر قهودا السلامده
جمع اولالر الله تعالی لنک دیدارینه کورلر بنکم
کلامنده بیورر وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة
یعنی بیغامبرلر ولیلر مومنلر کتکلرنده قرار
ایلدکلرندا صکره هر برینه برفرشته وربیا ایله
کلمک سرایینه وزغال طشردن دستور
دلکل الردستور وزرسه کرکل والردستور
وزمرسه کرودنکل اول فرشته مومنلک قبینه
کله دستور دلیا اول قپوده قپوجلر دستور
ورلر واجرو کرلر تاکه یتمش قبوجدن
دستور دلیب اجرو کرلر مومنلر کرلر
سلطانلر کب تخت ازره انترش اولا

ایدکلم ای سعادت امتی مومن الله تعالی
سکا سلام ایلدوارمغانر وریر ایدکلم بن
اول قلمدن خشنودون دری ومشتاقون
کلسون دیدارمی کرسون مومن طره
کله براقه بنه وبراق اچاتا الدکن کم براق
اندن اونه کجن براق انده فیاکندزدار
السلامه وره برشانه ارشکم انده الکن حق
منبرلرکره واول منبرلرکل هر برس بزدن لو
قمت جوهر لردا اولا یکس نوردا اولا یکس
التوندن یکس کمشدا یکس یاقوتدن یکس
زبرجددن یکس جواهردن یکس زمر
ددن الا یکس لعلدن یکس بیروزدن
یکس انجودن یکس کوهردن الا

وكرسی لردخ اولاد زلودر لو قمت جواهر
لردن ومرصع بن بلمش اولا واول مجلسنده
جمع اولن بیغامبر لر ولیلر هو منلر اول منبر لره
چقلر واول کرسیلرده اتر لر اندا صکره حق تعالی
لیدا بنلره خطاب کله کم ای اجق اهل بندن
خشنود اللر م بنلر ایدلر الهی بزده خشنود اولیم
ودر الله تعالی ایدلم دخ نعمتلر ارتیرم ایدلر کم
ربنا بزم یزه سراغ ایلمدکم وطامودن قورتوب
اچاغله کورمدکم واندن صکره برنورکله
بلت کبی بنلر یوریا اول بلندن بنلرک ازرینه
مشک عبیر لر بغا ودر لو قفو لر یغالم وصفه صغیا
واندن صکره الله تعالی حجاب کزه کندنکی جمال
کریمن اشکاره ایلیا واچاق اهل قامسی کبی لر

متحیر حیران قلدن سیلکم بیخود اولا لر واندن
صکره الله تعالی حضرتندن خطاب کلکجکی
بزم قللرم قللقل سزلر کجن برقلدغم خلعتلری
ونعمتلرا لکدیه واندن قللقلر برباره واراز
کم اندهدر لودر لو متاعلر لر لرکم هر کز انلرک
کبی کز لر لر لرمدک وخیال لردن دخ کچمدک اولا
واول متاعلرک چوریسنده فرشتلر طرمشی
اللر وهر کشینک مقصودینه آن الریا ور
مدن ونقد زالر لرسه هیچ اکسیلمیا ودکل
اچاق اهل اول بازارده بلشلر دنیدکی احوال
لردن سیلشلر واچاغ اهلنک بجرکی الچاقنه
کیدکی طونلردن دهشت اله واندن صکره
شمال یلی اسا بنلرک یوزلرینه طونلرینه دقنا

حسن جمال لری زیادہ اولا ونور لرارتاوله
واندن صکره کشکلرنه وسوایلرنه وارلر
حور یلرقرشوکله لرسوینشلرشادان اولرابد
لرلکم اهلاً وسهلاً ومرحبا بسراج منور یعنی
حسنلرکزوجمالکزنورزیادہ المنش بنلرابدلرلر
کم جبار عالم تکرم منزلکزجنت حضرتنه وارمق
عزیز وشریف لرکاودیدارن کورمکدن
زیادہ المیورز وهرهفته برکزدیدارلرسنه
لردر اما الیخ لرکزکورمکلکلرا اولکرمکلکلر
لبی اولمیا اخنع لرکزکورملکلری کیجکلرن
کورملکلری کب المیا فی الجمله الله تعالا
جلت عظمته برصفتله اکلرلرغیا بلکم
هرکزکورمکلرنده برردالوصفتله لرلرکم

اکلدن کور

اکلدن کورد کلرنلبن المیا زیرا کم آدم و
اغلنلرنکل مرتبس دایما مزید المقدر
وبرمقامدن برمقامه وارمقجه حال خوش
المقده درنتکم انس قرینلغ اغلنکحال
خوشرقدر یقلوغلغ حالندن ودنیاکه
حال خوشرقدر اناس قرینلغ حالندن
برزخدغ حال خوشرقدر دنیادکی حالندن
وایجاغلغ حال خوشرقدر برزخدغ حالندن
خصوصاکه حق تعالی دیدارکسرمکه زیاده
درینکم کلامنده یبرز للذین احسنوا الحسنی
وزیاده بنکمثال دنیاده کنشدرزیراکه
بکن دون طغلغ مطلعدن دغمز فالجمله
کنش اکلندہ برپردن دغمز ناکله پیل کنلر

تمام انبیاء کرام بر ابر قدس مطلعدن دعوت
دیدار انور کامرتبه سنه منار کل علم زیاده
وحسن جمال لروسوقلر مزید الا اما
بلمکل کرل درکم تکرد یدارن کرمکل کل
آدم اغلنن کرمکی دکلدرکم قرشوسنده
الا ارافده یا یقینده یه مکانده الایه کزلرلر ان
قبیلیو بله حاشالم بیله الا بلکم اول حضرت کرمک
لکن تنسز و تکلسز درو نوسی یغامبره
دلرکم سنکله سیلشن الله تعالی یدغن
ندن بلدک ایتد شندن بلد بلکم سزن
برطرفدن انتمزن بلکم شمس جهتدن
بله اشیادن سعر
زهی حیرات حق منزلدر اجق

بزیک

یرمکل سرنادر انده اجق
عبادت ایله اخلاصیله هردم
میسر اوله نا اجماغ اجق
اجاسن شربتی حمزه مغندا
اشکل کوکل الاهم حور فجق
دکالی نعمتک انده الوسی
لقا کسترد کید زینه خلاق
فصل هرکشکم تکرحرتنه عاصی
الد جهنمه مستحق الیم طاموفل یتمش بک
سرتدرق وزدرهر برنه یتمس بیل فرشته
موکلدر قیامت کنده اول فرشتار چکه
چکه عرصاته کنسر لرو برپاره اودده ویین
کیب چقاال کزلرادا والی قلقلرا ولاوسیلر

دل اولا ایلدکه حق تعالی بن حواله ایلدی
اوچ طایفه متکلمینلره کم کندلرینی خالق
بلورلر کورلردی ودخ حق معبوده عبادت ایلمیه
بتده طبنلرده ودخ منافقلره وناحق قانلرینه
قاندرن صکره ایدلکم یا محمد الله تعالی سنک
وجودکی وقانن یتغامبرلرک وجودلرن ولیلرک
وصدیقلرک وعابدلرک وزاهدلرک وعا
رفلرک بکا حرام ایلدی اما طمو قوه قصدندن
قوبیغامبرلرک نفسی دیلرم محمد رسول الله
امتی امتی دیه اول دمده دکل غافللرک ایلرک
ودکل ازغنلرک کتلنلرک لکن فایدسز المیا وبر
فرشته ندا ایلیا کم دنیده هرکیشی نیا طیدیسا
اکه کیسنوت پس آیه وکلشه اودده بنده وسکرن

ایرغه طبنلر

ایرغه طبنلر طامیه سنرلرحق تعالی زیایلره
بیرکم برغمل برغمل طامیا سنول ازغنلر سنول
کمراهلری سنول منکرلره مشرکلر وحق بولدن
میللردکلمی بزقدق لرندا صکره الله تعالی
طامیه ایدلکم تمام طلدکم طمو ایدلکم هل من مزید
یعنی دخ وارمدرکم حق تعالی قدمن
طامو ازرینه قیا طامو برینه سقفنا لرشیله
الملکم برنلکمکلر یشدغنلک بکرینه کچه
طامو وجغرکم طپ طپ اچم طاسم طلدیس
اندا صکره جغرسنلر فریاد زاری ایلیلره
اجغب طعامم دلیلرو طعامم برینه براوت
ورلرمکم اکه ضریغ درلر بریده بنرده وه دکل
اوت یسر والا ان یمرقت اج الدغندا انرو

جون اول اوت طا موقومه يلرى بغزلرنه
طوغمه اجلغندا همدكلرندن سوا ستيلرقور
يادكارى قلب اغليو بغايتده ايس سوورلر
جنكم آل لرنه الب اغن لرنه التلر بوزلرنكدر
اول سونكى اجنه دكله اول سوى اجدكلر
ندا صاكن كم قرنلرنه ارسنا اجن اجكوسن
طغريه وصيره استغاثه دكا واستنجده قلريوز
له دكلرنه حقا واستغاثه دد قلربوزلب كلسلر
نه اينه ايدلر كلك طاموخزينده ازلرنه يلور
لمريس دكل جفوشب قرباداد لر يلورلر ايدلر
لرنكم الم يأتكم نذير يعنى سزه واعظلر
كلمدلرمى لم وطاموعذابندن قورقمالم
بنلر ايدلر كم قالوا بلا قد جانا نذير فكذبنا

يعنى طامدن

يعنى طامودن قورقدجكر كلدلر اوت بنلر
دد كلريله عمل ايلمدكن غفلتله عمر كجردكن لاجرم
اشبو عذاب كرفتار اللق مالك ايدكم ان
انتم الا فى ضلال كبير يعنى سز دكلسز الا خطا عظيم
اجنده وبزدن سزه مدد يوق بنلر ايدكم
كلك ينه جفر شلم قرباداد ايلور لم يس
ينه زارى قلمز ايدلر لم يا مالك عذاميزى بيتسن
كردكار بارى ايغرى دكى وبيمزدكى دمور لرى كردكار
وبزى طامودن جقوك ايرق كناه اشلميا وزو
بيك يلدن صكره مالك ايدكم انكم ماكثون
يعنى سز بنده كلنوز ديلر وانادن صكره بنلر
ايدلر لم كلك تكرمزه يلور لم كم قللرنه الدن
شفقتلو رق بقدرجفر شلر ايدلر ربنا غلبت

علينا شقوتنا وكنا قوما ضالين ربنا اى
يارم پروردگارمز دنيادولتسز لكن بزه غا
لب الدى بيغامبرلرسوزينه انمدق ازغنلق
ايلدك هذا ابتدا محروم قلدق بزطامودن
جهنم اكريسنه ازغنلق ايدرسوزينه اولوزنفسمزه
پسلاوك دوزت بيك يلدن صكره بتلرجواب
كله تكردن كم اخسوا فيها ولا تكلمون يعنى
رحمتدن اراق طامده قلك ايوق بكا سلمك
عذابكزكن مكچون ايوق اكا جاره بقدروا ندن
صكره اميدلركسله ايوق سوزسيلوميدلر
اى كبى الشو قللرو بررو ابتداه اد دن بحار
فقلر قلقلرينه اندن صكره هربرن بوصفله

قيلدراول صندوق برصندوقه دخ قيلدروشيله
قللرنعوذ بالله من تلك الحالة وطاموقومسك
ازحق عذاب بوالكم اكبشمق كيدرلراود
دن دبسنده يلسى جفريا انك عذابن كرنلر
ايدلرلكم بتدن الوعذاب يقدرحال بدلكم
اندن لكزركك عذاب يقدروجهنمك بركن
بيك يلجدرانك نصف بيش يوزيلدرربح
اك يوزالى يلدر وبراى دنيه ايلريله بل ايدر
سكسن اوچ يلدخ بريلك تلسدرپس طامو
خلقنك بيش يوزال يل يايلرى الا يعنى
سعيرطمو سنه سوا سندكلرنه ازرلرنه
قيمتش سوذكلرتنلرنك درسن صيره
واتلرن بشوره قرنلرنه كلدن بغرسقلرنى

دغربه وانلرك صكره قشلرك كله جهنمه
برغلرله زمهريرطاموسندن بيرى يوزاك
يلدغ انلرك صوغيده عذاب لنلر وانلرك يركلر
اچكلرى طاموقوسكه شايرندن چقن
ايرك قان اولا ويا يلرنده قشلرندة طامشكهر
كوزلة عقيم يل لرا تا اول يل سوك يللرك بر
يزك حلقسندن چقن مقدارنجه حق تعالى
عادتنه وريد سوك وقتنكم بيغامبرلرينه
مطيع المدلرا اول يل انلره ريزه ريزه ايلدى پس
حق تعالى اول يل جهنمه وربيا طاغ حلقن
برى برينه وره اول دفعه قدرن برى برن خردا ايلدا
درلرى برينه وانلره سكاكلرندن ايرتلنب
دوكله بسمه عذابه الاجهنم مدت

كمجه وانلرك صكره سعير طامسنه برغلر
كه اول كندوزه وانلره برده وارد ركم انلك ادعاسنجه
اوج يوز انوز مغاره وارد رهر مغارده اوج يوز
انوز اق وارد رهر اوده درت لجق وارد رهر لجا
عنده بر يلان وارد راغوس جقلغندن پس
هر بر نك كال اولمشدر امتا ايمان اهل كناهكارلرى
كوره عذاب الاليمى بر ساعت بنا ليمس يدى
ساعت يانه ليمس يدكن وليمس يدى آى وليمس
يدى يل نايد بيك يل يانلر وانلرك صكره
چقرلر اچماغه كوره لرا چماق اهل اچمافده
ابدا قالرطاموا هل طاموده ابدا قالرالله
عافنا شعر زهى كم شرلر آويد رجهنم
سفنغل زيبهار انلرن اى مكرم

سؤال الرايدر سكز كم ايمان حقيقتن
بلدغم امدا اسلام حقيقتنك بيان ايلكز
جواب بلكز كم ايمان الت شعبه اقمدر
ايلمكدر اسلام بش شعبه اشبو كدر ايمان
كه كلمه اعتقاد ايلمكدر اسلام اعضا يله
عمل ايلمكدر بشنجي رسول حضرت پيغمبر
الاسلام على خمس شهادة اسلام بش
شعبه سنك اوزرينه بيلدر اول دلله ايمكدر كه
اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده
و رسوله اكنجي نماز قلمقدر اوچنجي زكاة
و رمضان روزه سنى طوتمقدر بشنجي حجه
وارمق در كوچ بنا بيغامبر حضرت پيغمبر الصلوة
عماد الدين نماز دينكدر دركدر هر كم اول

دركدر غرد شكسز دينن درغردهركم
اول دركدر غرمدينن داخ درغرمدر
رسول حضرتلرينن چادره بكزتدينكم چادرك
دركن درغرد لرنا چادر دنلرو دركن در
غرمز لرسه چادر دنلمز بر حديثده داخ بيرد
كه الصلوة معراج المؤمن نماز مؤمنك معراجدر
بيغامبر حضرتلرى معراج كسنده بر مقامه ارشد
كم اول مقام انك قدمين بلمدو قدم نفس
بلمد نفس كلمن بلمد كلر جانن بلمد جان
سرن بلمد زيرا كه نفس حذمت مقامنده
كلر كس كوكل محبت مقامنده بدر جان قوتيت
مقامنده بدر سر مشاهده مقامنده بدر
ابو الحسن نوريه ضرد لرلكم اول نه مقامدر

کیم رسول حضرت اندہ وارد ایتدی اول شئول
مقامدہ کم عاشق معشوقہ ارشد رازسیلندی
جبرائیل اندہ سغمدجون دنیہ ایلہ دستور الدن
بیغامبر حضرت ایتدکم بن بو مقامدن کیمزن
زیرا کہ وصال لذتن بلدم فراق اجسنہ دوبمزن
حق تعالی ایتدی یا محمد سن بو مقامدہ کترن
قادر دکم بو مقام سکہ ینہ روزی ایلیا شمدی
کرو دنیہ وزغل قللرم بنزن یکا دعوت
ایلہ خلق صحبتندن ملول الدغل وقتن نمازہ
شروع ایلکل اول حالدہ سن بو مقامدہ
ارشد روزجون نمازہ منلرل معراجدہ
نماز قلن کبی دخ کل اندہ حاضر
کرکدر بیغامبر حضرت نماز قلرکن کبی

جکلدسی اشدر لودر روایت ادرلر
کہ داود بیغامبر نماز قلرکن کلنلر جکلدسی
بر میل قدر یرده اشدر لودی نماز قلن حرام
یمیا حرام لیمیا هر لجہ بر فرشتہ قدس ازرندہ
چاغرر ایدرلر فرض قبول اولرنہ تطوع
بیغامبر حضرت ایدرلر حق نماز قلمقدن یای
کب بکا ساوا روح دنمقدن کرشکب انجلسا
حرام نماز قبول المز حرام پسا وکیسا معادین
جبل ایدرلر کسلم نماز اجندہ صغندغی
یہ صولندغی بلمکدر استسا اول نماز فاسدر
حق تعالی موسی بیغامبرہ ایتدی شئول کشلر
نمازین قبول ادرن کم بنم عظمتمہ تواضع
ایلیا وخلقہ اولنما وکلدیون قرقویلہ

طلدرنا حمر نفس ثم ذکر ملة بحرة ونفس
هوالردن یغلنده ونکردنیکا بلله شعر
ازون یولکل ازیغیدر نمازلر
نمازا جندکی دزلونیازلر
کلکر بوفرصتی کرلم غیمت
جوقلمز عاقبت جقلاردازلر
بناوزسیللده حسرت لربلا
کجابیزسزطاقتلا روبازلر
بناجمنلر ولوللر اجیلد
اذا بلبل کلستان اخن سازلر
اشیدجکر فغانن بلبلک کل
انکن قوشوسنه ایلایه نازلر
بشل طنلرنی کابا اغجلار

بزانا برغیلد قاموسا زلر
جکلر اچاوب معشوق عاشق
انورب سیللشالوذ زلورازلر
هزاردستان اقیادا سنانلر
هوادهٔ اوچارازدا کوقازلر
اماذکوة مالک نعمتک شکردرحق تعالیه
قل لرب زکاتله صنرییرا کتش سوذکلنه
تدلوسه وزرطرتمز جبرییل علیه السلام
زکات آیتن کلرجکر ابوبکر صدیق
مالن حق یولنه عمریارسنی حرج ایلاحق
تعالی ایاذهرلم مالنکل زکوتن جفرسه
قیامت کنده التونن وکمشن طاموا
اودنده حشه لحمه ادب النا وکوسه

بصالرا کرایله مسئل رکاتن چقورمسا ییرلوس
بیتورزیله مسلمر ویرترسه زایقلر التنه الب
نجه بیک بیک لرعوصاندہ ارسلیلر شعر
سن باکن ناکسلک ایدب وزمزا اولورسکز رکاه
یارین اول حسوت لسندہ بیجه بلاسن
مارا اولا اول سوزکل مسالکز مسقا انلاسنی
زارلیغوکی اشیده جمله ابوار وعصیان
کسلدن ایرشمیا انلاسکاهر لزمزدن
موجهانده جون قزنمادکل عمل لرصالحات
زکاة وزمزم صدقه وزمزم یعنی حیوان لر
مرتبسندن لی الحق سلیدر زیرا که حیوانلر
برلرامایدزمزلر آدملرکه مرتبس
حیوانلرمرتبس حیوانلرمرتبسندن یقوه

الدیغ تکرحضرتنه ایکن مکلدرحق تعالی
حضرتنکرکاوصفلرندا برس جومرد لقلرد
اشبو عالم برتاغ جومرد لغندادرو انارا صلم
زکوة صدقه وزمزم کاسالطهرا رانرالسلام
بیغامبرحضرتبزدکم هرکس کنسله ایل فرقته
بله چقرلرمتسوفه لرچاغرب ایدرلرکه اللهم
اعط لکل منفق خلفا ولکل ممسک تلفا شعر
دیدیکزکم ادرلرهرصباح حضرتنا یکی
حضرتا یکی فرشتهلر دعا
درلرای رزاق وفتاح مجید
ایلکلرجومردلرکل سالن مزید
بردرم لاریه اون تاصدهزار
وزکلای کم لطفکا یقدرشمار

ای خداسی انکار او نهاد
و زمکل منکلوا الازیات
الله تعالیلک لطف محمد امتنه کرکلم لجبله
و محمد امت بایلرنک انصافنه کرکلر
لجسد رحق تعالی الروز ماناغ امتناوه
مال لرنک ربعن زکات ورک دیو بیردیلر
و محمد امتنه عنایت ایلدی مال لرنک عشرنک
ربعن زکات بیردیلر عجب بلدرکه هنوز
دخ درتر لرامسا اروح حقنده حق تعالی
بیردیکله الصوم لی و انا اجزی به اروح بمحمد
ثوابن دخ بن وررن بیرکله طعام یدیکده
بمثلی حاصل صفتمدر پس حیح طاعت اروح
مرتبه سنه ارشمز شیخ شهاب الدین

سهروردی

سهروردی عوارف اکلو کتابنده
ایدر قیاست کنده دکلدر طاعتلرک ثوابن
سدعبادر الا لیلر الا اروح ثوابن الیلرادام
عمالی ایدر اروح دیمکله اوچ مرتبه در
اول بیمک اجمک جماع ایامک کبی غیبت
ویالان سیامک وبهتان ایلمک اجنچ کلمکدن
بره سنه اند یشلر کجمک و ارجل تمامنه غلال
کلدر سوال اکر ایدرسکز کم دکلدر طاعتلر
ثواب الله و ررین بیجون ایتلرم اروح بمحمد
ثوابن بن وررن جواب بوسز عرف عادتنه
طبقتی دز برکشی بر سلطان قتنده بر سبله
مقبول اولسا اول سلطان ایدرکه اول کشیه
عطای بن وررن بیلدکمکر سلطان

انلرك خشوع القلوب عباد الله ايلر اوج
دفعه نائل رحمة الله تعالى راضي الدرجه
يشلر دعا شرف
كرجه اخلاقدن الوز نفسه عذاب
ليكن اولوز حال حاكم مخاطب
كرچه قدرت بليدكي اي همام
هيچ عمر كده بر ما يادكي حرام
ايتاج امرندن بيغامبر حضرت ايتدكي
بر كشي حج ايامكه قدرت بولسا حج ايتمسا
انكن اولكي نصرانيلر يهود لر ايله برابر
الايحن سكم يهود لر و نصرانيلر كعبه زيارت
اولدقلري ايلدر زيرا كعبه وارمدن الوز يعود
بالله والسلام مكن بشر مكن تمام الدي بكر

كه فكر حوت

كم تكرحضرتين باعمال لكن آدميدن ارتق
طاعتيه ميسر دكلدر اكرچه فرشتلردن
عبادت ادرلر لكن آدميلر عبادت
كب تمام ادمزلر زيرا كه هر بركمز فرشتلر
عبادت ايرقسدر بر طاعتي قيامده
درزلرنا قيامتدكن بر طاعتي زلوعده
درزلرنا قيامتدكن وبر طاعتي سجده
قيامشلرد رنا قيامتدكن بشلرت نفرو
قلدرمزلر وبر طاعتي تشهده درزلر
نا قيامتدكن وبر طاعتي سلام اللرن دعا
قلدرمشلر درنا قيامتدكن شول حق
فرشتلرك اراسنده بر فرشته بقدر
كم اكي ركعت نمازتمام قيلوبله آدميلر

قلدغ كبي جانورلر خوذ هر لرعبادت
ايلمزلر و فرشتلر تمام عبادت ادماكار
تسلر الله غجندر وحيوانلر عبادت
ايليو مركلر نورلر يقلغندادر اما آدم اغلنلر
تمام عبادت ايلدكلرى تسلر و نورلرا ولدغجدر
پس آدم اغلنن الله تعالى حضرتنك اينه
سيدر اما اينه لكن مرتبس كمالنه شتول
وقتن ارشر لم شريعت حكميله طريقت
ادبيله عمل ايليا شكم دمر اينه لكن مقامنه
ارشيجه بجه استادلر تربيت ادرلر كاه اودله
كاه سويله كاه صيقللة آدميلر دخ معدندن
چقمش دمر كبدر سكم بيغامبر حضرت
بيورديلر الناس معادن كمعادن الذهب

والفضة

والفضة آدميلرك مرتبس تمام لغنه تر بيتله ارشور
شعر شول سكولر كيم كورسن شيله اولمش اوحالر
كجر بلردن بجه كندر لري له كيجلر
بلده بر بوغن اراسنوب ارد لرسكولر احد كيم
جنكجون آلت ادندلر كيتلر قوحالر

الباب الثامن

في سلوك الامرا والوزرا و نصيحتهم قال
النبي عليه السلام السلطان ظل الله يأوي
اليه كل مظلوم بلكلركم سلطان برتر نده
الله تعالى تكر خليفه سيدر و نا سيدر امرى بواول
شرط لدركم عدل و شفقت و احسانله
موصوف اولماكر ظلم و جور ايلرسه رعيتلره

ابلیس خلیفه سیدر حق تعالی حضرتلرنده هیچ عبادت
عدلله پادشاهلق ایتمکدن یکرگ یوقدور
بزلکم رسول حضرتلری علیه السلام بیوردیغی بر ساعت
عدل امکز انسدن یارلکر عبادتدن یکرگدر دیر
بلکر هر کیمسه عدل سلطانلوکن دیوا بیلدیکی
رعیتلرک عملی لرینجه عملی بر لوقمه هر وقت
نمازدن که قیلور بش رکعت نمازک ثوابی
وریلور پس بیلدن یکرگ دخی طاعت اولا
سلیمان نبی علیه السلام بو معنیدن اترو پادشاه
لق دیلدی علم پیغامبرلق دیلمدی ایشدی که
وهب لی ملکا لا ینبغی لاحد من بعدی جلبم
بکه بر پادشاهلق ویرکم بیلدن صکره

انلرکب

انلرکب پادشاهلق کیمسه ویرمیسین
سؤال انلری ایدرسکلم سلیمان پادشاهلق
دیلدیکی عدل ایلیب ثواب بولمغیون دیو
انسا بیلدن صکره کیمسه بیلنلرکب پادشاهلق
ویرمیاسن دیو کل حسده بکزر جواب
حاشا که سلیمان کیمسه حسد ایلیا یعنی
دیمک اولکی پادشاهلق اولو اشدن دکلدر
انلرکب حقین بیرینه کثر من عدل ایلیوسن
حال بوکه سلیمان پادشاهلق جهتیله
نسنه یمزدیکنده بز نیل اردان صتردی
بها سنه طعام یزدرویشله نفقه ادردی
سؤال اکر ایدرسکلم پادشاهلق دکل
طاعتلردن یکرگ در سلیمان انلرکون

دلدکه عدل اولیا حق تعالی آن آدملر
دیولرده جیللره جانورلرده قشلره پادشاه
ایلدیکیچون بزم بیغامبرمز پادشاهلق دلمدی
جواب بودرکم تنکری تعالی انکل حاصلی
اکی درلو درلو درس اولدرکم بیان مقامنه
ارشد اکنجی اولدرکم بیان مقامنه ارشدی
نازاهلنه عطای دلدن و رزلر بیان اهل
دلیب الرلر بوالکی طایفه نوک مثال اولدر
کم برکشی بیل درلو مشقتله برکدن آف یای
دلروارنجه زحمتله برقش ارزرکشدن
وارد رکم هیچ زحمتسز اولقش انکل الله کورر
بزم بیغامبرمز نازمقامنه ارشد حق تعالی
انکل باشنه وجانبه اندا اهدنی کما انعمت

علیّ سلیمان تنکر حضرتلرن سلیمان
یوزبیکل مثلی پادشاهلق دلدی اول پادشاهلق
بوندن غیری سلیمانکل الله ورمدیکی وصاری بینه
الدیکی تختنه بزیلر اوردی وبزم بیغامبرمز
معراجه چقدیغنده اکی جهانکل پادشاهلغین
ورمدیکی قبول ایتمدی الله تعالی بیوردیکه
ان الله یامر بالعدل والاحسان وایتاء
ذی القربی وینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی
آلایه عدله بیورمش احسانه بیورمش خصملرکله حقدن
ورمکه بیورمش یوزنسنلردن یغه عدل
اولدرکم تنکر حضرتین کزلیا رعیتلرینه طغرلق
ایلیا ظلم ایلمیا بنلرکل قوتلولرین ضعیف
لردیله برابر دیمیا الله تعالی حضرتینه دغرلق

ایلیا کزلوا ایتکاده احسان اولدرکه فریضه
لرین اشلیا رعیتلرینه کرم ومروت ایلیا
عالمده عزت وصالحده حرمت ایلیا درویشه
مسکینلره صدقه ورمه هرایشده تکرتعالی
حضرتین کورکب اولا پادشاه لغلره یلمیا اولکه
حالینه ایرقسمیا خصملره حق ورمیا اولدرکم
کم هربرانسانم نه مصلحتجون یردنبیسه ان
اول ایشده دکا رعیتلرین اهل عیال کبی
بلمه بنلره لطف ایلیا کندونکی خزمتکار
لرین خوش دوتمه امتیوزی لقدن یغدیغی
اولدرکم یلان سیلمیا غیبت سیلمیا بهتان
اچیا حرام یمیا زنا قلمیا تکبر ایلمیا کمسنه
حیف میل اتمیا پادشاه عدل ایلیو من شاید

قاعده صقلمیه اول بودرکم کندیه نه
صرنسه رعیتلرینه آن صنا ویرکن بیقامز
حضرت کلکده اثردصحا یلرکلنسنده
انرزلردجبریل ایله یغامبرحضرتینه عتاب
ایلدکم سن کلکده اثرزرسن بولرکلنسنده
اثن زلرکنی اولدرکم برکنکل حاجت
اولیچ قیسنه ودرسه خورکلره بقمیا ومصلحتین
بزه اجنج اولدرکم یندکل نفس آرزولرینه
متغول اولمیا عمرخلیفه اولحق سلمان فارسیه
صردکم یاسلمان بزم اخوالمده سنتنه مخالف
سنسه کردکم ایتدایشتدکم اکلوکا کوکلوارمش
ودخ، برصفره ده اکل درلوطعام یرمش سن عمر
ایتدی بواکلدن غیردخی نسنه ایشتدکم سلمان

ایتدی اشتمدم عمر ایندیدن کرو بو ایلیاخی
ترک ایلیم دردنجی بودرکم هرایشی یوقلغله ایشلیا
یغامبر حضرت ایتدی هر پادشاهکم رعیتنه یوقلق
ادوقیامتده دخی الله یوقلق ادلر یتنجی الدرکم
آدم اوغلنلر خاطرینجون تنکر خشنود لغون ترک
ایلیا شرعه مخالف ایش ایشلمیا تنکم عمرک
بزخوب عورت واردی ان یوزلق سوردی
خلیفه اولحق آن تنکله ایدیعنی اول عورت
برکیا شفاعت ایلیا عمر آتدی لجمیه شفاعت
قبول ایلیا شرعه مخالف ایشلمش اولا التنجی
الدرکم همیشه علمایله انوره بنلرکله سنرت
دکلیا خصوصاکه دینداز عالملرله صحبت
ایلیا یدنجی اولدرکم ظالمدن یلکز

کندی صفلیا یلکز خدمت کارلرینی و نایبلرن
ادبلیا وسفلیا واتلرکل ظلمنه راضی اولمیا
وقیامت کنده اتلرکل ظلمنی پادشاهدن صرر اکر
دکل نایبلرن وخدمت کارلرکندن نفسلرینون
خدمت ادر وکندولرن مقصود لرنه ایرشرلر
واول پادشاه جهنمه اترلر وبنلرد ایوزدشمن
اولاکم آنلر هلاکنه سعی ادلر بن قاچ درمان
اترو پیغامبر حضرت بیردیکم عذاب قبرغی
قیامت کنده ظالم پادشاه درهر پادشاهکم
تکری حضرتنه آل بغاو کترلر اکر عدل
وارسه الله شاشلر جنتنه وبیبانلر
روایت عبدالله ابدر انم عمر وفات
اتدکندن اصکره جق زمانلرد تنکر حضرتنه

یاورڈم باباڈم دشمنه کسترمدیواون ایکیل
کجرلکدن صکن کزدملم غسل ایلمش برقوطه
دتمش ایتدم یا امیرالمؤمنین نجه بولدک
تنکرکزنه عمللره ثواب ورد عمر ایتای
یاعبدالله نجه یلدرکلم سزدن ابرلدم بن
ایتدملم اون ایکیلدرایتدسزدن ایرلدن
برو بکا حساب ادرلر دوهلاکل اولغایقین
اولدمد تکرکل فضل کرم اولمسا
حکایت شقیق بلخی برکن هارون
الرشیدقتنه کردی هرون ابتدیکله
نصیحت ورشقیق ابتدی حق تعالی سن
ابوبکر یرینه کجردسندن صدق استیرم
وعمر یرینه کجردسندن حقله باطل ارتسنله

قرق استیردرسن عثمان یرینه قلدندن
حیا استیردرسن علی یرینه قلدسندن علم
وعدل وانصاف استیردن وصردیکم یحص
عدل ایلیایین ایتدهرمملکم سنا یشاودر
انکل اغلکب اولغل والدسندن کجدرانکل
اتسکب اولغل والریشدشدرانکل قردش
اولغل حکایت ابوجعفر منصور
بدکوی الدرمکه بیرید وبن عزیز ایتدن
بنخبر اشتکل قجن قیامت کن اولا
خلایق جمع اولدن ومنادی ندا قلاایده
هرکشنکلم نکرحضرتنده نصیب وارد
ارد طرسونلردیوشول کلرطرلرکم
سجاولرکل جنایتلرن عفو ایتمش اولدن

حق تعالی ایلکیم قیوورکن سوجن عفو
ایلدم پس اول پادشاه اشتدی اول سبجلوی
خلاص ایلدی بوسوزله حکایت عمر بن
عبد العزیز مسلمانلکدن دعوبلرن
کسدی ایلیدکلرن واندن اونه کلردی راحت
اولغجون اغل ایتدی یا بابا نه سنه امین
ایلکن اشبو ساعت الم کلملدن شایدکه
قیوده بن حاجتلو و منتظر اولش اولاسن انکن
حقنه تقصیر اتمش اولاسن عمر ایتدی راست
ایتدکک ای اغلمه ددی یوکلرجه مجلس
حکمده اتردی حکایت هارون الرشیدک
انس مهدی بغداد تختنده خلیفه اولدغ
وقتن شبه ادلوبز اولوعالم کلدی ابتدی

یا امیر المؤمنین حق تعالی سکا احسان
ایلدی سندخ رعیتلرکه احسانک ایلکل مهدی
ایتدی الله تعالی بکه خود دنیا پادشاهلغن
ودینن رعیتنه ویرن ایتدی عدل داد
ودکل وقتیکه سن بنلره عدل ادسن
راحت اولورلر سندخ سندلره راحت
اولورسن ودخ انتمه سئول کیلم انکن کحسی
اولمیا یه سئول کیلم انکن کندزاولمیا
بلکل کم آدم اغلملرن آل طایفه دربیر
اولدرکم دنیه حالنکل ظاهرنه بقلرازون
اندیشلرله مغرور اولدیلرن صکلم فکرن
ایلمدلرن واکنج طایفه عاقلدلرن صکلم
انتمدلرن وقیغود اخالی اولدیلرکم بزم عالمزن

بحکم اولاد یوز ایله سینه کن مامن به یومان
مملکتمز دشمنلرمزه قلاوبال بزم یمزده
قلادیو حکایت الوز ماناده
بن پادشاه واردی برکن دلدلم کندنکن
زینتنی وهیبتنی خلقه کترده بیوک دخلی منکاب
لرنه طانیلره وبدوی آتلره بنیلرهرانکن
بینیده موضع طوقلرواردلشکریکل ازنیک
بقیل تجبرونکبن ایلدی وکندزنکردیلشه
بقمزدی بوحالدیکن ناکاه بر اسکل طنلوکش
پادشاه کلدی سلام ویردی پادشاه سلامن الدی
اولکشی پادشاهکل دیکنه یتدی پادشاه
ایتدکت کروهیچ بلمه سین یتشدکل لملک
دیکندی اولکشی ایتدیکه حاجتکه کلدم پادشاه

ایتدی صبر ایلکل آتلدن انا بن اندن حاجتکل
دیلین اول شخص ایتدی بنم حاجتم اشبوآت
اسپندیکن دیر آتلدن انجکل دکلدر پادشاه
ایتدی سیله امدی نه رسن ایتدی سز قلاغله ایدیم
پادشاه اکلدی دکلدی اول شخص ایدرین ملک الموت دن
حابکن المغه کلدم پادشاه ایتدی بکا مهلت ویرکل
اوه مه وارین اهل بیتمله واغلنجقلرمله وداع
لشین اول شخص ایتدی عمر کل مدت یتدی
آتلرکن مکل سکا محال دیرآت ازرنده یکن
فی الحال جانن آلدی آتلدن دشدی وآتلدن صکره
ملک الموت بر صالح کشیه وارد سلام
ویردی اول کشی سلامین آلدی ملک الموت ایتدی
سکا سرله بر سوزم وارد صالح ایتدی دکل

اسکندر

انلرک بللرینه خبر ویرمک گلسون دیو
اول ایتدیلر نم انول قتنده حاضم یقدر اسکندر
انلرک قتنه وارمدی ایتدیلر حالکی بتارر کله دنیه جهتندن
وغمتندن سزده هیچ نسنه کلمز اول بلکه
ایتدیلر انلرک کم دنیه غمتندن هیچ کمسنه یلمز
اسکندر ایتدیلر سزلرکن اولرکن قیندن بحث
قوزکن ایتدیلر انلرک جنکلرم دایم کرکدر وزفر
الورز والومن انمیوز واندن صکره الین
صندیرقوقدن برقوقدن بر قوقا جقردیلر اینده
قود ایتدی یا اسکندر بلکه مسنکم ایشلرا
لکن باشقه دن ایتدی بلکه سزسن ایتدیلر بزم
سلطان باشدرکم رعیتنه ظلم ادردی دنیه
مالنی دردجع ایتدی آخرینده قد کندی

ایشلیم ایتدی ملک الموت وین صالح ایتدی خوش
کلدک مرحبا بحمد الله کلمکلکه کاه
منتظردم ملک الموت ایتدی الزم صالحنک وارسه
بترایتدی قبض ادم صالح ایتدی بکا بندن
بکا رکل مصلحت یقدرکم تکلری حضرتنه
تین رکل ایرشمز اوت ابدست الدین نمانه
شروع ادین سجاده وارجق قبض ادسن
ابدست الدی نماز قلدی وسجاده یکن قبض
ایتلر حکایت اسکندر دنیه کزرکن
برقومه اغرد دنیه ترک ایامشلردی
اولرایتدیه سیلدن قومشلرمیه وقتها اول
سیلدیه کرک الوردیکز نماز قلرلردی وکندلره
انصاف ویرلردی غدالرا وقتلا اسکندر

جهنمه كتدى وبر باشى دخ جفر دالينده قودى
ايتدى بودخ برعادل پادشاهك يانندن رعيتلرينه
شفقتلو ويدحق تعالى جانبن قبض ايلدى اجماعنه
التدى يوجه درجه ودد اندن صكره الى
اسكندر ركل باشنه بوقد ايتدى يا اسكندر سنك
باشكل بوالدن قنقسى رجون بوبن اشتدى
اسكندر زارى قلب اعلى اول بل قهارى
اينا كل بمملكه اول سلطنتمك يارسى
سنك اولسون اول بل ايتدى
بم رعيتم يقدر تمام دنيا مالنه وپادشاهلغنه
شاه ايتدى بيحق اينا كنكم دكل عالم
سنك دشمنك دكر پادشاهلغكل مالكل سبيلدن
وكل عالم بم دوستم دكر قناعتم سبيله

دى وهركسنك كم صكدم قنقسى انك خاطرنه
اولا تمامى دنيه سلطنت اكا سهل اولا وايمان
اغجنك كلى كلنده كى بن كيشى اولا
وتنكرم حضرتنه ايمان سالم وراييغامبر حضرتنه
صدر لركم آدم اغلنلر نكل عاقل لوغى كلدر
ايتدى اولدركم حق ذكر ايليا يراغى كركلوادة
وبنكل علامت عدل داد احسان ايليا وج
بيندكم پادشاهلق كفرله باقى قالور ظلمله
باقى قالمن تواريخده كلدكم دركت بنكل
دنياى اوده طلبجى پادشاهلر عمارت ايلدلر
بوقدر مدتده پادشاهلق بنلرده قرار ايلكى
عدل لرسبندن اترويد بنلركندن مذهبلرنده
وملتلرنده ظلم درست كلوز لرد دنيكل عمارت

عادل پادشاهلر سبیلدر خرابلق ظالم پادشاهلر
سبیلدن بیلکم معمور اولدی دنیا اردشیر
زمانندہ و بهرام زمانندہ و فریدون و نوشیروان
زمانندہ و بیلکم خراب اولدی ضحاک و افراسیاب
و یزدجرد زمانندہ حکایت بولکن نوشروان
کندی خسته یه ورد ایندی بو اسکی رومت
بولکن اقلیمنده ارتدیلر بو ملک نوشروان
سوندن بیلکم حضرتنه دلیم شکر ایلد ایندی بن
انی تجربه ایجون که یعنی کورم قندی سده
هیچ خراب بولور مدت ملکمده ثالثه
بن ان عمارت ایلیم شهد بلدملکم دکلس
معمور رمستی عدل داد ملکه امید اولدی کل
زمان پادشاهلر کل همتلی و حمیتلی ولایتلر

عمارت ایلمکده اتابجوندیکم هرکاه که ولایتلر
معمور اولسا یعنی رعیتلر جمع اولدن زیرا که پادشاهلق
اولمز الا لشکرله لشکر اولمز الا مال الله مال
اولمز الا عمارتله عمارت اولمز الا سیاستله
سیاست اولمز الا عدالله عدالت هذا شائل
ملل ایلج و ربیلری نوشروانه ایندکم بن اندن
یکرکون پادشاهلق امرندہ یکه خراج
و رسوم نوشروان بیوردیلی قندرلر
یرندیس مقرر بلرن قندہ جمع ایلد
والی قومتدن قرشوسنه درغه سی خزینه دن
بر صندوق کتدی و قیغنی اجدرید اقل اجندن
بر صندوق دخی جقدی و ایلخی اجدرلدی
اجندن بر دلم کبره دب جقد الجنل الیه

وردی ایتدی سزک ولایتده هیچ ایشکز
کبی وار مدت الحی ایتدی اکن جفدر نوشروان
ایتدیون کسرو سلطانکه وار ایتسلم ولایتن
عدالته عمارت ایلسون اکن خراب منش ولایت
عمارت اتدکدا صکره بزدن خراج دلیا الکز
جمیع مملکتم استیجک الی لر سابو قدر
کبره بولمیسن وهو یدکم بو اکشی اولا اول
یرکه حاکمین اولدیرلدی دیدی حکایت
عجم پادشاهلرندن برسی ظلم ایلن رعیت
مالنه ازتمشدی جوز ادر دخلق انکه ظلمندن
اینجنب هر برس دخلی لرجون رعیت
انلره محصولات خرجنه وفا ایلمز اولدی
خزینه مال قلمدی هرطرفدن دشمنلر

جمله قلدلر وبرکن فتنه شاه ناهه اقتدی
ضحاکون پادشاهلغی زوالن وافریدون کل حاله
خوشلغی اشتدی وزیر ایتدی افریدون برپادشا
هدکم خزینس یوغدی ملک یوغدی لشکرج
یوغدی والا پادشاهلق اندن نجه قرار دتار
پادشاه ایتدی اشمدکم خلق انکه فتنه نجه جمع
اولدیلر اول سبله پادشاهلق بولدی وزیر
ایتدی جون مروت عدل خلق جمع اولق
لغه سبب در پس سن بیحن خلق
کندکدن ازلدن سن ملک پادشاهلق
درذل دکلدر دیدی

کرک کم جانلا بسلامه لشکر
که اولور لشکریله شاه ستروت

پادشاه ایتدی لشکر و رعیت جمع اولمغله
سبب ندر و رین ایتدی پادشاه اهل کرم و شفقت
و عدل الحق خلق انك مملکتنده ایمین
اولب اتدلر
ظلم بیتا ادغسون سلطان
بتکم قرداولمدی چوپان
هر مملکم ادر ساجور و جفا
مملکی بنیاد ایلدی ویران
و نیرک نصیحت پادشاه طبیعتنه موافق
کاملدی و نیر زندانه بیردی از زمانه شاهل
عمس اغلی باش کتردی شول قومله
اندن انجمنلر دانك قتنه جمع اولدلر
و یردملتلر سلطنت انك تصرفندن

جقد و عمس اغلینك قبضه دشدوغنه
بر کابله اندا قرار دفد حکایت
بر پادشاه واردی مملکت رعایتنده
سست لق ایلدی دلکر خوش دمزدایدی
دشمن غالب اولدی کل یوندنلر
و بر بر سنه ایتدلر کم یرمذلق الله کزیاده شا
نعمت حقن یرینه کتر مملکوتر و کندو کدرو
مملکتدا بر چوردکن ایتدی اتمك اتپس یوجلدی
دشده در بر بکلم التنه جغناق ایلیا
لشکر انکجن جاننه بخت جومرذلق ایلیا
حکایت نوشروان بر کن شکار
ایلدکلباب بشر مملکتلر طوزلمدی
بر کوی و یر بدلر کم کویدکن طوز آلده

نوشروان ایتدی ایدرکم صنعون آلسون
ناکه ظلم عادت اولمیا و ولایت خراب
اولمیا ایتدی لکن بو قدر سندن سخلک کلمه
شاه ایتدی دنیده ظلم بنیاد اوّل آیمش
صکره هر کله کلدی مزید ایلدی ناکه
اشبو غایته بتشدی حکیم
استکندره ضرر دکلکم تمام دنیه مملکتن
بجه دکلدر والدکل پادشاهلرک عمرندن
آرتدی دنیای مال مملکتلری دخی سندن آرتدی غری
وکا میسّر اولان فتح اقلیم میسّر اولمیا
ایتدی الله تعالی کندی یدیله هر مملکتکلم آلدم
دیمسین اجتماع پادشاهلرک ادلرینه کلدی
آلدم آلدم

فصل فی آداب الوزراء

قال الله تعالی واجعل لی وزیرا من اهلی
بلکلکم وزیرکن اعظم دیر پادشاهلره صالح
وزیر دایلکن سنه یقدر تنکر حضرتلرن
غیری پادشاهلرن وزیره محتاج دیرلر
بیغامبرلردخ بنام موسای فرعون ویرلک
وقتنه ایتدی الهی قردشم هرون بکا وزیر
ایلکل بمثله بلکه کلسون بزم بیغامبرلرمزدخی
ایتکله بزم اکی وزیرمز وار دیرکن کلمه والیخ
بنده دیر اول کم کلمه دیر جبرئیل میکائیل
دیر ویرلکی ابوبکر عمر دیر بلکلکم پادشاهلق
بنجا دیه بکنر ونیه آنلر دیکنه قلنه
بکلر ولکن لرطنا بلنه بکنرلرسن
لکلکم کلیم وزیر ده دیرسه خصلت اولا

بزدغرلق بنجلل بن قدار بن تحمل ضرير
كتك عالم اولا عاقل ومشفق اولا وزيرك
حال اوجاره اول تكبيله لند ارسنده
در الخ حال پادشاهله لند ارسنده زير
اجنح حال لند يله رعيت ارتسنده دت
بواوخ حالك هو برنده كتكلنكم اولدرت
خصلت رعايت اولنا برسي دغرلقدر
تنكم حق تعالى بيرد
يعني شريعت يولنده يورركلكم دغرو
يولدر اما يجالك خصلت اولدركم همت
بجه اولادنيه مالنه ومنصبنه الدنيا كله
دنيلنكر حقيقت بزمقام اولمش كوده در
ان سوتلر اتلرد تنكم رسول عليه السلام

219

بيوم الدنيا جيفة وطالبها كلاب
اما قدار خصلت اولدركه دين اسلامه
اعتقاد درست اولا ثابت قدم اولا
شول كيسه تنكريجن اسلمس اولا
خلقدن قرقمه يه اتنمه ايرقس ايلميا
اما تجال خصلت اولدركم حق تعالينك
امانتنه قتلنا كم اول شريعت اركاندر
امانت كترمك خيانيت ايلميا بلكل اول
امانت كترمك تدبيرنده محكم اولا امانت
كم استنه نازه يوزله اسمر ليا اول النج حالكمن
پادشاهله وزيرارسنده درت بنده دخ درت
خصلت وار در رعايت ايليا اما راستاق
اولدركم ظاهرا وباطنا پادشاهله سر اولا

کاملنده غل غش خیانت ونفاق
اولیا پادشاه نه سیلرسه خیردا اهل الایمن
دیاو پادشاهلک طرین سقنا ارزنجه مساوین
سیلمیا امّا بجمله خصلت اولارک لرحمت
بجلکیلادرلر ایلیا رعیتلریله وبنلردا
خدمت طمعین ایلمیا وکلمسندن رشوت المیا
امّا قرارک اولارکم جون بن کمسیله برمنصب
آلورنه بن مصالحت ازرنه قیا صاحب
غرض سلرن زنه بقب کلوالمیا تغیر تبدیل
ایلمیا امّا تحمل خصلت اولارکم دکل
رعیتلره شفقت کلیله بقا اکر بنلردن
یرمز حرکت صادر اولورسه عفو ایلیا
وحلم وتحمل ایلیا ملکلکم پادشاهلک مملکتنه

زیان ارشدر نسنه اولاکم آنلک تارارکن
ایلیا ودخی مملکت ورعیت احوالنه دایما
ضرره درت ودوست ودشمن خبرلرن
تفحص ایلیا تا هق نسلکه دین ودنیایه خلل
کلمز واقع اولمزدن الدن اکلوب دفعنه
مشغول اولا واقع اولدقدن صکره تارارک
دشوار اولور وانلرن صکره ظالملرن ظلمنلک
وفاسقلرن فسقندن منع ایلیا وسلطان
دخی وزیرله اوج درلو معا ایلیا اول بودرکم
وزیردن برخیانت صادر اولدقده آنی عفو
ایلیا عقوبت ایلمیا انجق اولارکم وزیرلک
نقدرکم مال حق اولورسه کله طمع ایلمیا
اجنع اولارکم برحاجت دلسا فی الحال

سرین قبول ایلیا وذی اوج درلو نسلدن
منع ایلیا اول اولادرکم وزیر پادشاه اولمق
کرینه انیچ صاحب عرض اولمق سوزین اشلدیه
وزیر حقنده انیچ اولادرکم پادشاه وزیردن
سرین اولیا حکمت سلطان ارکشید
ایدرز پادشاه درت نسنه کرکدرز اول وزیر
امین ذی الیچ کاتب عالمدرز انیچ قیوجلدرز
شفقتاوذی دردنج ندیم ناصحدرز حکمت
بهرام کوره صردی اوسلطانک سلطنت
تمام اولمغاچ نسنه کرکدرز ایدی الب نسنه
اول وزیر صالح اولدن تا انکله سرین
سیلنشاوتدبیرین دنیانک الیچ یکلمک
آتلدرز انیچ فخام سلاحلدرز دردنج حق مال

کرکدرز بشنج کرکلو خاتون ذی الیچ طبیب
حاذقدرز حکمت یقلاشحکیم
ایدرز عالم کرکدرز وقتی له ظلم کلسا
عتاب اولور وصردی لرکم پادشاه فخ حصلتلی حاصلیه
عزیز اولور ایکنجی اوچ سنیله اول بودرکم
اولاولایته صقلیا انیچ علمایه اکرام ایلیا
اوچنجی هنرمندلرسوه حکمت وزیر یونان
برنجی نصحتلرینی دوشونه وبیدایکنجی
ای دنیا پادشاه سنکله درت نسنه کرکدرز
اول عدلدرز انیچ عقللرز اوچنجی صبردرز
دردنجی حیادرز دوخ سنکله درت نسنه کرکدرز
اول حد الیچ تکبر اوچنجی بخل دردنجی
عداوت حکمت اسکندرز ایدرز

پادشاهلرك يركك اولادلرى يتشوب عادتلرى
ايوعادتلرة دكشره وپادشاهلرك شولوس
اولادلرى ايوعادتلرين يوزعادتلره دكشره
وزيوكدخ شرلوسس اولادلرى سلطان
جنكه يلتيا صلح ممكن مدك
حكمت بر عاقله صوردلر كم نيلمحتاج
كلدر وبانحتاج كلمز ايتدى نيلمحتاج اولادلر
كم هم يدوهم پدرلرى بانحتاج اولادلرى كم اولد
يوقدر امتا اهل طايفه يهوده زحمت چكدلر
وسعى بى فايده ايلدلر لزوم اولدرى كم مال جمع
ايلدى يمدالخ علم اوكرندى عمل ايلمدى حكمت
پادشاه لق عاقل لر سبيله جمال بولور پارسا
وديوس تلردن فن قبيله كمال بولور

پادشاهلرى عاقل لر نصيحتنه محتاج رعيتلرى
انلرنكله عاقلدر پادشاهلرى يقين اولمغاريو
پادشاهلرك دوست لغنا اعتبار اتمك يقدر
واعلمنحقلرك آوازنه اعتبار يقدر وعورتلرك
محبتنه وفا يقدر حكمت دشمنلرك
عاجز لغلرينه بقب اسر كميلدكه اكركوچ
يتر سه خودسن اسر كمزدى پادشاه لرلرى
كم دشمنلرى حاذق اخاقمجا دوستلرك
كا اعتماد قليا جون دشمن دكل حيلاين
قلسا دوستلق نجيزين دير اندن صكره
اول دوستلق اجره اشلر اشلرك هيچ دشمن
ان اشلمز حكمت هركس كندنكل
عقلين كما لنه واعلمنحقين جمالنه باقر

حکمت اون آدم بر صفرده طعام یملو
اکی کلب بر مزار ثمام یومن لر حریص
کشی طیمز آل جهال نعمت آنک اولورسا
قناعت اولن یرم آنمکله طیمز بایاق قناعت
لذتی بضاعت له دکل حکمتدر کل
اشلر صبر له حاصل اولور اون کشی نک اشی
باطل اولور وجاهل کشی لر اسیلمکله یاپلر
یقدن اکلر بونسنه یاپسه یاپی جاهل اولور
دهنکه یوز لرله مصاحب اولا ایلک یزن
کیمیا حکمتدهکه اولو کیشلر خاطرن
یقسا کندو قانینه کیمشدر وهنن سرکه یاز
هنر لو کیسه یقمز اولور لر نظام شهرات
آو اینه یقمز حکمتنا کندو کم هوس

اولیا شول عاشقه بکزر کم مال اولیا
ودرویش کم آنک معرفتی اولیا قتشن
قش کیمه زاهدکم علم اولیا یراوه بکزر
کم آنک قیوس اولیا حکمت اکرجه سلطانک
حاجتی عزیز قدر لکن کندو نک اتاجه
قفتن دخ عزیز قدر عالم کم آنک عمل
اولیا اردو کبدر کم آنک بال اولیا امام غزالیه
صرد لرکم اشبو قدر علمله سبیله حاصل ایلدک
ابتدایی بلمدکم عار لقیب صرد غمله حکمت
دکل خلقل یکرل آدمدر دکل خلقل
خوزرغ کلب درعاقل لر اتفاقله یغشار
درکم کلب کله طرز آتمک بلجیر یکز کیمسه
آدمدر کله طرز آتمک بلمز حکمت

هر کله دنیده اد بلمز سه دین اد بلدیلم
آخرتده رحمت جکه طمو عذاب یله
حکمدار سلطانه شول کس نصیحت
ایلمکه باشلدن قرقیا و مالدن امیا حکمت
یاد نسنه ضایع در قیمتلو طون دمرجیلر
قصاب الیندن ارکلو خاتون کزسن قیندن
وبان رکان قیندن وزیرک کس اخمقلر ارادن
چراغ کشن قیندن یغمرچی راقلو یدن ارطعام
طقلن قیندن علم ظالم کاسندن حکمت
اوج نسنه اوج نسنیله جمع اولز حلا. مکر آرزولر
اومیغله شفقت قیمغله لوجکلر جف
کلیج سیلمکله حکمت برقج حکمدار
بوزجیسه صرد لقلم بنه بلمدر شول نسنه کم

حامغزه دفی متفعت وتمغزه دفی فایدسز
اولانا لگادیشوز ودفی بلدر جامغزه زیان
ادرنسنه تا اندن سقناور بوزجیسر ایتدر
دوت نسنه کز تورن ارتدر ودرت نسنه
کز اکسیلر ودرت نسنه تن سمرد ودرت
نسنه ارقلدر ودرت نسنه ککل دیلدر
ودرت نسنه ککل اولدرر اما اول
درت نسنه کز تورلندرر یشل بقمق
افر سویه بقمق مقصحه بقمق آله آله یوزنه
وخوبلره بقمق واقلکه کوز تورن السز
طقلو طعام بمکل وباشه اسسو قیمق کمشه
وایه بقمق ودشمنلر یوزنه بقمق اما اول
درت له تن سمرد رشق نفیس طناز

کیمک وضراغتاق وقیغون لق وکنجل قتولیر
ولنید طعاملر واول درت تسلکم تن ضعیف
ایلق قوات یتن یمک واکلن یمک وحق
جماع ایمک وحمامده حق اتمق امّا شول
درت تسلکم تن انکاره صحت بالبطعام
وقتنده یمک ومقارنه یمک زحمتلو اشلر
تمک ایمک ودکمه تسنجون قیغو لنمق امّا
اول درت کم کل دیلدن عقل کاملر
شریکل امین موافق حلال دردخ طغیار
ودو ستلر امّا اول درت کم کل اطلدن
زهریر صوغلر وسموم یلنلک اسسدن
دشمندن دشمن قتل قدر وحرام لقمه یمکلر
حکمت اوخ کتابده دلودیو حکم دلنه براول

کم بن تسن جنکه ودا الخ افل قن اقلیا مال
جع ایلیا اجنج اول یدن درکم یلمت عقوبت
الا نصیحت جومند لل ایلکل منت ایلکل
وعلم دین بلمکجون الکل مال درشن مکون
وکل نصیحت هرتر کده کلنده
وارد ردوستلخ سیلمیا ایلکه عاقبت
دشمن اولاه اکل دشمن امرا سنده شول سن سیلیا
کم ایلکن دوست اولجق اول محل اولا نصیحت
دشمندن الت اشمک خطادر لکن اشمک زیادر
تا انکل خلافنجه عمل ایلیاکم اول عین صواب در
نصیحت قت قهق جان ارکار حاتن آنا
ولطف ایلمک هیبت لدرته طوکه النلن
کلمکن ایلکل ایلمیا کوچ بنمدک وقتن قتلقلر

كره نصيحت هر سنكه سن مرمدن
بلا سن كم سكا معلوم البقدر ان صرمعه تفاوت
ايلماكل كم هيبته زيان ايلر نصيحت سعادت
اسنكل علامت اولدر كم حلال بيا وحلال
كيا وحلال قجاو عاململه انده ويشوه وقت
غمان جماعتله قله نصيحت بان بحث كشلرك
علامت اولدر كم حرام بيا حرام كيا وحرام
قجاو عاملمدن قجاو نماز ترك ايده نصيحت
جوه سنه دلر يقيندر رحمته وان اقادر عذابه
بخيل لر يقيندر عذابه وان اقادر رحمته وانكل
هيز پشمان اولمغله وه كل خلقه خلق
ايلمكل نصيحت هميشه وقتنكه حاضر اولمل
عاقبتكل امر نادم فكن ايلدن نهان حصلرك

بكل نصيحت اچكي طاشكلي شريعت
لاسويله آدي ايلمكل وه مخالفت ايمكل متعر
صبوح اولغل كه بولاسن طريقت
صموت اولغل كه بولاسن حقيقت
طاوه در بولكتاب اچي هدايت
اكر عقلكل وار سادت نصيحت
نصيحت عاقل كشي اولدر كندوكا احوالندن غافل اولميا
دائما عاقبتن فكر ايليا ظلوملرى خشنود ايليه ظاهرن
شريعت احكامينه برابر باطنين طريقت اكرامينه مقهور
ايليه مست الكتاب يعون الله الملك الوهاب

قربان اتمك شروطلری وده

شروط

قربان اتدوکی قوچ کرک آندن ساغ وعیبسز
کرک داخی خلوت پیز کرک اندن قوچ
یوزنی قبلدن یکا ماصه یحق سوزدوکده
بودعایی اوقیا

اللهم هذا لك اللهم انه فدائی
فتقبله منی واجعله سدا من جزء
درسی برجزء باشی اباغی برجزء قارنی ایچی
برجزء باقی اینی التمش جزء بتوره یعنی
مجموعی التمش پاره اولا التمش اخمه ویرمه
انشاالله قبول اولا

BIBLIOTHÈQUE IMPÉRIALE

228
الله
أم سبت ضبق
فی دار الرضا وعلی الکر
کرامت الضیفان
نسم الکرم لنازلین
بحبهم وکتب النزل
بساحت الرحمان

ÖZGEÇMİŞ

15 Şubat 1976'da Edirne'de doğdu. İlköğrenimini Edirne'de, lise öğrenimini Kırklareli'nde tamamladı. 1994 yılında İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde lisans öğretimine başladı. 1998 yılında mezun oldu.

2000 yılında İstanbul Üniversitesi, Türk Dili Bölümü'nde okutman olarak göreve başladı. 2004 yılında Prof. Dr. Mustafa Özkan'ın danışmanlığında *Türkiye Türkçesinde Bağlaçlar* adlı yüksek lisans tezini tamamladı. 2004 yılında Güney Kore'de bulunan Pusan Universty of Foriegn Studies (Pusan Yabacı Diller Üniversitesi)'den davet aldı ve İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünün görevlendirmesi ile -üç yıl- buradaki Türkçe Bölümü'nde görev yaptı. Döndükten sonra, İstanbul Üniversitesi'ndeki okutmanlık görevine tekrar başladı, hâlen bu görevine devam etmektedir.

Lemi Akın, Diş Hekimi Ebru Güroğlu Akın ile evli ve bir çocuk babasıdır.